

รายงานสืบเนื่อง

การประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ
เครือข่ายบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ (GNRU) ครั้งที่ 25

**“เมื่อ AI ครองโลก มนุษย์จะอยู่อย่างไร?
: มิติใหม่แห่งการศึกษาเพื่ออนาคต”**

โดยสมาคมพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย (สพบท.)
สมาคมวิจัยสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย
สมาคมวิชาชีพเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น
ร่วมกับเครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ (GNRU)
วันที่ 26 กรกฎาคม 2568
ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม พิษณุโลก

คำนำ

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ (Proceedings) จากการจัดการประชุมวิชาการการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติเครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ (GNRU) ครั้งที่ 25 “AI มิติใหม่แห่งการศึกษาเพื่ออนาคต” ในวันที่ 26 กรกฎาคม 2568 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม โดยสมาคมพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย (สพบท.) สมาคมวิจัยสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย และสมาคมวิชาชีพเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ร่วมกับเครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ (GNRU) ทั้ง 8 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามและมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่บทความวิชาการและบทความวิจัยของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา อาจารย์ นักวิชาการและนักวิจัย จากมหาวิทยาลัยทั่วประเทศ ใน 3 กลุ่มสาขา ดังนี้ 1) กลุ่มการศึกษา 2) กลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และ 3) กลุ่มวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม โดยมีบทความที่ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Reviewers) จากหลากหลายสถาบัน บทความละ 3 ท่าน โดยบทความวิจัยที่ผ่านการนำเสนอผลงานทั้งภาคบรรยายและภาคโปสเตอร์ พร้อมจัดทำบทความฉบับสมบูรณ์ (Full Paper) จำนวนทั้งสิ้น 45 บทความ

ในนามคณะผู้จัด ขอขอบพระคุณคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้กรุณาพิจารณาบทความและให้ข้อเสนอแนะ เพื่อให้ผลงานมีความถูกต้องสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ขอขอบคุณอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ผู้บริหารบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ คณาจารย์ บุคลากร และนักวิจัยทุกท่านที่มีส่วนสนับสนุนการจัดการประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติเครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ (GNRU) ครั้งที่ 25 ให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี คณะผู้จัดหวังเป็นอย่างยิ่งว่า บทความวิจัยจากรายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ (Proceedings) จะนำไปสู่การใช้ประโยชน์ทางวิชาการและต่อยอดองค์ความรู้ในการศึกษาวิจัย ตลอดจนนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและสร้างสรรค์นวัตกรรมอย่างยั่งยืนต่อไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิยวรรณ สุภวิทิตพัฒนา

ผู้ช่วยอธิการฝ่ายมาตรฐานวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
ประธานคณะกรรมการเครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความวิจัย

ในการประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ

เครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ ครั้งที่ 25

วันที่ 26 กรกฎาคม 2568 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

ชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ	สังกัด
รองศาสตราจารย์ ดร.ปาจารย์	ผลประเสริฐ
อาจารย์ ดร.ศุภรดา	อันชุนดา
อาจารย์ ดร.ภัทรนาวรรณ	ฉันทรัตนโยธิน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิริงรอง	แสงอรุณเลิศ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อาวีพร	ปานทอง
รองศาสตราจารย์ ดร.มานิตย์	สิงห์ทองชัย
รองศาสตราจารย์ ดร.อุทัยวรรณ	ภูเท่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาติชาย	จันทร์ประทีป
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฐิติพร	เจาะจง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธิดารัตน์	วุฒิสรีเสถียรกุล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปฐมพงษ์	สุขเล็ก
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปริญญา	หวันเหลี่ยม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภนารี	พิรส
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เกทรา	พงศ์ศักดิ์ศรี
รองศาสตราจารย์ ดร.กัมปนาท	วงษ์วัฒนพงษ์
รองศาสตราจารย์ ดร.ณภัทร	วุฒธะพันธ์
รองศาสตราจารย์ ดร.ณิรดา	เวชญาณลักษณ์
รองศาสตราจารย์ ดร.นิคม	นาคอ้าย
รองศาสตราจารย์ ดร.ประสิทธิ์ชัย	นรากรณ์
รองศาสตราจารย์ ดร.อลงกรณ์	เมืองไหว
อาจารย์ ดร. เคลน	บุญยานันต์

ชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

สังกัด

อาจารย์ ดร.กานติศ	ศิริสานต์	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
อาจารย์ ดร.เกสร	กอกอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
อาจารย์ ดร.นนทชา	ชัยวิชานันท์	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
อาจารย์ พิรภัทร	สงวนศิลป์	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กฤษ	สุจิตต์ธรรม	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
รองศาสตราจารย์ พิมพ์ระวี	โรจน์รุ่งสัจย์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กฤษณ์พันธ์	พรรณรัตน์ชัย	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กฤษดา	ผ่องพิทยา	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐตะวัน	ลิ้มประสงค์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธิดารักษ์	ลือชา	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุทธิสินี	ธีระธรรมสรณ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดวงพร	อุ้นจิตต์	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิศากร	สุวรรณ	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เนตรดาว	หลวงใหญ่	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วีระ	พันธ์อินทร์	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฐดนัย	ประเทืองปริบูรณ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รองศาสตราจารย์ ดร.นิรันดร์	ภักดี	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
อาจารย์ ดร.ทัตพิชา	สกุลสืบ	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รองศาสตราจารย์ ดร.วาสนา	เกษมสินธุ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
อาจารย์ ดร.บุญลอย	จันทร์ทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์
รองศาสตราจารย์ ดลเดช	ตั้งตระการพงษ์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์กรรณ์	รอดทรัพย์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.แคทรียา	อังก้องกำเนิด	มหาวิทยาลัยนเรศวร
อาจารย์ ดร.ณัฐวุฒิ	คงลำพันธ์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุริยา	สัมจันทร์	มหาวิทยาลัยพะเยา
อาจารย์อดิเรก	ชัยนวกุล	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิวิพากษ์การนำเสนอผลงาน
Oral Presentation และ Poster แบบออนไลน์
ในการประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ
เครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ ครั้งที่ 25
วันที่ 26 กรกฎาคม 2568 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

ชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ	สังกัด	
รองศาสตราจารย์ ดร.ปาจริย์	ผลประเสริฐ	มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
รองศาสตราจารย์ ดร.โอกามา	จำแกะ	มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวัฒนา	สงวนรัตน์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
รองศาสตราจารย์ ดร.อุทัยวรรณ	ภูเทษ	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อาวีพร	ปานทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
รองศาสตราจารย์ ดร.กัมปนาท	วงษ์วัฒนพงษ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
รองศาสตราจารย์ ดร.ประสิทธิ์ชัย	นรากรณ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
รองศาสตราจารย์ ดร.นิคม	นาคอ้าย	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จารุวรรณ	นาตัน	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภนารี	พิรส	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
อาจารย์ ดร. เคลน	บุญยานันต์	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กฤษ	สุจิตต์ธรรม	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กฤษดา	ผ่องพิทยา	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรภัทร	กิจจักษ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กฤษณ์พันธ์	พรรณรัตนชัย	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฐดนัย	ประเทืองบริบูรณ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รองศาสตราจารย์ ดร.นิรันดร์	ภักดี	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิศากร	สุวรรณ	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รองศาสตราจารย์ ดร.วาสนา	เกษมสินธุ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
อาจารย์ ดร.บุญลอย	จันทร์ทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์กรรณ	รอดทรัพย์	มหาวิทยาลัยนเรศวร

สารบัญ

หน้า

การนำเสนอแบบบรรยาย

กลุ่มการศึกษา

- การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน
โรงเรียนวัดเมืองสาทร จังหวัดเชียงใหม่
เยาวลักษณ์ เกษรเกศรา..... 1 - 11
- บทความวิจัย หน้า 12-18 ผู้วิจัยขอถอนบทความวิจัย..... 12 - 18
- การพัฒนาความสามารถของนักศึกษาครูในการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะ
กระบวนการคิดสำหรับนักเรียนประถมศึกษา
ศศิธร อินต๋น และอรกมล สุวรรณประเทศ..... 19 - 33
- การใช้ สุ จิ ปุ ลิ เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์วิชา สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
ในสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
นทลลี ขวัญดี พรรณวดี ขำจริง ลลิตา ภาคเมธาวิ วัลลภา อินทรงค์
และสมพร รุจิภิตติอังสุธร..... 34 - 41
- การสังเคราะห์องค์ประกอบที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างสมรรถนะครูยุคดิจิทัล
ในโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่
วัลยา อุดมศรี สายฝน แสนใจพรม ชูชีพ พุทธประเสริฐ และภูเบศ พวงแก้ว..... 42 - 49
- การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีโพนิกส์เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านออกเสียง
คำที่มีตัวสะกดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง
โรงเรียนบ้านวนาหลวง
ปรียาสิริ สิทธิเชียว สนิท ลัตโยภาส และศศิธร อินต๋น..... 50 - 62
- การศึกษาความพึงพอใจต่อการจัดการสหกิจศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย
พนิดา คชกุล..... 63 - 71
- การพัฒนาคู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู (หลักสูตร 4 ปี) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
สายสุตา คำหล้า..... 72 - 88
- ผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานที่มีต่อความสามารถในการคิดแก้ปัญหาและ
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
วิชชุดา ไตยง บัณฑิตา อินสมบัติ และพรสิริ เอี่ยมแก้ว..... 89 - 96
- การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้บูรณาการท้องถิ่น เรื่อง รักสุขภาพใส่ใจสิ่งแวดล้อม
สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5
ธิดา ทับโพธิ์ สุธาทิพย์ งามนิล..... 97 - 106

สารบัญ

หน้า

การนำเสนอแบบบรรยาย

กลุ่มการศึกษา

- การสังเคราะห์องค์ประกอบการพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืนเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะผู้เรียนตามแนวทางพระราชทานอารยเกษตร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน นำพงศ์ จันทรโท และณิรดา เวชญาลักษณ์..... 107 - 121

กลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

- การจัดการไฟป่าด้วยวิธีชุมชนบ้านสามขา : บทวิเคราะห์บนพื้นฐานหลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 ปิยวดี นิลสนธิ มนัส สุวรรณ ถนัด บุญชัย และรัชพล ลัมพพิธานนท์..... 122 - 136
- ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกอยู่คอนโดมิเนียมของประชากรวัยเริ่มต้นทำงานในกรุงเทพมหานคร ณัฐญา ประไพพานิช ทักษอร ภูซงค์ประเวศ รวิพรรณ สาสีผล ณัฐณิชา พุทธา และขวัญเนตร พุทธปัญญา..... 137 - 146
- พระลักษมีเทวี เทพีแห่งความรัก จิรจิตติกาล หนูภัยยันต์ และพรรณวดี ขำจริง..... 147 - 155
- การเข้ามาของชาติตะวันตกในจังหวัดภูเก็ต กรณีศึกษาช่วง พ.ศ. 2325 - พ.ศ. 2411 สุวรรณณา อ่อนแก้ว และลลิตา ภคเมธาวี และพรรณวดี ขำจริง..... 156 - 162
- บทบาทของภูเก็ตในฐานะเมืองท่าสำคัญของภูเก็ตในปี พ.ศ.2325 (ค.ศ.1782) อรรถชัย คงชาติ ลลิตา ภคเมธาวี และพรรณวดี ขำจริง..... 163 - 169
- การศึกษาวัฒนธรรม มวยกาหยง ของชุมชนชาวเลบ้านราไวย์ มุกดา ไชยคำ และลลิตา ภคเมธาวี..... 170 - 175
- การศึกษาประวัติศาสตร์เมืองถลาง : กรณีศึกษาสงครามเก้าทัพ พ.ศ.2328 บัณฑิต ชำนาญ และลลิตา ภคเมธาวี..... 176 - 182
- การศึกษาพฤติกรรมในการรับข่าวสาร ความพึงพอใจ และการใช้ประโยชน์ต่อเว็บไซต์ กองบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต สงคราม ขวัญสิริ ต่ายจันทร์ วนิดา แซ่หยาง หฤทัย วีโอปรัชญากุล จรรยาภรณ์ กมลคุงไธศรี มัลลิกาสุวรรณ เมธาสิทธิ์ แก้วเกิด วุฒิชัย สอนองคุณ วราภรณ์ จันทะศรี และเอกรงค์ ปั่นพงษ์..... 183 - 193
- การศึกษาพฤติกรรมในการรับข่าวสารจากการโปรโมตภาพยนตร์บนช่องทางติดต่อก่อนหน้าของนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต สงคราม ภูษญา อินหล่อ กิตติพันธุ์ ชูกุล ณิชารัทร ทาเขียว ธีรภัทร อินผัด นันทาทิพย์ อยู่อ่อน มาริสา ฤกษ์จันทร์ รัชพล เขียวขำ วราภรณ์ จันทะศรี และเอกรงค์ ปั่นพงษ์..... 194 - 204

สารบัญ

หน้า

การนำเสนอแบบบรรยาย

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

- การศึกษาความเชื่อทำเลที่ตั้งสุสานจีน(ฮวงซุ้ย) ของคนไทยเชื้อสายจีน ในจังหวัดภูเก็ต
อินทรา วิจิตร และวัลลภา อินทรังค์..... 205 - 214
- ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเทคโนโลยีดิจิทัล: แนวทางบริหารวิสาหกิจท่องเที่ยว
โดยชุมชนสู่ความยั่งยืน
สุนิศา เฟรนซ์เชลล์ มนัส สุวรรณ ภัทรวุฒิ สมยานะ และวัชรพงษ์ วัฒนกุล..... 215 - 224
- พิธีการสืบทอดปมั้งคะพิธิศัพ กรณีสืบสาวมั้งคะตำบลบ้านหลุม อำเภอเมืองสุโขทัย
จังหวัดสุโขทัย
ณัฐพงศ์ อินทรัง และเดชา ศรีคงเมือง..... 225 - 235
- แนวคิดการจัดการขีดความสามารถในการรองรับได้ทางการท่องเที่ยวเกี่ยวกับบทเรียนการแพร่ระบาด
ไวรัสโควิด 19 ของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน
เบญจมาศ ณ ทองแก้ว อำนาจ รักษาพล วีรภรณ์ ไตรศิริ ชลตรงค์ ทองสง
และภัทรวรินทร์ ปัญญาหาญ..... 236 - 244
- ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายหลักประกันสุขภาพแห่งชาติของประชาชนในจังหวัดภูเก็ต
สุทธิพงศ์ พรหมนุ้ย และสมพร รุจิเกติอังกูร..... 245 - 252
- โนราในฐานะ Soft Power : การเผยแพร่วัฒนธรรมร่วมสมัย
จริยาพร ชูทรัพย์ ศิริวรรณ สายคุณ กัญจน์ปภัสร์ สุวรรณวิทศ และยศชวิน กุลด้วง..... 253 - 260
- การศึกษาปัจจัยด้านการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อการเกิดอุบัติเหตุและอุบัติการณ์ในการให้บริการ
ขนส่งทางอากาศของประเทศไทย
เนตรชนก สุขเอี่ยม และนิพนธ์ ระเบียบ..... 261 - 276
- ศูนย์เรียนรู้การพัฒนาคุณภาพตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล”
วิภาชวัญ สุวรรณัง นุชนันท์ ชูแก้ว ภาวิณี แก้วปฏีมา และวัชร ขาวสังข์..... 277 - 282
- ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้า
ของผู้บริโภคที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต
พัทธ์ธีรา ฉัตรเกษมสกุล และบัญญัติ ไหว่อง..... 283 - 296
- บทอ่านในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิต ภาษาพาที ระดับชั้นประถม
ศึกษาตอนปลาย: ความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษาและชุดความคิดที่แสดงเพศสถานะ
อภิรักษ์ ชัยโสภณ และจิตตภา สारพัตนิก ไชยปัญญา..... 297 - 309
- ปัจจัยด้านลักษณะงานที่ปฏิบัติ ด้านประสบการณ์ในการทำงานและด้านความผูกพันในงานที่ส่ง
ผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน Generation Z ในพื้นที่เขตสาทร กรุงเทพมหานคร
หทัยรัตน์ มั่งมุล นันทิ สุทธิการณนัย อัมณณิชา ธัญญะชัยรัตน์ และพันชาติ ชนะกุล 310 - 321

สารบัญ

หน้า

การนำเสนอแบบบรรยาย

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

- การศึกษารูปแบบการจัดการพนักงาน การใช้เทคโนโลยีทดแทน และความยั่งยืนในธุรกิจเกษตร : กรณีศึกษาต้นแบบธุรกิจเกษตรผสมผสานนครบวรในเขต ภาคเหนือ
สิริภพ ชนะภัย และเฟื่องฟ้า ปัญญา..... 322 - 331
- “เราพูดคำหยาบ แต่เราไม่ได้สับถ” ผลกระทบของการปฏิวัติวัฒนธรรมและนโยบายส่งลงชนบทต่อ คนเจนเอ็กซ์ของจีน - กรณีศึกษาจังหวัดกว่างซี ประเทศจีน
Zicheng Li & Phitsanu Aphisamacharayothin..... 332 -339

กลุ่มวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

- ปัจจัยการพัฒนาทางทำให้เอื้อต่อการท่องเที่ยวจากประสบการณ์เดินทางของนักท่องเที่ยวชาวไทย ในเขตคูเมืองชั้นในจังหวัดเชียงใหม่
ศรัณย์ หุ่นดี นิกร มหาวิน วิทยา ดวงธิดา และพันธุระวี กองบุญเทียม..... 340 - 347
- ตัวคูณเตือนอ่านข่าวสาลีสานแอปพลิเคชันสำหรับสัตว์เลี้ยง
วาสนา พรประภา ญาณิศา ม่วงสี จิตภา จัยเอี่ยม และวิ อุดมธนิษฐ์..... 348 - 357
- การกลั่นกรองสภาพความเสื่อมโทรมของแม่น้ำ : กรณีศึกษาลุ่มน้ำลี้ตอนล่าง
เทศบาลตำบลหนองล่อง อำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน
ชนตรี สุภาวงศ์ สามารถ ใจเตี้ย และสิวลี รัตนปัญญา..... 358 - 362
- การทำนวยราคาอย่างแผ่นดิน ณ ตลาดกลางของประเทศไทยด้วยการเรียนรู้เชิงลึกจากข้อมูลราคา ยางแผ่นดินและน้ำยางสดในตลาดท้องถิ่น
พัชรพงษ์ วาณิชาคิน และธรรมกร แซ่ตั้ง..... 363 - 371

การนำเสนอโปสเตอร์

กลุ่มการศึกษา

- สภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการบริหารจัดการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการ เรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน
กิตติชัย ตั้งตรง และสายฝน แสนใจพรม..... 372 - 382

กลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

- การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะพลาสติกด้วยกระบวนการอีโคบริก ในตำบลโคกสลุด อำเภอบางกระพุ่ม จังหวัดพิษณุโลก
ณิชาภา กุลวงษ์ ศิริณัชชา ต้อยยา พุฒิพงศ์ ปรางเทศ นรภัทร อุตุ้ม จักรกฤษ ศรีละอ
ฉลอง ยอดบุรี และปณณดา ทะรังศรี..... 383 - 391

สารบัญ

หน้า

การนำเสนอโปสเตอร์

กลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

- การจัดการวงดนตรีเพื่อการประกวดดนตรีร่วมสมัย กรณีศึกษา อัสวิน โลหะการก
ดรัสวัต บุญชู เอกพล ยาท่อม ณ์ภูวนิช นักปี และวราภรณ์ เขิดชู..... 392 - 399
- บทประพันธ์เพลง “จิตวิญญาณแห่งเขาคีรีวงค์”
พรชัย ยังฉิม ณ์ภูวนิช นักปี และวราภรณ์ เขิดชู..... 400 - 409
- การศึกษาทางกลองยาวพื้นบ้านแสงดาว คณะแสงทอง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก
ณ์ฐวัตร สุริยวงศ์ และณ์ภูวนิช นักปี..... 410 - 422
- บทบาทของดนตรีที่ปรากฏในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในสมัยสุโขทัย
ธนาวุฒิ เย็นใจราษฎร์ และณ์ภูวนิช นักปี..... 423 - 431

กลุ่มวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

- การพัฒนาผลิตภัณฑ์กระถางต้นไม้ย่อยสลายได้จากเศษอาหาร
ชุตาภรณ์ ชมภูระย้า บัณฑิตา บุญลือ ปุณณดา ทะรังศรี ศิริชัย สนิทพันธ์
ชัชวาล พัฒนานุกูล ณ์ฐลดาภรณ์ โพธิ์สรวง และจักรกฤษ ศรีละอ..... 432 - 438
- อัตราส่วนที่เหมาะสมในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจากของเสียเหลือทิ้งในกระบวนการเพาะเลี้ยง
แมลงเศรษฐกิจ
ภูธนศ ตุ่นแก้ว บุญฤทธิ์ เดชแพ่ง ฤชภูมิ คมมา อนุรักษ สายทอง ปุณณดา ทะรังศรี
ชุติกาญจน์ เจื้อยแจ้ว และจักรกฤษ ศรีละอ..... 439 - 445

การพัฒนาแบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน

โรงเรียนวัดเมืองสาทร จังหวัดเชียงใหม่

The Development of an Educational Administration Model for Enhancing Life and Career Skills of Students at Wat Muang Sat School, Chiangmai province.

เยาวลักษณ์ เกษรเกศรา^{1*}

¹โรงเรียนวัดเมืองสาทร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 1

*yaowaluck590@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัญหาและแนวทางการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน 2) สร้างรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบ และ 3) ศึกษาผลการใช้รูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) มีวิธีดำเนินการ 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาปัญหาและแนวทางการบริหาร จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสนทนากลุ่ม ศึกษาครูงานในโรงเรียนที่มีผลงานเชิงประจักษ์และการสรุปยืนยันปัญหาและแนวทาง จากการสนทนากลุ่ม ขั้นตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบ จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ขั้นตอนที่ 3 การใช้รูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบ จากการประเมินทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนก่อนและหลังการใช้รูปแบบ ความพึงพอใจของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อรูปแบบ ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการดำเนินงานและความพึงพอใจของครูที่มีต่อคู่มือการใช้รูปแบบ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) และมีค่าความเชื่อมั่นอยู่ในระดับสูง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษา พบว่า 1) ปัญหาและแนวทางในการบริหาร จำแนกออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ การบริหารจัดการ การพัฒนาหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การมีส่วนร่วมและสร้างสัมพันธ์ และ การจัดบรรยากาศการเรียนรู้ 2) รูปแบบการบริหารสถานศึกษาที่สร้างขึ้นมี 5 องค์ประกอบได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการ การประเมินผล และเงื่อนไขความสำเร็จ โดยรูปแบบมีเหมาะสม เป็นไปได้และเป็นประโยชน์ในระดับมากที่สุด และผลการประเมินคู่มือการใช้รูปแบบมีความเหมาะสม และเป็นไปได้ในระดับมากที่สุด 3) ผลการทดลองการใช้รูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบ พบว่า ทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนหลังการใช้รูปแบบมีผลประเมินในระดับดีขึ้นไปสูงกว่าก่อนใช้รูปแบบ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีความพึงพอใจต่อรูปแบบอยู่ในระดับมากที่สุด นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการดำเนินงานในระดับมากที่สุด และครูมีความพึงพอใจต่อคู่มือการใช้ อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : รูปแบบการบริหารสถานศึกษา การเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพ

Abstract

The objectives of this research were to: 1) examine the problems and administrative approaches in schools to enhance students' life and career skills, 2) develop a school administration model and its implementation manual, and 3) evaluate the effectiveness of the developed model and manual. The study employed a Research and Development (R&D) methodology, consisting of three phases. Phase 1 involved analyzing problems and school administration approaches through a literature review, focus group discussions, site visits to exemplary schools, and validation of findings via expert discussions. Phase 2

focused on developing the school administration model and manual through workshops and expert consultations. Phase 3 assessed the implementation of the model and manual by evaluating students' life and career skills before and after implementation, as well as measuring the satisfaction of stakeholders, students, and teachers regarding the model and its manual. Research instruments were validated for content validity using the Index of Item-Objective Congruence (IOC) and showed high reliability. Data were analyzed using percentage, mean, and standard deviation. The findings revealed that: 1) The study of problems and administrative approaches identified five key aspects: management, curriculum development, instructional activities, stakeholder involvement and relationship building, and learning environment. 2) The developed school administration model consisted of five components: principles, objectives, processes, evaluation, and success conditions. The model was found to be highly appropriate, feasible, and beneficial, while the implementation manual was also deemed highly suitable and practical. 3) The evaluation of the model and manual demonstrated that: students' life and career skills improved significantly after implementation, stakeholders expressed the highest level of satisfaction with the model, students reported the highest level of satisfaction with its implementation, and teachers were highly satisfied with the manual.

keywords: school administration model enhancing life and career skills

บทนำ

ปัจจุบัน สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ วัฒนธรรม และศาสนา เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ การเคลื่อนย้ายถิ่นฐาน การเปิดรับวัฒนธรรมจากต่างประเทศ รวมถึงการเปิดกว้างทางการศึกษาให้กับผู้คนจากหลากหลายเชื้อชาติ ซึ่งส่งผลต่อระบบการศึกษาไทยโดยตรง ฉะนั้นจึงเป็นสิ่งท้าทายกับสถานศึกษาที่มีนักเรียนหลากหลายเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ในการบริหารจัดการและการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม ประกอบกับปัจจุบัน เป็นยุคของข้อมูลข่าวสารที่สามารถติดต่อกันได้อย่างรวดเร็ว และได้นำเอาเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันทุกรูปแบบ เป็นทั้งอุปกรณ์ เครื่องมือและเครื่องใช้ที่เข้ามาสนับสนุนในการเรียนรู้ และการดำเนินชีวิต ส่งผลให้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมทางสังคมเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นจึงต้องเตรียมความพร้อมให้กับผู้เรียน ให้มีทักษะและสมรรถนะในด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ บริโภคสื่ออย่างถูกต้อง รู้เท่าทันสื่อ แยกแยะสื่อ เข้าใจข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ที่เขียนในสื่อสังคม มีความคิดสร้างสรรค์หรือแม้กระทั่งการสื่อสาร การมีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่น เพื่อให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมในการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม ฉะนั้นจึงเป็นความท้าทายของระบบการศึกษาที่จะต้องมีการปรับเปลี่ยน ที่จะต้องเตรียมความพร้อมให้กับนักเรียนเพื่อให้นักเรียนได้รับการพัฒนาความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 ซึ่งสอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.2560 -2579) ได้กล่าวว่า การที่จะพัฒนาประเทศไทยไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ให้เกิดขึ้นในอนาคตนั้น จะต้องมีการพัฒนาคนให้เตรียมพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลง ของโลกในศตวรรษที่ 21 มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีอาชีพ มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืนในการดำรงชีวิต เป็นการเตรียมนักเรียนให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ประกอบกับแผนพัฒนาการศึกษา (พ.ศ.2566 -พ.ศ.2570) ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ยังได้กำหนดเป้าประสงค์การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โดยมุ่งเน้นพัฒนาประชากรในวัยเรียนทุกคนและทุกกลุ่มเป้าหมาย ให้มีความรักในสถาบันหลักของชาติ และยึดมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เป็นพลเมืองที่รู้สิทธิและหน้าที่อย่างมีความรับผิดชอบ มีจิตสาธารณะมี

ความรักและความภูมิใจในความเป็นไทย และได้รับโอกาสทางการศึกษาที่เสมอภาค มีคุณภาพตามมาตรฐาน สอดคล้องกับศักยภาพ ให้เป็นผู้มีสมรรถนะและทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2565)

บริบทจังหวัดเชียงใหม่ เป็นจังหวัดขนาดใหญ่อันดับ 1 ของภาคเหนือ เป็นศูนย์กลางพัฒนาในทุกมิติ ขึ้นชื่อว่าเป็นศูนย์กลางการศึกษา มีภูมิอากาศที่เหมาะสม มีทรัพยากรธรรมชาติสมบูรณ์ มีความสะดวกในการคมนาคมขนส่งที่สามารถเชื่อมโยงระหว่างจังหวัดและระหว่างประเทศ มีความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจค่อนข้างสูง ส่งผลให้แรงงานต่างชาติดึงดูดจากพื้นที่อื่น ๆ ซึ่งมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ เข้ามาหางานทำในตัวเมืองจังหวัดเชียงใหม่เป็นจำนวนมาก และได้นำลูกหลานที่เป็นเด็กและเยาวชนติดตามมาด้วย ส่งผลต่อให้สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสถานศึกษาในสังกัดของเทศบาลในจังหวัดเชียงใหม่ ที่ไม่เก็บค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษา มีผู้เรียนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เป็นจำนวนมาก ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษาในภาพรวมของจังหวัดเชียงใหม่ โรงเรียนวัดเมืองสาทร เป็นอีกหนึ่งโรงเรียนที่อยู่ในตัวเมืองอำเภอเมืองเชียงใหม่ เป็นโรงเรียนขนาดกลาง ที่ได้เปิดทำการสอนในระดับชั้นอนุบาล 2 ถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผู้เรียนมีความหลากหลายทางด้านศาสนาและวัฒนธรรม มีจำนวนกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งหมด 10 ชาติพันธุ์ คือ คนไทย, ไทยใหญ่, ม้ง, กะเหรี่ยง, ยิว, มูเซอ, ลาหู่, มอญ, พม่า(มุสลิม), และพม่า(พุทธ) ผู้เรียนที่นับถือศาสนาอิสลามคิดเป็นร้อยละ 50 ศาสนาพุทธคิดเป็นร้อยละ 48 และศาสนาคริสต์คิดเป็นร้อยละ 2 ของผู้เรียนทั้งหมด ปัจจุบันมีครูและบุคลากรทางการศึกษาจำนวน 14 คน ผู้เรียนจำนวน 232 คน อัตราส่วนระหว่างครู : ผู้เรียน คิดเป็น 1: 17 ผู้ปกครองผู้เรียนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน สภาพครอบครัวอยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่ เก็บขยะขาย และส่วนใหญ่ทำงานไม่เป็นหลักแหล่ง ผู้เรียนย้ายเข้าย้ายออกตามผู้ปกครอง ซึ่งส่งผลกระทบต่อจำนวนผู้เรียนที่ไม่แน่นอน จากรายงานผลการดำเนินโครงการระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียน ปีการศึกษา 2565 พบว่า ผู้เรียนขาดการดูแลสุขภาพของตนเอง โดยเฉพาะผู้เรียนที่มาจากครอบครัวที่มีอาชีพเก็บขยะขาย ผู้เรียนไม่อาบน้ำ ไม่ซักเสื้อผ้าผู้เรียนที่มาเรียน ส่งผลให้เป็นที่รังเกียจของผู้เรียนร่วมชั้น ผู้ปกครองมีรายได้ไม่แน่นอน มีปัญหาเรื่องการลักขโมย ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สมรรถนะและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ และผู้เรียนร้อยละ 50 มีปัญหาทางด้านครอบครัว เป็นพ่อและแม่เลี้ยงเดี่ยว หาเช้ากินค่ำ ไม่มีเวลาดูแลบุตรหลาน ซึ่งปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของผู้เรียนโดยตรงผู้เรียนร้อยละ 5 อยู่ในบริเวณสิ่งแวดล้อมที่เสี่ยงต่อยาเสพติดและสิ่งมอมเมา (เหล้า , บุหรี่, ยาบ้า, การพนัน) เริ่มมีการทดลองใช้บุหรี่ไฟฟ้าตั้งแต่ระดับประถมศึกษาตอนต้น และผู้เรียนในโรงเรียนคิดเป็นร้อยละ 10 ติดเกมส์มือถือ ไม่สนใจเรียน ขาดเรียน, ผู้เรียนบางคนเริ่มหัดขับรถมอเตอร์ไซด์ และขับรถด้วยความเร็ว ไม่เกรงกลัวอันตราย , ผู้ปกครองผู้เรียนบางครอบครัวเลี้ยงลูกหลานจากการตามใจ ไม่ให้ผู้เรียนได้ทำงานบ้านส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของผู้เรียน , ผู้เรียนบางคนมีพฤติกรรมเข้าสู่วัยรุ่นเริ่มสนใจในเพื่อนต่างเพศ , มีปัญหาเรื่องการทะเลาะวิวาท , ผู้เรียนบางคนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ ยังพัฒนาได้ไม่เต็มตามศักยภาพและผู้เรียนยังมีภาวะทุพโภชนาการ (โรงเรียนวัดเมืองสาทร, 2565) ประกอบกับผลรายงานการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษาของโรงเรียนวัดเมืองสาทร ปีการศึกษา 2565 ด้านมาตรฐานคุณภาพผู้เรียน พบว่าผู้เรียนยังมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีสมรรถนะและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ด้านกระบวนการและบริหารจัดการ พบว่า การจัดทำวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายบางขั้นตอนขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน ส่งผลให้ชุมชนให้ความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนค่อนข้างน้อย และมีอคติกับผู้เรียนที่เป็นเชื้อชาติอิสลาม โดยให้ความช่วยเหลือผู้เรียนเฉพาะที่เป็นคนไทย และด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พบว่าครูผู้สอนยังสอนขาดทักษะการสอนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง ผู้ปกครองผู้เรียนอิสลามขาดความร่วมมือในการทำกิจกรรมของโรงเรียน (โรงเรียนวัดเมืองสาทร, 2565) ฉะนั้นการบริหารสถานศึกษาเชิงพหุวัฒนธรรม จึงเป็นแนวทางสำคัญในการแก้ไขปัญหาและส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างผู้เรียนที่มาจากพื้นเพทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน อีกทั้งยังช่วยสร้างสภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ส่งเสริมความเสมอภาค ความเท่าเทียม และลดความขัดแย้งทางวัฒนธรรม อีกทั้งทางโรงเรียนยังขาดแนวทางที่เป็นรูปธรรมในการบริหารสถานศึกษาให้รองรับ

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการส่งเสริมทักษะชีวิตและทักษะอาชีพของผู้เรียนให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยในฐานะผู้อำนวยการโรงเรียนวัดเมืองสาทร ซึ่งเป็นโรงเรียนพหุวัฒนธรรม ที่มีผู้เรียนหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ จึงมีแนวคิดที่พัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเชิงพหุวัฒนธรรม เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของผู้เรียน โรงเรียนวัดเมืองสาทร จังหวัดเชียงใหม่ จากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนโรงเรียนวัดเมืองสาทรทุกคน ทุกเชื้อชาติ ทุกศาสนาได้เกิดการเรียนรู้ เข้าใจในวัฒนธรรมของตนเองและผู้อื่น ยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมได้ และเป็นแนวทางที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาตามศักยภาพของตนได้อย่างสูงสุด เป็นพลเมืองที่มีความพร้อมในการทำงานและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่มีความหลากหลายวัฒนธรรมได้อย่างมีคุณภาพ และมีรายได้ระหว่างเรียน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน โรงเรียนวัดเมืองสาทร จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อสร้างรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน โรงเรียนวัดเมืองสาทร จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน โรงเรียนวัดเมืองสาทร จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and development) โดยแบ่งขอบเขตการวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน โรงเรียนวัดเมืองสาทร จังหวัดเชียงใหม่

1.1 การศึกษาปัญหาการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน โรงเรียนวัดเมืองสาทร ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากการสังเคราะห์เอกสารต่าง ๆ ของโรงเรียน อาทิเช่น หลักสูตรสถานศึกษา, แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา, แผนปฏิบัติการประจำปี, รายงานการประเมินตนเอง เป็นต้น และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยมีผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ คณะครูโรงเรียนวัดเมืองสาทรทั้งหมด 10 คน , ตัวแทนของคณะกรรมการสถานศึกษา จำนวน 3 คน , ตัวแทนผู้ปกครองในแต่ละระดับชั้น 6 คน และศึกษานิเทศก์ที่รับผิดชอบของโรงเรียนจำนวน 1 คน ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยจะต้องเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมการเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของโรงเรียนอย่างน้อย 2 ปี และตัวแทนนักเรียนในระดับ ป.4 – ป.6 ห้องละ 3 คน รวมทั้งหมด 9 คน ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง โดยจะต้องเป็นนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอและกล้าแสดงความคิดเห็น รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 26 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบวิเคราะห์เอกสารและแบบบันทึกประเด็นการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

1.2 การศึกษาแนวทางการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน ผู้วิจัยได้ทำการถอดบทเรียนจากการศึกษาดูงานโรงเรียนที่มีผลงานเชิงประจักษ์ในด้านการส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน จำนวน 3 โรงเรียน โดยทำการสัมภาษณ์ผู้บริหารและครูที่รับผิดชอบงานด้านการส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนรวมทั้งหมด 6 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบถอดบทเรียนและแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ข้อมูลเนื้อหา

1.3 การสรุปปัญหาและแนวทางการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน โรงเรียนวัดเมืองสาทร จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้ทำการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับผู้ทรงคุณวุฒิ/ ผู้ที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมแนวทางการพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน ซึ่งประกอบไปด้วยผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 3 ท่านและข้าราชการครูที่มีผลงานเชิงประจักษ์ในการส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน จำนวน 4 ท่าน รวม 7 ท่าน โดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้คือแบบบันทึกประเด็นการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ขั้นตอนที่ 2 สร้างรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน โรงเรียนวัดเมืองสาทร จังหวัดเชียงใหม่

2.1 ยกร่างรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) โดยผู้วิจัยและคณะครูโรงเรียนวัดเมืองสาทร จำนวน 12 คน โดยนำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 มายกร่างรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบฯ การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการนำผลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ นำมาเขียนร่างรูปแบบบริหารและคู่มือการใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน เพื่อนำไปตรวจสอบในขั้นตอนต่อไป

2.2 ตรวจสอบร่างรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน โรงเรียนวัดเมืองสาทร จังหวัดเชียงใหม่ ที่พัฒนาขึ้นโดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็นนักวิชาการหรืออาจารย์ในมหาวิทยาลัยที่มีความรู้และประสบการณ์ด้านการบริหารหรือด้านการพัฒนารูปแบบอย่างน้อย 3 ปี เป็นผู้อำนวยการสถานศึกษาที่มีวิทยฐานะเชี่ยวชาญและมีความรู้ความสามารถในการเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน มีประสบการณ์อย่างน้อย 5 ปี และเป็นครูที่มีผลงานเชิงประจักษ์ในการเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน มีประสบการณ์อย่างน้อย 5 ปี จำนวนรวมทั้งหมด 9 คน การวิเคราะห์ข้อมูลในประเด็นภาพรวมของรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบ ความเชื่อมโยงสอดคล้องและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบเพื่อนำไปตรวจสอบและประเมิน

2.3 การตรวจสอบและประเมินรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบ ประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านการส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน โดยการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 9 คน เครื่องมือที่ใช้คือ 1) แบบสอบถาม ความเหมาะสม ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบ 2) แบบสอบถาม ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของคู่มือการใช้รูปแบบ ที่มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ และแบบปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 3 การใช้รูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน โรงเรียนวัดเมืองสาทร จังหวัดเชียงใหม่

3.1 ประเมินทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนก่อนและหลังการใช้รูปแบบ เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบประเมินทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน มีจำนวน 3 ฉบับคือ ฉบับครู ฉบับผู้ปกครอง และฉบับนักเรียน ที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.80 – 1.00 หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ทดลองใช้ (Try out) กับครู 17 คน ผู้ปกครองนักเรียน และนักเรียนในโรงเรียนสาธิน จังหวัดเชียงใหม่ ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยนี้จำนวน 30 คน เพื่อตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถามโดยวิธีการของครอนบาค เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา ได้ค่าความเชื่อมั่น ฉบับครู, ฉบับผู้ปกครองและฉบับนักเรียนเท่ากับ 0.86 , 0.93 0.97 ตามลำดับ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ

3.2 ประเมินความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน โรงเรียนวัดเมืองสาทร จังหวัดเชียงใหม่ ใช้ตารางของเครซีและมอร์แกนในการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 108 คน และใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม ได้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนคณะครูจำนวน 8 คน

คณะกรรมการสถานศึกษา จำนวน 7 คน และผู้ปกครองนักเรียนจำนวน 93 คน รวม 108 คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถามความพึงพอใจต่อรูปแบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน ที่มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ และแบบปลายเปิด ที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.80 – 1.00 โดยได้มีการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือผ่านกระบวนการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นได้นำไปทดลองใช้ (Try Out) กับโรงเรียนเสนาหิน ซึ่งมีบริบทใกล้เคียงกับโรงเรียนวัดเมืองสาทร โดยประกอบไปด้วยด้วย ครูจำนวน 10 คน คณะกรรมการสถานศึกษาจำนวน 8 คน และผู้ปกครองนักเรียนจำนวน 12 คน ได้ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) เท่ากับ 0.94 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3.3 ประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการดำเนินงานการเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน โรงเรียนวัดเมืองสาทร จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มตัวอย่าง คือนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 จำนวน 118 คน การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ใช้ตารางของเครซีและมอร์แกน และใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการดำเนินงานการเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน ที่มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ และแบบปลายเปิด ที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.80 – 1.00 นำไปทดลองใช้กับ (Try Out) กับนักเรียนโรงเรียนวัดเสนาหิน จำนวน 30 คน ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.91 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3.4 ประเมินความพึงพอใจของครูที่มีต่อคู่มือการใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน โรงเรียนวัดเมืองสาทร จังหวัดเชียงใหม่ ประชากร คือคณะครูโรงเรียนวัดเมืองสาทร จำนวน 11 คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถามความพึงพอใจของครูที่มีต่อคู่มือการใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน ที่มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ และแบบปลายเปิด ที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.80 – 1.00 ทดลองใช้กับ (Try Out) กับคณะครูโรงเรียนวัดเสนาหินจำนวน 15 คน ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.93 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาปัญหาและแนวทางการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน โรงเรียนวัดเมืองสาทร จังหวัดเชียงใหม่

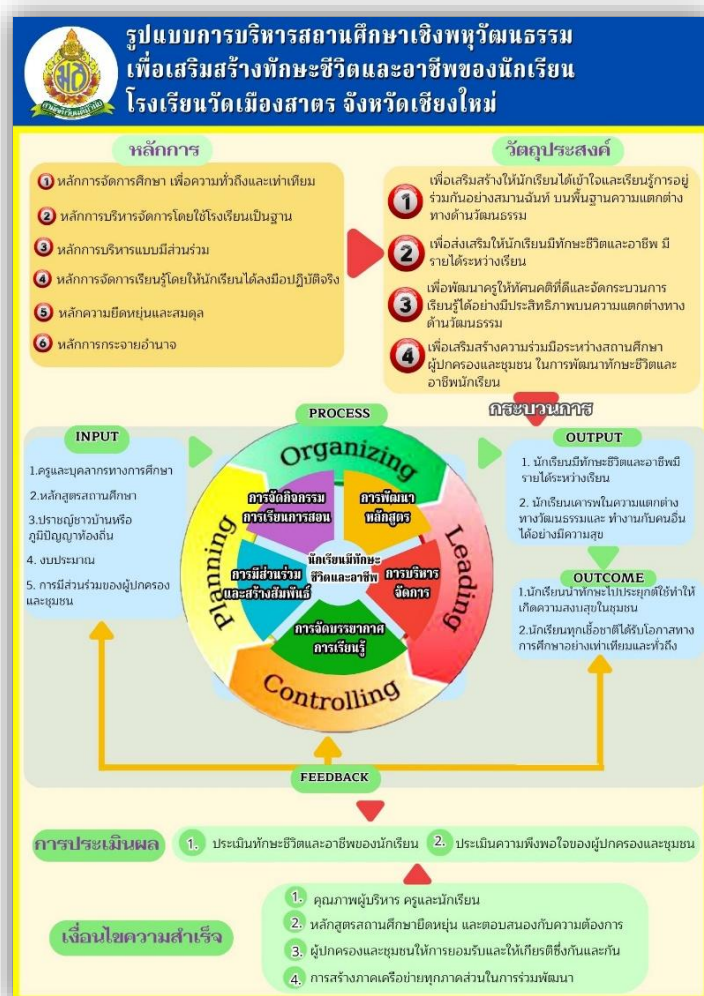
1.1 ปัญหาการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน โรงเรียนวัดเมืองสาทร จำแนกออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ 1) การบริหารจัดการ ทิศทางในการส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนไม่ชัดเจน งบประมาณและสถานที่ในการดำเนินงานมีไม่เพียงพอ ครูขาดความรู้ความเข้าใจในการส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพ 2) การพัฒนาหลักสูตร หลักสูตรสถานศึกษาไม่สนองความต้องการของผู้เรียนและชุมชน 3) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน นักเรียนไม่ได้รับรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง 4) การมีส่วนร่วมและสร้างสัมพันธ์ บางขั้นตอนของการดำเนินงานขาดการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน และ 5) การจัดบรรยากาศการเรียนรู้ ภายในสถานศึกษาขาดการจัดสภาพบรรยากาศความเป็นพหุวัฒนธรรม โดยปัญหาเร่งด่วนที่ควรแก้ไขเป็นลำดับแรกคือการบริหารจัดการ รองลงมาคือการมีส่วนร่วมและสร้างสัมพันธ์ และลำดับสุดท้ายคือ การจัดบรรยากาศการเรียนรู้

1.2 แนวทางการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน โรงเรียนวัดเมืองสาทร 1) การบริหารจัดการ กำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และพันธกิจในการจัดการศึกษาเชิงพหุวัฒนธรรมจากการมีส่วนร่วม จัดสรรงบประมาณให้เพียงพอ พัฒนาครูให้มีความเข้าใจและเคารพความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมของนักเรียน 2) การพัฒนาหลักสูตร ปรับหลักสูตรและสื่อการสอนให้เหมาะสมกับนักเรียนที่มีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม 3) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ใช้วิธีการสอนที่ยืดหยุ่น ส่งเสริมให้ครูได้จัดการเรียนการสอนในรูปแบบ Active Learning โดยมุ่งเน้นการ

เรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ส่งเสริมและพัฒนาให้ผู้เรียนคิดอย่างเป็นระบบ ส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ 4) การมีส่วนร่วมและสร้างสัมพันธ์ ควรให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนทุกชั้นตอน และ 5) การจัดบรรยากาศการเรียนรู้ พัฒนาสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนให้มีความปลอดภัยทุกมิติ และสร้างพื้นที่ในการส่งเสริมการเรียนรู้และการอยู่ร่วมกันของนักเรียนบนความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม

2. ผลการสร้างรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน โรงเรียนวัดเมืองสาทร จังหวัดเชียงใหม่

2.1 ผลการสร้างรูปแบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน โรงเรียนวัดเมืองสาทร จังหวัดเชียงใหม่ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน โรงเรียนวัดเมืองสาทร จังหวัดเชียงใหม่

จากภาพที่ 1 รูปแบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน โรงเรียนวัดเมืองสาทร จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) กระบวนการ 4) การประเมินผล และ 5) เงื่อนไขความสำเร็จ และพบว่ารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเชิงพหุวัฒนธรรม เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและนักเรียนที่พัฒนาขึ้นมีเหมาะสม เป็นไปได้และเป็นประโยชน์ในระดับมากที่สุด

2.2 ผลการสร้างคู่มือการใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน โรงเรียนวัดเมืองสาทร จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบไปด้วย 3 ส่วนได้แก่ ส่วนที่ 1 บทนำ ส่วนที่ 2 รูปแบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน ส่วนที่ 3 การนำคู่มือการใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนไปปฏิบัติ และพบว่าคู่มือการใช้รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสม และเป็นไปได้ในระดับมากที่สุด

3. ผลการใช้รูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน โรงเรียนวัดเมืองสาทร จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า

3.1 ผลการประเมินทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนที่มีผลการประเมินระดับดีขึ้น ก่อนและหลังการใช้รูปแบบดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการประเมินทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนที่มีผลการประเมินในระดับดี ขึ้นไป

พฤติกรรมทักษะชีวิตและอาชีพ	ผลการประเมินในระดับ ดี – ดีมาก (คิดเป็นร้อยละ)					
	ฉบับครู		ฉบับผู้ปกครอง		ฉบับนักเรียน	
	ก่อนใช้	หลังใช้	ก่อนใช้	หลังใช้	ก่อนใช้	หลังใช้
ความยืดหยุ่นและความสามารถในการปรับตัว	50.08	88.18	43.29	89.9	51.18	87.79
ความคิดริเริ่มและการขึ้นนำตนเอง	48.82	87.1	49.53	90.9	49.48	87.12
ทักษะทางสังคมและการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม	48.10	85.8	47.75	91.21	48.29	85.41
การเพิ่มผลผลิตและความรู้รับผิดชอบ	48.73	83.31	49.66	88.42	49.74	86.62
ความเป็นผู้นำและความรับผิดชอบ	50.34	83.9	50.44	89.96	49.09	87.47
รวมเฉลี่ย	49.21	85.66	48.13	90.08	49.56	86.88
ผลต่าง	36.44		41.94		37.33	

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลการประเมินทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนโรงเรียนวัดเมืองสาทรหลังใช้รูปแบบมีผลประเมินในระดับดีขึ้นสูงกว่าก่อนใช้รูปแบบ

3.2 ความพึงพอใจของตัวแทนครู ตัวแทนคณะกรรมการสถานศึกษา ตัวแทนผู้ปกครองที่มีต่อรูปแบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน โดยภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.62, S.D. = 0.48)

3.3 ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการดำเนินการเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน โดยภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.53, S.D. = 0.47)

3.4 ความพึงพอใจของครูที่มีต่อคู่มือการใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน โดยภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด (μ = 4.67, σ = 0.49)

อภิปรายผลการวิจัย

1. จากผลการศึกษา ปัญหาและแนวทางการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน โรงเรียนวัดเมืองสาทร จำแนกได้ 5 ด้านคือ 1) การบริหารจัดการ 2) การพัฒนาหลักสูตร 3) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 4) การมีส่วนร่วมและสร้างสัมพันธ์ และ 5) การจัดบรรยากาศการเรียนรู้ โดยปัญหาและแนวทางการเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนดังกล่าว เกิดจากผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียของโรงเรียนได้ร่วมกันวิเคราะห์และสังเคราะห์ ทำให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่สามารถไปกำหนดรูปแบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยมีการกำหนดกิจกรรมในหลักสูตรและนอกหลักสูตรที่มีความหลากหลายตามความถนัดและความสนใจของนักเรียน และความต้องการของชุมชน ส่งผลให้นักเรียนสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านอุปนิสัยที่ดีสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขตามความคาดหวังของหลักสูตรตามช่วงวัย ในแต่ละชั้นปี สอดคล้องกับแนวคิดของกระทรวงศึกษาธิการ (2561) สรุปได้ว่า การเสริมทักษะอาชีพในหลักสูตรสถานศึกษา สถานศึกษาสามารถดำเนินการในวิธีการที่หลากหลายประกอบด้วย การบูรณาการในรายวิชาพื้นฐาน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ การจัดรายวิชาเพิ่มเติมอาชีพ การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเกี่ยวกับอาชีพ การจัดโครงงานอาชีพ การจัดฐานการเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพ การเสริมทักษะอาชีพในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน หลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ทำให้เกิดการปลูกฝังลักษณะนิสัยในการทำงานเพื่อให้นักเรียนพัฒนาไปสู่การประกอบอาชีพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สายเพ็ญ บุญทองแก้ว (2563) ได้ศึกษาแนวทางการบริหารในการเสริมสร้างทักษะชีวิตเด็กและเยาวชน ผลการศึกษาพบว่า ควรมีการพัฒนาหลักสูตร ให้มีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่อาชีพในท้องถิ่น และความเปลี่ยนแปลงของสังคม มีการจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงและเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย เปิดโอกาสให้ชุมชน หน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมทักษะอาชีพ ในโรงเรียน ด้านบริหารบุคคล มีการพัฒนาบุคลากรให้เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาทักษะอาชีพนักเรียน ครูได้รับการเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับทักษะอาชีพที่หลากหลาย ด้านงบประมาณ มีการวางแผนร่วมกับ ชุมชนในการใช้ทรัพยากร สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์หรือสื่อสำหรับการเรียนสอนอาชีพและการจัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอ ด้านการบริหารทั่วไปมีการส่งเสริมให้สถาบันอาชีวศึกษา สถานประกอบการ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

2. รูปแบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนที่พัฒนาขึ้น มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) กระบวนการ 4) การประเมินผล และ 5) เงื่อนไขความสำเร็จ ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่ารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเชิงพหุวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนจำเป็นต้องมีหลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์ วิธีการ กระบวนการในการพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนที่เหมาะสมกับบริบท เพื่อที่ครูผู้สอนหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะได้นำไปสู่การปฏิบัติ นอกจากนั้น ผลการประเมินรูปแบบบริหารการเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน โรงเรียนวัดเมืองสาทร ด้านความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับหลักการประเมินเพื่อเป็นบรรทัดฐานของกิจกรรมการตรวจสอบรูปแบบ ของ Stufflebeam, Madaus, & Kellaghan (2000) ประกอบด้วยมาตรฐานคุณภาพรูปแบบการบริหาร 4 ด้านคือ ความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ ทั้งนี้เนื่องมาจากกระบวนการพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีขั้นตอนการดำเนินงานที่ชัดเจน มีประสิทธิภาพ เริ่มตั้งแต่การศึกษาปัญหาการบริหารสถานศึกษา ปัญหาการเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน วิเคราะห์และสังเคราะห์ปัญหาจากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนในโรงเรียน และหาแนวทางในการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน โดยการถอดบทเรียนจากโรงเรียนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จทางด้านทักษะชีวิตและอาชีพมีผลงานเชิงประจักษ์ ที่มีบริบทใกล้เคียงกับโรงเรียน เพื่อนำข้อมูลจากการถอดบทเรียนประยุกต์ใช้ในโรงเรียนได้จริง การพัฒนารูปแบบมีการยกย่อง ตรวจสอบร่างรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญและมีการประเมินรูปแบบ แนวทางการดำเนินงานในการพัฒนารูปแบบดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Borg & Gall (1989) ที่เสนอ

ขั้นตอนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ไว้อย่างชัดเจน ได้แก่ 1) การวิเคราะห์ปัญหา 2) การพัฒนารูปแบบหรือผลิตภัณฑ์ต้นแบบ 3) การทดลองใช้และปรับปรุง และ 4) การประเมินผลและเผยแพร่ ซึ่งเป็นกระบวนการที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้นจึงสามารถกล่าวได้ว่า รูปแบบการบริหารสถานศึกษาที่พัฒนาขึ้นในครั้งนี้ มีโครงสร้างที่ชัดเจน ได้รับการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ และมีพื้นฐานทางวิชาการที่น่าเชื่อถือ ส่งผลให้สามารถนำไปใช้ในสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

3. ผลการใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน โรงเรียนวัดเมืองสาคร จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ผลการประเมินทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนที่มีผลประเมินในระดับดีขึ้นไปก่อนใช้รูปแบบสูงกว่าหลังใช้รูปแบบ ผลการสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด และผลการสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการดำเนินการเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน โดยภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากรูปแบบการบริหารการเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียน ที่พัฒนาขึ้นเป็นรูปแบบที่ดี มีขั้นตอนการพัฒนารูปแบบตามหลักการ แนวคิดทฤษฎี มีองค์ประกอบของรูปแบบสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริง มีกระบวนการปฏิบัติที่สะดวกและมีประสิทธิภาพ มีองค์ประกอบและตัวแปรของรูปแบบที่มีประโยชน์ต่อผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม มีการตรวจสอบและประเมินรูปแบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนให้มีความเหมาะสม ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์จากผู้ทรงคุณวุฒิก่อนนำไปทดลองใช้จริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Keeves (1988) และ Husen & Postlethwaite (1994) ที่กล่าวว่า รูปแบบที่ดีและมีประโยชน์ควรมีคุณลักษณะดังนี้ 1) เป็นรูปแบบที่ประกอบด้วยองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้าง 2) รูปแบบควรจะต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษา และ 3) รูปแบบควรนำไปสู่การทดสอบหรือการทดลองใช้ ประกอบกับผู้วิจัยยังได้จัดทำคู่มือการใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเชิงพหุวัฒนธรรม เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนที่ได้รับการตรวจสอบและประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ ว่ามีความเหมาะสม และเป็นไปได้ในระดับมากที่สุด ทำให้คณะครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนมีแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในการส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพไปในทิศทางเดียวกัน มีการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ นอกจากนั้นโรงเรียนได้มีการกำหนดกิจกรรมการเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพด้วยกิจกรรมที่หลากหลาย เป็นรูปธรรม ตรงตามความถนัดและความสนใจของนักเรียน

ข้อเสนอแนะในการนำรูปแบบไปใช้

การใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนที่พัฒนาขึ้นควรมีการปรับปรุงและทบทวนการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง เมื่อเกิดปัญหาระหว่างการดำเนินการควรแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแก้ไขปัญหันทันที เพื่อให้การดำเนินการส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนมีความต่อเนื่อง และหากมีการนำรูปแบบดังกล่าวไปใช้กับสถานศึกษาอื่น ควรมีการวิเคราะห์สภาพปัญหาและออกแบบให้มีความเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษานั้น เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาโดยใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนาให้ได้รูปแบบที่มีความเหมาะสม สอดคล้องกับบริบทเชิงพื้นที่ให้สามารถพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยนี้นำเสนอแนวทางการบริหารสถานศึกษาในบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรม โดยเน้นการกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจให้สอดคล้องกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม การปรับปรุงหลักสูตรให้มีความยืดหยุ่นและเหมาะสมกับบริบท

ของผู้เรียน โดยเฉพาะการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมทักษะอาชีพ เช่น การผลิตโคลนล้านนาจิ๋ว การดูแลโลหะ (พวงกุญแจ) ผางประทีปและเทียนหอม และจานรองแก้วไม้ไผ่ขัด จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายและเน้นการลงมือปฏิบัติจริงตามความถนัดและสนใจของผู้เรียน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน และภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งทางโรงเรียนได้รับการสนับสนุนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จังหวัดเชียงใหม่ นำผลิตภัณฑ์ของนักเรียนเป็นของที่ระลึกแก่ชาวต่างชาติในเทศกาลลอยกระทง ซึ่งการสนับสนุนดังกล่าวได้สร้างสร้างความภาคภูมิใจให้กับนักเรียนทั้งนี้การบริหารในรูปแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาหลักสูตรอย่างยืดหยุ่น ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาศักยภาพตนเองได้อย่างเต็มที่ และพร้อมเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในสังคมที่หลากหลายทางวัฒนธรรม

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้ สำเร็จลุล่วงได้อย่างสมบูรณ์ เนื่องจากได้รับความอนุเคราะห์อย่างยิ่ง ในการให้คำปรึกษา คำแนะนำ และได้กรุณาช่วยแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ จาก รองศาสตราจารย์ ดร.ชูชีพ พุทธประเสริฐ และอาจารย์ ดร.ภูเบศร์ พวงแก้ว อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ คณะกรรมการสถานศึกษา คณะครูและนักเรียนโรงเรียนวัดเมืองสาทรทุกท่าน ทำให้การวิจัยประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2561). *แนวทางการเสริมทักษะและสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพให้กับนักเรียน*. สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา.
- โรงเรียนวัดเมืองสาทร. (2565). *รายงานผลการดำเนินโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ปีการศึกษา 2565*. โรงเรียนวัดเมืองสาทร.
- โรงเรียนวัดเมืองสาทร. (2565). *รายงานผลการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษา ปีการศึกษา 2565*. โรงเรียนวัดเมืองสาทร.
- สายเพ็ญ บุญทองแก้ว. (2563). *การพัฒนาแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพสำหรับนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 [วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี]*.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2565). *แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน (พ.ศ. 2566 - 2570) ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2569 (พิมพ์ครั้งที่ 1)*. บริษัท พรักหวานกราฟฟิค จำกัด.
- Borg, W. R., & Gall, M. D. (1989). *Educational research: An introduction* (5th ed.). Longman.
- Husen, T., & Postlethwaite, T. N. (Eds.). (1994). *The international encyclopedia of education* (2nd ed.). Pergamon Press.
- Keeves, J. P. (1988). *Model and model building in education research, methodology and measurement: An international handbook*. Pergamon Press.
- Stufflebeam, D. L., Madaus, G. F., & Kellaghan, T. (Eds.). (2000). *Evaluation models: Viewpoints on educational and human services evaluation* (2nd ed.). Springer.

การพัฒนาความสามารถของนักศึกษาครูในการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะ

กระบวนการคิดสำหรับนักเรียนประถมศึกษา

Enhancing the Competency of Student Teachers in Designing Activities to

Foster the Thinking Process Skills of Primary School Stedents

ศศิธร อินต๋น^{1*} อรกมล สุวรรณประเทศ^{2**}

¹อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย,มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

²บุคลากรสายสนับสนุนประจำบัณฑิตวิทยาลัย,มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

*Sinton367058@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาความสามารถของนักศึกษาครูในการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสำหรับนักเรียนประถมศึกษา และ 2) ประเมินผลการพัฒนาความสามารถของนักศึกษาครูในการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสำหรับนักเรียนประถมศึกษาโดยมีกลุ่มเป้าหมายคือนักศึกษาครูคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชา EED 4223 การพัฒนาทักษะการคิด จำนวน 28 คน ภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2567 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้ 1) แผนการจัดการเรียนรู้รายวิชา EED 4223 2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องการออกแบบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสำหรับนักเรียนประถมศึกษา 3) แบบวัดความสามารถในการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสำหรับนักเรียนประถมศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์เนื้อหา และ ค่า t-test แบบ one sample ผลการวิจัยพบว่า 1) ความสามารถของนักศึกษาครูในการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดจากการปฏิบัติการในชั้นเรียนแบ่งเป็น 3 สัปดาห์ สัปดาห์ที่ 1 ได้แก่ ขั้นเตรียมความพร้อม สัปดาห์ที่ 2 ได้แก่ ขั้นปฏิบัติตามแผน และ สัปดาห์ที่ 3 ได้แก่ ขั้นประเมินผล สะท้อนคิด 2) ผลการประเมินความสามารถของนักศึกษาครูในการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิด สำหรับนักเรียนประถมศึกษาหลังจากได้รับการจัดการเรียนรู้จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีคะแนนเฉลี่ย 14.96 คิดเป็นร้อยละ 74.80 และความสามารถในการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดมีคะแนนเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับดี

คำสำคัญ : การพัฒนาความสามารถของนักศึกษาครู กิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิด นักเรียนประถมศึกษา

Abstract

This classroom action research aimed to (1) develop pre-service teachers' ability to design thinking process skill development activities for primary school students, (2) evaluate pre-service teachers' ability to design thinking process skill development activities for primary school students. The target group comprised 28 pre-service teachers from the Faculty of Education, Chiang Mai Rajabhat University, enrolled in the EED 4223 Thinking Skill Development course during the second semester of the 2024 academic year. Data were collected using: (1) lesson plans for the EED 4223 course, (2) an achievement test on designing thinking process skill development activities for primary school students. and (3) an assessment of the ability to design thinking process skill development activities for primary school students. Data analysis employed

basic statistics, including mean, standard deviation, content analysis, and a one-sample t-test. The research findings indicated the following: 1) The development of pre-service teachers' ability to design thinking process skill development activities through classroom action research was divided into three weeks: Week 1 focused on the preparation phase, Week 2 on the implementation phase, and Week 3 on the evaluation and reflection phase. 2) The evaluation results showed that pre-service teachers' ability to design thinking process skill development activities for primary school students, after receiving instruction through classroom action research, was significantly higher than the 70% criterion at a statistical level of .05, with an average score of 14.96, representing 74.80%. The overall average score for the ability to design thinking process skill development activities was rated at a good level.

keywords : Enhancing the Competency of Student Teacher Activities to Develop Thinking Process Skills
Primary School Students

บทนำ

โลกในปัจจุบันได้เข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์กระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกส่งผลกระทบต่อทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี การเมือง และการศึกษาของทุกประเทศ การพัฒนาของประเทศที่กำลังพัฒนาให้มีความสำคัญเกี่ยวกับการศึกษาเป็นลำดับแรก เนื่องจากระบบการศึกษานั้นเป็นเครื่องมือในการขัดเกลาความรู้ความสามารถของมนุษย์ เป็นทรัพยากรที่สำคัญในการสร้างสรรค์อนาคตของชาติให้เติบโตขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพรวมถึงเป็นการขัดเกลาทางสังคม ทั้งทางด้านจิตใจ ความคิด และบุคลิกภาพ ซึ่งสะท้อนมุมมองคุณภาพการศึกษาไทยจากบทความเรื่อง "การศึกษาไทยตกต่ำ วิฤต อนาคตประเทศ" (2567) ซึ่งให้เห็นว่าการศึกษาไทยในปัจจุบันยังอยู่ในภาวะวิกฤตด้านคุณภาพในระดับที่น่ากังวลโดยเฉพาะการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ยังมีปัญหาทั้งเรื่องการศึกษา วิเคราะห์ การเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และภาษาอังกฤษที่ใช้ในการสื่อสารอยู่ในระดับที่น่าพอใจเห็นได้จากคะแนนประเมินสมรรถนะนักเรียนมาตรฐานสากล หรือปีชาที่นักเรียนไทยได้คะแนนต่ำในทุกรายวิชาทั้งนี้เมื่อการเรียนการสอนขาดคุณภาพตั้งแต่ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานแล้วก็มีผลกระทบไปถึงการเรียนในระดับที่สูงขึ้น ทั้งอาชีวศึกษา อุดมศึกษา โดยเฉพาะระดับอาชีวะ ที่มีปัญหาเรื่องคุณภาพหลักสูตร ล้าสมัยเป็นหลักสูตรเก่าที่ใช้มานานกว่า 10 ปี รวมถึงยังมีปัญหาขาดแคลนครูในสาขาที่เป็นความต้องการของประเทศ ขณะที่ระดับอุดมศึกษาประเทศไทยกำลังประสบปัญหาหลักสูตรวิชาที่ไม่ได้พัฒนาขึ้นมาใหม่ตามยุคของโลกเพราะอาจารย์ในมหาวิทยาลัยปัจจุบันยังยึดหลักสูตรที่ตัวเองเรียนมามาสอนต่อให้นักศึกษาซึ่งอาจารย์เหล่านี้ควรจะใช้ทักษะความรู้เดิมที่มีมาพัฒนาหลักสูตรให้เข้ากับโลกยุคปัจจุบันแต่จะต้องมองให้เป็นการเรียนรู้ที่ปัจจุบันมุ่งเน้นในเรื่องการเรียนรู้รายบุคคล เป็นการเรียนรู้ที่จะต้องออกแบบระหว่างผู้สอนและผู้เรียนตอบโจทย์ความสนใจและปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้เด็กนักเรียนมีสิทธิในการศึกษาเรียนรู้ได้ในสิ่งที่สนใจและถนัด

เนื่องจากผู้เรียนไม่มีศักยภาพเพียงพอที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งการจัดการเรียนการสอนยังเป็นแบบเดิมที่ยึดตัวครูเป็นศูนย์กลางโดยผู้เรียนมีหน้าที่รับเนื้อหาความรู้ที่ครูเป็นผู้มอบให้ ความท้าทายของครูคือ การค้นพบแนวทางและออกแบบการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด ให้ผู้เรียนได้ค้นพบและเรียนตามความถนัดอย่างเต็มตามศักยภาพและมีการสอนที่สนับสนุนการเรียนรู้อย่างลึกซึ้งมากขึ้น เช่น การเรียนรู้ที่เสริมสร้างศักยภาพส่วนบุคคล (Personalized Learning) การเรียนรู้ที่มีความหมายและมีคุณค่า (Purposeful and Valuable Learning) การเรียนรู้สร้างสรรค์นวัตกรรมการเรียนรู้ที่นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง เป็นต้น โดยมีการผสมผสานการใช้เทคโนโลยีและสื่อดิจิทัลต่าง ๆ ในรูปแบบ และวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับการพัฒนาผู้เรียนในแต่ละช่วงวัยและระดับการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียน

ได้รับการพัฒนาทักษะ สมรรถนะ และทัศนคติที่พึงประสงค์ต่อความเปลี่ยนแปลง เกิดคุณค่าแห่ง การเรียนรู้ที่ตึงงามเพื่อการ พัฒนาตนเอง อาชีพ และสังคมในอนาคตต่อไป (สำนักงานมาตรฐานและ พัฒนาการเรียนรู้, 2564) โดยมีครูเป็นกลไกสำคัญใน จัดกระบวนการเรียนรู้ทั้งความรู้วิชาการปรับให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนยุคใหม่โดยเริ่มจากการออกแบบการเรียนรู้พร้อม ๆ กับการปรับตัวจากครูผู้สอนเป็น “ผู้อำนวยความสะดวก” (Facilitator) ทำให้ผู้เรียนเข้าถึงเนื้อหาสาระโดยนำเทคโนโลยีมา ผสานกับความรู้และทักษะเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน และเกิดประสิทธิภาพในการทำงานของครูเอง (นวรรตน์ ราม สุตร, 2564)

การพัฒนาความสามารถของครูในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้สามารถนำศักยภาพและ ประสบการณ์ไปปรับใช้ ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการสอนทักษะการคิด ซึ่งครูผู้สอนต้องมีความสามารถในการวิเคราะห์หัวขั้ววัด ความสามารถในการวิเคราะห์หน่วยการเรียนรู้ สร้างองค์ความรู้ให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา หลักสูตร บริบทของ ท้องถิ่น ทั้งนี้ต้องมีการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ล่วงหน้า สามารถศึกษาทำความเข้าใจในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การ สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ ควบคู่กันเกี่ยวกับการพัฒนาความสามารถในการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางการพัฒนาทักษะ กระบวนการคิดของนักเรียนในสาระการเรียนรู้อื่น ๆ ไปด้วย รวมถึงการ จัดเตรียมสถานที่สำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ เหมาะสมกับธรรมชาติของผู้เรียน และ ครูผู้สอนมี ประสบการณ์ในการจัดการเรียนรู้ เข้าใจกระบวนการ มีการวางแผนการ ดำเนินงานได้เป็นอย่างดี สามารถนำการคิดไปบูรณาการกับทุกรายวิชาได้อย่างเหมาะสม ดังงานวิจัยของศิริภา จันทรเกื้อ และ คณะ(2567) พบว่าความสามารถในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวสะเต็มศึกษาผ่านการละเล่นลูกยางนาของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ครูศึกษาทำความเข้าใจการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวทางสะ เต็มศึกษาสามารถนำแนวคิดไปปรับใช้ในการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ที่มีความสอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ มีการ พัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ประกอบด้วยหลักการ วัตถุประสงค์ สาระการเรียนรู้ ขั้นตอนการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ และ การประเมินผลที่สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) หลักสูตร ท้องถิ่น บริบทของสถานศึกษา และธรรมชาติของผู้เรียน สอดคล้องกับผลการวิจัยของประภัสสร วงษ์ดี และเจริญชัย วงศ์วัฒน กิจ(2563) พบว่าการออกแบบการจัดการเรียนรู้มีความสำคัญมากต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูซึ่งต้องมี ขั้นตอนที่ชัดเจนสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ศศิธร อินต๋น และอรกมล สุวรรณประเทศ (2565) พบว่าคะแนนเฉลี่ยในการ ออกแบบการเรียนรู้ของนักศึกษาครูระดับบัณฑิตศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับดีเนื่องจากนักศึกษาครูระดับบัณฑิตศึกษาได้ ศึกษาทำความเข้าใจองค์ประกอบการออกแบบการเรียนรู้ก่อนเพื่อเป็นหลักการแนวคิดในการเขียนแผนจัดการเรียนรู้

ครูสามารถเลือกรูปแบบการจัดการเรียนรู้ วิธีการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนาทักษะการวิเคราะห์ของผู้เรียน ได้อย่างหลากหลาย เช่น รูปแบบ การจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงาน การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาหรือ การวิจัยเป็นฐานการ จัดการเรียนรู้ แบบร่วมมือ การอภิปราย การใช้บทบาทสมมติ เทคนิคการใช้หมวก 6 ใบ การจัดการเรียนรู้แบบประสาน 5 แนวคิด เป็นต้น พบว่าสามารถช่วยให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้น และช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ ของผู้เรียน ให้สูงขึ้นได้ดังเช่นงานวิจัยของ ประภัสสร วงษ์ดี และเจริญชัย วงศ์วัฒนกิจ (2563) ได้ทำวิจัยเรื่องการพัฒนาความสามารถใน การออกแบบการเรียนการสอนผ่านกระบวนการวิจัยในชั้นเรียนของนักศึกษาครูช่วงอุตสาหกรรมพบว่านักศึกษาสามารถเขียน แผนการจัดการเรียนรู้ได้ฝึกออกแบบกิจกรรมการเขียนแผนการเรียนการสอนจำนวนหลายแผนในวิชาต่าง ๆ โดยการเขียน แผนมุ่งให้เข้าใจเทคนิคขั้นตอนต่าง ๆ ที่หลากหลาย ฝึกการนำเสนอที่เหมาะสมต่อการกระตุ้นผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้เน้นฝึก จำลองสถานการณ์สอนเพื่อนซึ่งมีพื้นฐานความรู้มาแล้ว เป็นต้นแต่ไม่ได้เน้นการฝึกให้ออกแบบการเรียนการสอนอย่างเป็น ระบบที่มีการเชื่อมโยงกับผลลัพธ์การเรียนรู้และวิธีการวัดผลลัพธ์การเรียนรู้ และไม่มีกระบวนการพิสูจน์ผลการออกแบบการ เรียนการสอนอย่างชัดเจน

จากประสบการณ์ที่ผู้วิจัยได้จัดการเรียนรู้ให้แก่ นักศึกษาครูได้ฝึกปฏิบัติในการออกแบบการเรียนการสอนพบว่า นักศึกษามีทักษะการทำแผนการจัดการเรียนรู้ในภาพรวมอยู่ในระดับดีแต่ต้องปรับปรุงในด้านารออกแบบการจัดการเรียนรู้

เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเนื่องจากการจัดการเรียนรู้ในระดับประถมศึกษาการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ควรคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน เพื่อให้กิจกรรมมีความเหมาะสมและเข้าถึงผู้เรียนทุกคน พิจารณาให้ครอบคลุมถึงวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้แล้ว ควรคำนึงถึงความสอดคล้องต่อพัฒนาการของนักเรียน โดยเฉพาะนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาซึ่งเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคมอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ครูควรพิจารณาทางด้านเนื้อหาที่มีความเหมาะสม รวมทั้งทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่เน้นให้ผู้เรียนมีทักษะการคิด การแก้ปัญหาเพื่อให้ผู้เรียนมีทั้งความรู้และทักษะที่ติดตัวไปตลอดชีวิตควรบูรณาการทักษะต่าง ๆ ที่เอื้อให้ผู้เรียนเกิดการคิดควบคู่กันไปกับเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ เริ่มตั้งแต่ฝึกให้เด็กมีทักษะในการสังเกต จดบันทึก และนำเสนอ ให้ผู้เป็นคนช่างสังเกต การบูรณาการทักษะการคิดในกิจกรรมการเรียนรู้จะทำให้เรียนรู้ได้ดีควบคู่กับการพัฒนาการคิดไปด้วย รวมทั้งนักศึกษาครูต้องฝึกปฏิบัติทดลองจัดกิจกรรมในโรงเรียนที่มีครูพี่เลี้ยงที่เป็น Mentor ที่มีทักษะการสอนที่ดีสามารถช่วยเหลือนักศึกษาครูในการถ่ายทอดทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติ และให้ข้อเสนอแนะที่ตรงจุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการวางแผนการสอน นอกจากนี้การออกแบบการเรียนการสอนเปรียบเสมือนการฝึกสมองให้นักศึกษาครูดคิดอย่างมีเหตุผลเป็นขั้นตอน นักศึกษาครูจะต้องวิเคราะห์ลักษณะผู้เรียน คัดเลือกเนื้อหาที่เหมาะสม ออกแบบกิจกรรมที่หลากหลาย เลือกสื่อที่มีประสิทธิภาพ และวางแผนการวัดและประเมินผล กระบวนการนี้ช่วยฝึกฝนทักษะการคิดวิเคราะห์ การสังเคราะห์ข้อมูล และการแก้ปัญหาที่ซับซ้อนซึ่งเป็นทักษะสำคัญที่ครูต้องใช้ในสถานการณ์จริงอยู่เสมอ เช่น การปรับแผนการสอนเมื่อพบว่านักเรียนไม่เข้าใจ หรือการออกแบบกิจกรรมเสริมสำหรับนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือเพิ่มเติม

ดังนั้นหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการประถมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่เล็งเห็นความสำคัญของการออกแบบการเรียนการสอนว่าเป็นทักษะสำคัญที่ครูควรมีเนื่องจากเป็นทักษะที่แสดงให้เห็นถึงศักยภาพ ความรู้ความสามารถ และความตั้งใจในการสอนของครู การออกแบบการเรียนการสอนมีหลากหลายรูปแบบและแนวคิดที่ครูสามารถเลือกใช้ได้หรือนำมาออกแบบการเรียนการสอนด้วยตนเอง ผลการออกแบบการเรียนการสอนที่เหมาะสมสอดคล้องกับผู้เรียนสามารถช่วยให้การจัดการเรียนการสอนมีคุณภาพมีประสิทธิภาพมากขึ้นช่วยให้ครูประสบความสำเร็จในการเป็นครูที่ดีคนเก่งมากขึ้น (อภิสิทธิ์พร สถิตย์ภาศิริกุล, 2561) ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ต้องเชื่อมโยงการออกแบบการเรียนการสอนและการพัฒนาทักษะการคิดของนักศึกษาเพื่อจะได้เรียนรู้ทฤษฎีการคิด และหลักการจัดการเรียนรู้สู่การออกแบบการเรียนการสอนคือสะพานที่เชื่อมโยงทฤษฎีเหล่านั้นเข้ากับการปฏิบัติจริงจึงได้ออกแบบรายวิชา EED 4223 การพัฒนาทักษะการคิดเป็นวิชาเอกบังคับ และจากผลการสะท้อนคิดของนักศึกษาครูหลังเรียนรายวิชาโดยสรุปนักศึกษาเขียนสะท้อนคิดความว่า “ฉันต้องศึกษาเป้าหมายในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ทฤษฎีการพัฒนาคิดบลูม (Bloom's Taxonomy) และแนวคิดการเรียนรู้แบบลงมือทำ (Active Learning)” “ฉันตระหนักว่าการให้นักเรียนท่องจำสูตรหรือวิธีการแก้ปัญหาเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอต่อการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหาที่ซับซ้อนได้จริง” “เป้าหมายของการออกแบบกิจกรรมพัฒนาระบวนการคิดคือการกระตุ้นให้นักเรียนใช้กระบวนการคิดขั้นสูง เช่น การวิเคราะห์ (Analysis) โดยการแยกแยะข้อมูลที่จำเป็นและไม่จำเป็นในโจทย์ปัญหา การสังเคราะห์ (Synthesis) โดยการเชื่อมโยงความรู้เดิมเข้ากับสถานการณ์ใหม่เพื่อหาแนวทางแก้ไข และการประเมินค่า (Evaluation) โดยการตรวจสอบความถูกต้องของคำตอบ” “ฉันต้องการให้นักเรียนรู้สึกสนุกและท้าทายกับการแก้ปัญหา ไม่ใช่แค่การหาคำตอบที่ถูกต้อง แต่เป็นการเรียนรู้ "วิธีการคิด" เพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบนั้น” และจากการสังเกตพฤติกรรมของนักศึกษาครูในชั้นเรียนพบว่า นักศึกษาครูบางคนมีความเข้าใจที่ไม่ลึกซึ้งเกี่ยวกับทักษะกระบวนการคิด นิยาม ประเภท และความสำคัญของทักษะกระบวนการคิดต่าง ๆ เช่น การสังเกต การจำแนก การเปรียบเทียบ การสรุป การตีความ การคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ทำให้นักศึกษาขาดความสามารถในการออกแบบกิจกรรมได้ตรงจุดและไม่สามารถพัฒนาทักษะเหล่านี้ได้อย่างแท้จริง ประสพปัญหาในการบูรณาการทักษะกระบวนการคิดเข้ากับเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละวิชาอย่างเป็นธรรมชาติทำให้กิจกรรมที่ออกแบบมานั้นเพียงเนื้อหาความรู้มากกว่าการส่งเสริมการคิด การออกแบบกิจกรรมที่กระตุ้นความสนใจและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการพัฒนา

ทักษะกระบวนการคิดยังต้องพัฒนาอาจเนื่องมาจากคุ้นเคยกับการสอนแบบบรรยายหรือกิจกรรมซ้ำ ๆ ที่ไม่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะการคิด นอกจากนี้ยังขาดเครื่องมือและวิธีการประเมินที่มีประสิทธิภาพในการวัดพัฒนาการของทักษะกระบวนการคิดของนักเรียนทำให้ไม่สามารถทราบได้อย่างชัดเจนว่ากิจกรรมที่ออกแบบมานั้นส่งผลต่อการพัฒนาทักษะเหล่านี้หรือไม่ นักศึกษาครูไม่สามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูล ตัวอย่างกิจกรรม หรือแนวทางการออกแบบกิจกรรมที่เน้นการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสำหรับนักเรียนประถมศึกษา การออกแบบกิจกรรมที่ตอบสนองต่อความแตกต่างระหว่างบุคคลของนักเรียน และส่งเสริมทักษะกระบวนการคิดในระดับที่เหมาะสมกับความสามารถของนักเรียน

จากสภาพปัญหาการเรียนการสอนดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยมีแนวคิดที่จะแก้ปัญหาและพัฒนาการเรียนการสอน โดยใช้การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนมีการดำเนินงานที่เป็นกระบวนการที่เป็นส่วนหนึ่งของการสอนปกติเพื่อแสวงหาวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ดำเนินการเป็นวงจรต่อเนื่องนำไปทดลองใช้กับผู้เรียนและสังเกตผลการแก้ปัญหา มีการสะท้อนผลและแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้ที่เกี่ยวข้อง นำผลการปฏิบัติการมาใช้ในการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียนพร้อมทั้งสะท้อนผลการปฏิบัติเพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งนี้การวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียนมีกระบวนการในการดำเนินการ 4 ขั้นตอนคือ การวางแผน (plan) การปฏิบัติตามแผน (act) การสังเกต การตรวจสอบผลจากการปฏิบัติ (observe) และการสะท้อนผล (reflect) ซึ่งต้องพัฒนาต่อเนื่องกันเป็นวงจร ตามแนวคิดของ Kemmis & McTaggart (1988) ในส่วนของการวางแผน (plan) และปฏิบัติ ตามแผน (act) ผู้วิจัยได้นำเอาเทคนิคการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (student-centered) มาใช้เพื่อให้ผู้เรียนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ และให้ผู้สอนมีแนวทางในการออกแบบการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวสามารถช่วยพัฒนาทักษะของผู้เรียนในการคิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์ ตลอดจนมีทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองได้ดียิ่งขึ้น (วิจิตรา ศิริวงศ์ และประสิทธิ์ สระทอง, 2562) (พิชิต ฤทธิ์จัญญ, 2561) ทั้งนี้การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนโดยใช้การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนการสอนจะช่วยแก้ปัญหาที่พบในชั้นเรียนและการฝึกออกแบบการเรียนการสอน (Instructional Design) เป็นกระบวนการที่สำคัญและมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อนักศึกษาครูในหลากหลายมิติ ไม่ใช่แค่การเตรียมความพร้อมสำหรับการสอนจริง แต่ยังเป็นการบ่มเพาะทักษะและทัศนคติที่จำเป็นสำหรับการเป็นครูมืออาชีพในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาความสามารถของนักศึกษาครูในการออกแบบกิจกรรม พัฒนาทักษะกระบวนการคิด สำหรับนักเรียนประถมศึกษา
2. เพื่อประเมินผลการพัฒนาความสามารถของนักศึกษาครูในการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิด สำหรับนักเรียนประถมศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน 4 ขั้นตอน ตามแนวคิดของ Kemmis, S., McTaggart, R., & Nixon, R. (2014). ได้แก่ ขั้นที่ 1 ขั้นวางแผน (Plan) สำรวจปัญหาในการจัดการเรียนการสอนด้วยการสังเกตพฤติกรรมนักเรียน การสอบถามจากนั้นนำปัญหาและอุปสรรคจากการสำรวจมาปรับกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อนำไปใช้กับนักศึกษาครูกลุ่มเป้าหมาย ขั้นที่ 2 ขั้นปฏิบัติการ (Act) เป็นขั้นที่นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 มาใช้กับกลุ่มนักศึกษาครูที่ต้องการศึกษาผลของการพัฒนาความสามารถในการออกแบบกิจกรรมฝึกกระบวนการคิดการคิด ขั้นที่ 3 ขั้นการสังเกต (Observe) ผู้วิจัยสังเกตพฤติกรรมของนักศึกษาครู รวบรวมบันทึก และบันทึกการสอนหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ขั้นที่ 4 ขั้นการสะท้อนผล (Reflect) ผู้วิจัยสะท้อนและตรวจสอบผลการปฏิบัติการวิจัย รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคที่พบระหว่างจัดการเรียนรู้เพื่อหาแนวทาง

ปรับปรุงและ วางแผนเพื่อจัดการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนทั้ง 4 ขั้นตอน ทั้งหมด 3 วงจร ปฏิบัติการ แต่ละวงจร ปฏิบัติการใช้เวลา 2 ชั่วโมงต่อสัปดาห์

ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้า 2 ระยะ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

ระยะที่ 1 วางแผนการพัฒนาความสามารถของนักศึกษาครูในการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา (Planning)

1.1 การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นในการพัฒนาความสามารถในการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา

1.2 ผู้วิจัยให้ความรู้เพิ่มเติมเรื่องหลักการออกแบบการเรียนการสอน โดยยึดหลักการดังนี้ 1) คำนิยามถึงผลที่จะเกิดกับผู้เรียนเป็นว่าเมื่อจัดกิจกรรมตามทีออกแบบแล้วผู้เรียนจะได้ อะไรความรู้ความเข้าใจ ทักษะ หรือเจตคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง 2) ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องให้ครบถ้วนครอบคลุมโดยเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียน 3) คำนิยามถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ เช่น เวลา สถานที่ ความสนใจของผู้เรียน สิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ เป็นต้น 4) นำความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้มาประยุกต์ใช้โดยควรออกแบบกิจกรรม นำเสนอเนื้อหาที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมเพื่อให้เกิดผลดีต่อผู้เรียนเข้าใจง่ายขึ้น 5) ควรออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทำท่าย สนุกสนาน อิสระ ผ่อนคลาย 6) ข้อบกพร่องจากการนำไปใช้มาปรับปรุงการออกแบบครั้งต่อ ๆ ไป

1.3 สร้าง และตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือในการวิจัยและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1.4 การจัดหาสื่อ แหล่งเรียนรู้

1.5 ประเมินผล และการสะท้อนคิดเป็นการพัฒนาความสามารถของนักศึกษาครูในการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา

1.6 การประเมินหรือตรวจสอบกระบวนการ ปัญหา อุปสรรคที่ได้จากการสังเกตการปฏิบัติ (Observation) โดยเพื่อนประเมิน และนักศึกษาครูสะท้อนคิดจากการทดลองจัดกิจกรรมที่โรงเรียน

1.7 นำข้อมูลที่ได้จากการสังเกตมาวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาเพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหา และนำแนวทางการแก้ปัญหาไปใช้ในการพัฒนาการจัดการจัดกิจกรรมในชั้นเรียนให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

1.8 นำข้อมูลที่ได้มาวางแผนการจัดกิจกรรมเพื่อปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ต่อไป

ระยะที่ 2 การพัฒนาความสามารถของนักศึกษาครูในการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา ขั้นการปฏิบัติตามแผน (Action) มีการดำเนินการ ดังนี้

2.1 จัดกิจกรรมการฝึกออกแบบกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการคิดตามแผนการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย 3 กิจกรรมหลัก คือ การฝึกออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา การปฏิบัติในสภาพจริง และการประเมินผล การสะท้อนคิด

2.2 ผู้วิจัยเพิ่มทักษะที่จำเป็นเพิ่มเติมในการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิด จัดหาแหล่งข้อมูล ที่จำเป็นและเกี่ยวข้องกับการออกแบบกิจกรรมฝึกคิด ขั้นการสังเกตการปฏิบัติ (Observation) โดยผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลในขณะที่นักศึกษาวิชาชีพครูปฏิบัติกิจกรรมนำเสนอผลงานในชั้นเรียน และการนำกิจกรรมไปฝึกปฏิบัติจริงในโรงเรียนประถมศึกษาปลายทางซึ่งเป็นแหล่งฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูที่นักศึกษาจะได้เป็นครูทดแทนอัตราครูที่เกษียณโดยมีครูพี่เลี้ยงตรวจการออกแบบกิจกรรม นิเทศการจัดกิจกรรมในชั้นเรียนตามสภาพจริงใช้เวลาทดลองกิจกรรมจำนวน 1 ครั้ง นักศึกษานำเสนอผลการจัดกิจกรรมตามแผนการจัดการฝึกทักษะกระบวนการคิดในชั้นเรียนด้วยสื่อที่ตนเองเลือกมีเพื่อนและผู้วิจัยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน โดยสิ่งที่ผู้วิจัยสังเกต คือ กระบวนการของการปฏิบัติ (The Action Process) และผลของการปฏิบัติ (The Effect of Action)

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน (Classroom Action Research: CAR) เพื่อออกแบบการพัฒนา กิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา

1. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักศึกษาครู คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชา EED 4223 การพัฒนาทักษะการคิด จำนวน 28 คน ในภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2567 โดยกลุ่มเป้าหมายได้มาจากการ เลือกแบบเจาะจง (Purposive selection)

2. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

2.1 ตัวแปรต้น (Independent Variable) ได้แก่ การออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสำหรับ นักเรียนประถมศึกษา

2.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่

2.2.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2.2.2 ความสามารถของนักศึกษาครูในการออกแบบพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสำหรับนักเรียน ประถมศึกษา

3. เนื้อหาที่ใช้ในการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้จากการปฏิบัติการในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาการออกแบบ กิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสำหรับนักเรียนประถมศึกษาตามคำอธิบายรายวิชา EED 4223 การพัฒนาทักษะการคิด ระยะเวลา การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการในภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2567 เป็นระยะเวลาทั้งสิ้น 3 สัปดาห์ ๆ ละ 3 ชั่วโมง รวม 9 ชั่วโมง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แผนการจัดการเรียนรู้จากการปฏิบัติการในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะ กระบวนการคิดสำหรับนักเรียนประถมศึกษาที่ได้จากการสังเคราะห์ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้จากการปฏิบัติ ซึ่งทุกแผนผ่าน การพิจารณาความเหมาะสมจากผู้เชี่ยวชาญทางด้านการสอนจำนวน 3 คน ผลการพิจารณาพบว่าด้านการใช้ภาษา ความ สอดคล้องของกิจกรรมกับเนื้อหา ความสอดคล้องของกิจกรรมกับวัตถุประสงค์ ความเป็นไปได้ของกิจกรรม ความเหมาะสม ของสื่อการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และการบูรณาการกิจกรรมฝึกทักษะกระบวนการคิด รวมทั้งข้อเสนอแนะอื่น ๆ พบ ความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 0.67 ผู้วิจัยได้ปรับปรุงแผนตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นนำแผนไปทดลองใช้กับนักศึกษา ครูสาขาวิชาการประถมศึกษา ที่ลงทะเบียนเรียนวิชา EED ซึ่งเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 4 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงใหม่ จำนวน 28 คน แล้วปรับแก้ไขก่อนนำแผนการจัดการเรียนรู้ไปใช้ในการทดลอง

2. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาครูในการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการ คิดของนักศึกษาครูแบบปรนัยชนิด 4 ตัวเลือกปรับปรุงตามการตรวจสอบหาค่าดัชนีความสอดคล้องจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน และมีค่าดัชนีความสอดคล้อง = 0.67 ตรวจสอบคัดเลือกข้อคำถามตามเกณฑ์ที่กำหนดมีค่าความยากง่าย (p) อยู่ระหว่าง 0.2 - 0.8 และมีค่าอำนาจจำแนก (r) อยู่ระหว่าง 0.2 - 1.00 จำนวน 20 ข้อ ซึ่งการให้คะแนน คือ ผู้ตอบถูกในแต่ละข้อจะ ได้ 1 คะแนน และตอบผิดได้ 0 คะแนน รวมคะแนนประเมิน 20 คะแนน และคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง (Reliability) ของแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient : α) ก่อนนำไปใช้จริงได้ค่าความเที่ยง = 0.80

3. แบบประเมินความสามารถในการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสำหรับนักเรียน ประถมศึกษามีลักษณะเป็นแบบมาตราประมาณค่าที่มีเกณฑ์การให้คะแนนแต่ละค่าเป็นข้อคำถามจำนวน 3 ประเด็นโดยปรับ ตามแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

(ฉบับปรับปรุง) ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ได้แก่ 1) การวิเคราะห์ตัวชี้วัดสู่การพัฒนาทักษะการคิด 2) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิด 3) การจัดทำหน่วยการเรียนรู้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2555) ดังตัวอย่าง

ประเด็น	4	3	2	1
0 การวิเคราะห์ตัวชี้วัดสู่การพัฒนาทักษะการคิดมีองค์ประกอบได้แก่ ผู้เรียนควรมีความรู้อะไรและทำอะไรได้ ทักษะการคิด ชิ้นงาน/ภาระงาน และแนวการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิด				
00 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิด มีองค์ประกอบได้แก่ ตัวชี้วัด ความคิดรวบยอด สาระการเรียนรู้ ทักษะการคิด ชิ้นงาน/ภาระงานและการจัดการเรียนรู้				
000 การจัดทำหน่วยการเรียนรู้ มีองค์ประกอบได้แก่ การกำหนดเป้าหมาย การกำหนดหลักฐานการเรียนรู้ และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้				

การพิจารณาความชัดเจนของประเด็นประเมิน และเกณฑ์การให้คะแนนและความตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ 3 คน โดยได้ค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 0.67 แล้วทดลองใช้ประเมินผลงานการออกแบบการเรียนการสอนของนักศึกษา ครูโดยผู้วิจัยและอาจารย์ที่มีประสบการณ์ออกแบบการเรียนการสอนอีก 1 คน ประเมินการออกแบบการเรียนการสอนแล้วนำผลการประเมินมาคำนวณค่าความเที่ยงได้ค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.75 (Craig and James, 2003) ได้ปรับปรุงและจัดทำแบบประเมินเพื่อใช้ประเมินผลงานของนักศึกษาครู โดยแบ่งนักศึกษาออกเป็น 6 กลุ่ม และ ใช้เกณฑ์ให้คะแนนประเมินความสามารถในการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสำหรับนักเรียนประถมศึกษา โดยพิจารณาผลงานการออกแบบตามระดับความสามารถ 3 ประเด็น กำหนดคะแนนประเมินเป็น 4 ระดับ มีคะแนนประเมินเต็ม 12 คะแนน แปลความหมายของผลคะแนนที่ประเมินได้ดังนี้

คะแนน	แปลความหมาย
10-12	ดีมาก
7-9	ดี
4-6	พอใช้
1-3	ปรับปรุง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยปฐมนิเทศนักศึกษาครูเพื่อสร้างข้อตกลงและทำความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบการสอนที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ คือ รูปแบบการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ บทบาท เป้าหมาย ข้อตกลง เกณฑ์ต่าง ๆ สำหรับปฏิบัติกิจกรรม
2. นักศึกษาครูกลุ่มเป้าหมายและผู้วิจัยดำเนินการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามหลักการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียนโดยประยุกต์การออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสำหรับนักเรียนประถมศึกษา
3. จัดการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้จากการปฏิบัติการในชั้นเรียนเพื่อออกแบบพัฒนากิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสำหรับนักเรียนประถมศึกษา เป็นระยะเวลา 3 สัปดาห์ ๆ ละ 3 ชั่วโมง รวม 9 ชั่วโมง โดยสรุปขั้นตอนการดำเนินการทั้ง 3 สัปดาห์ ดังนี้

สัปดาห์ที่ 1 แนะนำกิจกรรมการเรียนรู้ ได้แก่ เตรียมความพร้อม ข้อตกลงร่วมกัน แนะนำกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้เข้าใจ ชี้แจงวัตถุประสงค์การเรียนรู้ และประเด็น การเรียนการสอน และการแลกเปลี่ยน

เรียนรู้ที่จะให้ผู้เรียนได้ดำเนินกิจกรรม จัดกลุ่มนักศึกษาเพื่อสืบค้น แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อออกแบบผลงาน และนำเสนอร่วมกัน

สัปดาห์ที่ 2 พัฒนาผลงานการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสำหรับนักเรียนประถมศึกษา โดยการค้นหาทางเลือกเป็นกระบวนการที่ผู้วิจัยกำหนดให้นักศึกษาแต่ละกลุ่มสืบค้น หาความรู้จากแหล่งความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาการคิดวิเคราะห์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ วางแผนออกแบบการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ผลงานให้ได้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด ขึ้นปฏิบัติตามแผนให้นักศึกษาได้ลงมือปฏิบัติจริงตามกลุ่มที่แบ่งไว้ ปฏิบัติและขอคำแนะนำจากเพื่อนๆและผู้วิจัย

สัปดาห์ที่ 3 ประเมินผลงาน และการสะท้อนคิดการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสำหรับนักเรียนประถมศึกษา ได้แก่ ขึ้นนำเสนอและประเมินผล เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้แต่ละกลุ่มนำเสนอผลงานจากการดำเนินการร่วมมือกัน และเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น สรุปผลการเรียนรู้ร่วมกัน และได้รับทราบผลประเมินการออกแบบเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงผลลัพธ์ที่ผู้เรียนได้จากการลงมือปฏิบัติจริง

4. กลุ่มเป้าหมายทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง การออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิด

5. ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล และนำผลที่ได้ไปวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัย

1. ผลการพัฒนาความสามารถของนักศึกษาครูในการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสำหรับนักเรียนประถมศึกษาจากการปฏิบัติการในชั้นเรียนเป็นระยะเวลา 3 สัปดาห์ ๆ ละ 3 ชั่วโมง รวม 9 ชั่วโมง โดยสรุปขั้นตอนการดำเนินการทั้ง 3 สัปดาห์ ดังนี้

สัปดาห์ที่ 1 แนะนำกิจกรรมการเรียนรู้ ได้แก่ เตรียมความพร้อม ข้อตกลงร่วมกัน แนะนำกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้เข้าใจในการดำเนินการ ซึ่งแจ้งวัตถุประสงค์การเรียนรู้ จัดกลุ่มนักศึกษาเพื่อสืบค้น แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อออกแบบผลงาน และนำเสนอร่วมกัน

สัปดาห์ที่ 2 พัฒนาผลงานการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสำหรับนักเรียนประถมศึกษา โดยการค้นหาทางเลือกเป็นกระบวนการที่ผู้วิจัยกำหนดให้นักศึกษาแต่ละกลุ่มสืบค้น หาความรู้จากแหล่งความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาการคิดวิเคราะห์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ วางแผนออกแบบการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ผลงานให้ได้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด ขึ้นปฏิบัติตามแผนให้นักศึกษาได้ลงมือปฏิบัติจริง

สัปดาห์ที่ 3 ประเมินผลงานการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสำหรับนักเรียนประถมศึกษา ได้แก่ ขึ้นนำเสนอและประเมินผล ได้รับทราบผลประเมินการออกแบบเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงผลลัพธ์ที่ผู้เรียนได้จากการลงมือปฏิบัติจริง

2. ผลการประเมินความสามารถของนักศึกษาครูในการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสำหรับนักเรียนประถมศึกษาแบ่งเป็น 6 กลุ่ม และ ใช้เกณฑ์ให้คะแนนประเมินความสามารถของนักศึกษาครูในการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสำหรับนักเรียนประถมศึกษา

ตารางที่ 1 ผลการประเมินความสามารถของนักศึกษาครูในการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสำหรับนักเรียนประถมศึกษา

รายชื่อกลุ่ม	คะแนนรวม	แปลความหมาย
กลุ่มที่ 1	10	ดีมาก
กลุ่มที่ 2	8	ดี

ตารางที่ 1 (ต่อ)

รายชื่อกลุ่ม	คะแนนรวม	แปลความหมาย
กลุ่มที่ 3	10	ดีมาก
กลุ่มที่ 4	9	ดี
กลุ่มที่ 5	9	ดี
กลุ่มที่ 6	8	ดี
ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม	9	ดี

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่าผลการประเมินความสามารถของนักศึกษาครูในการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสำหรับนักเรียนประถมศึกษาจากการปฏิบัติการในชั้นเรียนมีเกณฑ์คะแนนประเมินความสามารถในการออกแบบ 3 ประเด็น โดยแบ่งเป็น 6 กลุ่ม พบว่ากลุ่มที่ 1 และ 3 มีความสามารถในการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดอยู่ในระดับดีมาก (10 คะแนน) กลุ่มที่ 2, 4, 5 และ 6 มีความสามารถการออกแบบอยู่ในระดับดี สรุปผลการจัดกิจกรรมตามแผนการจัดการเรียนรู้และจากการปฏิบัติการในชั้นเรียนของนักศึกษาครูในการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสำหรับนักเรียนประถมศึกษาโดยภาพรวมมีความสามารถอยู่ในระดับดี

ทั้งนี้ผลการตรวจสอบคุณภาพของกิจกรรมการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสำหรับนักเรียนประถมศึกษาผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพแบ่งออกเป็น 3 ด้านคือ 1) ด้านกระบวนการสอนคิดนักศึกษาสามารถกำหนดจุดประสงค์ที่เน้นการวัดความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะกำหนดเป้าหมายในการคิดของนักเรียน เช่น นักเรียนสามารถคิดวิเคราะห์จากเรื่องที่ครูกำหนดให้อ่านได้ นักเรียนสามารถในสรุปใจความสำคัญจากกิจกรรมการอ่านได้อย่างถูกต้อง โดยมีนักศึกษาบางกลุ่มที่สามารถบูรณาการการคิดกับเนื้อหาสู่การออกแบบการจัดกิจกรรม สามารถประยุกต์การคิดเข้ากับขั้นตอนการสอนได้ ทั้งนี้กิจกรรมส่วนใหญ่ที่ให้นักเรียนลงมือปฏิบัติเป็นกระบวนการทำงานเป็นกลุ่ม ที่เน้นให้นักเรียนคิดร่วมกัน ร่วมกัน 2) ด้านเนื้อหาทางสาระการเรียนรู้ นักศึกษาสามารถเลือกเนื้อหาที่มีความเหมาะสมกับการออกแบบการสอนด้วยกระบวนการคิดเนื่องจากมีความเข้าใจในเบื้องต้นจากการเรียนในชั้นเรียนโดยใช้เนื้อหาที่ตนเองสนใจเป็นหลักมาใช้ในการออกแบบการจัดกิจกรรมด้วยกระบวนการคิดโดยมีครูพี่เลี้ยงเป็นผู้ให้คำแนะนำตรวจสอบก่อนสอนจริง 3) ด้านการวัดและประเมินผล นักศึกษาสามารถออกแบบเครื่องมือและวิธีการวัดและประเมินผลได้สอดคล้องกับเป้าหมายการเรียนรู้ครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน คือพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย แต่หากพิจารณาถึงเกณฑ์และวิธีการวัดและประเมินชิ้นงานของนักเรียนที่นักศึกษาเป็นผู้ประเมินนั้นยังไม่ชัดเจนเท่าที่ควรสำหรับการออกแบบการจัดกิจกรรม ส่วนใหญ่ออกแบบให้เป็นไปตามขั้นตอนของกระบวนการคิดได้ แต่ในกระบวนการจัดการเรียนรู้มีการให้ข้อเสนอแนะกับนักเรียนเพื่อนำไปใช้ในการปรับปรุงชิ้นงานยังไม่ชัดเจน

การวิเคราะห์การเปรียบเทียบความสามารถของนักศึกษาครูหลังการเรียนรู้จากการปฏิบัติการในชั้นเรียนโดยใช้ค่าคะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : SD) และค่า t-test แบบ one sample หลังการเรียนรู้จากการปฏิบัติการในชั้นเรียน ดังรายละเอียดแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบความสามารถของนักศึกษาครูในการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสำหรับนักเรียนประถมศึกษาด้วยเกณฑ์ร้อยละ 70

การทดสอบ	n	คะแนนเต็ม	คะแนนเฉลี่ย	SD	t-test	sig
หลังการเรียนรู้จากการปฏิบัติการในชั้นเรียน	28	20	14.96	2.04	2.4865**	0.000

จากตารางที่ 2 นักศึกษาครูสามารถออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสำหรับนักเรียนประถมศึกษา หลังจากได้รับการจัดการเรียนรู้จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีคะแนนเฉลี่ย 14.96 คิดเป็นร้อยละ 74.80

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถของนักศึกษาครูในการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสำหรับนักเรียนประถมศึกษาสามารถอภิปรายผลการวิจัย ได้ดังต่อไปนี้

1. ผลการพัฒนาความสามารถของนักศึกษาครูในการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสำหรับนักเรียนประถมศึกษาจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถของนักศึกษาครูในการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสำหรับนักเรียนประถมศึกษาผู้วิจัยได้สังเคราะห์ขั้นตอนการเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Action Learning) มาพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นสำคัญโดยใช้ระยะเวลา 3 สัปดาห์ ๆ ละ 3 ชั่วโมง รวม 9 ชั่วโมง โดยสรุปขั้นตอน ดังนี้

สัปดาห์ที่ 1 แนะนำกิจกรรมการเรียนรู้ ได้แก่ เตรียมความพร้อม ข้อตกลงร่วมกัน แนะนำกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้เข้าใจในการดำเนินการ ซึ่งแจ้งวัตถุประสงค์การเรียนรู้ จัดกลุ่มนักศึกษาเพื่อสืบค้น แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อออกแบบผลงาน และนำเสนอร่วมกัน

สัปดาห์ที่ 2 พัฒนาผลงานการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสำหรับนักเรียนประถมศึกษา โดยเริ่มให้เรียนรู้แนวคิด หลักการในส่วนที่สำคัญด้วยการสืบค้นความรู้จากแหล่งต่าง ๆ แล้ว ให้สรุปสาระสำคัญและนำเสนอ โดยผู้วิจัยจะช่วยในการเติมเต็มความรู้หลังจากนั้น ให้นำความรู้ไปใช้ในการฝึกปฏิบัติการออกแบบการจัดกิจกรรมฝึกคิดแบบเป็นกลุ่มลงมือปฏิบัติจริง ผู้วิจัยให้คำแนะนำสอดคล้องกับขั้นตอนการเรียนรู้จากการปฏิบัติตามแนวคิดของ สำเร็จ บุญเรืองรัตน์ (2558) และ บุญเลี้ยง พุ่มทอง(2556) โดยสรุปว่าการเรียนรู้จากการปฏิบัติเป็นกระบวนการที่บุคคลปฏิบัติงานและเรียนรู้ไปพร้อมกันเป็นการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนนำประสบการณ์เดิมที่มีอยู่มาผนวกรวมกับองค์ความรู้ใหม่ที่สร้างขึ้นด้วยขั้นตอนที่เป็นระบบ การเรียนรู้จากการปฏิบัติทางการศึกษาจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่หลอมรวมความรู้เดิมและประสบการณ์ใหม่เข้าด้วยกันจนเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่นำไปสู่การแก้ปัญหาหรือพัฒนางานได้ทั้งของครูผู้เรียนและกลุ่ม โดยมีครูเป็นที่เลี้ยงและให้คำปรึกษาเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง การจัดการเรียนรู้นี้ดังกล่าวมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้จากปัญหาหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงโดยใช้กระบวนการกลุ่มนักเรียนทุกคนในกลุ่มต้องร่วมกันรับผิดชอบ ทำงานร่วมกันและ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อความสำเร็จของกลุ่ม

สัปดาห์ที่ 3 ประเมินผลงาน การสะท้อนคิดจากการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสำหรับนักเรียนประถมศึกษา ได้แก่ ชี้นำเสนอและประเมินผลเป็นขั้นที่ให้นักศึกษาแต่ละกลุ่มนำเสนอผลงานการออกแบบในชั้นเรียน ให้กลุ่มอื่นประเมินผลงานโดยการบอกข้อดี ข้อจำกัด พร้อมเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหามาผลงานให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งเมื่อนักเรียนนำเสนอและประเมินผลงาน นักศึกษาจะเกิดการพัฒนาการสื่อสารและการแสดงออก พฤติกรรมนั้นมีส่วนช่วยพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ได้ มีการให้คะแนนกลุ่มที่ประเมินผลงานเพื่อกระตุ้นให้นักศึกษากล้าแสดงออกในการประเมินผลงานของกลุ่มอื่นมากยิ่งขึ้น ซึ่งก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการประเมินและปรับปรุงแนวคิด หลังจากเพื่อนกลุ่มอื่นเสนอแนะแนวทาง ในการปรับปรุงแก้ไขชิ้นงานแล้ว นักศึกษาภายในกลุ่มต้องระดมความคิดเห็น วิเคราะห์และปรับปรุงผลงานให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งการสะท้อนกลับหลังจากการนำเสนอผลงาน จะช่วยให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการประเมินและปรับปรุงผลงานสอดคล้องกับแนวคิด (Greenstein, 2012) การรับทราบผลประเมินการออกแบบเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงผลลัพธ์ที่ผู้เรียนได้จากการลงมือปฏิบัติจริงสอดคล้องกับแนวคิดของศิริวรรณ วานิชวัฒนารักษ์ (2558) กล่าวว่าการวางแผนการประเมินการจัดการเรียนรู้ช่วย

ให้ผู้เรียนพัฒนาและเพิ่มศักยภาพของตนเอง การประเมินระหว่างการเรียนรู้จะเป็นข้อมูลในการช่วยในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ได้ตรงตามความต้องการของผู้เรียนมากยิ่งขึ้น

ประเด็นที่น่าสนใจที่พบจากงานวิจัยคือการสะท้อนความคิดของนักศึกษาครูถึงสิ่งที่เรียนรู้จากการปฏิบัติแตกต่างจากก่อนออกไปทดลองสอนด้วยการตั้งคำถามของผู้วิจัยว่า คำถามที่ว่า “เมื่อมองย้อนกลับไปทดลองจัดกิจกรรมฝึกคิดกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาได้เรียนรู้อะไรบ้าง” บรรยายความรู้สึกเกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้น อภิปรายสิ่งที่คิด มองย้อนกลับไป อยากทำอะไรบ้างในการจัดกิจกรรมการฝึกคิดให้ดีขึ้น

2. ผลการประเมินความสามารถของนักศึกษาครูในการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสำหรับนักเรียนประถมศึกษาจากการปฏิบัติการในชั้นเรียนมีเกณฑ์คะแนนประเมินความสามารถในการออกแบบ 3 ประเด็น โดยแบ่งเป็น 6 กลุ่ม พบว่ากลุ่มที่ 1 และ 3 มีความสามารถในการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดอยู่ในระดับดีมาก (10 คะแนน) กลุ่มที่ 2, 4, 5 และ 6 มีความสามารถในการออกแบบอยู่ในระดับดี สรุปผลการจัดกิจกรรมตามแผนการจัดการเรียนรู้และจากการปฏิบัติการในชั้นเรียนของนักศึกษาครูในการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสำหรับนักเรียนประถมศึกษาโดยภาพรวมมีความสามารถอยู่ในระดับดี ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากนักศึกษาครูได้เรียนรู้หลักการจัดการกิจกรรมฝึกทักษะกระบวนการคิดจากการเรียนในชั้นเรียน การสืบค้นจากแหล่งเรียนรู้ และได้ฝึกปฏิบัติทดลองจัดกิจกรรมที่โรงเรียนปลายทางโดยการกำกับการนิเทศจากครูพี่เลี้ยงในการตรวจ และให้คำแนะนำ และในขั้นตอนการออกแบบกิจกรรมได้ศึกษาแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ระดับประถมศึกษาทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ได้แก่ 1) การวิเคราะห์หัวข้อชีวิตสู่การพัฒนาทักษะการคิด 2) การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิด 3) การจัดทำหน่วยการเรียนรู้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2555) ก่อนออกแบบการเรียนการสอนและได้รับการตรวจสอบโดยการอภิปรายนำเสนอผลงานการออกแบบในชั้นเรียนมีการวิพากษ์ผลงานโดยเพื่อนและผู้วิจัยและปรับปรุง จากนั้นนำไปให้ครูพี่เลี้ยงที่โรงเรียนปลายทางที่ทดลองสอนตรวจสอบก่อนใช้สอนจริงซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักการพื้นฐานในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่ครูควรคำนึงถึงเพื่อช่วยให้การออกแบบการจัดการเรียนรู้มีคุณภาพ (Smith & Ragan, 1999) ได้แก่ คำนึงถึงผลการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นเป้าหมายสำคัญ การออกแบบการเรียนการสอนมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้มากกว่ากระบวนการสอน ผู้ออกแบบการเรียนการสอนจะต้องพิจารณาผลการเรียนรู้อย่างชัดเจนเพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางสำหรับการเลือกกระบวนการเรียนการสอน กิจกรรมการเรียนการสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนบรรลุผลการเรียนรู้ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ รู้จักประยุกต์ใช้หลักการเรียนการสอน วิธีสอน รูปแบบการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับระดับวัยของผู้เรียนและเนื้อหาสาระ ใช้วิธีการและสื่อที่หลากหลายสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้และความแตกต่างในการเรียนรู้ของผู้เรียน ควรได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เริ่มจากการวางแผน การนำไปทดลองใช้จริงและนำผลการทดลองและข้อเสนอแนะจากผู้เรียนมาปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีคุณภาพมากขึ้น การพัฒนาอย่างต่อเนื่องเช่นนี้จะทำให้การเรียนการสอนมีคุณภาพมีความสอดคล้องกับแนวคิดการออกแบบการเรียนการสอนของของสมาสัยเจริญ (2558) ว่าการออกแบบการสอนเป็นกระบวนการของการวางแผน การพัฒนา สำหรับการเรียนการสอน โดยผ่านทางการประยุกต์หลักการทฤษฎีเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดของการเรียนการสอนเพื่อแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับความรู้ หลักสูตร และทักษะ ให้เหมาะสมกับเนื้อหาและผู้เรียน

แต่อย่างไรก็ตามความสามารถในการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสำหรับนักเรียนประถมศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับดีซึ่งผู้วิจัยจะต้องปรับเปลี่ยนการจัดการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนานักศึกษารุ่นต่อไปเพิ่มเติมในด้านแนวคิดเกี่ยวกับการออกแบบการเรียนรู้อาจเป็นรากฐานสำคัญที่จะหล่อหลอมให้นักศึกษาครูเป็นครูผู้สอนที่มีคุณภาพและมีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในอนาคต และได้เรียนรู้กระบวนการคิดที่เป็นระบบในการจัดการเรียนการสอนตั้งแต่การวิเคราะห์หลักสูตร ผู้เรียน ไปจนถึงการกำหนดวัตถุประสงค์ การเลือกเนื้อหา กิจกรรม สื่อ และการวัดผล ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นอย่างยิ่งในระหว่างฝึกฝนการออกแบบการเรียนรู้อยู่ระหว่างที่เป็นนักศึกษาครู จะเป็น

การเตรียมความพร้อมให้ก่อนที่จะไปปฏิบัติงานจริง เมื่อเจอสถานการณ์ในห้องเรียนจะมีความมั่นใจและสามารถวางแผนการสอนได้อย่างเป็นรูปธรรมลดปัญหาความไม่แน่ใจซึ่งอาจส่งผลให้การเรียนรู้ของผู้เรียนไม่มีประสิทธิภาพ

นักศึกษาคณะครูสามารถออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสำหรับนักเรียนประถมศึกษาหลังจากได้รับการจัดการเรียนรู้จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีคะแนนเฉลี่ย 14.96 คิดเป็นร้อยละ 74.80 ผลวิจัยปรากฏเช่นนี้อาจเป็นเพราะการดำเนินกิจกรรมได้ประยุกต์ใช้วิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียนมาใช้ในการออกแบบและปรับปรุงกิจกรรมอย่างต่อเนื่องทำให้ความสามารถของนักศึกษาคณะครูที่เป็นปัญหาได้รับการแก้ไขอย่างทั่วถึงที่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของวิทิตรา ศิริวงศ์ และประสิทธิ์ สระทอง (2562) และพิชิต ฤทธิ์จรูญ (2561) ที่เสนอแนะว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียนจะช่วยให้ครูแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นชั้นเรียนในชั้นเรียนได้อย่างดีและนำผลการแก้ปัญหาดังกล่าวนี้มาใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนหรือส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ให้ดียิ่งขึ้นทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียนนอกจากนี้อาจเป็นเพราะวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติจริงทำให้ผู้เรียนได้เห็นได้รู้ผลการทำกิจกรรมจากการลงมือปฏิบัติ ฉะนั้นเมื่อถึงเวลาที่ผู้เรียนต้องลงมือปฏิบัติด้วยตนเองจะเรียนจะรวบรวมผลจากการสังเกตการสาธิตมาใช้เป็นจุดมุ่งหมายในการปฏิบัติตาม และอาจเนื่องมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นผ่านขั้นตอนในการสร้างอย่างเป็นระบบ โดยผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารหลักสูตร หลักการ ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ และเมื่อสิ้นสุดการเรียนการสอนแต่ละวงรอบผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสังเกตพฤติกรรม การเรียนการสอนของครู การสังเกตพฤติกรรมนักเรียน การสัมภาษณ์ การบันทึกประจำวันของนักศึกษาคณะครู ตลอดจนผลการออกแบบกิจกรรมฝึกคิดสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษามาวิเคราะห์สภาพปัญหาในแต่ละวงรอบปฏิบัติการเพื่อหาแนวทางแก้ไขและปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมในวงรอบต่อไป ซึ่งสามารถพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่เน้นทักษะการออกแบบกิจกรรมโดยใช้รูปแบบการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการกลุ่มให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น แสดงว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นทักษะกระบวนการกลุ่ม และใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นสอดคล้องกับงานวิจัยของสำเนา หมั่นแจ่ม (2563) ที่ศึกษาการพัฒนาครูในการผลิตสื่อการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่ากระบวนการพัฒนาครูในการผลิตสื่อการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ขั้น วางแผน (Planning) 2) ขั้นปฏิบัติ (Action) 3) ขั้นการสังเกต (Observation) 4) ขั้นการสะท้อนผล (Reflection) โดยใช้การประชุมเชิงปฏิบัติการและการนิเทศติดตามผลการพัฒนาครูในการผลิตสื่อการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นพบว่าครูทุกคนมีระดับความรู้ในการผลิตสื่อการเรียนรู้โดยมีคะแนนรวมเฉลี่ยหลังประชุมเชิงปฏิบัติการสูงกว่าก่อนการประชุมเชิงปฏิบัติการคิดเป็นร้อยละ 27.78 และมีความพึงพอใจต่อการพัฒนาครูในการผลิตสื่อการเรียนรู้ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

ข้อสังเกตจากการวิจัยพบว่าทางเลือกใช้วิธีการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยีทั้งแบบมัลติมีเดีย สิ่งพิมพ์ และเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ มีส่วนช่วยส่งเสริมให้นักศึกษามีความเข้าใจ และเพิ่มประสบการณ์ได้มากขึ้น นักศึกษามีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้จากเทคโนโลยี เนื่องจากมีภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว ประกอบการบรรยายอย่างชัดเจนทำให้นักศึกษาเกิดความเข้าใจ ไม่เบื่อหน่ายกับการเรียน นอกจากนี้พบว่าการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ สามารถสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ เป็นการกระตุ้นให้นักศึกษาสนใจที่จะค้นคว้าเพิ่มเติมจากแหล่งค้นคว้าที่ผู้สอนแนะนำในรูปของสื่อมัลติมีเดีย วีดิโอ และเว็บไซต์ มากกว่าจากตำราเรียนและหนังสือ

ข้อเสนอแนะที่จะนำไปใช้ประโยชน์

จากงานวิจัยเรื่อง "การพัฒนาความสามารถของนักศึกษาคณะครูในการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสำหรับนักเรียนประถมศึกษา" ผู้วิจัยให้ข้อเสนอแนะที่นำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

1. จากผลการทดสอบผลสัมฤทธิ์ความสามารถของนักศึกษาครูในการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิด พบว่านักศึกษามีคะแนนโดยเฉลี่ยสูงขึ้นร้อยละ 74.80 ดังนั้นผู้สอนในรายวิชา EED 4223 การพัฒนาทักษะการคิดสามารถนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการออกแบบการสอน

2. ควรศึกษาผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิดโดยประยุกต์กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียนและการออกแบบการเรียนการสอนที่คำนึงถึงหลักการออกแบบการเรียนการสอนที่ดี

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรให้นักศึกษาครูมีโอกาสฝึกปฏิบัติการสอนและออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดในโรงเรียนประถมศึกษาจริง โดยมีครูพี่เลี้ยงและคณาจารย์คอยให้คำแนะนำและสะท้อนผลอย่างใกล้ชิด

สรุปผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าการเชื่อมโยงทฤษฎีการออกแบบการเรียนการสอนและการนำไปสู่การการปฏิบัติจริงในชั้นเรียนเป็นการฝึกปฏิบัติการออกแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดตั้งแต่การกำหนดเป้าหมาย การออกแบบกิจกรรมจนถึงการประเมินผล ซึ่งความสามารถเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการผลิตครูที่มีคุณภาพพร้อมที่จะสร้างนักเรียนให้เป็นผู้คิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา และสร้างสรรค์ในอนาคต ผลที่ได้จากการดำเนินการตามวิธีวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน นักศึกษาครูสามารถออกแบบกิจกรรมที่บูรณาการทักษะการคิดได้อย่างเหมาะสมกับวัยโดยสามารถออกแบบกิจกรรมที่กระตุ้นให้นักเรียนประถมศึกษาได้ใช้ทักษะการคิดในสถานการณ์ที่หลากหลายและสอดคล้องกับพัฒนาการทางสติปัญญาของนักเรียนสามารถเลือกใช้และออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับการสอนคิด สามารถเลือกใช้เทคนิคที่ส่งเสริมการคิด เช่น การตั้งคำถามกระตุ้นความคิด การใช้แผนผังความคิด การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ และการสร้างสถานการณ์ปัญหาที่ท้าทาย

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณคณะกรรมการครุรักษ์ถิ่น คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่เห็นถึงความสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ และขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญและบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกท่านที่ได้พิจารณาและให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ เครื่องมือวิจัยรวมถึงผู้บริหาร ครูผู้สอน นักเรียนของโรงเรียนปลายทางที่เข้าร่วมการพัฒนาทุกท่านที่ให้ความร่วมมือและให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการทำวิจัยครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2555). *แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยระดับประถมศึกษา (ฉบับปรับปรุง)* (พิมพ์ครั้งที่ 2).

โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

การศึกษาไทยตกต่ำ วิกฤต อนาคตประเทศ. (2567, ตุลาคม 4). *มติชนสุดสัปดาห์*, ฉบับวันที่ 4 - 10 ตุลาคม 2567.

https://www.matichonweekly.com/column/article_805338

ทิศนา ขัมมณี. (2551). *รูปแบบการเรียนการสอน: ทางเลือกที่หลากหลาย*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทิศนา ขัมมณี. (2553). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นวรรตน์ รามสูต. (2564). ครูไทยกับ AI ในสนามการศึกษาเพื่อสร้างคนสู่ศตวรรษที่ 21. *พลังครูวิถีใหม่ ฉลาดรู้เท่าทันดิจิทัล* วันครู 16 มกราคม 2564. (น. 79-82).

- บุญเลี้ยง ทูมทอง. (2556). *ทฤษฎีและการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้* (พิมพ์ครั้งที่ 2). เอส.พรินต์ไทย แพลคตอรี ประภัศสร วงษ์ดี, และ เจริญชัย วงศ์วัฒนกิจ. (2563). การพัฒนาความสามารถในการออกแบบการเรียนการสอน ผ่านกระบวนการวิจัยในชั้นเรียนของนักศึกษาครูช่างอุตสาหกรรม. *วารสารศึกษาศาสตร์ มสธ*, 13(2), 157-171.
- พิชิต ฤทธิ์จรูญ. (2561). *ปฏิบัติการวิจัยในชั้นเรียน:ครูทุกคนทำไม่ได้ยาก* (พิมพ์ครั้งที่ 11). แฮาส์ ออฟ เคอร์มิสท์. วิจิตรา ศิริวงศ์ และประสิทธิ์ สระทอง. (2562). การวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน Classroom Action Research. *วารสารสิรินธรปริทรรศน์*, 20(2), 199-213.
- ศศิธร อินต๋น และอรกมล สุวรรณประเทศ. (2565). การศึกษาความสามารถในการออกแบบการเรียนรู้อย่างของ นักศึกษาครูระดับ บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 16(3), 212-227.
- ศิริภา จันทรเกื้อ , มัสยา หลงสมัน, คมกริช จันทรชุม, อริสรา บุญรัตน์, อานอบ คันทะชา.(2567). การพัฒนาครูเพื่อเสริมสร้าง ความสามารถในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษาผ่านการละเล่นลูกยางนาของนักเรียนชั้น ประถมศึกษา: โรงเรียนบ้านคลองหะวะ (ทวีรัตน์ราษฎร์บำรุง) จังหวัดสงขลา. *วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม*. 8 (5).185-196.
- ศิริวรรณ วานิชวัฒนวรชัย.(2558). *การสอนทั่วไป*. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สำนักงานมาตรฐานและพัฒนาการเรียนรู้อยู่. (2564). *พลังครูวิถีใหม่ฉลาดรู้เท่าทันดิจิทัล. พลังครูวิถีใหม่ ฉลาดรู้เท่าทันดิจิทัล* วันครู 16 มกราคม 2564. (น. 34).
- สำเนา หมิ่นแจ่ม. (2562). *การพัฒนาครูในการผลิตสื่อการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนโดยใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น* (ภาคนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, ภาควิชาเทคนิคการศึกษา คณะครุศาสตร์). มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงใหม่.
- สำเร็จ บุญเรืองรัตน์. (2558). การเรียนรู้จากการปฏิบัติ. *สารานุกรมศึกษาศาสตร์*. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อภิสิทธิ์พร สถิตภาคีกุล. (2561). การออกแบบการเรียนการสอน: ทักษะเพื่อความสำเร็จของครู. *วารสารนาคบุตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช*, 10(2), 107-115.
- อาภรณ์ ใจเที่ยง. (2546). *หลักการสอน* (พิมพ์ครั้งที่ 3). โอเดียนสโตร์.
- Craig, S. W., & James, A. W. (2003). *An instructor's guide to understanding test reliability*. Testing and Evaluation Services, University of Wisconsin.
- Greenstein, L. (2012). *Assessing 21st century skills: A guide to evaluating mastery and authentic learning*. Corwin Press.
- Kemmis, S., McTaggart, R., & Nixon, R. (2014). *The action research planner: Doing critical participatory action research for community and organisational change* (3rd ed.). Springer.
- Smith, P.L., & Ragan, T.J. (1999). *Instructional design* (2nd ed.). New Jersey: Prentice Hall.
- Lunenber, F. C. (1998). Constructivism and technology: Instructional designs for successful education reform. *Journal of Instructional Psychology*, 51, 75-82.

การใช้ สุ จิ ปุ ลิ เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์วิชา สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

The Use of Su-Ji-Pu-Li to Promote Analytical Thinking in Social Studies, Religion, and Culture (Strand 1: Religion, Morality, and Ethics) among Grade 6 Students.

นนทลี ขวัญดี^{1*} พรรณวดี ขำจริง² ลลิตา ภคเมธาวิ³ วัลลภา อินทรงค์⁴ และสมพร รุจิจิตติอังสุธร⁵

¹โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

²คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

*panwadee.k@pkru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยทดลอง มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ 2) ศึกษาการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ และ 3) ศึกษาความพึงพอใจต่อการใช้ สุ จิ ปุ ลิ เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์วิชา สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม กลุ่มตัวอย่าง นักเรียนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ห้อง 1 จำนวน 19 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และสถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.) และ t - test (Dependent Samples) ผลการวิจัย 1) ผลการพัฒนาการคิดวิเคราะห์วิชา สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม โดยการใช้ สุ จิ ลิ พบว่า นักเรียนมีคะแนนผ่านเกณฑ์จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 84.21 และมีนักเรียนไม่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 15.79 2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ .05 3) ผลความพึงพอใจต่อการเรียนรู้วิชา สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ในภาพรวมของความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.19$, SD. = 0.67)

คำสำคัญ : สุ จิ ปุ ลิ การคิดวิเคราะห์ วิชาสังคมศึกษา

Abstract

This experimental research aimed to: (1) enhance analytical thinking skills, (2) compare learning achievement, and (3) examine students' satisfaction with the use of *Su-Ji-Pu-Li* as a strategy to promote analytical thinking in Social Studies, Religion, and Culture, specifically in Strand 1: Religion, Morality, and Ethics. The sample consisted of 19 Grade 6/1 students from the Demonstration School of Phuket Rajabhat University, selected through purposive sampling. The statistics employed in the study included percentage, mean ($\bar{x}$), standard deviation (SD), and t-test for dependent samples. The findings were as follows: (1) Regarding the development of analytical thinking through *Su-Ji-Pu-Li*, 16 students (84.21%) met the required criteria, while 3 students (15.79%) did not. (2) The post-test scores were significantly higher than the pre-test scores at the .05 level of statistical significance. (3) Students' overall satisfaction with the learning of Social Studies, Religion, and Culture in Strand 1: Religion, Morality, and Ethics was at a high level ($\bar{x} = 4.19$, SD = 0.67).

keywords : Su-Ji-Pu-Li Analytical Thinking Social Studies

บทนำ

การคิดวิเคราะห์ถือเป็นทักษะสำคัญที่จำเป็นสำหรับนักเรียนในยุคปัจจุบันและอนาคต เพราะช่วยให้นักเรียนสามารถประมวลข้อมูล แยกแยะเหตุผล และตัดสินใจได้อย่างมีหลักการ การส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจึงมีบทบาทอย่างยิ่งในการวางรากฐานทางการเรียนรู้ โดยครูควรใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย เช่น การใช้คำถามปลายเปิดเพื่อกระตุ้นการคิดอย่างลึกซึ้ง การจัดกิจกรรมอภิปรายกลุ่ม การเรียนรู้ผ่านโครงงาน หรือการวิเคราะห์สถานการณ์จำลอง เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกคิด วิเคราะห์ และเสนอความคิดเห็นด้วยตนเอง นอกจากนี้ บทบาทของครูยังรวมถึงการสร้างสภาพแวดล้อมในห้องเรียนที่สนับสนุนการคิดอย่างอิสระและปลอดภัยจากการตัดสินใจ ครูควรส่งเสริมให้นักเรียนตั้งคำถามเกี่ยวกับสิ่งที่เรียนรู้ สรุปข้อมูล และมองเห็นความเชื่อมโยงระหว่างความรู้กับสถานการณ์จริง เพื่อพัฒนาความสามารถในการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ อีกทั้งการใช้เทคโนโลยีและสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมยังช่วยส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ในระดับประถมศึกษาจะช่วยให้นักเรียนมีทักษะการคิดขั้นสูง มีความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง และสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังเป็นการเตรียมความพร้อมให้นักเรียนสามารถเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในสังคมโลกได้อย่างมีวิสัยทัศน์และสร้างสรรค์ การสอนโดยใช้ "สุ จิ ปุ ลิ" เป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนากระบวนการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน ผ่านการตั้งคำถามที่เป็นระบบและกระตุ้นการคิดอย่างลึกซึ้ง "สุ จิ ปุ ลิ" ประกอบด้วยขั้นตอน 4 ขั้น ได้แก่ สุ – การฟังอย่างตั้งใจ, จิ – การคิดไตร่ตรอง, ปุ – การตั้งคำถาม และ ลิ – การแสวงหาคำตอบด้วยตนเอง กระบวนการดังกล่าวช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะการฟัง การคิดวิเคราะห์ การตั้งคำถามเชิงสร้างสรรค์ และการสรุปเนื้อหาอย่างเป็นเหตุผล สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2564).

การนำ "สุ จิ ปุ ลิ" ไปใช้ในการสอนมีประสิทธิภาพในการส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีความหมาย เพราะทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนมากขึ้น และเกิดการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติ นอกจากนี้ยังช่วยส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง การแก้ปัญหา และการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ครูผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการออกแบบคำถามและกิจกรรมที่เหมาะสมเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนคิด วิเคราะห์ และเชื่อมโยงความรู้กับประสบการณ์ของตนเอง จากการศึกษาพบว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้ "สุ จิ ปุ ลิ" ทำให้นักเรียนมีพัฒนาการทางการคิดวิเคราะห์ที่ดีขึ้นอย่างชัดเจน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อกระบวนการเรียนรู้ในระดับสูง การสอนโดยใช้ "สุ จิ ปุ ลิ" จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่ตอบโจทย์การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และมุ่งพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูงเพื่อการเรียนรู้อย่างยั่งยืน พรจิรา เสือประดิษฐ์. (2562). จากความสำคัญในข้างต้นจะเป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ "สุ จิ ปุ ลิ" ว่าส่งผลต่อการพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูงของผู้เรียนในระดับประถมศึกษาอย่างไร นั้นจะเห็นว่ามีคามพยายามในการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 แต่พบว่าการจัดการเรียนรู้ในหลายห้องเรียนยังคงเน้นการถ่ายทอดความรู้จากครูสู่ผู้เรียนโดยตรง ผู้เรียนมีบทบาทเป็นผู้รับความรู้มากกว่าจะเป็นผู้มีส่วนร่วม ส่งผลให้ผู้เรียนขาดทักษะการคิดวิเคราะห์ การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องเสริมสร้างรูปแบบการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีบทบาทอย่างกระตือรือร้นในการเรียนรู้ของตนเอง โดยเฉพาะการนำหลัก "สุ จิ ปุ ลิ" เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์วิชา สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มาเป็นหัวข้อวิจัยในการศึกษาครั้งนี้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ใน การใช้ สุ จิ ปุ ลิ เพื่อส่งเสริม การคิดวิเคราะห์ วิชา สังคม ศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม 2) ศึกษาการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ และ 3) ศึกษาความพึงพอใจต่อการ ใช้ สุ จิ ปุ ลิ เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์วิชา สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนให้สูงขึ้น

กลุ่มเป้าหมายคือ นักเรียนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรสุพรรณบุรี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นักเรียนจำนวน 19 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) .

.เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

1. แผนการเรียนรู้วิชา สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม โดยการใช้ สู่ จิ ธิ เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์วิชา สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 4 แผน
2. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นแบบทดสอบที่เป็นปรนัย ชนิด 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ
3. แบบประเมินพฤติกรรมการทำงานกลุ่มและแบบประเมินตนเอง
4. แบบสอบถามความพึงพอใจต่อการใช้ สู่ จิ ธิ เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ วิชา สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ใน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 1 ชุด

การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

1. การสร้างแผนจัดการเรียนรู้วิชา สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม โดยการใช้ สู่ จิ ธิ เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์วิชา สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 4 แผน

แผนจัดการเรียนรู้วิชาที่ 1 เรื่อง พระรัตนตรัย

แผนจัดการเรียนรู้วิชาที่ 2 เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

แผนจัดการเรียนรู้วิชาที่ 3 เรื่อง พุทธศาสนสุภาษิต

แผนจัดการเรียนรู้วิชาที่ 4 เรื่อง การปฏิบัติตนตามหลักธรรม

- 1.1 ศึกษาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551

- 1.2 ศึกษาและวิเคราะห์ หลักสูตรของวิชา สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

- 1.3 สร้างแผนการจัดการเรียนรู้โดยการใช้ สู่ จิ ธิ เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์จำนวน 4 แผน คือสำหรับ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยการใช้ สู่ จิ ธิ วิชา สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

- 1.4 นำแผนจัดการเรียนรู้วิชา สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม โดยการใช้ สู่ จิ ธิ เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์วิชา สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่สร้างขึ้นให้อาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณาและนำมาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ

- 1.5 นำแผนจัดการเรียนรู้ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว เสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน เพื่อ ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) ความสอดคล้องขององค์ประกอบต่าง ๆ ใน แผนจัดการเรียนรู้ จุดประสงค์การเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล ความถูกต้องและความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ ตลอดจนข้อบกพร่องอื่น ๆ โดยคำนวณหาค่าดัชนีความ สอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) (บุญชม ศรีสะอาด, 2550, น.58-66) ซึ่งมี ค่าเท่ากับ 0.66- 1.00 ถือว่าความสอดคล้องอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้

2. การสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

- 2.1 ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวิธีการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

- 2.2 ศึกษาและวิเคราะห์สาระการเรียนรู้ ตัวชี้วัด จุดประสงค์การเรียนรู้และผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

- 2.3 สร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นแบบทดสอบปรนัย ชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 1 ชุด 20 ข้อ

- 2.4 นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ที่สร้างขึ้นนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษา พิจารณาและนำมาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ

2.5 นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว เสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) ความสอดคล้องของข้อสอบประกอบต่าง ๆ ในแบบทดสอบ ความถูกต้องและความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ ตลอดจน ข้อบกพร่องอื่น ๆ โดยคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) (บุญชม ศรีสะอาด, 2550, น.58-66) ซึ่งมีค่าเท่ากับ 0.66 - 1.00 ถือว่าความสอดคล้องอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้

2.6 ผู้วิจัยได้นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไปทดลองใช้ (Try out) กับ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวน 20 คน ซึ่งเป็นคนละกลุ่มกับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อนำมาแก้ไขปรับปรุง เพื่อหาค่า ความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) เป็นรายข้อ โดยเลือกเฉพาะข้อสอบที่มีค่าความยากง่าย (p) ระหว่าง 0.6 และค่าอำนาจจำแนก (r) 0.5

2.7 นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไปทดลองใช้จริงกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง

3. สร้างแบบประเมินพฤติกรรมกลุ่มและแบบประเมินตนเอง ซึ่งมีขั้นตอนการสร้างและพัฒนา ดังนี้

3.1 ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวิธีการสร้างแบบประเมิน พฤติกรรมกลุ่มและแบบประเมินตนเอง

3.2 ผู้ศึกษาค้นคว้าได้กำหนดรูปแบบประเมินพฤติกรรมกลุ่มและแบบประเมินตนเอง

3.3 ดำเนินการสร้างแบบประเมินพฤติกรรมการทำงานกลุ่มและแบบประเมิน ตนเอง แบบละ 1 ชุด

3.4 นำแบบประเมินพฤติกรรมการทำงานกลุ่มและแบบประเมินตนเอง นำเสนออาจารย์ ที่ปรึกษาพิจารณาตรวจสอบความถูกต้องนำมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ

3.5 นำแบบประเมินพฤติกรรมการทำงานกลุ่มและแบบประเมินตนเอง ให้ผู้ จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) ความสอดคล้องของประกอบต่าง ๆ ในแบบทดสอบ ความถูกต้องและความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ข้อบกพร่องอื่น ๆ โดยคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) (บุญชม ศรีสะอาด, 2550, น.58-66) ซึ่งมีค่าเท่ากับ 0.66 - 1.00 ถือว่าความสอดคล้องอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้

4. การสร้างแบบสอบถามความพึงพอใจ

4.1 ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวิธีการสร้างแบบทดสอบความพึงพอใจ

4.2 กำหนดเกณฑ์ในการให้คะแนน เนื้อหาที่จะวัด และเลือกรูปแบบเครื่องมือที่จะวัด

4.3 สร้างแบบสอบถามความพึงพอใจต่อการ ใช้ ส จิ ป ลิ เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยสอบถามความพึงพอใจในด้านเนื้อหาบทเรียน ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการสอนโดยใช้แนวคิดหัวใจนักปราชญ์ ด้านครูผู้สอน และด้านการวัดและการประเมินผล ลักษณะของรูปแบบการวัดเป็นแบบใช้มาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามวิธีของ ลิเคิร์ท (Likert Scale) แบบสอบถามความพึงพอใจ ของนักเรียนที่มีต่อการ ใช้ ส จิ ป ลิ เพื่อ ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 1 ชุด 25 ข้อ เป็นคำถามปลาย ปิดแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale)โดยใช้มาตรวัดแบบลิเคิร์ท (Likert Scale) มี 5 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2535) นำ

4.4 แบบสอบถามความพึงพอใจ นำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณาตรวจสอบความ ถูกต้องนำมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ

4.5 นำแบบสอบถามความพึงพอใจ ให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ประเมินคุณภาพของเรื่องเสนอตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสม ผู้วิจัยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง การพิจารณาตรวจสอบ ความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา ความชัดเจนของภาษา และความสอดคล้องของแบบสอบถาม เพื่อดูว่า ข้อคำถามแต่ละข้อสร้างได้ตรงตามตารางวิเคราะห์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตนเองใช้เวลาในการสอนทั้งหมด 4 แผน รวมทั้งหมด 15 ชั่วโมง ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 ตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1. ครูชี้แจงวัตถุประสงค์การจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม โดยการใช้ สุ จิ ปุ ลิ
2. นำแบบทดสอบการคิดวิเคราะห์ก่อนเรียน (Pre-test) จำนวน 1 ชุด 20 ข้อ มาให้นักเรียนทดสอบ
3. ครูจัดกลุ่มนักเรียนด้วยการให้จับฉลาก เพื่อให้แต่ละกลุ่มมีนักเรียนความสามารถ โดยแบ่งเป็นกลุ่มๆ ละ 5-6 กลุ่ม
4. ดำเนินการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้โดยการใช้ สุ จิ ปุ ลิ เพื่อส่งเสริมการคิด วิเคราะห์วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 4 แผน 15 ชั่วโมง และมีการวัดและประเมินการเรียนรู้เพื่อใช้เป็นข้อมูล ทั้งนี้ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ครอบคลุมตามแผนจัดการเรียนรู้ที่วางไว้
5. นักเรียนแต่ละกลุ่มทำแบบประเมินพฤติกรรมการทำงานกลุ่มและแบบประเมินตนเอง เมื่อเสร็จสิ้นในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้
6. นักเรียนทำแบบทดสอบการคิดวิเคราะห์หลังเรียน (Post-test) จำนวน 1 ชุด 20 ข้อ ซึ่งเป็นชุดเดียวกันกับแบบทดสอบก่อนเรียน
7. นักเรียนตอบแบบสอบถามความพึงพอใจต่อการคิดวิเคราะห์วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยการใช้ สุ จิ ปุ ลิ
8. นำข้อมูลทั้งหมดมาสรุปวิเคราะห์ทางสถิติ อภิปรายโดยใช้ตารางและการพรรณนา
การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย
 1. นำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ โดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบน (S.D) และ t - test (Dependent Samples)
 2. แปลผลและวิเคราะห์ข้อมูล
 3. ประมวลผลและอภิปรายผล โดยใช้ตารางและการพรรณนา

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการพัฒนาการการคิดวิเคราะห์วิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม โดยการใช้ สุ จิ ปุ ลิ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ตารางที่ 1 แสดงคะแนนการคิดวิเคราะห์วิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม โดยการใช้ สุ จิ ปุ ลิ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นกลุ่ม

กลุ่ม	แผนการจัดการเรียนรู้ชุดที่ 1 เรื่อง พระรัตนตรัย	แผนการจัดการเรียนรู้ชุดที่ 2 เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	แผนการจัดการเรียนรู้ชุดที่ 3 เรื่อง พุทธศาสนสุภาษิต	แผนการจัดการเรียนรู้ชุดที่ 4 เรื่อง การปฏิบัติตนตามหลักธรรม	รวม	คิดเป็นร้อยละ	คะแนนผ่านเกณฑ์ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80
1	8	8	9	8	33	82.50	ผ่าน
2	8	8	8	8	32	80.00	ผ่าน

ตารางที่ 1 (ต่อ)

กลุ่ม	แผนการจัดการ เรียนรู้ชุดที่ 1 เรื่อง พระ รัตนตรัย	แผนการจัดการ เรียนรู้ชุดที่ 2 เรื่อง หลักธรรม ทาง พระพุทธศาสนา	แผนการ จัดการเรียนรู้ ชุดที่ 3 เรื่อง พุทธศาสน สุภาษิต	แผนการจัดการ เรียนรู้ชุดที่ 4 เรื่อง การปฏิบัติ ตนตาม หลักธรรม	รวม	คิดเป็น ร้อยละ	คะแนนผ่าน เกณฑ์ไม่ต่ำ กว่าร้อยละ 80
1	8	8	9	8	33	82.50	ผ่าน
2	8	8	8	8	32	80.00	ผ่าน
3	9	7	8	9	34	85.00	ผ่าน
4	9	8	8	8	33	82.50	ผ่าน
5	8	7	8	8	31	77.50	ไม่ผ่าน
6	8	7	8	9	32	80.00	ผ่าน
คะแนน เฉลี่ย	8.33	7.50	8.33	8.33	32.50		

จากตารางที่ 1 แสดงคะแนนการคิดวิเคราะห์วิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม โดยการใช้ สุ จิ ปุ ลิ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 19 คน เป็นกลุ่มๆละ 3-4 คน พบว่า นักเรียนมีคะแนนผ่านเกณฑ์จำนวน 5 กลุ่ม คิดเป็นร้อยละ 83.33 และมีนักเรียนไม่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 1 กลุ่ม คิดเป็นร้อยละ 16.66

ตอนที่ 2 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนในการใช้ สุ จิ ปุ ลิ เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์วิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ตารางที่ 2 วิเคราะห์ผลเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนในการใช้ สุ จิ ปุ ลิ เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์วิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

แบบทดสอบ	จำนวนนักเรียน	คะแนนเต็ม	$\bar{x}$	S.D.	t
ก่อนเรียน	19	20	6.68	2.11	13.81*
หลังเรียน	19	20	14.15	2.21	

จากตารางที่ 2 วิเคราะห์ผลเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนในการใช้ สุ จิ ปุ ลิ เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์วิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ .05

ตอนที่ 3 ความพึงพอใจต่อการใช้ สุ จิ ปุ ลิ เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์วิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจต่อการใช้ สุ จิ ปุ ลิ เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์วิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

หัวข้อ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	แปลความหมาย
1.เนื้อหา	4.22	0.64	มากที่สุด
ตารางที่ 3 (ต่อ)			
หัวข้อ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	แปลความหมาย
2.กิจกรรมการเรียนรู้	4.20	0.67	มาก
3.การสอนโดยใช้แนวคิดหัวใจ นักปราชญ์	4.12	0.69	มาก
4.ครูผู้สอน	4.22	0.68	มากที่สุด
5.การวัดและการประเมินผล	4.19	0.69	มาก
เฉลี่ยโดยรวม	4.19	0.67	มาก

จากตารางที่ 3 พบว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีความพึงพอใจต่อการใช้ สุ จิ ปุ ลิ เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ วิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม สำหรับ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.19$, $SD.=0.67$) เมื่อพิจารณารายด้านจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย คือ 1) ด้านเนื้อหา ($\bar{x}=4.22$, $SD.=0.64$) 2) ด้านครูผู้สอน ($\bar{x} = 4.22$, $SD.=0.68$) 3) ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{x} = 4.20$, $SD.=0.67$) 4) ด้านการวัดและประเมินผล ($\bar{x} = 4.19$, $SD.=0.69$) 5) และด้านการสอนโดยการใช้ สุ จิ ปุ ลิ ($\bar{x} = 4.12$, $SD.=0.69$)

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการพัฒนาการคะแนนการคิดวิเคราะห์วิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม โดยการใช้ สุ จิ ปุ ลิ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 19 คน เป็นกลุ่มๆละ 3-4 คน พบว่า นักเรียน มีคะแนนผ่านเกณฑ์จำนวน 5 กลุ่ม คิดเป็นร้อยละ 83.33 และมีนักเรียนไม่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 1 กลุ่ม คิดเป็นร้อยละ 16.66 สอดคล้องกับงานวิจัยของ พรจิรา เสือประดิษฐ์ (2561) พบว่า ผลการพัฒนาการคิดวิเคราะห์วิชาภาษาไทยในสาระที่ 5 วรรณคดี และ วรรณกรรม โดยการใช้ สุ จิ ลิ พบว่า นักเรียน มีคะแนนผ่านเกณฑ์จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 81.25 และมีนักเรียนไม่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 18.75 สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาทรงวิทย์ ธรวิโช (คงไพศาล) (2561) พบว่า การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้หลัก สุ จิ ปุ ลิ วิชา เศรษฐศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดพนักเชิง (ไตรรัตนนายก) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ผลการทดลองทั้งก่อนและหลังมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ผลหลังจากการทดลอง นักเรียนมีสมาธิใน การฟังมากขึ้น หลังจากเล่านิทานเสร็จ จึงได้แจกแบบสอบถามหลังการเรียนให้ทำอีกครั้งหนึ่ง ผลสรุปได้ว่า นักเรียนทุกกลุ่ม สามารถทำแบบสอบถามได้ทุกคน คะแนนเฉลี่ย 10-15 คะแนน ในคะแนนเต็ม 15 คะแนน ส่งผลให้การทดลองทุกด้าน เกิดประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

ผลเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนในการใช้ สุ จิ ปุ ลิ เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์วิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาทรงวิทย์ ธรวิโช (คงไพศาล) (2561) พบว่า ผลสัมฤทธิ์การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์หลัก สุ จิ ปุ ลิ วิชาเศรษฐศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดพนักเชิง (ไตรรัตนนายก) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ก่อนเรียน และหลังเรียน พบว่า นักเรียนกลุ่ม สุ การฟัง สามารถทำคะแนนหลังจากการเรียนรู้แล้ว เฉลี่ยได้เกินกว่าเกณฑ์ มาตรฐานสูงที่สุด คือ 85.53 % รองลงมาคือ นักเรียนกลุ่ม ลิ การเขียน สามารถทำคะแนนเฉลี่ยที่ 82.20 % อันดับที่ 3 คือ นักเรียนกลุ่ม ปุ การถาม สามารถทำคะแนนเฉลี่ยที่ 77.73 %

อันดับที่ 4 คือ นักเรียนกลุ่ม จิ การคิด สามารถทำคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 73.33 % ซึ่งนักเรียนกลุ่ม ปุ การถาม และกลุ่ม จิ การคิด ทำคะแนนได้ ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่ผู้วิจัยตั้งไว้ทั้งสองกลุ่ม

นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีความพึงพอใจต่อการใช้ สุ จิ ปุ ลิ เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์วิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม สำหรับ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=4.19$, $SD.=0.67$) เมื่อพิจารณาารายด้านจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย คือ 1) ด้านเนื้อหา ($\bar{x} = 4.22$, $SD.=0.64$) 2) ด้านครูผู้สอน ($\bar{x}=4.22$, $SD.=0.68$) 3) ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{x}=4.20$, $SD.=0.67$) 4) ด้านการวัดและประเมินผล ($\bar{x}=4.19$, $SD.=0.69$) 5) และด้านการสอนโดยการใช้ สุ จิ ปุ ลิ ($\bar{x}=4.12$, $SD.=0.69$) สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสามารถ สุเมธ (มูลเจริญ) และคณะ (2556) พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้ด้วย สุ จิ ปุ ลิ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.54

สรุปผลการวิจัย

ผลการพัฒนาการคะแนนการคิดวิเคราะห์วิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม โดยการใช้ สุ จิ ปุ ลิ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 19 คน เป็นกลุ่มๆละ 3-4 คน พบว่า นักเรียน มีคะแนนผ่านเกณฑ์จำนวน 5 กลุ่ม คิดเป็นร้อยละ 83.33 และมีนักเรียนไม่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 1 กลุ่ม คิดเป็นร้อยละ 16.66

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การคิดวิเคราะห์วิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม โดยการใช้ สุ จิ ปุ ลิ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลความพึงพอใจต่อการใช้ สุ จิ ปุ ลิ เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์วิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 19 คน พบว่า ในภาพรวมของความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=4.19$, $SD.=0.67$) เมื่อพิจารณาารายด้านจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย คือ 1) ด้านเนื้อหา ($\bar{x}=4.22$, $SD.=0.64$) 2) ด้านครูผู้สอน ($\bar{x}=4.22$, $SD.=0.68$) 3) ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{x}=4.20$, $SD.=0.67$) 4) ด้านการวัดและประเมินผล ($\bar{x}=4.19$, $SD.=0.69$) 5) และด้านการสอนโดยการใช้ สุ จิ ปุ ลิ ($\bar{x}=4.12$, $SD.=0.69$)

เอกสารอ้างอิง

บุญชม ศรีสะอาด. (2550). *วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย*. สุวีริยาสาส.

พรจิรา เสือประดิษฐ์. (2561). *การใช้ สุ จิ ปุ ลิ เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์วิชาภาษาไทย ในสาระที่ 5 วรรณคดีและวรรณกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5*. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

พระมหาทรงวิทย์ ธรวิโช (คงไพศาล), พระวิเทศพรหมคุณ, และชวาล ศิริวัฒน์. (2561). *การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์หลัก สุ จิ ปุ ลิ วิชาเศรษฐศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดพินังเชิง (ไตรตันนายก) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, 7(2), 1-13.

พระสามารถ สุเมธ (มูลเจริญ). และคณะ (2556). *การพัฒนาทักษะการอ่านคำควบกล้ำตามกิจกรรมการเรียนรู้ ด้วย สุ จิ ปุ ลิ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านโคกแปะ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น*. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2564). *การเรียนรู้ฐานสมรรถนะเชิงรุก : ถอดบทเรียนการปฏิบัติของโรงเรียนสุจิบุลิ จังหวัดฉะเชิงเทรา*. กระทรวงศึกษาธิการ.

การสังเคราะห์องค์ประกอบที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างสมรรถนะครูยุคดิจิทัล

ในโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่

Synthesis of the Components Affecting the Development of Digital Age Teacher Competency in Private Primary Schools in Chiang Mai Province.

วัลยา อุดมศรี^{1*} สายฝน แสนใจพรม² ชูชีพ พุทธประเสริฐ³ และภูเบศ พวงแก้ว⁴

¹นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

^{2,3,4}อาจารย์ประจำสาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

*faiwanlaya1982@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สังเคราะห์องค์ประกอบที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างสมรรถนะครูยุคดิจิทัล 2) ตรวจสอบและยืนยันองค์ประกอบที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างสมรรถนะครูยุคดิจิทัลในโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ การวิจัยประกอบด้วยการศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยของนักวิชาการและนักการศึกษาทั้งภายในและต่างประเทศ จำนวน 21 แหล่งข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ตารางสังเคราะห์องค์ประกอบ แบบตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมองค์ประกอบที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างสมรรถนะครูยุคดิจิทัล จัดเวทีสนทนากลุ่ม โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา และการสรุปเชิงพรรณนาผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างสมรรถนะครูยุคดิจิทัล ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบหลัก และ 21 องค์ประกอบย่อย 2) ผลการประเมินองค์ประกอบที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างสมรรถนะครูยุคดิจิทัล ระดับความถูกต้องและความเหมาะสม โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยภาพรวม มีความถูกต้อง และเหมาะสม คิดเป็นร้อยละ 83.33

คำสำคัญ : สมรรถนะครูยุคดิจิทัล การเสริมสร้างสมรรถนะครูยุคดิจิทัล รูปแบบที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างสมรรถนะครูยุคดิจิทัล

Abstract

This research aimed to 1) synthesize the components that affect the enhancement of digital-age teacher competence in private primary schools in Chiang Mai Province. The research consisted of studying documents, textbooks, and research works of academics and educators both domestically and internationally, totaling 21 sources. The research instruments used were a component synthesis table, a checklist for the accuracy and appropriateness of components affecting digital-age teacher competence, a group discussion forum with 9 experts, qualitative data analysis using content analysis, and a descriptive summary. The research results found that 1) the components affecting the enhancement of digital age teacher competence consisted of 7 main components and 21 sub-components. 2) The evaluation results of the components affecting the enhancement of digital-age teacher competence were at a high level. Overall, the accuracy and appropriateness were 83.33 percent.

keywords: digital-age teacher competency, digital-age teacher competency development, and models affecting digital-age teacher competency development

บทนำ

การดำรงชีวิตในปัจจุบันมีความหลากหลายและได้รับผลกระทบจากปัจจัยด้านเทคโนโลยีดิจิทัลโดยเฉพาะอินเทอร์เน็ตมีบทบาทสำคัญในการทำกิจกรรมทั้งหลายผ่านพื้นที่ดิจิทัล การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร รูปแบบการทำงานและการศึกษาที่เปลี่ยนแปลง การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาช่วยสอนกลายเป็นทางเลือกที่สำคัญ คนจึงจำเป็นต้องปรับตัวให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงด้วยการพัฒนาตนเอง การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคน และต้องมีการจัดการศึกษาทุกระดับให้มีคุณภาพได้มาตรฐานสากล พัฒนาระบบการบริหารจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับความต้องการของตลาดงานและการพัฒนาประเทศ (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา กระทรวงศึกษาธิการ, 2566) การจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนเป็นระบบการศึกษาที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษาของประเทศมาตั้งแต่อดีต (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน, 2565) จึงต้องจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ เพื่อให้โอกาสในการเข้าถึงการศึกษาหลากหลายรูปแบบตามความต้องการของผู้เรียน ช่วยแบ่งเบาภาระในการจัดการศึกษาของรัฐ และมีการบริหารจัดการที่ยืดหยุ่น (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2564) อีกทั้งจังหวัดเชียงใหม่เป็นหนึ่งในจังหวัดนำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ดังนั้นเพื่อให้เกิดรูปแบบการบริหารจัดการศึกษารูปแบบใหม่ โรงเรียนเอกชนจึงมีความจำเป็นต้องพัฒนาสมรรถนะครูให้ตรงตามมาตรฐาน แต่จากการผลการศึกษาพบว่า ครูส่วนใหญ่ใช้หลักการสอนแบบบรรยาย ทำให้นักเรียนเบื่อหน่ายในการเรียน ครูยังไม่สามารถปรับตัวให้เท่าทันยุคสมัยที่เปลี่ยนไป (อุบล หนูฤกษ์, 2564) นอกจากนี้การจذبบรมสมรรถนะดิจิทัลให้แก่ครูเอกชนนั้นพบได้น้อย และไม่เพียงพอต่อความต้องการในการพัฒนาบุคลากรครู ปัญหาโรงเรียนเอกชนมีจำนวนนักเรียนลดลง และบางแห่งปิดกิจการ (สมาคมโรงเรียนเอกชนจังหวัดเชียงใหม่, 2565) จากปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาองค์ประกอบที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างสมรรถนะครูยุคดิจิทัล เพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล ที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในทุกด้านของชีวิต การจัดการเรียนการสอนจึงต้องปรับตัวตาม ครูจึงจำเป็นต้องมีสมรรถนะทางดิจิทัล (กณิชา ศิริศักดิ์, 2563) การวิจัยนี้จะช่วยสร้างกรอบแนวทางที่ชัดเจนในการพัฒนาครู เนื่องจากการสังเคราะห์องค์ประกอบจะช่วยในการระบุปัจจัยหรือทักษะที่จำเป็น เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาอบรมครูอย่างมีระบบ อีกทั้งโรงเรียนเอกชนมีความหลากหลายในด้านทรัพยากร วิสัยทัศน์ และความคาดหวังจากผู้ปกครอง ดังนั้นการสังเคราะห์องค์ประกอบที่เฉพาะเจาะจงในบริบทของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ จะช่วยให้สามารถพัฒนาครูได้ตรงจุดและมีประสิทธิภาพ (กิตติพงษ์ จันทรศักดิ์, 2566) นอกจากนี้ ครูระดับประถมศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการวางรากฐานทางวิชาการและทักษะชีวิตของนักเรียน หากครูมีสมรรถนะดิจิทัลที่ดีย่อมสามารถสร้างสื่อการเรียนรู้ที่น่าสนใจ รวมถึงใช้เทคโนโลยีในการประเมินผล และกระตุ้นการเรียนรู้ของนักเรียนได้ดีขึ้น การวิจัยนี้สอดคล้องกับนโยบายการศึกษาไทยทั้งในระดับกระทรวงศึกษาธิการ และแผนการศึกษาชาติ ซึ่งได้เน้นย้ำเรื่องการพัฒนาครูให้มีสมรรถนะในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยี (ชนกฤต อึ้งน้อย, 2563) ดังนั้น การสังเคราะห์องค์ประกอบนี้จึงเป็นเครื่องมือหนึ่งในการวางแผนการพัฒนาบุคลากรให้สอดคล้องกับนโยบายของประเทศ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. สังเคราะห์องค์ประกอบที่เสริมสร้างสมรรถนะครูยุคดิจิทัล

โดยการวิจัยเอกสารจากแนวคิดและผลงานวิจัยของนักวิชาการและนักการศึกษาทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ จำนวน 21 แหล่ง ได้แก่ สุกิจ อัครมหาเสนาวงศ์ (2565), เจริญ ภู่วิจิตร (2564), กชพร มั่งประเสริฐ (2565), สายสวาท เสาร์ทอง (2562), ธนบดี สอนสระคู (2564), วิโรจน์ สารรัตน์ (2556), วิชัย วงษ์ใหญ่ (2563), ภควรรณ อยู่เย็น (2563), นันทนัช สุขแก้ว (2562), อาจณรงค์ มโนสุทธิฤทธิ์ (2564), กณิชา ศิริศักดิ์ (2559), ชนกฤต อึ้งน้อย (2563), วิจารย์ พานิช (2562), ราณี จินสุทธิ์ (2564), กิตติพศ โกนสันเทียะ (2565), จันทรชลี มาพุทธ (2560), กมลชนก ภาคภูมิ (2556), มนตรี แยมกลีกร (2560), ปานใจ ธารทัศนวงศ์ (2564), UNICEF (2022) และ The National Institute of Educational

Technologies and Teacher Training (Spain) (2017) โดยใช้ตารางสังเคราะห์องค์ประกอบสมรรถนะครูยุคดิจิทัลวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าความถี่และร้อยละ

2. ตรวจสอบและยืนยันองค์ประกอบที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างสมรรถนะครูยุคดิจิทัลในโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ โดยการสนทนากลุ่ม เพื่อตรวจสอบและยืนยันองค์ประกอบสมรรถนะครูยุคดิจิทัลในโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่

คำถามที่ 1 องค์ประกอบที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างสมรรถนะครูยุคดิจิทัล ในโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ ผ่านการตรวจสอบและยืนยันความถูกต้องและเหมาะสมโดยผู้ทรงคุณวุฒิ หรือไม่ อย่างไร

คำถามที่ 2 ผู้ทรงคุณวุฒิมีข้อเสนอแนะต่อองค์ประกอบที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างสมรรถนะครูยุคดิจิทัลในโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่เพิ่มเติมหรือไม่ อย่างไร

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ประเมินและยืนยันผลการสังเคราะห์องค์ประกอบฯ เชิงคุณภาพ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา แล้วนำเสนอในประเด็นสำคัญ

2. ตรวจสอบและยืนยันองค์ประกอบฯ โดยหาค่าความถูกต้องและความเหมาะสม และร้อยละ

ผลการวิจัย

ผลการสังเคราะห์องค์ประกอบที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างสมรรถนะครูยุคดิจิทัลในโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ องค์ประกอบหลัก 7 ข้อ จากตารางสังเคราะห์องค์ประกอบจากการศึกษาเอกสารจำนวน 21 แหล่งข้อมูลพบว่า มี 2 องค์ประกอบที่มีค่าการวิเคราะห์ ความถี่ 21 คิดเป็นร้อยละ 100 ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ความสามารถ ทักษะ และความรู้ในการใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมวิชาชีพ และองค์ประกอบที่ 3 การสอนและการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยี รองลงมา มีค่าการวิเคราะห์ ความถี่ 20 คิดเป็นร้อยละ 95 จำนวน 4 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 2 การจัดการสภาพแวดล้อม และทรัพยากรดิจิทัลทางการศึกษา องค์ประกอบที่ 5 จริยธรรมและความปลอดภัยในการใช้สื่อเทคโนโลยี องค์ประกอบที่ 6 การสื่อสารและมีปฏิสัมพันธ์โดยนำเทคโนโลยีมาช่วย และองค์ประกอบที่ 7 การวัดและประเมินผลด้วยเครื่องมือเทคโนโลยี อันดับสุดท้าย ความถี่ 19 คิดเป็นร้อยละ 90 ได้แก่ องค์ประกอบที่ 4 การส่งเสริมและอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียน และผลการตรวจสอบและยืนยันองค์ประกอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน พบว่าร้อยละ 83.33 มีความถูกต้องและเหมาะสม ข้อที่มีข้อเสนอเพื่อปรับแก้ ได้แก่ ที่ 1 ข้อ 1.1 และ 1.2 ควรสลับลำดับข้อ ข้อ 1.2 ปรับถ้อยคำเป็น “ครูมีความเข้าใจและมีทักษะ...” องค์ประกอบที่ 3 สลับข้อ 3.1 กับ 3.2 เพื่อเรียงตามลำดับความเป็นเหตุผล องค์ประกอบที่ 4 ข้อ 4.1 เพิ่มเติม การใช้ระบบการเรียนการสอนแบบ Online (LMS) องค์ประกอบที่ 6 ชื่อองค์ประกอบปรับเป็น “การนำเทคโนโลยีมาช่วยสื่อสารและปฏิสัมพันธ์” ปรับข้อ 6.1 “ใช้สื่อออนไลน์ในการสื่อสาร...” และองค์ประกอบที่ 7 เพิ่มข้อความในข้อ 7.2 “...และรายงานผลการเรียนของนักเรียน”

ตารางที่ 1 ผลการตรวจสอบและยืนยันองค์ประกอบที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างสมรรถนะครูยุคดิจิทัลในโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ (n9)

รายการ	ถูกต้อง		เหมาะสม		แปลงผล
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
1. ความรู้ความสามารถและทักษะในการใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมวิชาชีพ	9	100	9	100	ใช้ได้

ตารางที่ 1 (ต่อ)

รายการ	ถูกต้อง		เหมาะสม		แปลงผล
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
1.1 ครูนำความรู้ในการใช้เทคโนโลยีมาออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับเนื้อหา	9	100	8	88.88	ใช้ได้
1.2 ครูมีทักษะและมีความเข้าใจในการใช้เทคโนโลยีเพื่อช่วยในการจัดการเรียนรู้	9	100	8	88.88	ใช้ได้
1.3 ครูได้รับการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อจัดการเรียนรู้อย่างเชี่ยวชาญ	9	100	9	100	ใช้ได้
2. การจัดการสภาพแวดล้อมและทรัพยากรดิจิทัลทางการศึกษา	9	100	9	100	ใช้ได้
2.1 ครูสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ดิจิทัลที่ปลอดภัย โดยจัดการข้อมูลส่วนบุคคลของนักเรียนและผู้ปกครอง	9	100	9	100	ใช้ได้
2.2 ครูได้รับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะในการใช้เทคโนโลยีการศึกษา	9	100	9	100	ใช้ได้
2.3 ครูมีความยืดหยุ่นในการเรียนรู้และทดลองใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาใหม่ๆ	9	100	9	100	ใช้ได้
3. การสอนและการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยี	9	100	9	100	ใช้ได้
3.1 ครูใช้โปรแกรมการจัดการเรียนการสอน เพื่อช่วยสร้างและจัดการเนื้อหาการสอนได้ง่ายและมีประสิทธิภาพ	9	100	8	88.88	ใช้ได้
3.2 ครูใช้เทคโนโลยีในการสร้างเนื้อหาและสื่อการเรียนการสอนที่น่าสนใจและหลากหลาย	9	100	8	88.88	ใช้ได้
3.3 ครูสามารถเลือกใช้เทคโนโลยีดิจิทัลที่เหมาะสมกับเนื้อหาที่น่าสนใจ และมีประสิทธิผล	9	100	8	88.88	ใช้ได้
4. การนำเทคโนโลยีมาช่วยส่งเสริมและอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียน	9	100	9	100	ใช้ได้
4.1 ครูจัดการเรียนรู้ที่สามารถปรับตามความสามารถของผู้เรียนด้วยการใช้แพลตฟอร์มการเรียนออนไลน์ หรือใช้แอปพลิเคชันเพื่อการเรียนรู้	9	100	8	88.88	ใช้ได้
4.2 ครูใช้เทคโนโลยีในการสอนออนไลน์ เช่น Zoom, Microsoft Teams, หรือ Google Meet ได้อย่างมีประสิทธิภาพ	9	100	9	100	ใช้ได้
4.3 ครูใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และใช้เกมการศึกษาที่ช่วยเสริมทักษะการเรียนรู้	9	100	9	100	ใช้ได้
5. จริยธรรมและความปลอดภัยในการใช้สื่อเทคโนโลยี	9	100	9	100	ใช้ได้
5.1 ครูมีความเข้าใจมีทักษะในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล	9	100	9	100	ใช้ได้

ตารางที่ 1 (ต่อ)

รายการ	ถูกต้อง		เหมาะสม		แปลงผล
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
5.2 ครูปลูกฝังให้นักเรียนมีความเข้าใจและมีจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยี	9	100	9	100	ใช้ได้
5.3 ครูมีจริยธรรมในการ ใช้สื่อที่มีลิขสิทธิ์อย่างถูกต้อง	9	100	9	100	ใช้ได้
5.4 ครูเคารพสิทธิส่วนบุคคล ไม่เปิดเผยข้อมูลที่เป็นความลับของนักเรียนโดยไม่ได้รับความยินยอมจากนักเรียนหรือผู้ปกครอง	9	100	9	100	ใช้ได้
6. การสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ โดยนำเทคโนโลยีมาช่วย	9	100	8	88.88	ใช้ได้
6.1 ครูใช้สื่อออนไลน์ในการสื่อสารกับนักเรียน ผู้ปกครอง และเพื่อนร่วมงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ	8	88.88	9	100	ใช้ได้
6.2 ครูใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อกำกับ ติดตามและประเมินผลกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน	9	100	9	100	ใช้ได้
6.3 ครูใช้แหล่งข้อมูลออนไลน์ มาใช้เสริมความรู้และเปิดโอกาสให้กับนักเรียนได้เรียนรู้จากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย	9	100	9	100	ใช้ได้
7. การวัดและประเมินผลด้วยเครื่องมือเทคโนโลยี	9	100	9	100	ใช้ได้
7.1 ครูใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนได้อย่างสะดวกและแม่นยำ	9	100	9	100	ใช้ได้
7.2 ครูใช้เทคโนโลยีในการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ผลการเรียนรู้ของนักเรียน เพื่อปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน	8	88.88	9	100	ใช้ได้

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการสังเคราะห์องค์ประกอบของการเสริมสร้างสมรรถนะครูยุคดิจิทัลในโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ความรู้ ความสามารถ และทักษะในการใช้เทคโนโลยี ครูจำเป็นต้องมีทั้งความเข้าใจและทักษะในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ UNESCO และ ISTE (International Society for Technology in Education) ที่เน้นเรื่อง Digital Competency ของครูในศตวรรษที่ 21 2) การจัดการสภาพแวดล้อมและทรัพยากรดิจิทัล ครูในโรงเรียนเอกชนจำเป็นต้องบริหารจัดการทรัพยากรดิจิทัลให้เหมาะสมและปลอดภัย โดยเฉพาะการจัดการข้อมูลส่วนบุคคลของนักเรียน ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญในยุคที่การเรียนออนไลน์และการเก็บข้อมูลผ่านระบบต่าง ๆ เพิ่มสูงขึ้น 3) การจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยี ผลการสังเคราะห์สะท้อนว่า ครูต้องสามารถเลือกและใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับเนื้อหาและกลุ่มเป้าหมายได้ ซึ่งจะส่งผลต่อความน่าสนใจและประสิทธิภาพของการเรียนรู้ เป็นทักษะที่สำคัญอย่างยิ่งในบริบทของโรงเรียนเอกชนที่แข่งขันด้านคุณภาพและนวัตกรรม 4) การส่งเสริมผู้เรียนผ่านเทคโนโลยี การใช้แพลตฟอร์มออนไลน์หรือแอปพลิเคชันการเรียนรู้เพื่อปรับตามความสามารถของผู้เรียน เป็นจุดแข็งของโรงเรียนเอกชนที่สามารถนำมาปรับใช้ได้อย่างหลากหลาย เช่น Google Classroom หรือเกมการศึกษา ช่วยสร้างแรงจูงใจและความสนุกในการเรียน 5) จริยธรรมและความปลอดภัยในการใช้เทคโนโลยีองค์ประกอบนี้แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการส่งเสริมจริยธรรมดิจิทัล ทั้งในด้านการใช้สื่ออย่างมีความรับผิดชอบ การเคารพสิทธิของผู้อื่น และการปลูกฝังให้นักเรียนมีจริยธรรมในการใช้งาน ซึ่งถือเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการใช้เทคโนโลยีอย่างยั่งยืน 6) การสื่อสาร

และปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยี การใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารกับผู้เรียน ผู้ปกครอง และเพื่อนร่วมงานช่วยส่งเสริมการทำงานร่วมกันและการติดตามผลการเรียนรู้ได้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นโดยเฉพาะในสถานการณ์ที่มีการเรียนแบบ Hybrid หรือ Online 7) การวัดและประเมินผลด้วยเทคโนโลยี การใช้เครื่องมือดิจิทัลช่วยให้ครูสามารถเก็บข้อมูล วิเคราะห์ผล และรายงานผลการเรียนรู้ของนักเรียนได้รวดเร็ว แม่นยำ และเป็นระบบ ซึ่งช่วยให้การปรับปรุงแผนการสอนได้ทันต่อสถานการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียน

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ข้อค้นพบ ดังนี้ 1. องค์ประกอบที่เสริมสร้างสมรรถนะครูยุคดิจิทัลประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ความรู้ความสามารถ และทักษะในการใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมวิชาชีพ 1.1) ครูมีความเข้าใจและมีทักษะในการใช้เทคโนโลยีเพื่อช่วยในการจัดการเรียนรู้ 1.2) ครูนำความรู้ในการใช้เทคโนโลยีมาออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับเนื้อหา 1.3) ครูได้รับการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อจัดการเรียนรู้อย่างเชี่ยวชาญ 2) การจัดการสภาพแวดล้อมและทรัพยากรดิจิทัลทางการศึกษา 2.1) ครูสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ดิจิทัลที่ปลอดภัย โดยจัดการข้อมูลส่วนบุคคลของนักเรียนและผู้ปกครอง 2.2) ครูได้รับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะในการใช้เทคโนโลยีการศึกษา 2.3) ครูมีความยืดหยุ่นในการเรียนรู้และทดลองใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาใหม่ๆ 3) การสอนและการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยี 3.1) ครูใช้เทคโนโลยีในการสร้างเนื้อหาและสื่อการเรียนการสอนที่น่าสนใจและหลากหลาย 3.2) ครูใช้โปรแกรมการจัดการเรียนการสอนเพื่อช่วยสร้างและจัดการเนื้อหาการสอนได้ง่ายและมีประสิทธิภาพ 3.3) ครูสามารถเลือกใช้เทคโนโลยีดิจิทัลที่เหมาะสมกับเนื้อหา น่าสนใจ และมีประสิทธิผล 4) การนำเทคโนโลยีมาช่วยส่งเสริมและอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียน 4.1) ครูจัดการเรียนรู้ที่สามารถปรับตามความสามารถของผู้เรียนด้วยการใช้แพลตฟอร์มการเรียนออนไลน์ (LMS) หรือใช้แอปพลิเคชันเพื่อการเรียนรู้ 4.2) ครูใช้เทคโนโลยีในการสอนออนไลน์ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ 4.3) ครูใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและใช้เกมการศึกษาที่ช่วยเสริมทักษะการเรียนรู้ 5) จริยธรรมและความปลอดภัยในการใช้สื่อเทคโนโลยี 5.1) ครูมีความเข้าใจมีทักษะในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล 5.2) ครูปลูกฝังให้นักเรียนมีความเข้าใจและมีจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยี 5.3) ครูมีจริยธรรมในการใช้สื่อที่มีลิขสิทธิ์อย่างถูกต้อง 5.4) ครูเคารพสิทธิส่วนบุคคล ไม่เปิดเผยข้อมูลที่เป็นความลับของนักเรียนโดยไม่ได้รับความยินยอมจากนักเรียนหรือผู้ปกครอง 6) การนำเทคโนโลยีมาช่วยในการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ 6.1) ครูใช้สื่อออนไลน์ในการสื่อสารกับนักเรียน ผู้ปกครอง และเพื่อนร่วมงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ 6.2) ครูใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อกำกับ ติดตามและประเมินผลกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน 6.3) ครูใช้แหล่งข้อมูลออนไลน์ มาใช้เสริมความรู้และเปิดโอกาสให้กับนักเรียนได้เรียนรู้จากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย 7) การวัดและประเมินผลด้วยเครื่องมือเทคโนโลยี 7.1) ครูใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนได้อย่างสะดวกและแม่นยำ 7.2) ครูใช้เทคโนโลยีในการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ผลการเรียนรู้ของนักเรียนและรายงานผลการเรียน เพื่อปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน 2. ผลการประเมินองค์ประกอบที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างสมรรถนะครูยุคดิจิทัล มีความถูกต้องและความเหมาะสม ดังนั้นองค์ประกอบทั้งหมดใช้ได้

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับความช่วยเหลือจากผู้บริหารและครูโรงเรียนเอกชนจังหวัดเชียงใหม่ ผู้บริหารการศึกษา ศึกษาพิเศษ ศึกษานิเทศก์ ศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารการศึกษาที่เกี่ยวข้อง และอาจารย์ที่ปรึกษาทุกท่านที่ได้ให้ความอนุเคราะห์และช่วยเหลือ ให้ข้อชี้แนะแนวทางในการทำวิจัย ขอขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษาทุกท่านที่ได้คำปรึกษาและชี้แนะข้อแก้ไขจนทำให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- กขพร มั่งประเสริฐ. (2565). แนวทางการพัฒนาสมรรถนะครูยุค Thailand 4.0 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
มัธยมศึกษาเพชรบุรี. การประชุมนำเสนอผลงานวิจัยบัณฑิตศึกษาระดับชาติ ครั้งที่ 16 ปีการศึกษา 2564.
มหาวิทยาลัยรังสิต.
- กณิชา ศิริศักดิ์. (2563). การวิเคราะห์องค์ประกอบสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครู. วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา, 15(2),
1-11.
- กิตติพงษ์ จันทร์ศักดิ์. (2566). การส่งผ่านของตัวแปรที่เป็นปัจจัยต่อการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของครูในศตวรรษที่ 21.
[วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- กิตติพิศ โคนสันเทียะ. (2565). สมรรถนะดิจิทัล: สมรรถนะใหม่สำหรับครูยุคปัจจุบัน. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ทักษิณ, 22(2), 14-23.
- เจริญ ภู่วิจิตร. (2565). แนวทางการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาในยุค Next Normal. <http://www.nidtep.go.th/2017/publish/doc/20220308-4.pdf>.
- ธนภุต อึ้งน้อย. (2563). รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูใหม่ในศตวรรษที่ 21 ตามแนวคิดโรงเรียนเป็นองค์กรแห่งการ
เรียนรู้. [วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ธนบดี สอนสระคู. (2564). โปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะการรู้ดิจิทัลของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา
สุรินทร์. [วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- นพพัชญ์ ฉิดจันทร์. (2564). การบริหารงานบุคคลกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
มัธยมศึกษา เขต 8. [วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นันทน สุขแก้ว. (2562). ทักษะครูในยุคดิจิทัล ของโรงเรียนสุรศักดิ์มนตรีสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา
เขต 2. การประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ครั้งที่ 12. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- ภควรรณ อยู่เย็น. (2563). การพัฒนาสมรรถนะครูด้านดิจิทัลของโรงเรียนบ้านห้วยไผ่ อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่.
[วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- ราณี จินสุทธิ์. (2564, พฤษภาคม-สิงหาคม). แนวทางการพัฒนาครูวิถีใหม่ฉลาดรู้เท่าทันดิจิทัล. ครูสภาวิทยากร. 2(2).
- วิจารณ์ พานิช. (2562). สอนเข้ม เพื่อศิษย์ขาดแคลน. มูลนิธิสยามกัมมาจล.
- วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒนา. (2564). สมรรถนะดิจิทัล: Digital Competency. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สมาคมสถานศึกษาเอกชนจังหวัดเชียงใหม่. (2566). วิสัยทัศน์สมาคมสถานศึกษาเอกชนจังหวัดเชียงใหม่. <https://sites.google.com/web1.dara.ac.th/www-cmped-org/>.
- สุกิจ อัครมหาเสนาวงศ์. (2565). แนวทางการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาสมรรถนะครูด้านดิจิทัลในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก. *Journal of Modern Learning Development*. 7(2), 1-18
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2564). คู่มือการบริหารจัดการโรงเรียนเอกชนสู่ความเป็นเลิศ Intersect Model.
<https://www.mhspeo.go.th>.
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2565). <https://www.etda.or.th/content/new-normal-after-covid-19.html>.
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2566). สมรรถนะทางวิชาชีพครู. <http://www.local.moi.go.th>.
- อุบล หนูฤกษ์. (2564). รูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้การสร้างสรรค์เป็นฐานโรงเรียนในเครือข่ายเกาะพะงัน
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สุราษฎร์ธานี เขต 1. วารสารสมาคมนักวิจัย, 26(1), 328.
- สมาคมสถานศึกษาเอกชนจังหวัดเชียงใหม่. (2566). วิสัยทัศน์สมาคมสถานศึกษาเอกชนจังหวัดเชียงใหม่. <https://sites.google.com/web1.dara.ac.th/www-cmped-org>.

- Endale Berhanu Demissie. (2022). *Teachers' digital competencies and technology integration in education: Insights from secondary schools in Wolaita Zone, Ethiopia*. Science Direct.
- International Society for Technology in Education. (2016). *The 201 6ISTE Standards for Students*.
- National Institute of Educational Technologies and Teacher Training (Spain). (2017). *Common Digital Competence Framework for Teachers (CDCFT)*. <https://aprende.intef.es/sites/default/files/2018-05/20171024-Common-Digital-Competence-Framework-For-Teachers.pdf>
- Singhanat, N., & Thithimadee, A. (2018). School administrators' competencies for effective English language teaching and learning in Thai government primary schools. *IAFOR Journal of Education*, 6(2), 51-69.
- UNESCO. (2008). *UNESCO ICT Competency Standards for Teachers: Policy Framework*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000156207>.

การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีโฟนิกส์เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านออกเสียง

คำที่มีตัวสะกดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง

โรงเรียนบ้านวนาหลวง

Development of Phonics Method Lesson Plans to Study the Achievement
in Reading Aloud of Thai Final-Consonant Words among Prathomsuksa 3
Students Using Thai as a Second Language at Baan Wanalaung School

ปรียาสิริ สิทธิเชียว^{1*}, สนิท สัตโยภาส² และศศิธร อินต๋น³

¹ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาการจัดการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

²คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

³บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

*preeyasiri.s@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีโฟนิกส์ส่งเสริมการอ่านออกเสียงคำที่มีตัวสะกดสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง โรงเรียนบ้านวนาหลวง และเพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านออกเสียงคำที่มีตัวสะกดหลังเรียนด้วยวิธีโฟนิกส์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง โรงเรียนบ้านวนาหลวง โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 70 ประชากร คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 โรงเรียนบ้านวนาหลวง อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 9 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีโฟนิกส์ส่งเสริมการอ่านออกเสียงคำที่มีตัวสะกดสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง จำนวน 20 แผน แผนละ 1 ชั่วโมง รวมเวลา 20 ชั่วโมง และแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านออกเสียงคำที่มีตัวสะกดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง วิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์โดยการหาค่าเฉลี่ยร้อยละเทียบกับเกณฑ์การผ่านร้อยละ 70 ผลการวิจัยพบว่า คุณภาพของแผนการจัดการเรียนรู้มีคุณภาพและเหมาะสมมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.89 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.15 และผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านออกเสียงคำที่มีตัวสะกดหลังเรียนด้วยวิธีโฟนิกส์ นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับร้อยละ 77.78 เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ที่ร้อยละ 70 โดยมีนักเรียนจำนวน 8 คน มีคะแนนหลังเรียนผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ที่ร้อยละ 70 คิดเป็นร้อยละ 88.89 และมีนักเรียนจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 11.11 มีคะแนนหลังเรียนไม่ผ่านเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งอาจเกิดจากข้อจำกัดส่วนบุคคลหรือบริบทแวดล้อม

คำสำคัญ : วิธีโฟนิกส์ อ่านออกเสียง คำที่มีตัวสะกด ภาษาที่สอง

Abstract

The objectives of this research were to develop phonics method lesson plans to enhance reading aloud of Thai final-consonant words and to study the achievement in reading aloud of Thai final-consonant words after using the phonics method, by comparing the results with a criterion of 70%. The population consisted of 9 Prathomsuksa 3 students at Baan Wanalaung School, Pang Ma Pha District, Mae Hong Son

Province, during the first semester of the 2024 academic year. The research instruments included 20 phonics method lesson plans to enhance reading aloud of Thai final-consonant words, each lasting one hour, totaling 20 hours, and a learning achievement test on reading aloud of Thai final-consonant words. Post-test scores were analyzed as percentages and compared against a predetermined performance criterion of 70%. The findings revealed that the quality of the phonics method lesson plans, in terms of an overall evaluation, was rated at the highest level with a mean score of 4.89 and a standard deviation of 0.15. The achievement in reading aloud Thai final-consonant words after learning through the phonics method yielded an average score of 77.78%, exceeded the performance criterion of 70%. Eight students (88.89%) achieved scores above the threshold, whereas one student (11.11%) fell below the criterion, which may have resulted from personal constraints or contextual factors.

keywords : phonics approach reading aloud Thai Final-Consonant Words second language

บทนำ

การอ่านเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการเรียนรู้และการพัฒนาสติปัญญาของคนในสังคม เนื่องจากการอ่านทำให้เกิดการพัฒนาด้านสติปัญญา ความรู้ ความสามารถ พฤติกรรม และค่านิยมต่าง ๆ รวมทั้งช่วยในการเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิต พัฒนาไปสู่สิ่งที่ดีที่สุดของชีวิต การอ่านจึงมีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์อย่างยิ่ง รวมถึงการอ่านเป็นสื่อกลางของการเรียนรู้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551) สภาพบริบทของโรงเรียนบ้านนาหลวง อำเภอบางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งอยู่ในพื้นที่พิเศษ มีนักเรียนเป็นชาวเขาเผ่าลาหู่แดงที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาลาหู่ ซึ่งเป็นภาษาหลักที่มีระบบอักษรและคำศัพท์เป็นของตนเอง โดยภาษาไทยใช้เป็นภาษาที่สองในกระบวนการเรียนรู้และการสื่อสารกับบุคคลภายนอก ทำให้การเรียนรู้และการใช้ภาษาไทยในระดับประถมศึกษาจะมีปัญหาด้านการอ่านออกเสียงจากศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (2558) ระบุว่าผู้พูดภาษาลาหู่มีปัญหาในการออกเสียงพยัญชนะท้ายในภาษาไทย เนื่องจากภาษาลาหู่ไม่มีพยัญชนะท้าย เช่น คำว่า "หมด" ถูกออกเสียงเป็น "โหมะ" และ "กบ" เป็น "โกะ" และขจิตภัย บุรุษพัฒน์ (2515) กล่าวว่าภาษาลาหู่ไม่มีเสียงพยัญชนะท้าย ทำให้คนลาหู่ที่เริ่มหัดพูดภาษาไทยมาตรฐานมักประสบความยุ่งยากในการออกเสียงตัวสะกดในภาษาไทย จึงมักจะทำเสียงตัวสะกดของภาษาไทยหายไปส่งผลให้ชาวลาหู่ยากที่จะพูดภาษาไทยได้ชัดเจน สอดคล้องกับวิชชานันต์ เมธาวีริยะกุล (2564) ที่กล่าวว่า ผู้พูดภาษาแม่จะประสบปัญหาหรืออุปสรรคในการออกเสียงภาษาที่สองหรือภาษาต่างประเทศ เมื่อภาษาเหล่านั้นมีระบบเสียงที่แตกต่างกัน โดยปัญหาหรืออุปสรรคจะเกิดกับหน่วยเสียงที่ไม่มีในภาษาแม่ แต่มีในภาษาที่สองหรือภาษาต่างประเทศ เช่น คนลาหู่ที่มีภาษาลาหู่เป็นภาษาแม่จะประสบปัญหาหรืออุปสรรคในการออกเสียงภาษาไทย ในฐานะภาษาที่สองหรือภาษาต่างประเทศกับหน่วยเสียงที่ไม่มีในภาษาลาหู่แต่มีในภาษาไทย เป็นต้น หากปัญหาดังกล่าวไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง อาจส่งผลกระทบต่อทักษะการสื่อสารและบุคลิกภาพของนักเรียน รวมทั้งอาจทำให้การสื่อสารเกิดความคลาดเคลื่อนจนทำให้เกิดการเข้าใจผิดได้ นอกจากนี้ปัญหานี้ยังมีผลกระทบต่อทักษะภาษาในด้านต่าง ๆ ทั้งการฟัง พูด อ่าน และเขียน ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาในทุกทักษะที่เกี่ยวข้องกัน เนื่องจากทักษะทางภาษาเหล่านี้มีความเชื่อมโยงและส่งผลต่อกันโดยตรง จึงอาจทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในทุกวิชาต่ำกว่าที่ควรจะเป็น

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นว่า กระบวนการสอนอ่านออกเสียงควรดำเนินการอย่างถูกต้อง มีระบบ และเหมาะสมกับช่วงวัย รวมถึงสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน โดยเฉพาะในกลุ่มนักเรียนที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง การสอนอ่านออกเสียงที่มีประสิทธิภาพจะช่วยให้นักเรียนสามารถเข้าใจการเชื่อมโยงระหว่างตัวอักษรและเสียงได้อย่างชัดเจน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาทักษะภาษาไทย ซึ่งวิธีการสอนแบบโฟนิกส์ตอบโจทย์ในจุดนี้ได้อย่างเหมาะสม โดยให้ความสำคัญกับ

การอ่านออกเสียงตัวอักษรที่เสียงของตัวพยัญชนะและสระแต่ละตัวที่มีกฎเกณฑ์อย่างชัดเจน โดยอักษรแต่ละตัวจะมีเสียงเฉพาะตัว นักเรียนจึงได้เรียนรู้การอ่านคำโดยการจำแนกเสียงและรูปของตัวอักษรนั้น ๆ เป็นการสอนที่ทำให้นักเรียนได้ถอดรหัสคำของตัวอักษรจากการเขียนไปสู่เสียงพูด หากนักเรียนได้ฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอจะสามารถแก้ปัญหาการอ่านออกเสียงและการสะกดคำของนักเรียนได้ (Ukrainetz et al., 2011) สอดคล้องกับรุ่งอรุณ โรจนรัตน์ดำรง ไชยศรี (2561) ที่กล่าวว่าวิธีการจัดการเรียนรู้แบบโฟนิกส์ช่วยพัฒนาความสามารถในการอ่านภาษาไทยของนักเรียนไทยและนักเรียนต่างด้าวอย่างเห็นได้ชัดเจน เนื่องจาก วิธีการจัดการเรียนรู้แบบโฟนิกส์เป็นวิธีที่ให้ความสำคัญกับเสียงของตัวอักษรซึ่งจะช่วยให้นักเรียนเขียนสะกด คำได้อย่างถูกต้องและเข้าใจอย่างเป็นระบบ อีกทั้งยังได้ทบทวนวงศัพท์ที่เคยเรียนไปแล้วและทราบแนวทางที่จะนำไปสู่การอ่านการเขียนคำใหม่ได้อีกด้วย อีกทั้งชลารินทร์ สุรินจักร (2554) ที่ศึกษาความสามารถในการอ่านออกเสียงและการเขียนสะกดคำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง ที่ใช้รูปแบบการสอนภาษาแบบโฟนิกส์ประกอบกับการสอนภาษาไทยแบบองค์รวม พบว่า นักเรียนมีคะแนนความสามารถในการอ่านออกเสียงและการเขียนสะกดคำผ่านเกณฑ์ที่กำหนดคือร้อยละ 60 นอกจากนี้พิชัยภรณ์ แสนสุข และ แสงสุรีย์ ดวงคำน้อย (2566) ได้ศึกษาผลการพัฒนาความสามารถในการอ่านออกเสียงคำศัพท์ภาษาอังกฤษโดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบโฟนิกส์ร่วมกับเกมมัลติมีเดียสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ในภาพรวม พบว่า นักเรียนมีคะแนนการอ่านออกเสียงคำศัพท์ภาษาอังกฤษโดยเฉลี่ย คิดเป็นร้อยละ 72.33 และมีนักเรียนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 80.00 ของนักเรียนทั้งหมด ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีโฟนิกส์เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านออกเสียงคำที่มีตัวสะกดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง โรงเรียนบ้านวนาหลวง โดยการศึกษาครั้งนี้จะช่วยให้ทราบบริบทและข้อบกพร่องในการอ่านของนักเรียน ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านออกเสียงคำที่มีตัวสะกดผ่านการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีโฟนิกส์ ซึ่งเน้นความสัมพันธ์ระหว่างเสียงและตัวอักษร รวมถึงการฝึกให้อวัยวะการพูดเพื่อการอ่านออกเสียงอย่างถูกต้อง และพัฒนาทักษะอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ภาษาไทย เพื่อเสริมสร้างความชำนาญในการสื่อสาร การเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ และยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ส่งเสริมการรักการอ่าน และสร้างทักษะในการเรียนรู้ตลอดชีวิต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีโฟนิกส์ส่งเสริมการอ่านออกเสียงคำที่มีตัวสะกดสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง โรงเรียนบ้านวนาหลวง
2. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านออกเสียงคำที่มีตัวสะกดหลังเรียนด้วยวิธีโฟนิกส์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง โรงเรียนบ้านวนาหลวง โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 70

สมมติฐานการวิจัย

นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง โรงเรียนบ้านวนาหลวง จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านออกเสียงคำที่มีตัวสะกดหลังเรียนด้วยวิธีโฟนิกส์ สูงกว่าหรือเท่ากับเกณฑ์ร้อยละ 70

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย ดำเนินการวิจัยเป็น 2 ระยะ การดำเนินการวิจัยแต่ละระยะมีรายละเอียด ดังนี้

ระยะที่ 1 การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีโฟนิกส์ส่งเสริมการอ่านออกเสียงคำที่มีตัวสะกดสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง โรงเรียนบ้านวนาหลวง

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 ของโรงเรียนบ้านนาหลวง อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 9 คน โดยมีคุณสมบัติในการเลือก ดังนี้

1.1.1 สามารถเป็นตัวแทนของประชากรได้ เนื่องจากมีคุณสมบัติที่ตรงกัน คือ กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

1.1.2 นักเรียนมีปัญหาในการอ่านออกเสียงคำที่มีตัวสะกด

1.1.3 นักเรียนใช้ภาษาไทยมาตรฐานเป็นภาษาที่สอง

1.2 ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผลจำนวน 1 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านการผลิตสื่อและนวัตกรรมจำนวน 1 ท่าน และผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 1 ท่าน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 แผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีโพนิกส์ส่งเสริมการอ่านออกเสียงคำที่มีตัวสะกดสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง โรงเรียนบ้านนาหลวง จำนวน 20 แผน แผนละ 1 ชั่วโมง รวมเวลาทั้งหมด 20 ชั่วโมง เป็นระยะเวลา 4 สัปดาห์ โดยจัดการเรียนการสอนสัปดาห์ละ 5 ครั้ง

2.2 แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านออกเสียงคำที่มีตัวสะกดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง โรงเรียนบ้านนาหลวง ซึ่งค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับ เท่ากับ 0.96

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 นำแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีโพนิกส์ ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 ในโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายลุ่มน้ำลาง จำนวน 40 คน

3.2 นำแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีโพนิกส์ฉบับสมบูรณ์ ที่ผ่านการทดลองใช้แล้ว ไปปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่บกพร่อง จำนวน 20 แผน แผนละ 1 ชั่วโมง รวมเวลาทั้งหมด 20 ชั่วโมง แล้วนำไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 ของโรงเรียนบ้านนาหลวง จำนวน 9 คน ซึ่งครอบคลุมระยะเวลาทั้งหมดเป็นระยะเวลา 4 สัปดาห์ โดยจัดการเรียนการสอนสัปดาห์ละ 5 ครั้ง โดยมีลำดับการใช้แผนการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

แผนการจัดการเรียนรู้	เวลา (ชั่วโมง)
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง เสียงยาวแม่ง: อ่านให้ชัด สนุกทุกคำ	1
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง เสียงสั้นแม่ง: อ่านคล่อง ท่องสนุก	1
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3 เรื่อง สนุกอ่านคำแม่ง	1
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 4 เรื่อง ประโยคแม่งแสนหรรษา	1
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 5 เรื่อง เสียงยาวแม่ง: ออกเสียงชัด จัดเต็ม	1
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 6 เรื่อง เสียงสั้นแม่ง: อ่านเป๊ะ ไม่เพี้ยน	1
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 7 เรื่อง อ่านเพลิน คำแม่ง	1
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 8 เรื่อง ประโยคแม่งนหรรษา	1
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 9 เรื่อง เสียงยาวแม่ง: อ่านชัด จัดจ้าน	1
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 10 เรื่อง เสียงสั้นแม่ง: อ่านไว เข้าใจง่าย	1
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 11 เรื่อง คำแม่งกับสนุกอ่าน	1
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 12 เรื่อง สนุกกับประโยคแม่ง	1
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 13 เรื่อง ฝึกเสียงยาวแม่ง: อ่านเก่งทุกคำ	1
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 14 เรื่อง ฝึกเสียงสั้นแม่ง: อ่านคล่องทุกรวด	1

แผนการจัดการเรียนรู้	เวลา (ชั่วโมง)
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 15 เรื่อง อ่านคำแม่กตไม่มีสะกด	1
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 16 เรื่อง ประโยคแม่กตสุดมันส์	1
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 17 เรื่อง คล่องแคล่วคำที่มีตัวสะกดสระเสียงยาว	1
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 18 เรื่อง แคล่วคล่องคำที่มีตัวสะกดสระเสียงสั้น	1
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 19 เรื่อง คำที่มีตัวสะกดหน้าอ่าน	1
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 20 เรื่อง อ่านประโยคคำที่มีตัวสะกดอย่างมั่นใจ	1
รวม	20

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

การตรวจสอบคุณภาพของแผนการสอนด้วยวิธีโฟนิกส์ ด้วยวิธีการหาค่าความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity)

ระยะที่ 2 การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านออกเสียงคำที่มีตัวสะกดหลังเรียนด้วยวิธีโฟนิกส์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง โรงเรียนบ้านนาหลวง โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 70

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 ของโรงเรียนบ้านนาหลวง อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 9 คน โดยมีคุณสมบัติในการเลือก ดังนี้

1.1.1 สามารถเป็นตัวแทนของประชากรได้ เนื่องจากมีคุณสมบัติที่ตรงกัน คือ กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

1.1.2 นักเรียนมีปัญหาในการอ่านออกเสียงคำที่มีตัวสะกด

1.1.3 นักเรียนใช้ภาษาไทยมาตรฐานเป็นภาษาที่สอง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านออกเสียงคำที่มีตัวสะกดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง โรงเรียนบ้านนาหลวง ซึ่งค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับ เท่ากับ 0.96

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ปฐมนิเทศก่อนการจัดการเรียนรู้แก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 ของโรงเรียนบ้านนาหลวง อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 9 คน

3.2 ดำเนินการสอนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีโฟนิกส์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยมีการบันทึกผลหลังการจัดการเรียนรู้

3.3 ทดสอบหลังเรียนโดยใช้แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านออกเสียงคำที่มีตัวสะกด

3.4 นำข้อมูลจากการทดสอบหลังเรียนที่ได้ไปวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์หลังเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 70 เพื่อสรุปผลการศึกษิตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

ข้อมูลจากการวัดผลสัมฤทธิ์หลังเรียนจะถูกวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าเฉลี่ยร้อยละ และการพิจารณาผลสัมฤทธิ์ตามเกณฑ์ผ่านที่กำหนดไว้คือ ร้อยละ 70

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีโพนิกส์ส่งเสริมการอ่านออกเสียงคำที่มีตัวสะกดสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง โรงเรียนบ้านวนาหลวง

ผู้วิจัยได้พัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีโพนิกส์ส่งเสริมการอ่านออกเสียงคำที่มีตัวสะกดสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง โรงเรียนบ้านวนาหลวง จำนวน 20 แผน แผนละ 1 ชั่วโมง รวมเวลา 20 ชั่วโมง โดยศึกษามาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยจากหลักสูตรแกนกลางศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 และเอกสารที่เกี่ยวข้อง มีผลดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีโพนิกส์ส่งเสริมการอ่านออกเสียงคำที่มีตัวสะกดสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง โรงเรียนบ้านวนาหลวงโดยผู้เชี่ยวชาญ

รายการที่ประเมิน	ความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ			μ	SD	ความหมาย
	1	2	3			
1. ด้านองค์ประกอบ						
1.1 แผนการจัดการเรียนรู้มีองค์ประกอบสำคัญที่ครบถ้วน และสัมพันธ์กัน	5	5	5	5.00	0.00	มากที่สุด
1.2 แผนการจัดการเรียนรู้สอดคล้องกับหน่วยการเรียนรู้ที่ กำหนด	5	5	5	5.00	0.00	มากที่สุด
1.3 สาระสำคัญสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด และจุดประสงค์การเรียนรู้	5	5	5	5.00	0.00	มากที่สุด
1.4 จุดประสงค์การเรียนรู้มีความชัดเจนครอบคลุมเนื้อหา สาระ	5	5	5	5.00	0.00	มากที่สุด
1.5 จุดประสงค์การเรียนรู้ระบุพฤติกรรมที่สามารถวัดและ ประเมินได้	5	4	5	4.67	0.47	มากที่สุด
1.6 สาระการเรียนรู้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	5	5	5	5.00	0.00	มากที่สุด
1.7 มีความเหมาะสมกับระดับวัยของนักเรียน	5	5	5	5.00	0.00	มากที่สุด
รวม				4.95	0.07	มากที่สุด
2. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้						
2.1 สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้	5	5	5	5.00	0.00	มากที่สุด
2.2 สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	5	5	5	5.00	0.00	มากที่สุด
2.3 เหมาะสมกับเวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรม	5	5	5	5.00	0.00	มากที่สุด
2.4 ลำดับขั้นตอนการจัดกิจกรรมสอดคล้องกับ กระบวนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีโพนิกส์	5	5	5	5.00	0.00	มากที่สุด
2.5 กิจกรรมการเรียนรู้ตอบสนองความแตกต่างระหว่าง บุคคล	5	5	5	5.00	0.00	มากที่สุด

ตารางที่ 1 (ต่อ)

รายการที่ประเมิน	ความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ			μ	SD	ความหมาย
	1	2	3			
2.6 กิจกรรมการเรียนรู้มีความหลากหลาย และเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	5	5	4	4.67	0.47	มากที่สุด
2.7 มีการนำวิธีโพนิกส์มาใช้ในการจัดกิจกรรม	5	5	5	5.00	0.00	มากที่สุด
รวม				4.95	0.07	มากที่สุด
3. ด้านสื่อการเรียนรู้/แหล่งเรียนรู้						
3.1 สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้	5	5	5	5.00	0.00	มากที่สุด
3.2 สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	5	5	5	5.00	0.00	มากที่สุด
3.3 สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ มีความหลากหลายเหมาะสมกับวัยและความสนใจของผู้เรียน	5	5	5	5.00	0.00	มากที่สุด
3.4 ได้รับความสนใจของนักเรียน	5	5	5	5.00	0.00	มากที่สุด
3.6 นักเรียนมีส่วนร่วมในการใช้สื่อ	5	5	4	4.67	0.47	มากที่สุด
3.7 นำภูมิปัญญาท้องถิ่นและสื่อเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน	4	4	5	4.33	0.47	มาก
รวม				4.83	0.16	มากที่สุด
4. ด้านการวัดและประเมินผล						
4.1 สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้	5	5	5	5.00	0.00	มากที่สุด
4.2 มีการกำหนดเกณฑ์การวัดและประเมินผลได้อย่างเหมาะสม	5	5	4	4.67	0.58	มากที่สุด
4.3 สามารถวัดและประเมินผลได้ครอบคลุมตามจุดประสงค์การเรียนรู้	5	5	5	5.00	0.00	มากที่สุด
4.4 เครื่องมือวัดมีความเหมาะสมกับผู้เรียน	4	5	5	4.67	0.58	มากที่สุด
รวม				4.83	0.29	มากที่สุด
สรุปรวมทั้งหมด				4.89	0.15	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่า แผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีโพนิกส์ส่งเสริมการอ่านออกเสียงคำที่มีตัวสะกดสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง มีคุณภาพและเหมาะสมมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย (μ) เท่ากับ 4.89 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) เท่ากับ 0.15 มีคุณภาพและเหมาะสมมากที่สุด แบ่งเป็นด้านองค์ประกอบมีคุณภาพและเหมาะสมมากที่สุด ($\mu = 4.95$, $SD = 0.07$) ด้านกิจกรรมการเรียนรู้มีคุณภาพและเหมาะสมมากที่สุด ($\mu = 4.95$, $SD = 0.07$) ด้านสื่อการเรียนรู้ มีคุณภาพและเหมาะสมมากที่สุด ($\mu = 4.83$, $SD = 0.16$) และด้านการวัดและประเมินผล มีคุณภาพและเหมาะสมมากที่สุด ($\mu = 4.83$, $SD = 0.29$)

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านออกเสียงคำที่มีตัวสะกดหลังเรียนด้วยวิธีโพนิกส์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง โรงเรียนบ้านนาหลวง โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 70

หลังจากผู้วิจัยนำแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีโพนิกส์ส่งเสริมการอ่านออกเสียงคำที่มีตัวสะกดสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง โรงเรียนบ้านนาหลวง จำนวน 20 แผน แผนละ 1 ชั่วโมง รวมเวลา 20

ชั่วโมง ซึ่งครอบคลุมระยะเวลาทั้งหมดเป็นระยะเวลา 4 สัปดาห์ โดยจัดการเรียนการสอนสัปดาห์ละ 5 ครั้ง แล้วทดสอบหลังเรียนด้วยแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านออกเสียงคำที่มีตัวสะกดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง โรงเรียนบ้านวนาหลวง ที่มีจำนวน 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 การอ่านออกเสียงคำ และตอนที่ 2 การอ่านออกเสียงร้อยแก้ว คะแนนเต็ม 50 คะแนน แล้วนำผลคะแนนที่ได้มาค่าเฉลี่ยร้อยละแล้วนำมาเทียบกับเกณฑ์การผ่านร้อยละ 70

ตารางที่ 2 คะแนน ร้อยละ และค่าเฉลี่ยร้อยละของผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านออกเสียงคำที่มีตัวสะกดหลังเรียนด้วยวิธีโฟนิกส์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง โรงเรียนบ้านวนาหลวง กับเกณฑ์ร้อยละ 70

นักเรียนคนที่	คะแนนหลังเรียน (50)	ค่าร้อยละ	ผ่านเกณฑ์ (≥ 35 คะแนน)
1	36	72.00	ผ่าน
2	37	74.00	ผ่าน
3	40	80.00	ผ่าน
4	35	70.00	ผ่าน
5	32	64.00	ไม่ผ่าน
6	39	78.00	ผ่าน
7	46	92.00	ผ่าน
8	43	86.00	ผ่าน
9	42	84.00	ผ่าน
ค่าเฉลี่ยร้อยละ	38.89	77.78	

จากตารางที่ 2 ผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านออกเสียงคำที่มีตัวสะกดหลังเรียนด้วยวิธีโฟนิกส์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 พบว่า คะแนนเฉลี่ย ของนักเรียนทั้ง 9 คน เท่ากับ 38.89 คะแนนจากคะแนนเต็ม 50 คะแนน ซึ่งคิดเป็น ร้อยละ 77.78 เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ที่ ร้อยละ 70 หรือ 35 คะแนน พบว่า คะแนนเฉลี่ยของนักเรียนทั้งหมด สูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละของนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์และไม่ผ่านเกณฑ์ผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านออกเสียงคำที่มีตัวสะกดหลังเรียนด้วยวิธีโฟนิกส์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง โรงเรียนบ้านวนาหลวง

ผลการประเมิน	จำนวนคน	ร้อยละ
ผ่านเกณฑ์ (≥ 35 คะแนน)	8	88.89
ไม่ผ่านเกณฑ์ (< 35 คะแนน)	1	11.11
รวม	9	100.00

จากตารางที่ 3 พบว่า นักเรียนจำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 88.89 มีคะแนนหลังเรียนผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ที่ร้อยละ 70 และมีนักเรียนจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 11.11 มีคะแนนหลังเรียนไม่ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เมื่อพิจารณาจากข้อมูลพบว่า นักเรียนที่ไม่ผ่านเกณฑ์ดังกล่าวมีข้อจำกัดด้านความพร้อมทางการเรียน โดยเฉพาะทักษะการถอดรหัสคำและการรับรู้เสียงในภาษาไทย ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการอ่านออกเสียง อีกทั้งจากการสังเกตพฤติกรรมในชั้นเรียนพบว่า นักเรียนยังขาดแรงจูงใจและสมาธิในการเรียนรู้ด้านภาษาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากปัจจัยแวดล้อมทางครอบครัวหรือโอกาสในการได้รับการสนับสนุนด้านการอ่านนอกห้องเรียน

สรุปได้ว่า การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านออกเสียงคำที่มีตัวสะกดหลังเรียนด้วยวิธีโฟนิกส์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง โรงเรียนบ้านวนาหลวง โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 70 มีนักเรียนที่

ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 88.89 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ที่ร้อยละ 70 แสดงให้เห็นว่า การจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีโฟนิกส์ส่งผลให้นักเรียนส่วนใหญ่มีผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านออกเสียงคำที่มีตัวสะกดสูงกว่าหรือเท่ากับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ซึ่งบ่งชี้ถึงประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีโฟนิกส์ในการส่งเสริมทักษะการอ่านออกเสียงในกลุ่มนักเรียนที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัย เรื่อง การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีโฟนิกส์เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านออกเสียงคำที่มีตัวสะกดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง โรงเรียนบ้านวนาหลวง สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ผลการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีโฟนิกส์ส่งเสริมการอ่านออกเสียงคำที่มีตัวสะกดสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง โรงเรียนบ้านวนาหลวง คุณภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีโฟนิกส์มีคุณภาพและเหมาะสมมากที่สุด แสดงว่าแผนจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นแผนจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ เนื่องจาก ผู้วิจัยนำความรู้ด้านการออกแบบการเรียนรู้ด้วยวิธีโฟนิกส์โดยการสังเคราะห์กระบวนการจากแนวคิดของ Vacca et al. (2003) Lewis and Elis (2006) และรุ่งอรุณ โรจนรัตน์ดำรง ไชยศรี (2561) ได้เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีโฟนิกส์ 6 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 การฟังและเลียนเสียงที่เป็นพื้นฐานของการรับรู้เสียงในภาษาเป้าหมาย นักเรียนที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สองมักไม่ได้ยินหรือแยกแยะเสียงได้ชัดในช่วงแรก การฟังและเลียนเสียงช่วยให้พวกเขาเริ่มจดจำลักษณะเสียงต่าง ๆ ของคำที่มีตัวสะกด ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญในการเชื่อมโยงเสียงกับตัวอักษรในขั้นถัดไป ขั้นที่ 2 การเรียนรู้ เสียงเมื่อได้ยินเสียงบ่อยครั้ง นักเรียนจะเริ่มรู้จัก เสียงพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ อย่างเป็นระบบ วิธีนี้ช่วยให้นักเรียนสามารถจับคู่เสียงกับตัวอักษรได้แม่นยำมากขึ้น ลดความสับสนในการอ่านคำที่มีตัวสะกดซับซ้อน ขั้นที่ 3 การวิเคราะห์เสียง นักเรียนได้ฝึกแยกแยะเสียงต้น-กลาง-ท้ายคำ ซึ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อการอ่านออกเสียงคำที่มีตัวสะกด วิธีนี้ช่วยให้เด็กแยกเสียงแต่ละส่วนในคำ เช่น "นก" = /น/ + /โอะ/ + /ก/ ได้ชัดเจน ส่งผลต่อความเข้าใจโครงสร้างของคำ และการอ่านออกเสียงอย่างถูกต้อง ขั้นที่ 4 การผสมเสียงเมื่อแยกเสียงได้แล้ว การฝึกผสมเสียงช่วยให้เด็กสามารถประกอบเสียงเป็นคำอย่างคล่องแคล่ว ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นมากในคำที่มีตัวสะกดที่ซับซ้อน ช่วยลดการสะดุดระหว่างอ่าน และเพิ่มความเร็วในการอ่านออกเสียงได้อย่างถูกต้อง ขั้นที่ 5 การเทียบเคียงเสียง นักเรียนจะได้ฝึก เปรียบเทียบคำที่เสียงคล้ายกัน หรือมีตัวสะกดใกล้เคียงกัน เพื่อให้เกิดความแม่นยำ เช่น “มาด” กับ “มัด” หรือ “แก” กับ “แกน” ขั้นตอนนี้ส่งเสริมการรู้จำเสียงในระดับที่สูงขึ้น และช่วยให้เด็กแยกแยะคำที่ใกล้เคียงกันได้ดีขึ้น และขั้นที่ 6 การอ่านออกเสียงด้วยตนเองเป็นการนำทุกทักษะที่ผ่านมา บูรณาการสู่การอ่านจริง เด็กจะฝึกอ่านคำและประโยคอย่างเป็นธรรมชาติ ซึ่งเป็นตัวชี้วัดผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านโดยตรง หากผ่านขั้นนี้ได้อย่างมั่นใจ แสดงถึงความเข้าใจลึกในระบบเสียงและการอ่านภาษาไทยอย่างแท้จริง ช่วยให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงเสียงกับตัวอักษร ประสมเสียง และอ่านออกเสียงได้อย่างเป็นธรรมชาติ ส่งเสริมพัฒนาการอ่านอย่างเป็นระบบและเหมาะสมกับระดับประถมศึกษา โฟนิกส์เน้นการฝึกฟังเสียงเล็ก ๆ ในคำ และเรียนรู้การจับคู่เสียงเหล่านั้นกับตัวอักษรหรือกลุ่มตัวอักษร ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการถอดรหัสคำศัพท์ ทำให้นักเรียนสามารถอ่านคำใหม่ได้แม้ไม่เคยพบมาก่อน สอดคล้องกับซินินทร์ ทิมฤกษ์ และ ยุพิน ยืนยง (2565) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้แบบโฟนิกส์ทำให้ทักษะการอ่านและการเขียนสะกดคำภาษาไทยของนักเรียนสูงขึ้น เนื่องจากนักเรียนในห้องเรียนได้ฝึกฝนการอ่านและการเขียนอย่างมีลำดับ ขั้นตอนตั้งแต่ต้นจนถึงขั้นตอนสุดท้ายของการเขียน นักเรียนได้มีโอกาสฝึกซ้ำ ย้ำ ทวน อีกทั้งโครงสร้างของแผน เช่น วัตถุประสงค์ จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม และความสอดคล้องกับหลักสูตร มีความชัดเจนและเหมาะสมสูงมาก กิจกรรมมีความหลากหลาย เหมาะสมกับบริบทของผู้เรียน และส่งเสริมการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการใช้วิธีโฟนิกส์ที่เน้นการออกเสียงควบคู่ไปกับการเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติ สื่อการเรียนรู้มีความหลากหลายและเหมาะสมทั้งในด้านรูปแบบ ภาษา และความเข้าใจง่าย โดยเฉพาะกับผู้เรียนที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง และการวัดประเมินผลมีความชัดเจนและครอบคลุมพฤติกรรมที่ต้องการวัดอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับศิริยา สังข์โสม (2553) พัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง การอ่านและเขียนภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ด้วยแบบ

ฝึกเทคนิคโฟนิกส์ พบว่า แผนการจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเหมาะสม สามารถนำไปประยุกต์ใช้พัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีผลสัมฤทธิ์สูงขึ้น และทำให้นักเรียนเกิดความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ได้ อีกทั้งวาริต เจริญราษฎร์ (2556) พบว่า นักศึกษารายวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ที่ได้รับการสอนภาษาแบบโฟนิกส์ มีคะแนนเฉลี่ยในการทำแบบทดสอบคิดเป็น 80.33 เมื่อเทียบเกณฑ์การประเมินแล้วถือว่าผ่านเกณฑ์การประเมินการอ่านออกเสียงที่ตั้งไว้ร้อยละ 80 จึงสรุปได้ว่า หลังจากที่นักศึกษาได้รับการสอนโดยใช้รูปแบบการสอนภาษาแบบโฟนิกส์ นักศึกษาสามารถอ่านออกเสียงภาษาไทยได้ชัดเจนขึ้น และสุรัสวดี ภูนาถม (2565) ที่ได้พัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยการจัดการเรียนรู้โดยการสอนโฟนิกส์ ซึ่งผลการประเมินความเหมาะสมพบว่าค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.67 และส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน เท่ากับ 0.58 อยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด พบว่า ผลการประเมินความสามารถในการอ่านออกเสียงภาษาอังกฤษของนักเรียนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 ขึ้นไป มีจำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 100 โดยผ่านเกณฑ์การประเมิน นอกจากนี้แผนการจัดการเรียนรู้มีการตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ พร้อมทั้งปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ ทำให้แผนจัดการเรียนรู้มีความสมบูรณ์สามารถนำไปใช้ได้จริง

2. ผลการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านออกเสียงคำที่มีตัวสะกดหลังเรียนด้วยวิธีโฟนิกส์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง โรงเรียนบ้านวนาหลวง โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 70 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านออกเสียงคำที่มีตัวสะกดหลังเรียนด้วยวิธีโฟนิกส์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนของนักเรียนเท่ากับ 38.89 คะแนน จากคะแนนเต็ม 50 คะแนน ซึ่งคิดเป็น ร้อยละ 77.78 เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ที่ร้อยละ 70 หรือ 35 คะแนน นักเรียนจำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 88.89 มีคะแนนหลังเรียนผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ที่ร้อยละ 70 และมีนักเรียนจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 11.11 มีคะแนนหลังเรียนไม่ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เนื่องจากผู้วิจัยใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีโฟนิกส์ 6 ขั้นตอน ได้แก่ ที่ช่วยให้นักเรียนที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สองสามารถสร้างทักษะการอ่านอย่างมั่นคง โดยเฉพาะคำที่มีตัวสะกดซึ่งมีความซับซ้อนในภาษาไทย การจัดการเรียนรู้ที่ครอบคลุมทุกขั้นตอนจึงมีผลอย่างชัดเจนต่อการ พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านออกเสียงอย่างเป็นรูปธรรม จึงได้เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีโฟนิกส์ 6 ขั้นตอน ได้ดังนี้ ขั้นที่ 1 การฟังและเลียนเสียง ขั้นที่ 2 การเรียนรู้เสียง ขั้นที่ 3 การวิเคราะห์เสียง ขั้นที่ 4 การผสมเสียง ขั้นที่ 5 การเทียบเคียงเสียง และขั้นที่ 6 การอ่านออกเสียงด้วยตนเอง สอดคล้องกับกุลธิดา เกิดไทย และศศิพงษ์ ศรีสวัสดิ์ (2566) ที่กล่าวว่า การใช้วิธีการสอนด้วยวิธีโฟนิกส์เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เริ่มต้นความสัมพันธ์ของเสียงและตัวอักษร นักเรียนได้เรียนรู้เสียงของพยัญชนะต้น เสียงสระ และเสียงของพยัญชนะท้าย เป็นการเรียนรู้จากหน่วยย่อยขึ้นไป ช่วยให้นักเรียนที่เริ่มเรียนในระดับเริ่มต้นสามารถออกเสียงตัวอักษรภาษาไทยได้ถูกต้อง จึงช่วยลดความเครียดในการเรียนรู้และเพิ่มความมั่นใจในการอ่าน ส่งผลโดยตรงต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน นอกจากนี้แผนการจัดการเรียนรู้ยังมีการใช้กิจกรรมเสริมที่หลากหลาย เช่น การดูภาพประกอบ การฟังเสียงต้นแบบ การฝึกพูดตาม การปรับตำแหน่งอวัยวะในการออกเสียง และการฝึกมารยาทในการพูด ส่งผลให้นักเรียนสามารถอ่านออกเสียงได้อย่างถูกต้อง ชัดเจน และคล่องแคล่ว อีกทั้งแนวทางดังกล่าวยังสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง ทำให้นักเรียนมีความเข้าใจภาษาไทยมากขึ้น และสามารถใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารได้อย่างมั่นใจ ส่งผลให้นักเรียนทุกคนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด สอดคล้องณัฐพล สุริยมณฑล (2560) ที่ศึกษาการออกเสียงภาษาอังกฤษของนักเรียนหลังจากได้รับการสอนแบบโฟนิกส์ ผลปรากฏว่าค่าเฉลี่ยของคะแนนการออกเสียงภาษาอังกฤษหลังการสอนแบบโฟนิกส์ คิดเป็นร้อยละ 93.5 ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 60 และปริยาพร พนาผดุงธรรม (2565) ได้เปรียบเทียบความสามารถการอ่านคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้ตามแนววิธีสอนแบบโฟนิกส์ร่วมกับการใช้แบบฝึกการอ่านกับคะแนนเกณฑ์ร้อยละ 75 พบว่า ความสามารถการอ่านคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 หลังเรียนโดยการจัดการเรียนรู้ตามแนววิธีสอนแบบโฟนิกส์ ร่วมกับการใช้แบบฝึกการอ่าน มีคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 32.70 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 81.75 สูงกว่าเกณฑ์คะแนนร้อยละ 75 นอกจากนี้พิมภรณ์ พวงชื่น (2564) ได้เปรียบเทียบทักษะการอ่านออกเสียงและสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1

หลังเรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบโฟนิกส์เพื่อส่งเสริมทักษะการอ่านออกเสียงและสะกดคำ พบว่า การประเมินหลังเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มีคะแนนคิดเป็นร้อยละ 87.17 และเมื่อเปรียบเทียบกับคะแนนหลังเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 75 พบว่า คะแนน สอบหลังเรียนของนักเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 75 อย่างไรก็ตามในการวิจัยครั้งนี้มีนักเรียน 1 คนที่ไม่ผ่านเกณฑ์มีข้อจำกัดด้านความพร้อมทางการเรียน โดยเฉพาะทักษะการถอดรหัสคำและการรับรู้เสียงในภาษาไทย ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการอ่านออกเสียง อีกทั้งจากการสังเกตพฤติกรรมในชั้นเรียนพบว่า นักเรียนยังขาดแรงจูงใจและสมาธิในการเรียนรู้ด้านภาษาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากปัจจัยแวดล้อมทางครอบครัว หรือโอกาสในการได้รับการสนับสนุนด้านการอ่านนอกห้องเรียนซึ่งเป็นปัจจัยที่ผู้วิจัยควรพิจารณาเพิ่มเติมในการออกแบบการเรียนรู้เฉพาะรายในอนาคต

ผู้วิจัยขอเสนอข้อเสนอแนะในการวิจัย ดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ข้อเสนอแนะการนำผลวิจัยไปใช้ ควรนำวิธีโฟนิกส์ไปประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้านการอ่านออกเสียงสำหรับนักเรียนที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ และพัฒนาทักษะทางภาษาได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน
2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรขยายกลุ่มตัวอย่างให้มีขนาดใหญ่ขึ้น และหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและสามารถนำผลวิจัยไปประยุกต์ใช้ได้อย่างกว้างขวางมากขึ้น

สรุปผลการวิจัย

จากการนำเสนอข้อมูลข้างต้นผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังต่อไปนี้ คือ

1. ผลการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีโฟนิกส์ส่งเสริมการอ่านออกเสียงคำที่มีตัวสะกดสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง โรงเรียนบ้านวนาหลวง ได้แผนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น จำนวน 20 แผน แผนละ 1 ชั่วโมง รวมเวลาทั้งหมด 20 ชั่วโมง ที่มีคุณภาพและเหมาะสมมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย (μ) เท่ากับ 4.89 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) เท่ากับ 0.15
2. ผลการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านออกเสียงคำที่มีตัวสะกดหลังเรียนด้วยวิธีโฟนิกส์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง โรงเรียนบ้านวนาหลวง โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 70 โดยผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านออกเสียงคำที่มีตัวสะกดหลังเรียนด้วยวิธีโฟนิกส์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนของนักเรียนเท่ากับ 38.89 คะแนน จากคะแนนเต็ม 50 คะแนน ซึ่งคิดเป็น ร้อยละ 77.78 เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ที่ร้อยละ 70 หรือ 35 คะแนน นักเรียนจำนวน 8 คนคิดเป็นร้อยละ 88.89 มีคะแนนหลังเรียนผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ที่ร้อยละ 70 และมีนักเรียนจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 11.11 มีคะแนนหลังเรียนไม่ผ่านเกณฑ์ที่กำหนด สะท้อนให้เห็นว่าการใช้วิธีโฟนิกส์ส่งผลต่อการพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงของนักเรียนในเชิงประจักษ์ อย่างไรก็ตามพบว่ายังมีนักเรียนบางรายที่ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน ซึ่งอาจมีสาเหตุจากข้อจำกัดต่าง ๆ เช่น ความสามารถพื้นฐาน การใช้ภาษาถิ่น หรือการไม่ได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว ซึ่งผู้วิจัยเห็นควรให้มีแนวทางจัดการเรียนรู้เฉพาะรายในอนาคต

กิตติกรรมประกาศ

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ได้กรุณาให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะอันทรงคุณค่าในการดำเนินงานวิจัย ตลอดจนขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.บุษบา บัวสมบูรณ์ ประธานกรรมการสอบ ผู้เชี่ยวชาญ ครูในพื้นที่วิจัย และนักเรียนที่ให้ความร่วมมือและสนับสนุนอย่างดียิ่ง จนทำให้การดำเนินงานวิจัยสำเร็จลุล่วงด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- กุลธิดา เกิดไทย และ ศศิพงษ์ ศรีสวัสดิ์. (2566). ผลของการจัดการเรียนรู้โดยใช้วีดิทัศน์ร่วมกับเทคนิคพหุสัมผัสที่มีต่อความสามารถในการอ่านสะกดคำภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1. *วารสารวิชาการปทุมธานีบัณฑิตยสภา*, 19(1), 177-190.
- ขจัดภัย บุรุษพัฒน์. (2515). *ปัญหาชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย*. โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม.
- ชนินทร์ ทิมฤกษ์ และ ยุพิน ยืนยง. (2565). การพัฒนาความสามารถในการอ่านและการเขียนสะกดคำภาษาไทย โดยการจัดการเรียนรู้แบบโฟนิกส์ สำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1. *วารสาร มจร เพชรบุรีปริทรรศน์*, 5(2), 207-232.
- ชลารินทร์ สุรินจักร. (2554). การสอนภาษาแบบโฟนิกส์ประกอบกับการสอนภาษาไทยแบบองค์รวมเพื่อพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงและการเขียนสะกดคำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง [วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่]. https://doi.nrct.go.th/ListDoi/listDetail?Resolve_DOI=10.14457/CMU.the.2011.158
- ณัฐพล สุริยมณฑล. (2560). การสอนแบบโฟนิกส์เพื่อส่งเสริมการออกเสียงและความรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 [วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่]. <https://cmudc.library.cmu.ac.th/frontend/Info/item/dc:125855>
- ปรียาพร พนาผดุงธรรม. (2565). การพัฒนาความสามารถการอ่านคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้ตามแนววิธีสอนแบบโฟนิกส์ร่วมกับการใช้แบบฝึกการอ่าน [วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- พิชัยภรณ์ แสนสุข และ แสงสุรีย์ ดวงคำน้อย. (2566). การพัฒนาความสามารถในการอ่านออกเสียงและการเขียนคำศัพท์ภาษาอังกฤษ โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบโฟนิกส์ร่วมกับเกมมัลติมีเดียสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3. *วารสารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*, 13(4), 34-45.
- พิมภรณ์ พวงขึ้น. (2564). การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบโฟนิกส์เพื่อส่งเสริมทักษะการอ่านออกเสียงและสะกดคำสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 [วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- รุ่งอรุณ โรจน์รัตนดำรง ไชยศรี. (2561). การศึกษาปัญหาการเรียนอ่านเขียนของนักเรียนต่างดาวและการแก้ไขปัญหาด้วยแบบเรียนที่พัฒนาตามแนววิธีสอนแบบโฟนิกส์. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- วาริต เจริญราษฎร์. (2556). การพัฒนาการอ่านออกเสียงภาษาไทยด้วยการสอนภาษาแบบโฟนิกส์ในรายวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร [รายงานการวิจัย]. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์.
- วิชกานต์ เมธาวิริยะกุล. (2564). การวิเคราะห์เปรียบเทียบระบบเสียงของภาษาล่าหู่กับภาษาไทย. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี*, 13(2), 197-214.
- ศิริญา สังข์โสม. (2553). ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง การอ่านและเขียนภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ด้วยแบบฝึกเทคนิคโฟนิกส์ [วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. (2558.). *ปัญหาการพูดภาษาไทยของลาหู่*. https://ethnicedb.sac.or.th/research_detail.php?id=1918
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). *แผนยุทธศาสตร์การส่งเสริมการอ่านของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551-2555*. สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา.
- สุรัสวดี ภูนาภรณ์. (2565). การพัฒนาความสามารถในการอ่านออกเสียงภาษาอังกฤษโดยใช้การสอนโฟนิกส์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 [วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด.

- Ukrainetz, T. A., Nuspl, J. J., Wilkerson, K., & Beddes, S. R. (2011). The effects of syllable instruction on phonemic awareness in preschoolers. *Early Childhood Research Quarterly*, 26(1), 50–60.
- Lewis, M., & Ellis, S. (2006). *Phonics: Practice, research and policy*. Paul Chapman.
- Vacca, R. T., Vacca, J. L., Gove, M. K., & Burkey, L. C. (2003). *Reading and learning to read* (5th ed.). Pearson Education.

การศึกษาความพึงพอใจต่อกระบวนการจัดการสหกิจศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย

A Study of Satisfaction with the Cooperative Education Management Process at

Rajamangala University of Technology Srivijaya

พนิดา คชกุล^{1*}¹วิทยาลัยรัตภูมิ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย

* panita.k@rmutsv.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาต่อกระบวนการจัดการสหกิจศึกษาและแนวทางการพัฒนากระบวนการจัดการสหกิจศึกษาของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย เครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วยแบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อกระบวนการจัดการสหกิจศึกษา ซึ่งแบ่งเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะก่อน ระหว่างและหลังปฏิบัติสหกิจศึกษา และแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างนำมาใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อรวบรวมข้อมูลสำหรับศึกษาแนวทางการพัฒนากระบวนการจัดการสหกิจศึกษา กลุ่มตัวอย่างคือนักศึกษาชั้นปีที่ 4 ปีการศึกษา 2567 ที่ผ่านวิชาสหกิจศึกษาแล้ว จำนวน 269 คน ที่ได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่านักศึกษามีความพึงพอใจต่อกระบวนการจัดการสหกิจศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยกระบวนการจัดการระหว่างปฏิบัติสหกิจศึกษามีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาเป็นกระบวนการจัดการหลังปฏิบัติสหกิจศึกษา และกระบวนการจัดการก่อนปฏิบัติสหกิจศึกษาตามลำดับ และข้อเสนอแนะทางในการพัฒนากระบวนการจัดการสหกิจศึกษาคือมหาวิทยาลัยควรจัดตั้งศูนย์สหกิจศึกษาที่มีบทบาทในการวางแผน สนับสนุน และติดตามผลการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ รวมถึงนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบริหารจัดการกระบวนการทั้งหมด พร้อมทั้งสร้างความร่วมมืออย่างยั่งยืนกับสถานประกอบการผ่านการทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) เพื่อเสริมสร้างระบบสนับสนุนที่เข้มแข็งในระยะยาว

คำสำคัญ : สหกิจศึกษา ความพึงพอใจของนักศึกษา การบูรณาการการเรียนกับการทำงาน

Abstract

This study aimed to investigate students' satisfaction with the cooperative education management process and to propose guidelines for its development at Rajamangala University of Technology Srivijaya. The research instruments consisted of a questionnaire on satisfaction with the cooperative education management process, divided into three phases: pre-placement, during placement, and post-placement. Additionally, unstructured interviews were used for in-depth interviews with relevant staff and faculty to collect data for studying the development guidelines of the cooperative education management process. The sample group consisted of 269 fourth-year students in the academic year 2024 who had completed the cooperative education course, selected using stratified random sampling. Data were analyzed using descriptive statistics, including frequency, percentage, mean, and standard deviation.

The results revealed that overall, students had a high level of satisfaction with the cooperative education management process, with the highest mean satisfaction in the during-placement phase,

followed by post- placement and pre- placement, respectively. The proposed guidelines for process development are: the university should establish a Cooperative Education Center to systematically plan, support, and monitor the operation, integrate information technology in all management processes, and foster sustainable collaboration with organizations through Memorandums of Understanding (MOUs) to strengthen a robust long-term support system.

keywords : Co-operative education, student satisfaction, work-integrated learning

บทนำ

การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาในปัจจุบันเผชิญกับความท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกแห่งการทำงาน ทั้งในด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และสังคม ส่งผลให้สถาบันการศึกษาต้องปรับเปลี่ยนแนวทางการผลิตบัณฑิตให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงานได้อย่างแท้จริง โดยเฉพาะการเน้นพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดวิเคราะห์ การทำงานร่วมกับผู้อื่น และการประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์จริง ดังนั้น รูปแบบการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงระหว่างภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติจึงกลายเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการสร้างบัณฑิตที่มีสมรรถนะสูง หนึ่งในกลไกสำคัญที่ตอบโจทย์ดังกล่าว คือ “การศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน” (Cooperative and Work-Integrated Education: CWIE) ซึ่งเป็นการออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ที่บูรณาการทั้งในห้องเรียนและในสถานประกอบการ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและฝึกปฏิบัติจริงอย่างเป็นระบบ ภายใต้กรอบแนวคิด CWIE “สหกิจศึกษา” (Cooperative Education) ถือเป็นรูปแบบหนึ่งที่มีความนิยมและประสบความสำเร็จในการยกระดับทักษะวิชาชีพของนักศึกษา โดยให้นักศึกษาได้เรียนรู้ในห้องเรียนควบคู่กับการฝึกปฏิบัติงานจริงในสถานประกอบการ ทำให้นักศึกษาได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เพิ่มพูนทักษะวิชาชีพ และพัฒนาตนเองให้ตรงตามความต้องการของสถานประกอบการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่ระบบเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมให้ความสำคัญกับการจ้างงานที่มีคุณภาพและยั่งยืน ด้วยความสำคัญของ CWIE และสหกิจศึกษา คณะกรรมการการอุดมศึกษา (กกอ.) จึงได้ผลักดันนโยบายสนับสนุนการจัดการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงานอย่างต่อเนื่อง โดยในการประชุมครั้งที่ 11/2562 ได้มีมติเห็นชอบให้สถาบันอุดมศึกษาดำเนินงานเชิงรุกในการจัดหลักสูตรร่วมกับสถานประกอบการ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนผ่านการออกแบบหลักสูตร การนิเทศงาน การประเมินผล และการให้แรงจูงใจแก่สถานประกอบการที่เข้าร่วมโครงการ (คณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษา, 2565)

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัยเป็นมหาวิทยาลัยกลุ่มพัฒนาเทคโนโลยีและส่งเสริมการสร้างนวัตกรรมได้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงและระดับปริญญาตรี ตามแนวทางของปรัชญาการศึกษา คือ “จัดการศึกษาเพื่อคนทุกช่วงวัยสู่การเป็นผู้ประกอบการฐานนักปฏิบัติสมรรถนะสูงด้วยวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม” และมีปณิธานคือ “มุ่งผลิตนักปฏิบัติมีอาชีพที่สร้างสรรค์สังคม” มีคณะที่เปิดสอนทั้งหมด 15 คณะ และ 2 วิทยาลัย ปีการศึกษา 2567 มีคณะ/วิทยาลัยที่เปิดหลักสูตรสหกิจศึกษา จำนวน 13 คณะ ทั้งหมดจำนวน 48 หลักสูตร นักศึกษาลงทะเบียนจำนวน 932 คน (สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน, 2568) มหาวิทยาลัยฯ ได้เล็งเห็นถึงประโยชน์ของสหกิจศึกษาที่มีแนวทางการดำเนินงานในรูปแบบการจัดการศึกษาที่เป็นสะพานเชื่อมโยงระหว่างโลกการศึกษาและโลกการทำงานทำให้นักศึกษามีความพร้อมทั้งในด้านทฤษฎีและปฏิบัติ และยังส่งเสริมความสำเร็จในวิชาชีพของนักศึกษาอย่างยั่งยืน ซึ่งจะสามารถขับเคลื่อนให้ปณิธานของมหาวิทยาลัยสามารถบรรลุเป้าหมาย ทางมหาวิทยาลัยได้กำหนดแผนงานการดำเนินงานสหกิจศึกษาเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 กระบวนการก่อนออกฝึกสหกิจศึกษา ได้แก่ การเตรียมความพร้อมด้านวิชาการ การให้ความรู้ความเข้าใจทางด้านสหกิจศึกษา การประสานงานกับสถานประกอบการ การเตรียมเอกสารที่เกี่ยวข้อง 2 กระบวนการระหว่างฝึกสหกิจศึกษา ได้แก่ การติดตาม การนิเทศสหกิจ และการทำงานในสถานประกอบการ 3

กระบวนการหลังฝึกสหกิจ ได้แก่ การรายงานผลการปฏิบัติสหกิจ การนำเสนอผลงาน อย่างไรก็ตามจากผลการดำเนินงานที่ผ่านมายังมีข้อควรปรับปรุงในหลายด้าน เช่น นักศึกษาบางส่วนยังไม่เข้าใจเกี่ยวกับระบบสหกิจศึกษา สถานประกอบการบางส่วนยังไม่เข้าใจกระบวนการจัดการศึกษาแบบสหกิจศึกษา และการขาดระบบสนับสนุนที่เป็นระบบภายในมหาวิทยาลัย ด้วยเหตุนี้ งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจของนักศึกษาต่อกระบวนการจัดการสหกิจศึกษาและศึกษาแนวทางการพัฒนากระบวนการจัดการสหกิจศึกษาของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัยเพื่อยกระดับคุณภาพของการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้กำหนดกลุ่มประชากรเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 4 ที่ผ่านการออกปฏิบัติสหกิจศึกษา ในปีการศึกษา 2567 จำนวน 932 คน (สำนักส่งเสริมวิชาการและวิจัย, 2568) กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตร Yamane (Yamane, 1973) จำนวน 269 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ กำหนดชั้นภูมิเป็นคณะ/วิทยาลัย จำนวน 13 ชั้นภูมิ แล้วสุ่มอย่างง่ายเพื่อให้ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของขนาดกลุ่มตัวอย่างและกลุ่มประชากรของแต่ละคณะ/วิทยาลัย

เครื่องมือที่ใช้ในวิจัยครั้งนี้ได้แก่แบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อกระบวนการจัดการสหกิจศึกษา ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับนักศึกษา มีจำนวน 4 ข้อ ได้แก่ หน่วยงานที่สังกัด การศึกษาข้อมูลสถานประกอบการ ประเภทสถานประกอบการ สวัสดิการที่ได้รับจากสถานประกอบการ ส่วนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อกระบวนการจัดการสหกิจศึกษา จำนวน 23 ข้อ ได้แก่ ระยะเวลาปฏิบัติสหกิจ จำนวน 7 ข้อ ระหว่างปฏิบัติสหกิจ จำนวน 13 ข้อ และหลังปฏิบัติสหกิจ จำนวน 3 ข้อ ซึ่งเป็นแบบสอบถามประเภทมาตราประมาณค่า (Rating Scale) แบ่งเกณฑ์การให้คะแนน 5 ระดับ ดังนี้

ระดับ 5 หมายถึง ผู้ตอบมีความพึงพอใจมากที่สุด

ระดับ 4 หมายถึง ผู้ตอบมีความพึงพอใจมาก

ระดับ 3 หมายถึง ผู้ตอบมีความพึงพอใจปานกลาง

ระดับ 2 หมายถึง ผู้ตอบมีความพึงพอใจน้อย

ระดับ 1 หมายถึง ผู้ตอบมีความพึงพอใจน้อยที่สุด

ส่วนที่ 3 ข้อคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนากระบวนการจัดการสหกิจศึกษา

การพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถามมีรายละเอียดดังนี้ การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence: IOC) ซึ่งมีค่าระหว่าง 0.67–1.00 การตรวจสอบความเที่ยง (Reliability) นำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 30 คน แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นด้วยวิธี Cronbach's Alpha Coefficient ได้ค่าเท่ากับ 0.96

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยให้หน่วยตัวอย่างที่สุ่มได้ตอบแบบสอบถามจนครบตามจำนวน

การวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ดังนี้ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามใช้ค่าความถี่และค่าร้อยละ ส่วนที่ 2 ระดับความพึงพอใจต่อกระบวนการจัดการสหกิจศึกษาวิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยนำค่าเฉลี่ยที่ได้มาแปลความหมาย ดังนี้

4.51 – 5.00 หมายถึง มากที่สุด

3.51 – 4.50 หมายถึง มาก

2.51 – 3.50 หมายถึง ปานกลาง

1.51 – 2.50 หมายถึง น้อย

1.00 – 1.50 หมายถึง น้อยที่สุด

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนากระบวนการจัดการสหกิจศึกษาใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย

1. ความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อกระบวนการจัดการสหกิจศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย ผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจต่อกระบวนการจัดการสหกิจศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัยในระดับมาก โดยความพึงพอใจต่อกระบวนการจัดการระหว่างปฏิบัติสหกิจศึกษามีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาเป็นกระบวนการจัดการหลังปฏิบัติสหกิจศึกษา และกระบวนการจัดการก่อนปฏิบัติสหกิจศึกษาตามลำดับ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และความหมายความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อกระบวนการจัดการสหกิจศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อกระบวนการจัดการสหกิจศึกษา

กระบวนการจัดการสหกิจศึกษา	$\bar{x}$	SD	ความหมาย
กระบวนการจัดการก่อนปฏิบัติสหกิจศึกษา	4.01	0.93	มาก
กระบวนการจัดการระหว่างปฏิบัติสหกิจศึกษา	4.26	0.86	มาก
กระบวนการจัดการหลังปฏิบัติสหกิจศึกษา	4.09	0.93	มาก
รวม	4.12	0.90	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่าความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อกระบวนการจัดการสหกิจศึกษาก่อนปฏิบัติสหกิจศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย ผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจต่อกระบวนการจัดการก่อนปฏิบัติสหกิจศึกษา ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัยในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยระดับความพึงพอใจในการจัดการเอกสารไปยังสถานประกอบการด้วยความรวดเร็วสูงสุด รองลงมาเป็นความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรายวิชาสหกิจศึกษา และการจัดการเรียนการสอนของรายวิชาสหกิจศึกษาสอดคล้องกับการไปปฏิบัติงานสหกิจศึกษา ด้านที่มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจน้อยที่สุด ได้แก่ การกำหนดปฏิทินปฏิบัติสหกิจศึกษามีความเหมาะสม รองลงมาคือมีการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาในการติดต่อประสานงานกับสถานประกอบการทำให้นักศึกษาสามารถเข้าปฏิบัติสหกิจได้ตามระยะเวลาที่กำหนด แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และความหมายความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อกระบวนการจัดการสหกิจศึกษาก่อนปฏิบัติสหกิจศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อกระบวนการก่อนปฏิบัติสหกิจศึกษา

กระบวนการก่อนปฏิบัติสหกิจศึกษา	$\bar{x}$	SD	ความหมาย
1. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรายวิชาสหกิจศึกษา	4.08	0.83	มาก
2. การจัดการเรียนการสอนของรายวิชาสหกิจศึกษาสอดคล้องต่อการไปปฏิบัติงานสหกิจศึกษา	4.04	0.89	มาก

ตารางที่ 2 (ต่อ)

กระบวนการก่อนปฏิบัติสหกิจศึกษา	$\bar{x}$	SD	ความหมาย
3. การกำหนดปฏิทินปฏิบัติสหกิจศึกษาที่มีความเหมาะสม	3.89	0.98	มาก
4. จัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์และส่งเอกสารการสมัครเข้าร่วมสหกิจศึกษาของนักศึกษาไปยังสถานประกอบการด้วยความรวดเร็วทันเวลาในการสหกิจศึกษา	4.11	0.97	มาก
5. คู่มือสหกิจศึกษามีความครบถ้วน ชัดเจน ครอบคลุมรายละเอียดเกี่ยวกับสหกิจศึกษาของนักศึกษา	3.97	0.93	มาก
6. การปฐมนิเทศชี้แจงกฎระเบียบก่อนปฏิบัติงานของนักศึกษาสหกิจศึกษามีความครบถ้วน	4.01	0.95	มาก
7. มีการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาในการติดต่อประสานงานกับสถานประกอบการทำให้นักศึกษาสามารถเข้าปฏิบัติสหกิจได้ตามระยะเวลาที่กำหนด	3.96	0.95	มาก
รวม	4.01	0.93	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่าความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อกระบวนการจัดการสหกิจศึกษาระหว่างปฏิบัติสหกิจศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย ผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจต่อกระบวนการจัดการสหกิจศึกษาระหว่างปฏิบัติสหกิจอยู่ในระดับมาก โดยภาพรวมในการดูแลของพนักงานที่ปรึกษามีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาได้แก่ภาพรวมของการปฏิบัติงานในสถานประกอบการ พนักงานที่ปรึกษามีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะให้คำปรึกษาในการปฏิบัติงาน พนักงานที่ปรึกษาให้ความช่วยเหลือในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างปฏิบัติงานตามลำดับ กระบวนการที่มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจน้อยที่สุด ได้แก่ มีระบบและช่องทางการช่วยเหลือนักศึกษาหากเกิดปัญหาระหว่างการปฏิบัติงานสหกิจศึกษา รองลงมาคือมีการติดต่อ แจ้งข่าวสาร เกี่ยวกับการการปฏิบัติงานสหกิจศึกษา แจ้งเตือนนักศึกษาเป็นระยะผ่านช่องทางต่าง ๆ ระยะเวลาและจำนวนครั้งในการนิเทศงานของอาจารย์นิเทศมีความเหมาะสม ตามลำดับ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และความหมายความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อกระบวนการจัดการสหกิจศึกษาระหว่างปฏิบัติสหกิจศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อกระบวนการระหว่างปฏิบัติสหกิจศึกษา

กระบวนการระหว่างปฏิบัติสหกิจศึกษา	$\bar{x}$	SD	ความหมาย
1. มีการติดต่อ แจ้งข่าวสาร เกี่ยวกับการการปฏิบัติงานสหกิจศึกษา แจ้งเตือนนักศึกษาเป็นระยะ ผ่านช่องทางต่าง ๆ	4.07	0.83	มาก
2. มีระบบและช่องทางการช่วยเหลือนักศึกษาหากเกิดปัญหาระหว่างการปฏิบัติงานสหกิจศึกษา	3.97	0.92	มาก
3. นักศึกษาได้รับคำแนะนำจากอาจารย์นิเทศในระหว่างไปนิเทศงานสหกิจศึกษา	4.25	0.92	มาก
4. การได้รับคำปรึกษาในการแก้ปัญหาที่เกิดจากการปฏิบัติงานนักศึกษา ได้รับการแก้ปัญหากจากอาจารย์นิเทศร่วมกับพนักงานที่ปรึกษา	4.22	0.92	มาก
5. ระยะเวลาและจำนวนครั้งในการนิเทศงานของอาจารย์นิเทศมีความเหมาะสม	4.21	0.85	มาก

ตารางที่ 3 (ต่อ)

กระบวนการระหว่างปฏิบัติสหกิจศึกษา	$\bar{x}$	SD	ความหมาย
6. การประเมินผลการปฏิบัติงานของอาจารย์นิเทศ มีความเหมาะสม	4.25	0.87	มาก
7. นักศึกษาได้รับการชี้แจงกฎ ระเบียบ ของสถานประกอบการก่อนการปฏิบัติงาน	4.29	0.81	มาก
8. สถานประกอบการมีความพร้อมเกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์ในการปฏิบัติงานของนักศึกษา	4.32	0.83	มาก
9. พนักงานที่ปรึกษามีการชี้แจงขั้นตอนการปฏิบัติงาน ก่อนเริ่มปฏิบัติงาน	4.30	0.85	มาก
10. พนักงานที่ปรึกษามีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะให้คำปรึกษาในการปฏิบัติงาน	4.37	0.82	มาก
11. พนักงานที่ปรึกษาให้ความช่วยเหลือในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างปฏิบัติงาน	4.36	0.83	มาก
12. ภาพรวมในการดูแลของพนักงานที่ปรึกษา	4.41	0.78	มาก
13. ภาพรวมของการปฏิบัติงานในสถานประกอบการ	4.39	0.80	มาก
รวม	4.26	0.86	มาก

จากตารางที่ 3 พบว่าความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อกระบวนการจัดการสหกิจศึกษาหลังปฏิบัติสหกิจศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย ผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจต่อกระบวนการจัดการสหกิจศึกษาหลังปฏิบัติสหกิจศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัยอยู่ในระดับมาก โดยการมีช่องทาง วิธีการแจ้งนักศึกษาให้เข้าร่วมสัมมนาหลังปฏิบัติงานสหกิจศึกษา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาได้แก่ มีกำหนดวันในการสอบหลังปฏิบัติงานสหกิจศึกษาอย่างชัดเจน และแจ้งให้นักศึกษาทราบล่วงหน้า และการจัดสัมมนาหลังปฏิบัติงานสหกิจศึกษามีความกระชับ รวดเร็ว และเป็นประโยชน์ต่อนักศึกษา ตามลำดับแสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และความหมายความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อกระบวนการจัดการสหกิจศึกษาหลังปฏิบัติสหกิจศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อกระบวนการหลังปฏิบัติสหกิจศึกษา

กระบวนการหลังปฏิบัติสหกิจศึกษา	$\bar{x}$	SD	ความหมาย
1. มีกำหนดวันในการสอบหลังปฏิบัติงานสหกิจศึกษาอย่างชัดเจนและแจ้งให้นักศึกษาทราบล่วงหน้า	4.12	0.90	มาก
2. มีช่องทาง วิธีการแจ้งนักศึกษาให้เข้าร่วมสัมมนาหลังปฏิบัติงานสหกิจศึกษา	4.15	0.86	มาก
3. การจัดสัมมนาหลังปฏิบัติงานสหกิจศึกษามีความกระชับ รวดเร็ว และเป็นประโยชน์ต่อนักศึกษา	4.01	1.03	มาก
รวม	4.10	0.93	มาก

2. แนวทางการพัฒนากระบวนการจัดการสหกิจศึกษาของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย จากการพิจารณาค่าเฉลี่ยความพึงพอใจแต่ละข้อ และข้อเสนอแนะจากคำถามปลายเปิดพบว่าประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติมเพื่อยกระดับคุณภาพของการดำเนินงานสหกิจศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนี้

2.1 ด้านการจัดการก่อนปฏิบัติสหกิจศึกษา ควรมีการปรับปรุงปฏิทินการปฏิบัติสหกิจศึกษาให้มีความชัดเจนเหมาะสม และแจ้งล่วงหน้าอย่างเป็นระบบ รวมถึงพัฒนาแนวทางการประสานงานกับสถานประกอบการให้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งนี้ควรจัดทำคู่มือสหกิจศึกษาให้ครอบคลุมและชัดเจนยิ่งขึ้น ตลอดจนจัดกิจกรรมเตรียมความพร้อมให้นักศึกษา เช่น การอบรมทักษะที่จำเป็นในการทำงาน และการวางแผนการปฏิบัติงานในสถานประกอบการ

2.2 ด้านการจัดการระหว่างปฏิบัติสหกิจศึกษา ควรพัฒนาระบบการสื่อสารระหว่างนักศึกษา อาจารย์นิเทศ และสถานประกอบการ โดยอาจใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น ระบบออนไลน์หรือแอปพลิเคชัน เพื่อแจ้งข่าวสาร ติดตามผล และรับเรื่องร้องเรียน ปรับปรุงการนิเทศงานของอาจารย์ให้มีความถี่และครอบคลุมมากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งส่งเสริมให้พนักงานที่ปรึกษาในสถานประกอบการมีบทบาทเชิงรุกในการดูแล ให้คำปรึกษา และประเมินผลการปฏิบัติงานของนักศึกษาอย่างมีมาตรฐาน

2.3 ด้านการจัดการหลังปฏิบัติสหกิจศึกษา ควรจัดกิจกรรมสัมมนาหลังฝึกงานที่มีความกระชับ เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสะท้อนความคิดเห็นระหว่างนักศึกษาและผู้เกี่ยวข้อง จัดระบบประเมินผลหลังการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ และพัฒนาระบบฐานข้อมูลผลการฝึกงานเพื่อนำมาใช้ในการวางแผนและปรับปรุงการดำเนินงานในรอบต่อไป

2.4 ข้อเสนอเชิงนโยบายเพิ่มเติม มหาวิทยาลัยควรจัดตั้งศูนย์สหกิจศึกษาให้มีบทบาทในการวางแผน สนับสนุน และติดตามผลการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการจัดการกระบวนการทั้งหมด รวมทั้งควรส่งเสริมความร่วมมืออย่างยั่งยืนกับสถานประกอบการ โดยอาจดำเนินการทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) หรือเสนอสิทธิประโยชน์ที่จูงใจ เพื่อสร้างระบบสนับสนุนที่เข้มแข็งในระยะยาว

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่านักศึกษามีความพึงพอใจต่อกระบวนการจัดการสหกิจศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะกระบวนการในช่วงระหว่างปฏิบัติสหกิจศึกษาที่มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจสูงที่สุด รองลงมาได้แก่กระบวนการหลังปฏิบัติและก่อนปฏิบัติสหกิจศึกษา ตามลำดับ เนื่องจากในกระบวนการระหว่างปฏิบัติสหกิจศึกษาสถานประกอบการได้ดำเนินการในการดูแลนักศึกษาระหว่างฝึกปฏิบัติสหกิจเป็นอย่างดีโดยมีระบบพี่เลี้ยงคอยให้คำปรึกษาและดูแลการปฏิบัติงานอย่างใกล้ชิด ผลการวิจัยสอดคล้องกับงานของ กมลวรรณ แสงทอง และณัฐพงศ์ ทองเทพ (2566) ซึ่งพบว่า ความชัดเจนในบทบาทของสถานประกอบการและการให้การสนับสนุนจากพนักงานที่ปรึกษา มีผลโดยตรงต่อความพึงพอใจและประสิทธิภาพของนักศึกษาสหกิจศึกษาในการพัฒนาสมรรถนะด้านวิชาชีพ ทั้งนี้ การมีระบบติดตามและการนิเทศงานที่เหมาะสมโดยอาจารย์นิเทศยังคงเป็นจุดที่ควรพัฒนาเพิ่มเติม เนื่องจากบางกรณีพบว่ายังมีช่องว่างในการสื่อสารระหว่างผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลการศึกษาโดย ชาดิศิริ แสงศิริ และคณะ (2562) ที่เสนอให้เพิ่มความถี่ในการนิเทศงาน และเสริมสร้างกลไกการประสานงานระหว่างมหาวิทยาลัยกับสถานประกอบการอย่างใกล้ชิด สำหรับกระบวนการหลังปฏิบัติสหกิจศึกษา ซึ่งเกี่ยวกับการรายงานผล และการนำเสนอผลการปฏิบัติสหกิจซึ่งแต่ละคณะมีการจัดกิจกรรมการประกวดโครงงานสหกิจศึกษาในแต่ละคณะโดยผู้ที่มีผลงานดีเด่นจะเป็นตัวแทนประกวดในระดับมหาวิทยาลัย และผู้ที่มีผลงานดีเด่นในระดับมหาวิทยาลัยจะเป็นตัวแทนในการประกวดสหกิจศึกษาในระดับเครือข่าย ซึ่งนักศึกษาจะได้รับเกียรติบัตรและเงินรางวัล ในส่วนของกระบวนการก่อนปฏิบัติสหกิจศึกษาที่เกี่ยวกับการจัดส่งเอกสารและการชี้แจงความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรายวิชา ปฏิทินการฝึกสหกิจศึกษาและการช่วยเหลือในการติดต่อประสานงานกับสถานประกอบการ มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด เนื่องจากการดำเนินงานส่วนนี้ดำเนินการโดยคณะ ซึ่งยังขาดระบบที่ช่วยในการบริหารจัดการทำให้เกิดความล่าช้าและขาดความชัดเจนในการดำเนินงานซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของ มนัสนันท์ อารัณนเศรษฐ์ (2563) ศึกษาเรื่องเสียงสะท้อนของนักศึกษาสหกิจศึกษาประสบการณ์และปัญหาในการฝึกสหกิจศึกษาที่ระบุว่าขั้นตอนการเตรียมความพร้อมก่อนออกฝึกงานมักมีความล่าช้าหรือไม่เป็นระบบ ส่งผลให้นักศึกษาขาดความมั่นใจและประสบปัญหาในการเริ่มต้นปฏิบัติงาน

สำหรับแนวทางในการพัฒนากระบวนการจัดการสหกิจในกระบวนการก่อน ระหว่างและหลังการปฏิบัติสหกิจ พบว่ามหาวิทยาลัยควรมีการจัดตั้งศูนย์สหกิจศึกษาและพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อบริหารจัดการกระบวนการทั้งหมดอย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากในปัจจุบันการดำเนินงานใช้วิธีการประสานงานผ่านเจ้าหน้าที่สหกิจศึกษา และยังไม่มียุทธศาสตร์ในการดำเนินงาน จึงทำให้การสื่อสาร การประสานงานเกิดความล่าช้าและไม่เป็นระบบ สอดคล้องกับงานวิจัยของวัฒนาพงษ์ ใหม่มะเพย และสมเกียรติ ชัยพิบูลย์ (2567) ศึกษาเรื่องแนวทางการปฏิบัติสหกิจศึกษา เพื่อความสำเร็จในการปฏิบัติสหกิจศึกษา สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาวิชาการสื่อสารดิจิทัล คณะสารสนเทศและการสื่อสาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้พบว่าแนวทางการจัดตั้งศูนย์สหกิจศึกษาเพื่อบูรณาการงานบริการสนับสนุน การติดตาม และการประเมินผลการปฏิบัติงานของนักศึกษาให้เป็นระบบมากขึ้น และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฐิติรัตน์ เกิดหาญและคณะ(2564) ศึกษาเรื่องการประเมินโครงการสหกิจศึกษา มหาวิทยาลัยกรุงเทพ พบว่าการจัดตั้งหน่วยงานกลางด้านสหกิจศึกษามีผลให้การดำเนินงานด้านสหกิจศึกษามีมาตรฐานผ่านเกณฑ์การประเมิน

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อกระบวนการจัดการสหกิจศึกษา และเสนอแนวทางการพัฒนาเพื่อยกระดับคุณภาพการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย ผลการศึกษาสามารถสรุปได้เป็นประเด็นสำคัญดังนี้ นักศึกษามีความพึงพอใจต่อกระบวนการจัดการสหกิจศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงระหว่างปฏิบัติงาน นักศึกษารู้สึกได้รับการดูแลและสนับสนุนจากพนักงานที่ปรึกษาและสถานประกอบการอย่างใกล้ชิด ส่งผลดีต่อการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง แม้โดยรวมจะมีความพึงพอใจมากแต่ยังพบจุดที่ควรได้รับการพัฒนา ได้แก่ ความชัดเจนของปฏิทินการฝึกงาน นักศึกษาบางส่วนเห็นว่าควรมีการกำหนดและแจ้งกำหนดการฝึกงานล่วงหน้าอย่างชัดเจน การสื่อสารระหว่างผู้เกี่ยวข้อง การประสานงานและการสื่อสารระหว่างนักศึกษา อาจารย์นิเทศ และสถานประกอบการ ยังมีบางช่วงที่ขาดความต่อเนื่อง ระบบประเมินผลหลังการฝึกงาน ควรมีระบบติดตามและประเมินผลหลังการฝึกงานอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

แนวทางการพัฒนากระบวนการสหกิจศึกษา จากผลการวิจัยเสนอแนวทางที่สำคัญ คือ การจัดตั้งศูนย์สหกิจศึกษาที่มีหน้าที่วางแผน สนับสนุน และติดตามผลการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้สนับสนุนการบริหารจัดการกระบวนการสหกิจศึกษา การส่งเสริมความร่วมมือระยะยาวกับสถานประกอบการผ่านข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) เพื่อสร้างระบบสนับสนุนที่เข้มแข็งและยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยครั้งนี้ได้รับความช่วยเหลือจากสำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน และผู้ปฏิบัติงานสหกิจศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย

เอกสารอ้างอิง

- กมลวรรณ แสงทอง และ ญัฐพงศ์ ทองเทพ. (2566). ศักยภาพของนักศึกษาสหกิจศึกษาในมุมมองของสถานประกอบการต่อการพัฒนางานสหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงานกรณีศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตภูเก็ต. *Journal of Information and Learning*, 34(3), 46 - 61.
- กมลวรรณ แสงทอง และ ญัฐพงศ์ ทองเทพ. (2567). การศึกษาสมรรถนะของนักศึกษาสหกิจศึกษา เปรียบเทียบระหว่างสถานประกอบการ อาจารย์นิเทศ และนักศึกษาสหกิจศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตภูเก็ต. *วารสารครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 52(1), 1-15.

- คณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษา. (2565). *หลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการจัดหลักสูตรสหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน พ.ศ.2565*. คณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษา.
- ชาติศิริ แสงศิริ วรพล แจ่มสวัสดิ์ วีระพล แจ่มสวัสดิ์ และชงโค แซ่ตั้ง. (2562). การวิเคราะห์ขบวนการสหกิจศึกษา กรณีศึกษา สาขาเทคโนโลยีโลจิสติกส์และการจัดการระบบขนส่ง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก. *Journal of Administrative and Management*, 7(2), 18 - 26.
- ฐิติรัตน์ เกิดหาญ ชานนท์ จันทรา และพิบูล เอกวรารุง . (2564). การประเมินโครงการสหกิจศึกษา มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. *Journal of Modern Learning Development*, 6(5), 127-141.
- ณัตตยา เอี่ยมคง. (2560). คาดหวัง การรับรู้ของนักศึกษาและความคิดเห็นของผู้ประกอบการในการประเมินผลการเรียนรู้ การฝึกสหกิจศึกษาของนักศึกษาสาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์. *Veridian E-Journal*, 10(3), 1802 - 1816.
- มนัสนันท์ อารัมพรเศรษฐ. (2563). เสียงสะท้อนของนักศึกษาสหกิจศึกษาประสบการณ์และปัญหาในการฝึกสหกิจศึกษา. *วารสารธรรมศาสตร์*, 39(2), 109 - 128.
- สมาคมสหกิจศึกษาไทย. (2552). *มาตรฐานและการประกันคุณภาพการดำเนินงานสหกิจศึกษา*. สมาคมสหกิจศึกษาไทย.
- สำนักงานส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย. (2568). *จำนวนนักศึกษาลงทะเบียนปีการศึกษา 2567*. ม.ป.พ.
- สุชานุช พันธนิยะ และ พงศ ยวนแหล. (2566). ศักยภาพของนักศึกษาสหกิจศึกษาในมุมมองของสถานประกอบการต่อการพัฒนางานสหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงานกรณีศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตภูเก็ต. *Journal of Information and Learning*, 34(3), 46 - 61.
- วัฒนาพงษ์ ใหม่เพย และ สมเกียรติ ชัยพิบูลย์. (2567). แนวทางการปฏิบัติสหกิจศึกษา เพื่อความสำเร็จในการปฏิบัติสหกิจศึกษาสำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาวิชาการสื่อสารดิจิทัล คณะสารสนเทศและการสื่อสาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้. *Journal of Management Science Nakhon Pathom Rajabhat University*, 11(2), 278 - 290.
- Joakim Winborg Gustav H€agg. (2023). *The role of work-integrated learning in preparing students for a Corporate entrepreneurial career*. <https://www.emerald.com/insight/0040-0912.htm>.
- MA. Dang Ngoc Trung. (2023). The benefits of cooperative learning: an overview. *Technium Education and Humanities*, 7, 78 - 85.
- Robyn M. Gillies. (2016). Cooperative Learning: Review of Research and Practice. *Australian Journal of Teacher Education*, 41(3), 38-54.
- Santiago Mendo-Lázaro, Benito León-del-Barco, María-Isabel Polo-del-Río & Victor M. López-Ramos. (2021). *The Impact of Cooperative Learning on University Students' Academic Goals*. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.787210>

การพัฒนาคู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู (หลักสูตร 4 ปี) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
Development of A Handbook for Preservice Teacher Practicum (4-Year Curriculum)
Faculty of Education, Naresuan University

สายสุดา คำหล้า

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

*saisudak@nu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาคู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู (หลักสูตร 4 ปี) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาความต้องการใช้คู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู (หลักสูตร 4 ปี) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร 2) เพื่อพัฒนาคู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู (หลักสูตร 4 ปี) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร และ 3) เพื่อศึกษาผลการใช้คู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู (หลักสูตร 4 ปี) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวรและปรับปรุงแก้ไขคู่มือ โดยมีเป้าหมายเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูอย่างมีประสิทธิภาพ งานวิจัยนี้มีที่มาจากปัญหาที่พบว่า ระบบการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูยังขาดคู่มือที่มีลักษณะเป็นมาตรฐานกลาง อาจส่งผลให้นิสิตครูที่เลี้ยง และอาจารย์นิเทศก์ขาดความเข้าใจที่ตรงกันในบทบาท หน้าที่ และกระบวนการดำเนินงาน ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู การวิจัยเป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) โดยใช้กระบวนการวิจัย 3 ขั้นตอน ได้แก่ (1) ศึกษาความต้องการในการใช้คู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูจากกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ อาจารย์นิเทศก์ ครูพี่เลี้ยง และนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู รวมจำนวน 200 คน (2) ออกแบบและพัฒนาคู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูตามผลวิเคราะห์ความต้องการและการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และประเมินความเหมาะสมของคู่มือที่พัฒนาขึ้นโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน และ (3) ศึกษาผลการใช้คู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู โดยประเมินความพึงพอใจโดยผู้ใช้คู่มือ และปรับปรุงแก้ไขคู่มือตามผลการประเมิน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสอบถามความต้องการ แบบประเมินคุณภาพของคู่มือ และแบบประเมินความเหมาะสมของเนื้อหา ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) และตรวจสอบค่าความเชื่อมั่นด้วยสถิติ Cronbach's Alpha

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีความต้องการในการใช้คู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในระดับมาก ($\bar{X} = 4.21$) โดยเฉพาะในประเด็นด้านแนวทางการปฏิบัติตนในสถานศึกษา ระบบการนิเทศ และการประเมินผลการปฏิบัติงานของนิสิต คู่มือที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วยเนื้อหาสำคัญ ได้แก่ (1) บทนำเกี่ยวกับคณะศึกษาศาสตร์และแนวคิดของหลักสูตร (2) แนวทางการจัดการฝึกประสบการณ์ในสถานศึกษา (3) บทบาทหน้าที่ของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง (4) ระบบนิเทศและการประเมินผลและ (5) ภาคผนวกตัวอย่างเครื่องมือ รายงาน และแบบฟอร์มที่เกี่ยวข้อง ผลการประเมินความเหมาะสมของคู่มือโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า คู่มือมีความถูกต้อง ครบถ้วน และเหมาะสมในระดับมาก ($\bar{X} = 4.45$) นอกจากนี้ ผลการใช้คู่มือโดยการประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้งาน ได้แก่ นิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ครูพี่เลี้ยง และอาจารย์นิเทศก์ จำนวน 120 คน พบว่า มีระดับความพึงพอใจต่อคู่มืออยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.35$) โดยมีความพึงพอใจมากที่สุดในด้านความชัดเจนของเนื้อหา ความเป็นระบบของขั้นตอนการฝึก และการใช้คู่มือเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานจริงในสถานศึกษา และมีข้อเสนอแนะที่ช่วยในการพัฒนาคู่มือให้เหมาะสมต่อการใช้งานมากยิ่งขึ้น คู่มือที่พัฒนาขึ้นสามารถใช้เป็นแนวทางปฏิบัติจริงในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู และเป็นเครื่องมือที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดความสอดคล้องกับมาตรฐานวิชาชีพครูตามเกณฑ์ของคุรุสภา ผลการวิจัยโดยภาพรวม พบว่า คู่มือที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้ ในระดับมากที่สุดทั้งในด้านโครงสร้าง เนื้อหา และประโยชน์ใช้สอยผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า คู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู (หลักสูตร 4

ปี) ที่พัฒนาขึ้น มีความเหมาะสมในด้านเนื้อหา รูปแบบ และสามารถนำไปใช้ในการฝึกปฏิบัติงานจริงในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสอดคล้องกับความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกกลุ่ม

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยในครั้งนี้คือ หน่วยฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูควรนำคู่มือที่พัฒนาขึ้นไปใช้เป็นแนวทางกลางในการจัดการฝึกสอนอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งควรศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ หรือสมรรถนะทางวิชาชีพของนิสิต ก่อนและหลังการใช้คู่มือ โดยใช้เครื่องมือวัดที่มีความเที่ยงตรงและเชื่อมั่น เพื่อประเมินผลกระทบของคู่มือที่มีต่อการพัฒนานิสิตในระยะยาว ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงคู่มือให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับบริบทของคณะอื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ : การพัฒนาคู่มือ, มาตรฐานวิชาชีพครู, ครูสภา

Abstract

This research titled The Development of a Practicum Handbook for the Four-Year Bachelor of Education Program, Faculty of Education, Naresuan University aimed to: (1) study the needs for a practicum handbook among stakeholders of the four-year Bachelor of Education Program, (2) develop the practicum handbook accordingly, and (3) evaluate the implementation results and improve the handbook for practical use. The objective was to establish a standardized and effective guideline for managing student teaching practicums. The research stemmed from the problem that the practicum management system lacked a unified, standard handbook. This gap led to inconsistent understandings among student teachers, mentor teachers, and university supervisors regarding their roles and responsibilities, thereby affecting the quality of practicum experiences. This study employed the Research and Development (R&D) methodology, conducted in three phases: (1) a needs analysis involving 200 stakeholders—including university supervisors, mentor teachers, and student teachers—was carried out using a structured questionnaire; (2) the practicum handbook was developed based on the needs assessment and a review of related literature, and subsequently evaluated for appropriateness by three experts; and (3) the handbook was implemented and evaluated by actual users, whose feedback was then used to revise and improve the handbook. The research instruments included a needs-assessment questionnaire, a handbook quality evaluation form, and a content appropriateness checklist. All instruments were validated through item-objective congruence (IOC) and tested for reliability using Cronbach's alpha coefficient.

The findings showed that stakeholders had a high level of need for a practicum handbook ($\bar{x} = 4.21$), especially in the areas of professional conduct, supervision systems, and student performance assessment. The developed handbook consisted of five main components: (1) introduction to the faculty and curriculum concept, (2) guidelines for practicum management in schools, (3) roles and responsibilities of involved personnel, (4) supervision and evaluation systems, and (5) appendices of sample tools, reports, and relevant forms. Expert evaluations indicated that the handbook was highly accurate, complete, and appropriate ($\bar{x} = 4.45$). In addition, a satisfaction survey conducted among 120 users—including student teachers, mentor teachers, and university supervisors—revealed a high level of user satisfaction ($\bar{x} = 4.35$), particularly regarding content clarity, structured procedures, and practical usability in school settings. Users

also provided useful suggestions for improving the handbook's applicability. The developed handbook can be effectively used as a practical guide for managing student teaching practicums and serves as a tool to ensure alignment with the professional standards required by the Teachers' Council of Thailand. Overall, the results indicated that the developed handbook is highly suitable and meets user needs in terms of content structure, format, and usability. The analysis showed that the handbook is appropriate in content and design, and can be efficiently applied in real-world practicum contexts, aligning with the expectations of all stakeholder groups.

It is recommended that the handbook be adopted by the Practicum Coordination Unit as a standardized tool for managing student teaching practicum activities. Moreover, future research should explore the learning outcomes or professional competencies of student teachers before and after the use of the handbook. Valid and reliable assessment instruments should be employed to evaluate the long-term impact of the handbook on student development. This would support further refinement of the handbook and enable its broader application across faculties and institutions.

Keywords: Development of a Handbook Professional Teaching Standards Teacher's Council of Thailand

บทนำ

การกำหนดหลักเกณฑ์การรับรองปริญญาตามมาตรฐานวิชาชีพของหลักสูตร 4 ปี (ประกาศคุรุสภา เรื่อง การรับรองปริญญาตามมาตรฐานวิชาชีพ หลักสูตร 4 ปี พ.ศ. 2563 (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2563) มีการกำหนดกรอบแนวคิดของหลักสูตร 4 ปี เป็นหลักสูตรที่เน้นการพัฒนาสมรรถนะ เน้นการสื่อสารไปถึงสถาบันอุดมศึกษาว่า จุดยืนของคุรุสภาต้องการให้มีการปรับเปลี่ยนการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับมาตรฐานวิชาชีพครู ฐานสมรรถนะ เน้นกระบวนการร่วมพัฒนาไปกับสถาบันอุดมศึกษายึดหลักการในการทำงาน 6 ด้าน ได้แก่ 1) หลักกฎหมาย พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2546 กำหนดให้คุรุสภามีอำนาจหน้าที่ในการรับรองปริญญาตามมาตรฐานวิชาชีพ และผู้ที่ขอรับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพควบคุม จะต้องมีความรู้ความสามารถทางการศึกษา หรือเทียบเท่า หรือมีความรู้อื่นที่คุรุสภารับรอง ดังนั้น จึงต้องมีการรับรองปริญญาตามหลักกฎหมายดังกล่าว และผู้ที่จะขอรับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพทางการศึกษาต้องมีความรู้ที่คุรุสภารับรอง 2) ต้องเป็นไปตามมาตรฐานวิชาชีพ โดยเฉพาะกระบวนการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา นิสิตนักศึกษาต้องได้รับประสบการณ์และสมรรถนะที่เพียงพอสำหรับการออกไปปฏิบัติวิชาชีพในอนาคต และการรับรองปริญญายึดกรอบการพิจารณา 3 ด้าน ได้แก่ ด้านหลักสูตร ด้านกระบวนการ และด้านผลลัพธ์ รวมถึงการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอนจาก “Content Based” ไปเป็น “Competency Based” โดยมีข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาให้กับสถาบันอุดมศึกษา และใช้เป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการติดตามการดำเนินงาน 3) หลักเกณฑ์การรับรองปริญญาตามมาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา หลักสูตร 4 ปี ต้องไม่ต่ำกว่าเกณฑ์เดิม แต่เพิ่มจุดเน้น คือ 3.1) มีโครงสร้างมาตรฐาน เพื่อให้เกิดคุณภาพในการผลิต เน้นการป้องกันและคุ้มครองผู้บริโภค 3.2) เป็นการกระตุ้นให้สถาบันอุดมศึกษาเกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่ไม่เน้นการบรรยาย แต่ส่งเสริมให้ครูของคุรุสร้างและใช้วิธีการจัดการเรียนการสอนรูปแบบใหม่เพื่อเป็นการยกระดับคุณภาพการผลิตครูให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงและสภาพปัญหาการศึกษาในปัจจุบัน 4) กำหนดเฉพาะตัวชี้วัดที่สำคัญ ที่เป็น KSF (Key Success Factor) หรือ Critical point เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาได้เกิดการพัฒนามีการส่งต่อข้อมูลไปยังคณะกรรมการที่จะทำหน้าที่ประเมินและติดตาม และให้ความสำคัญกับ 3 ขั้นตอน ได้แก่ กระบวนการในการรับรอง การรายงานของหน่วยผลิต และกระบวนการติดตามประเมินและจะต้องเป็นการรับรองโดยขอให้สถาบันอุดมศึกษามีกระบวนการ

ปรับปรุงไปในทิศทางที่ดีขึ้น 5) แก้ปัญหาการดำเนินงานเดิม เช่น แนวปฏิบัติที่เน้นการประเมินเอกสาร ตรวจสอบตามรายการที่กำหนด ซึ่งทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติกับสถาบันอุดมศึกษา จึงไม่ควรมีแนวปฏิบัติแบบเดิม แต่ควรตรวจสอบจากสิ่งที่สถาบันอุดมศึกษาดำเนินการ ว่าสามารถตอบโจทย์ที่คุรุสภากำหนด เพื่อส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษามีจุดเด่นของตัวเองในการผลิตบัณฑิต และต้องไม่ซ้ำซ้อนการดำเนินงานของสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม การประกันคุณภาพภายในและภายนอก 6) สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง เช่น เป้าหมายการจัดการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ.2562 การใช้และการรู้เท่าทันเทคโนโลยีดิจิทัล การจัดกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ การมีแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย เป็นต้น โดยคุรุสภากำหนดหลักเกณฑ์การรับรองปริญญาตามมาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา หลักสูตร 4 ปี พิจารณาจากองค์ประกอบ 3 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านหลักสูตร 2) ด้านกระบวนการผลิต และ 3) ด้านผลลัพธ์

มาตรฐานประสบการณ์วิชาชีพ ตามที่คุรุสภากำหนด คือ ผ่านการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาตามหลักสูตรปริญญาทางการศึกษา เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปี และผ่านเกณฑ์การประเมินปฏิบัติการสอนตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการคุรุสภากำหนด ดังนี้ 1) การฝึกประสบการณ์วิชาชีพระหว่างเรียน 2) การปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาในสาขาวิชาเฉพาะสาระการฝึกประสบการณ์วิชาชีพระหว่างเรียน และการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาในสาขาวิชาเฉพาะและสมรรถนะ ประกอบด้วย 1) การปฏิบัติตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของผู้ประกอบวิชาชีพครู 1.1) สาระการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ และการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา (1) การปฏิบัติหน้าที่ครู (2) การจัดการเรียนรู้ (3) ความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน 1.2) สมรรถนะ 1.2.1) การปฏิบัติหน้าที่ครู (1) มุ่งมั่นพัฒนาผู้เรียนด้วยจิตวิญญาณความเป็นครู (2) ส่งเสริมการเรียนรู้ เอาใจใส่ และยอมรับความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละบุคคล (3) สร้างแรงบันดาลใจให้ผู้เรียนให้เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ และผู้สร้างนวัตกรรม (4) พัฒนาตนเองให้มีความรอบรู้ ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรม และเป็นพลเมืองดี 1.2.2) การจัดการเรียนรู้ (1) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาและส่งเสริมหลักสูตรสถานศึกษา (2) การจัดทำแผนการสอนและจัดการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาผู้เรียนตามความถนัด และความสนใจ ให้มีปัญญา รู้คิด มีความเป็นนักคิด และมีความสุขในการเรียน (3) ดูแล ช่วยเหลือ พัฒนา และรายงานผลการพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคลอย่างเป็นระบบ (4) วิจัย สร้างนวัตกรรม และประยุกต์ใช้เทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน (5) ทำงานเป็นทีมอย่างสร้างสรรค์ และร่วมกิจกรรมพัฒนาวิชาชีพ (6) สื่อ และการวัดการประเมินผลการเรียนรู้ (7) การบูรณาการความรู้และศาสตร์การสอน (8) การจัดกิจกรรมเพื่อสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ 1.2.3) ความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน (1) ร่วมมือกับผู้ปกครองในการพัฒนาและแก้ปัญหาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ (2) สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชน เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ที่มีคุณภาพของผู้เรียน (3) ศึกษา เข้าถึงบริบทของชุมชน และสามารถอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานความแตกต่างทางวัฒนธรรม (4) ส่งเสริม อนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) การปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณของวิชาชีพครู 2.1) สาระการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ และการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา ได้แก่ จรรยาบรรณของวิชาชีพครูตามข้อบังคับคุรุสภา 2.2) สมรรถนะ ได้แก่ ประพฤติปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณของวิชาชีพครู (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2563)

ดังนั้นสถาบันการศึกษาที่ผลิตบัณฑิตหลักสูตรการศึกษาบัณฑิต จึงต้องผลิตบัณฑิตให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานที่คุรุสภาได้กำหนดไว้ คือ ต้องผ่านการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาเป็นเวลาไม่น้อยกว่าหนึ่งปี และผ่านเกณฑ์การประเมินปฏิบัติการสอนตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการคุรุสภากำหนด ทำให้การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาบัณฑิต เพื่อให้บัณฑิตมีความรู้และทักษะที่ได้รับการพัฒนาตลอดหลักสูตรมาฝึกประสบการณ์ตามสภาพจริงในสถานศึกษา เพื่อให้บัณฑิตมีความรู้ ความชำนาญในการสอน สามารถนำความรู้ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ มีความเข้าใจบทบาทความเป็นครู รู้จักเลือกใช้วิธีสอนให้ถูกต้อง มีทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพครู เรียนรู้ระบบการจัดการบริหารการศึกษาในโรงเรียน ทำงานร่วมกับผู้บริหาร คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่ของโรงเรียน ตลอดจนเข้าใจและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ (สุริรัตน์ อักษรกาญจน์, ธนาศักดิ์ ฉิมอ่อน, และวิชญ์ ต่าปาน, 2562, น. 228 - 255) แม้ว่าคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร จะได้ดำเนินการผลิตครูตามหลักสูตรการศึกษาบัณฑิต

หลักสูตร 4 ปี โดยยึดหลักเกณฑ์และมาตรฐานวิชาชีพของคุรุสภา แต่ในการดำเนินงานด้านการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ยังขาดเครื่องมือหรือแนวทางที่เป็นมาตรฐานกลางสำหรับใช้อ้างอิงร่วมกันระหว่างนิสิต อาจารย์นิเทศก์ และครูพี่เลี้ยง อาจส่งผลให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการปฏิบัติ ความไม่ชัดเจนในบทบาทหน้าที่ และอาจทำให้ผลลัพธ์ของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูไม่เป็นไปตามกรอบมาตรฐานวิชาชีพครูของคุรุสภาอย่างแท้จริง ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็นในการพัฒนา “คู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู (หลักสูตร 4 ปี)” ที่มีโครงสร้างเนื้อหาชัดเจน สอดคล้องกับมาตรฐานวิชาชีพครูของคุรุสภา และสามารถใช้เป็นแนวทางร่วมในการดำเนินงานระหว่างผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน และเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการฝึกประสบการณ์ในสถานศึกษา ซึ่งนำไปสู่การกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการใช้คู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู (หลักสูตร 4 ปี) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
2. เพื่อพัฒนาคู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู (หลักสูตร 4 ปี) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
3. เพื่อศึกษาผลการใช้คู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู (หลักสูตร 4 ปี) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวรและปรับปรุงแก้ไขคู่มือ

ขอบเขตของงานวิจัย

งานวิจัยนี้มีขอบเขตครอบคลุม 3 ด้าน ได้แก่

1. ขอบเขตเนื้อหา
การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นการศึกษาความต้องการ พัฒนา และประเมินผลการใช้คู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสำหรับนิสิตในหลักสูตรการศึกษาศาสตรบัณฑิต 4 ปี โดยเนื้อหาในคู่มือประกอบด้วย 1) บทนำ 2) การจัดการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในสถานศึกษา 3) บทบาทหน้าที่ของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู 4) ระบบนิเทศและการประเมินนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู
2. ขอบเขตด้านระยะเวลา
การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ใช้ระยะเวลา 1 ปีการศึกษา โดยเริ่มจากการสำรวจความต้องการ พัฒนาคู่มือเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเหมาะสม ทดลองใช้ และสรุปผล

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีเกณฑ์การเลือกจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูตามเกณฑ์ที่คุรุสากำหนด ได้แก่ นิสิตที่จะออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูครูพี่เลี้ยง และอาจารย์นิเทศก์ ดังนี้

1. นิสิตที่จะออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ได้แก่ นิสิตระดับปริญญาตรี รหัส 62 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร หลักสูตรการศึกษาศาสตรบัณฑิต หลักสูตร 4 ปี จำนวน 8 สาขาวิชา ได้แก่ สาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา จำนวน 7 คน สาขาวิชาคณิตศาสตร์ จำนวน 62 คน สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ จำนวน 66 คน สาขาวิชาฟิสิกส์ จำนวน 28 คน สาขาวิชาเคมี จำนวน 28 คน สาขาวิชาชีววิทยา จำนวน 23 คน สาขาวิชาภาษาอังกฤษ จำนวน 65 คน สาขาวิชาภาษาไทย จำนวน 71 คน และสาขาวิชาพลศึกษาและวิทยาศาสตร์การออกกำลังกาย จำนวน 68 คน รวมทั้งสิ้น 418 คน
2. ครูพี่เลี้ยง ได้แก่ ครูพี่เลี้ยงจากสถานศึกษาที่เคยรับนิสิตคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร เข้าฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู จำนวน 84 โรงเรียน จำนวน 320 คน

3. อาจารย์นิเทศก์ ได้แก่ อาจารย์ สังกัดคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร จำนวน 71 คน

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาแนวทางการพัฒนาคู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู หลักสูตร 4 ปี

ขั้นที่ 1.1 การศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู หลักสูตร 4 ปี

1.1.1 แหล่งข้อมูล

ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวคิดเบื้องต้นในการทำวิจัย โดยศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู หลักสูตร 4 ปี

1.1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การสังเคราะห์เนื้อหา

1.1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่เผยแพร่เป็นตำรา เอกสาร วิทยานิพนธ์ หรือที่เผยแพร่ผ่านสื่อออนไลน์

1.1.4 การสังเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการสังเคราะห์ข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 1.2 การศึกษาความต้องการใช้คู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู หลักสูตร 4 ปี

1.2.1 แหล่งข้อมูล

ประชากร ประกอบด้วย

1) นิสิตระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 4 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร หลักสูตรการศึกษาบัณฑิต หลักสูตร 4 ปี จำนวน 8 สาขาวิชา ได้แก่ สาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา จำนวน 7 คน สาขาวิชาคณิตศาสตร์ จำนวน 62 คน สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ จำนวน 66 คน สาขาวิชาฟิสิกส์ จำนวน 28 คน สาขาวิชาเคมี จำนวน 28 คน สาขาวิชาชีววิทยา จำนวน 23 คน สาขาวิชาภาษาอังกฤษ จำนวน 65 คน สาขาวิชาภาษาไทย จำนวน 71 คน และสาขาวิชาพลศึกษาและวิทยาศาสตร์การออกกำลังกาย จำนวน 68 คน รวมทั้งสิ้น 418 คน

2) ครูพี่เลี้ยง ในโรงเรียนหน่วยฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู 84 โรงเรียน จำนวน 320 คน

3) อาจารย์นิเทศก์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร จำนวน 71 คน

กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย นิสิตระดับปริญญาตรี ครูพี่เลี้ยง และอาจารย์นิเทศ โดยสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีเกณฑ์การเลือกจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูตามเกณฑ์ที่ครูสภากำหนด ได้แก่ นิสิตที่จะออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ครูพี่เลี้ยง และอาจารย์นิเทศก์

1.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

โดยใช้แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ความต้องการใช้คู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

1) ศึกษาการสร้างแบบสอบถามจากเอกสารและงานวิจัยที่มีเนื้อหาที่สอดคล้องกับงานวิจัยสอบถาม/สัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนำข้อมูลมาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

2) สร้างแบบสอบถาม และนำแบบสอบถามเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมและให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแก้ไข โดยการหาค่าความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม (IOC: Index of item objective congruence) และดำเนินการหาค่าความเชื่อมั่น ของแบบสอบถามกับกลุ่มทดลอง 30 คน โดยใช้สถิติค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient)

1.2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ผู้วิจัยขอหนังสือจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร เพื่อขอความร่วมมือตอบแบบสอบถามไปยัง นิสิต ครูพี่เลี้ยง และอาจารย์นิเทศ

2) ผู้วิจัยส่งหนังสือขอความร่วมมือตอบแบบสอบถามไปยังนิสิต ครูพี่เลี้ยง และอาจารย์นิเทศ ผ่านช่องทางออนไลน์

3) ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลตอบกลับแบบสอบถาม พร้อมทั้งตรวจสอบความสมบูรณ์เพื่อดำเนินการตามขั้นตอนวิจัยต่อไป

1.2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

1) ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ และบรรยายตารางประกอบ

2) ความต้องการใช้คู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยกำหนดคะแนน Rating Scale 5 ระดับ ดังนี้

ระดับ 5 หมายถึง มีความต้องการอยู่ในระดับมากที่สุด

ระดับ 4 หมายถึง มีความต้องการอยู่ในระดับมาก

ระดับ 3 หมายถึง มีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง

ระดับ 2 หมายถึง มีความต้องการอยู่ในระดับน้อย

ระดับ 1 หมายถึง มีความต้องการอยู่ในระดับน้อยที่สุด

3) ประเมินความต้องการใช้คู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู โดยใช้สถิติพื้นฐานวิเคราะห์ข้อมูล (บุญชม ศรีสะอาด, 2553) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย	4.50-5.00	หมายถึง	มีความต้องการอยู่ในระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย	3.50-4.49	หมายถึง	มีความต้องการอยู่ในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย	2.50-3.49	หมายถึง	มีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	1.50-2.49	หมายถึง	มีความต้องการอยู่ในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย	1.00-1.49	หมายถึง	มีความต้องการอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ขั้นตอนที่ 2 การยกร่างและตรวจสอบความเหมาะสมของคู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู หลักสูตร 4 ปี

ขั้นที่ 2.1 การยกร่างคู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู หลักสูตร 4 ปี

ยกร่างโครงร่างคู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู หลักสูตร 4 ปี คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร โดยนำผลการวิเคราะห์เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และผลการวิเคราะห์ความต้องการใช้คู่มือของผู้ที่เกี่ยวข้อง มาเปรียบเทียบกับโครงสร้างระบบการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร และพัฒนาโครงร่างคู่มือตามองค์ประกอบ

ขั้นที่ 2.2 การตรวจสอบความเหมาะสมของคู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู หลักสูตร 4 ปี

หลังจากยกร่างคู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู หลักสูตร 4 ปี คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ผู้วิจัยจะดำเนินการตรวจสอบความเหมาะสมของโครงร่างคู่มือ ตามขั้นตอนดังนี้

- 1) นำโครงร่างคู่มือเสนอที่ปรึกษาโครงการวิจัยเพื่อขอคำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไข
- 2) นำโครงร่างคู่มือที่แก้ไขแล้วเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู โดยเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพคู่มือ ดังนี้

2.1) ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา

2.2) ปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาสาระให้ถูกต้อง

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินคุณภาพคู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู หลักสูตร 4 ปี

ขั้นที่ 3.1 การศึกษาผลการใช้คู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู หลักสูตร 4 ปี

3.1.1 แหล่งข้อมูล

ประชากร ประกอบด้วย

1) นิสิตรดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 4 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร หลักสูตรการศึกษาศาสตรบัณฑิต หลักสูตร 4 ปี จำนวน 8 สาขาวิชา ได้แก่ สาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา จำนวน 7 คน สาขาวิชาคณิตศาสตร์ จำนวน 62 คน สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ จำนวน 66 คน สาขาวิชาฟิสิกส์ จำนวน 28 คน สาขาวิชาเคมี จำนวน 28 คน สาขาวิชาชีววิทยา จำนวน 23 คน สาขาวิชาภาษาอังกฤษ จำนวน 65 คน สาขาวิชาภาษาไทย จำนวน 71 คน และสาขาวิชาพลศึกษาและวิทยาศาสตร์การออกกำลังกาย จำนวน 68 คน รวมทั้งสิ้น 418 คน

2) ครูพี่เลี้ยง ในโรงเรียนหน่วยฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู 84 โรงเรียน จำนวน 320 คน

3) อาจารย์นิเทศ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร จำนวน 71 คน

กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย นิสิตรดับปริญญาตรี ครูพี่เลี้ยง และอาจารย์นิเทศ โดยสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

3.1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

โดยใช้แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ความพึงพอใจในการใช้คู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

1) นำรายละเอียดของคู่มือมากำหนดเป็นประเด็นคำถาม

2) สร้างแบบสอบถาม และนำแบบสอบถามเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมและให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแก้ไข โดยการหาค่าความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม (IOC: Index of item objective congruence) และดำเนินการหาค่าความเชื่อมั่น ของแบบสอบถามกับกลุ่มทดลอง 30 คน โดยใช้สถิติ ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient)

3.1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ผู้วิจัยขอหนังสือจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร เพื่อขอความร่วมมือตอบแบบสอบถามไปยัง นิสิต ครูพี่เลี้ยง และอาจารย์นิเทศ

2) ผู้วิจัยส่งหนังสือขอความร่วมมือตอบแบบสอบถามไปยังนิสิต ครูพี่เลี้ยง และอาจารย์นิเทศ ผ่านช่องทางออนไลน์

3) ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลตอบกลับแบบสอบถาม พร้อมทั้งตรวจสอบความสมบูรณ์เพื่อดำเนินการตามขั้นตอนวิจัยต่อไป

3.1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

1) ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ และบรรยายตารางประกอบ

2) ความพึงพอใจในการใช้คู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยกำหนดคะแนน Rating Scale 5 ระดับ ดังนี้

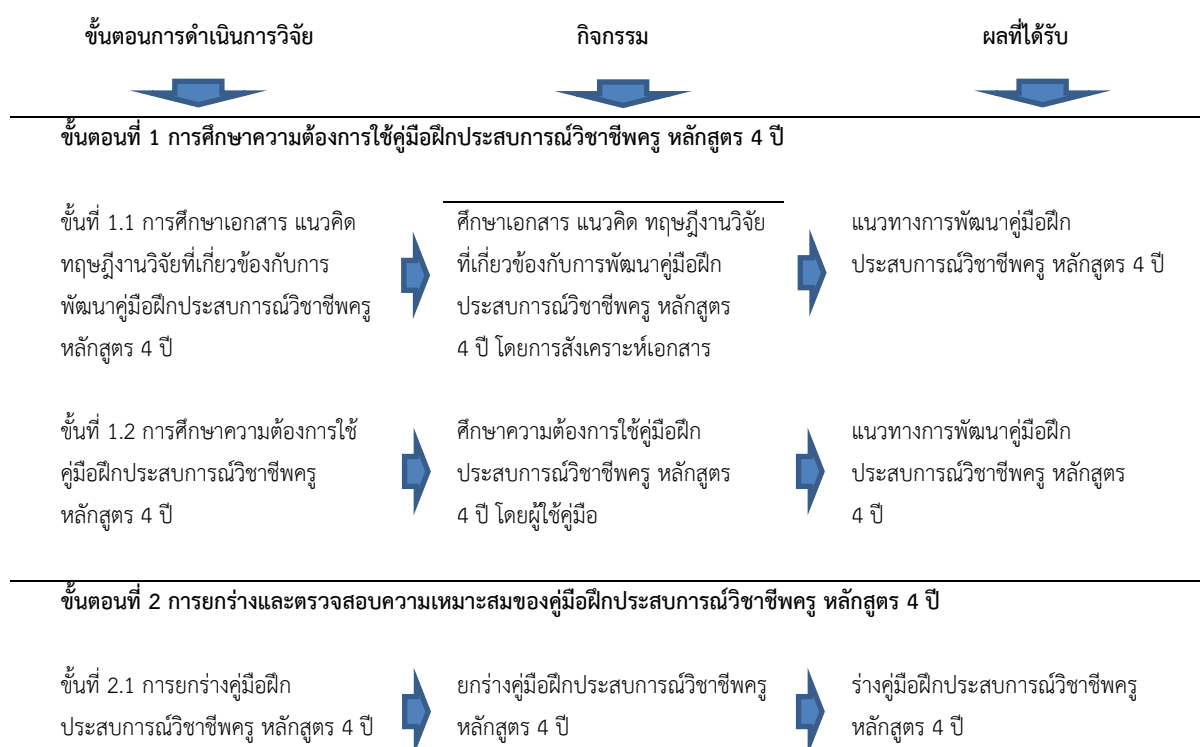
ระดับ 5	หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด
ระดับ 4	หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก
ระดับ 3	หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง
ระดับ 2	หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อย
ระดับ 1	หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อยที่สุด

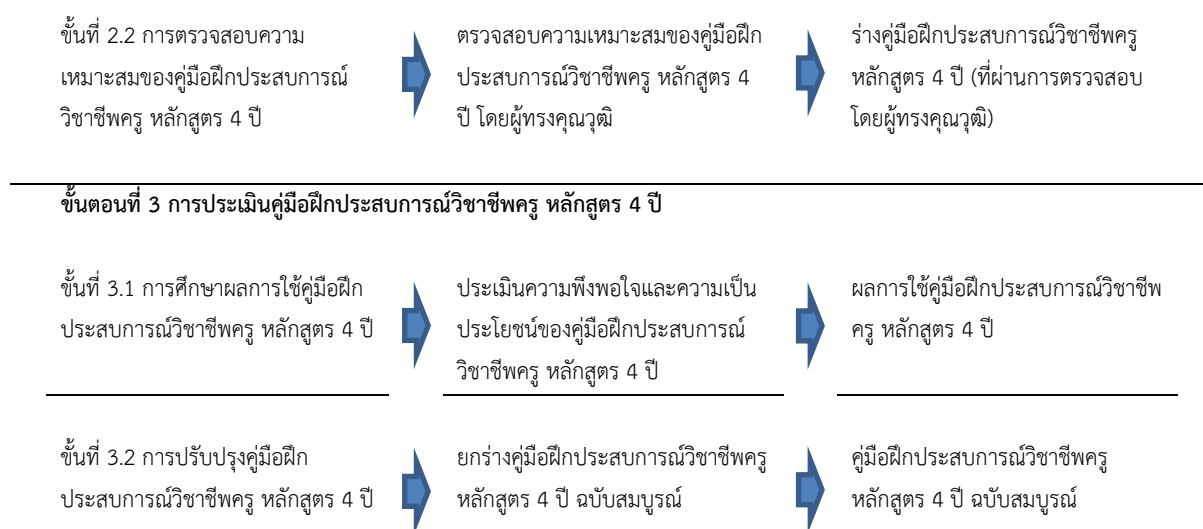
3) ประเมินความพึงพอใจในการใช้คู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู โดยใช้สถิติพื้นฐานวิเคราะห์ข้อมูล (บุญชม ศรีสะอาด, 2553) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย	4.51-5.00	หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย	3.51-4.50	หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย	2.51-3.50	หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	1.51-2.50	หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย	1.00-1.50	หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ขั้นที่ 3.2 การปรับปรุงคู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู หลักสูตร 4 ปี

ปรับปรุงคู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู หลักสูตร 4 ปี คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร โดยใช้ผลการประเมินการใช้คู่มือของนิสิต ครูพี่เลี้ยง และอาจารย์นิเทศ ที่แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในประเด็นต่าง ๆ มาปรับปรุงแก้ไขคู่มือเพื่อนำไปใช้ในปีการศึกษาต่อ ๆ ไป

ภาพที่ 2 วิธีดำเนินการวิจัย

ผลการวิจัย

1. จากการศึกษาความต้องการใช้คู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู หลักสูตร 4 ปี จากผู้ใช้คู่มือ ได้แก่ นิสิตครู คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ชั้นปีที่ 4 ครูพี่เลี้ยง และอาจารย์นิเทศก์ รวม 809 คน มีผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 149 คน เห็นได้ว่าจำนวนผู้ให้ข้อมูลและจำนวนกลุ่มเป้าหมายไม่สอดคล้องกัน ทั้งนี้ อาจเนื่องจากระยะเวลาการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นช่วงระยะการเรียนการสอนในภาคเรียนแรก นิสิตกำลังเตรียมตัวออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ในส่วนของครูพี่เลี้ยงและอาจารย์นิเทศก์ ก็มีประสบการณ์ในการดูแลนิสิตนิสิตมายาวนานจึงไม่ได้ใช้งานคู่มือ จึงสรุปได้ดังตาราง 1

ตารางที่ 1 ผลการศึกษาความต้องการใช้คู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู หลักสูตร 4 ปี

ที่	รายการประเมิน	N=149		ระดับความต้องการ	ลำดับ
		$\bar{X}$	S.D.		
1	คุณสมบัตินิสิตที่สามารถออกฝึกปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาได้	4.42	0.74	มาก	14
2	การวางแผนและการปฏิบัติตนในฐานะนิสิตฝึกปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา	4.45	0.72	มาก	13
3	คุณสมบัติและบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนฝึกปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา	4.11	0.90	มาก	17
4	คุณสมบัติและบทบาทหน้าที่ของครูพี่เลี้ยง	4.46	0.72	มาก	12
5	คุณสมบัติและบทบาทหน้าที่ของอาจารย์นิเทศก์	4.39	0.82	มาก	15
6	คุณสมบัติและบทบาทหน้าที่ของผู้แทนคณะกรรมการสถานศึกษา	4.11	0.93	มาก	18
7	บทบาทและหน้าที่ของนิสิตฝึกปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา	4.72	0.51	มากที่สุด	5
8	แนวทางการทำรายงานตามภาระงาน	4.72	0.51	มากที่สุด	6
9	วิธีการเขียนวิจัยในชั้นเรียน	4.76	0.49	มากที่สุด	2

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ที่	รายการประเมิน	N=149		ระดับความต้องการ	ลำดับ
		$\bar{X}$	S.D.		
10	ตัวอย่างรายงานตามภาระงาน/รายงานการวิจัยในชั้นเรียน	4.77	0.48	มากที่สุด	1
11	วิธีการประเมินนิสิตฝึกปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา	4.69	0.55	มากที่สุด	7
12	คำแนะนำการใช้ระบบนิเทศออนไลน์	4.53	0.66	มากที่สุด	10
13	ระเบียบครูสภาที่เกี่ยวข้องกับการฝึกปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา	4.57	0.62	มากที่สุด	9
14	กฎระเบียบเกี่ยวกับการประกอบวิชาชีพครู	4.50	0.69	มากที่สุด	11
15	ปัญหาต่าง ๆ ที่รุ่นพี่เคยพบและแนวทางแก้ไข	4.73	0.48	มากที่สุด	4
16	ปฏิทินการฝึกฝึกปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา	4.74	0.47	มากที่สุด	3
17	การแต่งกายของนิสิตฝึกปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา	4.36	0.80	มาก	16
18	ระเบียบการมาปฏิบัติงานการลาพักการลาป่วยการขาดโดยไม่มีเหตุอันควร	4.64	0.63	มากที่สุด	8
รวม		4.54	0.63	มากที่สุด	

จากตาราง 1 การศึกษาความต้องการใช้คู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู หลักสูตร 4 ปี พบว่า ผู้ใช้คู่มือมีความต้องการใช้คู่มือในภาพรวมที่ระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.54$, S.D. = 0.63) เมื่อพิจารณารายหัวข้อพบว่า ผู้ใช้คู่มือมีความต้องการศึกษาในหัวข้อตัวอย่างรายงานตามภาระงาน/รายงานการวิจัยในชั้นเรียน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.77$, S.D. = 0.48) รองลงมาคือ หัวข้อวิธีการเขียนวิจัยในชั้นเรียน มีความต้องการอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.76$, S.D. = 0.48) และผู้ประเมินต้องการให้เพิ่มเนื้อหาสาระในคู่มือเพิ่มเติม ได้แก่ ประมาณการค่าใช้จ่ายในการออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ตัวอย่างโครงการสอนและแผนการสอนแบบละเอียด ตัวอย่างการกำหนดปัญหาการวิจัยในชั้นเรียน ปัญหาต่าง ๆ ที่รุ่นพี่เคยพบ ขั้นตอนการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นระหว่างฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู เช่น การขอย้ายโรงเรียน นิสิตประสบอุบัติเหตุ

จากผลการวิเคราะห์ แสดงให้เห็นว่าผู้ใช้คู่มือมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการเข้าถึงตัวอย่างรายงานตามภาระงานและรายงานวิจัยในชั้นเรียน ที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดทำเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูได้จริง ผลการวิเคราะห์นี้ได้ถูกนำไปใช้เป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาคู่มือ โดยผู้วิจัยได้จัดทำ ภาคผนวกตัวอย่างรายงานที่เป็นรูปธรรม ซึ่งประกอบด้วย แบบฟอร์มรายงานตามภาระงาน รูปแบบโครงร่างและรายงานการวิจัยในชั้นเรียน ซึ่งจะนำไปใช้เป็นต้นแบบให้กับนิสิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การพัฒนาคู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู (หลักสูตร 4 ปี) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู (หลักสูตร 4 ปี) ให้สอดคล้องกับมาตรฐานวิชาชีพครูตามเกณฑ์ของคุรุสภา และเมื่อพัฒนาคู่มือฯ เรียบร้อยแล้ว ได้ให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความเหมาะสมของคู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู (หลักสูตร 4 ปี) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร สรุปได้ดังตาราง 2

ตารางที่ 2 ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของคู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู (หลักสูตร 4 ปี) คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยนเรศวร

รายการประเมิน	N=3		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความเหมาะสม
ด้านการออกแบบรูปแบบของคู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู			
1. จำนวนหน้าของคู่มือเหมาะสม	5.00	0.00	มากที่สุด
2. สีและการออกแบบปกของคู่มือน่าสนใจ	4.33	0.58	มาก
3. รูปแบบและขนาดตัวอักษรอ่านง่ายและสวยงาม	4.33	0.58	มาก
4. รูปเล่มในรูปแบบออนไลน์สะดวกต่อการใช้งาน	5.00	0.00	มากที่สุด
รวม	4.67	0.29	มากที่สุด
ด้านเนื้อหาในคู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู			
1. เนื้อหาของคู่มือกระชับอ่านแล้วเข้าใจง่าย	4.33	0.58	มาก
2. เนื้อหาของคู่มือมีความทันสมัยเป็นไปตามระเบียบข้อบังคับในปัจจุบัน	5.00	0.00	มากที่สุด
3. เนื้อหาของคู่มือตรงต่อความต้องการ	5.00	0.00	มากที่สุด
4. การจัดเนื้อหาเป็นหมวดหมู่ง่ายต่อการสืบค้น	5.00	0.00	มากที่สุด
5. การจัดเนื้อหาเป็นลำดับขั้นตอนสอดคล้องและเชื่อมโยงกันดี	4.33	0.58	มาก
6. เนื้อหาของคู่มือช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าใจกระบวนการดำเนินงานฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู	4.33	0.58	มาก
7. เนื้อหาของคู่มือช่วยให้บุคคลทั่วไปเข้าใจกระบวนการดำเนินงานฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู	4.33	0.58	มาก
รวม	4.62	0.33	มากที่สุด
ด้านการนำคู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูไปใช้ประโยชน์			
1. ความรู้จากคู่มือสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูได้จริง	4.33	0.58	มาก
2. การใช้คู่มือช่วยลดความผิดพลาดระหว่างการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูได้	4.33	0.58	มาก
3. คู่มือช่วยสร้างความเข้าใจร่วมกันและดำเนินการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูได้สะดวกยิ่งขึ้น	4.33	0.58	มาก
4. ความพึงพอใจของท่านโดยรวมต่อประโยชน์ที่ได้รับจากคู่มือฯ ฉบับนี้	4.33	0.58	มาก
รวม	4.33	0.58	มาก
รวมทั้งหมด	4.56	0.38	มากที่สุด

จากตาราง 2 พบว่าหลังจากผู้วิจัยได้พัฒนาคู่มือตามผลการวิเคราะห์ความต้องการใช้คู่มือในตารางที่ 1 ได้ดำเนินการเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ตรวจสอบความเหมาะสมของคู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู (หลักสูตร 4 ปี) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร มีผลการวิเคราะห์ดังนี้ คู่มือมีความเหมาะสมในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.56$, S.D. = 0.38) เมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า คู่มือมีความเหมาะสมในด้านการออกแบบรูปแบบของคู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.67$, S.D. = 0.29) รองลงมาคือด้านเนื้อหาในคู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู มีความเหมาะสมในระดับมาก

ที่สุด ($\bar{X} = 4.62$, S.D. = 0.33) และด้านการนำคู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูไปใช้ประโยชน์ มีความเหมาะสมในระดับมาก ($\bar{X} = 4.33$, S.D. = 0.58)

3. การศึกษาผลการใช้คู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู (หลักสูตร 4 ปี) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวรและปรับปรุงแก้ไขคู่มือฯ โดยใช้แบบสอบถามความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยที่มีต่อการใช้คู่มือฯ จากผู้ใช่มือ ได้แก่นิสิตครูคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ชั้นปีที่ 4 ครูพี่เลี้ยง และอาจารย์นิเทศก์ รวม 809 คน มีผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 200 คน สรุปได้ดังตาราง 3

ตารางที่ 3 ผลประเมินความพึงพอใจในการใช้คู่มือประสบการณ์วิชาชีพครู (หลักสูตร 4 ปี) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

รายการประเมิน	N=200		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความเห็น
ด้านการออกแบบรูปแบบของคู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู			
จำนวนหน้าของคู่มือเหมาะสม	4.28	0.67	มาก
สีและการออกแบบปกของคู่มือน่าสนใจ	4.10	0.88	มาก
รูปแบบและขนาดตัวอักษรอ่านง่าย และสวยงาม	4.50	0.64	มากที่สุด
รูปแบบในรูปแบบออนไลน์สะดวกต่อการใช้งาน	4.52	0.58	มากที่สุด
รวม	4.35	0.69	มาก
เนื้อหาของคู่มือกระชับอ่านแล้วเข้าใจง่าย			
เนื้อหาของคู่มือมีความทันสมัยเป็นไปตามระเบียบข้อบังคับ	4.28	0.67	มาก
ในปัจจุบัน			
เนื้อหาของคู่มือตรงต่อความต้องการ	4.26	0.66	มาก
การจัดเนื้อหาเป็นหมวดหมู่่ง่ายต่อการสืบค้น	4.32	0.71	มาก
การจัดเนื้อหาเป็นลำดับขั้นตอนสอดคล้องและเชื่อมโยงกันดี	4.30	0.81	มาก
เนื้อหาของคู่มือช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าใจกระบวนการดำเนินงานฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู	4.28	0.67	มาก
เนื้อหาของคู่มือช่วยให้บุคคลทั่วไปเข้าใจกระบวนการดำเนินงานฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู	4.26	0.72	มาก
รวม	4.28	0.70	มาก
ด้านการนำคู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูไปใช้ประโยชน์			
ความรู้จากคู่มือสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูได้จริง	4.38	0.63	มาก
การใช้คู่มือช่วยลดความผิดพลาดระหว่างการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูได้	4.42	0.67	มาก
คู่มือช่วยสร้างความเข้าใจร่วมกันและดำเนินการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูได้สะดวกยิ่งขึ้น	4.46	0.73	มาก
ความพึงพอใจของท่านโดยรวมต่อประโยชน์ที่ได้รับจากคู่มือฉบับนี้	4.44	0.64	มาก
รวม	4.43	0.67	มาก
รวมทั้งหมด	4.35	0.68	มาก

จากตาราง พบว่า กลุ่มเป้าหมายมีความพึงพอใจต่อการใช้คู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู (หลักสูตร 4 ปี) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร มีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = 0.68) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการออกแบบรูปแบบของคู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู มีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = 0.69) ด้านเนื้อหาในคู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู มีความพึงพอใจในภาพรวมในระดับมาก ($\bar{X} = 4.28$, S.D. = 0.70) ด้านการนำคู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูไปใช้ประโยชน์ มีความพึงพอใจในภาพรวมในระดับมาก ($\bar{X} = 4.43$, S.D. = 0.67) นอกจากนี้กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ใช้คู่มือยังมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไข สรุปได้ดังนี้ 1) ควรเพิ่ม QR Code สำหรับแบบฟอร์มต่าง ๆ ที่แนบท้าย เพื่อสะดวกต่อการนำไปใช้งาน 2) ควรเพิ่มตัวอย่าง Best Practices เพื่อให้บัณฑิตได้ศึกษาเป็นแนวทาง 3) ยกตัวอย่างสถานการณ์ผิดพลาดที่เคยเกิดขึ้น เช่น การขาดส่งแผน/ขาดลาโดยไม่แจ้ง เพื่อให้บัณฑิตเกิดการตระหนักรู้ 4) ควรมีคำแนะนำเกี่ยวกับแนวทางการนิเทศแบบออนไลน์หรือผสมผสาน (Hybrid) หากกรณีไม่สามารถไปนิเทศที่สถานศึกษาได้ 5) ควรแยกคู่มือเฉพาะสำหรับนิสิต อาจารย์นิเทศก์ ครูพี่เลี้ยง ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้แทนคณะกรรมการสถานศึกษา

คู่มือการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู หลักสูตร 4 ปี ของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ได้รับการออกแบบขึ้นโดยมีโครงสร้างที่ครอบคลุมเนื้อหาที่สำคัญและจำเป็นต่อการฝึกปฏิบัติงานของนิสิตครูในสถานศึกษาอย่างครบถ้วนโดยคู่มือแบ่งออกเป็น 4 ส่วนหลัก และภาคผนวก ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 บทนำ นำเสนอภาพรวมของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร พร้อมทั้งอธิบายบริบทและแนวทางการดำเนินงานของคณะศึกษาศาสตร์ เพื่อสร้างความเข้าใจแก่ผู้อ่านเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของการจัดการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในหลักสูตร 4 ปี

ส่วนที่ 2 การจัดการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในสถานศึกษา ประกอบด้วยคำอธิบายรายวิชาที่เกี่ยวข้อง เกณฑ์การออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ความสำคัญและวัตถุประสงค์ของการฝึก รวมทั้งมาตรฐานประสบการณ์วิชาชีพครู จรรยาบรรณของวิชาชีพครู และแนวทางการปฏิบัติตนในหน้าที่ครู ซึ่งมีความสำคัญต่อการเสริมสร้างความเป็นครูที่สมบูรณ์แบบทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณธรรมจริยธรรม

ส่วนที่ 3 บทบาทและหน้าที่ของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ระบุถึงบทบาทและหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียน ครูพี่เลี้ยง ผู้แทนคณะกรรมการสถานศึกษา อาจารย์นิเทศก์ และนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ตลอดจนกำหนดแผนการปฏิบัติงานของนิสิตในสถานศึกษาอย่างชัดเจน เพื่อให้ทุกฝ่ายสามารถดำเนินงานได้อย่างเป็นระบบและสอดคล้องกัน

ส่วนที่ 4 ระบบนิเทศและการประเมินผลนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู อธิบายถึงระบบนิเทศและแนวทางการประเมินผลการฝึกประสบการณ์ของนิสิต พร้อมระบุหน่วยงานผู้รับผิดชอบ รวมถึงภาระงานของหน่วยฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการกำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

ภาคผนวก ประกอบด้วยตัวอย่างเอกสารและแบบฟอร์มที่เกี่ยวข้องกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู อาทิ รูปแบบรายงานวิจัยในชั้นเรียน แผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการเพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน บัญชีลงเวลาปฏิบัติราชการ ใบลาป่วย ลาพัก แบบคำร้องเกี่ยวกับการตรวจแก้ไขเครื่องมือวิจัย แบบประเมินสมรรถนะวิชาชีพครู และประกาศครูสภา ซึ่งเป็นส่วนสนับสนุนการใช้งานคู่มือให้มีความครบถ้วนและเป็นแนวทางที่ชัดเจนในการปฏิบัติงานจริง คู่มือฉบับนี้จึงนับเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของนิสิตครู ให้มีความพร้อมทั้งด้านทักษะการสอน การปฏิบัติงานในสถานศึกษา และการดำรงตนเป็นครูมืออาชีพตามมาตรฐานวิชาชีพครูที่คุรุสภากำหนด

อภิปรายผลการวิจัย

1. การศึกษาความต้องการใช้คู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู หลักสูตร 4 ปี พบว่า ผู้ใช้คู่มือมีความต้องการใช้คู่มือในภาพรวมที่ระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.54$, S.D. = 0.63) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ได้เปิดการเรียนการสอนหลักสูตรการศึกษาบัณฑิต หลักสูตร 4 ปี ในปีการศึกษา 2562 เป็นรุ่นแรก จึงต้องมีการพัฒนาคู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู หลักสูตร 4 ปี เพื่อให้มีมาตรฐานและสอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูตามเกณฑ์ของคุรุสภา จึงทำให้กลุ่มเป้าหมาย อันได้แก่ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในหลักสูตร 4 ปี ประกอบด้วย นิสิตครู หลักสูตร 4 ปี คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร อาจารย์นิเทศก์ และครูพี่เลี้ยง มีความต้องการและจำเป็นอย่างมาก เพื่อให้คู่มือเป็นแนวทางในการปฏิบัติให้สอดคล้องกับเกณฑ์ที่คุรุสภากำหนดไว้ เพื่อให้ นิสิตครูได้รับประโยชน์สูงสุด สอดคล้องกับแนวคิดของสุรัสวดี จินดาเนตร (2553) ที่กล่าวว่า คู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูควรเป็นแนวทางปฏิบัติที่ส่งเสริมให้เกิดมาตรฐานในการดำเนินงาน และสอดคล้องกับงานวิจัยของสุรียรัตน์ อักษรกาญจน์ และคณะ (2562) ที่พบว่า การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูที่มีระบบสนับสนุนอย่างเหมาะสม จะช่วยพัฒนาทักษะและความมั่นใจของนิสิตครูได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การพัฒนาคู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู (หลักสูตร 4 ปี) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร และการประเมินความเหมาะสมของคู่มือฯ พบว่า คู่มือมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.56$, S.D. = 0.38) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า คู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู (หลักสูตร 4 ปี) ที่พัฒนาขึ้นมีโครงสร้างที่ชัดเจน ตั้งแต่บทบาทของผู้เกี่ยวข้อง ตารางกิจกรรมตลอดภาคเรียน แนวทางการปฏิบัติตน และแบบฟอร์มรายงานที่สอดคล้องกับมาตรฐานวิชาชีพ ทำให้เกิดความเข้าใจตรงกันระหว่างทุกฝ่ายในระบบการนิเทศ ส่งผลให้ลดความขัดแย้ง และเพิ่มคุณภาพของการประเมินผลได้อย่างมีนัยสำคัญ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สิริกร ประสพสุข (2555) และ ดวงภา เตปะ (2562) ที่ระบุว่า คู่มือที่ดีต้องสามารถใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจนและเป็นมาตรฐานเดียวกัน เพื่อให้ผู้เรียนหรือผู้ใช้สามารถดำเนินการได้ถูกต้อง ครบคลุม และบรรลุตามวัตถุประสงค์ นอกจากนี้ คู่มือที่พัฒนาขึ้นช่วยส่งเสริมให้นิสิตมีความเข้าใจในการเตรียมความพร้อม ปฏิบัติงาน และประเมินตนเองได้อย่างมีระบบ และสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการพัฒนาครูบนฐานสมรรถนะของคุรุสภา (2563) ที่เน้นการฝึกประสบการณ์จริงควบคู่กับการประเมินผลตามสภาพจริง การมีคู่มือที่ผ่านการออกแบบโดยมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง ยังสะท้อนถึงแนวคิด การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholder-based development) ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรและเอกสารประกอบการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา ซึ่งการที่คู่มือผ่านการประเมินจากทั้งผู้เชี่ยวชาญและผู้ใช้จริง แสดงให้เห็นถึงกระบวนการพัฒนาเชิงมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับแนวทาง “Participatory Development” ที่เน้นการรวมพลังจากทุกฝ่ายเพื่อให้เครื่องมือที่ได้มีคุณภาพ มีความเป็นเจ้าของ และสามารถใช้งานได้ ยั่งยืนเนื้อหาในคู่มือไม่ได้เป็นเพียงข้อกำหนดหรือขั้นตอนการปฏิบัติงานเท่านั้น แต่ยังมีแนวคิด และหลักการเกี่ยวกับวิชาชีพครู ทำให้นิสิตเข้าใจความหมายของการเป็นครูมากยิ่งขึ้น ซึ่งตอบสนองแนวคิดของ Shulman (1987) เรื่อง “Pedagogical Content Knowledge (PCK)” ที่ระบุว่าครูควรมีทั้งความรู้เชิงเนื้อหาและความสามารถในการถ่ายทอดความรู้สู่ผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

3. การศึกษาผลการใช้คู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู (หลักสูตร 4 ปี) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวรและปรับปรุงแก้ไขคู่มือฯ พบว่า กลุ่มเป้าหมาย มีความพึงพอใจต่อการใช้คู่มือฯ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = 0.68) แสดงให้เห็นว่าคู่มือสามารถตอบสนองต่อความต้องการเชิงปฏิบัติได้จริง สอดคล้องกับแนวคิดของ Knowles (1984) ที่กล่าวว่า เรื่องการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติจำเป็นต้องมีเครื่องมือหรือแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจน จะส่งผลให้ผู้ดำเนินงานหรือผู้ฝึกปฏิบัติได้เตรียมความพร้อม และสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความมั่นใจ และสามารถพัฒนาด้านได้ตามแนวทางที่กำหนด อีกทั้งการสร้างเนื้อหาสาระของคู่มือฯ ผู้วิจัยได้พัฒนาเนื้อหาสาระต่างๆ ให้มีความครอบคลุมและสอดคล้องกับมาตรฐานวิชาชีพครู พ.ศ. 2562 ที่คุรุสภากำหนด ได้แก่ความรู้ ทักษะและจรรยาบรรณของครู (ประกาศคณะกรรมการคุรุสภา

เรื่อง รายละเอียดของมาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพครู ตามข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562, 2563) และโครงสร้างของคู่มือที่เน้นการฝึกฝนแบบลงมือปฏิบัติจริง การสะท้อนผลการสอน การทำวิจัยในชั้นเรียน และการจัดกิจกรรมพัฒนาโรงเรียน และสะท้อนถึงการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ดังแนวคิดของ Kolb (1984) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ (Experiential Learning) จะส่งผลให้ผู้เรียนมีทักษะคิดวิเคราะห์ มีความรับผิดชอบ และพัฒนาศักยภาพในสภาพจริง

ภาพที่ 3 QR Code คู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู หลักสูตร 4 ปี คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 คณะศึกษาศาสตร์ควรนำคู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูที่พัฒนาขึ้นไปใช้เป็นเครื่องมือหลักในการจัดการฝึกประสบการณ์ของนิสิตหลักสูตร 4 ปี โดยบรรจุไว้ในแผนการเรียนการสอนอย่างเป็นทางการ และประกอบการนิเทศของอาจารย์ที่เกี่ยวข้อง

1.2 ควรจัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการสำหรับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ใช้คู่มือ เพื่อสร้างความเข้าใจแก่ผู้ใช้งาน และสามารถใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.3 ควรมีการประเมินผลการใช้งานคู่มือในแต่ละปีการศึกษาอย่างเป็นระบบ เพื่อรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้ใช้งาน และนำมาปรับปรุงคู่มือให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

2. ข้อเสนอแนะในการทำงานวิจัยในครั้งต่อไป

2.1 ควรดำเนินการศึกษาสมรรถนะทางวิชาชีพของนิสิตครู ทั้งก่อนและหลังการใช้อย่างมีประสิทธิภาพอย่างเป็นระบบ โดยออกแบบการวิจัยเชิงทดลองที่เหมาะสม พร้อมทั้งใช้เครื่องมือวัดที่มีความเที่ยงตรงและเชื่อมั่น เพื่อให้สามารถประเมินผลกระทบของคู่มือที่มีต่อการพัฒนานิสิตได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้ ผลการวิจัยที่ได้จะสามารถใช้เป็นข้อมูลประกอบการปรับปรุงคู่มือ และพัฒนารูปแบบการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในระดับคณะหรือหน่วยงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรม

2.2 ควรพัฒนาคู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในรูปแบบสื่อดิจิทัล เช่น เว็บไซต์ เพื่อเพิ่มความสะดวกในการเข้าถึง เพื่อให้สอดคล้องกับการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล

2.3 เห็นได้ว่าจำนวนผู้ให้ข้อมูลและจำนวนกลุ่มเป้าหมายไม่สอดคล้องกัน ทั้งนี้ อาจเนื่องจากระยะเวลาการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นช่วงระยะการเรียนการสอนในภาคเรียนแรก นิสิตกำลังเตรียมตัวออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ในส่วนของครูพี่เลี้ยงและอาจารย์นิเทศก์ ก็มีประสบการณ์ในการดูแลนิสิตนิยามาวนานจึงไม่ได้ใช้งานคู่มือ ควรกำหนดช่วงเวลา

เหมาะสม จัดการประชุมชี้แจงผู้ให้ข้อมูล ประชาสัมพันธ์การขอความอนุเคราะห์ทำแบบสอบถามให้บ่อยครั้งขึ้น เพิ่มช่องทางประชาสัมพันธ์ให้มากยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ที่ให้การสนับสนุนทุนวิจัยในครั้งนี้ และขอขอบคุณนิสิตครู อาจารย์นิเทศก์ และครูพี่เลี้ยง ที่ให้ความร่วมมืออย่างดียิ่งในการตอบแบบสอบถาม การสัมภาษณ์ และการร่วมทดลองใช้คู่มือฯ จนทำให้การวิจัยนี้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงภพ ขุนมธูรส รองศาสตราจารย์ ดร.กฤตยาภาณุจัน โดพิทักษ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชำนาญ ปาณวณิช ที่ให้ความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเหมาะสมของคู่มือฯ และให้คำปรึกษาแนะนำตลอดการทำวิจัย

สุดท้ายนี้ ขอขอบคุณเพื่อนร่วมงาน งานบริการการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ ที่ให้กำลังใจ ช่วยเหลือ ผลักดันให้ งานวิจัยเสร็จสมบูรณ์

เอกสารอ้างอิง

- ชลธาร สมานธิ. (2560). *การพัฒนาคู่มือการบริหารจัดการศึกษาเรียนรู้ร่วมหลักสูตรอาชีวศึกษาและมัธยมศึกษาตอนปลาย (ทวิศึกษา) ของโรงเรียนสบเมยวิทยาคม จังหวัดแม่ฮ่องสอน* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- ดวงนา เตปนา. (2562). *การพัฒนาคู่มือการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนบ้านท้าวบุญเรือง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2553). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 8). สุวีริยาสาส์น.
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2563). *การรับรองปริญญาตามมาตรฐานวิชาชีพ หลักสูตร 4 ปี พ.ศ.2563*. สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา.
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2563). *รายละเอียดของมาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพครูตามข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2562*. สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา.
- สุรรัตน์ อักษรกาญจน์, ธนาศักดิ์ ฉิมอ่อน, และวิชญ์ คำปาน. (2562). การเตรียมความพร้อมนิสิตครูสู่การปฏิบัติงานจริง. *วารสารวิชาการคุรุศาสตร์*, 14(3), 228-255.
- สุรรัตน์ อักษรกาญจน์, ธนาศักดิ์ ฉิมอ่อน, และวิชญ์ คำปาน. (2562). การศึกษาความพึงพอใจของครูพี่เลี้ยงที่มีต่อนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู คณะคุรุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี. *วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี*, 8(1), 228-255.
- Knowles, M. S. (1984). *Andragogy in Action*. Jossey-Bass.
- Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Prentice Hall.
- Shulman, L. S. (1987). Knowledge and teaching: Foundations of the new reform. *Harvard Educational Review*, 57(1), 1-22.

ผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานที่มีต่อความสามารถในการคิดแก้ปัญหาและ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

The Effects of Problem-Based Learning Management on Problem-Solving Thinking Ability and Learning Achievement in Science Subject of Grade 6 Students

วิชชุดา ไตยั้ง^{1*} บัณฑิตา อินสมบัติ² และพรสิริ เอี่ยมแก้ว³

¹นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

²อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

³อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ข้าราชการบำนาญ ประจำหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

*gwangtung1516@gmail.com

บทคัดย่อ

ในปัจจุบันการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญยังคงประสบปัญหาในด้านการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการคิดวิเคราะห์และสามารถเชื่อมโยงความรู้ได้อย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะในรายวิชาวิทยาศาสตร์ที่ต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์และแก้ปัญหาเป็นพื้นฐาน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นในการนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เช่น การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานมาใช้เพื่อเสริมสร้างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการคิดของผู้เรียน ซึ่งการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของนักเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม และ 2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 6 คน โรงเรียนบ้านดง ได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน 2) แบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดแก้ปัญหาเป็นแบบอัตนัย 3) สถานการณ์ จำนวน 12 ข้อ มีค่าความยากง่าย 0.32 - 0.58 ค่าอำนาจจำแนก 0.47 - 0.72 และค่าความเชื่อมั่น 0.93 3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ มีค่าความยากง่าย 0.39 - 0.78 ค่าอำนาจจำแนก 0.22 - 0.67 และค่าความเชื่อมั่น 0.86 สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิตินอนพาราเมตริกของวิลคอกซัน ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนมีความสามารถในการคิดแก้ปัญหาหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ : การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ความสามารถในการคิดแก้ปัญหา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

Abstract

At present, learner-centered instruction still faces challenges in fostering students' analytical thinking and their ability to make deep connections between concepts. This issue is particularly evident in science subjects, which require creative learning processes and problem-solving as foundational skills. Therefore, it is essential to implement learner-centered instructional approaches, such as Problem-Based Learning (PBL), to enhance students' academic achievement and thinking abilities. The purposes of this research were to: 1) compare ability on problems solving thinking of the students with 70 percent of full

score and 2) compare achievement of the students with 70 percent of full score by the problem-based learning. The samples were 6 students in Prathomsuksa 6 in the second semester of the 2024 academic year at Ban Dong School, selected using cluster sampling. The research instruments were: 1) lesson plans using the problem-based learning, 2) the problems solving thinking test with 3 situations 12 items and the difficulty 0.32 to 0.58, the degree of discrimination index 0.47 to 0.72 and reliability levels 0.93 and 3) the achievement test with multiple-choice of 30 items, the difficulty 0.39 to 0.78, the degree of discrimination index 0.22 to 0.67 and reliability levels at 0.86. The research statistics using the mean, standard deviation and the Wilcoxon nonparametric test. The research finding were as follows: 1) The students had an ability on problems solving thinking, post-study test score is higher than 70 percent of full score at the .05 level of significance. 2) The students had an achievement, post-test higher than with 70 percent of full score at the .05 level of significance.

keywords : problem- based learning, problem solving thinking ability, achievement

บทนำ

ความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ทำให้ทักษะที่จำเป็นสำหรับคนในยุคศตวรรษที่ 21 เปลี่ยนไปจากยุคศตวรรษที่ 20 อย่างชัดเจน ดังนั้นการจัดการเรียนรู้จึงจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนและต้องมีการพัฒนาครูและผู้เรียนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในอนาคต การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 จึงต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ที่กว้างและลึกในหลากหลายเรื่อง มีทักษะในการจำแนกแยกแยะข้อมูลที่น่าเชื่อถือและไม่น่าเชื่อถือได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีระบบการคิดที่ดีและตัดสินใจอย่างสมเหตุสมผล จึงควรมุ่งเน้นที่การส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เป็นบุคคลที่มีเครื่องมือในการสร้างความรู้ด้วยตนเองเป็นหลัก ครูต้องสอนกระบวนการแสวงหาความรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีความอยากรู้อยากเรียน ที่เรียกว่ามีจิตแห่งวิทยาการ เกิดการรู้คิด สอนเกี่ยวกับการคิดขั้นสูง การคิดเชิงวิพากษ์ การแก้ปัญหา การจัดการแก้ไขปัญหา การสังเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ มีทักษะปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และการทำงานเป็นทีมร่วมกับผู้อื่น (ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2561)

วิธีการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ มุ่งเน้นการปรับจากการบรรยายเป็นหลักเป็นการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถแก้ไขปัญหาได้และมีความกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้ (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ. 2555) สอดคล้องกับสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน ที่กำหนดให้ผู้เรียนมีความสามารถในการแก้ปัญหา ซึ่งหมายถึงความสามารถในการคิดแก้ปัญหาและอุปสรรคบนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรมและข้อมูลสารสนเทศ พร้อมทั้งมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพ (หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551) ซึ่งสอดคล้องกับทักษะการแก้ปัญหาเป็นหนึ่งในหลักของทักษะสำหรับศตวรรษที่ 21 (Bellanca and Brandt. eds, 2010) รวมทั้งสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2560) ได้กล่าวถึงจุดเด่นของหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้แนวคิดวิทยาศาสตร์ควบคู่กับการพัฒนาความคิดระดับสูง ทั้งการคิดเป็นเหตุเป็นผล การคิดแก้ปัญหา ด้วยการทำกิจกรรมและปฏิบัติการต่าง ๆ ผ่านกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 จนเกิดสมรรถนะด้านวิทยาศาสตร์ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาในชีวิตได้ อย่างเป็นระบบและในส่วนของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งการคิดแก้ปัญหาอย่างมีขั้นตอน มีเหตุผล ฝึกการทำงานเป็นกลุ่ม มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นประสบการณ์ซึ่งกันและกันระหว่าง นักเรียน โดยนักเรียนจะเกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาการ

คิดด้านต่าง ๆ ไปด้วยกัน ได้แก่ ด้านความรู้ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า (สุคนธ์ สินธพานนท์ และคณะ, 2545) ซึ่งความสามารถในการคิดแก้ปัญหาจะช่วยส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้

จากที่มาและความสำคัญ ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่สามารถช่วยพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาคิดและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ได้ ซึ่งการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเป็นกระบวนการในการเรียนรู้ที่เริ่มต้นจากปัญหาที่เกิดขึ้น โดยที่ปัญหานั้นจะเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้และแสวงหาความรู้เพื่อค้นพบคำตอบหรือเพื่อให้เกิดความเข้าใจในรายละเอียดของปัญหานั้นด้วยตนเองและผู้เรียนประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนเป็นผู้วางแผนการสืบเสาะหาความรู้และปฏิบัติงานตามแผนที่ตนเองวางไว้ และผู้เรียนเป็นผู้ประเมินผลงานของตนเอง บทบาทของการเรียนรู้จึงอยู่ที่ผู้เรียนเป็นหลัก ครูเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกหรือผู้ให้คำแนะนำ (ประพันธ์สิริ สุเสาร์จ, 2551) รวมทั้งชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2561) ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานนั้นเป็นวิธีการเรียนการสอนที่ฝึกกระบวนการคิดแก้ปัญหาและฝึกทำงานเป็นกลุ่ม โดยที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้และใช้ปัญหาหรือสถานการณ์ในการเรียนรู้และค้นคว้าด้วยตนเอง การเรียนรู้จะอยู่ในรูปแบบของกลุ่มย่อย นักเรียนจะเป็นผู้กระทำด้วยตนเอง โดยมีครูเป็นเพียงผู้ชี้แนะและให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้ 1) ขั้นกำหนดปัญหา 2) ขั้นทำความเข้าใจกับปัญหา 3) ขั้นการดำเนินการศึกษาค้นคว้า 4) ขั้นสังเคราะห์ความรู้ 5) ขั้นสรุปและประเมินค่าของคำตอบ 6) ขั้นนำเสนอและประเมินผลงาน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550) ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะจัดการเรียนการสอนวิชาวิทยาศาสตร์โดยใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เรื่องสารเนื้อผสม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมและสามารถช่วยพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาคิดและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ที่ดีได้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้มากขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานกับเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง สารเนื้อผสม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานกับเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัย เรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานที่มีต่อความสามารถในการคิดแก้ปัญหาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง สารเนื้อผสม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผู้วิจัยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
ประชากร คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มบ้านไร่ 2 อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต 2 จำนวน 12 โรงเรียน รวมจำนวน 12 ห้องเรียน นักเรียนทั้งสิ้น 153 คน
กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านดง จำนวน 1 ห้องเรียน ประกอบไปด้วยนักเรียนจำนวน 6 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster random sampling) โดยใช้โรงเรียนเป็นหน่วยในการสุ่ม
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย
 1. แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน
 2. แบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดแก้ปัญหา เป็นแบบอัตนัย 3 สถานการณ์ จำนวน 12 ข้อ
 3. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา เป็นแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ
 ซึ่งมีวิธีการหาคุณภาพของเครื่องมือ นำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน และหาคุณภาพดังนี้

1. หาค่าเฉลี่ยของแบบประเมินแผนการจัดการเรียนรู้พบว่าแผนการจัดการเรียนรู้มีความเหมาะสมในระดับมาก
2. หาค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดแก้ปัญหาและแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ โดยใช้สูตรดัชนีความสอดคล้อง IOC (อนูวัติ คุณแก้ว, 2562)
3. ค่าความยากของแบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดแก้ปัญหาและแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ โดยใช้สูตรคำนวณ (ไพศาล วรคำ, 2562)
4. ค่าอำนาจจำแนกของแบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดแก้ปัญหาและแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ โดยใช้สูตรของแบรนนอน (อนูวัติ คุณแก้ว, 2562)
5. ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดแก้ปัญหาโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคและของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ โดยใช้สูตร KR-20 ของคูเดอร์ ริชาร์ดสัน (อนูวัติ คุณแก้ว, 2562)
6. ทดสอบความแตกต่างของคะแนนหลังเรียนกับเกณฑ์ (Wilcoxon signed -ranks test) โดยคำนวณจากสูตร (บัญญัติ ชำนาญกิจและนวลศรีชำนาญกิจ, 2551)
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลองเบื้องต้น โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

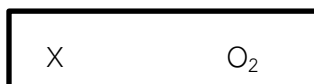
 1. ขั้นเตรียมนักเรียนก่อนการทดลอง

แนะนำวิธีเรียนโดยใช้ปัญหาเป็นฐานให้นักเรียนกลุ่มตัวอย่างที่เป็นกลุ่มทดลองเข้าใจเรื่องต่อไปนี้

 - 1.1 ขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน
 - 1.2 การวิเคราะห์ประเด็นปัญหาจากสถานการณ์ข่าวอื่น ๆ
 2. ขั้นดำเนินการทดลอง

ผู้วิจัยดำเนินการทดลองกับกลุ่มตัวอย่างโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นให้กลุ่มตัวอย่างทดลองเรียนตามแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน จำนวน 12 แผน ใช้เวลาในการทดลอง 6 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 2 ชั่วโมง คาบละ 60 นาที
 3. ขั้นหลังทดลอง
 - 3.1 เมื่อดำเนินการสอนครบตามที่กำหนดตามแผนแล้ว ผู้วิจัยดำเนินการทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างด้วยแบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดแก้ปัญหาและแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง สารเนื้อผสม
 - 3.2 ตรวจผลการทดสอบและนำคะแนนที่ได้มาวิเคราะห์โดยใช้วิธีการทางสถิติเพื่อทดสอบสมมติฐาน
4. แผนการทดลอง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลองเบื้องต้น มีแผนแบบการวิจัยเป็นกลุ่มตัวอย่างเดี่ยววัดผล 1 ครั้ง คือหลังทดลอง (One – Shot Case Study) ดังนี้

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิจัย

X แทน การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน

O₂ แทน ทดสอบความสามารถในการคิดแก้ปัญหาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานกับเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม
 - 1.1 หาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผลการวัดความสามารถในการคิดแก้ปัญหาหลังเรียน
 - 1.2 ทดสอบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม โดยใช้การทดสอบสถิตินอนพารามตริกของวิลคอกซัน (The Wilcoxon Sign Ranks Test)
 - 1.3 แปลความหมายของการทดสอบสมมติฐานตามข้อ 1
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง สารเนื้อผสม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานกับเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม
 - 2.1 หาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง สารเนื้อผสม หลังเรียน
 - 2.2 ทดสอบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม โดยใช้การทดสอบสถิตินอนพารามตริกของวิลคอกซัน (The Wilcoxon Sign Ranks Test)
 - 2.3 แปลความหมายของการทดสอบสมมติฐานตามข้อ 2

6. สถานที่ทำการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 6 คน โรงเรียนบ้านดง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต 2

ผลการวิจัย

1. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน มีความสามารถในการคิดแก้ปัญหาหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 1 ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานกับเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม

คะแนน	n	$\bar{x}$	S.D.	ร้อยละ 70 ของ			
				คะแนนเต็ม (36 คะแนน)	T+	T-	T=min (T+,T-)
การทดสอบหลังได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน	6	28.67	2.79	25	49	0	0*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ($t_{(6, .05)} = 2$)

2. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง สารเนื้อผสม หลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 2 ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง สารเนื้อผสม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานกับเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม

คะแนน	n	$\bar{x}$	S.D.	ร้อยละ 70 ของ			
				คะแนนเต็ม	T+	T-	T=min (T+,T-)
				(30 คะแนน)			
การทดสอบหลังได้รับการจัด							
การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน	6	24.00	2.40	21.00	40	0	0*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ($t_{(6, .05)} = 2$)

อภิปรายผลการวิจัย

1. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานมีความสามารถในการคิดแก้ปัญหาหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากการเรียนโดยใช้ปัญหาเป็นฐานเป็นวิธีการเรียนการสอนที่ฝึกกระบวนการคิดแก้ปัญหาและฝึกทำงานเป็นกลุ่ม โดยที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้และใช้ปัญหาหรือสถานการณ์ในการเรียนรู้และค้นคว้าด้วยตนเอง การเรียนรู้จะอยู่ในรูปแบบของกลุ่มย่อย นักเรียนจะเป็นผู้กระทำด้วยตนเอง โดยมีครูเป็นเพียงผู้ชี้แนะและให้ข้อมูลที่เป็ประโยชน์ ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้ 1) ขั้นกำหนดปัญหา 2) ขั้นทำความเข้าใจกับปัญหา 3) ขั้นการดำเนินการศึกษาค้นคว้า 4) ขั้นสังเคราะห์ความรู้ 5) ขั้นสรุปและประเมินค่าของคำตอบ 6) ขั้นนำเสนอและประเมินผลงาน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550) สอดคล้องกับสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (2558) ว่าองค์ประกอบสำคัญของผลลัพธ์ผู้เรียนแห่งศตวรรษที่ 21 ในด้านสมรรถนะที่จำเป็น คือ ความสามารถในการคิดแก้ปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริลักษณ์ อยู่ป้อม (2562) พบว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานมีความสามารถในการคิดแก้ปัญหาหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 75 ของคะแนนเต็ม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และรัฐวัฒน์ พลตรี (2566) พบว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานประกอบไมโครบิตมีความสามารถในการแก้ปัญหาหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากความสามารถในการคิดแก้ปัญหานั้นจะช่วยส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้ ดังที่ กระทรวงศึกษาธิการ (2551) ได้กล่าวว่าการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานนำมาซึ่งการแสวงหาความรู้ สืบค้น วิเคราะห์ สังเคราะห์ จนเกิด เป็นความรู้และทักษะการแก้ปัญหา รวมถึงคุณลักษณะด้านต่าง ๆ โดยมีปัญหาเป็นฐานในการหาคำตอบและได้มาซึ่งความรู้ทักษะกระบวนการและคุณลักษณะดังที่กล่าวมาแล้วอันเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ขวัญสุตา คำควร (2567) พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และกัญญา พิระเกียรติจร (2566) พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สรุปผลการวิจัย

1. เปรียบเทียบความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานกับเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้

ปัญหาเป็นฐานมีความสามารถในการคิดแก้ปัญหาหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานกับเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม พบว่า 2. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยการให้ความช่วยเหลือและให้คำแนะนำจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บัณฑิตา อินสมบัติ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรสิริ เอี่ยมแก้ว ซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่ได้เสียสละเวลาให้ความช่วยเหลือในการแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย นายกสภามหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ที่สนับสนุนเงินทุนอุดหนุนและส่งเสริมการทำวิทยานิพนธ์ให้แก่ศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา เจ้าหน้าที่ประจำสำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการค้นคว้าเอกสารและคำแนะนำในการทำวิจัย ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านน้ำพุที่ให้ความอนุเคราะห์ทดลองเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านดงและคณะครูทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือและนักเรียนทุกคนที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการวิจัยครั้งนี้ ขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดาและทุกคนที่อยู่เคียงข้างคอยเป็นกำลังใจและสนับสนุนผู้วิจัยให้ประสบความสำเร็จ หากความดีหรือประโยชน์อันพึงมีจากการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องบูชาแด่บิดา มารดา ครู อาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่าน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กัญญา พิระเกียรติขจร. (2566). *ผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาเศรษฐศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4* [การค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- ขวัญสุดา คำควร. (2567). *การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) เพื่อส่งเสริมการแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การไทเทรตและประโยชน์ของกรด-เบส ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2561). *80 นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ* (พิมพ์ครั้งที่ 8). พี บาลานซ์ ดีไซน์ แอนพริ้นตัง.
- บัญญัติ ชำนาญกิจ และนวลศรี ชำนาญกิจ. (2551). *ระเบียบวิธีวิจัย*. สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ. (2551). *การพัฒนาคณิตศาสตร์*. 9119 เทคนิคพรินตัง.
- ไพศาล วรคำ. (2562). *การวิจัยทางการศึกษา*. ประสานการพิมพ์.
- รัฐวิวัฒน์ พลตรี. (2566). *ผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานประกอบโมเดลที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- ศิริลักษณ์ อยู่ป้อม. (2562). *ผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานที่มีต่อความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6*. [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์].]. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2560). *คู่มือการใช้หลักสูตรรายวิชาพื้นฐานวิทยาศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ระดับประถมศึกษา*. กระทรวงศึกษาธิการ.

- สุคนธ์ สินธพานนท์ และคนอื่น ๆ. (2545). *การจัดการกระบวนการเรียนรู้เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ*. อักษรเจริญทัศน์ อจท.
- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ. (2555). *นโยบายและแผนวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติฉบับที่ 1*. กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.
- สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (2558). *สวทช. สร้างสรรค์ผลงานวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศ, รายงานประจำปี 2558*. กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550). *การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน*. สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้. ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- อนุวัติ คุณแก้ว. (2562). *สถิติเพื่อการวิจัย*. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Bellanca & R. Brandt (Eds). (2010). *21st Century Skill: Rethinking How Student Learn*. IN Solution Tree Press.

การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้บูรณาการท้องถิ่น เรื่อง รักสุขภาพใส่ใจสิ่งแวดล้อม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

The Development of Local Integrated Learning Unit on Rak U-Thai Saijaisingweadlorm for Prathomsuksa 5 Students

ธิดา ทับโพธิ์^{1*} สุธาทิพย์ งามนิล²

¹มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

*niwetborom@gmail.com

บทคัดย่อ

ปัจจุบันปัญหาสิ่งแวดล้อมและการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติในประเทศไทยเป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความสมดุลในระบบนิเวศและคุณภาพชีวิตของประชาชน จึงมุ่งเน้นให้การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการปลูกฝังจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งเยาวชนเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักในการสร้างความตระหนักรู้และพฤติกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้บูรณาการท้องถิ่นเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถเสริมสร้างคุณลักษณะนี้ได้ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา โดยวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหน่วยการเรียนรู้บูรณาการท้องถิ่น เรื่อง รักสุขภาพใส่ใจสิ่งแวดล้อม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อม จำนวน 3 คน ผู้เชี่ยวชาญหลักสูตรและการสอน จำนวน 3 คน ครูผู้สอน จำนวน 16 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบเจาะจง นักเรียน จำนวน 61 คน และผู้ปกครอง จำนวน 61 คน ได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่มโดยใช้โรงเรียนเป็นหน่วยในการสุ่ม ระยะเวลาในการดำเนินการอยู่ในปีการศึกษา 2566 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุทัยธานี เขต 2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 3 ชนิด ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการ 2) แบบสอบถามความต้องการของนักเรียน ครู และผู้ปกครอง ซึ่งเป็นการสอบถามความต้องการด้านความสำคัญของการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อ/แหล่งเรียนรู้ และการวัดประเมินผล และ 3) หน่วยการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 1) ชื่อหน่วยการเรียนรู้ 2) ชื่อกลุ่มสาระการเรียนรู้ 3) ระดับชั้น 4) โครงสร้างเนื้อหา/เวลา 5) มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด 6) สาระสำคัญ/ความคิดรวบยอด 7) จุดประสงค์การเรียนรู้ 8) กิจกรรมการเรียนรู้ 9) สื่อ/แหล่งเรียนรู้ 10) การวัดและประเมินผล และ 11) แผนการจัดการเรียนรู้ประกอบการใช้หน่วย สถิติที่ใช้ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า หน่วยการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.60$, S.D.=0.49)

คำสำคัญ : การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้บูรณาการ ท้องถิ่น

Abstract

Currently, environmental problems and the degradation of natural resources in Thailand have become major concerns that affect the ecological balance and the quality of life of the population. Education is therefore regarded as a crucial tool for instilling environmental consciousness, with youth being the primary target group in fostering awareness and promoting environmentally friendly behavior. The development of a locally integrated learning unit is one effective approach to cultivating these values. This study employed a research and development methodology with the objective of creating a locally integrated learning unit titled “RAK U-THAI SAIJAISINGWEADLORM FOR PRATHOMSUKSA 5 STUDENTS” The

sample consisted of 3 environmental experts, 3 curriculum and instruction experts, and 16 teachers selected through purposive sampling, along with 61 students and 61 parents selected through cluster sampling, using schools as the sampling unit. The study was conducted during the 2023 academic year under the jurisdiction of the Uthai Thani Primary Educational Service Area Office 2. Three research instruments were used: An interview form to gather fundamental information on existing problems and needs; A questionnaire assessing the needs of students, teachers, and parents, focusing on the importance of developing the learning unit, learning objectives, content, learning activities, instructional media/resources, and assessment methods; and The developed learning unit, which comprised: (1) unit title (2) subject group (3) grade level (4) content structure and time allocation (5) learning standards and indicators (6) key concepts/core ideas (7) learning objectives (8) learning activities (9) media/resources (10) assessment and evaluation methods and (11) lesson plans. Statistical tools used included percentage, mean, and standard deviation. The research findings indicated that the developed learning unit was rated as highly appropriate, with an average score of 4.60 and a standard deviation of 0.49

keywords : development of local learning unit, integrated learning unit, local

บทนำ

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยพื้นฐานต่อการดำรงชีวิตและการพัฒนาประเทศ แต่ในปัจจุบันกำลังประสบปัญหาความเสื่อมโทรมอย่างต่อเนื่อง เช่น พื้นที่ป่าไม้ลดลง ดินเสื่อมสภาพ ความหลากหลายทางชีวภาพถูกคุกคาม รวมถึงปัญหาคุณภาพน้ำ ดิน และอากาศ (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการการอุดมศึกษา และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) ซึ่งล้วนเป็นผลกระทบจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจและพฤติกรรมการใช้บริโภคที่ไม่ยั่งยืน จากปัญหาดังกล่าวจึงกำหนดยุทธศาสตร์ชาติด้านการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการบริหารจัดการทรัพยากรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และบูรณาการกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2560) และในระดับพื้นที่ จังหวัดอุทัยธานีก็ได้จัดทำแผนพัฒนาจังหวัดโดยเน้นการดูแลรักษาระบบนิเวศให้มีความสมบูรณ์และความหลากหลายทั้งพืชและสัตว์ด้วยการดูแลรักษาพันธุ์พืชป้องกัน และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับครัวเรือนองค์กรสถานศึกษา และชุมชนโดยการส่งเสริมประชาชนที่อยู่ในบริเวณติดกับพื้นที่ป่ากันชน (Buffer Zone) ทำการเกษตรผสมผสานหรือวนเกษตร และปลูกจิตสำนึกการมีส่วนร่วมให้กับประชาชนและการสร้างเครือข่ายด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การปลูกฝังจิตสำนึกและพฤติกรรมจึงต้องเริ่มต้นตั้งแต่ระดับเยาวชน โดยเฉพาะผ่านกระบวนการทางการศึกษา สถานศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาองค์ความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติที่ดีต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว (วินัย วีระพัฒนานนท์, 2562) นอกจากนี้แนวนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมในระดับชาติแล้ว พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ยังได้บัญญัติให้การจัดการศึกษาต้องมุ่งเน้นการบูรณาการความรู้ ทักษะด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน พร้อมทั้งกำหนดให้สถานศึกษาสร้างหลักสูตรที่สอดคล้องกับปัญหาและบริบทของชุมชน ส่งเสริมคุณลักษณะของการเป็นพลเมืองที่ดี และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชน และภาคส่วนต่าง ๆ ในการจัดการเรียนรู้และพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545) หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาที่พัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สอดคล้องกับบริบทสังคมไทย และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสมในสังคมที่เปลี่ยนแปลง (กระทรวงศึกษาธิการ

, 2551) ซึ่งส่งผลให้สถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยนำตัวชี้วัดสาระการเรียนรู้มาประยุกต์ให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของชุมชน เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน การจัดทำหน่วยการเรียนรู้บูรณาการ เป็นขั้นตอนสำคัญของการใช้หลักสูตรสถานศึกษา โดยเน้นให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความสามารถตามมาตรฐานการเรียนรู้ ควบคู่ไปกับการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2553; นาดยา ปิลาณานนท์, 2545) ซึ่ง มารุต พัฒนาผล (2553) ได้เสนอว่า หน่วยการเรียนรู้บูรณาการควรวางแผนอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียน วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น โดยใช้กิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง รวมทั้งการประเมินผลตามสภาพจริง ทั้งนี้ แนวคิดในการพัฒนาคุณลักษณะด้านจิตพิสัยของผู้เรียนตามลำดับขั้นการเรียนรู้ 5 ขั้นของ แครทโวล บลูม และมาเซีย ได้แก่ 1) การรับรู้ค่านิยม 2) การตอบสนอง 3) การเห็นคุณค่า 4) การจัดระบบ และ 5) การสร้างลักษณะนิสัย (ทิตนา แคมมณี, 2561) เป็นกรอบสำคัญในการออกแบบหน่วยการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการปลูกฝังค่านิยม จริยธรรม และจิตสำนึกที่ดีงาม เพื่อให้การเรียนรู้มีความหมายและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างยั่งยืน จากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยเห็นความสำคัญของการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ให้มีลักษณะสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ชุมชน ตลอดจนสอดคล้องกับแผนพัฒนาประเทศที่ส่งเสริมในด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จึงพัฒนาหน่วยการเรียนรู้บูรณาการท้องถิ่น เรื่อง รักสุขภาพใส่ใจสิ่งแวดล้อม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหน่วยการเรียนรู้บูรณาการท้องถิ่น เรื่อง รักสุขภาพใส่ใจสิ่งแวดล้อม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 แม้ว่าจะมีการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา แต่ยังไม่พบการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ที่บูรณาการเนื้อหาด้านสิ่งแวดล้อมร่วมกับบริบทของจังหวัดอุทัยธานีอย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้งยังมีข้อจำกัดในการนำข้อมูลจากกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ เช่น นักเรียน ครู ผู้ปกครอง และผู้เชี่ยวชาญ มาใช้เป็นฐานในการออกแบบการเรียนรู้อย่างครอบคลุมและเป็นระบบ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงออกแบบการดำเนินงานตามแนวทางการวิจัยและพัฒนา โดยเริ่มจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานจากเอกสาร ตำรา งานวิจัย และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้บูรณาการท้องถิ่น และการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จากนั้นดำเนินการศึกษาความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อม ครู นักเรียน และผู้ปกครอง เพื่อนำมาประมวลในการออกแบบและพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับผู้เรียนและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ จากนั้นจึงนำหน่วยการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นไปทำการตรวจสอบคุณภาพของหน่วยการเรียนรู้โดยผู้เชี่ยวชาญ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อม
2. แบบสอบถามความต้องการของนักเรียน ครู และผู้ปกครอง
3. หน่วยการเรียนรู้บูรณาการท้องถิ่น เรื่อง รักสุขภาพใส่ใจสิ่งแวดล้อม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

การสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือ

1. แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อม
 - 1.1 ลักษณะเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นคำถามไว้ล่วงหน้า
 - 1.2 การสร้างและหาคุณภาพของแบบสัมภาษณ์ มีรายละเอียด ดังนี้

1.2.1 ศึกษาเอกสารรายละเอียดเกี่ยวกับการสร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเพื่อใช้สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อม

1.2.2 สร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ซึ่งเป็นสัมภาษณ์ที่กำหนดประเด็นคำถามเกี่ยวกับความต้องการในการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้บูรณาการท้องถิ่น ในประเด็นดังนี้ความสำคัญของการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้บูรณาการ

ด้านสิ่งแวดล้อมแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นที่เหมาะสมต่อการจัดการเรียนรู้ เนื้อหาสาระสำคัญที่ควรปรากฏในหน่วยการเรียนรู้ แนวคิดและกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์ ผลลัพธ์ของการจัดกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมแนวทางการสร้างจิตสำนึกในกลุ่มเด็กและเยาวชน และ ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม

1.2.3 นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อพิจารณาขอบเขตของเนื้อหา และครอบคลุมเรื่องที่จะศึกษา แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

2. แบบสอบถาม สร้างแบบสอบถามความต้องการของกลุ่มตัวอย่าง (นักเรียน ครู และผู้ปกครอง) โดยศึกษา หลักสูตร เอกสาร และแนวคิดทฤษฎี แล้วตรวจสอบความสอดคล้องและความถูกต้อง (IOC) ก่อนนำไปใช้ โดยผลการหาค่าเฉลี่ย IOC รวมทั้งฉบับเท่ากับ 1.00 แสดงว่าแบบสอบถามมีความสอดคล้องในระดับดีมาก

3. หน่วยการเรียนรู้บูรณาการท้องถิ่น มีขั้นตอนการพัฒนา ดังนี้ 1) ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ซึ่งได้แก่ การศึกษาข้อมูลความต้องการในการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ของผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อม ความต้องการของนักเรียน ครู และผู้ปกครอง เกี่ยวกับการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้บูรณาการท้องถิ่น และศึกษาเอกสาร และตำราในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ 1) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2) สถานการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของจังหวัดอุทัยธานี 3) ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง 2) กำหนดหัวเรื่อง (theme) หรือชื่อหน่วยการเรียนรู้ โดยการวิจัยครั้งนี้ได้ กำหนดชื่อหน่วย “รักษอุทัยใส่ใจสิ่งแวดล้อม” ซึ่งจัดทำเป็นหน่วยการเรียนรู้ย่อยของรายวิชาวิทยาศาสตร์ 3) กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ หรือจุดประสงค์การเรียนรู้ของหน่วยการเรียนรู้โดยกำหนดขอบเขตของหน่วยการเรียนรู้บูรณาการท้องถิ่น เรื่อง รักษาอุทัยใส่ใจสิ่งแวดล้อม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 4) กำหนดเวลาที่ใช้ จากการวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัดของกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และกำหนดเวลาที่ใช้ในแผนการจัดการเรียนรู้ รวมทั้งสิ้น 28 ชั่วโมง 5) กำหนดสาระการเรียนรู้ (topic) 6) กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยออกแบบการจัดการเรียนรู้ คำนึงถึงมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด และให้จัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับเนื้อหาสาระและความต้องการของนักเรียน ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ได้ ใช้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยบูรณาการแบบสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวกับห้วยขาแข้ง สถานการณ์ปัญหาสิ่งแวดล้อม จังหวัดอุทัยธานี เข้าไปสอดแทรกในกิจกรรมการสอน/เทคนิค วิธีการสอนแบบต่าง ๆ และจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการพัฒนาด้านจิตพิสัยของแครทโวล บลูมและมาเซีย ซึ่งมี 5 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 การรับรู้ ขั้นที่ 2 การตอบสนอง ขั้นที่ 3 การเห็นคุณค่า ขั้นที่ 4 การจัดระบบ ขั้นที่ 5การสร้างลักษณะนิสัย 7) กำหนดการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ 8) เรียบเรียงนำเสนอภาพรวมหน่วยการเรียนรู้ โดยนำรายละเอียดที่กำหนดทั้งหมดมาเรียบเรียงให้เป็นภาพรวมของหน่วยการเรียนรู้บูรณาการท้องถิ่น ในรูปแบบแผนภาพวงกลม 9) ประเมินตรวจสอบหน่วยการเรียนรู้ก่อนใช้ โดยนำหน่วยการเรียนรู้บูรณาการท้องถิ่น เรื่องรักษอุทัยใส่ใจสิ่งแวดล้อม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบประเมินความเหมาะสมและให้ข้อเสนอแนะรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. เก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหาจากเอกสาร ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นในเรื่องที่ต้องการศึกษา ได้แก่ แนวทางการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้บูรณาการ การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ข้อมูลพื้นฐานจังหวัดอุทัยธานี และข้อมูลพื้นฐานเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง

2. เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการกำหนดประเด็นคำถามในแบบสอบถามความต้องการและแนวทางในการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้

3. เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามความต้องการเกี่ยวกับการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้บูรณาการท้องถิ่น เรื่อง รักษาอุทัยใส่ใจสิ่งแวดล้อมจากนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ครูผู้สอนวิทยาศาสตร์ และผู้ปกครอง

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. แบบสอบถามความต้องการแยกเป็นข้อมูลของครู ผู้ปกครอง และนักเรียน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละของข้อคำถาม เพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้

2. การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้บูรณาการท้องถิ่น มีวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำแบบประเมินความเหมาะสมของหน่วยการเรียนรู้ที่ประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน มาหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และนำค่าเฉลี่ยที่ได้มาเปรียบเทียบกับเกณฑ์การประเมินและแปลความหมาย

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ความต้องการของนักเรียน ครู และผู้ปกครอง จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณในแต่ละประเด็น ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าร้อยละของแบบสอบถามของนักเรียน ครู และผู้ปกครอง เกี่ยวกับความต้องการในการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้บูรณาการท้องถิ่น เรื่อง รักสุขภาพใส่ใจสิ่งแวดล้อม

ประเด็นคำถาม	ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง		
	นักเรียน (ร้อยละ)	ครู (ร้อยละ)	ผู้ปกครอง (ร้อยละ)
ด้านความสำคัญของการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้บูรณาการท้องถิ่น			
มากที่สุด	32.79	56.25	47.54
มาก	55.74	43.75	52.46
ปานกลาง	11.47	0.00	0.00
ด้านจุดประสงค์การเรียนรู้			
มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น	72.13	87.5	72.13
มีความรู้เรื่องสภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและวิถีชีวิตของนักเรียน	39.34	62.5	70.49
ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น	24.59	56.25	55.74
มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	45.90	81.25	60.66
มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น	49.18	62.5	60.66
ด้านเนื้อหาสาระ			
ทรัพยากรสัตว์ป่า	72.13	62.50	44.26
ทรัพยากรป่าไม้	39.34	75.00	72.13
ทรัพยากรน้ำ	24.59	62.50	54.10
ปัญหาสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น	45.90	56.25	80.33
วิถีชีวิตในชุมชนกับผืนป่า	49.18	56.25	67.21
ด้านกิจกรรมการเรียนรู้			
ใช้เกม	37.70	62.50	26.23
ใช้เพลง	36.07	31.25	29.51
ใช้กิจกรรมศิลปะ	50.82	62.50	73.77
ไปศึกษานอกห้องเรียน	62.30	87.50	83.61
เชิญวิทยากรภายนอก	11.48	62.50	40.98

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ประเด็นคำถาม	ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง		
	นักเรียน (ร้อยละ)	ครู (ร้อยละ)	ผู้ปกครอง (ร้อยละ)
ด้านสื่อ/แหล่งเรียนรู้			
ใบความรู้/เอกสารประกอบ	22.95	0.00	24.59
ประสบการณ์ตรง (ลงมือปฏิบัติ)	37.70	68.75	62.30
สื่อสังคมออนไลน์ (เช่น เว็บไซต์ Facebook YouTube เป็นต้น)	26.23	12.50	11.48
สื่อโดยใช้โปรแกรมนำเสนอ (Power Point)	13.11	18.75	1.64
พื้นที่ชุมชน	18.03	56.25	85.25
เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง	29.50	12.5	8.19
ศูนย์ศึกษาธรรมชาติและสัตว์ป่าห้วยขาแข้ง (น้ำตกไซเบอร์)	52.46	31.25	6.56
ด้านการวัดและประเมินผล			
การสังเกต	70.49	87.5	59.02
การทดสอบ	72.13	68.75	77.05
การสัมภาษณ์	67.21	81.25	70.49

2. หน่วยการเรียนรู้บูรณาการท้องถิ่น เรื่อง รักสุขภาพใส่ใจสิ่งแวดล้อม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่สร้างขึ้นมีความเหมาะสมขององค์ประกอบหน่วยการเรียนรู้ คือ 1) ชื่อหน่วยการเรียนรู้ 2) ชื่อกลุ่มสาระการเรียนรู้ 3) ระดับชั้น 4) โครงสร้างเนื้อหา/เวลา 5) มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด 6) สาระสำคัญ/ความคิดรวบยอด 7) จุดประสงค์การเรียนรู้ 8) กิจกรรมการเรียนรู้ 9) สื่อ/แหล่งเรียนรู้ และ 10) การวัดและประเมินผล ซึ่งหน่วยการเรียนรู้มีคุณภาพอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด ดังผลตารางวิเคราะห์ข้อมูลในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการประเมินคุณภาพของหน่วยการเรียนรู้บูรณาการท้องถิ่น

องค์ประกอบ	รายการประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	แปลความหมาย
ด้านองค์ประกอบของหน่วยการเรียนรู้	1. มีความเชื่อมโยงกันระหว่างชื่อหน่วยการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ ระดับชั้น โครงสร้างเนื้อหา/เวลา มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด สาระสำคัญ/ความคิดรวบยอด จุดประสงค์การเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อ/แหล่งเรียนรู้ การวัดประเมินผล แผนการจัดการเรียนรู้ประกอบการใช้หน่วยอย่างสมเหตุสมผล	4.67	0.58	เหมาะสมมากที่สุด
ชื่อหน่วยการเรียนรู้	2. ชื่อหน่วยการเรียนรู้น่าสนใจ กระชับ ชัดเจน ครอบคลุม เนื้อหาสาระ	4.67	0.58	เหมาะสมมากที่สุด
ชื่อกลุ่มสาระการเรียนรู้	3. กลุ่มสาระสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้	5.00	0.00	เหมาะสมมากที่สุด
ระดับชั้น	4. เหมาะสมกับพัฒนาการของผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5	4.67	0.58	เหมาะสมมากที่สุด
โครงสร้างเนื้อหา/เวลา	5. โครงสร้างเนื้อหา/เวลา มีการกำหนดได้อย่างเหมาะสม สามารถนำไปปฏิบัติจริง	4.33	0.58	เหมาะสมมาก
มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด	6. ความสอดคล้องของมาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัด กับ สาระสำคัญ/ความคิดรวบยอด	4.33	0.58	เหมาะสมมาก
สาระสำคัญ/ความคิดรวบยอด	7. แสดงแนวคิดหลักของหน่วยได้ชัดเจนและสะท้อนคุณค่าที่ต้องการปลูกฝัง	4.67	0.58	เหมาะสมมากที่สุด
จุดประสงค์การเรียนรู้	8. ความสอดคล้องของมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด กับ จุดประสงค์การเรียนรู้ และครอบคลุมความรู้ ทักษะ และเจตคติ	4.00	0.00	เหมาะสมมาก

ตารางที่ 2 (ต่อ)

องค์ประกอบ	รายการประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	แปลความหมาย
กิจกรรมการเรียนรู้	9. กิจกรรมการเรียนรู้สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด และสาระสำคัญ/ความคิดรวบยอด	4.67	0.58	เหมาะสมมากที่สุด
	10. กิจกรรมการเรียนรู้มีความครอบคลุมในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้มีจิตสำนึก ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	4.67	0.58	เหมาะสมมากที่สุด
	11. กิจกรรมการเรียนรู้มีความเหมาะสม หลากหลายสามารถนำนักเรียนไปสู่การสร้างชิ้นงาน/ภาระงาน	4.67	0.58	เหมาะสมมากที่สุด
สื่อ/แหล่งเรียนรู้	12. สื่อการเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรม มีความเหมาะสมกับเวลา และการนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง	4.67	0.58	เหมาะสมมากที่สุด
การวัดและประเมินผล	13. การประเมินผลสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด และกิจกรรมการเรียนรู้	4.67	0.58	เหมาะสมมากที่สุด
แผนการจัดการเรียนรู้ ประกอบการใช้หน่วย	14. แผนการจัดการเรียนรู้สอดคล้องสัมพันธ์กับหน่วยการเรียนรู้ และมื่อองค์ประกอบสำคัญครบถ้วน	4.67	0.58	เหมาะสมมากที่สุด
เฉลี่ยรวม		4.60	0.49	เหมาะสมมากที่สุด

จากตารางที่ 2 พบว่า คุณภาพของหน่วยการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.60 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.49 ซึ่งอยู่ในระดับความเหมาะสมมากที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหน่วยการเรียนรู้บูรณาการท้องถิ่น เรื่อง รัชชอุทัยใส่ใจสิ่งแวดล้อม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้บริบทของจังหวัดอุทัยธานีและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้งเป็นฐานการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกและความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ซึ่งหน่วยการเรียนรู้นี้มีผลการประเมินความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะหน่วยการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีขั้นตอนการพัฒนาอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน การกำหนดหัวข้อเรื่อง มาตรฐานการเรียนรู้ จุดประสงค์การเรียนรู้ และกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดการพัฒนาจิตพิสัยของ แครทวอล บลูม และมาเซีย ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ การรับรู้ การตอบสนอง การเห็นคุณค่า การจัดระบบ และการสร้างลักษณะนิสัย ช่วยเสริมสร้างจิตสำนึกและพฤติกรรมที่ดีต่อสิ่งแวดล้อมของผู้เรียน ผลการวิจัย พบว่า หน่วยการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปรีชา กำแพงทิพย์ (2563) ที่พบว่าการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้บูรณาการเรื่อง “ป่าเขา ลำน้ำ วิถีชีวิต ชุมชนลุ่มน้ำเจียง” ช่วยเสริมสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นและพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเอกธน บางท่าไม้ (2558) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การบูรณาการรูปแบบการเรียนการสอนตามหลักการพัฒนาจิตพิสัยสำหรับการเรียนการสอนในปัจจุบัน” ซึ่งเสนอว่า การพัฒนาผู้เรียนให้มีลักษณะนิสัยและคุณลักษณะที่ดี จำเป็นต้องใช้แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องและเป็นระบบ โดยเฉพาะกิจกรรมที่สามารถพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการตอบสนองเชิงบวกต่อคุณค่าทางสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง งานวิจัยดังกล่าวยังเน้นว่าการพัฒนาจิตพิสัยต้องอาศัยการสร้างประสบการณ์ที่มีความหมายผ่านบริบทจริง และระบุว่าการจัดกิจกรรมตามลำดับขั้นของจิตพิสัยอย่างเหมาะสมสามารถส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน เช่น จิตสาธารณะจะเป็นรากฐานสำคัญของการเป็นพลเมืองที่ตระหนักรู้และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของหน่วยการเรียนรู้ที่มีการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดการพัฒนาจิตพิสัย ในขั้นตอนของการศึกษาข้อมูลพื้นฐานได้ไปสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ

ด้านสิ่งแวดล้อมให้ความเห็นว่าการบูรณาการเนื้อหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในหน่วยการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากในหลักสูตรปัจจุบันยังขาดวิชาที่เน้นด้านนี้โดยตรง การนำบริบทท้องถิ่น เช่น ห้วยขาแข้ง ซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มาใช้เป็นฐานการเรียนรู้ ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับระบบนิเวศและความสัมพันธ์ของสิ่งแวดล้อมในบริบทของชุมชน แนวทางนี้สอดคล้องกับแนวคิดของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Education for Sustainable Development: ESD) ที่เน้นการเรียนรู้จากบริบทจริงและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งช่วยเสริมสร้างจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมของผู้เรียน และผลการตอบแบบสอบถามของนักเรียน ครู และผู้ปกครอง พบว่า ทุกฝ่ายเห็นความสำคัญของการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อม โดยพฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดขึ้นมากที่สุดคือมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ด้านเนื้อหาสาระสนใจเรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ ปัญหาสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ทรัพยากรสัตว์ป่า และต้องการการเรียนรู้นอกห้องเรียน กิจกรรมศิลปะ และเกม ด้านสื่อ/แหล่งเรียนรู้ให้ความสนใจกับการได้รับประสบการณ์ตรง การเรียนรู้ในพื้นที่ชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นประสบการณ์ตรงและการมีส่วนร่วมของผู้เรียน จากผลการสัมภาษณ์และแบบสอบถามความต้องการจึงเป็นข้อมูลสำคัญในการนำเนื้อหาต่าง ๆ มาพัฒนาหน่วยซึ่งผลการประเมินหน่วยการเรียนรู้โดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่าหน่วยการเรียนรู้ “รักษูทัยใส่ใจสิ่งแวดล้อม” มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะในด้านชื่อหน่วยการเรียนรู้ ที่น่าสนใจและครอบคลุมเนื้อหาสาระ มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด จุดประสงค์การเรียนรู้ และกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกันอย่างสมเหตุสมผล การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้และจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการใช้สื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับเวลาและการนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง ช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพในการเรียนรู้ของผู้เรียน การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ “รักษูทัยใส่ใจสิ่งแวดล้อม” เป็นการบูรณาการเนื้อหาสาระเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในบริบทท้องถิ่น โดยใช้แนวคิดการพัฒนาด้านจิตพิสัยและการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ช่วยเสริมสร้างจิตสำนึกและความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของผู้เรียนอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญยืน ทุบแป้น (2561) ที่ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนาชุดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนชุมชนต้นน้ำแม่ลาว จังหวัดเชียงราย ได้พัฒนาชุดกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมของเยาวชนในชุมชนต้นน้ำ ผ่านการสำรวจพื้นที่จริง การสะท้อนคิด และการเรียนรู้แบบบูรณาการ ซึ่งครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ความตระหนักรู้ และการปฏิบัติเชิงพฤติกรรม ผลการวิจัยพบว่า เยาวชนมีพัฒนาการด้านจิตสำนึกสาธารณะเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชน และการเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติรอบตัว แนวทางการจัดกิจกรรมนี้ มีลักษณะสอดคล้องกับหน่วยการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น ซึ่งเน้นการใช้กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงในพื้นที่จริง โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนจิตสำนึกที่ดีต่อสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของตนและเชื่อมโยงกับชีวิตจริงของผู้เรียน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนและบริบทท้องถิ่นเป็นฐาน มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมจิตสำนึกสาธารณะด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้อย่างแท้จริง และเป็นแนวทางที่สามารถนำไปปรับใช้ในการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ในพื้นที่อื่น ๆ ได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ เช่น จังหวัดอุทัยธานี จากผลการวิจัยแม้ว่าหน่วยการเรียนรู้จะมีประสิทธิภาพในการส่งเสริมจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมของผู้เรียนอย่างมีนัยสำคัญ อย่างไรก็ตาม การนำหน่วยการเรียนรู้ไปใช้จริงอาจได้รับผลกระทบจากปัจจัยหลายประการ เช่น ความพร้อมของครูผู้สอน การมีส่วนร่วมของชุมชน และข้อจำกัดด้านเวลาในโรงเรียน หากสามารถจัดการปัจจัยเหล่านี้ได้อย่างเหมาะสม หน่วยการเรียนรู้ดังกล่าวย่อมเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความเข้าใจ และพฤติกรรมที่รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนในบริบทของท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. สถานศึกษาควรส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการเนื้อหาเกี่ยวกับบริบทท้องถิ่น โดยเฉพาะในด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน

2. ควรศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

3. ควรส่งเสริมให้ครูผู้สอนมีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการและสามารถออกแบบกิจกรรมที่เน้นประสบการณ์ตรง รวมทั้งบูรณาการแนวคิดด้านจิตพิสัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาผลของการใช้หน่วยการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนในระยะยาว โดยเฉพาะพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวัน

2. ควรขยายการวิจัยไปยังผู้เรียนระดับชั้นอื่นหรือในพื้นที่ที่มีบริบททางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพและแนวทางการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่

สรุปผลการวิจัย

การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้บูรณาการท้องถิ่น เรื่อง รัชชูปถัยใส่ใจสิ่งแวดล้อม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มุ่งเน้นให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ และจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น พบว่า หน่วยการเรียนรู้บูรณาการท้องถิ่นที่สร้างขึ้นมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับห้วยขาแข้ง หัวเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนโดยการบูรณาการแบบสอดแทรกในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชื่อมโยงกับบริบทของท้องถิ่น จังหวัดอุทัยธานี สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน ครู และผู้ปกครอง โดยมีองค์ประกอบหน่วยดังนี้ 1) ชื่อหน่วยการเรียนรู้ 2) ชื่อกลุ่มสาระการเรียนรู้ 3) ระดับชั้น 4) โครงสร้างเนื้อหา/เวลา 5) มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด 6) สาระสำคัญ/ความคิดรวบยอด 7) จุดประสงค์การเรียนรู้ 8) กิจกรรมการเรียนรู้ 9) สื่อ/แหล่งเรียนรู้ 10) การวัดและประเมินผล และ 11) แผนการจัดการเรียนรู้ประกอบการใช้หน่วย มีความเหมาะสมโดยภาพรวมอยู่ในระดับค่าเฉลี่ย 4.60 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.49 ซึ่งหน่วยการเรียนรู้มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด (1 Enter)

กิตติกรรมประกาศ

ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณ บิดา มารดา และครอบครัว ที่เป็นกำลังใจสำคัญและให้การสนับสนุนทั้งด้านจิตใจและกำลังกายมาโดยตลอด จนสามารถดำเนินงานวิจัยนี้จนสำเร็จลุล่วงด้วยดี ขอแสดงความขอบพระคุณอย่างสูงต่อผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุรชาติ พิชัย งามนิล อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่องตลอดระยะเวลาการทำวิจัย ขอขอบพระคุณ ผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อมทุกท่านที่ให้อาสาให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ให้อาสาให้ข้อเสนอแนะ และช่วยปรับปรุงเครื่องมือวิจัยให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตลอดจน นักเรียน ครู และผู้ปกครอง ที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสำรวจความต้องการอย่างดียิ่ง หากมีประโยชน์หรือคุณูปการอันใดเกิดจากการวิจัย ในครั้งนี้ ข้าพเจ้าขอนอบน้อมถวายแด่ บิดา มารดา ครูบาอาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่านด้วยจิตคารวะ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2560). ยุทธศาสตร์ชาติด้านการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (พ.ศ. 2560–2579).

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545.

สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา.

นาคยา ปิลันธนาพันธ์. (2545). การบูรณาการเรียนรู้อยู่ในสถานศึกษา.: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- ปรีชา กำแพงทิพย์. (2563). การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้บูรณาการเรื่อง “ป่าเขา ลำน้ำ วิถีชีวิต ชุมชนลุ่มน้ำเจียง” เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 43(3), 125–137.
- บุญยืน พุบแป้น. (2561). การพัฒนาชุดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนชุมชนต้นน้ำแม่ลาว จังหวัดเชียงราย. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย*, 4(2), 51–63.
- มารุต พัฒนาผล. (2553). *การวิจัยในชั้นเรียน*. โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการการพุทธศาสนา และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561–2580)*. สำนักงานฯ
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2553). *แนวทางการจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ*. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- เอกนถน บางท่าไม้. (2561). การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ ร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม*.
- วินัย วีระพัฒน์น. (2562). การจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน. *วารสารครุศาสตร์*, 47(2), 22–38.
- ทิตนา แคมมณี. (2561). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 22). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- UNESCO. (2014). *Shaping the future we want: UN Decade of Education for Sustainable Development (2005–2014) Final Report*. Scientific and Cultural Organization.

**การสังเคราะห์องค์ประกอบการพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืนเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะผู้เรียน
ตามแนวทางพระราชทานอารยเกษตร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
A Synthesis of the Elements of Sustainable School Development to Enhance
Student Competency According to the Royal Guidelines for Agricultural Civilization
under the Office of the Basic Education Commission**

นำพงศ์ จันทรีโท^{1*} และณิรดา เวชญาลักษณ์²

¹นักศึกษาลัทธิสุตรปรัชญาดุสิตบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

²อาจารย์ประจำหลักสูตรการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

*numpong.j@psru.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบการพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืนเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะผู้เรียนตามแนวทางพระราชทานอารยเกษตร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีวิธีดำเนินการวิจัย 2 ขั้นตอน คือ 1) ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบการพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืนเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะผู้เรียนตามแนวทางพระราชทานอารยเกษตร จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จำนวน 12 แหล่ง 2) สังเคราะห์องค์ประกอบของการพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืนเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะผู้เรียนตามแนวทางพระราชทานอารยเกษตร จากแบบสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยวิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจงกับผู้บริหารสถานศึกษา ครูแกนนำของสถานศึกษาหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการอารยเกษตร สืบสาน รักษา ต่อยอด ตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงด้วย “โคก หนอง นา แห่งน้ำใจและความหวัง” ที่มีแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ เพื่อให้สามารถได้ข้อมูลที่แท้จริงในการกำหนดนิยามปฏิบัติการที่ครอบคลุมครบถ้วนตรงตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ใช้การวิเคราะห์และสร้างข้อสรุปโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา พบว่า องค์ประกอบการพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืนเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะผู้เรียนตามแนวทางพระราชทานอารยเกษตร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการบริหารและจัดการ 2) ด้านผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 3) ด้านการมีส่วนร่วม 4) ด้านการประเมินผล 5) ด้านการพัฒนาบุคลากร และ 6) ด้านการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนรู้

คำสำคัญ : การพัฒนาที่ยั่งยืน การพัฒนาสถานศึกษา สมรรถนะผู้เรียน อารยเกษตร สังเคราะห์ องค์ประกอบ

Abstract

This research aims to synthesize the components for developing sustainable schools to enhance students' competencies based on the Royal Guidelines for Agricultural Civilization under the Office of the Basic Education Commission. The research methodology consists of two main steps: 1) Creating and developing the components for sustainable school development to enhance students' competencies following the Royal Guidelines for Agricultural Civilization by studying and synthesizing theories from 12 related sources of documents and research, and 2) Conducting an in-depth interview with key informants, including school administrators, lead teachers, and individuals involved in the "Koek Nong Na: The Land of Heart and Hope" project, a best practice model for implementing the Sufficiency Economy Philosophy. The study utilizes content analysis to analyze and draw conclusions. The findings reveal that the components

for developing sustainable schools to enhance students' competencies according to the Royal Guidelines for Agricultural Civilization consist of six key areas: 1) Management and Administration, 2) Stakeholders, 3) Participation 4) Evaluation 5) Human Resource Development, and 6) Curriculum and Learning Development.

keywords : Sustainable Development, School Development, Student Competency, Agricultural Civilization Synthesis, Elements

บทนำ

ปัจจุบันสภาวะการณ์ต่าง ๆ ของโลกที่เกิดขึ้นมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก รวดเร็วและต่อเนื่อง ส่งผลกระทบต่อสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายมิติ ดังที่องค์กรสหประชาชาติ United Nations (UN) ได้รับรองวาระเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) เพื่อเป็นกรอบหรือทิศทางที่สำคัญต่อการพัฒนาาร่วมกันของประชาคมโลก (Boonnak et al., 2018) โดยความยั่งยืนที่เกิดจากการศึกษา นับได้ว่ามีบทบาทสำคัญที่จะทำให้เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) บรรลุผลตามเป้าหมายที่ต้องการ การพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพในการจัดการศึกษา โดยมุ่งเพิ่มโอกาสและความเสมอภาคในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพและมาตรฐานของประชาชนทุกช่วงวัยทุกกลุ่มเป้าหมาย การพัฒนาประเทศ สร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของทุกภาคส่วน โดยการสร้างความรู้ความเข้าใจ การรับรู้ การยอมรับ และพร้อมที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุผลประสบความสำเร็จตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (มานะ สันธะวงษานนท์ นัฏยา บุญทองแสน และกชกร หวังเติมกลาง, 2566) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ส่วนที่ 3 แนวนโยบาย ด้านการบริหารราชการแผ่นดิน มาตรา 78 (1) ระบุว่า "บริหารราชการแผ่นดินให้เป็นไปเพื่อการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และความมั่นคงของประเทศอย่างยั่งยืน โดยต้องส่งเสริมการดำเนินการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติในภาพรวมเป็นสำคัญ" แสดงให้เห็นว่าการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศท่ามกลางกระแสแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จึงต้องให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งจากภายในให้สามารถเติบโตต่อไปได้อย่างมั่นคง และคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน (สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13, 2565) ดังนั้น การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงต้องเป็นการศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต ซึ่งหมายถึงเป็นการศึกษาที่หนุนให้พลเมืองไทยมีสมรรถนะเพื่อการดำรงชีวิตที่ดี และทำหน้าที่พลเมืองดี ทำประโยชน์แก่ส่วนรวมในสภาพสังคมที่มีลักษณะดังกล่าว จึงจะเป็นการศึกษาที่นำสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (วิจารณ์ พานิช, 2566)

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 ทรงมีพระราชดำรัส เรื่อง "อารยเกษตร" เมื่อวันที่ 29 มกราคม 2564 (โรงเรียนจิตอาสาพระราชทาน, 2564) ระบุว่า

"โคก หนอง นา นอกจากเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ทางด้านเกษตรกรรมแล้ว ยังเป็นศิลปะ เป็นแบบฝึกหัดที่ดีในการที่จะรวมเกษตรกรที่หลากหลายให้มาอยู่ในพื้นที่เดียวกัน รักษาความหลากหลาย แต่ความหลากหลายนั้นก็เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ในยุคราชกาลที่ 9 มีพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียง ในยุคนี้อีกเกษตร เกษตรคือประเทศ ก็คือผืนดิน (Sustainable Agronomy) คือ อารยประเทศ เกษตรประเทศ ก็คืออารยประเทศ ทำได้โดยประยุกต์หลายๆ ทฤษฎีที่ได้ทรงรับสั่งไว้ อารยคือเจริญแล้ว เจริญแล้วก็ต้องเจริญในใจก่อน ประเทศเรารวยที่สุดคือ อารยธรรม เรียกได้ว่า เป็น "Cultural Heritage" เมืองไทยมีวัฒนธรรม คนไทยใจดี มีเมตตา ธรรมะ ธรรมโม มีความรู้เรื่องศาสนา มีศาสนาต่างๆ ที่รักษาไว้ ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะต่างๆ ที่รักษาไว้ วัฒนธรรมของเรา มี "Culture" หรือการเป็นคนไทย ประเทศอื่นไม่มี บ้านเรา

มีวัฒนธรรม มีความเป็นคนไทยเราจึงรอด แต่ไม่ใช่เราคร่ำครึ ประเทศที่มีวัฒนธรรม ไม่ใช่เอาของต่างชาติมาใช้หมด เทคนิคของต่างชาติ เทคโนโลยีของต่างชาติก็ดี แต่เราก็ต้องนำมาใช้ให้เหมาะสมในบ้านเรา”

จากกระแสพระราชดำรัสดังกล่าว นำมาซึ่งการประชุมโครงการพระราชทาน อารยเกษตร สืบสาน รักษา ต่อยอด ตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง ด้วย “โคก หนอง นา แห่งน้ำใจและความหวัง” ซึ่งพระองค์ทรงได้พระราชทานชื่อโครงการ โดยมีแนวทางเน้นให้ทุกคนได้เห็นปัญหา กับสภาพที่เกิดขึ้น ได้ตระหนักว่าปัญหานี้ใหญ่มาก ๆ คือเป็นเรื่องความอยู่รอดของชาติบ้านเมือง และทุกคนถ้าได้ เข้าใจ เข้าถึงและร่วมมือกันทำร่วมมือกันพัฒนา โดยเริ่มจากพัฒนาตนก่อน ทุกคนก็จะเป็นฮีโร่ของตนเองและของจังหวัด ของลุ่มน้ำ ของประเทศชาติต่อไป สิ่งที่สำคัญ คือ การให้ทุกคนได้เรียนรู้แนวพระราชดำริเพื่อความสุขในชีวิต และทุกขั้นตอนสามารถเรียนรู้ได้ตลอด ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานภาพวาดการ์ตูนลายฝีพระหัตถ์ คือ อารยเกษตร เป็นการสืบสาน (อนุรักษ์ Continuing) รักษา (อนุรักษ์ Sustainable) ต่อยอด (อภีวิวัฒน์ Development) สอดรับกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสหประชาชาติ (SDGs) ซึ่งจะเป็นต้นแบบตัวอย่างของความสำเร็จ ทั้งทางด้านรูปธรรมและนามธรรม โดยน้อมนำองค์ความรู้ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ ตลอดจนคุณธรรม จาก การได้ลงมือลงใจศึกษาและปฏิบัติด้วยตนเองจนเกิดผล (จิตอาสากระทรวงศึกษาธิการ, 2565)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้น้อมนำโครงการอารยเกษตร สืบสาน รักษา ต่อยอด ตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง ด้วย “โคก หนอง นา แห่งน้ำใจและความหวัง” สู่การขับเคลื่อนในสถานศึกษา โดยมุ่งหวังให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะอารยเกษตร ประกอบด้วย การพึ่งพาตนเอง เป็นที่พึ่งพิงให้ผู้อื่น และการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน จากรายงานผลการดำเนินงานโครงการของกลุ่มพัฒนาโรงเรียนในโครงการพระราชดำริและโครงการเฉลิมพระเกียรติ พบว่า ระยะเวลาที่ 1 ปีการศึกษา 2564 มีโรงเรียนเข้าร่วม จำนวน 102 โรงเรียน 5 ภูมิภาค และศูนย์การศึกษาพิเศษ มีการลงพื้นที่ที่ตรวจเยี่ยมเพื่อรับฟังข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะของโรงเรียน พบว่า แนวทางการพัฒนาในแต่ละพื้นที่ การนำหลักสูตรไปใช้ มีความแตกต่างกันของละบริบทพื้นที่ ต้องมีการศึกษาพื้นที่ก่อนการดำเนินงาน การสร้างความร่วมมือและเครือข่ายของชุมชนส่งผลต่อการพัฒนา สนับสนุน การดำเนินงานของโรงเรียน ระยะเวลาที่ 2 ปีการศึกษา 2564-2565 มีโรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย 88 โรงเรียน มีการพัฒนาผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา นำไปสู่การพัฒนาแนวทาง และหลักสูตรในแต่ละพื้นที่อยู่ระหว่างการดำเนินการอบรมและพัฒนา และระยะเวลาที่ 3 ปีการศึกษา 2565-2566 มีการรับสมัครโรงเรียน ทั้งหมด 245 เขต คัดเลือกเขตละ 3 โรงเรียน ให้ได้โรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย 735 โรงเรียน อยู่ระหว่างการดำเนินงานแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาคัดเลือก และประกาศผลการคัดเลือก มีการอบรมพัฒนาผู้บริหารครู ที่รับผิดชอบโครงการ ตามลำดับ (กลุ่มพัฒนาโรงเรียนในโครงการพระราชดำริและโครงการเฉลิมพระเกียรติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2565) แสดงให้เห็นว่า การขับเคลื่อนโครงการอารยเกษตร สืบสาน รักษา ต่อยอด ตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง ด้วย “โคก หนอง นา แห่งน้ำใจและความหวัง” สู่สถานศึกษานั้น ยังไม่มีความชัดเจนในการดำเนินการพัฒนาสถานศึกษาได้อย่างยั่งยืน

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะสังเคราะห์การพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืนเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะผู้เรียนตามแนวทางพระราชทานอารยเกษตร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และเป็นสารสนเทศในการขับเคลื่อนพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืนให้ประสบความสำเร็จ อีกทั้งยังเป็นการน้อมนำแนวทางพระราชทาน อารยเกษตร ที่จะสืบสาน รักษา และต่อยอดเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะให้นักเรียน ครู ผู้บริหาร บุคลากร และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถพึ่งพาตนเอง เป็นที่พึ่งพิงให้กับผู้อื่น และบริหารจัดการทรัพยากรท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบการพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืนเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะผู้เรียนตามแนวทางพระราชทานอารยเกษตร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาเอกสารแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืน ซึ่งได้จากแนวคิดทฤษฎีจากเอกสารและงานวิจัยของนักวิชาการและนักการศึกษาที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ จำนวน 12 แหล่ง ดังนี้

1. ศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืน ซึ่งได้จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีจากเอกสารและงานวิจัยของนักวิชาการและนักการศึกษาที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ จำนวน 12 แหล่ง ได้แก่ องค์การยูเนสโก (2012), แผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21, 1992), Mogren, Gericke and Scherp (2019), Ridei, Tytova and Diegtiar et al. (2021), ศูนย์พัฒนาธุรกิจเพื่อความยั่งยืน (2562), กาญจนา เกรียงศรี (2559), วิรัช วิรัชนิการวรรณ (2559), อมราพร บุญให้ (2564) พระกิตติญาณวิสิฐ (2565), อภิชาติ ไขษิตวานิช (2560), ปิตินันท์ ราชภักดี และคณะ (2564) และมานะ สิทธิฐานนนท์และคณะ (2566)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบวิเคราะห์เอกสาร เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของการพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืนเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะผู้เรียนตามแนวทางพระราชทานอารยเกษตร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามหลักการพิจารณาความถี่สอดคล้องกับแนวคิดของนักวิจัยที่มีค่าความถี่สูงตั้งแต่ 5 ขึ้นไป หรือร้อยละ 50 ขึ้นไป (ณัฐกรณ์ หลาวทอง, 2559)

ขั้นตอนที่ 2 สังเคราะห์องค์ประกอบของการพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืนเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะผู้เรียนตามแนวทางพระราชทานอารยเกษตร

1. ผู้ให้ข้อมูล

1.1 ผู้วิจัยดำเนินการสังเคราะห์องค์ประกอบของการพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืนเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะผู้เรียนตามแนวทางพระราชทานอารยเกษตรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืน ซึ่งได้จากสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษา ครูแกนนำของสถานศึกษาหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการอารยเกษตร สืบสาน รักษา ต่อยอด ตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงด้วย “โคก หนอง นา แห่งน้ำใจและความหวัง” จำนวน 5 คน ตามเกณฑ์ที่กำหนด คือ เป็นผู้บริหารสถานศึกษา ครูแกนนำของสถานศึกษาหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการอารยเกษตร สืบสาน รักษา ต่อยอด ตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงด้วย “โคก หนอง นา แห่งน้ำใจและความหวัง” ระยะที่ 1 ปีการศึกษา 2564 ที่มีแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) และมีผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องจนเป็นที่ยอมรับ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยมีวิธีสร้างเครื่องมือและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้

2.1 สร้างประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยกำหนดขอบเขตของคำถาม ครอบคลุม 6 องค์ประกอบการพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืน ได้แก่ 1) ด้านการบริหารและการจัดการ 2) ด้านผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 3) ด้านการมีส่วนร่วม 4) ด้านการประเมินผล 5) ด้านการพัฒนาบุคลากร และ 6) ด้านการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนรู้ ตามสภาพบริบทของโรงเรียน

2.2 นำประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึก ที่สร้างขึ้นตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) กับผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษา ด้านการวิจัยและประเมินผล และผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้อง และปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ โดยมีค่าดัชนี IOC รายข้ออยู่ในช่วง 0.8-1.0

2.3 นำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกไปเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อยืนยันองค์ประกอบการพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืนเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะผู้เรียนตามแนวทางพระราชทานอารยเกษตรโดยสัมภาษณ์กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลต่อไป

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ขอความอนุเคราะห์ประสานผู้ให้ข้อมูลเพื่อสอบถามความสนใจและเต็มใจในการให้ข้อมูล โดยคำนึงถึงหลักจริยธรรมในมนุษย์ในการวิจัย

3.2 ดำเนินการขอหนังสือราชการจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และนัดหมายวัน เวลาในการสัมภาษณ์ โดยส่งแบบสัมภาษณ์ไปให้ผู้ให้ข้อมูลทราบล่วงหน้า

3.3 ดำเนินการสัมภาษณ์วัน และเวลาที่นัดหมายกับผู้ให้ข้อมูล โดยผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ตามแนวคำถามหลักไม่มีกำหนดหรือเรียงลำดับตามหัวข้อ แต่เป็นการสนทนาแบบธรรมชาติไม่สร้างความอึดอัดแก่ผู้ถูกซักถาม และทำการจดบันทึกและตรวจสอบข้อมูลทุกครั้งอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ที่ได้ในประเด็นต่าง ๆ และนำมาจัดระบบข้อมูลแยกเป็นหมวดหมู่เพื่ออธิบายให้เข้าใจเกี่ยวกับสภาพการพัฒนาศาสนสถานศึกษาที่ยั่งยืนในการกำหนดนิยามปฏิบัติการที่ชัดเจนขององค์ประกอบการพัฒนาศาสนสถานศึกษาที่ยั่งยืน

ผลการวิจัย

ผลการสังเคราะห์องค์ประกอบการพัฒนาศาสนสถานศึกษาที่ยั่งยืน ซึ่งได้จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีจากเอกสารและงานวิจัยของนักวิชาการและนักการศึกษาที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาสรุปเป็นตารางสังเคราะห์องค์ประกอบได้พิจารณาองค์ประกอบของการพัฒนาศาสนสถานศึกษาที่ยั่งยืน ตามหลักการพิจารณาความถี่สอดคล้องกับแนวคิดของนักวิจัยที่มีค่าความถี่สูงตั้งแต่ 5 ขึ้นไป หรือร้อยละ 50 ขึ้นไป (ณัฐภรณ์ หลาวทอง, 2559) โดยผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่าองค์ประกอบการพัฒนาศาสนสถานศึกษาที่ยั่งยืนรายด้านที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน แต่นักวิชาการและนักการศึกษาเรียกชื่อต่างกัน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงรวมองค์ประกอบที่มีความหมายคล้ายคลึงกันแต่เรียกชื่อแตกต่างกัน แล้วตั้งชื่อใหม่ที่เหมาะสมและชัดเจนหรือเลือกใช้ชื่อตามองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่ง ผลปรากฏดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การสังเคราะห์องค์ประกอบของการพัฒนาศาสนสถานศึกษาที่ยั่งยืน

นักวิชาการ	องค์ประกอบการพัฒนา สถานศึกษาที่ยั่งยืน	1. องค์การยูเนสโก (2012)	2. แผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21, 1992)	3. Mogren, Gericke and Scherp (2019)	4. Ridei, Tytova & Diegtiar et al. (2021)	5. ศูนย์พัฒนาธุรกิจเพื่อความยั่งยืน (2562)	6. กาญจนา เจริญศรี (2559)	7. วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2559)	8. อมราพร บุญให้ (2564)	9. พระกิตติญาณวิสิฐ (2565)	10. อภิชาดา โสเชิตวานิช (2560)	11. ปิณฑิชา ราชภัทท์ และคณะ (2564)	12. มานะ สิทธิวงษ์ชานนท์และคณะ (2566)	ความถี่	ร้อยละ
1. การบริหารและจัดการ		✓		✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓	✓	9	75*
1.1 เป้าหมายวิสัยทัศน์ กลยุทธ์		✓		✓		✓	✓					✓		9	75
						✓					✓				

ตารางที่ 1 (ต่อ)

นักวิชาการ														
องค์ประกอบการพัฒนา สถานศึกษาที่ยั่งยืน														
	1. องค์การยูเนสโก (2012)	2. แผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21, 1992)	3. Mogren, Gericke and Scherp (2019)	4. Ridei, Tytova & Diegtiar et al. (2021)	5. ศูนย์พัฒนาธุรกิจเพื่อความยั่งยืน (2562)	6. กาญจนา เจริญศรี (2559)	7. วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2559)	8. อมราพร บุญให้ (2564)	9. พระกิตติญาณวิสิฐ (2565)	10. อภิชาดา โสฬิตวานิช (2560)	11. ปิณฑช ราชภักดี และคณะ (2564)	12. มานะ สิทธิวงษานนท์และคณะ (2566)	ความถี่	ร้อยละ
- เป้าหมายการบริหารจัดการ					✓									
- กำหนดกลยุทธ์ความยั่งยืน														
- กำหนดวิสัยทัศน์ยุทธศาสตร์														
1.2 กำหนดนโยบาย					✓								1	8
1.3 การวิเคราะห์บริบท					✓								2	17
- ศึกษาชุมชน										✓				
- ยึดปัญหาของประชาชนเป็นหลัก														
1.4. การบริหารจัดการ			✓					✓		✓			6	50
- กิจวัตรและโครงสร้าง				✓								✓		
- ระบบโครงสร้าง														
- ปฏิรูปโครงสร้างการบริหาร														
2. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	✓			✓	✓							✓	6	50*
- ผู้กำหนดนโยบาย บุคคลสังคม และรัฐ				✓					✓		✓			

พ.ร.บ. พ.ร.บ. พ.ร.บ.

ตารางที่ 1 (ต่อ)

นักวิชาการ	องค์ประกอบการพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืน	1. องค์การยูเนสโก (2012)	2. แผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21, 1992)	3. Mogren, Gericke and Scherp (2019)	4. Ridei, Tytova & Diegtiar et al. (2021)	5. ศูนย์พัฒนาธุรกิจเพื่อความยั่งยืน (2562)	6. กาญจนา เจริญศรี (2559)	7. วิรัช วิรัชนิการารณ (2559)	8. อมราพร บุญให้ (2564)	9. พระกิตติญาณวิสิฐ (2565)	10. อภิชาติดา โสฬิตวานิช (2560)	11. ปิณฑิข ราชภัคที และคณะ (2564)	12. มานะ สิทธิวงษานนท์และคณะ (2566)	ความถี่	ร้อยละ
-ขับเคลื่อนแผนงานสู่การปฏิบัติ - ดำเนินงานตามแผนงาน											✓				
11. ทบทวนปรับปรุงและพัฒนา		✓				✓					✓			3	25
12. การพัฒนาหลักสูตร - ส่งเสริมการทำหลักสูตร - บูรณาการหลักสูตรและเนื้อหา - ปฏิรูปหลักสูตร - ความรู้หรือเทคโนโลยี							✓		✓	✓				6	50*
13. ผลสำเร็จ/ปัจจัยความสำเร็จ - การพัฒนารูปแบบการบริหาร - ขยายผลความสำเร็จ					✓		✓				✓			4	33
14. คุณธรรมหรือจิตใจ - จิตสำนึก								✓		✓				2	17

ตารางที่ 1 (ต่อ)

นักวิชาการ													
องค์ประกอบการพัฒนา สถานศึกษาที่ยั่งยืน													
	1. องค์การยูเนสโก (2012)	2. แผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21, 1992)	3. Mogren, Gericke and Scherp (2019)	4. Ridei, Tytova & Diegtiar et al. (2021)	5. ศูนย์พัฒนาธุรกิจเพื่อความยั่งยืน (2562)	6. กาญจนา เกรังซี่ (2559)	7. วิรัช วิรัชนิการรณ (2559)	8. อมราพร บุญให้ (2564)	9. พระกิตติคุณวิสิฐ (2565)	10. อภิชาติา ไชยวัฒนา (2560)	11. ปิณฑิษฐ์ ราชภักดี และคณะ (2564)	12. มานะ สิทธิวงษานนท์และคณะ (2566)	
15. คุณภาพชีวิต							✓					1	8
16. ความสมดุล							✓					1	8
17. เครือข่าย							✓					2	1
- สร้างเครือข่าย										✓			7
การเรียนรู้													
18. กิจกรรมการ												4	3
เรียนรู้			✓					✓					3
- การปฏิบัติงาน									✓				
สอน												✓	
- กิจกรรมพัฒนา													
ผู้เรียน													
- พัฒนา													
กระบวนการ													
เรียนรู้													
19. งบประมาณ												2	1
และปัจจัย									✓		✓		7
สนับสนุน													
20. ภาวะผู้นำ										✓		3	2
													5
21. การเรียนรู้										✓		✓	2
ตลอดชีวิต													1
													7
22. การ									✓		✓	2	1
เสริมสร้างความ													7
ตระหนัก													

* หมายถึง องค์ประกอบที่ผู้วิจัยคัดเลือกโดยพิจารณาความถี่ที่มีค่าความถี่สูงตั้งแต่ 5 ขึ้นไป หรือร้อยละ 50 ขึ้นไป

จากตารางที่ 1 พบว่าองค์ประกอบของการพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืนเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะผู้เรียน ตามแนวพระราชทานอารยเกษตรที่เกี่ยวกับการพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืน มี 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การบริหารและการจัดการ 2) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 3) การมีส่วนร่วม 4) การประเมินผล 5) การพัฒนาบุคลากร และ 6) การพัฒนาหลักสูตรและการเรียนรู้

นอกจากนั้น ผู้วิจัยนำผลจากการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ของผลการสัมภาษณ์ทั้งหมดที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth interview) ของผู้บริหารสถานศึกษา ครูแกนนำของสถานศึกษาหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการอารยเกษตร สืบสาน รักษา ต่อยอด ตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงด้วย “โคก หนอง นา แห่งน้ำใจและความหวัง” สามารถนำมากำหนดนิยามปฏิบัติการ และตัวบ่งชี้ให้กับองค์ประกอบหลักของการพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืน ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 องค์ประกอบ นิยามปฏิบัติการ และตัวบ่งชี้การพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืน

องค์ประกอบ	นิยามปฏิบัติการ	ตัวบ่งชี้
1. การบริหารและการจัดการ	การศึกษา วิเคราะห์ต้นทุนทางภูมิสังคมและปัจจัยแวดล้อมของสถานศึกษา และกำหนดนโยบายสอดคล้องกับความต้องการของหน่วยงานต้นสังกัด โดยสร้างความเข้าใจร่วมกันกำหนดเป้าหมาย วิสัยทัศน์ กลยุทธ์ และยุทธศาสตร์ เพื่อวางกรอบนโยบายการพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ปฏิบัติงานตามขอบข่ายภารกิจตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาที่เข้มแข็ง ต่อเนื่อง และมีประสิทธิผล มีนวัตกรรมการบริหารจัดการพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืน แผนงาน โครงการ ที่มุ่งสู่การพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนตามแนวทางอารยเกษตร	1.สถานศึกษาดำเนินการศึกษา วิเคราะห์ต้นทุนทางภูมิสังคม และปัจจัยแวดล้อมของสถานศึกษา 2.สถานศึกษากำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับความต้องการของหน่วยงานต้นสังกัด 3.สถานศึกษามีการสร้างความร่วมมือกันกำหนดเป้าหมาย วิสัยทัศน์ กลยุทธ์ และยุทธศาสตร์ 4.สถานศึกษากำหนดกรอบนโยบายการดำเนินการขับเคลื่อนตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม 5.สถานศึกษาปฏิบัติงานตามขอบข่ายภารกิจตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาที่เข้มแข็ง ต่อเนื่องและมีประสิทธิผล 6.สถานศึกษามีนวัตกรรมการบริหารจัดการพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืน 7.สถานศึกษามีแผนงาน โครงการที่มุ่งสู่การพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนตามแนวทางอารยเกษตร
2. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	การสร้างขอบเขตผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสถานศึกษา วิเคราะห์และระบุผู้มีส่วนได้เสียที่สำคัญ สื่อสารกับผู้กำหนดนโยบาย บุคคล สังคม รัฐ ชุมชนที่มีส่วนร่วม รับผิดชอบ และศึกษาผลกระทบผู้มีส่วนได้เสีย ได้แก่ ผู้บริหาร ครูผู้สอน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้นำชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น ผู้ปกครอง และหน่วยงานต่าง ๆ	1.สถานศึกษามีการสร้างขอบเขตผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสถานศึกษา วิเคราะห์และระบุผู้มีส่วนได้เสียที่สำคัญ 2.สถานศึกษาสื่อสารกับผู้กำหนดนโยบาย บุคคล สังคม รัฐ ชุมชนที่มีส่วนร่วมรับผิดชอบ 3.สถานศึกษามีการศึกษาผลกระทบผู้มีส่วนได้เสีย ได้แก่ ผู้บริหาร ครูผู้สอน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้นำชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น ผู้ปกครอง และหน่วยงานต่าง ๆ

ตารางที่ 2 (ต่อ)

องค์ประกอบ	นิยามปฏิบัติการ	ตัวบ่งชี้
3. การมีส่วนร่วม	พร้อมทั้งกำหนดวิธีการและแนวทางการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างการรับรู้และความเข้าใจในการพัฒนาสถานศึกษา โดยมีการประชาสัมพันธ์เชิงรุกที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายและผู้มีส่วนได้เสียที่มีความพึงพอใจในการพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืน	4.สถานศึกษากำหนดวิธีการและแนวทางการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างการรับรู้และความเข้าใจในการพัฒนาสถานศึกษา 5.สถานศึกษามีการประชาสัมพันธ์เชิงรุกที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายและผู้มีส่วนได้เสีย 6.สถานศึกษาได้รับความพึงพอใจจากผู้มีส่วนได้เสียในการพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืน
	การประสานเครือข่ายความร่วมมือของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ ครอบคลุมทุกภาคส่วน และสร้างแรงบันดาลใจที่เป็นแบบอย่างในการลงมือปฏิบัติที่ดีให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมวางแผน ดำเนินการ สนับสนุน และประเมินผล ด้วยการจัดทำข้อตกลง และระดมทรัพยากรโดยเปิดเวทีสาธารณะ แลกเปลี่ยนเรียนรู้และแสดงความคิดเห็นร่วมกันของหัวหน้าหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อการปรับปรุงและพัฒนาให้ประสบความสำเร็จและบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืน	1.สถานศึกษาประสานเครือข่ายความร่วมมือของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ ครอบคลุมทุกภาคส่วน 2.สถานศึกษาสร้างแรงบันดาลใจที่เป็นแบบอย่างในการลงมือปฏิบัติที่ดีให้เกิดการมีส่วนร่วม 3.สถานศึกษาใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการวางแผน ดำเนินการ สนับสนุน และประเมินผล 4.สถานศึกษาจัดทำข้อตกลงร่วมกับเครือข่ายความร่วมมือของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ 5.สถานศึกษามีการระดมทรัพยากรร่วมกับเครือข่ายความร่วมมือของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ 6.สถานศึกษาเปิดเวทีสาธารณะในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันและแสดงความคิดเห็นร่วมกัน 7.สถานศึกษานำข้อคิดเห็นมาการปรับปรุงและพัฒนาให้ประสบความสำเร็จและบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืน
4. การประเมินผล	การกำหนดเกณฑ์และจัดทำคู่มือแนวทางวัดประเมินผลที่ชัดเจน รวบรวมและรายงานข้อมูลในการนิเทศ ติดตาม ตรวจสอบอย่างเป็นระบบ และวิเคราะห์ผลการดำเนินงานตามเป้าหมายที่กำหนด แลกเปลี่ยนและให้ข้อมูลสะท้อนกลับ โดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์จากผลการประเมินเป็นฐานและนำผลการประเมินมาปรับปรุงพัฒนา	1.สถานศึกษามีการกำหนดเกณฑ์และจัดทำคู่มือแนวทางวัดประเมินผลที่ชัดเจน 2.สถานศึกษามีการรวบรวมและรายงานข้อมูลอย่างเป็นระบบ 3.สถานศึกษานิเทศ ติดตาม ตรวจสอบอย่างเป็นระบบ 4.สถานศึกษามีการวิเคราะห์ผลการดำเนินงานตามเป้าหมายที่กำหนด 5.สถานศึกษามีการแลกเปลี่ยนและให้ข้อมูลสะท้อนกลับ

ตารางที่ 2 (ต่อ)

องค์ประกอบ	นิยามปฏิบัติการ	ตัวบ่งชี้
5. การพัฒนาบุคลากร	สถานศึกษาอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม	6.สถานศึกษาใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์จากผลการประเมินเป็นฐาน 7.สถานศึกษานำผลการประเมินมาปรับปรุงพัฒนาสถานศึกษาอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม
	กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของบุคลากร มีบุคลากรที่เป็นแกนนำขับเคลื่อน โดยมีการสร้างความตระหนักความสำคัญ ความรักและศรัทธาในวิชาชีพและวัฒนธรรมองค์กร ด้วยการเพิ่มพูนองค์ความรู้ผ่านการฝึกอบรม ประชุมเชิงปฏิบัติการ สัมมนา และศึกษาดูงาน ส่งเสริมการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ในสถานศึกษา ถ่ายทอดและส่งต่อประสบการณ์ เพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืน	1.สถานศึกษามีกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของบุคลากรในสถานศึกษา 2.สถานศึกษามีบุคลากรที่เป็นแกนนำขับเคลื่อน 3.สถานศึกษามีการสร้างความตระหนักความสำคัญ ความรักและศรัทธาในวิชาชีพและวัฒนธรรมองค์กร 4.สถานศึกษาเพิ่มพูนองค์ความรู้ผ่านการฝึกอบรม ประชุมเชิงปฏิบัติการ สัมมนา และศึกษาดูงาน 5.สถานศึกษาส่งเสริมการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ในสถานศึกษา (PLC) 6.สถานศึกษามีการถ่ายทอดและส่งต่อประสบการณ์ เพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืน
6. การพัฒนาหลักสูตรและการเรียนรู้	การกำหนดเป้าหมายหลักการและผลลัพธ์ผู้เรียนในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาตามกรอบแนวทางอารยเกษตร โดยมีครูที่นำผลการพัฒนาบุคลากรประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ ออกแบบการจัดการเรียนรู้ เชิงรุกที่หลากหลายในชั้นเรียน มีการบูรณาการกิจกรรมที่เน้นปัญหาเป็นฐานตามภูมิสังคมที่นำมาสู่การแก้ปัญหาในระดับท้องถิ่น บริหารจัดการชั้นเรียนเชิงบวกสร้างปฏิสัมพันธ์ผู้เรียนให้เกิดผลลัพธ์ในมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม	1.สถานศึกษากำหนดเป้าหมายหลักการและผลลัพธ์ผู้เรียนตามแนวทางอารยเกษตร 2.สถานศึกษามีการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาตามกรอบแนวทางอารยเกษตร 3.สถานศึกษามีครูที่นำผลการพัฒนาบุคลากรประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ 4.สถานศึกษามีการออกแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่หลากหลายในชั้นเรียน 5.สถานศึกษาจัดการบูรณาการกิจกรรมที่เน้นปัญหาเป็นฐานตามภูมิสังคมที่นำมาสู่การแก้ปัญหาในระดับท้องถิ่น 6.สถานศึกษาบริหารจัดการชั้นเรียนเชิงบวก สร้างปฏิสัมพันธ์ผู้เรียนให้เกิดผลลัพธ์ในมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

อภิปรายผลการวิจัย

จากการสังเคราะห์องค์ประกอบการพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืนเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะผู้เรียนตามแนวทางพระราชทานอารยเกษตร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ 1)

การบริหารและการจัดการ 2) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 3) การมีส่วนร่วม 4) การประเมินผล 5) การพัฒนาบุคลากร และ 6) การพัฒนาหลักสูตรและการเรียนรู้ โดยผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบการพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืน จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสังเคราะห์องค์ประกอบของการพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืนเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะผู้เรียนตามแนวทางพระราชทานอารยเกษตร จากแบบสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษา ครูแกนนำของสถานศึกษาหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการอารยเกษตร สืบสาน รักษา ต่อยอด ตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงด้วย “โคก หนอง นา แห่งน้ำใจและความหวัง” ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีการขับเคลื่อนการพัฒนาสถานศึกษาโดยรับนโยบายมาจากกระทรวงศึกษาธิการตามลำดับของหน่วยงานต้นสังกัดภายใต้กรอบมาตรฐานการจัดการศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้เป็นการดำเนินการเป็นไปในทิศทางและเป้าประสงค์เดียวกัน จากการพิจารณาผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า องค์ประกอบการพัฒนาสถานศึกษาบางตัว มีความหมายคล้ายคลึงกัน แต่นักวิชาการและนักการศึกษาเรียกชื่อต่างกัน จะได้องค์ประกอบการพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืน สอดคล้องกับวุฒิชัย สวิพันธุ์ (2567) ได้สังเคราะห์ตัวแปรการพัฒนาสถานศึกษาสู่ความยั่งยืน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จากแนวคิดของนักวิชาการ นักวิจัยและจากประสบการณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน การพัฒนาการบริหารจัดการ การพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาการเรียนการสอน และการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน เช่นเดียวกับชลธิชา กลมเกลียวและประมุข ชูสอน (2567) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืน ควรมีการดำเนินการตามองค์ประกอบดังต่อไปนี้ ด้านวางแผนการพัฒนาที่ยั่งยืน ด้านจัดการเรียนการสอนเชิงรุก ด้านส่งเสริมบุคลากรอย่างสร้างสรรค์ ด้านพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ด้านกำกับและติดตามอย่างเป็นระบบ และด้านรับผิดชอบต่อสังคม

สรุปผลการวิจัย

องค์ประกอบการพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืนเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะผู้เรียนตามแนวทางพระราชทานอารยเกษตร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มี 6 องค์ประกอบ โดยนำผลการสัมภาษณ์เชิงลึกมากำหนดนิยามปฏิบัติการ และตัวบ่งชี้ให้กับองค์ประกอบหลักของการพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืน ดังนี้ 1) การบริหารและการจัดการ มี 7 ตัวบ่งชี้ 2) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มี 7 ตัวบ่งชี้ 3) การมีส่วนร่วม มี 7 ตัวบ่งชี้ 4) การประเมินผล มี 7 ตัวบ่งชี้ 5) การพัฒนาบุคลากร มี 6 ตัวบ่งชี้ และ 6) การพัฒนาหลักสูตรและการเรียนรู้ มี 6 ตัวบ่งชี้

การนำไปใช้ประโยชน์ประยุกต์ใช้ได้จริง

ผู้บริหาร หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง ควรนำองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ไปเป็นสารสนเทศ และปรับใช้ให้เข้ากับสภาพบริบทภูมิสังคมของแต่ละพื้นที่ในการ “สืบสาน รักษา และต่อยอด” แนวทางพระราชทานสู่การขับเคลื่อนพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืนให้ประสบความสำเร็จ เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะผู้เรียนตามแนวทางพระราชทานอารยเกษตร ให้สามารถพึ่งพาตนเอง เป็นที่พึ่งพิงให้กับผู้อื่น และบริหารจัดการทรัพยากรท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืนได้อย่างแท้จริง และควรมีการศึกษาจัดเรียงลำดับความสำคัญของแต่ละองค์ประกอบที่เหมาะสมเพื่อสร้างและพัฒนาเป็นรูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืนและขยายผลอย่างต่อเนื่องในทุกพื้นที่

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณรองศาสตราจารย์ ดร.ณิรดา เวชญาติลักษณ์ อาจารย์ที่ปรึกษาเป็นอย่างสูงที่ให้ข้อเสนอแนะงานวิจัยสำเร็จและสมบูรณ์ได้

ขอขอบคุณผู้บริหารสถานศึกษา ครูแกนนำของสถานศึกษาหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการอารยเกษตร สืบสาน รักษา ต่อยอด ตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงด้วย “โคก หนอง นา แห่งน้ำใจและความหวัง” ระยะที่ 1 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์และมีส่วนร่วมให้การวิจัยสำเร็จลงได้ตามวัตถุประสงค์

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา เวงรังษี. (2559). การศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน (Education for Sustainable Development: ESD). *วารสารสมาคมนักวิจัย*, 21(2), 18
- กลุ่มพัฒนาโรงเรียนในโครงการพระราชดำริและโครงการเฉลิมพระเกียรติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2565). รายงานผลการดำเนินงานโครงการอารยเกษตร สืบสาน รักษา ต่อยอด ตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงด้วย “โคก หนอง นา แห่งน้ำใจและความหวัง” ประจำปี 2565. ม.ป.พ.
- จิตอาสากระทรวงศึกษาธิการ. (2565). โครงการอารยเกษตร สืบสาน รักษา ต่อยอด ตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงด้วย “โคก หนอง นา แห่งน้ำใจและความหวัง”. <https://jitarsa.moe.go.th/>
- ชลธิชา กลมเกลียว และประมุข ชูสอน. (2567). แนวทางการพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาหนองคาย. *วารสาร มจร. อุบลปริทรรศน์*, 9(3), 2083-2084
- ณัฐธรรณ์ หลาวทอง. (2559). แนวทางการพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืน: กรณีศึกษาสถานศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารการศึกษาเพื่อการพัฒนา*, 5(2), 96-112.
- ปิณฑิ ราชภักดี และคณะ. (2564). แนวทางการบริหารโรงเรียนให้ยั่งยืนภายใต้กรอบ SDGs. *วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์ใหม่*, 10(1), 45-63.
- พระกิตติญาณวิสิฐ. (2565). เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาโรงเรียนแบบยั่งยืน. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มานะ สิ้นธุวานานนท์ นัฐยา บุญกองแสน และกษกร หวังเติมกลาง. (2566). การศึกษากับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs). *วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี*, 6(5), 527-544
- โรงเรียนจิตอาสาพระราชทาน. (2564). พระราชดำรัส “อารยเกษตร” ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 10. <https://www.facebook.com/royaljitasaschool/posts/306823501065>
- วุฒิชัย สวิพันธุ์. (2567). สมรรถนะมุ่งผลสัมฤทธิ์ที่ส่งผลต่อการพัฒนาสถานศึกษาสู่ความยั่งยืน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารสหวิทยาการและการจัดการร่วมสมัย*, 3(3), 67-75
- วิจารณ์ พานิช. (2566). การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน Education for Sustainable Development. *คุรุสภาวิทยารักษ์*, 4(2), 1-12
- วิรัช วิรัชนิการรณ. (2559). หลักการบริหารจัดการโรงเรียนเชิงกลยุทธ์เพื่อความยั่งยืน. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ศูนย์พัฒนาธุรกิจเพื่อความยั่งยืน. (2562). แนวทางการดำเนินงานด้านความยั่งยืนของโรงเรียนในประเทศไทยสำนักพิมพ์แห่งชาติ.
- สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13. สำนักนายกรัฐมนตรี.
- อภิชาติ ไข่มิวนิช. (2560). กลยุทธ์การพัฒนาสถานศึกษาที่ยั่งยืนในยุคดิจิทัล. *วารสารการบริหารการศึกษา*, 12(2), 23-40.
- อมรรพ บุญให้. (2564). การพัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมสถานศึกษาที่ยั่งยืน. *วารสารการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์*, 7(1), 55-72.
- Agenda 21. (1992). *Sustainable Development Action Plan*. United Nations.
- Boonnak, C., Chariyathammanukul (2018). *Research coordination for SDGs (Research Report)*. The Thailand Research Fund (TRF).
- Mogren, A., Gericke, N., & Scherp, H. (2019). Whole school approaches to sustainable development: A model that links to school improvement. *Environmental Education Research*, 25(4), 508-531.
- Ridei, N., Tytova, N., & Diegtiar, A. (2021). Educational strategies for sustainable school development: Case studies in Europe. *Journal of Sustainable Education*, 18(2), 120-135.
- UNESCO. (2012). *Education for Sustainable Development: A global perspective*. UNESCO.

การจัดการไฟป่าด้วยวิถีชุมชนบ้านสามขา : บทวิเคราะห์บนพื้นฐานหลักการ ทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9

Community-Based Forest Fire Management in Ban Samkha: An Analysis Based on the Principles of King Rama IX

ปิยวดี นิลสนธิ^{1*} มนัส สุวรรณ² ถนัด บุญชัย³ และรัชพล สัมพุทธานนท์⁴

¹สาขาวิชาศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

²บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

³วิทยาลัยแม่ฮ่องสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

⁴คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

*piyawadee_nil@cmru.ac.th

บทคัดย่อ

ชุมชนบ้านสามขา จังหวัดลำปาง เป็นพื้นที่ที่เผชิญกับปัญหาไฟป่าอย่างต่อเนื่อง ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น งานวิจัยนี้มุ่งศึกษากระบวนการจัดการไฟป่าด้วยวิถีชุมชนของบ้านสามขาโดยวิเคราะห์บนพื้นฐานหลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 เพื่อถอดบทเรียนความสำเร็จที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่อื่นที่มีบริบทคล้ายคลึงกัน วัตถุประสงค์ของการศึกษา คือ เพื่อถอดบทเรียนความสำเร็จของการจัดการไฟป่าโดยชุมชนบ้านสามขา โดยวิเคราะห์ตามหลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการทบทวนเอกสาร บทความวิชาการและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำชุมชนในพื้นที่บ้านสามขาและตำบลสะเลียง พร้อมทั้งวิเคราะห์ข้อมูลตามหลักการทรงงานทั้ง 27 ข้อ ซึ่งครอบคลุมหลักคิด หลักธรรม และหลักปฏิบัติ

ผลการศึกษาพบว่าความสำเร็จของการจัดการไฟป่าที่บ้านสามขาเกิดจาก 5 ปัจจัยสำคัญ ได้แก่ 1) ผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งและมีวิสัยทัศน์ 2) การปลูกจิตสำนึกและสร้างความร่วมมือของชาวบ้านผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน 3) การผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ 4) การบริหารจัดการแบบองค์รวมที่เชื่อมโยงสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม 5) การยึดแนวพระราชดำริและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นกรอบแนวคิดหลัก ข้อเสนอที่ได้จากงานวิจัยนี้คือ ชุมชนสามารถสร้างรูปแบบการจัดการไฟป่าแบบมีส่วนร่วมที่ยั่งยืนและสามารถขยายผลสู่ชุมชนอื่นได้ โดยควรส่งเสริมการพัฒนาเครือข่ายและสนับสนุนเชิงนโยบายจากภาครัฐเพื่อความต่อเนื่องของระบบ

คำสำคัญ : การจัดการไฟป่า หลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 บ้านสามขา

Abstract

Ban Samkha community in Lampang Province has long faced persistent forest fire problems, causing significant impacts on natural resources, the environment, and the well-being of local residents. This study explores the community's forest fire management practices through the framework of King Rama IX's Philosophy of Development. The research adopts a qualitative methodology, combining document review and in-depth interviews with community leaders in Ban Sam Kha and Saluang Subdistrict. The analysis is

based on 27 principles of the King's Philosophy, emphasizing holistic thinking, ethical values, and practical application.

The results highlight five critical success factors: strong and visionary leadership, participatory learning processes, integration of local wisdom with modern technology, holistic environmental-social-economic management, and the application of the Sufficiency Economy Philosophy. The study concludes that Ban Samkha offers a replicable, community-based model of forest fire management. Policy support and network development are recommended to sustain and expand these efforts in similar rural contexts.

keywords: forest fire management, king rama ix's working principles, ban samkha

บทนำ

ตามตำนานกว่า 100 ปี มีการเล่าขานกันว่ามีชาวบ้านคนหนึ่งออกไปล่าสัตว์ตอนกลางคืน ได้แก๊งตัวใหญ่แต่เอากลับบ้านคนเดียวไม่ไหว จึงตัดเฉพาะขาหลังไปขาหนึ่ง ส่วนที่เหลือปล่อยทิ้งไว้โดยหวังจะมาเอาในวันรุ่งขึ้น ครั้นถึงวันรุ่งขึ้นได้ชักชวนชาวบ้านกลับไปเอาส่วนที่เหลือแต่ไม่พบ คงเห็นเฉพาะรอยงูใหญ่ลากเงี่ยงที่เหลือสามขาไป จึงตามรอยไปจนถึงถ้ำแห่งหนึ่ง ชาวบ้านได้ใช้ช้างสามพรายช่วยดึงงูใหญ่พร้อมเงี่ยงขึ้นมาจากถ้ำได้สำเร็จ จากนั้นมาจึงเรียกชื่อหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านสามขา” ในอดีต ชาวบ้านสามขาอพยพมาจากบ้านเหล่าหนองปล้อง (ปัจจุบันอยู่ใน ต.พระบาท อ.เมือง จ.ลำปาง) เนื่องจากน้ำท่วมและภัยพิบัติอื่น ๆ ทำให้ต้องย้ายถิ่นฐานมาที่ตั้งปัจจุบัน บ้านสามขาถูกล้อมรอบด้วยภูเขา ทำให้การเดินทางติดต่อกับภายนอกเป็นไปอย่างลำบาก วิถีชีวิตของชาวบ้านจึงผูกพันกับธรรมชาติโดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ และป่า อย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด การใช้ทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าวส่งผลให้เกิดภูมิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน รวมถึงการทำมาหากิน ขนบธรรมเนียม ประเพณี และความเชื่อของคนในชุมชน ปัจจุบันชุมชนบ้านสามขาอยู่ติดกับผืนป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่จางฝั่งซ้ายซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน ผืนป่ามีลักษณะเป็นที่ราบสูงและภูเขา เป็นป่าต้นน้ำ มีดอยสูง 3 ยอด ลักษณะเป็นผาสามเส้า ป่าต้นน้ำมีชนิดพันธุ์ไม้ที่หลากหลาย ส่วนหมู่บ้านอยู่บริเวณพื้นที่ราบตอนล่างเหมาะกับการทำนา โดยมีต้นตาลโตนดที่มีอายุเก่าแก่มากกว่า 700 ต้น

ประเด็นปัญหาสำคัญด้านทรัพยากรธรรมชาติของบ้านสามขา คือ ปัญหาไฟป่าที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี มิใช่เพียงป่าไม้ที่ถูกทำลายจากไฟป่าเท่านั้น แต่ปัญหาดังกล่าวยังส่งผลต่อการขาดแคลนน้ำและความชุ่มชื้นของดิน ทำให้ชาวบ้านไม่สามารถเพาะปลูกพืชได้เต็มศักยภาพ อย่างไรก็ตาม สิ่งที่น่าสนใจคือ ชุมชนบ้านสามขาสามารถจัดการปัญหาไฟป่าได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยแนวทางการจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่พัฒนาขึ้นจากฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเข้มแข็ง จนได้รับการยอมรับจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษาหลายแห่ง ปัจจุบัน บ้านสามขาได้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมเชิงบูรณาการ ที่มีทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางมาเยี่ยมชมและศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม จากประเด็นดังกล่าวจึงเกิดคำถามที่น่าสนใจว่าชุมชนบ้านสามขามีกระบวนการหรือแนวทางในการจัดการปัญหาไฟป่าอย่างไรจึงสามารถนำไปสู่ความยั่งยืนและเป็นต้นแบบได้

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อถอดบทเรียนความสำเร็จของการจัดการไฟป่าโดยชุมชนบ้านสามขา โดยวิเคราะห์ตามหลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มุ่งศึกษากระบวนการจัดการไฟฟ้าของชุมชนบ้านสามขา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อถอดบทเรียนความสำเร็จจากประสบการณ์จริงของชุมชน ผ่านการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยภาคสนาม และการสนทนากลุ่มกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยใช้กรอบแนวคิดหลักการทำงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 เป็นแนวทางในการวิเคราะห์

1. กลุ่มเป้าหมาย

ด้วยความรู้ที่บ้านสามขาเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในหมู่นักวิชาการด้านการจัดการมนุษย์และสิ่งแวดล้อม ทำให้มีวรรณกรรมทั้งในรูปแบบของงานวิจัยและบทความวิชาการค่อนข้างมากและหลากหลาย กรณีของบทความนี้ ผู้วิจัยทบทวนงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้เป็นหลัก สืบค้นและวิเคราะห์เอกสารทั้งในรูปแบบสิ่งพิมพ์และออนไลน์ ได้แก่ รายงานการวิจัย บทความวิชาการ และกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าไม้และไฟฟ้าในบริบทของบ้านสามขา การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพใช้เทคนิคการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งจากพฤติกรรมจริงในสถานการณ์จริงและจากประสบการณ์ตรงของผู้มีบทบาทในการจัดการไฟฟ้า โดยกลุ่มเป้าหมายของการเก็บข้อมูล ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชนของบ้านสามขา จำนวน 1 กลุ่ม รวม 5 คน และกลุ่มผู้นำชุมชนตำบลสะลง จำนวน 1 กลุ่ม รวม 8 คน กลุ่มตัวอย่างทั้งสองคัดเลือกโดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากบทบาทโดยตรงของกลุ่มเป้าหมายในการวางแผน ตัดสินใจ และดำเนินการจัดการไฟฟ้าในระดับพื้นที่ รวมถึงมีประสบการณ์ในกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยเข้าร่วมกิจกรรมประชุมประจำเดือนของหมู่บ้านสามขา ซึ่งเป็นเวทีการประชุมสาธารณะของชุมชน เพื่อสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วม บทบาทของผู้นำ การสื่อสาร และกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการไฟฟ้า

2.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก ดำเนินการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างกับกลุ่มเป้าหมายทั้งสองชุมชน โดยใช้แนวคำถามที่ครอบคลุมประเด็นด้านแนวคิด ทักษะ ทักษะ ประสิทธิภาพ และบทเรียนจากการจัดการไฟฟ้าในชุมชน

2.3 การสำรวจพื้นที่จริง ผู้วิจัยลงพื้นที่ตรวจสอบจุดเกิดไฟฟ้า แนวกันไฟ ฝายชะลอน้ำ และพื้นที่ที่มีการใช้ประโยชน์ร่วมกับการอนุรักษ์ เพื่อเก็บข้อมูลสนับสนุนเชิงพื้นที่

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ถูกถอดความและนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยเน้นการจัดกลุ่มประเด็นและการเปรียบเทียบระหว่างสองพื้นที่ศึกษาเพื่อสังเคราะห์รูปแบบการจัดการไฟฟ้าที่มีความเหมาะสมตามบริบทท้องถิ่นและเชื่อมโยงกับหลักการทำงานของในหลวงรัชกาลที่ 9

ผลการวิจัย

1. ปัญหาไฟฟ้าในชุมชนบ้านสามขา

ไฟฟ้าเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนบ้านสามขามาเป็นเวลานาน ไฟฟ้าไม่ได้เป็นเพียงภัยพิบัติที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติเท่านั้น แต่ยังก่อให้เกิดผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ประโยชน์จากที่ดินและป่าไม้

1.1 สภาพปัญหา

บ้านสามขาเป็นพื้นที่ป่าชุมชน 12,385 ไร่ (ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กรมป่าไม้, 2568) ซึ่งมีความสำคัญต่อระบบนิเวศและเป็นต้นน้ำของลำธารในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงมิถุนายนของทุกปีมักเกิด

ไฟฟ้าขึ้นเป็นประจำ ปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดไฟฟ้ามาจากการกระทำของมนุษย์เป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นการล่าสัตว์ การเผาป่า เพื่อหาของป่า การแผ้วถางพื้นที่เพื่อทำการเพาะปลูก ไฟฟ้าที่เกิดขึ้นมักถูกลดอย่างรวดเร็วจากภูเขาสูงหนึ่งไปยังอีกสูงหนึ่ง ส่งผลให้เกิดหมอกควันปกคลุมในพื้นที่ และก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนโดยเฉพาะผู้สูงอายุและเด็กนอกจากนี้ ไฟฟ้ายังมีส่วนในการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้สัตว์ป่าขาดแหล่งอาศัย และส่งผลกระทบต่อความสมดุลของระบบนิเวศในระยะยาว

1.2 สาเหตุของไฟฟ้า

สาเหตุหลักของไฟฟ้าในบ้านสามขามีหลายประการ พบเหตุปัจจัยหลักคือ การเผาป่าเพื่อทำไร่เลื่อนลอยและการแสวงหาของป่า ชาวบ้านบางส่วนใช้วิธีเผาป่าเพื่อเตรียมพื้นที่เพาะปลูกส่งผลให้เกิดไฟฟ้าและการสูญเสียพื้นที่ป่าอย่างต่อเนื่อง ชาวบ้านในชุมชนบ้านสามขาบางส่วนเก็บของป่า เช่น ปลี ตาล หอม กระเทียม มะขาม เห็ด ผักหวาน และน้ำผึ้งป่าเพื่อบริโภคเองบางส่วนและขายบางส่วน ที่น่าสังเกตคือชาวบ้านมีความเชื่อว่าการจุดไฟเผาป่าจะช่วยให้ผักหวานป่า หน่อไม้และเห็ดออกงามมากขึ้นโดยไม่ได้คำนึงถึงว่าพฤติกรรมดังกล่าวทำให้เกิดผลกระทบที่รุนแรงตามมา เช่น สัตว์ป่าที่ไม่สามารถหนีไฟได้ทันถูกเผาตาย ต้นไม้ที่กำลังเติบโตต้องถูกเผาทำลาย สภาพอากาศที่แห้งแล้ง ในช่วงฤดูแล้งอากาศร้อนและแห้งทำให้ไฟป่าลุกลามได้ง่าย การสะสมของเศษซากพืชที่ไหม้ไฟและวัสดุที่เหลือจากไฟป่าก่อนหน้านี้กลายเป็นเชื้อเพลิงสะสมทำให้ไฟป่ามีความรุนแรงขึ้น การบุกรุกป่าเพื่อทำการเกษตรและการขยายพื้นที่เพาะปลูกทำให้พื้นที่ป่าลดลง และพื้นดินขาดความชุ่มชื้น

1.3 ผลกระทบของไฟฟ้า

ไฟฟ้าก่อให้เกิดผลกระทบทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ ด้านสิ่งแวดล้อม ไฟฟ้าทำลายป่าต้นน้ำทำให้เกิดดินขาดความชุ่มชื้น เกิดการพังทลายของหน้าดิน และสัตว์ป่าสูญเสียที่อยู่อาศัย ด้านทรัพยากรน้ำ ลำน้ำสำคัญ เช่น ห้วยแม่อิงและห้วยสามขาเกิดการแห้งขอด ทำให้การกักเก็บน้ำไม่มีประสิทธิภาพและระบบประปาภูเขาเสื่อมสภาพ ด้านสุขภาพ ควันไฟฟ้าทำให้เกิดปัญหาหมอกควันส่งผลให้ชาวบ้านเสี่ยงต่อโรคทางเดินหายใจ โดยเฉพาะในเด็กและผู้สูงอายุ ด้านเศรษฐกิจ การเกษตรได้รับผลกระทบจากดินเสื่อมคุณภาพและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ลดลงจากปัญหาสิ่งแวดล้อม

2. การจัดการไฟฟ้าบ้านสามขา

กรณีของการจัดการไฟฟ้าของชุมชนบ้านสามขามีกลุ่มผู้นำชุมชนและผู้นำทางความคิด ได้แก่ นายบุญเรือน เฒ่าคำ ผู้ใหญ่บ้าน(พ่อหลวง) หมู่ที่ 6 ซึ่งเป็นผู้สืบทอดความเป็นผู้นำในอดีตจากพ่อหลวงจำนงค์ จันทร์จอม เป็นนักปฏิบัติที่นำชาวบ้านมาช่วยกันพลิกฟื้นบ้านสามขาจากหมู่บ้านที่เผชิญปัญหาหนี้สินและการขาดแคลนน้ำจากการที่พื้นที่ป่าถูกทำลายให้กลับมาสู่การเป็นหมู่บ้านที่มีแผนแม่บทเพื่อการบูรณาการงานต่าง ๆ ในการพัฒนาบ้านสามขาสู่การเป็นชุมชนต้นแบบ นอกเหนือจากทั้งสองคนที่กล่าวแล้ว ผู้นำทางความคิดที่มีส่วนพัฒนาบ้านสามขาเป็นอย่างมากเช่นกัน คือ พ่อหนานทองสุข วงศ์ขำกัน อดีตเจ้าอาวาสวัดสามขาผู้เชี่ยวชาญภาษาล้านนา พ่อหนานชาญ อุทธิยะ นักวิจัยชาวบ้าน ร.ต.ชัย วงศ์ตระกูล และครูศรีนวล วงศ์ตระกูล อดีตครูโรงเรียนบ้านสามขา ที่มีบทบาทอย่างมากในกระบวนการพัฒนาบ้านสามขา กรณีของครูศรีนวล ท่านเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการวางรากฐานหลักสูตรห้วยสามขาเพื่อหล่อหลอมให้เยาวชนบ้านสามขามีความรักความผูกพันในหมู่บ้านของตนเอง

นายบุญเรือน เฒ่าคำ ผู้ใหญ่บ้านบ้านสามขา หมู่ที่ 6 ได้ให้ข้อมูลถึงกระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน โดยเน้นถึงความเป็น “พลังของชุมชน” ว่า

“เราเริ่มจากไม่มีอะไรเลย ป่าถูกเผาจนเหลือแต่หินกับดิน แต่พอเราค่อย ๆ สร้างฝาย ร่วมแรงร่วมใจกันเดินป่าทุกวัน ตอนนี้เรามีฝายมากกว่า 3,000 แห่ง น้ำเริ่มไหลกลับมา ป่าก็เริ่มฟื้น คนก็เริ่มเปลี่ยนความคิด ชาวบ้านเข้าใจว่าถ้าเราดูแลป่า ป่าก็จะดูแลเรา”

“เราไม่ได้รอรัฐ ไม่ได้รอใคร เราใช้แรงคนกับแรงใจของพวกเราเอง มันจึงยั่งยืน” (บุญเรือน เฒ่าคำ, สัมภาษณ์ส่วนตัว, 10 สิงหาคม 2567)

พ่อหนานทองสุข วงศ์ษา กัน อดีตเจ้าอาวาสวัดสามขา ได้สะท้อนแนวคิดเชิงปรัชญาว่า การอนุรักษ์ป่าไม่ใช่เรื่องที่แยกออกจากหลักธรรมของศาสนา หากแต่เป็นสิ่งเดียวกัน โดยระบุว่า

“การอนุรักษ์ธรรมชาติไม่ขัดกับศาสนา ตรงกันข้าม ธรรมชาติคือธรรมะ ชุมชนที่มีจิตใจสงบก็จะเคารพป่า เพราะป่าคือครู เราเคยสอนเยาวชนให้ไหว้ต้นไม้ก่อนตัดไม้เพื่อแสดงความเคารพ และวันนี้เขาก็กลับมาปลูกต้นไม้เอง” (ทองสุข วงศ์ษา กัน, สัมภาษณ์ส่วนตัว, 10 สิงหาคม 2567)

แนวคิดนี้ถือเป็นการประสาน “วัฒนธรรมกับการอนุรักษ์” เข้าไว้ด้วยกันอย่างลึกซึ้ง และแสดงให้เห็นถึงบทบาทของ “ธรรมะ” ในการส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืน ช่วยสร้างจิตสำนึกเชิงจริยธรรมในการดูแลป่าให้กับเยาวชน และปลูกฝังความสัมพันธ์ทางอารมณ์กับธรรมชาติ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การอนุรักษ์มีพลังและยั่งยืนในระยะยาว

พ่อหนานชาญ อุทัยยะ นักวิจัยชาวบ้านและผู้ติดตามพัฒนาการของหมู่บ้านอย่างใกล้ชิดมากกว่า 20 ปี ได้ให้ข้อมูลที่สะท้อนให้เห็นถึงจุดแข็งของชุมชนในฐานะผู้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง โดยระบุว่า

“ผมบันทึกข้อมูลของหมู่บ้านนี้มาเกือบ 20 ปี การฟื้นฟูป่าของบ้านสามขาไม่ได้เกิดจากโครงการรัฐ แต่มาจากการทดลองผิดถูกของชาวบ้านเอง ทุกการสร้างฝาย ทุกการปลูกต้นไม้ เราเรียนรู้จากผลลัพธ์จริง และนำมาพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นระบบ” (ชาญ อุทัยยะ, สัมภาษณ์ส่วนตัว, 10 สิงหาคม 2567)

แนวคิดดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงบทบาทของความรู้ท้องถิ่น (Local Knowledge) ที่ถูกสั่งสมจากการปฏิบัติจริงและสามารถต่อยอดไปสู่การจัดการที่มีโครงสร้าง เป็นระบบ และยั่งยืนในระดับชุมชน ถือเป็นรูปแบบของการพัฒนาแบบพึ่งตนเองที่ตอบโจทย์ความหลากหลายทางภูมิสังคมได้อย่างแท้จริง

การจัดการป่าชุมชนบ้านสามขาแบ่งเป็น 3 ยุคสำคัญ กล่าวคือ ยุคแรก เป็นยุคแห่งการเรียนรู้ (พ.ศ. 2546-2548) เริ่มต้นด้วยการปลูกต้นไม้หลากหลายชนิดในพื้นที่บางส่วนของโรงเรียนเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และเป็นแหล่งหากินของสัตว์เล็ก ยุคที่สอง เป็นยุคของการจัดการ (พ.ศ. 2548-2550) การจัดการป่าชุมชนเริ่มมีรูปแบบและโครงสร้างที่ชัดเจน การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลรักษาป่าและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ยุคที่สาม เป็นยุคแห่งความยั่งยืน (พ.ศ. 2550-ปัจจุบัน) ชุมชนบ้านสามขาได้พัฒนาแนวคิดและต่อยอดกระบวนการจัดการป่าชุมชนให้มีความยั่งยืน มีการถ่ายทอดความรู้ให้กับลูกหลานเยาวชน และคนนอกชุมชน ชุมชนสามารถนำแนวคิดการจัดการป่าชุมชนไปปรับใช้ในพื้นที่อื่น ได้ตามสภาพของแต่ละพื้นที่ (พรพิมล ชำรัมย์, 2556) ชุมชนบ้านสามขาได้พัฒนาแนวคิดและวิธีการจัดการป่าให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความเชื่อดั้งเดิม โดยแบ่งการดูแลป่าออกเป็น 3 โซน ได้แก่ (1) โซน A เป็นป่าอนุรักษ์ในพื้นที่ป่าต้นน้ำ มีพื้นที่ ประมาณ 12,000 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่บริเวณห้วยสามขา ห้วยแม่ือง ห้วยหาด และ ห้วยกันจั่ว ป่าโซนนี้ห้ามตัดไม้ทุกชนิด (2) โซน B เป็นป่าที่อนุญาตให้ใช้ไม้ปลูกบ้านเรือนได้ตามความเหมาะสม มีพื้นที่ ประมาณ 2,800 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ม่อนดอยเปียง ม่อนกันจั่ว และห้วยป่ากุด และ (3) โซน C เป็นป่าหัวไร่ปลายนา มีพื้นที่ประมาณ 300 ไร่ ครอบคลุมบริเวณสันห้วยโป่ง ห้วยต่อ ห้วยโทกแฮด และห้วยป่าดำ ชาวบ้านใช้ไม้ทำฟืน ทำกะตู่(กระท่อมขนาดเล็ก) เพื่อใช้เป็นที่พักชั่วคราวระหว่างช่วงเวลาการทำไร่

จากการถอดบทเรียนทำให้ทราบว่าชุมชนบ้านสามขามีวิธีการจัดการไฟป่าด้วยวิธีชุมชนที่หลากหลาย รายละเอียดดังนี้

1. การสร้างความตระหนักและจิตสำนึก

สาเหตุสำคัญของการเกิดไฟป่ากรณีบ้านสามขาส่วนใหญ่เกิดจากการกระทำของชาวบ้าน ดังนั้น การแก้ปัญหาไฟป่าให้เด็ดขาดต้องแก้ที่ต้นเหตุสำคัญ คือ แก่ที่คน การแก้ปัญหาไฟป่าด้วยวิธีชุมชนของบ้านสามขา คือ การที่ผู้นำชุมชนโดยการสนับสนุนจากภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา ร่วมกันสร้างความตระหนักและจิตสำนึกให้กับสมาชิกในชุมชนเป็นลำดับแรก เริ่มต้นด้วยการให้ความรู้และความเข้าใจในธรรมชาติและประโยชน์ของป่าไม้ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และ

สิ่งแวดล้อมที่มีต่อชุมชนบ้านสามขาเองและต่อพื้นที่อื่นโดยรอบ จากนั้น จึงปลูกฝังให้สมาชิกของชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนมีความผูกพัน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความหวงแหนอยากที่จะดูแลรักษา สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาจากกิจกรรมดังกล่าว คือ การสร้างแนวกันไฟ การแผ้วถาง และวิธีการดับไฟป่า นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งกลุ่มแผ้วถางไฟป่าที่ทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้และอาสาสมัคร ชุมชนบ้านสามขามีการจัดกลุ่มบุคคลเพื่อผลัดกันทำหน้าที่ในการสำรวจป่าทุกวันในช่วงหน้าแล้ง มีหน่วยลาดตระเวนโดยแบ่งความรับผิดชอบเป็นหมวดสับเปลี่ยนกันไปครบทุกหมวดและทุกบ้าน โดยมีการนำเทคโนโลยี เช่น วิทยุสื่อสารเพื่อแจ้งเตือน หากพบเห็นไฟป่าเกิดขึ้น การดับไฟป่าจะเป็นหน้าที่ของผู้ชาย ส่วนผู้หญิงมีหน้าที่เตรียมอาหารไปส่งให้กับอาสาสมัครดับไฟป่า

ชุมชนบ้านสามขาได้ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ป่าไม้และพยายามต่อสู้กับปัญหาไฟป่ามาโดยตลอดมีการกำหนดกติกาชุมชนเพื่อเป็นแนวทางในการดูแลป่าไม้ด้วยการแบ่งพื้นที่ป่าออกเป็น 3 โซน ได้แก่ ป่าอนุรักษ์ ป่าใช้สอย และป่าหัวไร่ปลายนา เพื่อจัดการกับปัญหาการบุกรุก และเพิ่มความสามารถในการฟื้นตัวของป่า มีการกำหนดเขตพื้นที่อนุรักษ์และเขตที่สามารถใช้ประโยชน์จากป่าได้ นอกจากนี้ยัง มีการออกกฎหมายห้ามตัดไม้บริเวณป่าต้นน้ำลำธาร มีการอบรมและสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของไฟป่าและแนวทางป้องกัน

2. การสร้างกลุ่มเยาวชนรักษ์ป่า

ด้วยวิสัยทัศน์ของผู้นำชุมชนบ้านสามขาตั้งแต่สมัยพ่อหลวงจ่านงค์ จันทรจอม ที่เห็นว่าการสร้างให้คนมีความรู้ความเข้าใจในความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติทั้ง น้ำ ดิน และป่าไม้ซึ่งมีคุณประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนต้องสร้างตั้งแต่เด็ก โดยบ้านสามขาได้พัฒนาหลักสูตร "ห้วยสามขา: เห็ด ป่า นา ข้าว" เพื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น หลักสูตรนี้มีเป้าหมายให้เด็กรู้จักบ้านเกิด และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตในอนาคต

การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องเริ่มต้นตั้งแต่วัยเด็ก โดยเฉพาะในบริบทของชุมชนที่พึ่งพาทรัพยากรป่าไม้เพื่อการดำรงชีวิต ครูศรีนวล วงศ์ตระกูล อดีตครูโรงเรียนบ้านสามขา ออกแบบหลักสูตร "ห้วยสามขา: เห็ด ป่า นา ข้าว" ซึ่งเน้นการเรียนรู้จากชีวิตจริงของชุมชน เพื่อให้เด็กรู้จักบ้านเกิดของตนเอง เด็กทุกคนต้องรู้จักเดินป่า เก็บเห็ด ปลูกต้นไม้ และเรียนรู้วิธีสร้างแนวกันไฟ ชีวิตจริงคือห้องเรียนที่ดีที่สุด และเริ่มจากสิ่งที่เขาเห็นทุกวันจากแนวคิดดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า "ธรรมชาติ" คือสื่อการเรียนรู้ที่มีคุณค่าที่สุดสำหรับเยาวชน โดยเฉพาะเมื่อเชื่อมโยงเข้ากับบริบทชีวิตของตนเอง การออกแบบการเรียนรู้ที่ผูกโยงกับพื้นที่จริง ช่วยเสริมสร้างทั้งทักษะชีวิต ความเข้าใจเรื่องทรัพยากรและความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม อันเป็นรากฐานของการอนุรักษ์ที่แท้จริง

3. การปลูกป่า

การปลูกป่าเป็นกิจกรรมหลักในการฟื้นฟูป่าไม้ที่ถูกทำลาย บ้านสามขาได้ส่งเสริมสนับสนุนให้สมาชิกในชุมชนปลูกป่าโดยใช้พันธุ์ไม้ท้องถิ่นที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ทั้งนี้ เพื่อให้การฟื้นฟูป่ามีประสิทธิภาพและยั่งยืน นอกจากนี้ยังมีการฟื้นฟูระบบนิเวศโดยการสร้างแหล่งน้ำ การป้องกันการพังทลายของดิน และการสร้างที่อยู่อาศัยให้กับสัตว์ป่า ชุมชนบ้านสามขาดำเนินกิจกรรมการปลูกป่าและฟื้นฟูป่าชุมชนอย่างต่อเนื่องเพื่อแก้ไขปัญหาภัยแล้งและอุทกภัยที่เคยเกิดขึ้นในอดีต ชาวบ้านร่วมมือปรึกษาหารือกันเพื่อหาทางออกในการแก้ปัญหาโดยได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนในการสร้างความรู้และดำเนินงานตามแผนการจัดการที่ตกลงร่วมกัน นอกจากนี้ชุมชนยังได้ขยายความร่วมมือไปยังหมู่บ้านใกล้เคียงก่อตั้งเครือข่ายลุ่มน้ำจางมีสมาชิก 25 หมู่บ้าน ร่วมกันดูแลป่าและทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน

4. การระดมสร้างฝายชะลอน้ำ (Check Dam)

จากการศึกษาดูงานที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนบ้านสามขาได้นำแนวคิดการสร้างฝายชะลอน้ำมาประยุกต์ใช้เพื่อรักษาความชุ่มชื้นของดินและลดการสะสมของตะกอนในอ่างเก็บน้ำและลดโอกาสการเกิดไฟป่า โดยเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 ผลที่ตามมาคือ มีน้ำเพียงพอสำหรับการเพาะปลูกและการเจริญเติบโตของพืชพรรณต่าง ๆ ในพื้นที่ป่า ลดการพังทลายของดินและลดความเสี่ยงจากน้ำท่วม บ้านสามขามีฝายดักตะกอน 3 ประเภท ได้แก่ ฝาย

ธรรมชาติขนาดเล็กที่ใช้กิ่งไม้กับหินเรียง กระจ่ายกันอยู่ประมาณ 3,000 ฟาย มีฝายผสมผสานขนาดกลางที่ใช้หิน แผ่นพลาสติก ประมาณ 30 ฟาย และฝายกล่อ่ง (แกเบรียล) ซึ่งเป็นโครงลวดใส่หินอยู่ตรงปากทางจากปาก่อนลงสู่อ่างน้ำ จำนวน 8 ฟาย โดยมีแผนจะสร้างเพิ่มอีกปีละ 250-300 ฟาย

5. การสร้างแนวกันไฟ

พื้นที่ป่าบ้านสามขา มีชาวบ้านทั้งในพื้นที่บ้านสามขาเองและคนจากนอกพื้นที่เดินทางผ่านและหาของป่าอยู่อย่างต่อเนื่องทุกปี กลุ่มคนเหล่านี้มักจะใช้วิธีการแบบดั้งเดิมตามความเชื่อ คือ การจุดไฟเผาป่าเพื่อให้ได้สัตว์ป่าส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่งคือพืชพรรณป่า เช่น หน่อไม้ เห็ด และผักหวาน ถ้าไม่มีมาตรการในการป้องกัน พื้นที่ป่าของชุมชนจะถูกทำลายให้เหลือน้อยลงและสามารถส่งผลกระทบให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมอื่น วิธีการป้องกันดังกล่าวที่ชุมชนบ้านสามขาได้นำมาปฏิบัติ คือ การทำแนวกันไฟ ชุมชนได้ดำเนินการสร้างแนวกันไฟเพื่อป้องกันไฟป่าอย่างต่อเนื่องทุกปี ตามแนวเขตป่าชุมชนบ้านแม่ทะ หมู่ 1 ตำบลแม่ทะ อำเภอแม่ทะ จนถึงป่าชุมชนบริเวณริมอ่างเก็บน้ำแม่ทะ บ้านผาตลาด หมู่ 4 ตำบลพระบาท อำเภอเมืองลำปาง แนวกันไฟมีความกว้างประมาณ 8 เมตรตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ จากนั้นใช้วิธีการกวาดเศษกิ่งไม้ ใบไม้ หญ้าแห้ง และวัสดุที่ติดไฟออกจากพื้นที่ แนวกันไฟเพื่อป้องกันการลุกลามของไฟป่ามีระยะทางยาวประมาณ 8 กิโลเมตร ควบคู่กันไปกับ การทำแนวกันไฟ คือ การจัดตั้งทีมอาสาสมัครดับไฟป่าเพื่อทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่รัฐ

6. การใช้ประโยชน์จากป่าอย่างยั่งยืน

ชุมชนบ้านสามขาเป็นตัวอย่างที่โดดเด่นของการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืน ผ่านการผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดการสมัยใหม่ ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาป่ามาหลายชั่วอายุคน ความสำเร็จของการจัดการป่าชุมชนบ้านสามขาเริ่มต้นจากการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนซึ่งมีบทบาทสำคัญในการกำหนดกฎระเบียบและดูแลการใช้ประโยชน์จากป่า กระบวนการในการบริหารจัดการ คือ คณะกรรมการได้แบ่งพื้นที่ป่าออกเป็นโซนต่าง ๆ อย่างชัดเจน โดยมีทั้งเขตอนุรักษ์ที่ห้ามรบกวนระบบนิเวศโดยเด็ดขาด และเขตใช้สอยที่ชาวบ้านสามารถเก็บหาของป่าได้ภายใต้กฎระเบียบที่กำหนด การใช้ประโยชน์จากป่าของชุมชนยึดหลักความยั่งยืนเป็นสิ่งสำคัญ ชาวบ้านจะอนุญาตให้เก็บของป่าได้ตามฤดูกาล เช่น เห็ด ผักป่า และสมุนไพรต่าง ๆ โดยคำนึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติและการฟื้นฟูทรัพยากร การใช้ไม้พื้นจะเก็บเฉพาะกิ่งไม้แห้งที่ร่วงหล่นตามธรรมชาติและมีข้อห้ามเด็ดขาดในการตัดไม้ใหญ่โดยไม่ได้รับอนุญาต นอกจากนี้ ชุมชนยังมีโครงการปลูกป่าทดแทนอย่างต่อเนื่องเพื่อรักษาความสมดุลของระบบนิเวศ ระบบการจัดการทรัพยากรของชุมชนมีความเป็นระบบและทันสมัย มีการสำรวจและจัดทำแผนที่ป่าชุมชนอย่างละเอียด จัดระบบเวรยามดูแลป่าเพื่อป้องกันการบุกรุก และจัดกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ป่าที่ชาวบ้านทุกวัยมีส่วนร่วม

ชุมชนบ้านสามขาได้พัฒนาระบบการจัดการไฟป่าที่มีประสิทธิภาพ เริ่มจากการจัดการเชิงระบบที่มีการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนเพื่อกำหนดกฎระเบียบและดูแลการใช้ประโยชน์จากป่า มีการแบ่งโซนพื้นที่ป่าอย่างชัดเจนเพื่อควบคุมการใช้ไฟและป้องกันไฟป่าในแต่ละพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม รวมถึงจัดระบบเวรยามเพื่อดูแลป่าและเฝ้าระวังการเกิดไฟป่าด้านการป้องกันสาเหตุของไฟป่า ชุมชนได้กำหนดกฎระเบียบควบคุมการใช้ประโยชน์จากป่าเพื่อลดความเสี่ยงจากการจุดไฟเผา ส่งเสริมการเก็บของป่าตามฤดูกาลเพื่อลดการเผาป่า และกำหนดให้มีการเก็บไม้พื้นได้เฉพาะกิ่งไม้แห้งที่ร่วงหล่นเพื่อ ลดการตัดไม้และเผาป่า มาตรการเหล่านี้ช่วยลดความเสี่ยงของการเกิดไฟป่าได้อย่างมีประสิทธิภาพ การฟื้นฟูและรักษาระบบนิเวศเป็นอีกหนึ่งแนวทางสำคัญ โดยชุมชนมีโครงการปลูกป่าทดแทนอย่างต่อเนื่องเพื่อฟื้นฟูพื้นที่ที่ถูกทำลายจากการเกิดไฟป่า มีการรักษาความสมดุลของระบบนิเวศเพื่อลดความเสี่ยงของการเกิดไฟป่า และส่งเสริมการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าแบบมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในชุมชน ชุมชนให้ความสำคัญกับการสร้างจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมโดยปลูกฝังจิตสำนึกอนุรักษ์ให้คนในชุมชนโดยเฉพาะเยาวชน มีการถ่ายทอดความรู้เรื่องความสำคัญของป่าและการป้องกันไฟป่า และมีการสร้างการมีส่วนร่วมของคนทุกวัยในการดูแลรักษาป่า ทำให้เกิดความตระหนักและความร่วมมือในการป้องกันไฟป่าอย่างแท้จริง

3. ผลลัพธ์แห่งความสำเร็จ

มาตรการต่าง ๆ ที่ชุมชนบ้านสามขาได้นำมาใช้ก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีหลายประการ ได้แก่

3.1 ลดอัตราการเกิดไฟฟ้า ทำให้พื้นที่ป่าฟื้นตัวและเพิ่มความชุ่มชื้นของพื้นที่ต้นน้ำ ระบบการจัดการป่าชุมชนที่ยั่งยืนของบ้านสามขามีส่วนสำคัญในการป้องกันและควบคุมไฟฟ้า ผ่านการจัดการเชิงระบบ การป้องกัน การฟื้นฟูระบบนิเวศ การสร้างความตระหนักและจิตสำนึก และการบริหารจัดการแบบบูรณาการ

3.2 คุณภาพน้ำดีขึ้น ระบบกักเก็บน้ำมีประสิทธิภาพมากขึ้น ส่งผลต่อการเกษตรและการอุปโภคบริโภคภายในชุมชน

3.3 เศรษฐกิจชุมชนดีขึ้น ชาวบ้านสามารถบริโภคอาหารที่สามารถผลิตได้ภายในชุมชนทำให้ลดค่าใช้จ่ายในการหาซื้ออาหาร สมาชิกของชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นอีกทางหนึ่งจากการทำอาชีพเสริมเมื่อมีเวลาว่าง เช่น การทำผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลัก การรับจ้างทั่วไป นอกจากนี้ ชาวบ้านยังมีรายได้เสริมอีกส่วนหนึ่งจากการเข้ามาศึกษาดูงาน การเข้ามาท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ของกลุ่มหรือคณะบุคคลจากภายนอก

3.4 ชุมชนบ้านสามขาได้รับการยกย่องในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ได้รับรางวัลด้านสิ่งแวดล้อม 3 รางวัล ได้แก่ 1) รางวัลลูกโลกสีเขียว ครั้งที่ 10 ปี พ.ศ. 2551 ประเภทชุมชน จากการเป็นต้นแบบในการจัดการทรัพยากรน้ำ โดยเฉพาะการสร้างฝายชะลอน้ำและดักตะกอนซึ่งมีการสร้างฝายกว่า 3,000 แห่งทั่วพื้นที่ 2) รางวัลลูกโลกสีเขียว ประเภท “สืบทอด เกตุทัต รางวัลแห่งความยั่งยืน” จากสถาบันลูกโลกสีเขียวและปตท. ปี พ.ศ. 2557 รางวัลนี้เป็นที่ยกย่องความพยายามในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน และ 3) รางวัลหมู่บ้านต้นแบบปลอดการเผาจากกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ในปี พ.ศ. 2557 รางวัลนี้มอบให้แก่ชุมชนหรือหมู่บ้านที่สนับสนุนและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันและลดปัญหาไฟป่าและหมอกควัน นอกจากนี้ ในปี พ.ศ. 2565 ชุมชนบ้านสามขาได้รับการตรวจประเมินเป็นชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมที่มีการพัฒนาครอบคลุมทุกมิติ โดยเฉพาะการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับแนวคิด BCG Model

4. วิเคราะห์ความเชื่อมโยงกับหลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9

หลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 มีทั้งหมด 27 ข้อ แบ่งเป็น 3 หลักใหญ่ ได้แก่ “หลักธรรม หลักคิดและหลักปฏิบัติ” โดยหลักธรรม หรือ หลักของจิตใจ หมายถึง การนำหลักการทรงงานมาเป็นฐานคิดในการที่จะลงมือปฏิบัติงานหรือการดำรงตนให้อยู่บนพื้นฐานของความถูกต้องชอบธรรม จำนวน 6 ข้อ ได้แก่ 1) ซื่อสัตย์ สุจริต จงรักเอื้ออาทร 2) การอ่อนน้อม ถ่อมตน 3) ความเพียร 4) รู้ รัก สามัคคี 5) ทำเรื่อง ๆ ทำแบบสังฆทาน 6) มีความสุขในการทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น หลักคิด คือ การดำรงตนและการปฏิบัติงาน โดยสามารถนำมาใช้ให้สอดคล้องกับบริบทภูมิสังคมของชุมชน จำนวน 13 ข้อ ได้แก่ 1) ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ ทำงานอย่างผู้รู้จริง 2) ระมัดระวังข้างใน 3) ทำตามลำดับขั้น 4) ภูมิสังคม 5) องค์กรรวม 6) ประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด 7) ขาดทุนคือกำไร 8) ปลุกป่าในใจคน 9) ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ 10) อธรรมปราบอธรรม 11) ประโยชน์ส่วนรวม 12) การพึ่งตนเอง และ 13) เศรษฐกิจพอเพียง หลักปฏิบัติ คือ การนำหลักการทรงงานมาปรับใช้กับการดำเนินชีวิตหรือการปฏิบัติงานให้นำไปสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน จำนวน 8 ข้อ ได้แก่ 1) เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา 2) แก้ปัญหาที่จุดเล็ก คิด Macro เริ่ม Micro 3) ไม่ติดตำรา ทำให้ง่าย 4) การมีส่วนร่วม 5) พออยู่ พอกิน 6) บริการรวมที่จุดเดียว 7) ร่าเริง รื่นเริง คึกคัก กระฉับกระเฉง มีพลัง เป็นปัจจัยสำคัญของการทำงานที่มีประสิทธิภาพ และ 8) ชัยชนะของการพัฒนา (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2568)

เมื่อนำหลักการทรงงานมาวิเคราะห์กับการจัดการไฟป่าของชุมชนบ้านสามขา พบว่ามีความสอดคล้องกับหลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 จำนวน 13 ข้อ โดยแบ่งตามหมวดหมู่ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. หลักธรรม

1.1 รู้ รัก สามัคคี

สิ่งที่สามารถเห็นได้เชิงประจักษ์ในความสำเร็จของชุมชนบ้านสามขา คือ การที่ชาวบ้านมีความรัก ความสามัคคี มีความเคารพและนับถือในผู้นำ กิจกรรมใดที่เป็นประโยชน์สาธารณะของชุมชนทุกคนจะช่วยกัน ร่วมมือกันในกิจกรรมเหล่านั้น เพื่อความสุขและความร่มเย็นของคนในชุมชน

2. หลักคิด

2.1 ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ ทำงานอย่างผู้รู้จริง

การร่วมมือกันแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบหลังจากศึกษาดูงานที่ศูนย์พัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ชาวบ้านเริ่ม "ลงมือทำจริง" โดยเลือกใช้วิธีสร้าง "ฝ่ายชะลอความชุ่มชื้น" ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาที่เหมาะสมกับพื้นที่ของพวกเขา

2.2 ระเบิดจากข้างใน

ชาวบ้านมีการปรับเปลี่ยนความเชื่อและทัศนคติเกี่ยวกับการเผาป่า ชุมชนเกิดความเข้าใจและเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ป่าด้วยตนเอง ผู้นำชุมชน นายจ๋านงค์ จันทร์จอม อดีตผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำที่เริ่มต้นสร้างความเข้าใจอย่างลึกซึ้งให้กับชาวบ้าน โดยอธิบายให้เห็นถึงปัญหาและผลกระทบของปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชน ตามด้วยสาเหตุของปัญหา ในการแก้ปัญหาของชุมชนต้องอาศัยความร่วมมือของทุกคนในชุมชน มิใช่รอความช่วยเหลือจากภายนอกซึ่งไม่รู้ว่าจะได้รับเมื่อไร จากจุดเริ่มต้นที่ชาวบ้านเคยรอคอยความช่วยเหลือจากภาครัฐ พวกเขากลายเป็น "ผู้ลงมือแก้ปัญหาด้วยตนเอง" และสามารถฟื้นฟูป่าต้นน้ำได้สำเร็จ การที่ชุมชนสามารถสร้างฝ่ายด้วยกำลังของตัวเอง แสดงให้เห็นถึงพลังของการมีส่วนร่วมที่นำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นรูปธรรม

2.3 ภูมิสังคม

จุดเด่นของการแก้ปัญหาต่าง ๆ ภายในบ้านสามขา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาสังคม เช่น อบายมุข และอาชญากรรม ปัญหาเศรษฐกิจ เช่น การเป็นหนี้สิน และไม่มีรายได้หลักและรายได้เสริม รวมทั้งปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น ไฟป่าและการขาดแคลนน้ำ คือ ความเข้าใจในธรรมชาติของชุมชนและคนในชุมชนเป็นเบื้องต้นของผู้นำ เมื่อเข้าใจชุมชน เข้าใจคนซึ่งหมายถึงภูมิสังคม การแก้ปัญหาต่าง ๆ จึงประสบผลสำเร็จได้ง่ายเพราะแก้ไขตรงจุด และตามความต้องการของชุมชนและของคนในชุมชน

2.4 องค์กรรวม

การทำงานแบบองค์กรรวมของบ้านสามขาเป็นตัวอย่างที่โดดเด่นของการพัฒนาชุมชนที่มองทุกมิติอย่างเชื่อมโยง โดยเริ่มจากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่บูรณาการทั้งการดูแลป่าไม้ แหล่งน้ำ และระบบนิเวศไปพร้อมกันไม่แยกส่วน มีการคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชน ในด้านการจัดการป่าชุมชน มีการดำเนินการอย่างครบวงจร ทั้งการป้องกันไฟป่า การฟื้นฟูพื้นที่ป่าโดยไม่ต้องปลูก และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนโดยผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับการจัดการสมัยใหม่ ที่สำคัญ คือ การมองป่าในฐานะทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของชุมชน ด้านเศรษฐกิจ ชุมชนได้พัฒนานวัตกรรมโดยการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรในป่าชุมชนเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และแก้ปัญหานี้สินผ่านการทำบัญชีครัวเรือน มีการลดรายจ่ายด้วยการพึ่งพาทรัพยากรในท้องถิ่น

2.5 การพึ่งตนเอง

ชุมชนสามารถจัดการดูแลป่าได้ด้วยตนเองผ่านกระบวนการสร้างความตระหนักและจิตสำนึกที่มีประสิทธิภาพ มีการใช้ประโยชน์จากป่า เช่น การเก็บของป่า สมุนไพร บนพื้นฐานจัดการอย่างยั่งยืนและเหมาะสมกับบริบทของชุมชน

2.6 ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ

ความสอดคล้องของการจัดการทรัพยากร ดิน น้ำและป่าไม้ กับหลักการทรงงานในประเด็นใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ กรณีบ้านสามขา คือ การสร้างฝายชะลอน้ำเพื่อรักษาความชุ่มชื้นตามธรรมชาติ การปลูกป่าด้วยพันธุ์ไม้ท้องถิ่นที่เหมาะสมกับระบบนิเวศ การฟื้นฟูระบบนิเวศให้เกิดความสมดุล

2.7 ประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด

ความสำเร็จในการจัดการมนุษย์และสิ่งแวดล้อมของบ้านสามขา ใช้วิธีการจัดการที่เรียบง่าย เช่น การสร้างฝายชะลอน้ำโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด ใช้ระบบวิทยุสื่อสารที่เรียบง่ายแต่มีประสิทธิภาพในการแจ้งเตือนการเกิดไฟป่า การแบ่งเวรยามเพื่อลาดตระเวนที่ไม่ซับซ้อนแต่ครอบคลุมพื้นที่ และการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับการจัดการสมัยใหม่

2.8 เศรษฐกิจพอเพียง

โครงการอนุรักษ์ป่าที่บ้านสามขาสะท้อนให้เห็นถึงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเน้นการดำเนินชีวิตอย่างสมดุลและพอประมาณ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่าตามความจำเป็นและมีเหตุผล ในขณะเดียวกันมีการสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อไม่ให้ป่าไม้ถูกทำลายด้วยการสร้างความตระหนักและจิตสำนึกให้กับสมาชิกของชุมชนทางหนึ่ง และการสร้างความสมดุลเชิงนิเวศวิทยาด้วยการอนุรักษ์ดิน น้ำ และป่าไม้ ที่สามารถเกื้อกูลกันอีกทางหนึ่ง

2.9 การปลูกป่าในใจคน

ผู้นำชุมชนเน้นการสร้างจิตสำนึกและความเข้าใจก่อนการฟื้นฟูป่าจริง ซึ่งนำไปสู่การอนุรักษ์ที่ยั่งยืน วิธีการ คือ การปรับเปลี่ยนความเชื่อและทัศนคติจากเดิมที่ชาวบ้านคิดและเชื่อว่าการเผาป่าจะทำให้เกิดฝักหวาน หน่อไม้ และเห็ดมากขึ้น ด้วยการนำเสนอประสบการณ์ตรงให้ชาวบ้านได้เห็นจริงระหว่างผลผลิตจากป่าซึ่งถูกเผาทำลายเปรียบเทียบกับป่าธรรมชาติ โดยผู้นำชุมชนซึ่งเป็นอดีตผู้ใหญ่บ้าน คือ พ่อหลวงจ๋านงค์ จันทรจอม ประสบการณ์ตรงที่แสดงให้เห็นว่าป่าธรรมชาติให้ผลผลิตจากป่ามากกว่าพื้นที่ป่าที่ถูกเผาได้สร้างความเข้าใจใหม่ที่ถูกต้องให้กับชาวบ้าน ปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้ชาวบ้านเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากการเผาทำลายป่ามาเป็นผู้ปลูกป่าและดูแลป่า พ่อหลวงจ๋านงค์ จันทรจอม ได้สะท้อนให้เห็นถึงแนวทางการแก้ปัญหาไฟป่าด้วยการ “ปลูกป่าในใจคน” ซึ่งเป็นการปลูกฝังความเข้าใจใหม่และเปลี่ยนทัศนคติของชาวบ้านอย่างค่อยเป็นค่อยไป แทนที่จะใช้การบังคับควบคุมโดยตรง ซึ่งพิสูจน์แล้วว่ามีประสิทธิภาพในระยะยาว เพราะเป็นการทำให้ชุมชนมีจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อทรัพยากรของตนเอง แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่เน้นการพัฒนาจากภายใน (ระเบิดจากข้างใน) และการปลูกป่าในใจคนก่อนการปลูกป่าด้วยมือ ซึ่งถือเป็นแนวคิดที่สามารถประยุกต์ใช้กับชุมชนอื่นที่เผชิญปัญหาในลักษณะเดียวกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. หลักปฏิบัติ

3.1 เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา

การพัฒนาในเรื่องใดก็ตามให้ประสบความสำเร็จ จำเป็นอยู่เองที่ผู้พัฒนาต้องเข้าใจถ่องแท้เป็นเบื้องต้น ในบริบทต่าง ๆ ของพื้นที่ว่ามีสภาพเป็นเช่นไร ทั้งภูมิกายภาพและภูมิสังคม จากนั้นต้องเข้าใจถึงพื้นที่ซึ่งหมายถึงการรู้เขารู้เรา รู้ปัญหา รู้ความต้องการของชุมชน รู้ความประสงค์ในการมีส่วนร่วมในการพัฒนา แล้วจึงค่อยพัฒนาตามความจำเป็นและเหมาะสมกับสิ่งที่ชุมชนต้องการ การจัดการทรัพยากรของบ้านสามขาโดยเฉพาะการจัดการไฟป่าได้ดำเนินการตามหลักการ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” เริ่มจากการเข้าใจบริบทของชุมชนที่เผชิญปัญหายากแ้งและขาดแคลนน้ำ การแก้ปัญหาจะรอความช่วยเหลือจากภายนอกอย่างเดียวไม่ได้เพราะจะแก้ปัญหาไม่ทันการ ชาวบ้านต้องร่วมแรงร่วมใจกันแก้ปัญหาในลักษณะของ “ทำงานโดยไม่ต้องรอเงิน” การดำเนินการตามหลักการนี้ของบ้านสามขาประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีจนกลายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้สำหรับชุมชนอื่น และเป็นสถานที่ศึกษาดูงานขององค์กรและสถาบันการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

3.2 การทำงานไม่ยึดติดตำรา

ชุมชนบ้านสามขาแสดงให้เห็นชัดเจนถึงหลักการทรงงานในข้อนี้ โดยเริ่มจากการเปลี่ยนแนวคิดเป็นการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ หาแนวทางและวิธีการที่เหมาะสมด้วยการลองผิดลองถูกจนได้แนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุด เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงซึ่งเป็นหัวใจของการพัฒนาที่ยั่งยืน ชาวบ้านสามขามีการปรับวิธีคิดให้เหมาะสมโดยเรียนรู้จากสถานการณ์จริง และลงมือทำตามแนวทางและวิธีการที่เกิดจากการระดมความคิดเห็นร่วมกันของคนในชุมชน ความสำเร็จในส่วนนี้สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นผู้นำที่มีภาวะผู้นำที่เกิดขึ้นจากความรัก ความผูกพัน และความต้องการให้คนในชุมชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขและพอเพียงโดยมิได้ยึดติดกับทฤษฎีในทางวิชาการ

3.3 การมีส่วนร่วม

กรณีของบ้านสามขา ชาวบ้านทุกเพศทุกวัยได้รับโอกาสให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าไม้ ทั้งผู้ใหญ่และเยาวชนต่างร่วมแรงร่วมใจกันสร้างฝายในป่า ผ่านกระบวนการหารือและสร้างความเข้าใจร่วมกัน ในการประชุมหารือ ผู้นำจะเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็น ไม่ว่าจะถูกหรือผิดจะไม่มีการฆ่าความคิดของผู้พูด (มนัส สุวรรณ, 2558) การตัดสินใจผิดหรือถูก สมควรดำเนินการอย่างไรให้เป็นไปตามความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ จากการมีส่วนร่วมดังกล่าว ทำให้ทุกคนรับรู้และเข้าใจว่าอะไรคือปัญหาและอะไรคือสาเหตุของปัญหา และจะมีแนวทางในการแก้ไขอย่างไร ทุกคนไม่จำเป็นเป็นผู้ใหญ่ เด็ก เยาวชน หรือกลุ่มแม่บ้านต่างมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมวางแผน และร่วมปฏิบัติจนทำให้การจัดการสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการไฟป่าประสบผลสำเร็จอย่างยิ่ง

ผลการวิเคราะห์การน้อมนำหลักการทรงงานมาใช้ในการจัดการไฟป่าของชุมชนตำบลสะลวง โดยจำแนกเป็นสะท้อนถึงความเข้าใจและการน้อมนำแนวทางของพระราชดำริมาประยุกต์ใช้ในบริบทของชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยในด้านหลักการ ชุมชนมีการน้อมนำในประเด็นความเพียรและความมุ่งมั่นเสียสละเพื่อส่วนรวม ทั้งยังให้ความสำคัญต่อความซื่อสัตย์สุจริตในการดำรงชีวิตประจำวันและกิจกรรมร่วมในชุมชน ในด้านหลักคิด ซึ่งสะท้อนกระบวนการคิดและวิเคราะห์ปัญหาในเชิงองค์รวม พบว่าชุมชนเข้าใจหลัก เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา และระเบิดจากข้างใน อย่างไรก็ตาม พบว่าชุมชนยังขาดระบบฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ที่ชัดเจน และยังพึ่งพาความรู้จากประสบการณ์มากกว่าข้อมูลเชิงวิชาการหรือเทคโนโลยี ในส่วนของหลักปฏิบัติ พบว่าชุมชนมีการทำงานร่วมกับคนในชุมชน การมุ่งประโยชน์ส่วนรวม และการบูรณาการภาคส่วนต่าง ๆ อย่างเหมาะสม แม้การทำงานเชิงรุกและแบบมีส่วนร่วมจะมีอยู่ แต่ยังไม่ปรากฏในลักษณะที่เป็นระบบหรือโครงการต่อเนื่องที่ยั่งยืน เช่นเดียวกับพื้นที่ต้นแบบอื่น ๆ

อภิปรายผลการวิจัย

ความสำเร็จของชุมชนบ้านสามขาในการจัดการไฟป่า สามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่าเป็นความสำเร็จที่เกิดจากปัจจัยสำคัญ 5 ปัจจัย ได้แก่ 1) ผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง ผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้าใจ สร้างจิตสำนึกให้ชาวบ้านมีส่วนร่วม และนำแนวคิดการบริหารจัดการที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ 2) การสร้างจิตสำนึกและความร่วมมือของชาวบ้าน การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชนไม่จำเป็นเป็นการปลูกป่า สร้างแนวกันไฟ หรือการตั้งกลุ่มอาสาสมัครดับไฟป่า ทำให้เกิดความร่วมมืออย่างเข้มแข็ง 3) การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นควบคู่กับเทคโนโลยีสมัยใหม่ บ้านสามขาประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา เช่น การสร้างฝายชะลอน้ำ (Check Dam) ควบคู่ไปกับเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ เพื่อวางแผนการจัดการป่าได้อย่างมีประสิทธิภาพ 4) การบริหารจัดการแบบองค์รวม บ้านสามขาสามารถจัดการไฟป่าด้วยแนวทางที่เชื่อมโยงทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกันอย่างสมดุล โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในด้านสังคม มีการเสริมสร้างความร่วมมือของชุมชนผ่านเครือข่ายอาสาสมัครและการมีส่วนร่วมของผู้นำ เยาวชน และกลุ่มต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน ด้านเศรษฐกิจ ชุมชนส่งเสริมการสร้างรายได้ทางเลือกที่ไม่ต้องพึ่งพาการเผาป่า เช่น การแปรรูปผลผลิตจากป่าและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ส่วนด้านสิ่งแวดล้อม มีการฟื้นฟูป่าและจัดการเชื้อเพลิงอย่างเป็นระบบโดยใช้ทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ทั้งหมดนี้สะท้อนถึงการ

ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ภายใต้หลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 อันเป็นรากฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน และ 5) แนวทางตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงและแนวพระราชดำริ ชุมชนได้นำแนวคิดของในหลวงรัชกาลที่ 9 มาใช้ เช่น การพึ่งพาตนเอง การใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ และการปลูกป่าในใจคน

แนวทางการจัดการไฟป่าด้วยฐานคิดของชุมชนสามารถนำไปสู่ความสำเร็จในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ตัวอย่างที่สำคัญในภาคเหนือ ได้แก่ กรณีของบ้านแม่หอย อำเภออมก๋อย และบ้านป่าคา อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีบริบทคล้ายคลึงกับบ้านสามขา คือ ตั้งอยู่ในพื้นที่ติดภูเขา มีป่าต้นน้ำอุดมสมบูรณ์ และเผชิญปัญหาไฟป่าต่อเนื่องทุกปี บ้านแม่หอย ใช้ความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรมมาประยุกต์เป็นเครื่องมือในการจัดการป่า โดยเฉพาะการสร้างศรัทธาผ่านพิธีกรรมไหว้ป่า หรือการประกาศพื้นที่ “ป่าศักดิ์สิทธิ์” ที่ห้ามบุกรุกหรือเผาทำลายเด็ดขาด ความสำเร็จของชุมชนแม่หอยเกิดจากการรวมพลังของพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และเครือข่ายภาคีภายนอก เช่น มูลนิธิอิรักเมืองและกลุ่มอนุรักษ์ป่า ที่ร่วมกันผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนพฤติกรรมจากการเผาเป็นการดูแลอย่างมีจิตสำนึก ขณะที่บ้านป่าคา อำเภอเชียงดาว ใช้แนวทางผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น การวางแผนแนวกันไฟโดยอาศัยการวิเคราะห์ภูมิประเทศผ่านระบบนำทางด้วยดาวเทียมและการจัดทำแผนที่ป่าชุมชนที่มีการแบ่งโซนอนุรักษ์และใช้สอยอย่างชัดเจน กลุ่มเยาวชนในชุมชนมีบทบาทสำคัญในการลาดตระเวน ตรวจไฟ และจัดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับไฟป่า ซึ่งช่วยสร้างความตระหนักในระยะยาว (พูนพิภพ เกษมทรัพย์, 2560) ซึ่งทั้งสองกรณีสะท้อนหลักการร่วมกัน คือ “การจัดการโดยชุมชนมีส่วนร่วม” “การเชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมกับการอนุรักษ์” และ “การเรียนรู้ร่วมกันผ่านประสบการณ์จริง” ซึ่งล้วนเป็นองค์ประกอบที่สอดคล้องกับความสำเร็จของบ้านสามขาเช่นเดียวกัน

ในส่วนของการจัดการไฟป่าตำบลสะลวง สะท้อนให้เห็นถึงแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้หลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 อย่างลึกซึ้งและเป็นรูปธรรม โดยหลักธรรมเป็นมิติที่ได้รับการยอมรับสูงสุด สะท้อนถึงรากฐานของความร่วมมือที่ตั้งอยู่บนความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความอ่อนน้อมถ่อมตน และความเพียร ซึ่งกลายเป็นทุนทางสังคมที่หล่อหลอมวิถีชีวิตของคนในชุมชน การมีผู้นำที่ยึดถือคุณธรรมเป็นหลักในการดำเนินงาน ส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่น ความไว้วางใจ และความพร้อมในการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน นำไปสู่การจัดการไฟป่าที่มีประสิทธิภาพ ในมิติของหลักคิด ผู้นำชุมชนสามารถน้อมนำแนวคิด เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา และระเบิดจากข้างใน ไปสู่การวางแผนเชิงระบบ เช่น การกำหนดเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่า การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่ผ่านเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมให้ชาวบ้านสามารถเข้าถึงการคิดเชิงระบบอย่างลึกซึ้งมากขึ้นจึงเป็นแนวทางสำคัญในการยกระดับศักยภาพการบริหารจัดการไฟป่าในระยะยาว ในมิติของหลักปฏิบัติ มีรูปแบบการปฏิบัติที่มีความสอดคล้องและสม่ำเสมอในระดับชุมชน ตำบลสะลวงมีการดำเนินกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม เช่น การจัดตั้งแนวกันไฟ ฝายชะลอน้ำ กลุ่มลาดตระเวนไฟป่า และการจัดเวรยามในช่วงฤดูแล้ง ซึ่งล้วนเป็นการลงมือทำจริงโดยใช้แรงงานในชุมชนเอง ความสามารถในการปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับภูมิประเทศ วัฒนธรรม และฤดูกาล ถือเป็นจุดแข็งที่ส่งเสริมให้โมเดลการจัดการไฟป่าของชุมชนนี้มีความยั่งยืน

แม้กรณีของบ้านสามขาจะได้รับการยกย่องว่าเป็นต้นแบบของการจัดการไฟป่าที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน แต่ในการพัฒนาเชิงพื้นที่และระบบชุมชน ยังปรากฏข้อจำกัดหลายประการที่อาจส่งผลกระทบต่อความต่อเนื่องและการขยายผลในระยะยาว โดยสามารถวิเคราะห์ได้ใน 3 มิติหลัก ได้แก่ 1) ข้อจำกัดด้านความต่อเนื่องของภาวะผู้นำและทุนทางสังคม การขับเคลื่อนการจัดการไฟป่าของบ้านสามขาอาศัยพลังจากผู้นำชุมชนพ่อหลวงจ่านงค์ จันทรจอม และนายบุญเรือน เฒ่าคำ ที่มีการยอมรับสูง อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จที่ตั้งอยู่บนฐานของผู้นำเพียงไม่กี่คนอาจก่อให้เกิดภาวะพึ่งพาบุคคล ซึ่งหากไม่มีการถ่ายทอดองค์ความรู้หรือบ่มเพาะผู้นำรุ่นใหม่ให้สามารถสืบทอดเจตนารมณ์และศักยภาพการจัดการอย่างเป็นระบบ ก็อาจส่งผลให้ความยั่งยืนในระยะยาวลดลง 2) ข้อจำกัดด้านงบประมาณและทรัพยากรภายนอก แม้ว่าชุมชนจะสามารถใช้ทุนทางสังคมและแรงงานภายในหมู่บ้านได้อย่างเข้มแข็ง แต่กิจกรรมหลายประเภท เช่น การสร้างแนวกันไฟ ฝายชะลอน้ำ หรือการเฝ้าระวังด้วยกล้องตรวจจับความร้อน ยังคงต้องพึ่งพาทรัพยากรจากภาครัฐหรือองค์กรภายนอก ซึ่งในหลายกรณี งบประมาณ

ที่ได้รับมีลักษณะเป็นครั้งคราวหรือเฉพาะกิจ ทำให้ขาดความต่อเนื่องในการวางแผนระยะยาว และเกิดข้อจำกัดในการบำรุงรักษาโครงสร้างที่มีอยู่ และ 3) ข้อจำกัดด้านสิ่งแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ความท้าทายสำคัญ คือ ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยเฉพาะช่วงฤดูแล้งที่ยาวนานขึ้น อุณหภูมิสูงขึ้น และความชื้นในดินลดลง สิ่งเหล่านี้ทำให้ไฟป่ามีแนวโน้มเกิดถี่และลุกลามได้รุนแรงยิ่งขึ้น ซึ่งเกินขอบเขตการเฝ้าระวังแบบเดิมของชุมชน ภาวะโลกร้อนยังส่งผลต่อระบบนิเวศโดยรวม เช่น ความสามารถในการฟื้นตัวของพันธุ์ไม้หรือวงจรชีวิตของพืชป่าและเห็ดที่มีความสัมพันธ์กับการดำรงชีพของชาวบ้านบางกลุ่มที่ยังคงมีพฤติกรรมเผาป่า

สรุปผลการวิจัย

ชุมชนบ้านสามขาเป็นตัวอย่างของการจัดการไฟป่าอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนด้วยการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีสมัยใหม่ และการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ชุมชนสามารถฟื้นฟูป่าต้นน้ำ ลดปัญหาไฟป่า และพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนควบคู่ไปกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้อย่างสมดุล แม้ว่าจะยังมีความท้าทายบางประการ เช่น สภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลง พฤติกรรมเผาป่าของคนบางกลุ่มที่ยังหลงเหลืออยู่ เนื่องจากความเชื่อแบบดั้งเดิมที่ว่าเผาจะช่วยให้พืชป่าขึ้นดี ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของบางกลุ่ม เช่น คนรุ่นใหม่ที่ไม่ได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาการใช้ป่าอย่างยั่งยืน ความยากจนหรือขาดทางเลือกทางเศรษฐกิจ ทำให้ต้องพึ่งพาทรัพยากรป่าแบบเร่งรีบโดยไม่ผ่านกระบวนการฟื้นฟู แต่ด้วยความร่วมมือของชุมชน ผู้นำ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้บ้านสามขาสามารถจัดการจนประสบความสำเร็จและกลายเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่น ๆ ที่เผชิญปัญหาคล้ายกัน แนวคิดการบริหารจัดการป่าชุมชนและประสบการณ์ในการจัดการไฟป่าของบ้านสามขา น่าจะได้ใช้เป็นบทเรียนหรือแนวทางในการแก้ปัญหาไฟป่าในพื้นที่อื่นได้ โดยผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการศึกษาดูงานในพื้นที่จริง บทเรียนจากบ้านสามขาแสดงให้เห็นว่าการจัดการไฟป่าที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย ความเข้าใจในสภาพแวดล้อม และการสร้างความตระหนักและจิตสำนึกให้กับคนในชุมชน เหล่านี้ล้วนเป็นกุญแจสำคัญในการแก้ไขปัญหาไฟป่าในระยะยาว

องค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญจากกระบวนการถอดบทเรียนกรณีชุมชนบ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ซึ่งประสบความสำเร็จในการจัดการไฟป่าอย่างยั่งยืน โดยพบว่าชุมชนสามารถพัฒนาโมเดลการจัดการไฟป่าแบบมีส่วนร่วมที่เชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่น หลักธรรมาภิบาล และแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ภายใต้กรอบหลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 สามารถสรุปเป็น 4 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ 1) รูปแบบการจัดการไฟป่าที่เป็นระบบและยั่งยืนโดยใช้การแบ่งพื้นที่ป่าออกเป็นโซน (อนุรักษ์-ใช้สอย-หัวไร่ปลายนา) การจัดตั้งกลุ่มเฝ้าระวังไฟป่า การสร้างแนวกันไฟและฝายชะลอน้ำ ซึ่งเชื่อมโยงกันในลักษณะระบบนิเวศบูรณาการและดำเนินการโดยใช้แรงชุมชนเอง 2) กลไกการสร้างจิตสำนึกและปลูกฝังวัฒนธรรมใหม่ในการอยู่ร่วมกับป่า เช่น การปลูกป่าในใจคน การสอนผ่านหลักสูตร “ห้วยสามขา: เห็ด ป่า นา ข้าว” การจัดเวรลาดตระเวนและการนำเทคโนโลยีมาสนับสนุนการดูแลป่า 3) การพัฒนาศักยภาพเยาวชนและการถ่ายทอดองค์ความรู้ระหว่างรุ่นซึ่งช่วยให้เกิดการต่อยอดการอนุรักษ์อย่างต่อเนื่องและสร้างทุนทางสังคมสำหรับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในระยะยาว และ 4) การเชื่อมโยงการจัดการไฟป่ากับเศรษฐกิจฐานรากและการพึ่งพาตนเองเช่น การใช้ของป่าอย่างยั่งยืน การแปรรูปผลิตภัณฑ์พื้นถิ่น และการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การจัดการไฟป่าของชุมชนบ้านสามขา เป็นกรณีศึกษาที่สะท้อนแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีประสิทธิภาพบนฐานของการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง โดยชุมชนได้พัฒนาองค์ความรู้จากประสบการณ์ตรง และถอดบทเรียนจากการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนและภาครัฐจนสามารถพัฒนารูปแบบการจัดการไฟป่าแบบมีส่วนร่วมในระดับชุมชน ซึ่งมีลักษณะเด่นในเชิงโครงสร้าง คือ ชุมชนได้จัดตั้งกลไกภายในอย่างเป็นระบบ ได้แก่ คณะกรรมการป่าชุมชน กลุ่มเยาวชนรักษป่า และกลุ่มอาสาสมัครเฝ้าระวังไฟป่า โดยแต่ละกลุ่มมีหน้าที่ชัดเจนในการวางแผน บริหารจัดการ และปฏิบัติการเชิงพื้นที่ ทั้งด้านการป้องกัน การฟื้นฟู และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างสมดุล ในเชิงเนื้อหา ชุมชนได้นำหลักคิดแบบ

องค์รวมมาบูรณาการเข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การแบ่งเขตป่าเป็น 3 โซน การสร้างแนวกันไฟ การปลูกป่าโดยใช้พันธุ์ไม้พื้นถิ่น และการใช้ฝายชะลอน้ำเพื่อเพิ่มความชุ่มชื้นในพื้นที่ นอกจากนี้ ยังได้นำแนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตมาพัฒนาเป็นหลักสูตรชุมชน เช่น “ห้วยสามขา: เห็ด ป่า นา ข้าว” เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกให้กับเยาวชน ในเชิงกระบวนการ บ้านสามขาได้แสดงให้เห็นถึงพลังของการเปลี่ยนผ่านจากผู้รับมาเป็นผู้จัดการตนเอง ผ่านกระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโดยอาศัยผู้นำชุมชนเป็นจุดเชื่อมต่อสำคัญ ปรากฏการณ์ที่ชาวบ้านยุติการเผาป่าโดยสมัครใจเป็นผลลัพธ์ของความเปลี่ยนแปลงทางความคิดและวัฒนธรรม ที่สอดคล้องกับหลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่มุ่งเน้นการพึ่งตนเอง ความเข้าใจในภูมิสังคม และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

การไฟฟ้าของชุมชนบ้านสามขาและชุมชนในตำบลสะลวง แม้ทั้งสองชุมชนมีบริบททางกายภาพ สังคม และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน แต่ล้วนสามารถพัฒนาโมเดลการจัดการไฟฟ้าแบบมีส่วนร่วมที่ยั่งยืนบนฐาน หลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 ได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการบูรณาการองค์ความรู้ท้องถิ่นเข้ากับแนวคิดสมัยใหม่ เพื่อสร้างระบบบริหารจัดการที่เหมาะสมกับบริบทของตนเอง เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับ จะพบว่าบ้านสามขามีความโดดเด่นในด้านการสร้างวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกับป่าและการพัฒนาศักยภาพชุมชนจากภายใน ขณะที่ตำบลสะลวง โดดเด่นในด้านการวางแผนเชิงระบบและการใช้ข้อมูลเพื่อกำหนดทิศทางการจัดการไฟฟ้า สะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างโมเดลที่ขับเคลื่อนด้วยวัฒนธรรม กับโมเดลที่ขับเคลื่อนด้วยโครงสร้างการบริหารแบบบูรณาการ อย่างไรก็ตาม จุดร่วมสำคัญของทั้งสองโมเดล คือ การให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และการพึ่งพาตนเอง ซึ่งล้วนเป็นสาระสำคัญในหลักการทรงงานและเป็นหัวใจของการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวพระราชดำริ

กล่าวโดยสรุป องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยนี้ไม่เพียงแต่เป็นแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการไฟฟ้าของชุมชน แต่ยังสามารถต่อยอดเป็นต้นแบบสำหรับพื้นที่อื่น ๆ โดยเฉพาะในบริบทของพื้นที่สูงในภาคเหนือของประเทศไทยที่มีเงื่อนไขเชิงภูมิศาสตร์และสังคมใกล้เคียงกัน โดยเฉพาะพื้นที่ภาคเหนือที่มีความเสี่ยงไฟป่าสูง ทั้งยังมีศักยภาพในการประยุกต์เป็นกรอบนโยบายสนับสนุนการกระจายอำนาจให้ชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนในระยะยาว

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า งานวิจัยชิ้นนี้จะมีประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจ รวมทั้งอาจเป็นแนวทางในการเผยแพร่องค์ความรู้ในการจัดการไฟฟ้าตามหลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 ได้ไม่มากนัก และผู้วิจัยขอขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร. มนัส สุวรรณ ที่ให้คำปรึกษาโดยตลอด

เอกสารอ้างอิง

กรมการปกครอง. สำนักบริหารการทะเบียน. (2568). สถิติจำนวนประชากรบ้านสามขา.

<https://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statMONTH/statmonth/#/displayData>

กองระบบและบริหารข้อมูลเชิงยุทธศาสตร์ด้านวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2568). การสร้างฝายชะลอน้ำแบบมีส่วนร่วมชุมชนบ้านสามขา จังหวัดลำปาง. https://explore.nrct.go.th/search_detail/result/7358

ชาญ อุทิสะ. (2567). หัวข้อที่สัมภาษณ์ การจัดการไฟฟ้าบ้านสามขา. ปราชญ์ชาวบ้าน บ้านสามขา. 10 สิงหาคม 2567.

ทองสุข วงศ์กานัน. (2567). หัวข้อที่สัมภาษณ์ สัมภาษณ์เรื่องการจัดการไฟฟ้าบ้านสามขา. ผู้ใหญ่บ้าน บ้านสามขา. 10 สิงหาคม 2567.

พรพิมล ชำรัมย์. (2556). การจัดการป่าชุมชนในฐานะที่เป็นทรัพยากรวัฒนธรรม กรณีศึกษา: บ้านสามขา วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พูนพิภพ เกษมทรัพย์. (2560). *การจัดการไฟป่าด้วยฐานคิดชุมชน: บทเรียนจากบ้านป่าคา อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่*.

สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย.

มนัส สุวรรณ. (2558). *บ้านสามขา: บทเรียนความสำเร็จของการพัฒนาที่ไม่ต้องอาศัยทฤษฎี. สำนักงานราชบัณฑิตยสภา*.

ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กรมป่าไม้. (2568). *ป่าชุมชนบ้านสามขา*.

https://forestinfo.forest.go.th/fCom_detail.aspx?id=10394

สถาบันลูกโลกสีเขียว. (2551). *ชุมชนบ้านสามขา ต้นแบบ "ฝ่าย" ของคนต้นน้ำ จังหวัดลำปาง*.

<https://www.greenglobeinstitute.com/Frontend/Content.aspx?ContentID=6984ff4b-9ae9-47b6-a3ee-c480ae0e8415>

สถาบันลูกโลกสีเขียว. (2557). *ชุมชนบ้านสามขา: ต้นแบบการจัดการทรัพยากรโดยชุมชนมีส่วนร่วม*.

<https://www.greenglobeinstitute.com/Frontend/Content.aspx?ContentID=e3f6c000-cfb0-403b-ac5f-f01e9c5bfd56>

สถาบันลูกโลกสีเขียว. (2557). *รวมพลังชุมชนสู้ไฟป่า: บทเรียนจากบ้านแม่หอย อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่. สถาบันลูกโลกสีเขียว*.

สถาบันลูกโลกสีเขียว. (2565). *การแก้วิกฤตหนี้สินชุมชนและนวัตกรรมการสร้างเศรษฐกิจชุมชน*.

<https://www.greenglobeinstitute.com>

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2545). *ผลการศึกษาดูงาน หมู่บ้านสามขา ตำบลหัวเลี้ยว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง. สำนักสารนิเทศ*.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2568). *หลักการทรงงาน*.

<https://www.rdpb.go.th/th/King//หลักการทรงงาน-c24>

สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ. (2568). *โมเดลเศรษฐกิจ บีซีจี*.

<https://www.nxpo.or.th/th/bcg-economy/>

อนุวงศ์ แซ่ตั้ง. (2568). *กรณีศึกษาบ้านสามขา: นวัตกรรมเศรษฐกิจชุมชน. สถาบันลูกโลกสีเขียว*.

<https://www.greenglobeinstitute.com/Frontend/Content.aspx?ContentID=4b91d4d0-acc3-43fe-95fb-01972dc1ad88>

อรรธรณ บุญทัน และรัชณี โพธิ์แทน. (2567). *การพัฒนารูปแบบการจัดการตนเองที่มีต่อความสำเร็จในการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 8(6), 22-34. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JSC/article/view/273872*

<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JSC/article/view/273872>

Way Magazine. (2562). *นักวิจัยชาวบ้าน บ้านสามขา: พลังชุมชนในการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน*.

https://waymagazine.org/villager_researcher_baansamkha/

ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกอยู่คอนโดมิเนียมของประชากรวัยเริ่มต้นทำงานในกรุงเทพมหานคร

Factors Affecting the Decision to Choose Condominium Living Among the Young Working-Age Individuals in Bangkok

ณัฐญา ประไพพานิช^{1*} ทักษอร ภูซังค์ประเวศ² รวิพรรณ สาสีผล³ ณัฏฐณิชา พุทธา⁴ และขวัญเนตร พุทธปัญญา⁵^{1,2,3,4,5} คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

*nattayapr@swu.ac.th

บทคัดย่อ

กรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและมีระบบขนส่งสาธารณะที่ดีทำให้เกิดความต้องการที่อยู่อาศัย โดยเฉพาะคอนโดมิเนียมของประชากรวัยเริ่มต้นทำงาน งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกอยู่คอนโดมิเนียมของประชากรวัยเริ่มต้นทำงานในกรุงเทพมหานคร โดยเก็บข้อมูลแบบปฐมภูมิด้วยวิธีการเก็บแบบสอบถามจากประชากรในกลุ่มวัยเริ่มต้นทำงาน ซึ่งมีอายุระหว่าง 22-26 ปี ที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 400 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมาน โดยใช้การวิเคราะห์ถดถอยโลจิสติกส์ (Logistic Regression Analysis) ผลวิจัยพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกอยู่คอนโดมิเนียมของประชากรวัยเริ่มต้นทำงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ เพศหญิง สถานภาพโสด อาชีพธุรกิจส่วนตัว พนักงานบริษัทเอกชน พนักงานอิสระ การให้ความสำคัญกับด้านทำเลที่ตั้ง ด้านการรักษาความปลอดภัย ด้านชื่อเสียงของผู้ประกอบการ ผลจากการวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่สำคัญที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกอยู่คอนโดมิเนียมของประชากรวัยเริ่มต้นทำงานในกรุงเทพมหานคร ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางให้ผู้ประกอบการนำไปใช้ประโยชน์ในด้านการพัฒนากลยุทธ์การตลาดและการออกแบบโครงการเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ : คอนโดมิเนียม กลุ่มวัยเริ่มต้นทำงาน

Abstract

Bangkok is an economic center with an efficient public transportation system, leading to high demand for housing, particularly condominiums, among the young working-age individuals. This research aims to study the factors influencing the decision to live in condominiums among young working-age individuals in Bangkok. Primary data were collected through questionnaires from 400 individuals aged 22–26 years who reside in Bangkok. The statistics used for data analysis include descriptive statistics—such as frequency, percentage, mean, and standard deviation—and inferential statistics, specifically logistic regression analysis. The research findings indicate that statistically significant factors influencing the decision to live in condominiums among young working-age individuals include being female, single, self-employed, employed by private companies, working freelance, those who place importance on location, security, and the reputation of the developer. These findings provide insights into the key factors affecting condominium choices among young working-age individuals in Bangkok, which can be used by developers to enhance marketing strategies and project designs to better meet consumer needs effectively.

keywords : condominium, young working-age individuals

บทนำ

ในปัจจุบัน กรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจ การศึกษา และการจ้างงานของประเทศ โดยมีจำนวนประชากรแฝงสูงถึง 10.4 ล้านคน และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2567) สถานการณ์ดังกล่าวส่งผลให้ประชากรกลุ่มวัยทำงาน โดยเฉพาะกลุ่มวัยเริ่มต้นทำงาน มีความต้องการที่อยู่อาศัยที่ตั้งอยู่ในทำเลที่ใกล้แหล่งงานและระบบคมนาคมที่สะดวก การเลือกที่อยู่อาศัยประเภทคอนโดมิเนียมจึงเป็นทางเลือกสำคัญที่ตอบสนองต่อไลฟ์สไตล์และข้อจำกัดด้านเวลาในการเดินทางของคนวัยทำงานในเมืองใหญ่

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาในกลุ่มประชากรวัยเริ่มต้นทำงานที่มีอายุระหว่าง 22–26 ปี ซึ่งเป็นช่วงอายุที่กำลังเปลี่ยนผ่านจากนักศึกษาเข้าสู่ระบบการทำงานอย่างเต็มตัว โดยช่วงอายุนี้นี้มีความสำคัญเชิงเศรษฐกิจในระดับจุลภาคและมหภาค เพราะเป็นกลุ่มที่เริ่มมีรายได้ประจำ มีพฤติกรรมกรรมการบริโภคเฉพาะตัว และเริ่มวางแผนชีวิตระยะยาว เช่น การเลือกที่อยู่อาศัย ทั้งนี้แม้กลุ่ม Gen Z จะมีช่วงอายุกว้างกว่านี้ (ประมาณ 10–26 ปี) แต่การเลือกกลุ่มอายุ 22–26 ปี มีความเหมาะสมกับวัตถุประสงค์งานวิจัยมากที่สุด เนื่องจากเป็นช่วงที่มีความเป็นอิสระทางการเงินเบื้องต้น และสามารถตัดสินใจเช่าหรือซื้อที่อยู่อาศัยได้ด้วยตนเอง (NielsenIQ, 2022; สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2566) ปัญหาที่พบคือ แม้จะมีข้อมูลเชิงสถิติและการสำรวจเกี่ยวกับพฤติกรรมการอยู่อาศัยในกรุงเทพมหานครจำนวนมาก แต่ยังขาดงานวิจัยเชิงลึกที่วิเคราะห์ปัจจัยเฉพาะของกลุ่มประชากรวัยเริ่มต้นทำงานที่มีอายุในช่วงดังกล่าวอย่างจำเพาะเจาะจง เพื่อให้เข้าใจถึงแนวโน้มการตัดสินใจเลือกอยู่คอนโดมิเนียมในมิติที่หลากหลาย อาทิ ปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ พฤติกรรมส่วนบุคคล และคุณลักษณะของที่อยู่อาศัย

งานวิจัยนี้ใช้เครื่องมือวิจัยเชิงปริมาณผ่านแบบสอบถามและใช้แบบจำลองโลจิสติก (Logit Model) ซึ่งเป็นแบบจำลองทางเศรษฐมิติที่สามารถวิเคราะห์การตัดสินใจในเชิงความน่าจะเป็นของการเลือกอยู่คอนโดมิเนียม การวิเคราะห์ลักษณะนี้มีความเหมาะสมกับงานวิจัยประเภทที่มีตัวแปรตามแบบจำแนก (Binary Outcome) และเป็นที่ยอมรับในงานวิจัยด้านเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมและการตลาดอสังหาริมทรัพย์ (Greene, 2012) ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมีความสำคัญทั้งในเชิงวิชาการและเชิงประยุกต์ โดยสามารถตอบคำถามทางวิจัยว่าปัจจัยใดส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกอยู่คอนโดมิเนียมของกลุ่มประชากรวัยเริ่มต้นทำงานในกรุงเทพมหานคร และให้ข้อเสนอแนะเชิงกลยุทธ์แก่ภาคธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ในการพัฒนาโครงการที่ตรงกับความต้องการของผู้บริโภครุ่นใหม่ได้อย่างตรงจุดและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกอยู่คอนโดมิเนียมของประชากรวัยเริ่มต้นทำงานในกรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้คือประชากรวัยเริ่มต้นทำงานในเขตกรุงเทพมหานคร ที่มีอายุระหว่าง 22–26 ปี ตามข้อมูลจากกรมการปกครอง (2567) พบว่ามีจำนวนรวมทั้งสิ้น 657,724 คน โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัยนี้ได้มาจากการคำนวณตามสูตรของ Yamane (1973) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ 5% ทำให้ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 400 คน ซึ่งคัดเลือกด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (Convenience Sampling)

งานวิจัยนี้ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลในรูปแบบของแบบสอบถามจากภาคสนามซึ่งมีลักษณะคำถามปลายปิด (Close ended Question) โดยมีประชากร คือ กลุ่มวัยเริ่มต้นทำงานซึ่งมีอายุระหว่าง 22-26 ปีที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร มีจำนวน 657,724 คน (กรมการปกครอง, 2567)

ตามสูตรกำหนดประชากรกลุ่มตัวอย่างของ Yamane โดยมีระดับความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 95 ผ่านสูตรการคำนวณดังต่อไปนี้

$$\text{จำนวนประชากรกลุ่มตัวอย่าง } (n) = \frac{N}{1+N(e^2)}$$

โดยที่ n = จำนวนกลุ่มขนาดตัวอย่าง

N = จำนวนประชากรทั้งหมด

e = ค่าความคลาดเคลื่อนทางสถิติที่ยอมรับได้ กำหนดให้เท่ากับร้อยละ 5

$$\text{เมื่อแทนค่าลงในสูตร } n = \frac{657,724}{1+657,724(0.05^2)}$$

$$n = 400$$

จากการคำนวณเพื่อหาประชากรกลุ่มตัวอย่างผ่านการใช้วิธีของ Yamane พบว่า ต้องทำการสำรวจกลุ่มตัวอย่าง 400 ตัวอย่าง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามแบบปลายปิด (Close-ended Questionnaire) โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1: ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เช่น เพศ อายุ อาชีพ รายได้ สถานภาพสมรส

ส่วนที่ 2: ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกอยู่คอนโดมิเนียม เช่น ทำเลที่ตั้ง ความปลอดภัย ชื่อเสียงผู้ประกอบการ

ส่วนที่ 3: การตัดสินใจเลือกอยู่คอนโดมิเนียม

การทดสอบคุณภาพของเครื่องมือ

เครื่องมือหลักที่ใช้ในการวิจัยนี้คือ แบบสอบถาม ซึ่งจะถูกออกแบบและตรวจสอบความถูกต้องก่อนการเก็บข้อมูลจริง โดยจะมีการทดลองใช้ (Pre-test) แบบสอบถามในกลุ่มตัวอย่างเล็ก ๆ เพื่อตรวจสอบความเข้าใจของผู้ตอบแบบสอบถามและความเหมาะสมของคำถาม ก่อนที่จะนำไปใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างหลัก ผลการทดสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามได้ทำการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ผลการตรวจสอบพบว่า ทุกข้อคำถามมีค่า IOC มากกว่า 0.5 ซึ่งแสดงว่าแบบสอบถามนี้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับเนื้อหาที่ต้องการศึกษา ในส่วนของความน่าเชื่อถือของแบบสอบถาม จากการทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์ครอนบาคแอลฟาสำหรับทุกปัจจัยในแบบสอบถามมีค่ามากกว่า 0.7 ซึ่งหมายความว่าแบบสอบถามนี้มีความน่าเชื่อถือสูง และในภาพรวมของแบบสอบถามทั้งหมดมีค่า 0.86 ซึ่งยืนยันได้ว่าแบบสอบถามนี้สามารถใช้งานได้อย่างมีความน่าเชื่อถือ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน การเก็บข้อมูลจะดำเนินการในภาคสนาม โดยใช้วิธีการ สุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (Convenience Sampling) ซึ่งจะเลือกตัวอย่างจากกลุ่มผู้บริโภคในกรุงเทพมหานครที่มีความสะดวกในการติดต่อหรือมีความสามารถในการให้ข้อมูลตามที่กำหนด โดยจะให้ความสำคัญกับกลุ่มตัวอย่างที่สมัครใจเข้าร่วมการวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงและมีความน่าเชื่อถือ หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลครบตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดแล้ว จึงนำมาตรวจสอบความถูกต้องและทำการบันทึกข้อมูล จากนั้นนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ผลการศึกษาโดยใช้วิธีการประมาณค่าด้วยแบบจำลองโลจิสต์

4. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามจะถูกวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) โดยใช้ แบบจำลองโลจิสต์ (Logit

Model) ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกอยู่คอนโดมิเนียม ซึ่งเหมาะสมกับตัวแปรตามที่เป็นข้อมูลประเภทจำแนก (Binary Outcome)

แบบจำลองและการประมาณค่า

$$x = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \beta_3 X_3 + \beta_4 X_4 + \beta_5 X_5 + \beta_6 X_6 + \beta_7 X_7 + \beta_8 X_8 + \beta_9 X_9 + \beta_{10} X_{10} + \beta_{11} X_{11} + \beta_{12} X_{12} + \beta_{13} X_{13} + e$$

ตัวแปรเชิงคุณภาพกำหนดตัวแปรให้เป็นดัมมี่ (Dummy Variable) โดยมีค่า 1 และ 0

ตัวแปรตาม Y = การตัดสินใจเลือกอยู่คอนโดมิเนียมของประชากรกลุ่มวัยเริ่มต้นทำงาน (อยู่คอนโด=1, อยู่บ้าน=0)

ตัวแปรอิสระ ประกอบด้วย

X1 = เพศ (ชาย=1, หญิง=0)

X2 = สถานภาพ (สมรส=1, โสด=0)

X3 = การศึกษา (ปริญญาตรี=1, ต่ำกว่าปริญญาตรี=0)

X4 = อาชีพ (ธุรกิจส่วนตัว=1, รับจ้างทั่วไป=0)

X5 = อาชีพ (พนักงานบริษัทเอกชน (Employee)=1, รับจ้างทั่วไป=0)

X6 = อาชีพ (พนักงานอิสระ (Freelance)=1, รับจ้างทั่วไป=0)

X7 = ปัจจัยด้านรายได้ (สำคัญ=1, ไม่สำคัญ=0)

X8 = ปัจจัยด้านทำเลที่ตั้ง (สำคัญ=1, ไม่สำคัญ=0)

X9 = ปัจจัยด้านพื้นที่ใช้สอยภายในห้อง (สำคัญ=1, ไม่สำคัญ=0)

X10 = ปัจจัยด้านสาธารณูปโภคของโครงการและพื้นที่ส่วนกลาง (สำคัญ=1, ไม่สำคัญ=0) เช่น ห้องออกกำลังกาย (ฟิตเนส) สระว่ายน้ำ สวนหย่อม

X11 = ปัจจัยด้านการออกแบบและการตกแต่ง (สำคัญ=1, ไม่สำคัญ=0) เช่น การออกแบบห้องให้มีฟังก์ชันการใช้งานที่หลากหลาย สวยงาม

X12 = ปัจจัยด้านระบบรักษาความปลอดภัย (สำคัญ=1, ไม่สำคัญ=0) เช่น ระบบกล้องวงจรปิด (CCTV) การควบคุมการเข้า-ออกด้วยระบบคีย์การ์ด การบริการจากเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยตลอด 24 ชั่วโมง

X13 = ปัจจัยด้านชื่อเสียงของผู้ประกอบการ (สำคัญ=1, ไม่สำคัญ=0)

x = error term

ตารางที่ 1 สมมติฐานความสัมพันธ์ของตัวแปร X ต่อตัวแปร Y

ตัวแปร X	คำอธิบายสมมติฐาน	ความสัมพันธ์ของตัวแปร X ต่อตัวแปร Y
เพศ	เฉลิมพร เย็นเอือก และ ปิ่นกมล เรืองเดช (2566) พบว่าปัจจัยทางประชากรศาสตร์ เช่น เพศที่แตกต่างกันไม่ว่าจะเป็นเพศชายหรือเพศหญิง มักจะมีการคิดและการตัดสินใจต่อการบริโภคที่ต่างกันออกไป	(+)/(-)

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ตัวแปร X	คำอธิบายสมมติฐาน	ความสัมพันธ์ของตัวแปร X ต่อตัวแปร Y
สถานภาพการสมรส	นิติทัศน์ ลมุนพันธ์ (2562) พบว่าสถานภาพการสมรสเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกที่อยู่อาศัย คนโสดจะเลือกที่อยู่อาศัยที่มีขนาดเล็กที่ตอบโจทย์ไลฟ์สไตล์และความสะดวกในการใช้ชีวิต	คนโสด (+)
ระดับการศึกษา	ชูศักดิ์ ศรีโสภณ (2564) พบว่าระดับการศึกษามีผลต่อการตัดสินใจเลือกที่อยู่อาศัย ผู้ที่มีการศึกษาปริญญาตรีหรือสูงกว่ามีแนวโน้มที่จะเลือกที่อยู่อาศัยแบบคอนโดมิเนียม	ปริญญาตรีหรือสูงกว่า (+)
อาชีพ	सानิต ศิริวิศิษฐ์กุล และคณะ (2567) พบว่าอาชีพที่แตกต่างกันส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกที่อยู่อาศัยแบบคอนโดมิเนียม	อาชีพธุรกิจส่วนตัว (+) พนักงานบริษัทเอกชน (+) พนักงานอิสระ (+)
รายได้	อัครศักดิ์ ดำรงศิริ (2566) พบว่าการตัดสินใจเลือกที่อยู่อาศัยแบบคอนโดมิเนียมได้รับผลกระทบจากปัจจัยส่วนบุคคล เช่น รายได้	(+)
ทำเลที่ตั้ง	กชกร ธรรมกิริติ (2562) พบว่าปัจจัยด้านทำเลที่ตั้งมีอิทธิพลสูงสุดในการตัดสินใจเลือกที่อยู่อาศัยในพื้นที่รอบต่อเมืองกรุงเทพฯ และปริมณฑล โดยผู้บริโภครู้สึกให้ความสำคัญกับทำเลที่ตั้งที่สามารถเข้าถึงระบบขนส่งมวลชนและแหล่งงานได้สะดวก	(+)
พื้นที่ใช้สอย	วิทวัส รุ่งเรืองผล และ พิชชา ฉัตรชัยพลรัตน์ (2564) พบว่าปัจจัยด้านพื้นที่ใช้สอยในห้องพักของคอนโดมิเนียมมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกที่อยู่อาศัย โดยผู้บริโภครู้สึกให้ความสำคัญกับพื้นที่ใช้สอยในห้องพักที่เหมาะสมและการมีการจัดสรรพื้นที่ได้ดี	(+)
สาธารณูปโภคของโครงการและพื้นที่ส่วนกลาง	วิทวัส รุ่งเรืองผล และ พิชชา ฉัตรชัยพลรัตน์ (2564) พบว่าปัจจัยด้านสาธารณูปโภคและพื้นที่ส่วนกลาง เช่น ฟิตเนส สระว่ายน้ำ และสวนหย่อม มีอิทธิพลสำคัญต่อการตัดสินใจเลือกที่อยู่อาศัยแบบคอนโดมิเนียม โดยผู้บริโภครู้สึกให้ความสำคัญกับความสะอาดสบายและการตอบสนองไลฟ์สไตล์	(+)
การออกแบบและตกแต่ง	อัฐวีร์ แสงวัฒนานนท์ (2564) พบว่าการออกแบบและตกแต่งคอนโดมิเนียมที่ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค เช่น การออกแบบฟังก์ชันการใช้งานที่หลากหลายและการใช้วัสดุที่มีคุณภาพ เป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจเลือกที่อยู่อาศัย	(+)
ระบบรักษาความปลอดภัย	ณรงค์ศักดิ์ เพ็งคุ้ม (2552) พบว่าปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการเลือกที่อยู่อาศัย คือ ความปลอดภัย ทั้งในด้านทำเลที่ไม่เสี่ยงภัยและระบบรักษาความปลอดภัย	(+)
ชื่อเสียงของผู้ประกอบการ	ธงชัย ชูสุน (2557) พบว่าปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจเลือกอยู่คอนโดมิเนียมคือชื่อเสียงของผู้ประกอบการที่จะสร้างความมั่นใจในคุณภาพสินค้าและบริการแก่ลูกค้า	(+)

ที่มา : คณะผู้วิจัย

ผลและอภิปรายผลการวิจัย

ตารางที่ 2 แสดงผลที่ได้จากการประมาณการแบบจำลองโลจิสต์

ตัวแปร	Coefficient	std. Error	z	slope
const	2.12204*	1.24761	1.701	
X1_Gender	-0.257764*	0.144568	-1.783	-0.0950678
X2_Status	-0.957278***	0.174950	-5.472	-0.314045
X3_Bachelor	0.181543	0.177566	1.022	0.0664523
X4_PrivateBusiness	0.675840**	0.267951	2.522	0.261445
X5_Employee	0.492918**	0.240630	2.048	0.184898
X6_Freelance	0.479468*	0.288473	1.662	0.186007
X7_Income	-1.02808	1.08144	-0.9507	-0.389622
X8_Location	1.25923**	0.609973	2.064	0.309820
X9_UsableArea	-0.304098	0.431897	-0.7041	-0.117745
X10_Uilities	-0.524504	0.548815	-0.9557	-0.205314
X11_Design	-0.157475	0.550518	-0.2860	-0.0600250
X12_Security	1.68795*	0.877957	1.923	0.553827
X13_Reputation	0.447917*	0.267689	1.673	0.152121

หมายเหตุ : * $p < 0.10$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$

ที่มา : คณะผู้วิจัย

ผลการวิเคราะห์ด้วยแบบจำลองโลจิสต์พบว่า ตัวแปร เพศชาย มีค่าสัมประสิทธิ์ (Coefficient) เท่ากับ -0.257764 และมีค่า slope เท่ากับ -0.0950678 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า เมื่อกำหนดปัจจัยอื่น ๆ คงที่การที่กลุ่มตัวอย่างเป็น เพศชาย มีแนวโน้มที่จะตัดสินใจเลือกอยู่คอนโดมิเนียมน้อยกว่าเพศหญิงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 90 กล่าวคือเพศเป็นปัจจัยทางประชากรศาสตร์ที่ส่งผลกระทบต่อความน่าจะเป็นในการเลือกอยู่คอนโดมิเนียมโดยผู้ที่เป็นเพศชายมีโอกาสเลือกอยู่คอนโดมิเนียมน้อยกว่าผู้หญิงประมาณร้อยละ 9.51 ทั้งนี้อาจสะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างด้านการให้คุณค่าในเรื่องความสะดวก ความปลอดภัย หรือไลฟ์สไตล์ที่สอดคล้องกับลักษณะของคอนโดมิเนียม ซึ่งมักได้รับความนิยมในกลุ่มผู้หญิงมากกว่าการตีความผลในลักษณะนี้เป็นไปตามสมมติฐานของแบบจำลองโลจิสต์ ที่เน้นการวิเคราะห์อิทธิพลของปัจจัยอิสระ เช่น เพศ ต่อความน่าจะเป็นของการเลือกพฤติกรรม

สถานภาพสมรส มีค่า Slope เท่ากับ -0.314045 หมายความว่า เมื่อกำหนดปัจจัยอื่น ๆ คงที่ ผู้มีสถานภาพสมรสจะตัดสินใจเลือกอยู่คอนโดมิเนียมลดลง 0.314045 หรือ ร้อยละ 31.40 เมื่อเทียบกับสถานภาพโสดและมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นิติทัศน์ ลมุนพันธ์ (2562) ที่ได้ศึกษาแรงจูงใจในการเลือกคอนโดมิเนียมตามแนวรถไฟฟ้าสายสีม่วง ได้กล่าวว่า สถานภาพการสมรสเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกที่อยู่อาศัย โดยคนโสดจะเลือกที่อยู่อาศัยที่มีขนาดเล็กที่ตอบโจทย์ไลฟ์สไตล์และความสะดวกในการใช้ชีวิตในขณะที่ครอบครัวที่ขยายตัวจะมองหาพื้นที่ที่ใหญ่ขึ้นเพื่อรองรับการเติบโตของครอบครัว

ปัจจัยด้านอาชีพ อาชีพธุรกิจส่วนตัว มีค่า Slope เท่ากับ 0.261445 หมายความว่า เมื่อกำหนดปัจจัยอื่น ๆ คงที่ ผู้มีอาชีพธุรกิจส่วนตัวจะตัดสินใจเลือกอยู่คอนโดมิเนียมเพิ่มขึ้น 0.261445 หรือ ร้อยละ 26.14 เมื่อเทียบกับอาชีพรับจ้างทั่วไป และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 อาชีพพนักงานบริษัทเอกชน มีค่า Slope เท่ากับ 0.184898

หมายความว่า เมื่อกำหนดปัจจัยอื่น ๆ คงที่ ผู้มีอาชีพพนักงานบริษัทเอกชนจะตัดสินใจเลือกอยู่คอนโดมิเนียมเพิ่มขึ้น 0.184898 หรือ ร้อยละ 18.48 เมื่อเทียบกับอาชีพรับจ้างทั่วไปและมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 อาชีพพนักงานอิสระ มีค่า Slope เท่ากับ 0.186007 หมายความว่า เมื่อกำหนดปัจจัยอื่น ๆ คงที่ ผู้มีอาชีพพนักงานอิสระจะตัดสินใจเลือกอยู่คอนโดมิเนียมเพิ่มขึ้น 0.186007 หรือ ร้อยละ 18.60 เมื่อเทียบกับอาชีพรับจ้างทั่วไปและมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 90 สอดคล้องกับงานวิจัยของसानิต ศิริวิศิษฐ์กุล และคณะ (2567) ที่ได้แสดงให้เห็นถึงปัจจัยหลายประการที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกที่อยู่อาศัยของกลุ่มคนทำงานในย่านเอกมัย โดยเฉพาะในด้านของอาชีพ ซึ่งถือเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลสำคัญ โดยพบว่าผู้ที่ทำงานในธุรกิจส่วนตัวมักจะมีความต้องการที่อยู่อาศัยที่สามารถใช้งานได้หลากหลาย ทั้งการพักอาศัยและการใช้พื้นที่เพื่อทำงาน เช่น การมีห้องรับรองหรือห้องทำงานเพิ่มเติม

ปัจจัยด้านทำเลที่ตั้ง มีค่า Slope เท่ากับ 0.309820 หมายความว่า เมื่อกำหนดปัจจัยอื่น ๆ คงที่ การให้ความสำคัญกับทำเลที่ตั้งจะทำให้การตัดสินใจเลือกอยู่คอนโดมิเนียมเพิ่มขึ้น 0.309820 หรือ ร้อยละ 30.98 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 สอดคล้องกับงานวิจัยของ กษกร ธรรมกิตติ (2562) ที่กล่าวว่า ปัจจัยด้านทำเลที่ตั้งมีอิทธิพลสูงสุดในการตัดสินใจเลือกที่อยู่อาศัย โดยผู้บริโภครู้สึกว่าทำเลที่ตั้งที่สามารถเข้าถึงระบบขนส่งมวลชนและการเดินทางไปยังสถานที่ทำงานได้สะดวก

ปัจจัยด้านการรักษาความปลอดภัย มีค่า Slope เท่ากับ 0.553827 หมายความว่า เมื่อกำหนดปัจจัยอื่น ๆ คงที่ การให้ความสำคัญกับการรักษาความปลอดภัยจะทำให้การตัดสินใจเลือกอยู่คอนโดมิเนียมเพิ่มขึ้น 0.553827 หรือ ร้อยละ 55.38 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 90 สอดคล้องกับงานวิจัยของณรงค์ศักดิ์ เพ็งคุ้ม (2552) ที่กล่าวว่าปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการเลือกที่อยู่อาศัย คือ ความปลอดภัย ทั้งในด้านทำเลที่ไม่เสี่ยงภัยและระบบรักษาความปลอดภัย

ปัจจัยด้านชื่อเสียงของผู้ประกอบการ มีค่า Slope เท่ากับ 0.152121 หมายความว่า เมื่อกำหนดปัจจัยอื่น ๆ คงที่ การให้ความสำคัญกับชื่อเสียงของผู้ประกอบการจะทำให้การตัดสินใจเลือกอยู่คอนโดมิเนียมเพิ่มขึ้น 0.152121 หรือ ร้อยละ 15.21 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 90 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของธชชัย ชูสุน (2557) ที่กล่าวว่าปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจเลือกอยู่คอนโดมิเนียมคือชื่อเสียงของผู้ประกอบการซึ่งสร้างความมั่นใจในคุณภาพสินค้าและบริการ

ผลการวิจัยที่ได้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกอยู่คอนโดมิเนียมของประชากรวัยเริ่มต้นทำงานในกรุงเทพมหานคร โดยสามารถชี้ให้เห็นว่าปัจจัยประชากรศาสตร์และปัจจัยด้านคุณลักษณะของคอนโดมิเนียมบางประการ เช่น เพศ อาชีพ ทำเลที่ตั้ง ระบบรักษาความปลอดภัย และชื่อเสียงของผู้ประกอบการ มีผลอย่างมีนัยสำคัญต่อความน่าจะเป็นในการตัดสินใจเลือกอยู่คอนโดมิเนียม ผลที่ได้สามารถอธิบายได้ว่ากลุ่มเป้าหมายวัยเริ่มต้นทำงานมีความต้องการเฉพาะตัวที่สะท้อนวิถีชีวิตในเมืองใหญ่ ซึ่งต้องการที่อยู่อาศัยที่ตอบโจทย์ด้านความปลอดภัย ความสะดวก และภาพลักษณ์ของโครงการ การที่เพศหญิงให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านความปลอดภัยและผู้มีอาชีพในภาคเอกชนหรืออิสระมีแนวโน้มเลือกคอนโดมิเนียมมากขึ้นนั้น แสดงให้เห็นถึงลักษณะการตัดสินใจที่ผสมผสานระหว่างเหตุผลเชิงเศรษฐกิจและไลฟ์สไตล์ส่วนบุคคล ซึ่งเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับบริบทเมืองหลวงของประเทศไทย และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการวางกลยุทธ์การตลาดอสังหาริมทรัพย์ได้อย่างตรงกลุ่มเป้าหมาย

ผลการวิจัยนี้สามารถอธิบายได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้นเมื่อพิจารณาพร้อมกับแนวคิดทางทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ทฤษฎีพฤติกรรมผู้บริโภค (Consumer Behavior Theory) ซึ่งเสนอว่า การตัดสินใจซื้อหรือเลือกใช้สินค้าหรือบริการของผู้บริโภคเป็นผลมาจากกระบวนการประเมินทางเลือกโดยอิงจากปัจจัยส่วนบุคคล จิตวิทยา และสิ่งแวดล้อม เช่น เพศ รายได้ อาชีพ และคุณลักษณะของสินค้า (Schiffman & Wisenblit, 2019; Kotler & Keller, 2016) ในกรณีนี้ ที่อยู่อาศัยถือเป็นสินค้าที่ต้องอาศัยการตัดสินใจที่รอบคอบ โดยเฉพาะในกลุ่มวัยเริ่มต้นทำงานที่เพิ่งเข้าสู่ภาวะการตัดสินใจทางการเงินด้วยตนเอง นอกจากนี้ การตีความผลยังสอดคล้องกับ ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs)

ซึ่งระบุว่าผู้บริโภคจะตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานก่อน เช่น ที่อยู่อาศัย และเมื่อความต้องการเหล่านั้นได้รับการเติมเต็มแล้ว ความสนใจจะย้ายไปยังความต้องการขั้นสูง เช่น ความปลอดภัยและภาพลักษณ์ทางสังคม (Maslow, 1943) ดังนั้น การที่ปัจจัยด้านระบบรักษาความปลอดภัยและชื่อเสียงของผู้ประกอบการส่งผลต่อการเลือกอยู่คอนโดมิเนียม จึงสะท้อนการตัดสินใจที่ขับเคลื่อนด้วยความต้องการเชิงคุณภาพและจิตวิทยาเชิงสังคม

สรุปผลการวิจัย

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกอยู่คอนโดมิเนียมของประชากรวัยเริ่มต้นทำงานในกรุงเทพมหานครมีความหลากหลายครอบคลุมทั้งด้านปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยภายนอก ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้ ในด้านเพศ พบว่าผู้หญิงมีแนวโน้มเลือกอยู่คอนโดมิเนียมมากกว่าผู้ชาย ด้านสถานภาพการสมรส คนโสดมีแนวโน้มเลือกอยู่คอนโดมิเนียมมากกว่าผู้ที่สมรสแล้ว ในด้านอาชีพ อาชีพธุรกิจส่วนตัว พนักงานบริษัทเอกชน และอาชีพอิสระ เป็นกลุ่มที่มีแนวโน้มเลือกอยู่คอนโดมิเนียมค่อนข้างสูง เนื่องจากการทำงานในเมืองใหญ่ต้องการความสะดวกในการเดินทาง คอนโดมิเนียมยังตอบสนองความต้องการในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและไลฟ์สไตล์ที่ยืดหยุ่น โดยเฉพาะกลุ่มที่ประกอบธุรกิจส่วนตัวที่ต้องการพื้นที่ที่เหมาะสมกับการทำงานและการพักอาศัยในเวลาเดียวกัน อีกหนึ่งปัจจัยที่สำคัญที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกอยู่คอนโดมิเนียมของประชากรวัยเริ่มต้นทำงานในกรุงเทพมหานคร คือ ทำเลที่ตั้ง โดยมีการให้ความสำคัญกับทำเลที่สะดวกสามารถเข้าถึงระบบขนส่งมวลชนและการเดินทางไปยังสถานที่ทำงานได้สะดวก นอกจากนี้ปัจจัยด้านการรักษาความปลอดภัยและชื่อเสียงของผู้ประกอบการ มีบทบาทสำคัญเช่นกัน เนื่องจากความปลอดภัยและชื่อเสียงของผู้ประกอบการช่วยสร้างความมั่นใจในคุณภาพของที่อยู่อาศัย ผลจากการวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่สำคัญที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกอยู่คอนโดมิเนียมของประชากรวัยเริ่มต้นทำงานในกรุงเทพมหานคร ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางให้ผู้ประกอบการนำไปใช้ประโยชน์ในด้านการพัฒนากลยุทธ์การตลาดและการออกแบบโครงการเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยแบบจำลองโลจิสติก พบว่าตัวแปรที่มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติต่อการตัดสินใจเลือกอยู่คอนโดมิเนียมของประชากรวัยเริ่มต้นทำงานในกรุงเทพมหานคร ได้แก่ เพศ (เพศหญิง) สถานภาพโสด อาชีพ (ธุรกิจส่วนตัว พนักงานบริษัทเอกชน และพนักงานอิสระ) รวมถึงปัจจัยด้านทำเลที่ตั้ง ระบบรักษาความปลอดภัย และชื่อเสียงของผู้ประกอบการ ซึ่งล้วนสะท้อนถึงความต้องการด้านความสะดวก ปลอดภัย และความเชื่อมั่นในโครงการที่อยู่อาศัย ในขณะที่ตัวแปรที่ไม่พบอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ ระดับการศึกษา รายได้ พื้นที่ใช้สอยภายในห้อง สาธารณูปโภคส่วนกลาง และการออกแบบตกแต่งภายใน แสดงให้เห็นว่าแม้ปัจจัยเหล่านี้จะเป็นองค์ประกอบที่ผู้บริโภคบางกลุ่มให้ความสนใจ แต่สำหรับกลุ่มวัยเริ่มต้นทำงานในเขตเมืองใหญ่แล้ว ปัจจัยหลักในการตัดสินใจอยู่ที่การเข้าถึงที่ตั้งที่สะดวก ความปลอดภัยในการอยู่อาศัย และความน่าเชื่อถือของโครงการเป็นสำคัญ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยพบว่าปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกอยู่คอนโดมิเนียมของประชากรวัยเริ่มต้นทำงานในกรุงเทพมหานคร ได้แก่ เพศหญิง สถานภาพโสด อาชีพ ทำเลที่ตั้ง ระบบรักษาความปลอดภัย และชื่อเสียงของผู้ประกอบการ ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการวางกลยุทธ์ทางการตลาดของธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ โดยควรเน้นการสื่อสารในด้านชื่อเสียงของผู้ประกอบการที่จะช่วยสร้างความเชื่อมั่น เช่น การประชาสัมพันธ์รางวัลหรือผลงานของผู้ประกอบการ การจัดโปรโมชั่นเฉพาะกลุ่มอาชีพ เช่น พนักงานเอกชนหรือผู้ประกอบการรุ่นใหม่ และควรเลือกพัฒนาโครงการในทำเลที่สามารถเข้าถึงระบบขนส่งมวลชนได้สะดวก พร้อมออกแบบฟังก์ชันด้านความปลอดภัย เช่น การติดตั้งระบบเคียวการ์ด กล้องวงจรปิด หรือระบบรักษาความปลอดภัยตลอด 24 ชั่วโมง นอกจากนี้ ควรออกแบบแผนสื่อสารการตลาดแบบเฉพาะกลุ่ม (Segmented Marketing) ที่ตอบสนองความต้องการของเพศหญิงและกลุ่มคนโสดซึ่งมีแนวโน้มเป็นกลุ่มผู้ตัดสินใจหลักมากขึ้นในตลาดคอนโดมิเนียมเมืองใหญ่ ในการวิจัยครั้งต่อไปควรขยายช่วงอายุให้ครอบคลุมกลุ่ม Gen Z ทั้งหมด หรือเปรียบเทียบกับกลุ่ม

Gen Y เพื่อให้เห็นพฤติกรรมเชิงร่นอย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น รวมถึงอาจพิจารณาเพิ่มตัวแปรด้านจิตวิทยาผู้บริโภคหรือความพึงพอใจหลังการซื้อเพื่อวิเคราะห์แนวโน้มพฤติกรรมในระยะยาว

งานวิจัยนี้ยังสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงการบริหารธุรกิจ โดยเฉพาะในด้านการวางกลยุทธ์ของธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับสังหาริมทรัพย์ที่มุ่งเน้นกลุ่มเป้าหมายวัยเริ่มต้นทำงาน ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีแนวโน้มกลายเป็นผู้บริโภคหลักในตลาดเมืองหลวง การวิเคราะห์พฤติกรรมผู้บริโภคด้วยแบบจำลองโลจิตช่วยให้ผู้ประกอบการสามารถตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ได้แม่นยำมากขึ้น ทั้งในด้านการกำหนดกลุ่มเป้าหมาย การวางตำแหน่งผลิตภัณฑ์ (Product Positioning) และการวางแผนการลงทุนในโครงการพัฒนาใหม่ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ถือเป็นองค์ความรู้เชิงประยุกต์ที่มีประโยชน์ต่อการศึกษาด้านการตลาด การจัดการธุรกิจ และการวางแผนกลยุทธ์ในอุตสาหกรรมอสังหาริมทรัพย์อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กษกร ธรรมกิตติ. (2562). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกซื้อที่อยู่อาศัยแนวสูงและแนวราบในพื้นที่รอยต่อเมืองกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล. <https://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/69883>
- กรมการปกครอง. (2567). สถิติประชากรกรุงเทพมหานคร. <https://stat.bora.dopa.go.th>
- เฉลิมพร เย็นเยือก; และ ปิ่นกมล เรืองเดช. (2566). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อสังหาริมทรัพย์ประเภทที่อยู่อาศัยที่มีการใช้นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ในจังหวัดปทุมธานี. <https://so15.tci-haijo.org/index.php/bae/article/view/391>
- ชูศักดิ์ ศรีโสภณ. (2564). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อที่อยู่อาศัยของกลุ่มผู้บริโภคเจนวายในกรุงเทพมหานคร. <https://archive.cm.mahidol.ac.th/bitstream/123456789/4063/1/TP%20MM.016%202564.pdf>
- ณรงค์ศักดิ์ เพ็งคุ้ม. (2552). ปัจจัยทางการตลาดในการตัดสินใจซื้อบ้านใหม่ของพนักงานภาคพื้นบริษัทการบินไทย จำกัด (มหาชน) [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ธงชัย ชูสุน. (2557). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อคอนโดมิเนียม [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- อัครศักดิ์ ดำรงค์ศิริ. (2566, มกราคม-มิถุนายน). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อคอนโดมิเนียม: กรณีศึกษา โครงการ พลัม มิกซ์ แจ้งวัฒนะ. วารสารปรัชญาปริทรรศน์, 28(1), 63-64.
- นิติทัศน์ ลมุนพันธ์. (2562). ปัจจัยทางด้านการดำเนินชีวิต ภาพลักษณ์ที่อยู่อาศัย แรงจูงใจในการเลือกซื้อที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อคอนโดมิเนียมตามแนวรถไฟฟ้าสายสีม่วง [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- พรานภา โกเมนธรรมโสภณ. (2566). กลยุทธ์การตลาดคอนโดมิเนียมสำหรับกลุ่มวัยเริ่มต้นทำงานของบริษัทพัฒนาสังหาริมทรัพย์: กรณีศึกษา บมจ. แสนสิริ บมจ. เอพี ไทยแลนด์ บมจ. พกษาเรียลเอสเตท และ บมจ. ออริจิ้น พร็อพเพอร์ตี้. สารศาสตร์, 1(2), 406-408.
- วิทวัส รุ่งเรืองผล; และ พิษชา ฉัตรชัยพลรัตน์. (2564). พฤติกรรมการเลือกซื้อคอนโดมิเนียมของกลุ่มลูกค้า Generation Y. <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/JMARD/article/view/251814>
- सानิต ศิริวิชัยกุล; โสภิตา โอภาวะ; และ สมยศ อวเกียรติ. (2567, มกราคม-เมษายน). การตัดสินใจเลือกซื้ออาคารชุดสำหรับกลุ่มคนทำงานในย่านเอกมัย กรุงเทพมหานคร. วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 10(1), 192-193.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2566). รายงานสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2566. <https://www.nso.go.th>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2567). ประมวลผลการประชากรกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2567. <https://www.nso.go.th>

อัฐวีร์ แสงวัฒนานนท์. (2564). พฤติกรรมและส่วนประสมการตลาดในมุมมองลูกค้า (7Cs) ที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อ
 อสังหาริมทรัพย์ประเภทที่อยู่อาศัยของกลุ่มผู้บริโภคมิลเลนเนียล (Millennials). [https://nuir.lib.nu.ac.th/dspace/
 handle/123456789/4118](https://nuir.lib.nu.ac.th/dspace/handle/123456789/4118)

Greene, W. H. (2012). *Econometric analysis* (7th ed.). Pearson Education.

Kotler, P., & Keller, K. L. (2016). *Marketing management* (15th ed.). Pearson Education.

Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370–396.

NielsenIQ. (2022). *What Gen Z wants from brands today*. <https://nielseniq.com/global/en/insights>

Schiffman, L. G., & Wisenblit, J. L. (2019). *Consumer behavior* (12th ed.). Pearson.

พระลักษมีเทวี เทพีแห่งความรัก Lakshmi Devi goddess of love

จิรัฐติกาล หนูภัยยันต์^{1*} และพรณวดี ขำจริง²

^{1,2}คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

*s6511149104@pkru.ac.th

²panwadee.k@pkru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาประวัติและความสำคัญของพระลักษมีพระองค์เกิดจากครวาทที่เหล่าเทวดาและอสูรกวณเษียรสมุทรเพื่อทำน้ำอมฤต โดยขณะที่ผุดขึ้นมานั้นทรงประทับนั่งในดอกบัวและพระหัตถ์ถือดอกบัวจึงมีอีกพระนามว่า “ปัทมา” หรือ “กมลมา” แต่ด้วยขณะที่กวนเกษียรสมุทรนั้น ตามความเชื่อของศาสนาฮินดูเชื่อกันว่าเป็นเทพีแห่งความอุดมสมบูรณ์โชคลาภและความรัก เป็นชายาของพระวิษณุที่อวตารตามไปเป็นนางในวรรณคดีที่เกี่ยวข้องเป็นภรรยาพระวิษณุทุกเรื่อง (2) เพื่อศึกษาวิธีการขอพร พบว่ามีวิธีการขอพรโดยการทำความสะอาดบ้าน แต่งกายใส่ชุดสีสดใสใส่โทนแดงหรือชมพู เครื่องสักการะที่ใช้ รูป 9 ดอก เทียน 2 เล่ม ดอกบัว น้ำอ้อย น้ำสะอาด นมสด เนย น้ำผึ้ง โยเกิร์ต ผลไม้มงคล 5 อย่าง กายาน หรือเครื่องหอม โดยคนส่วนใหญ่นิยมใช้บทสวด โอม ศรี มหาลักษมี เจ นะมะพะในการขอพรเพื่อความสิริมงคลในชีวิต

คำสำคัญ : พระลักษมี เทวี ความรัก

Abstract

The objectives of this research were 1) To study background and importance of Lakshmi. She was born during Gods and also Demons had made Milky Sea for Elixir, when she had appeared sitting in lotus and held the lotus in her hand. She was called another name, Padma or Kamala. According to Hinduism's belief, it was believed that she was the Lord of Prosperity, Good Luck and Love. She was the wife of Vishnu who followed him as a heroine of all literatures. 2) To study how to make a wish, it was found that people did by cleaning the house and dressing in red or pink clothes. Worship the Lakshmi used 9 incenses, 2 candles, lotus, sugarcane juice, fresh water, milk, butter, honey, yoghurt, 5 kinds of fruit and also frankincense. Most people have made a wish of Om Shri Maha Lakshmi Je Namata for luck in lives.

keywords : Lakshmi, Devi, Love

บทนำ

สังคมของมนุษย์อาศัยความเชื่อ ความคิด ความรู้สึกที่มีต่อกัน จึงพัฒนาเป็นประเพณีทางความเชื่อที่สืบทอดกันมา เพราะความกลัวภัยอันตรายจะเกิดแก่ตนเอง จึงเป็นเหตุให้เกิดความเชื่อเรื่องสิ่งที่มีเหนือธรรมชาติ มีการบูชาอ่อนน้อมต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ปกป้องรักษาเพื่อความปลอดภัยของตัวเอง หวังพึ่งสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์และยังเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้ที่ศรัทธา เคารพนับถือ การบูชาต่อเทพเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ เกิดเป็นความเชื่อความศรัทธา

ความหลากหลายทางความเชื่อศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของแต่ละคนเพิ่มมากขึ้นการเคารพนับถือของแต่ละคนจึงแตกต่างกันไป แต่ยังมีที่คล้ายกันคือ การบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อขอร้องอ้อนวอนให้ช่วยเหลือ ด้านโชคลาภ หรือโรคภัยไข้เจ็บ

การบวงสรวงบูชาหรือการสร้างสัมพันธภาพอันดีระหว่างมนุษย์กับอำนาจศักดิ์สิทธิ์ซึ่งมีอำนาจเหนือมนุษย์และธรรมชาติ ความเชื่อของบุคคลที่เคารพนับถือ (ยศ สันตสมบัติ, 2537) ส่วน ความเชื่อ คือ การยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ ที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์นั้นๆ หรือสังคมมนุษย์นั้นๆ (ธวัช ปุณโณทก, 2559)

เชื่อกันว่าพระลักษมีเป็นมหาเทวีที่มีโณมงามเป็นชายาที่ซื่อสัตย์ของพระนารายณ์ในศาสนาฮินดูซึ่งผู้ศรัทธาจะถือกันว่าเป็น เทพนารีผู้อ่อนวยโชค มีน้ำพระทัย เมตตาปราณี พระองค์มักประทานความสำเร็จในด้านความรักของหนุ่มสาว การตามหาเนื้อคู่ ชื่ออีกอย่างของพระลักษมี คือ วิทยา มีความหมายว่า รอบรู้ พระนางจึงเป็นเทพที่ผู้บูชาปรารถนาที่จะให้ประทานพรความสุข แก่ครอบครัว เพื่อน การแต่งงาน เด็กๆ อาหารรวมถึงความสมบูรณ์ทั้งสิ้น การประกอบกิจการ การเจรจาต่อรอง การทำมาค้าขาย การประกอบธุรกิจทุกสาขา ตลอดจนประทานโภคทรัพย์ เงินทอง สมบัติ แก่ผู้หมั่นบูชาพระองค์และประกอบความดีอยู่เสมอ พระลักษมีเป็นเทพแห่งความสมบูรณ์แบบในทุกด้าน จึงมีการศึกษาการเคารพบูชาพระลักษมีในหลายด้าน ถือเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจอย่างหนึ่งในด้านศาสนา (สยามคณศ, 2567) ทั้งนี้อาจจะเห็นปรากฏที่มีทั้งเดี่ยวและคู่พระวิษณุ หากพระวิษณุปรากฏพร้อมด้วยพระวิษณุจะนามว่า “ภู” หรือ “สรัสวตี” พระนางจะปรากฏร่วมในนาม “ศรี” ในคัมภีร์พระเวทได้อ้างถึงความมีชื่อเสียงและความเจริญรุ่งเรือง สอดคล้องกับคำกล่าวของ โชมลี มีภักดี (2558) ที่ว่า “ลักษมี” หรือ “ศรี” เป็นเทพีแห่งความร่ำรวยและความเจริญ มักจะปรากฏทั้งองค์เดี่ยวและเคียงคู่กับพระวิษณุ กล่าวถึงความเมตตาและให้ความสมบูรณ์พระนางได้จัดความโชคไม่ตี ความยากจน ความหิว พระนางมีบาร์มีและเครื่องประดับมากมาย

ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะดำเนินการวิจัยเชิงเอกสารในหัวข้อ “พระลักษมีเทวี เทพีแห่งความรัก” เพื่อศึกษาถึงประวัติ ความเป็นมา ตลอดจนความสำคัญของพระลักษมีตามความเชื่อในศาสนาฮินดู อันเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจบทบาทของพระองค์ในฐานะเทพีแห่งความรัก ความอุดมสมบูรณ์ และความเมตตา ที่ยังคงมีอิทธิพลต่อความศรัทธาและวิถีชีวิตของผู้คนในปัจจุบัน และการศึกษาวิธีการขอพรของผู้ที่มีการบูชาที่สามารถเชื่อมโยงแนวคิด ให้สอดคล้องกับความเชื่อของบุคคลต่างศาสนาที่มาบูชา และพิธีกรรม การบูชาพระลักษมีจะเป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้ที่มากราบไหว้เช่นเดียวกัน นั้นเห็นได้ถึงความสัมพันธ์ของการเคารพบูชาที่ดงามตามความเชื่อ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การศึกษาแบบค้นคว้าเชิงเอกสารประเภท หนังสือ วารสาร วิทยานิพนธ์ รายงานวิจัย จำนวน 19 แหล่งข้อมูล
2. รวบรวมข้อมูลเอกสารจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับ ประวัติ ความสำคัญของพระลักษมีและ

วิธีการขอพร

3. ดำเนินการวิเคราะห์ประวัติความเป็นมา ความสำคัญ ความเชื่อ วิธีการขอพร
4. สรุปผลของการวิเคราะห์และนำเสนอผลการศึกษา

ผลการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติและความสำคัญของพระลักษมี พบว่า พระลักษมีกำเนิดจากฟองน้ำ เป็นธิดาที่ได้จากการขอพรของสมุทรเทพกับพระสรัสวตี ในคราวที่เหล่าเทวดาและอสูรกวณเกียรสมุทรเพื่อทำน้ำอมฤต โดยขณะที่ผุดขึ้นมานั้นทรงประทับนั่งในดอกบัวและพระหัตถ์ถือดอกบัวด้วย จึงมีอีกพระนามว่า “ปัทมา” หรือ “กมลมา” แต่ด้วยขณะที่กวนเกียรสมุทรนั้น ได้เกิดของวิเศษผุดขึ้นมาตามลำดับ ได้แก่ พืช เพชร พระลักษมี จันทรา ช้าง ม้า วัว และกระบือ ซึ่งจะเห็นได้ว่าพระลักษมีทรงนำเพชรขึ้นมาก่อน เป็นเทพีแห่งความร่ำรวย และความงาม ทรงงามเลิศกว่าเทวนารีใด โดยรัศมีแห่งองค์พระแม่สุกปลั่งเป็นประกายอย่างสายฟ้าแลบ และกลิ่นหอมจากพระวรกายนั้น ประหนึ่งกลิ่นดอกบัว หอมจรุงไปไกลถึงหลายร้อยโยชน์ พระ

แม่ลักษมีทรงถือดอกบัวเป็นสัญลักษณ์ประจำพระองค์ และมักจะถือไว้ 2 ดอก หรือไม้ก่ทรงถือ “หม้อน้ำ” พระหัตถ์หนึ่ง อีกพระหัตถ์หนึ่งทรงหยาลงสู่พื้น มีเหรียญทองโปรยปราย ลงจากใจกลางพระหัตถ์ หรือไม้ก่เทือกมาจากในหม้อ เป็นสัญลักษณ์ของเทวีแห่งโชคลาภและความร่ำรวย ตามความเชื่อของศาสนาฮินดูจึงเชื่อกันว่าพระองค์ยังเป็นเทวีแห่งความอุดมสมบูรณ์ และโชคลาภ เป็นเทวีแห่งความมั่งคั่ง เป็นพระมเหสีและศักดิ์ (พลัง) พระลักษมี (ลักษมี) ในทางฮินดูและเทวศาสตร์ พระองค์คือเทวีแห่งความเมตตากรุณา ผู้เป็นบุคลาธิษฐานแห่งความรักอันบริบูรณ์ พระองค์ประทานความสงบพระแม่ลักษมี เป็นพระชายาคู่บารมีของพระวิष्ณู ไม่ว่าพระองค์จะอวตารไปอยู่ในปางใด พระแม่ก็จะอวตารไปเป็นชายาของพระองค์เสมอ เช่น อวตารไปเป็นพระนางสีดาคู่กับพระราม อวตารไปเป็นพระนางรুকมิณี หรือพระนางธรรมาเทวี คู่กับพระกฤษณะ เป็นต้น ด้วยความรักอันมั่นคงของทั้ง 2 พระองค์ จึงทำให้ผู้คนนิยมมาขอพรในเรื่องของความรัก ชีวิตคู่ ชีวิตครอบครัว

2. เพื่อศึกษาวิธีการขอพรพระลักษมี พบว่า คนส่วนใหญ่นิยมขอพรมากที่สุดในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านความร่ำรวย, ด้านอำนาจชื่อเสียง, ด้านความรัก, ด้านการขอบุตร, ด้านการเรียน, ด้านสุขภาพ, ด้านชัยชนะและความสำเร็จ ซึ่งเชื่อมโยงไปถึงขั้นตอนการบูชา แต่ละด้านจะมีบทสวดที่นิยมใช้เหมือนกัน คือ “โอม ศรี महाลักษมี เจ นะมะหะ” หรือ “โอม พระลักษมี อิตถีเทวะ เมตตัญจะ महाลาโก ทูติยัมปิ พระลักษมี อิตถีเทวะ เมตตัญจะ महाลาโก ตะติยัมปิ พระลักษมี อิตถีเทวะ เมตตัญจะ महाลาโก” (สยามคณศ, 2567) โดยจะมีวิธีการขอพร คือ 1.ทำความสะอาดห้องที่จะนำพระแม่ลักษมีมาประดิษฐานให้เรียบร้อย โดยห้องจะต้องสะอาด สว่าง นำผ้าสีสดใสสีขาวบนแท่น โปรยข้าวสารตรงกึ่งกลางผ้า แล้วนำเทวรูปพระลักษมีวางลงไป โดยหันไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ จัดแท่นบูชาด้วยการวางโห่แล้วใส่หมาก พลู ดอกไม้ เหียญ และข้าวสาร วางจานใบเล็กพร้อมกับใส่เมล็ดข้าวจำนวนเล็กน้อยลงไป โรยขมิ้นและวางเหียญลงไป 2.ควรบูชาในวันศุกร์ หรือมีการบูชาเป็นพิเศษในวันวันวาราลักษมีเป็นวันแห่งการประกอบพิธีสถาปนา ตกแต่งองค์เทพ สรงน้ำ ผู้เข้าร่วมพิธีจะต้องตื่นเช้า เพื่อเตรียมของบูชา ชำระร่างกายให้สะอาด และสวมใส่เสื้อผ้าสีสดใส เน้นไปที่สีชมพูหรือแดง 3.ถวายเครื่องสักการะ เช่น จตุรูป 9 ดอก เทียน 2 เล่ม ดอกบัว น้ำอ้อย น้ำสะอาด นมสด เนย น้ำผึ้ง โยเกิร์ต ผลไม้ มงคล 5 อย่าง กายาน หรือเครื่องหอม

อภิปรายผลการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติและความสำคัญของพระลักษมี พบว่า พระลักษมีกำเนิดจากฟองน้ำ ในคราวที่เหล่าเทวดาและอสูร กวนเกษียรสมุทร ทำน้ำอมฤต จึงได้นมว่า ชลธิชา (เกิดแต่น้ำ) หรือ กษีราพิตินยา (ลูกสาวแห่งทะเลน้ำนม) ในขณะที่ผุดขึ้นมานั้นนั่งมาในดอกบัวและมีมือถือดอกบัวด้วย จึงมีอีกนามหนึ่งว่า ปัทมา หรือ กมลดา แต่ในคัมภีร์วิष्ณูปุราณะจะกล่าวไว้ว่า พระลักษมีเป็นธิดาของพระฤๅษีฤๅษีกับนางชยาตี และยังคงกล่าวต่อไปอีกว่าพระลักษมีเป็นมารดา พระกามเทพ (พระยาสังฆาภิรมย์, ม.ป.ป) ความเชื่อของศาสนาฮินดูจึงเชื่อกันว่าพระองค์ยังเป็นเทวีแห่งความอุดมสมบูรณ์ และโชคลาภ เป็นเทวีแห่งความมั่นคง เป็นพระมเหสีและศักดิ์ (พลัง) พระลักษมี (ลักษมี) ในทางฮินดูและเทวศาสตร์ พระองค์คือเทวีแห่งความเมตตากรุณา ผู้เป็นบุคลาธิษฐานแห่งความรักอันบริบูรณ์ (กิตติ วัฒนสมหัทธม, 2549) และยังเป็นหนึ่งในเทพศักดิ์สิทธิ์แห่งย่านราชประสงค์ที่ประดิษฐานอยู่ ณ ดาดฟ้าชั้น 4 ศูนย์การค้าเกษตร โดยในแต่ละวันจะมีผู้คนหลากหลายอาชีพตั้งแต่นักเรียน-นักศึกษา, นักท่องเที่ยว, นักธุรกิจ และศิลปินชื่อดังขึ้นมาสักการะขอพรเพื่อความเป็นสิริมงคล ตามความเชื่อ (GAYSORN VILLAGE, 2567)

พระลักษมีเป็นพระชายาคู่บารมีของพระวิष्ณู ไม่ว่าพระวิष्ณูจะอวตารไปอยู่ในปางใด พระลักษมีจะอวตารไปเป็นชายาของพระวิष्ณูเสมอ เช่น เมื่อพระวิष्ณูไปเกิดเป็นพระราม พระลักษมีก็ไปเกิดเป็นนางสีดาคู่กับพระราม พระลักษมีไปเกิดเป็นนางรুকมิณี หรือพระนางธรรมาเทวี พระวิष्ณูไปเกิดเป็นพระกฤษณะ เป็นต้น ด้วยความรักอันมั่นคงของทั้ง 2 พระองค์ จึงทำให้ผู้คนนิยมมาขอพรในเรื่องของความรัก ชีวิตคู่ ชีวิตครอบครัว (สยามคณศ, 2567) พระลักษมีในความเชื่อเกี่ยวกับความรักในสังคมไทยไม่ได้มีบทบาทเฉพาะในเรื่องของความอุดมสมบูรณ์หรือโชคลาภเท่านั้น แต่ยังเป็นเทพีที่สามารถ

เสริมสร้างความมั่นคงในความรักและความสัมพันธ์ได้ โดยเฉพาะการบูชาพระลักษมีเพื่อขอพรให้ความรักมีความสุขและความสัมพันธ์ที่ดี

การบูชาเพื่อขอพรในด้านความรักถือเป็นอีกหนึ่งวิธีในการเสริมสิริมงคลและความสำเร็จในชีวิตคู่ (กรมศิลปกร, 2566) เมื่อพระวิษณุไปเกิดเป็นพระราม พระศรียกไปเกิดเป็นนางสีดา เมื่อพระวิษณุไปเกิดเป็นพระกฤษณะพระศรียกไปเกิดเป็นพระนางรุกมิณี คอยติดตามพระวิษณุไปทุกแห่ง ดังนั้น พระศรีหรือพระลักษมีจึงเป็นองค์เดียวกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิวตล วราเอกศิริ (2561) ภูมิหลังและชาติกำเนิดของนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของไทย ที่ว่า พระลักษมีเป็นเทพนารีที่ยิ่งใหญ่ตามคติความเชื่อในศาสนาฮินดู ผู้เป็น ชายาคู่บุญบารมีของพระวิษณุพระองค์เดียว หรือรู้จักกันอีกนามหนึ่งว่า พระนารายณ์ เพราะเมื่อคราวใดที่โลกมนุษย์ไม่สงบสุข พระวิษณุจะอวตารมาช่วยจัดปัดเป่าเภทภัย ทุกครั้ง กล่าวได้ว่า พระลักษมีจะอวตารมาเป็นชายาคู่บุญพระวิษณุทุกครั้ง ดังเช่น ในปางปรศุรามาวตาร พระลักษมีได้อวตารเป็นพระแม่ธรณี ส่วนในปางวามนาวตาร พระลักษมีอวตารเป็นพระนางกมลมา พระลักษมีได้อวตารเป็นนาง “สีตา” (Sita) ชายาคู่บุญบารมี ของพระรามเพื่อจะลงมาปราบปรามอสูร เมื่อไทยรับเรื่องรามายณะเข้ามาในสังคมก็รู้จัก ในชื่อว่า “รามเกียรติ์” ซึ่งในเรื่องนี้จะรู้จักพระลักษมีอวตารในนามว่า “นางสีตา” เมื่อ พิจารณารามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของไทยจะพบว่าความเชื่อเรื่องนางสีตาเป็นปางหนึ่ง ของพระลักษมี ซึ่งเป็นความเชื่อตามคติฮินดู จะปรากฏอยู่ในรามเกียรติ์ฉบับภาคกลาง เท่านั้น

ชัยณรงค์ กลิ่นน้อย และพระมหาปราโมทย์ แก้วนา (2560) ความเคลื่อนไหวทางประวัติศาสตร์ พระเจ้าราชนทรวรมันที่ 2 ที่กล่าวว่า เรื่องศักดิ์ มีความเชื่อว่าพระเทวีซึ่งเป็นชายาของมหาเทพมีพลังคอยสนับสนุนกำลัง ของพระมหาเทพ ศักดิ์ในไศวนิกาย ยึดถือพระนางลักษมีเป็นพลังศักดิ์ (พลัง) ของพระวิษณุ หรือ พระนารายณ์ พระลักษมีเทวีผู้ที่มีจุดคราวที่เหล่าเทวดาและอสูรกวณเษียรสมุทรเพื่อทำน้ำอมฤต ขณะที่กวนเกษียรสมุทรนั้น ได้เกิดของวิเศษผุดขึ้นมาตามลำดับและเป็นตัวแทนของความมั่งคั่ง ความรัก ทำให้ได้รับขนานนามในหลายนามตามความเชื่อตามตำนานที่แตกต่างที่มีการบันทึกในคัมภีร์เขียนขึ้นตามความเชื่อเป็นเรื่องราวที่ปรากฏเป็นหลักฐานที่บันทึกไว้โดยพระลักษมีจะมีปางที่เห็นได้ชัดเจนอยู่ 8 ปางซึ่งแต่ละปางจะมีความสำคัญที่แตกต่างและสอดคล้องกันไปตามตำนานที่เกี่ยวข้องได้แก่ ปางอภิลักขมี ,ปางธัญลักษณ์ ,ปางไธรยลักษณ์ หรือ วีรลักษณ์ ,ปางคชลักษณ์ ,ปางสันตลักษณ์ ,ปางวิทย์ลักษณ์ ,ปางธณลักษณ์ หรือ ไธศวรรยลักษณ์ มปางมหาลักษณ์ ตำนานของพระลักษมีจึงได้แทรกซึมลงไปในหลากหลายศาสนาและหลากหลายวัฒนธรรม แม้แต่ในวรรณคดีไทยก็มักกล่าวถึงตัวของพระลักษมีเอาไว้ แต่ตำนานที่เกี่ยวกับพระลักษมีอวตารตามพระนารายณ์ซึ่งเห็นได้ถึงความรักที่ซื่อสัตย์ รักดีที่มีต่อสามีที่เป็นที่รู้จักกันมากที่สุดคือ รามเกียรติ์ ที่มาจากศาสนาฮินดู มีอิทธิพลและมีผู้คนนับถือมากกว่าตำนานอื่น ๆ ที่มักกล่าวถึง ดังนั้นจึงจะเห็นได้ว่าประวัติของตัวพระลักษมี มีการกล่าวถึงมาตั้งแต่ยุคโบราณและนำมาทำเป็นโบราณสถานที่เห็นได้จากโบราณคดีที่พบเห็นได้ สิ่งนี้แสดงให้เห็นถึงประวัติศาสตร์เรียกความเป็นมาของพระลักษมีตั้งแต่อดีตจนกระทั่งสืบทอดมาถึงสมัยปัจจุบัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ไชยสิทธิ์ มีภักดี (2558) ความสำคัญและความหมายจากประติมานวิทยาพระลักษมี และคชลักษณ์จากหลักฐานโบราณคดี ที่ว่า ลักษมี เป็นเทพที่เป็นสัญลักษณ์ของความร่ำรวย ความสดใส ความฉลาดและความมีโชคลาภ ซึ่งหมายถึงความมีโชค ความสวยงามและความอุดมสมบูรณ์ นางเป็นชายาของพระวิษณุ พาหนะคือ นกเค้าแมว การปรากฏของนางปรากฏทั้งในศาสนาเชน ศาสนาพุทธ และศาสนาฮินดู นางเป็นเทพแห่งความร่ำรวย และความบริสุทธิ์ พระนางจึงเป็นเทพแห่งความรอบรู้ด้วย พระนางเป็นเทพที่ผู้บูชาปรารถนาความสุขในครอบครัว เพื่อน การแต่งงาน เด็ก ๆ อาหารและความสมบูรณ์มั่งคั่ง ความสวยงามและสุขภาพที่ดี นอกจากนี้ ยังเป็นที่นิยมบูชาในศาสนาฮินดู ในฐานะที่เป็นเทพแห่งความร่ำรวย สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาปราโมทย์ วิริยธมโม และ จำนง คันธิก (2562) ศรี-ลักษมี เทวีคู่บัลลังก์ กษัตริย์กัมพูชาสมบัติ ที่ว่า ที่มาและความเชื่อเรื่องพระศรี-พระลักษมีพระศรี และพระลักษมีมักถูกกล่าวร่วมกันเสมอ รวมทั้งคุณสมบัติยังคล้ายคลึงกันอีก คือ เป็นเทพแห่งความร่ำรวยและความเจริญรุ่งเรือง โดยในคัมภีร์ศรี-ศุภตะ อธิบายว่า ทั้งศรีและลักษมีเป็นเทพที่มีความสัมพันธ์กับดอกบัวและช้างเหมือนกัน กำเนิดของพระลักษมีในคัมภีร์วิษณุปุราณะกล่าวไว้ 2 อย่าง คือ เป็นธิดาของฤๅษีฤๅษีกับนางชยาดิ และว่าพระองค์ผุดขึ้นมาจากดอกบัวกลางเกษียรสมุทร" แต่ในมหากาพย์รามายณะกล่าวว่า

พระองค์ถือกำเนิดขึ้นในขณะที่เหล่าเทวดาและอสูรช่วยกันกวณเกษียรสมุทร โดยปรากฏพระองค์บนดอกบัวพร้อมกับมาลัยทิพย์ หลังจากนั้นได้เสด็จไปเฝ้าพระวิษณุและได้เป็นชายาของพระองค์ และในคัมภีร์ปุราณะก็ได้ให้คำตอบอย่างชัดเจนว่า พระศรีไปเกิดเป็นธิดาของฤๅษีฤๅษีกับนางขยาติ เมื่อพระวิษณุไปเกิดเป็นพระราม พระศรีก็ไปเกิดเป็นนางสีดา เมื่อพระวิษณุไปเกิดเป็นพระกฤษณะพระศรีก็ไปเกิดเป็นพระนางรุกมิณี คอยติดตามพระวิษณุไปทุกแห่ง ดังนั้นพระศรีหรือพระลักษมีจึงเป็นองค์เดียวกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ โสภนา ศรีจำปา (2558) อิทธิพลของเทพเจ้าฮินดูที่มีต่อนามมงคลของคนไทย ที่ว่า พระลักษมีเป็นเทวีที่พราหมณ์นับถือว่าเป็นเทวีแห่งความมั่งคั่ง ความเจริญ และความรัก ตามตำนานในรามายณะพระลักษมีเกิดจากดอกบัวที่ลอยขึ้นมาจากฟองคลื่นที่เทวดาก็กบอสูรกำลังกวณเกษียรสมุทร กลางดอกบัวปรากฏสตรีรูปร่างผุดผ่องทั่วสรรพางค์กาย เมื่อบัวลอยมาใกล้ฝั่ง เทวีก็ก้าวขึ้นฝั่งนำดอกบัวไปถวายพระนารายณ์ เป็นพระอัครมเหสีของพระนารายณ์ ลักษณะมีร่างกายสีทอง ประดับด้วยเครื่องประดับสีเหลือง บนศีรษะมีมงกุฎประดับเพชรรัตน์ ปลอยผมยาว สวมพวงมาลา ทำด้วยดอกไม้ที่ไม่มีวันร่วงโรยได้มาจากเกษียรสมุทร มีสร้อยสังวาลย์แก้วมุกดา มี 4 มือ ถือดอกบัวหลวง ประทับบนดอกบัวหลวง เป็นชายาพระนารายณ์ มีโอรสคือกามเทพ ประทับที่สวรรค์ไวญูที่เดียวกับพระนารายณ์ มีนกยูงเป็นพาหนะ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิวาล วราเอกศิริ (2561) ภูมิหลังและชาติกำเนิดของนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของไทย ที่ว่า พระลักษมี ถือเป็นเทพนารีที่ยิ่งใหญ่ตามคติความเชื่อในศาสนาฮินดู ผู้เป็น ชายาคู่บุญบารมีของพระวิษณุพระองค์เดียว (หรือรู้จักกันอีกนามหนึ่งว่า “พระนารายณ์”) เพราะเมื่อคราวใดที่โลกมนุษย์ไม่สงบสุข พระวิษณุจะอวตารมาช่วยขจัดปัดเป่าเภทภัย ทุกครั้ง กล่าวได้ว่า พระลักษมีจะอวตารมาเป็นชายาคู่บุญพระวิษณุทุกครั้ง ดังเช่น ในปางปรุขรามาวตาร พระลักษมีได้อวตารเป็นพระแม่ธรณี ส่วนในปางวามนาวตาร พระลักษมีอวตารเป็นพระนางกมลมา พระลักษมีได้อวตารเป็นนาง สีตา (Sita) ชายาคู่บุญบารมี ของพระรามเพื่อจะลงมาปราบปรามอสูร เมื่อไทยรับเรื่องรามายณะเข้ามาในสังคมก็รู้จัก ในชื่อว่า รามเกียรติ์ ซึ่งในเรื่องนี้จะรู้จักพระลักษมีอวตารในนามว่า นางสีดา เมื่อพิจารณารามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของไทยจะพบว่าความเชื่อเรื่องนางสีดาเป็นปางหนึ่ง ของ พระลักษมี ซึ่งเป็นความเชื่อตามคติฮินดู จะปรากฏอยู่ในรามเกียรติ์ฉบับภาคกลาง เท่านั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ พิมพ์ภัทรา เหลียงพานิช (2562) การศึกษาคติความเชื่อ และรูปแบบของ “คชลักษมี” ที่พบในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่ว่า พระศรี-ลักษมี (Sri-Lakshmi) เป็นเทพีในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ที่ว่า เป็นที่นิยมนับถือกันมากองค์หนึ่ง โดยทั่วไปรู้จักกันในฐานะพระชายาของพระวิษณุ หนึ่งในเทพเจ้าสูงสุดในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู พระศรี-ลักษมีเป็นเทพีแห่งความมั่งคั่งร่ำรวย โชคลาภ ความเจริญรุ่งเรือง และความอุดมสมบูรณ์ พระองค์มักจะปรากฏกายในรูปลักษณะของหญิงสาว มี 4 กร โดย 2 พระกรหลังถือดอกบัวอาจปรากฏกายเดี่ยวหรือปรากฏพระองค์พร้อมกับพระวิษณุในปัจจุบัน สอดคล้องกับงานวิชาการของ อธิวัฒน์ ไพบูลย์ (2566) I Told พระแม่ลักษมี About You จากเทวีผู้ประทานความอุดมสมบูรณ์ ผู้ผู้ประทานรักให้กับคนในมหานครได้อย่างไร ที่ว่า เมื่อพิจารณาถึงลงไปในเชิงปรัชญาของสำนักคิดสังขยะ โลกนี้ประกอบสร้างขึ้นด้วยสองสิ่งคือปุรุષะ (ความรู้) แทนด้วยเพศชาย และประกฤติ (ตัวสร้าง) แทนด้วยเพศหญิง ทั้งสองสิ่งนี้ประกอบกันเกิดเป็นโลก สิ่งมีชีวิต และไม่มีชีวิต ฉะนั้น สิ่งนี้สะท้อนว่าศาสนาฮินดูโดยพื้นฐานให้ความสำคัญกับ ทวิภาวะ ของสรรพสิ่งอันนำไปสู่การสร้าง ซึ่งแทนภาพด้วยชาย-หญิง วิษณุ-ลักษมี ศิวะ-อูมา และพรหม-สรัสวตี วรรณกรรมรุ่นหลัง คีตาโควินทะ ของชัยเทวะ บรรยายถึงความรักอย่างลุ่มหลง และอารมณ์ทางเพศระหว่างพระกฤษณะกับพระนางราธา หรือใน รามจรีตมานัส ของโคสวามีตูลาสีทาสก็สะท้อนภาพความรักของพระรามต่อนางสีดา แม้ในรามายณะต้นฉบับมิได้กล่าวถึงเลย อีกปัจจัยหนึ่งที่ผู้เขียนเชื่อว่ามีส่วนมาต่อความรับรู้ถึงความรักระหว่างพระวิษณุกับพระลักษมีเทวี คือรูปเคารพพระวิษณุซึ่งจะปรากฏพระลักษมีอยู่ข้าง ๆ เสมอ ไม่ว่าจะเป็น นารายณ์บรรทมสินธุ์ ซึ่งปรากฏพระลักษมีแทบเบื้องพระบาทของพระวิษณุ หรือ ลักษมินารายณ์ ซึ่งพระเทวีประทับยืนเคียงกับพระวิษณุ รูปโฉมอันงดงามของพระเทวี และรูปลักษณะของพระวิษณุที่ป็นเทพบุรุษรูปร่าง จึงมีความเป็นไปได้ลักษณะดังกล่าวสะท้อนภาพ คู่รัก มีความละมุนละไม แม้อันดูเหมือนว่าเทพเจ้าสองพระองค์นี้จะประทับเคียงคู่กันตลอดเวลา แต่ก็เชื่อว่าพระนางจะสมหวังในความรักเสมอไป

แม้ภาพจำของพระลักษมณ์จะเป็นเทพีแห่งความรัก ความสุข และความร่ำรวย แต่เมื่อตรวจสอบจากตำนาน พบว่า พระองค์ไม่ได้มีชีวิตที่ราบรื่น เช่น การแยกจากพระวิษณุเป็นระยะ การน้อยเนื้อต่ำใจจากสวามีหรือผู้เป็นที่พึ่งให้ความสำคัญต่อสาวกมากกว่าตนและละเลยต่อพระองค์แต่ด้วยเหตุผลแห่งจักรวาลเทวะและเทวีจะยังคงต้องเคียงคู่กันอยู่เสมอ หรือ การกลับมาเกิดเป็นภรรยาหลายชาติของพระวิษณุ เช่น สีตา หรือรุกมินี ล้วนแฝงการเสียสละและความทุกข์ ซึ่งภาพของพระลักษมณ์ในฐานะ เทพีแห่งความรักอันสมบูรณ์ นั้น ถูกประกอบสร้างขึ้นในบริบทสังคมที่ต้องการแสดงความสมบูรณ์แบบของคู่ครองทางเทววิทยา มากกว่าจะยึดตามตำนานชีวิตโดยตรง

2. เพื่อศึกษาวิธีการขอพรพระลักษมณ์ พบว่า วิธีการขอพรพระลักษมณ์คนส่วนใหญ่นิยมขอพรมากที่สุดในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านความร่ำรวย, ด้านอำนาจชื่อเสียง, ด้านความรัก, ด้านการขอบุตร, ด้านการเรียน, ด้านสุขภาพ, ด้านชัยชนะและความสำเร็จ ซึ่งแต่ละด้านจะมีบทสวดที่นิยมใช้เหมือนกัน คือ “โอม ศรี महाลักษ्मी जे नमः” หรือ “โอม พระลักษมณ์ อิตถีเทวะ เมตตัญจะ महालाโก तुष्टियम्ปี พระลักษมณ์ อิตถีเทวะ เมตตัญจะ महालाโก ตะตียัมปี พระลักษมณ์ อิตถีเทวะ เมตตัญจะ महालाโก” โดยจะมีวิธีการขอพร คือ ทำความสะอาดห้องที่จะนำพระแม่ลักษมีมาประดิษฐานให้เรียบร้อย โดยห้องจะต้องสะอาด สว่าง นำผ้าสีสันสดใส เช่น สีแดง วางบนแท่น โปรยข้าวสารตรงกึ่งกลางผ้า แล้วนำเทวรูปพระแม่ลักษมีวางลงไป โดยหันไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ จัดแท่นบูชาด้วยการวางโห่แล้วใส่หมาก พลู ดอกไม้ เหริยญ และข้าวสาร วางจานใบเล็กพร้อมกับใส่เมล็ดข้าวจำนวนเล็กน้อยลงไป โรยขมิ้นและวางเหริยญลงไป ควรบูชาในวันศุกร์ และก่อนทำพิธีให้ควรวาบน้ำและแต่งกายให้สุภาพเรียบร้อย ใส่ชุดสีสันสดใส โดยเฉพาะโทนสีแดงหรือชมพู ถวายเครื่องสักการะ เช่น จตุรูป 9 ดอก เทียน 2 เล่ม ดอกบัว น้ำอ้อย น้ำสะอาด นมสด เนย น้ำผึ้ง โยเกิร์ต ผลไม้ มงคล 5 อย่าง กายาน หรือเครื่องหอม ส่วนด้านความอุดมสมบูรณ์ เป็นปางเกี่ยวกับพระโพสพซึ่งมีบทสวดแยก คือ โพสวะโกชนัง อุตตะมะลาภัง มัยหัง สัพพะสิทธิหิตัง โหตุ (3 จบ) ของไหว้พระแม่โพสพได้แก่ ข้าว , ปลา, อาหาร ,กล้วย ,อ้อย ,ถั่ว ,งา ,ขมิ้น ,ผลไม้รสเปรี้ยว, กระจง, แป้ง, เสื้อผ้า ,หวีผม วิธีการขอพรเป็นการไหว้บูชาสำหรับชาวนาที่ต้องทำนาปลูกข้าว โดยพิธีแรกหวานข้าวในทุกปี เป็นพิธีภายในครอบครัวมีการหาฤกษ์ที่ดีในการไหว้พระแม่โพสพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ นิติกร วิษุมา (2564) ศักติของเทพเจ้าในปรัชญาฮินดู ที่ว่า การบูชาสรรเสริญเทวีพบได้ในวรรณคดีหลากหลายภาษาทั่วโลก ในอินเดียเองก็เช่นกัน คัมภีร์ พระเวทเป็นหลักฐานทางวรรณคดียุคแรกๆที่แสดงให้เห็นว่าชาวอินเดียนับถือ สรรเสริญ และทำพิธีบูชาเทวีหลายองค์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณรงค์ บุญมา (ม.ป.ป) ตำนานมุขอรรถีย์ ที่ว่า นวราตรีเป็น เทศกาลของชาวฮินดูเพื่อทำการสักการบูชาแด่พระแม่ศักติมหาเทวี ศักติเป็นเทพีแห่งอำนาจที่สูงที่สุดในจักรวาล ในช่วงเวลานวราตรีนี้ผู้ศรัทธาจะได้รับพรศักดิ์สิทธิ์ จากพระแม่โดยผู้ศรัทธาจะถือพรตอดอาหารและทำการสวดมนต์อธิษฐานต่อพระแม่ศักติในปางต่างๆ ในคำคืนแห่งวันนวราตรีเทพศักดิ์จะปรากฏองค์ในมิติที่แตกต่างกันเป็นสามรูปแบบคือ พระแม่ ลักษมี พระแม่สรัสวดีและพระแม่ทุรคาเทวีและวันนวราตรีจะถูกแบ่งการบูชาออกเป็นสามชุด ชุดละ สามวันโดยมีพิธีบูชาโดยเฉพาะแต่ละองค์ โดยสามวันแรกจะทำการบูชาพระแม่ทุรคาเทวี หรือเทวีแห่งพลังอำนาจ สามวันถัดไปจะบูชา พระลักษมณ์หรือเทพีแห่งความมั่งคั่งและสามวันสุดท้ายสำหรับการบูชาพระแม่สรัสวดีหรือเทพีแห่งวิชาความรู้เชื่อว่าการขอพรพระลักษมณ์จะต้องทำความสะอาดทุกอย่างก่อนการบูชารวมถึงการชำระล้างร่างกาย บ้าน หรือสถานที่บูชา และเน้นสวมใส่เสื้อผ้าที่มีสีสันโทนแดงชมพูเพราะเป็นสัญลักษณ์ของดอกบัวที่พระลักษมณ์จะถืออยู่เสมอ เน้นบูชาในวันศุกร์เพราะความเชื่อของชาวฮินดูและในความเชื่อของคนไทย วันศุกร์ถือว่าเป็นวันที่มีความสำคัญในการบูชาเทพีแห่งความมั่งคั่งและโชคลาภ เนื่องจากพระลักษมณ์เป็นเทพีที่ให้พรด้านความร่ำรวยและความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งวันศุกร์ถือเป็นวันที่มงคลสำหรับการขอพรในด้านนี้ แต่หากความเชื่อในไทยวันศุกร์เป็นวันของพระศุภะ ซึ่งเป็นดาวที่เกี่ยวข้องกับความงาม ความรัก และความรุ่งเรือง วันศุกร์จึงถือว่าเป็นวันมงคลที่เหมาะสมแก่การขอพรในเรื่องของความสำเร็จ ความสุข และความร่ำรวย ซึ่งพระลักษมณ์เป็นเทพีที่ดูแลและประทานพรเหล่านี้สอดคล้องกับพิธีกรรมสำคัญที่ได้มีมาตั้งแต่ในสมัยอดีตเป็นเทศกาลและวันสำคัญ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณรงค์ บุญมา (ม.ป.ป.) ตำนานมุขอรรถีย์ ที่ว่า ปาวลีเทศกาลแห่งแสงสว่าง ที่เหล่าผู้บูชาเทพรู้จักกันดี ว่าเป็นวันบูชาพระแม่มหาลักษมณ์ เทวีแห่งทรัพย์และการเงิน แต่สืกลงไปมากกว่านั้นยังมีอีกหลายตำนานที่มาแห่ง

วันดีปาวลี Diwali (ดีวาลี) หรือ ดีปาวลีหมายถึง แถวหรือแนวของตะเกียงไฟ (rows of lighted lamps) ดังนั้น Diwali จึงเป็นเทศกาลแห่งแสงไฟและความรื่นเริง เพื่อต้อนรับปีใหม่ของชาวฮินดู อีกทั้ง ยังเป็นการเฉลิมฉลองชัยชนะของคุณงามความดีที่มีต่อความชั่วร้าย และแสงสว่างที่อยู่เหนือความมืดมน ยังแสดงถึงการเริ่มต้นฤดูหนาวอีกด้วย จริงๆ แล้ว Diwali นั้นเป็นการเฉลิมฉลองเพื่อเป็นเกียรติแด่ พระราม และ นางสีดา พระมเหสี ในการเสด็จกลับมาสู่พระนคร อโยธยา (Ayodhya) ตามความเชื่อ ของชาวฮินดู สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาประสพฤกษ์ จารุวาโท(รัตนยงค์) (2550) การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเรื่องการบูชาในพระพุทธศาสนา ที่ว่า การบูชาเป็นหลักธรรมสำคัญประการหนึ่ง ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า เป็นมงคลอันสูงสุด พื้นฐานของการบูชาเกิดจากการที่มนุษย์ได้เห็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เชื่อว่าเป็นอำนาจของสิ่งที่มองไม่เห็น ที่มีอำนาจเหนือตนแล้วมนุษย์เกิดกลัวภัย หวังความปลอดภัยในชีวิต จึงทำการอ้อนวอนบูชา นอกจากนี้แล้ว ศรัทธา คือ ความเชื่อ ความเลื่อมใสที่มั่นคงจะต้องมีปัญญาเป็นเครื่องกำกับด้วย จึงเป็นความเชื่อ ความเลื่อมใสที่ถูกต้องแท้จริง สอดคล้องกับงานวิจัยของ พิมพ์ภัทรา เหลียงพานิช (2562) การศึกษาคติความเชื่อ และรูปแบบของ “คชลักษณ์” ที่พบในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่ว่า ประเทศอินเดียมีเทศกาลเพื่อบูชาพระลักษมีโดยเฉพาะ เรียกว่า เทศกาลดีวาลี (Diwali) โดยเป็นประเพณีที่นิยมทำกันในอินเดียตอนเหนือ เทศกาลนี้จะจัดขึ้นในวันขึ้น 1 ค่ำเดือนการติก (ระหว่างตุลาคม - พฤศจิกายน) บรรดาพ่อค้านายห้างและผู้ประกอบกิจการทางการเงินจะตรวจนับเงินทองในบริษัทของตน แล้วทำการบูชาทำขวัญเงินทองนั้นประชาชนจะนิยมโรยผงสีเป็นรูปสัญลักษณ์รังโกลี(Rangoli) ที่หน้าบ้าน และประดับตะเกียงในเวลากลางคืน เพื่ออัญเชิญพระแม่ลักษมีเข้าบ้านตน มาอำนวยการโชคลาภและความสมบูรณ์ สัญลักษณ์รังโกลี (Rangoli) มีที่มาจาก ศัพท์คำว่า rang หมายถึง สี และ aavalli หมายถึง แถวของสี ลวดลายที่นิยมวาดมักมีที่มาจากธรรมชาติ เช่น ลายดอกไม้ ใบไม้ไม้เลื้อย นกยูง หงส์ เป็นต้น รวมทั้งลายเรขาคณิต สวรรค์ ดรีสุล จุดสำคัญของการวาดภาพแบบรังโกลี คือการพยายามให้เส้นที่วาดต่อเนื่องกัน โดยไม่ขาดตอน วัฒนธรรมและคติความเชื่อเกี่ยวกับเทพองค์นี้ สามารถจะสืบไปได้ตั้งแต่ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์โดยมีวิวัฒนาการมาจากคติการบูชาพระแม่ (Mother Goddess) จากหลักฐานภาพเขียนสีที่พบที่ถ้ำ ถิมเบตกา (Bhim betka) เป็นรูปหญิงสาวที่มีน้ำไหลออกมาจากหน้าอกทั้งสองข้าง

สรุปผลการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติและความสำคัญของพระแม่ลักษมี พบว่า พระลักษมีเป็นเทพที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะเทพแห่งความมั่งคั่ง ความรัก ความอุดมสมบูรณ์ และความเมตตากรุณา ตามตำนานกล่าวว่า พระองค์ถือกำเนิดขึ้นจากการกวนเกษียรสมุทรของเหล่าเทวดาและอสูรเพื่อให้ได้น้ำอมฤต โดยพระองค์ผุดขึ้นมาจากฟองน้ำ ทรงประทับอยู่บนดอกบัวและถือดอกบัวในพระหัตถ์ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งความบริสุทธิ์และความเจริญรุ่งเรือง จึงได้รับพระนามเพิ่มเติมว่า “ปัทมา” หรือ “กมลมา” มีลักษณะสำคัญทางสัญลักษณ์ ได้แก่ การถือดอกบัว 2 ดอก หรือหมอนน้ำหนึ่งใบ โดยอีกพระหัตถ์ห้อยลงและมีเหรียญทองโปรยลงมา แสดงถึงการประทานความมั่งคั่งแก่ผู้บูชา นอกจากนี้ พระองค์ยังเป็นพระชายาคู่บารมีของพระวิष्ณู ซึ่งแสดงถึงบทบาทของพระแม่ลักษมีในด้านความรัก ความสงบ และความสมดุลในจักรวาล

2. เพื่อศึกษาวิธีการขอพรพระลักษมี พบว่า การศึกษาพิธีกรรมและวิธีการขอพรพระลักษมี มีขั้นตอนที่ชัดเจนและสะท้อนถึงความเคารพและความศรัทธาอย่างลึกซึ้งของผู้ประกอบพิธีความศรัทธาต่อพระแม่ลักษมีไม่ได้จำกัดเพียงด้านศาสนา แต่ยังเชื่อมโยงกับวิถีชีวิต ความหวัง และค่านิยมของสังคมในปัจจุบัน โดยสามารถแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะสำคัญ ดังนี้

2.1 การเตรียมสถานที่ : ห้องที่ใช้ประดิษฐานพระแม่ลักษมีต้องสะอาดและสว่าง ใช้ผ้าสีสดใส เช่น สีแดง รองแท่นบูชา และโปรยข้าวสารบริเวณกลางผ้าม่านนำเทวรูปมาตั้งหันไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ พร้อมวางโหลใส่ดอกไม้ เหริยญ และข้าวสาร เพื่อประกอบแท่นบูชา

2.2 การแต่งกายและช่วงเวลา : ผู้ประกอบพิธีควรอาบน้ำให้สะอาด และแต่งกายสุภาพเรียบร้อยในชุดสีแดงหรือชมพู โดยนิยมประกอบพิธีในวันศุกร์ ซึ่งถือเป็นวันมงคลในการบูชาพระแม่ลักษมี

2.3 เครื่องสักการะ : ประกอบด้วยรูป 9 ดอก เทียน 2 เล่ม ดอกบัว น้ำอ้อย น้ำสะอาด นมสด เนย น้ำผึ้ง โยเกิร์ต ผลไม้ 5 อย่างที่เป็นมงคล และเครื่องหอม เช่น กายาน หรือธูปหอม

ประโยชน์และการต่อยอดทางวิชาการ

ด้านการเผยแพร่ความรู้ : ควรนำเนื้อหาที่ศึกษามาเผยแพร่ผ่านสื่อการเรียนรู้ในโรงเรียน มหาวิทยาลัย และกิจกรรมทางวัฒนธรรม เพื่อสร้างความเข้าใจอย่างถูกต้องเกี่ยวกับพระแม่ลักษมี

ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม : สามารถประยุกต์ใช้ในกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น งานบุญ งานเทศกาล หรือกิจกรรมส่งเสริมจิตวิญญาณ

ด้านการต่อยอดทางวิชาการ : สามารถใช้เป็นฐานข้อมูลเบื้องต้นเพื่อศึกษาต่อยอดในด้านอื่น ๆ เช่น เปรียบเทียบพิธีกรรมเทพสตรีในศาสนาต่าง ๆ ศึกษามิติทางจิตวิทยาศาสนา หรือการประยุกต์ความเชื่อสู่การสร้างสุขภาวะทางใจในยุคปัจจุบัน

กิตติกรรมประกาศ

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษาวิจัยและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการช่วยเหลือและสนับสนุนการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ โดยเฉพาะอาจารย์พรณวดี ขำจริง ซึ่งได้ให้คำแนะนำที่มีคุณค่าและให้การสนับสนุนอย่างตลอดการดำเนินงานวิจัยนี้ ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณคณาจารย์ในภาควิชาเอกสังคมศึกษาที่ให้การสนับสนุนในการดำเนินการศึกษา รวมทั้งการให้ความรู้และประสบการณ์ที่มีค่าในการทำวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาความเชื่อและประเพณีทางศาสนาฮินดู และจะเป็นข้อมูลที่มีคุณค่าในการเผยแพร่ต่อสาธารณชน เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับพระลักษมีและการขอพรพระลักษมีในบริบทของความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ อย่างละเอียดและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

สุดท้ายนี้ ข้าพเจ้าขอขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนช่วยเหลือในการทำวิจัยนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลงานนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจในการศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับพระลักษมีและความเชื่อทางศาสนาฮินดูในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการขอพรและพิธีกรรมทางศาสนาที่มีความสำคัญในการดำเนินชีวิตของผู้คน

เอกสารอ้างอิง

กิตติ วัฒนะมหาตม์, (2549). *เทวกำเนิด*. <https://www.siamganesh.com/devaborn.htm>

โฆมสี มีกักดี. (2558). ความสำคัญและความหมายจากประติมานวิทยาพระลักษมีและคชลักษณ์จากหลักฐานโบราณคดี.

วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 21(1), 4-41.

ณรงค์ บุญมา. (ม.ป.ป.). *ตำนานมูขอธรพย์*. <https://www.mcot.net/view/8qlQltg2>

ธวัช ปุณโณทก. (2559, 5 มีนาคม). *ความเชื่อ (Beliefs)*. <https://bcnlp56.weebly.com>

นิติกร วิชума. (2564). ศักดิ์ของเทพเจ้าในปรัชญาฮินดู. *วารสารโพธิศาสตร์ปริทรรศน์*, 1(1), 49-62.

นิพัทธ์ แยมเดช. (2558). *ความเชื่อของกวีในการสดุดิษัตริย์ที่สะท้อนจาก “กวิสมยะ” : ศึกษาจากจารึกภาษาสันสกฤตที่พบในประเทศไทย* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร]. <https://www.damrong-journal.su.ac.th>

พระมหาประสพฤกษ์ จารุวาท (รัตนยงค์). (2550). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเรื่องการบูชาในพระพุทธศาสนา*

[วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย]. <http://kb.mcu.ac.th>

พระมหาปราโมทย์ มหาวีริโย (ปกรม). (2548). *การศึกษาการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระราชรัตนรังษี (วีรยุทธ วีรยุทธโธ)*

ในฐานะพระธรรมทูตไทยประจำประเทศอินเดีย [วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา),

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย]. <https://e-thesis.mcu.ac.th>.

พระมหาปราโมทย์ วิริยธมฺโม และจ่านง คั่นธิก. (2562). ศรี-ลักษมี เทวีคู่บัลลังก์กษัตริย์กัมพูชาสมัย. *วารสาร มจร บาลีศึกษา* พุทธโฆสปริทรรศน์, 5(1), 1-14.

พระยาสังฆาภิรมย์. (ม.ป.ป.). *เทวกรรมเนติ*. สำนักพิมพ์ (สำนักพิมพ์ก้าวหน้า).

พิมพ์ภัทรา เหลียงพานิช. (2562). การศึกษาคติความเชื่อ และรูปแบบของ “คชลักษมี” ที่พบในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ [วิทยานิพนธ์ปริญญาบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์] มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ยศ สันตสมบัติ. (2537). *มนุษย์กับวัฒนธรรม*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ศิวตล วราเอกศิริ. (2561). *ภูมิหลังและชาติกำเนิดของนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของไทย*. (รายงานวิจัย). มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สมสวัสดิ์ เตชพฤตินันท์ (2553). *ความรู้ ความเชื่อ และพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายใน กรุงเทพมหานคร* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์].

<http://repository.nida.ac.th/handle/662723737/548>

สยามคณศ. (2567). เทวีแห่งความมั่งคั่งร่ำรวย และความรักที่บริสุทธิ์. <https://thepdevata.com>.

อธิพัฒน์ ไพบูลย์. (2566). *I Told พระแม่ลักษมี About You: จากเทวีผู้ประทานความอุดมสมบูรณ์ สู่มุขีประทานรักให้กับคนในมหานครได้อย่างไร*. สำนักพิมพ์ศิลปวัฒนธรรม.

อธิพัฒน์ ไพบูลย์. (2566). *I Told พระแม่ลักษมี About You: จากเทวีผู้ประทานความอุดมสมบูรณ์ สู่มุขีประทานรักให้กับคนในมหานครได้อย่างไร*. สำนักพิมพ์ศิลปวัฒนธรรม.

โสภา ศรีจำปา. (2558). อิทธิพลของเทพเจ้าฮินดูที่มีต่อนามมงคลของคนไทย. *วารสารภาษาและวัฒนธรรม*, 2(1), 123-124.

GAYSORN VILLAGE. (2567) พระแม่ลักษมี. <https://www.gaysornvillage.com>

การเข้ามาของชาติตะวันตกในจังหวัดภูเก็ต กรณีศึกษาช่วง พ.ศ. 2325 - พ.ศ. 2411

The Arrival of Western Nations in Phuket: A Case Study from 1782 to 1868

สุวรรณา อ่อนแก้ว¹ และลลิตา ภคเมธาวิ² และพรณวดี ขำจริง³

¹คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

²คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

*s6511149122@pkru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษาการเข้ามาและบทบาทของชาติตะวันตกในจังหวัดภูเก็ต กรณีศึกษาช่วง พ.ศ. 2325 - พ.ศ. 2411 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผ่านการวิเคราะห์เอกสารประวัติศาสตร์ ชาติตะวันตกเริ่มเข้ามา มีบทบาทต่อดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างชัดเจน ผลการศึกษาพบว่า ประเทศอังกฤษเริ่มเข้ามาในไทยช่วงปลายศตวรรษที่ 18 สำรวจเส้นทางค้าแร่ดีบุก และทำสนธิสัญญา ส่งผลให้เศรษฐกิจขยายตัว มีบทบาทสำคัญและพัฒนาอุตสาหกรรมเหมืองแร่ดีบุกในจังหวัดภูเก็ต โดยเฉพาะกับต้นฟรานซิส ไลท์ ที่เข้ามาตั้งสำนักงานผูกขาดแร่ดีบุก ทำให้เกิดการค้าระหว่างประเทศและดึงดูดแรงงานต่างถิ่นเข้าสู่ภูเก็ต โดยโปรตุเกสมีอิทธิพลด้านศาสนาและวัฒนธรรม ด้วยการนำศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกเข้ามาเผยแพร่และสร้างชุมชนคริสต์ในเมืองกลาง ส่วนออสเตรเลียมีบทบาทในช่วงหลัง โดยเฉพาะกับต้นเอ็ดเวิร์ด โทมัส ไมล์ส ที่คิดค้นเรือดูดแร่ดีบุก ทำให้มีการผลิตแร่ และส่งเสริมให้ภูเก็ตเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจที่สำคัญ ความเคลื่อนไหวของชาติตะวันตกจึงไม่เพียงส่งผลเชิงเศรษฐกิจ ทั้งหล่อหลอมภูเก็ตให้เป็นเมืองที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ : ชาติตะวันตก บทบาททางการค้า บทบาททางการเผยแพร่ศาสนา

Abstract

This research aims to study the arrival of Western nations in Phuket during the period between 1782 and 1868, using qualitative research through the analysis of historical documents. Western powers began to play a more prominent role in Southeast Asia during this time. The study found that the British began entering Thailand in the late 18th century to explore trade routes, particularly for tin, and signed treaties that contributed to economic expansion. They played a key role in the development of Phuket's tin mining industry, especially through Captain Francis Light, who established a tin monopoly office in Phuket. This initiated international trade and attracted migrant labor to the area. Portugal had a strong influence in terms of religion and culture by introducing Roman Catholicism and establishing Christian communities in Thalang. Australia played a more significant role in the later period, especially through Captain Edward Thomas Miles, who invented the tin dredging boat, greatly improving production efficiency and helping Phuket become a major economic hub. Thus, the activities of Western nations not only impacted the economy but also contributed to shaping Phuket as a culturally diverse city an identity that remains sustainable to this day.

keywords : western nations, trade role, religious propagation role

บทนำ

ในระยะแรกที่ชาวโปรตุเกสเข้ามาตั้งถิ่นฐานนั้นพบว่า แหลมสลาغمีสภาพพื้นที่ทาง ด้านตะวันตกของเกาะเป็นเทือกเขาใหญ่น้อยลาดลงริมทะเลซึ่งมีลักษณะเหมือนภูเขาทั้งเกาะ โดยคำว่าภูเขาในภาษาของชาวพื้นเมืองออกเสียงว่า บูกี้ (ขามลาญออกเสียงว่า Bukit แต่ชาวพื้นเมืองทางปัตตานียังออกเสียงเป็นบูกี้ เช่น บ้านบูกี้คอนอในตำบลปะโด (ประดู่) อ.มายอ จ.ปัตตานี เป็นต้น ซึ่งหมายถึงบ้านเขาน้อย แล้วเปลี่ยนเป็นภาษามลายูว่า คอนอ ภายหลังพวคนิยมมลายูเดิม บูกี้ซึ่งแปลว่าภูเขาซ้ำเข้าไปอีก ทำให้กลายเป็นบ้านภูเขา-ภูเขาน้อย) หมายถึง ภูเขาที่ทอดยาวออกมาในทะเล นำมาสู่การเรียกชื่อว่า เกาะบูกี้ ภายหลังพบว่ามีการเรียกชื่อ เกาะบูกี้ เพี้ยนมาเป็นกลาง และยังมีการเรียกว่า อูยง ซึ่งแปลว่า แหลม เพราะหากมองดูไกล ๆ จะพบว่า เกาะมีลักษณะคล้ายแหลมและมีแผ่นดินใหญ่ติดต่อกัน ทำให้เกาะกลางจึงเป็นแหลมที่เป็นต่งยื่นออกไปขวางอยู่ในทะเลและสะดุดตาเท่านั้น ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์ (2544) ทั้งหลักฐานทางธรณีวิทยาได้บ่งชี้ว่าในอดีตภูเก็ตเคยเป็นผืนแผ่นดินเดียวกับจังหวัดพังงามาก่อน แต่ต่อมาถูกทะเลตัดขาดออกไปทำให้มีสภาพเป็นเกาะ สุนัย ราชภัณฑารักษ์ (2527)

นอกจากนั้นจังหวัดภูเก็ตในอดีตยังมีการเรียกชื่อว่า เมืองกลาง หรือเมืองกลาง อันเป็นเมืองเก่าของคนไทยซึ่งเป็นที่รู้จักของชาวต่างชาติ คือ โปรตุเกส สเปน และฝรั่งเศส รวมทั้งพ่อค้า นักเดินเรือ เช่น อินเดีย จีน ญี่ปุ่น ลังกา มอญ มลายู และชาว โดยพ่อค้านักเดินเรือส่วนใหญ่รู้จัก ภูเก็ตในนามของเมืองอันเป็นแหล่งแร่ที่มีอาฟัน ไข่มุก และสินค้าป่าซึ่งเป็นสินค้าที่ชาวยุโรป ต้องการ ทั้งภูเก็ตยังเป็นเมืองที่มีท่าจอดเรือที่เหมาะสม เพราะภูเก็ตมีลักษณะเป็นเกาะริมไหล่ทวีป (Continental Island) คือ เป็นเกาะที่ตั้งอยู่ตามชายฝั่งทะเลหรือไม่ไกลจากแผ่นดินมากนัก จึงมีลักษณะทางธรณีวิทยาคลายคลึงกับแผ่นดินใหญ่ที่อยู่ใกล้เคียงบริเวณนั้น นอกจากนั้นภูเก็ตยังเป็น ที่รู้จักดีในหมู่นักเดินเรือ เนื่องจากการปรากฏชื่อ จังซีลอน (Junk Ceylon) ในแผนที่ของโปรโตเลมี (Prolemy) ทั้งนักภูมิศาสตร์ชาวกรีกได้ระบุถึงแหลมจังซีลอนไว้ในตำราภูมิศาสตร์ว่า การเดินทางจากสุวรรณภูมิลงมาทางใต้ไปยังแหลมมลายูนั้นต้องผ่านแหลมจังซีลอน และยังปรากฏในหนังสือ จีนซึ่งเขียน โดยเจาซูกัว (Tchao Jau Kaua) พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 1176 ได้ระบุชื่อ เมืองซิลัน (SiLar) ว่าเมืองซิลันเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรศรีวิชัย สุนัย ราชภัณฑารักษ์ (2525)

แหลมสลาغمเป็นเกาะที่ชาวโปรตุเกสเคยได้รับรู้ชื่อเสียงถึงความมั่งคั่งในเรื่องแร่ดีบุกทำให้ชาวโปรตุเกสพากันมาตั้งถิ่นฐานบนเกาะนี้เพื่อทำการค้าแร่ดีบุก ในช่วงแรกชาวโปรตุเกสได้ตั้งหมู่บ้านบริเวณภูเขาใกล้ทะเล โดยหมู่บ้านที่ตั้งขึ้นใหม่นี้ได้เรียกตามชื่อภูเขาใกล้บ้านว่า บ้านบูกี้ แต่ด้วยความที่คนพื้นเมืองทางใต้มักพูดเสียงสั้น ๆ ทำให้เมื่อเวลานานไปจึงเรียกชื่อหมู่บ้านนี้ว่า บูกี้ โดยหมู่บ้านที่ตั้งขึ้นใหม่บริเวณนี้ในระยะแรกเป็นเพียงชุมชนเล็ก ๆ ของฝรั่งซึ่ง ตั้งขึ้นเพื่อติดต่อซื้อขายดีบุกจากคนพื้นเมืองที่หามาขายโดยวิธีร้อนแร่ จากนั้นการซื้อขายได้ขยายตัวและพัฒนาชุมชนให้ใหญ่ขึ้นจนต้องมีการแต่งตั้งหัวหน้าขึ้นดูแลเพื่อคอยปกครองและรับผิดชอบ ต่อเจ้าเมืองกรมการของไทย

อย่างไรก็ตามภูเก็ตหรือกลางได้มีการเปลี่ยนแปลงชื่อเรียกเรื่อยมาจนนำมาสู่การเกิดเป็น จังหวัดภูเก็ตที่มีลักษณะเป็นเกาะและมีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ตั้งอยู่ทางชายฝั่งตะวันตกของภาคใต้ในน่านน้ำทะเลอันดามันและเป็นส่วนหนึ่งของมหาสมุทรอินเดีย กรมศิลปากร (2532) ทั้งเกาะภูเก็ตยังมีลักษณะภูมิประเทศที่ดี คือ เป็นเทือกเขาทอดในแนวทิศเหนือถึงทิศใต้รวมทั้งการเป็นเกาะที่มีอ่าวและมีแนวทิวเขาที่สามารถใช้เป็นท่ากำบังลมมรสุมได้เป็นอย่างดีประกอบกับการอยู่ติดกับทะเลอันดามันบริเวณด้านตะวันออกของมหาสมุทรอินเดีย จึงทำให้นักเดินเรือต่างชาติที่ต้องแล่นเรือผ่านบริเวณนี้จอดแวะพักเรือ ทั้งยังทำให้เกิดการติดต่อซื้อขาย สินค้า เนื่องจากเกาะภูเก็ตหรือเกาะกลางมีแหล่งแร่ดีบุกจำนวนมากซึ่งสามารถนำไปผสมกับทองแดงเกิดเป็นสัมฤทธิ์ แล้วนำมาทำเครื่องมือ เครื่องประดับ และรูปเคารพต่างๆ จากประโยชน์ดังกล่าวทำให้แร่ดีบุกเป็นสินค้าที่ชาวตะวันตกต้องการ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ (2504) เพราะยุโรปในช่วงที่มีการปฏิวัติอุตสาหกรรมได้มีการคิดค้นนำแร่ดีบุกไปหลอมใช้ประโยชน์ ส่วนประเทศทางตะวันออกยังไม่มี การนำแร่ดีบุกไปใช้ประโยชน์ ทำให้การส่งออกแร่ดีบุกจึงเน้นส่งให้แก่

ชาวตะวันตก ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการเข้ามาของชาติตะวันตกกรณีศึกษาช่วง พ.ศ. 2325 - พ.ศ. 2411 และศึกษาบทบาทของชาติตะวันตกที่มีต่อจังหวัดภูเก็ตกรณีศึกษาช่วง พ.ศ. 2325 - พ.ศ. 2411

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้ระเบียบวิธีการทางประวัติศาสตร์ มาใช้ในการรวบรวมหลักฐาน ซึ่งมีการรวบรวมข้อมูลเพื่อคัดเลือก วิเคราะห์ และสังเคราะห์ ที่ความมาสรุปผล และนำเสนอในรูปของการพรรณนาและบรรยาย โดยอาศัยหลักฐานในระดับปฐมภูมิ ทุติยภูมิ และตติยภูมิ

ผลการวิจัย

1. ศึกษาการเข้ามาของชาติตะวันตกกรณีศึกษาช่วง พ.ศ. 2325 - พ.ศ. 2411

1.1 การเข้ามาของชาติตะวันตกกรณีศึกษาช่วง พ.ศ. 2325 - พ.ศ. 2411 เห็นได้ว่าชาวอังกฤษในช่วงปลายศตวรรษที่ 18 โดยกัปตันโทมัส ฟอร์เรสต์ สำรวจเส้นทางการค้าแถบกลางและป็นัง ต่อมาในรัชสมัยพระพุทธเลิศหล้านภาลัย อังกฤษส่งจอห์น ครอบเฟิร์ตเข้ามาค้าแร่ดีบุก และในรัชกาลที่ 3 เฮอร์รี เบอร์นีได้ทำสนธิสัญญาค้าขายกับไทยในปี พ.ศ. 2368 ทำให้เกิดการค้ากับป็นัง มะละกา และสิงคโปร์ รวมถึงกิจการเหมืองแร่ที่ภูเก็ต ต่อมาในปี พ.ศ. 2398 สนธิสัญญาเบาว์ริงทำให้การค้าขายตัวและพ่อค้าจากยุโรปเข้ามาซื้อแร่ดีบุกมากขึ้น

1.2 การเข้ามาของชาติตะวันตกกรณีศึกษาช่วง พ.ศ. 2325 - พ.ศ. 2411 โปรตุเกสยังคงมีบทบาทด้านศาสนาและวัฒนธรรมในภูมิภาคนี้อย่างต่อเนื่อง แม้จะเริ่มสร้างสัมพันธ์กับไทยมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา แต่ในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ ชาวโปรตุเกสยังคงตั้งถิ่นฐานและดำเนินการเผยแผ่ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกในเมืองกลาง โดยอาศัยความสัมพันธ์อันดีที่มีมาแต่เดิม โปรตุเกสมีบทบาทในการสร้างชุมชนคริสต์ในภูเก็ตและส่งเสริมศาสนาเข้ามาเผยแผ่ความเชื่อในพื้นที่ ทั้งยังส่งผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม เช่น สถาปัตยกรรมแบบยุโรปผสมจีน อาหาร ภาษา และขนบธรรมเนียมบางประการของชาวพื้นเมืองที่ได้รับอิทธิพลจากโปรตุเกส ทำให้โปรตุเกสยังคงเป็นหนึ่งในชาติตะวันตกที่มีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงในภูเก็ตช่วงเวลาดังกล่าว แม้จะไม่ได้มีบทบาทด้านเศรษฐกิจมากเท่าอังกฤษ

1.3 การเข้ามาของชาติตะวันตกกรณีศึกษาช่วง พ.ศ. 2325 - พ.ศ. 2411 ของชาวออสเตรเลียในช่วงที่แร่ดีบุกเป็นที่ต้องการสูง อังกฤษต้องนำเข้าแร่จากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้มีการทำเหมืองแร่ดีบุกในพื้นที่ต่าง ๆ รวมถึงภูเก็ต พังงา และตะกั่วป่า การทำเหมืองต้องใช้แรงงานจำนวนมาก ส่งผลให้ชาวจีนอพยพเข้ามาทำงาน กับตันแอตเวิร์ด โทมัส ไมล์ ชาวออสเตรเลียได้รับสัมปทานเหมืองแร่และก่อตั้งบริษัททุ่งคาฮาเบอร์ พร้อมคิดค้นเรือดูดแร่ดีบุกลำแรกของโลก ส่งผลให้การผลิตแร่ดีบุกเพิ่มขึ้นอย่างมาก ทำให้เศรษฐกิจของภูเก็ตเติบโตและเฟื่องฟูจากอุตสาหกรรมเหมืองแร่ดีบุก

2. ศึกษาบทบาทของชาติตะวันตกที่มีต่อจังหวัดภูเก็ตในช่วง พ.ศ. 2325 - 2411 พบว่าชาติตะวันตกมีบทบาทสำคัญในด้านหลัก คือบทบาทด้านเศรษฐกิจและการค้า

ในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช อังกฤษเริ่มเข้ามาค้าขายแร่ดีบุกกับเมืองกลาง โดยมี กัปตันฟรานซิส โลห์ เป็นผู้ตั้งสำนักงานผูกขาดแร่ดีบุกในภูเก็ต ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การลงนามใน สนธิสัญญาเบาว์ริง พ.ศ. 2398 ทำให้การค้ากับชาติตะวันตกเติบโตอย่างรวดเร็ว พ่อค้าต่างชาติเข้ามาค้าขายจำนวนมาก ส่งผลให้ภูเก็ตกลายเป็นเมืองท่าสำคัญทางการค้าในภูมิภาค และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่น การค้าขายกับตะวันตกไม่เพียงเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจท้องถิ่นเท่านั้น แต่ยังส่งผลต่อสังคมและวัฒนธรรมด้วย ชาวตะวันตกบางคนเริ่มตั้งถิ่นฐานในภูเก็ต มีการนำเทคโนโลยี แนวคิด และรูปแบบการดำเนินชีวิตแบบตะวันตกเข้ามาเผยแพร่ เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับคนพื้นเมือง รวมถึงการก่อสร้างอาคารในสไตล์ตะวันตกผสมจีนที่เรียกว่า “ชิโน-โปรตุกีส” ซึ่งกลายเป็นเอกลักษณ์ของภูเก็ตจนถึงปัจจุบัน ส่งผลให้ภูเก็ตกลายเป็นจุดบรรจบของวัฒนธรรมตะวันตกกับวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างชัดเจน

อภิปรายผลการวิจัย

1. การเข้ามาของชาติตะวันตกกรณีศึกษาช่วง พ.ศ. 2325 - พ.ศ. 2411 พบว่าการเข้ามาของอังกฤษในไทยเริ่มตั้งแต่ช่วงปลายศตวรรษที่ 18 โดยกัปตันโทมัส ฟอว์เรสต์สำรวจเส้นทางการค้าแถบกลางและป็นัง ต่อมาในรัชสมัยพระพุทธเลิศหล้านภาลัย อังกฤษส่งจอห์น ครอว์ฟอร์ดเข้ามาค้าแร่ดีบุก และในรัชกาลที่ 3 เฮอร์เบอ์นีย์ได้ทำสนธิสัญญาค้าขายกับไทยในปี พ.ศ. 2368 ทำให้เกิดการค้ากับป็นัง มะละกา และสิงคโปร์ รวมถึงกิจการเหมืองแร่ที่ภูเก็ต ต่อมาในปี พ.ศ. 2398 สนธิสัญญาเบาว์ริงทำให้การค้าขายตัวและพ่อค้าจากยุโรปเข้ามาซื้อแร่ดีบุกมากขึ้น ในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 กรุงศรีอยุธยาได้สร้างสัมพันธกับโปรตุเกสด้านการเมือง การค้า และศาสนา ตามนโยบายของโปรตุเกสที่สนับสนุนให้ชาวโปรตุเกสตั้งถิ่นฐานและแต่งงานกับคนพื้นเมือง โปรตุเกสได้นำศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกเข้ามาเผยแพร่ในไทย รวมถึงเมืองถลางและเกาะภูเก็ต ต่อมาในปี พ.ศ. 2214 คณะผู้สอนศาสนาชาวโปรตุเกส นำโดยนายเปเรซ ได้เผยแพร่ศาสนาและตั้งถิ่นฐานในเมืองถลาง นอกจากนี้ ในรัชสมัยพระไชยราชาธิราช โปรตุเกสได้รับอนุญาตให้สร้างวัดและโบสถ์ทั่วไทย ทำให้บทบาทของโปรตุเกสในไทยขยายตัวมากขึ้น และในช่วงที่แร่ดีบุกเป็นที่ต้องการสูง อังกฤษต้องนำเข้าแร่จากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้มีการทำเหมืองแร่ดีบุกในพื้นที่ต่าง ๆ รวมถึงภูเก็ต พังงา และตะกั่วป่า การทำเหมืองต้องใช้แรงงานจำนวนมาก ส่งผลให้ชาวจีนอพยพเข้ามาทำงาน กัปตันแอนดรูว์ ฮอร์น ไมล์ ชาวออสเตรเลียได้รับสัมปทานเหมืองแร่และก่อตั้งบริษัททุ่งคาฮาเบอร์ พร้อมคิดค้นเรือดูดแร่ดีบุกลำแรกของโลก ส่งผลให้การผลิตแร่ดีบุกเพิ่มขึ้นอย่างมาก ทำให้เศรษฐกิจของภูเก็ตเติบโตและเฟื่องฟูจากอุตสาหกรรมเหมืองแร่ดีบุก สอดคล้องกับงานวิจัยของ จังหวัดภูเก็ต (2552) ที่กล่าวว่า กล่าวถึง ชาวภูเก็ตว่าเป็นพวกผสมผสานกันทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมกับชาวมลายู ทั้งกัปตันโทมัส ฟอว์เรสต์ (Captain Tomas Forrest) ชาวอังกฤษที่เดินเรือมายังภูเก็ตใน พ.ศ. 2327 ได้รายงาน ว่า ชาวเกาะจังซีลอนพูดภาษาไทย และเข้าใจภาษามลายู ชาวเกาะนี้มีลักษณะหน้าตาคล้ายกับชาวมลายู และทำทางคล้ายชาวจีนมาก จากการเข้ามดังกล่าวทำให้จำนวนประชากรในจังหวัดภูเก็ต มีจำนวนมากขึ้นเรื่อยมา อีกทั้งการที่จังหวัดภูเก็ตมีชื่อเสียงเรื่องแร่ดีบุกจึงเป็นสาเหตุให้ประชากรจากต่างถิ่นทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศเข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะชาวจีน ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการเข้ามาเพื่อทำการค้าและเป็นแรงงาน ครั้นเมื่อการทำเหมืองแร่เริ่มลดน้อยลงทำให้มีอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเข้ามาแทนที่ และยังทำให้จังหวัดภูเก็ตมีการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรจากการเข้ามาของกลุ่มคนต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว อาจเนื่องมาจากการพัฒนาอย่างรวดเร็วในด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งทำให้จังหวัดภูเก็ตเกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภูมิภาคอื่น ๆ เข้าสู่จังหวัดภูเก็ต รวมถึงการมีประชากรแฝง (ประชากรที่อพยพเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 3 เดือน โดยไม่ได้แจ้งย้ายชื่อเข้าทะเบียนบ้าน) เข้ามาอยู่อาศัยโดยประชากรแฝงได้เข้ามาในลักษณะกลุ่มแรงงานต่างถิ่นที่เข้ามาทำงาน ประชาชนทั่วไป และ นักเรียนนักศึกษา ประชากรแฝงที่เป็นชาวต่างประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นแรงงานต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตทำงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศรีศักร วัลลิโภดม (2528) ที่กล่าวว่า ครั้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (พ.ศ. 2352 - 2367) อังกฤษได้ส่งจอห์น ครอว์ฟอร์ด (John Crawfurt) เข้ามาเพื่อทำการค้าแร่ดีบุกกับไทย และในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2367 - 2394) อังกฤษได้ส่ง เฮอร์เบอ์นีย์ (Henry Burney) เข้ามาทำสัญญาค้าขายกับประเทศไทย ใน พ.ศ. 2368 อีกทั้งในรัชสมัยนี้พระองค์ได้ทรงอนุญาตให้อังกฤษทำการค้าขายในกรุงเทพฯ หัวเมือง ตะวันตกในเมืองไทรบุรี สตูล ตรัง พังงา และถลางได้ ส่วนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทำสนธิสัญญาเบาว์ริง กับอังกฤษ ส่งผลให้การค้าแร่ดีบุกขยายตัวขึ้นจนทำให้พ่อค้าจากป็นัง สิงคโปร์ และยุโรป เดินทางเข้ามาซื้อแร่ในตลาดภูเก็ต เหล่านี้ได้ส่งผลให้กรุงเทพฯ กลายเป็นเมืองหลวง และเกาะภูเก็ตเป็นเมืองท่าที่เรือสินค้านานาชาติเข้ามาติดต่อค้าขายและทำการค้า กับพ่อค้าชาวไทย ต่อมาในปี พ.ศ. 2398 สนธิสัญญาเบาว์ริงทำให้การค้าขายตัว สอดคล้องกับงานวิจัยของ ส.พลายน้อย (2523) ที่กล่าวว่า ในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ของกรุงศรีอยุธยา พระองค์ได้ทรงเจริญสัมพันธไมตรี กับโปรตุเกสทั้งด้านการเมือง การค้า และการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ ซึ่งเป็นไปตามนโยบายของ รัฐบาลโปรตุเกสที่ต้องการให้ชาวโปรตุเกสอยู่ประจำเมืองที่ทำการค้าขายและแต่งงานกับสตรีพื้นเมือง เมื่อเกิดลูกหลานให้อบรมขนบธรรมเนียมประเพณีให้เป็นโปรตุเกสนับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

ทั้งการที่ประเทศไทยไม่รังเกียจศาสนาอื่นและให้สิทธิเสรีภาพแก่ทุกคน ทำให้คนเชื้อสายโปรตุเกสเข้ามาอยู่อาศัยในประเทศไทยรวมทั้งเมืองกลางหรือเกาะภูเก็ตเป็นจำนวนมาก ตั้งแต่นั้นมาศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกจึงเริ่มเข้ามาพร้อมกับชาวตะวันตกในเกาะภูเก็ต ซึ่งนำมาสู่การเกิดวัฒนธรรมข้ามชาติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมบูรณ์ แกนตะเคียน (2523) ที่กล่าวว่า การเดินทางเข้ามาในจังหวัดภูเก็ตของชาวตะวันตก เพื่อทำการค้าเกี่ยวกับการรับซื้อแร่ดีบุกและแลกเปลี่ยนสินค้าอื่น ๆ ที่จำเป็นจนนำไปสู่การทำสนธิสัญญา ระหว่างไทยกับฝรั่งเศสเกี่ยวกับการซื้อขายดีบุกที่เมืองกลางบางคลี เมื่อ พ.ศ. 2231 ทั้งยังมีการติดต่อค้าขายอาวุธ ฝิ่นชนิดต่าง ๆ เครื่องใช้ต่าง ๆ ในยุโรป หรือซื้อสินค้าจากเมืองหนึ่งไปขายอีกเมืองหนึ่งในภูมิภาคเอเชียซึ่งเป็นอาณานิคมของประเทศอังกฤษในนามบริษัทอินเดียตะวันออก (East India Company) รวมทั้งการซื้อขายสินค้านระหว่างเมืองต่าง ๆ บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันตกของไทยถึงแหลมมลายู นอกจากนั้น ยังพบว่าชาวโปรตุเกสที่เข้ามาในเมืองภูเก็ตบางคนมีโอกาสได้เป็นผู้นำราชการเมืองกลาง ดังเช่น ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชโปรดฯ ให้ภราดาเรเน ชาร์บอนโน (Rene Charbonneau)¹ เป็นเจ้าเมืองกลางประมาณ 3 - 4 ปี ซึ่งได้สร้างค่ายและป้อมที่ภูเก็ตก่อนย้ายกลับเขาไปยังกรุงศรีอยุธยา เมื่อภราดาเรเน ชาร์บอนโน (Rene Charbonneau) ย้ายกลับเขารุงศรีอยุธยา คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542, 2544, 44) สมเด็จพระนารายณ์มหาราชโปรดฯ ให้ซีเออร์ บิลลี (Sieur Billi)² เป็นเจ้าเมืองกลางคนต่อไป ในสมัยตอนต้นรัตนโกสินทร์เมืองภูเก็ตเริ่มมีการทำเหมืองแร่ และได้มีชาวตะวันตกนำเครื่องจักรเข้ามาทำเหมืองแร่ดีบุก เช่น ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กับตันแอตเวิร์ด โทมัส ไมล์ (Captain Edward Thomas Miles) ได้รับอนุญาต ให้ใช้เรือชุดแรกที่อ่าวทุ่งคาเป็นครั้งแรกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ชาวตะวันตกได้นำเครื่องจักรเข้ามาทำเหมืองแร่ ทำให้กิจการเหมืองแร่เจริญมากขึ้นกว่าการใช้แรงงานคน

2. บทบาทของชาติตะวันตกที่มีต่อจังหวัดภูเก็ตกรณีศึกษาช่วง พ.ศ. 2325 - พ.ศ. 2411 พบว่าดังนั้นจึงสรุปได้ว่า บทบาทการเข้ามาของชาวตะวันตกนั้นมีบทบาททางด้านการค้า ในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช อังกฤษเริ่มทำการค้าดีบุกกับเมืองกลางผ่านกับตันฟรานซิส ไลท์ ซึ่งตั้งสำนักงานผูกขาดแร่ดีบุกที่ภูเก็ต ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การทำสนธิสัญญาเบาว์ริงส่งผลให้การค้าแร่ดีบุกขยายตัว พ่อค้าต่างชาติหลั่งไหลเข้ามาซื้อขายในภูเก็ต ทำให้เศรษฐกิจเติบโตอย่างรวดเร็ว ภูเก็ตกลายเป็นเมืองท่าสำคัญที่เรือสินค้านานาชาติเข้ามาติดต่อค้าขาย นอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงสู่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ส่งผลให้ภูเก็ตผันตัวจากเมืองอุตสาหกรรมเหมืองแร่ดีบุกสู่เมืองท่องเที่ยว ชาวตะวันตกบางคนตั้งถิ่นฐานในภูเก็ต และเกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมข้ามชาติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ถนอม พูนวงศ์ (2556) ที่กล่าวว่า ขณะที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงทำการปรับปรุงบ้านเมืองและรวบรวมคนกลับคืนสู่ถิ่นฐานเดิมนั้น อังกฤษได้ส่งกับตันฟรานซิส ไลท์ (Captain Francis Light) เข้ามาทำการค้าดีบุกกับเมืองกลาง ประกอบกับในขณะนั้นเกาะภูเก็ตเป็นศูนย์กลางการค้าทางทะเล กับตันฟรานซิส ไลท์ (Captain Francis Light) จึงขอพระบรมราชานุญาตจากสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชตั้งสำนักงานซื้อขายผูกขาดแร่ดีบุกที่เมืองกลาง กับตันฟรานซิส ไลท์ (Captain Francis Light) จึงตั้งบ้านเรือนและสถานีการค้าที่บ้านท่าเรือในเมืองกลาง ดังนั้น การค้าแร่ดีบุกจึงเป็นรายได้หลักทางเศรษฐกิจของเมืองภูเก็ต หลังจากนั้น ได้มีการค้นพบแหล่งแร่ดีบุกในทะเลชายฝั่งตะวันตกของจังหวัดพังงา ยิ่งทำให้มีชาวตะวันตกและผู้คนจำนวนมากเดินทางมาแสวงหาโชคด้วยการลงทุนต่อแพและเรือดูดแร่ในทะเล สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศรีศักร วัลลิโภดม (2528) ที่กล่าวว่า สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทำสนธิสัญญาเบาว์ริง กับอังกฤษ ส่งผลให้การค้าแร่ดีบุกขยายตัว จนทำให้พ่อค้าจากป็นัง สิงคโปร์ และยุโรปเดินทางเข้ามาซื้อแร่ในตลาดภูเก็ต เหล่านี้ได้ส่งผลเกาะภูเก็ตเป็นเมืองท่าที่เรือสินค้านานาชาติเข้ามาติดต่อค้าขายและทำการค้า กับพ่อค้าชาวไทย ทำให้เศรษฐกิจเติบโตอย่างรวดเร็ว ภูเก็ตกลายเป็นเมืองท่าสำคัญที่เรือสินค้านานาชาติเข้ามาติดต่อค้าขาย นอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงสู่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ส่งผลให้ภูเก็ตผันตัวจากเมืองอุตสาหกรรมเหมืองแร่ดีบุกสู่เมืองท่องเที่ยว ชาวตะวันตกบางคนตั้งถิ่นฐานในภูเก็ต และเกิดการแลกเปลี่ยน

วัฒนธรรมข้ามชาติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สอดคล้องกับงานวิจัยของ *ไชยยุทธ ปิ่นประดับ (2558)* ที่กล่าวว่า การค้าเกิด การขยายตัวไปทั่วประเทศไทย รวมทั้งจังหวัดภูเก็ตเพราะจังหวัดภูเก็ตมีทรัพยากรแร่ดีบุก ซึ่งเป็นทรัพยากรที่ชาติตะวันตก ต้องการ นอกจากการเข้ามาทำการค้าของชาวตะวันตก การเข้ามาของตะวันตกยังได้นำมาสู่การปรับเปลี่ยนการค้าให้เป็น การค้าภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ซึ่งเป็นอีกหนึ่งเหตุผลที่นำมาสู่การเกิดวัฒนธรรมข้ามชาติในจังหวัดภูเก็ต คือการให้อิสระแก่พ่อค้าหรือผู้ที่สนใจทำการค้าขาย ประกอบกับการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ต้องการให้ประเทศไทยมีการค้าแบบสากล หรือเป็นที่ยอมรับในกลุ่มพ่อค้าทั่วโลกมากขึ้น สำหรับการเข้ามาของชาวตะวันตกเริ่มเห็นได้ชัดเจนเมื่อจังหวัดภูเก็ต ผันตัวจากเมืองอุตสาหกรรมเหมืองแร่ดีบุกสู่เมืองอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว จนบางคนได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานและอยู่อาศัยใน จังหวัดภูเก็ต หรือบางคนได้สมรสกับหญิงไทยและใช้ชีวิตในจังหวัดภูเก็ต สอดคล้องกับงานวิจัยของ *สมบุญ แก่นตะเคียน (2523)* ที่กล่าวว่า ในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ของกรุงศรีอยุธยา พระองค์ได้เจริญ สัมพันธไมตรีกับโปรตุเกสด้านการเมือง การค้า และการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ ซึ่งเป็นไปตามนโยบายของ รัฐบาลโปรตุเกสที่ต้องการให้ชาวโปรตุเกสอยู่ประจำเมืองที่ทำการค้าขายและแต่งงานกับสตรีพื้นเมือง และเมื่อเกิดลูกหลานให้อบรมขนบธรรมเนียมประเพณีของโปรตุเกสให้เด็กที่เกิดมานับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกและพบว่าในบางโอกาสเมื่อ บิดาที่เป็นชาวโปรตุเกสหมดภารกิจแล้วได้เดินทางกลับบ้านเมืองของตน โดยมีได้รับผิดชอบประการใด ทำให้เด็กที่เกิดมาไม่ได้ ได้รับความศึกษา และไม่ได้มีความเข้าใจในตัวบิดา มารดาจึงต้องรับผิดชอบฝ่ายเดียว สอดคล้องกับงานวิจัยของ *คณะกรรมการ อำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ (2544)* ที่กล่าวว่า คริสต์ ซึ่งมี 2 นิกาย คือ ศาสนาคริสต์ นิกายโปรเตสแตนต์เริ่ม เข้ามาในจังหวัดภูเก็ตโดยมิชชันนารีจากมาเลเซียประมาณ พ.ศ. 2414 โดยใช้ภาษาฮกเกี้ยนในการ สอนศาสนา หลังจากนั้นอีก 4 ปีต่อมา มิชชันนารีวิลเลียม เมย์ โจนาร์ด (William Mae Donald) และมิชชันนารีฟิลิป เจ ฮอคคอร์ท (Philip 1.Focquard) เดินทางจากปีนังมายังจังหวัดภูเก็ต เพื่อประกอบพิธีศีลมหาสนิทให้แก่ชาวภูเก็ต ซึ่ง ขณะนั้นมีผู้นับถือศาสนาคริสต์ในภูเก็ตประมาณ 8 คนจากนั้นอองเห็นผู้ศรัทธาในพระเจ้าได้รวบรวมเงินมาซื้อบ้านบริเวณ ถนนกลางใน พ.ศ. 2432เพื่อทำเป็นคริสเตียนสถานสำหรับพบปะของคริสต์ศาสนิกชน เผยแผ่ประกาศข่าวของพระเจ้าสวด มนต์ และประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

สรุปผลการวิจัย

1. การเข้ามาของชาติตะวันตกกรณีศึกษาช่วง พ.ศ. 2325 - พ.ศ. 2411 พบว่าการเข้ามาของอังกฤษในไทยเริ่มตั้งแต่ ช่วงปลายศตวรรษที่ 18 โดยกัปตันโทมัส ฟอร์เรสต์สำรวจเส้นทางการค้าแถบกลางและป็นัง ต่อมาในรัชสมัยพระพุทธเลิศหล้า นภลัย อังกฤษส่งจอห์น ครอบเฟิร์ตเข้ามาค้าแร่ดีบุก และในรัชกาลที่ 3 เฮอร์ เบอร์นีได้ทำสนธิสัญญาค้าขายกับไทย ในปี พ.ศ. 2368 ทำให้เกิดการค้ากับปีนัง มะละกา และสิงคโปร์ รวมถึงกิจการเหมืองแร่ที่ภูเก็ต ต่อมาในปี พ.ศ. 2398 สนธิสัญญา เบาว์ริงทำให้การค้าขยายตัวและพ่อค้าจากยุโรปเข้ามาซื้อแร่ดีบุกมากขึ้น อีกทั้งได้สร้างสัมพันธกับโปรตุเกสด้านการเมือง การค้า และศาสนา ตามนโยบายของโปรตุเกสที่สนับสนุนให้ชาวโปรตุเกสตั้งถิ่นฐานและแต่งงานกับคนพื้นเมือง โปรตุเกสได้นำ ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกเข้ามาเผยแผ่ในไทย รวมถึงเมืองกลางและเกาะภูเก็ต ต่อมาในปี พ.ศ. 2414 คณะผู้สอน ศาสนาชาวโปรตุเกส นำโดยนายเปเรซ ได้เผยแผ่ศาสนาและตั้งถิ่นฐานในเมืองกลาง นอกจากนี้ ในสมัยอยุธยา โปรตุเกสได้รับ อนุญาตให้สร้างวัดและโบสถ์ทั่วไทย ทำให้บทบาทของโปรตุเกสในไทยขยายตัวมากขึ้น และในช่วงที่แร่ดีบุกเป็นที่ต้องการสูง อังกฤษต้องนำเข้าแร่จากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้มีการทำเหมืองแร่ดีบุกในพื้นที่ต่าง ๆ รวมถึงภูเก็ต พังงา และตะกั่วป่า การทำเหมืองต้องใช้แรงงานจำนวนมาก ส่งผลให้ชาวจีนอพยพเข้ามาทำงาน กับตันแอตเวิร์ด โทมัส ไมล์ ชาวออสเตรเลียได้รับ สัมปทานเหมืองแร่และก่อตั้งบริษัททุ่งคาฮาเบอร์ พร้อมคิดค้นเรือดูดแร่ดีบุกลำแรกของโลก ส่งผลให้การผลิตแร่ดีบุกเพิ่มขึ้น อย่างมาก ทำให้เศรษฐกิจของภูเก็ตเติบโตและเฟื่องฟูจากอุตสาหกรรมเหมืองแร่ดีบุก

2. บทบาทของชาติตะวันตกที่มีต่อจังหวัดภูเก็ตการศึกษาช่วง พ.ศ. 2325 - พ.ศ. 2411 พบว่าอังกฤษเริ่มเข้ามาทำการค้ากับเมืองถลางตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช โดยมี กัปตันฟรานซิส โลท์ ตั้งสำนักงานผูกขาดแร่ดีบุกต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย อังกฤษส่ง จอห์น ครอเฟิร์ด เข้ามาค้าแร่ และในรัชสมัยพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการลงนาม สนธิสัญญา พ.ศ. 2368 กับ เฮนรี เบอร์นี ทำให้เกิดการค้ากับเมืองต่าง ๆ เช่น ปีนัง สิงคโปร์ และมะละกา การลงนาม สนธิสัญญาเบาว์ริง ในปี พ.ศ. 2398 ยิ่งทำให้การค้าเติบโตอย่างรวดเร็ว พ่อค้าชาวตะวันตกหลั่งไหลเข้าสู่ภูเก็ตส่งผลให้ภูเก็ตกลายเป็นเมืองท่าทางการค้าที่สำคัญในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การค้าแร่ดีบุกกลายเป็นหัวใจของเศรษฐกิจภูเก็ต ในด้านวัฒนธรรมและศาสนา โดยมีการเจริญสัมพันธ์ไมตรีและเผยแผ่ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก พร้อมทั้งส่งเสริมให้ชาวโปรตุเกสตั้งถิ่นฐานและแต่งงานกับคนพื้นเมือง ในภูเก็ตพบว่าชาวโปรตุเกสบางคนมีบทบาทถึงขั้นเป็นเจ้าของเมือง เช่น ภราดาเรอเน่ ชาร์บอนโน และ ซิเอร์ บิลสันนอกจากนี้ ในช่วงปลายสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ชาวออสเตรเลีย เช่น กัปตันแอตเวิร์ด โทมัส ไมล์ส ก็มีบทบาทในการพัฒนาอุตสาหกรรมเหมืองแร่ โดยเป็นผู้คิดค้นและนำเรือดูดแร่ดีบุกมาใช้ในอ่าวทุ่งคา ช่วยเพิ่มผลผลิตและเปลี่ยนโฉมการทำเหมืองในภูเก็ต โดยผลกระทบจากการเข้ามาของชาติตะวันตกไม่เพียงทำให้เศรษฐกิจขยายตัว แต่ยังเกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม มีการนำเทคโนโลยีใหม่เข้ามา และก่อให้เกิดอาชญากรรม “ซิโน-โปรตุเกส” ซึ่งกลายเป็นเอกลักษณ์สำคัญของภูเก็ตจนถึงปัจจุบัน ทั้งยังนำไปสู่การตั้งชุมชนชาวคริสต์ และสร้างคริสเตียนสถานเพื่อใช้ประกอบพิธีทางศาสนาในเมืองถลางอีกด้วย

กิตติกรรมประกาศ

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษาวิจัยและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการช่วยเหลือและสนับสนุนการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ โดยเฉพาะอาจารย์ลลิตา ภคเมธาวี และอาจารย์พรณวดี ขำจริง ซึ่งได้ให้คำแนะนำที่มีคุณค่าและให้การสนับสนุนตลอดการดำเนินวิจัย การศึกษาในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาการเข้ามาของชาติตะวันตกในจังหวัดภูเก็ต และจะเป็นข้อมูลที่มีคุณค่าในการเผยแพร่ต่อสาธารณะชน เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการเข้ามาของชาติตะวันตกในจังหวัดภูเก็ต

สุดท้ายนี้ ข้าพเจ้าขอขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนช่วยเหลือในการทำวิจัยนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลงานนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจในการศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการเข้ามาของชาติตะวันตกในจังหวัดภูเก็ตได้อย่างดี

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (2544). *วัฒนธรรม พัฒนาการทาง*

ประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญาจังหวัดภูเก็ต. กรมศิลปากร.

ถนอม พูนวงศ์. (2556). *ประวัติศาสตร์เมืองภูเก็ต*. โอเดียนสโตร์.

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. (2544). *ประวัติศาสตร์อารยธรรมภาคใต้ แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดีสำคัญในประเทศไทย*

(พิมพ์ครั้งที่ 1). สุวีริยาสาส์น.

ศรีศักร วัลลิโภดม. (2528). *วัฒนธรรมข้ามชาติกับพัฒนาการและการดำรงอยู่ของจังหวัดภูเก็ต* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]

บัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์. มหาวิทยาลัยบูรพา.

สุนัย ราชภัณฑารักษ์. (2525). *ท้าวเทพกระษัตรี*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). บรรณกิจ

ส. พลายน้อย. (2523). *ชาวต่างชาติในประวัติศาสตร์ไทย*. บัณฑิตการพิมพ์ หลังวิทยาลัยครูเพชรบุรี

สภาองค์กรชุมชนตำบลกมลา. (2559). ตามรอยวัฒนธรรม ภูเก็ต. <https://ppcold.blogspot.com/2016/07/>

สมบุญ แก่นตะเคียน. (2523). *ประวัติเมืองภูเก็ต*. วิทยาลัยครูเพชรบุรี.

บทบาทของภูเก็ตในฐานะเมืองท่าสำคัญของภูเก็ตในปี พ.ศ.2325 (ค.ศ.1782)

Roles of Phuket as an Important Seaport of Phuket in 1782

อรรถชัย คงชาติ^{1*} ลลิตา ภคเมธาวี² และพรณวดี ขำจริง³

¹นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาการศึกษา (สังคมศึกษา) คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

^{2,3}อาจารย์สาขาวิชาการศึกษา (สังคมศึกษา) คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

*s6511149125@pkr.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาในฐานะเมืองท่าสำคัญของภูเก็ต และเพื่อศึกษาบทบาทเมืองท่าสำคัญของภูเก็ต เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ โดยการวิเคราะห์เอกสาร ผลการวิจัยพบว่า ภูเก็ตเป็นเกาะที่ตั้งอยู่ในชายทะเลฝั่งตะวันออกและมีความสำคัญทางทำเลที่ตั้ง เป็นจุดพักเรือและเส้นทางการค้าระหว่างเมืองท่าต่าง ๆ ในแหลมมลายู และอุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติหลากหลาย เช่น แร่ดีบุก พริกไทย และเป็นศูนย์กลางการค้าทางทะเลที่สำคัญในยุคอาณานิคมและคงมีความสำคัญมาจนถึงปัจจุบัน มีบทบาทสำคัญทางการเมืองการปกครอง เป็นศูนย์กลางการปกครองท้องถิ่นมีการจัดสรรเมืองเป็นป้อมปราการค้าขายสินค้าสงครามเพื่อรับมือการโจมตีจากพม่า บทบาททางเศรษฐกิจและการค้า เป็นศูนย์กลางการค้าทางทะเลสำคัญมีแร่ดีบุกและผลิตภัณฑ์เกษตรเป็นสินค้าส่งออก และสินค้านำเข้าหลักคือ ผ้าฝ้ายจากอินเดียและอาวุธสงคราม การเก็บภาษีการค้า และบทบาททางวัฒนธรรม เมืองภูเก็ตมีชาวจีนที่อพยพเข้ามามีการนำวัฒนธรรมที่หลากหลายมาผสมผสานระหว่างจีนและมาเลย์ เช่น ประเพณีกินผัก และวัฒนธรรมการแต่งกาย เป็นต้น

คำสำคัญ : บทบาทของภูเก็ต เมืองท่าของภูเก็ต บทบาททางวัฒนธรรม

Abstract

This research was to study the roles of Phuket as an important seaport of Phuket in 1782 which was qualitative research. The objectives of this research were to study history an important seaport of Phuket. It was found that Phuket is an island located on east coast as well as it has been important location. Trade routes among seaports in Malayu cape that have had various resources for example tin, pepper and dried coconuts. Moreover, it has been the center of important maritime trade in Colonial era. It has been an important location so far. To study the roles of key seaport of Phuket which found that it has been important role in politics and government. It was the center of local government and also managed into fortresses to deal with incursion from Burma. The roles in economy and trade were the center of important maritime trade. There were tin and agricultural productions for exportation. The major imported products were folded cloth from India, weapons, collecting trading and cultural taxes. There were Chinese people migrated to Mueng Phuket. There have been various cultures combined both Chinese and Malaysian for example houses, vegetarian tradition and also culture of costume.

keywords : Roles of Politics and Government¹, Roles of Economy and Trade², Roles of Culture Seaport³

บทนำ

ในปี พ.ศ. 2325 (ค.ศ. 1782) จังหวัดภูเก็ตมีบทบาทสำคัญในฐานะเมืองท่าทางเศรษฐกิจที่สำคัญของภูมิภาคภาคใต้ฝั่งตะวันตกของประเทศไทย ความสำคัญของภูเก็ตในยุคดังกล่าวเกิดจากการเป็นแหล่งผลิตและส่งออกแร่ดีบุก ซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีมูลค่าสูงและเป็นที่ต้องการในตลาดต่างประเทศ การทำเหมืองแร่ดีบุกจึงกลายเป็นกิจกรรมหลักที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจของเมือง ส่งผลให้ภูเก็ตกลายเป็นศูนย์กลางการค้าขนาดใหญ่ที่มีความเชื่อมโยงกับทั้งในและต่างประเทศ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของภูเก็ตซึ่งตั้งอยู่ในเส้นทางเดินเรือสำคัญของทะเลอันดามัน ช่วยเอื้อให้เกิดการค้าขายระหว่างประเทศและทำให้ภูเก็ตเป็นจุดแวะพักของเรือสินค้า โดยเฉพาะเรือขนาดใหญ่ เช่น เรือเจ้าพระยา การค้าขายในยุคนี้ไม่เพียงจำกัดอยู่ที่แร่ดีบุกเท่านั้น แต่ยังรวมถึงสินค้าในท้องถิ่น เช่น ผลไม้เมืองร้อน พืชพื้นเมือง สินค้าทางทะเล และเครื่องเทศซึ่งล้วนเป็นสินค้าที่สามารถนำมาแลกเปลี่ยนหรือนำส่งออกได้ แม้ภูเก็ตจะมีสภาพภูมิประเทศที่ประกอบด้วยภูเขาและป่าทึบ อีกทั้งมีที่ราบลุ่มน้อยและดินที่ไม่เอื้อต่อการเกษตร แต่ภูเก็ตก็ยังสามารถพัฒนาตนเองเป็นศูนย์กลางการประมงและการค้าทางทะเล ประชากรส่วนใหญ่ของภูเก็ตประกอบอาชีพประมงและการค้า ซึ่งสามารถดำเนินได้ตลอดทั้งปีจากการที่ภูเก็ตอยู่ในเขตลมมรสุม ทำให้มีทรัพยากรทางทะเลอุดมสมบูรณ์ รวมถึงสภาพอากาศที่เหมาะสมสำหรับการปลูกพืชบางชนิด เช่น พริกไทยและผลไม้เมืองร้อน บทบาทของเมืองถลาง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของภูเก็ตในขณะนั้น ก็มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีการทำเหมืองแร่และเป็นจุดเชื่อมต่อการค้าระหว่างภูเก็ตกับเมืองท่าอื่นๆ เช่น พังงา ตรัง และกระบี่ การแข่งขันกับเมืองเหล่านี้ก็เป็นหนึ่งในอุปสรรคที่ภูเก็ตต้องเผชิญในการพัฒนาเศรษฐกิจ นอกจากบทบาททางเศรษฐกิจแล้ว ภูเก็ตยังมีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ในฐานะจุดควบคุมเส้นทางเดินเรือของภูมิภาคทะเลใต้ของไทย ทำให้ประเทศมหาอำนาจต่าง ๆ ให้ความสนใจที่จะเข้ามามีบทบาทในพื้นที่ เช่น การตั้งฐานสำรวจ การใช้ภูเก็ตเป็นจุดยุทธศาสตร์ทางทะเล หรือใช้ในการศึกษาการควบคุมพื้นที่ทางน้ำ ชาวจีนในภูเก็ตก็มีบทบาทสำคัญในด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในกิจการเหมืองแร่และการพาณิชย์ทำให้ภูเก็ตกลายเป็นเมืองท่าที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและมีโครงสร้างเศรษฐกิจที่เข้มแข็ง ด้วยเหตุนี้ ภูเก็ตในปี พ.ศ. 2325 จึงนับว่าเป็นเมืองท่าสำคัญที่มีบทบาททั้งทางเศรษฐกิจ ภูมิรัฐศาสตร์ และสังคมวัฒนธรรมในภูมิภาคอันดามัน (ดวงทิพย์พรหมเขต, 2560)

ภูเก็ตยังเป็นที่ตั้งของการเจรจาการค้าและการปกครองระหว่างชาวอังกฤษกับประเทศสยามในสายตาของพ่อค้าชาวอังกฤษ ซึ่งพ่อค้าชาวอังกฤษเห็นถึงความคุ้มค่าและศักดิ์สิทธิ์ของภูเก็ตเป็นอันดับแรก การครองเมืองภูเก็ตโดยอังกฤษถือเป็นวิธีที่จะช่วยให้สยามป้องกันการรุกรานจากพม่าได้ นอกจากนี้ ภูเก็ตยังเป็นแหล่งที่ตั้งที่สะดวกสำหรับการค้าขายทางทะเลและการติดต่อกันของชาวอังกฤษในพื้นที่เชื่อมโยงกับเกาะปีนังและสิงคโปร์ด้วย เขายังเห็นว่าภูเก็ตมีศักยภาพในการสร้างรายได้จากการค้าขายทั้งในและนอกประเทศ โดยเฉพาะในการเก็บเงินจากการขายดีบุก (เพชรรุ่ง เทียนปวีโรจน์, 2557)

การศึกษาเรื่องเมืองท่าสำคัญของภูเก็ตในปี พ.ศ. 2325 (ค.ศ. 1782) เป็นเมืองท่าสำคัญที่มีบทบาทสำคัญในด้านการค้าและเศรษฐกิจ เนื่องจากเป็นแหล่งผลิตและการค้าทางเหมืองแร่ดีบุก รวมถึงการเกษตรและการประมง ทำให้เป็นศูนย์กลางการค้าทางทะเลที่สำคัญของแหลมมลายู การค้าดีบุกและสินค้าอื่นๆ เช่น ผลไม้และพืชพื้นบ้าน ยังทำให้ภูเก็ตกลายเป็นแหล่งรายได้สำคัญของชาวภูเก็ต การเป็นเมืองท่าทำให้ภูเก็ตเผชิญกับความท้าทาย และข้อจำกัดด้านการเกษตร เนื่องจากสภาพภูมิประเทศที่ไม่เอื้ออำนวย อย่างไรก็ตาม ภูเก็ตยังคงมีบทบาทสำคัญในการควบคุมทางทะเลในภูมิภาค และมีการเจรจาทางการค้าและการปกครองกับอังกฤษ โดยพ่อค้าชาวอังกฤษเห็นถึงศักยภาพในการป้องกันการรุกรานจากพม่าและผลประโยชน์จากการค้าขายดีบุก ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษา เรื่องบทบาทของภูเก็ตในฐานะเมืองท่าสำคัญของภูเก็ตในปี พ.ศ.2325 (ค.ศ.1782) เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาในฐานะเมืองท่าสำคัญของภูเก็ต เพื่อศึกษาบทบาทเมืองท่าสำคัญของภูเก็ต

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้ระเบียบวิธีการทางประวัติศาสตร์ มาใช้ในการรวบรวมหลักฐาน ในการค้นคว้าเอกสาร ปฐมภูมิ ทุติยภูมิ และตติยภูมิ ในการวิเคราะห์ข้อมูลและเรียบเรียงข้อมูล รวบรวมและศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องรวมทั้ง หนังสือ วิทยานิพนธ์ ผลการวิจัยและผลการค้นคว้าที่ได้มานำเสนอ

ผลการวิจัย

1. ความเป็นมาในฐานะเมืองท่าสำคัญของภูเก็ต ภูเก็ตเป็นเกาะที่ตั้งอยู่ในชายทะเลฝั่งตะวันออกและมีความสำคัญทางทำเลที่ตั้งของเกาะในด้านเศรษฐกิจและการค้า การเชื่อมต่อกับเส้นทางการค้าระหว่างเมืองท่าต่าง ๆ ในแหลมมลายู เกาะนี้มีพื้นที่ภูมิประเทศทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย ภูเก็ตมีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ เช่น แร่ดีบุก และผลิตภัณฑ์เกษตร เช่น พริกไทยและมะพร้าวแห้ง เมืองท่าภูเก็ตมีท่าเรือที่สะดวกและปลอดภัยในการเดินทาง ทำให้ภูเก็ตเป็นศูนย์กลางการค้าทางทะเลที่สำคัญในยุคอาณานิคมและยังคงมีความสำคัญมาจนถึงปัจจุบัน เมืองท่ากลางบางคลี เป็นจุดพักเรือที่มีความสำคัญในการจัดเตรียมการเดินทางและการค้าทางทะเลของนักเดินเรือจากหลากหลายพื้นที่ รวมถึงการเติมเสบียงและน้ำจืด เมืองท่าเรือ ที่ตั้งอยู่ตรงข้ามเกาะกลางเป็นจุดสำคัญในการเชื่อมโยงการค้าและการเดินทางระหว่างเกาะกลางและแผ่นดินใหญ่ เมืองภูเก็ต มีบทบาทสำคัญในการค้าแร่ดีบุกและการขนส่งสินค้าทางทะเล การขนส่งสินค้าผ่านท่าเรือของภูเก็ตมีความสะดวกและมีความปลอดภัยจากฤดูมรสุม ภูเก็ตในอดีตมีความสำคัญอย่างยิ่งทั้งในแง่เศรษฐกิจและการค้า เมืองท่ากลาง บริเวณศาลเจ้าท่าเรือในปัจจุบันเป็นศูนย์กลางการค้าสำคัญบนเกาะ ทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์นี้ทำให้การค้าขายสินค้าทางทะเลและสินค้าจากป่ามีความต้องมากขึ้น เมืองกลางยังมีความสำคัญในการติดต่อการค้าระหว่างอังกฤษกับเกาะปีนัง และ ในพื้นที่แหลมมลายู โดยเฉพาะการเชื่อมโยงการค้าและการเดินทางระหว่างเกาะปีนัง และเมืองชายทะเลของพม่า ทำให้เมืองกลางเป็นจุดที่ตั้งท่าเรือที่สำคัญในการขยายอิทธิพลทางการค้าและการเมืองในพื้นที่ดังกล่าว (ดวงทิพย์ พรหมเขต, 2560)

2. บทบาทเมืองท่าสำคัญของภูเก็ต เมืองท่าเรือเกาะกลางมีบทบาทสำคัญในประวัติศาสตร์ไทย ในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325 ประกอบไปด้วยบทบาทสำคัญ 3 ด้านด้วยกัน

1) บทบาทด้านการเมืองการปกครอง เมืองท่าเรือเกาะกลางในอดีตมีบทบาทสำคัญในด้านการเมืองและการปกครองตั้งแต่กรุงรัตนโกสินทร์ โดยเป็นศูนย์กลางการปกครองท้องถิ่นและจุดที่ตั้งทางทะเล ในปี 2328 เมืองกลางยังเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่ตั้งของค่ายทหารไทยในศึกสงครามกลางเพื่อรับมือการโจมตีจากพม่า โดยมีคุณหญิงมุกและคุณหญิงจันเป็นกำลังในการต่อสู้กับพม่าหลังจากพม่าพ่ายแพ้ไปแล้ว กรมทหารการเมืองได้มีการทำหนังสือกราบทูลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และมีการตั้งจวนของข้าราชการสูง เช่น พระยาพิมลและพระยาถลาง ซึ่งทำหน้าที่ดูแลและปกครองเมืองท่าเรือ การมีท่าเรือที่มีชัยภูมิที่ดีช่วยเสริมความมั่นคงทั้งด้านการป้องกัน (ชาญ วงศ์สัตยณนธ์, 2567)

2) บทบาทด้านเศรษฐกิจและการค้า เมืองท่าเรือเกาะกลางและท่าปากพระมีบทบาทสำคัญด้านเศรษฐกิจและการค้า เมืองท่าเรือเป็นศูนย์กลางการค้าทางทะเลที่สำคัญ โดยมีสินค้าออกหลักคือแร่ดีบุกและผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร เช่น ยางพาราและข้าวโพด ขณะที่สินค้านำเข้าหลัก ได้แก่ ผ้าฝ้ายจากอินเดียและอาวุธกระสุนดินดำจากปีนัง เมืองกลางกับเมืองปีนังมีการติดต่อค้าขายกันอยู่เสมอ โดยเมืองกลางขายดีบุกให้เมืองปีนัง หลังจากศึกสงครามเมืองกลางขาดแคลนข้าวสาร อาหารเครื่องนุ่งห่ม จึงมีเส้นทางเดินเรือติดต่อระหว่างกันอยู่เสมอ การบริหารและการเก็บภาษีจากการค้าและการเกษตรทำให้เมืองพัฒนาอย่างยั่งยืน (ชาญ วงศ์สัตยณนธ์, 2567)

3) บทบาทด้านวัฒนธรรม ชาวจีนที่อพยพเข้ามาภูเก็ตได้นำประเพณีถือศีลกินผักมาจากจีนเพื่อขอความช่วยเหลือจากสิ่งเหนือธรรมชาติในช่วงการระบาดของโรคภัยในพื้นที่เหมือนแร่ดีบุก การแต่งกายของสตรีชาวบาบ๋าภูเก็ตมีการผสมผสานวัฒนธรรมจีนและมาเลย์ โดยได้อิทธิพลจากรัฐปีนังในช่วงยุครัตนโกสินทร์ ชาวจีนในภูเก็ตได้ผสมผสานวัฒนธรรม

ไทยและจีนอย่างกลมกลืน เช่น การแพร่เจ้าตรุษจีน และการรับเอาภาษาและประเพณีจีนเข้ามาปฏิบัติร่วมกับวัฒนธรรมท้องถิ่น (กิตติกร วิบูลย์ศรี, 2024)

อภิปรายผลการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาในฐานะเมืองท่าสำคัญของภูเก็ต ภูเก็ตนั้นภูเก็ตเป็นเกาะที่ตั้งอยู่ในชายทะเลฝั่งตะวันออกและมีความสำคัญทางทำเลที่ตั้งของเกาะในด้านเศรษฐกิจและการค้า การเชื่อมต่อกับเส้นทางการค้าระหว่างเมืองท่าต่าง ๆ ในแหลมมลายู เกาะนี้มีพื้นที่ภูมิประเทศทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย ทั้งด้านการเกษตรและการค้าขายทางทะเล ภูเก็ตมีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ เช่น แร่ดีบุก และผลิตภัณฑ์เกษตร เช่น พริกไทยและมะพร้าวแห้ง เมืองท่าภูเก็ตมีท่าเรือที่สะดวกและปลอดภัยในการเดิน ทำให้ภูเก็ตเป็นศูนย์กลางการค้าทางทะเลที่สำคัญในยุคอาณานิคมและยังคงมีความสำคัญมาจนถึงปัจจุบัน เมืองท่ากลางบางคลี เป็นจุดพักเรือที่มีความสำคัญในการจัดเตรียมการเดินทางและการค้าทางทะเลของนักเดินเรือจากหลากหลายพื้นที่ รวมถึงการเติมเสบียงและน้ำจืด เมืองท่าเรือ ที่ตั้งอยู่ตรงข้ามเกาะกลางเป็นจุดสำคัญในการเชื่อมโยงการค้าและการเดินทางระหว่างเกาะกลางและแผ่นดินใหญ่ เมืองภูเก็ต มีบทบาทสำคัญในการค้าแร่ดีบุกและการขนส่งสินค้าทางทะเล การขนส่งสินค้าผ่านท่าเรือของภูเก็ตมีความสะดวกและมีความปลอดภัยจากฤดูมรสุม ภูเก็ตในอดีตมีความสำคัญอย่างยิ่งทั้งในแง่เศรษฐกิจและการค้า เมืองท่ากลาง บริเวณศาลเจ้าท่าเรือในปัจจุบันเป็นศูนย์กลางการค้าสำคัญบนเกาะ ทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์นี้ทำให้การค้าขายสินค้าทางทะเลและสินค้าจากป่ามีความต้องมากขึ้น เมืองกลางยังมีความสำคัญในการติดต่อการค้าระหว่างอังกฤษกับเกาะปีนัง และพื้นที่เมืองท่าต่าง ๆ ในพื้นที่แหลมมลายู โดยเฉพาะการเชื่อมโยงการค้าและการเดินทางระหว่างเกาะปีนังและเมืองชายทะเลของพม่า ทำให้เมืองกลางเป็นจุดที่ตั้งท่าเรือที่สำคัญในการขยายอิทธิพลทางการค้าและการเมืองในพื้นที่ดังกล่าว สอดคล้องกับงานวิจัยของ *ประพนธ์ เรืองณรงค์ (2553)* ที่กล่าวว่า กลางบางคลี คำว่า “บางคลี” โดยเฉพาะคำว่า “คลี” เป็นคำมลายูว่า “คาลิ” แปลว่า สงบนิ่ง, หยุดพัก ซึ่งมีความหมายสอดคล้องกับบางคลีหรือกลางบางคลี เพราะที่นี่เป็นท่าเรือมีคลื่นลมสงบ เหมาะเป็นที่จอดพักเพื่อหาเสบียงอาหารและน้ำจืด สอดคล้องกับงานวิจัยของ *ณอม พูนวงศ์ (2556)* ที่กล่าวว่า จังหวัดภูเก็ตเป็นจังหวัดเดียวของประเทศไทยที่ตั้งอยู่บนเกาะใหญ่ในทะเลอันดามัน โอบล้อมด้วยเกาะบริวารและธรรมชาติที่งดงาม มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่น จังหวัดภูเก็ตเคยประสบภัยพิบัติครั้งใหญ่เมื่อปี พ.ศ. 2547 และปัจจุบันเป็นหนึ่งในเมืองท่องเที่ยวที่เติบโตเร็วที่สุด มีชื่อเสียงระดับโลกในด้านที่พักตากอากาศ ธรรมชาติที่งดงาม ความสะดวกสบายด้านการคมนาคม ค่าครองชีพที่ต่ำ และประเพณีที่มีเอกลักษณ์ ดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วโลก การศึกษาเกี่ยวกับภูเก็ตมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมความรักและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นให้ยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ *ดวงทิพย์ พรหมเขต (2560)* ที่กล่าวว่า ภูเก็ตคือเมืองท่าที่สำคัญและโดดเด่นของแหลมมลายูทั้งในแง่ของทำเลที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ กิจกรรมทางการค้าทางทะเล และกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับเหมืองแร่ดีบุกขนาดใหญ่ที่สุดในภาคใต้ ดีบุกจึงเป็นสินค้าส่งออกหลักของภูเก็ต ส่วนสินค้าส่งออกอื่น ๆ ได้แก่ พริกไทย เนื้อมะพร้าวจากหัวเมืองใกล้เคียงที่ส่งมาขายผ่านเมืองภูเก็ต ภูเก็ตมีภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมแก่การค้ากับต่างประเทศ สอดคล้องกับงานวิจัยของ *เพชรรุ้ง เทียนบัวโรจน์ (2557)* ที่กล่าวว่า กลางหรือจังซีลอน เป็นเกาะที่มีดินอุดมสมบูรณ์ ตั้งอยู่ในเขตอิทธิพลของลมมรสุม จึงทำให้สามารถปลูกเครื่องเทศและพริกได้ดี และดีบุกที่เป็นสินค้าที่สำคัญ ปลูกอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลและอ่าวที่ปลาชุกชุมและเป็นที่อาศัยกำบังคลื่นลมชาวประมงสามารถประกอบอาชีพของตนได้ทุกฤดู มีภูเขาเตี้ย ๆ และหุบเขาในกลางเป็นพื้นที่สำหรับการเพาะปลูกและทำไร่กาแฟ พื้นที่ต่ำเหมาะแก่การปลูกข้าว

2. เพื่อศึกษาบทบาทเมืองท่าสำคัญของภูเก็ต

1) บทบาทด้านการเมืองการปกครอง พบว่า เมืองท่าเรือเกาะกลางในอดีตมีบทบาทสำคัญในการเมืองและการปกครองตั้งแต่กรุงรัตนโกสินทร์ โดยเป็นศูนย์กลางการปกครองท้องถิ่นและจุดที่ตั้งทางทะเล ในปี 2328 เมืองกลางยังเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่ตั้งของค่ายทหารไทยในศึกสงครามกลางเพื่อรับมือการโจมตีจากพม่า และมีการตั้งจวนของข้าราชการสูง เช่น

พระยาพิลและพระยาถลาง ซึ่งทำหน้าที่ดูแลและปกครองเมืองท่าเรือ การมีท่าเรือที่มีชัยภูมิที่ดีช่วยเสริมความมั่นคงทั้งด้านการป้องกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของเอกพล มโนสุนทร (2565) ที่กล่าวว่า กองทัพพม่าและกองทหารล่องหน้าเข้ายึดและเผาปากพระ ที่ตั้งของเมืองท่าเรือตั้งอยู่บริเวณริมอ่าวท่าเรือ และเป็นที่ตั้งของจวนพระยาพิลเจ้าเมืองถลาง เมืองถลางที่แท้จริงสมัยพระยาพิลและท้าวเทพกระษัตรีและเป็นสนามรบสมัยสงครามกลาง พ.ศ.2328 สอดคล้องกับงานวิจัยของเอกพล มโนสุนทร (2562) ที่กล่าวว่า เมืองถลาง ค่ายเมืองถลางสนามรบพม่า สมัยท้าวเทพกระษัตรีท้าวศรีสุนทร พ.ศ. 2328 อยู่ที่เมืองท่าเรือ และบริเวณเดียวกันนั้นมีเวรยามเฝ้ายามเฝ้าเมือง สำหรับค่ายเมืองถลางเป็นค่ายเดิมที่สร้างขึ้นเพื่อป้องกันโจรเมืองไทรหรืออาจจะเป็นค่ายที่ขึ้นสร้างหลังจากพระยาพิลเจ้าเมืองสามิ ท้าวเทพกระษัตรี และกรมการเมืองทราบว่าจะลงมาตีเมืองถลาง ซึ่งท้าวเทพกระษัตรีแล่นหนีพม่า จากปากพระกลับบ้านและรวบรวมผู้คนต่อสู้กับพม่าอยู่เมืองท่าเรือ

2) บทบาทด้านเศรษฐกิจและการค้า พบว่า เมืองท่าเรือเกาะถลางและท่าปากพระมีบทบาทสำคัญด้านเศรษฐกิจและการค้า เมืองท่าเรือเป็นศูนย์กลางการค้าทางทะเลที่สำคัญ โดยมีสินค้าออกหลักคือแร่ดีบุกและผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร เช่น ยางพาราและข้าวโพด ขณะที่สินค้านำเข้าหลัก ได้แก่ ผ้าฝ้ายจากอินเดียและอาวุธสงคราม การบริหารและการเก็บภาษีจากการค้าและการเกษตรทำให้เมืองพัฒนาอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของชาญ วงศ์สัตยมนต์ (2567) ที่กล่าวว่า ภูเก็ตเคยเป็นเมืองที่สำคัญที่อยู่ใต้การปกครองของเมืองถลาง ซึ่งเป็นเมืองที่มีอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจในช่วงศรีกรุงอยุธยาและกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในช่วงเวลานี้ภูเก็ตเป็นเมืองที่มีความสำคัญในแง่เศรษฐกิจและการค้าขาย เนื่องจากมีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ เมืองท่าถลาง มีการจัดเก็บรายได้ขลาง ค่าภาคหลวงในเหมืองและผลิตผลอื่น ๆ ที่มีการนำเข้ามาจัดเก็บที่ถลาง และจากส่งต่อไปยังเมืองตะกั่วทุ่ง และเมืองตะกั่วป่า เมืองท่าเรือ มีความสำคัญในด้านเศรษฐกิจเนื่องจากเป็นเมืองที่สำคัญ จึงเป็นศูนย์กลางการค้าที่มีการขนส่งสินค้าทางทะเลทั้งในและต่างประเทศ และเมืองท่าเองมีการป้องกันทางทหารเพื่อป้องกันทรัพยากรและความมั่นคง สอดคล้องกับงานวิจัยของดวงทิพย์ พรหมเขต (2560) ที่กล่าวว่า ภูเก็ตมีการส่งออกดีบุก ไปถลุงและขายต่อที่ตลาดปีนัง และสินค้านำเข้าจากปีนัง ได้แก่ ผ้าฝ้าย ผ้าไหมความอิสระของการค้าของภูเก็ตมีความเป็นอิสระไม่ตรงกับรัฐไทยแต่ขึ้นอยู่กับการค้าระหว่างประเทศผ่านระบบเงินตราที่ใช้หมุนเวียนระหว่างการค้าของเมืองภูเก็ต ต่อมาปลายทศวรรษ 1890 เมืองภูเก็ตมีการใช้เบี้ยตะกั่วเป็นเงินตราในการหมุนเวียนการค้า ไม่ได้ใช้เงินตราของไทยเมื่อเศรษฐกิจของภูเก็ตมีความสำคัญมากขึ้นเกิดการขยายตัวของกิจการเหมืองแร่ดีบุกเพิ่มขึ้น จึงทำให้รัฐไทยให้ความสำคัญกับการค้าและระบบเงินตราของภูเก็ตตามา พยายามให้ทำให้การค้าและระบบเงินตราของภูเก็ตมาเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทย

3) บทบาทด้านวัฒนธรรม พบว่า ชาวจีนที่อพยพเข้ามาภูเก็ตได้นำประเพณีถือศีลกินผักมาจากจีนเพื่อขอความช่วยเหลือจากสิ่งเหนือธรรมชาติในช่วงการระบาดของโรคภัยในพื้นที่เหมืองแร่ดีบุก การแต่งกายของสตรีชาวบาบ๋าภูเก็ตมีการผสมผสานวัฒนธรรมจีนและมาเลย์ โดยได้อิทธิพลจากรัฐปีนังในช่วงยุครัตนโกสินทร์ ชาวจีนในภูเก็ตได้ผสมผสานวัฒนธรรมไทยและจีนอย่างกลมกลืน เช่น การแห่เจ้าตรุษจีน และการรับเอาภาษาและประเพณีจีนเข้ามาปฏิบัติร่วมกับวัฒนธรรมท้องถิ่น สอดคล้องกับงานวิจัยของสุกัญญา เพชรชู (2566) ที่กล่าวว่า ในอดีตประเทศไทยเป็นอีกประเทศหนึ่งที่มีคนจีนอพยพเข้ามาเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีการผสมผสานของวัฒนธรรมที่มีมาของไทยบางอย่างเข้ากับวัฒนธรรมจีนที่ผู้อพยพได้นำเข้ามาจนเกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่ม ซึ่งแม้ว่าจะอยู่ห่างไกลจากถิ่นเดิมแต่ก็ยังยึดมั่นในประเพณีที่เก่าแก่ปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างช้านาน สอดคล้องกับงานวิจัยของวิกรม กรุงแก้ว (2566) ที่กล่าวว่า สตรีชาวบาบ๋าในภาคใต้ของประเทศไทยมีการแต่งกายที่มีการประยุกต์ลักษณะวัฒนธรรมการแต่งกายของชาวเลและการแต่งกายของชาวจีนเข้าด้วยกัน รูปแบบของเสื้อผ้ามีความกลมกลืนเข้ากับสังคม แต่ในขณะเดียวกันก็มีความโดดเด่นเฉพาะตัว สอดคล้องกับงานวิจัยของกิตติกร วิบูลย์ศรี (2567) ที่กล่าวว่า ประเพณีกินผักของบรรพบุรุษชาวจีนฮกเกี้ยนในจังหวัดภูเก็ต คือ กลุ่มชาวจีนที่อพยพเข้ามาทำมาหากินในเมืองภูเก็ต บริเวณอำเภอเมืองกะทู้เป็นพื้นที่ทำกิจการเหมืองแร่ดีบุกซึ่งก่อให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บและคนในพื้นที่ล้มป่วย จึงได้ตัดพิธีกรรมถือศีลกินผัก และเมื่อหายป่วยจึงเกิดความศรัทธา ประกอบความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ ความเชื่อที่ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษ และความศรัทธาในประเพณีถือศีลกินผัก

สรุปผลการวิจัย

1. ประวัติศาสตร์ความเป็นมาในฐานะเมืองท่าสำคัญของภูเก็ต พบว่าภูเก็ตนั้นเป็นเกาะที่ตั้งอยู่ในชายทะเลฝั่งตะวันออกและมีความสำคัญทางทำเลที่ตั้งของเกาะในด้านเศรษฐกิจและการค้า การเชื่อมต่อกับเส้นทางการค้าระหว่างเมืองท่าต่าง ๆ ในแหลมมลายู เกาะนี้มีพื้นที่ภูมิประเทศทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย ทั้งด้านการเกษตรและการค้าขายทางทะเล ภูเก็ตมีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ คือ แร่ดีบุก ทำให้ภูเก็ตเป็นศูนย์กลางการค้าทางทะเลที่สำคัญในยุคอาณานิคมและโดยเมืองท่ากลางบางคลี เป็นจุดพักเรือที่มีความสำคัญในการจัดเตรียมการเดินทางและการค้าทางทะเลของนักเดินเรือจากหลากหลายพื้นที่ รวมถึงการเติมเสบียงและน้ำจืด เมืองท่าเรือ ที่ตั้งอยู่ตรงข้ามเกาะกลางเป็นจุดสำคัญในการเชื่อมโยงการค้าและการเดินทางระหว่างเกาะกลางและแผ่นดินใหญ่

2. บทบาทเมืองท่าสำคัญของภูเก็ต พบว่าเมืองท่าเรือเกาะกลางในอดีตมีบทบาทสำคัญ บทบาทด้านการเมืองและการปกครอง ตั้งแต่กรุงรัตนโกสินทร์ เป็นศูนย์กลางการปกครองท้องถิ่นและจุดที่ตั้งทางทะเล ในปี 2328 เมืองกลางเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่ตั้งของค่ายทหารไทยในศึกสงครามกลางเพื่อรับมือการโจมตีจากพม่าโดยมีคุณหญิงมุกและคุณหญิงจันเป็นกำลังในการต่อสู้กับพม่าหลังจากพม่าพ่ายแพ้ไปแล้ว กรมทางการเมืองได้มีการทำหนังสือกราบทูลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และมีการตั้งจวนของข้าราชการสูง เช่น พระยาพิมลและพระยาถลาง ซึ่งทำหน้าที่ดูแลและปกครองเมืองท่าเรือ รวมถึงมีท่าเรือที่มีชัยภูมิที่ดีช่วยเสริมความมั่นคงทั้งด้านการป้องกัน บทบาทด้านเศรษฐกิจการค้า เมืองท่ากลางบางคลีเป็นศูนย์กลางการค้าทางทะเล มีการส่งออกสินค้าดีบุกและผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร มีการนำสินค้าหลักอย่างผ้าฝ้ายจากอินเดียและอาวุธกระสุนดินดำจากปีนัง เมืองกลางขายดีบุกให้เมืองปีนัง หลังจากศึกสงครามเมืองกลางขาดแคลนข้าวสาร อาหาร เครื่องนุ่งห่ม จึงมีเส้นทางเดินเรือติดต่อระหว่างกันอยู่เสมอ ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมจีนและมาเลย์ โดยได้อิทธิพลจากรัฐปีนังในช่วงยุครัตนโกสินทร์ ชาวจีนในภูเก็ตได้ผสมผสานวัฒนธรรมไทยและจีนอย่างกลมกลืน เช่น การแห่เจ้าตรุษจีน และการรับเอาภาษาและประเพณีจีนเข้ามาปฏิบัติร่วมกับวัฒนธรรมท้องถิ่น

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความกรุณาอย่างสูงจากคณะครุศาสตร์ และอาจารย์ลลิตา ภคเมธาวี และอาจารย์พรณวดี ขำจริง ซึ่งเสียสละเวลาในการให้คำแนะนำ ข้อคิดเห็นในประเด็นต่างๆ ในการศึกษา และชี้แนะแนวทางแก้ไขปัญหาการค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติมรวมถึงกรุณาตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์และสรุปผลการศึกษา จนทำให้งานวิจัยครั้งนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กิตติกร วิบูลย์ศรี, และคณะ. (2024). บทบาทสำคัญของประเพณีกินผักในจังหวัดภูเก็ต; ม้าทรงความศรัทธาประเพณีกินผัก.

Interdisciplinary Academic and Research Journal, 4(5), 1183-1192.

ชาญ วงศ์สถิตย์. (2567). เกาะจังซีลอน (ภูเก็ตยุคแรก). สำปาดองออฟเซต เพรส.

ดวงทิพย์ พรหมเขต. (2017). *เครือข่ายการค้า ปีนัง-ภูเก็ต-ตรัง เหมืองแร่ และชาวจีนโพ้นทะเล (ทศวรรษ 1910 ถึงทศวรรษ 1980)*. ม.ป.พ.

ถนอม พูนวงศ์. (2556). *ประวัติศาสตร์เมืองภูเก็ต*. (ม.ป.ป.) โอเดียนสโตร์

ประพนธ์ เรืองณรงค์. (2010). ภูเก็ต. *RUSAMILAE JOURNAL*, 31(2), 84-88.

เพชรรุ้ง เทียนปิวโรจน์. (2014). จดหมายเหตุเจมส์ลอร์: ภาพสะท้อนประวัติศาสตร์หัวเมืองปักษ์ใต้ฝั่งทะเลตะวันตกสมัยต้นรัตนโกสินทร์. *Journal of Liberal Arts Prince of Songkla University*, 6(1), 1-16.

วิกรม กรุงแก้ว. (2023). เคาบายา: วัฒนธรรมการแต่งกายสตรีบาบ๋าภาคใต้ฝั่งตะวันตก. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์ วิชาการวิจัย และงานสร้างสรรค์*, 10(2), 52-65.

สุภณิดา เพชรชู, และลลิตา ภาคเมธาวิ. (2566). *สมาคมอั้งยี่ในภูเก็ต (พ.ศ. 2352-2453)*. ม.ป.พ.

เอกพล มโนสุนทร. (2019). บ้านของท้าวเทพกระษัตรี (คุณหญิงจัน) พระยาพมลออยู่ที่เมืองท่าเรือ, อำเภอกลางไม่ไช่เมืองกลาง บ้านเคียน. *RUSAMILAE JOURNAL*, 40(2), 57-80.

เอกพล มโนสุนทร. (2022). สนามรบเมืองกลาง พ.ศ. 2532 อยู่ที่บ้านดอน เมืองกลาง เป็นจริงหรือไม่. *RUSAMILAE JOURNAL*, 43(3), 79-84.

การศึกษาวัฒนธรรม มวยกาหยง ของชุมชนชาวเลบ้านราไวย์

Study of the Culture, Muay Kayong of Sea Gypsies'

Community in Ban Rawai

มุกดา ไชยคำ^{1*} และลลิตา ภคเมธาวี²^{1,2}คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

*s6511149113@pkru.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ (1) เพื่อศึกษาประวัติของวัฒนธรรมมวยกาหยง (2) เพื่อศึกษาความเชื่อการประกอบพิธีมวยกาหยงของชุมชนชาวเลบ้านราไวย์ ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาเกี่ยวกับประวัติของวัฒนธรรมมวยกาหยงแสดงให้เห็นว่ามวยกาหยงเป็นศิลปะการแสดงที่มีรากฐานจากประเพณีของชาวไทยใหม่ในบริเวณชายหาดราไวย์ จังหวัดภูเก็ต ซึ่งเป็นการแก้บนหรือแก้กรรมเมื่อเกิดการเจ็บป่วยหรือภัยพิบัติทางทะเล ศิลปะการแสดงนี้มีการแพร่หลายทั้งในกลุ่มชาวไทยมุสลิมและชาวไทยพุทธในจังหวัดใกล้เคียง สะท้อนถึงความเชื่อและวิถีชีวิตของบรรพบุรุษชาวไทยใหม่ โดยทำหน้าที่เป็นเครื่องมือที่ช่วยบรรพบุรุษรักษาจิตใจลูกหลานในยามเผชิญภัยอันตราย การบนบานจึงกลายเป็นกำลังใจและแรงศรัทธา นอกจากนี้มวยกาหยงยังเป็นศิลปะการป้องกันตัวที่ได้รับอิทธิพลจากประเทศมาเลเซีย จัดแสดงในพิธีไหว้ครูประจำปีและโอกาสต่างๆ เช่น พิธีการแก้บน พิธีไหว้ครูจะมีขึ้นในวันขึ้น 11 ค่ำ เดือน 4 ของทุกปี เพื่อเป็นการเชิดชูเกียรติครูบาอาจารย์ผู้ถ่ายทอดวิชาศิลปะการต่อสู้มวยกาหยง

คำสำคัญ : วัฒนธรรม มวยกาหยง ชาวเลบ้านราไวย์

Abstract

The objectives of this research were 1) To study the history of Muay Kayang culture. 2) To study the belief of Muay Kayong ceremony of sea gypsies in Ban Rawai. The findings of this research were revealed that 1) Studying about history of Muay Kayong culture revealed that it has been an art performance which based on Thai Mai tradition around Rawai beach, Phuket province. It has been fulfilling a vow when people were sick or encountered perils of the sea. This art has been widespread in both Muslim and Buddhist people nearby. It reflected that Thai Mai ancestors' belief and ways of lives that they made for healing descendants' minded method when they faced disasters. In the past, medication was not developed. Fulfilling a vow used for courage and faith that meant sea gypsies didn't keep up with bad luck. In addition, Muay Kayong has been a martial art was influenced from Malaysia which was held in annual respecting teachers' ceremony and also special occasions for example fulfill a vow ceremony. Annual respecting teachers' ceremony was held on the 11th waxing moon of the 4th month every year to praise teachers who have been teaching the martial art, Muay Kayong.

keywords : Culture, Muay Kayong, Sea Gypsies in Ban Rawai

บทนำ

มวยกาหยง ศิลปะพื้นบ้านเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่ชาวบ้านสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจของตนเองและศิลปวัฒนธรรม ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านมีความแตกต่างตามสภาพแวดล้อมที่ปรากฏให้เห็นอยู่ทุกภาคและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่นวัฒนธรรมภาคใต้ในแถบฝั่งทะเลอันดามันจะได้รับอิทธิพลจากการละเล่นจากชาว มลายู เข้ามาประสมอยู่มาก เช่น ลีละ ลิเกฮูลู มะโย่ง ลิเกบุตาระ ร่องเง้ง วัฒนธรรมมวยกาหยงสามารถนำไปเป็นแบบแผนความรู้ให้แก่คนที่มาศึกษาได้เรียนรู้และเข้าใจในเนื้อหาที่ลึกซึ้งขึ้น ในความหลากหลายทางวัฒนธรรมชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะผสมผสานกันระหว่างไทย พุทธ อิสลาม และกลุ่มคนจีน หลักคำสอนของศาสนาที่ต่างกันแต่ในความต่างของศาสนาทำให้สังคมของชาวใต้มีลักษณะทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์สะท้อนให้เห็นถึงการดำรงชีวิตของคนในสังคม ที่มีขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนาที่ต่างกันแต่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข (ชนาพร แสงงาม, 2563)

นอกจากนี้ มวยกาหยงยังเป็นศิลปะที่ใช้ในการแก้บนหรือแก้หมอย เมื่อหายจากการเจ็บป่วยหรือ ปลอดภัยจากภัยพิบัติในท้องทะเลของชาวไทยใหม่ที่อาศัยอยู่บริเวณชายหาดราไวย์ ตำบลราไวย์ อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต พัฒนาวัฒนธรรมมวยกาหยงโดยมีการอนุรักษ์สืบทอดวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่ชาวบ้านสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจของตนเอง ศิลปะพื้นบ้านนั้นมิให้เห็นอยู่ทุกภาคและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละท้องถิ่นวัฒนธรรมภาคใต้ในแถบฝั่งทะเลอันดามันจะได้รับอิทธิพล ทางวัฒนธรรมชายแดนภาคใต้ ผสมผสานกันระหว่างไทย พุทธ อิสลาม (อรุณรัตน์ สรรเพ็ชร, 2563)

จากเหตุผลข้างต้นนี้ผู้วิจัยจึงมองเห็นความสำคัญและมีความสนใจที่จะศึกษา เกี่ยวกับการศึกษาวัฒนธรรม มวยกาหยง ของชุมชนชาวเลบ้านราไวย์ เนื่องด้วยมวยกาหยงเป็นศิลปะพื้นบ้านที่สะท้อนวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของชุมชนในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง การศึกษาวิจัยจะช่วยให้สามารถบันทึกและถ่ายทอดองค์ความรู้นี้ให้คงอยู่สำหรับคนรุ่นหลัง และเป็นแนวทางในการวิจัยของผู้ที่สนใจอยากจะได้ศึกษาได้รับความรู้เข้าใจ รวมทั้งช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาการขาดการถ่ายทอดความรู้วัฒนธรรมมวยกาหยงที่กำลังลดน้อยลง หลายคนในชุมชนที่มีความรู้เกี่ยวกับมวยกาหยงเริ่มแก่ชราหรือเสียชีวิตไป และไม่มีการพัฒนาผู้สืบทอดรุ่นใหม่ที่สามารถสืบทอดวัฒนธรรมนี้ได้

วิธีดำเนินการวิจัย

ในปัจจุบัน มวยกาหยงถือเป็นศิลปะการแสดงที่หาชมได้ยาก เนื่องจากการแสดงเฉพาะในโอกาสพิเศษเท่านั้น และแม้ว่าจะมีการเชิญให้ไปแสดงโชว์บ้าง แต่ก็ยังไม่เป็นที่แพร่หลาย การรักษาและส่งเสริมวัฒนธรรมนี้จึงเป็นสิ่งสำคัญเพื่อให้คนรุ่นหลังได้รู้จักและเข้าใจถึงรากเหง้าของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีความหลากหลายและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ผู้คน บรรพบุรุษและการเดินทาง สำหรับทำร้ายจะเป็นการร้ายร้ายแบบดั้งเดิมผสมผสานทำให้เกิดความเร้าใจ ขณะร้องรำจะเล่นสาดน้ำริมหาดหรือที่เรียกว่า "เลฮูลูเลฮูลู" ชาวเลกลุ่มอุรักลาไวย์ที่มาร่วมงานจะผลัดเปลี่ยนกันร้องรำทำงาน และดื่มกินตลอดสามวันสามคืนจนกว่าพิธีจะเสร็จสิ้นจึงจะแยกย้ายกันไป ในระยะหลังได้มีการเข้ามาของโทรทัศน์ในชุมชนชาวเล ทำให้โทรทัศน์กลายเป็นสื่อที่มีอิทธิพลของ และชาวเลได้นำเข้ามาแทรกและมีบทบาทในพิธีลอยเรือสลักกับดนตรีรำมะนาแบบเก่าจนทำให้เกิดการทำลายวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวเล

ปัจจุบันมวยกาหยงเป็นศิลปะการแสดงทั้งของชาวไทยพุทธและไทยมุสลิมในหมู่บ้านบริเวณชายหาดราไวย์จังหวัดภูเก็ต แต่มีข้อจำกัดว่าต้องเป็นผู้ชายเท่านั้น เนื่องจากการแสดงเป็นการต้อย เตะ ยกแข้ง ยกขาเหมือนมวยไทย ทั้งนี้มวยกาหยงเป็นศิลปะการแสดงที่หาชมได้ยากมาก เพราะจะแสดงเฉพาะในพิธีแก้บนและพิธีไหว้ครูมวยกาหยงประจำปีเท่านั้น แม้ว่าปัจจุบันเริ่มมีคนมาว่าจ้างหรือเชิญให้ไปแสดงโชว์ แต่ก็ยังเป็นครั้งคราวเท่านั้น ดังนั้นหากต้องการดูมวยกาหยงอย่างเต็มรูปแบบต้องดูในพิธีไหว้ครูของชาวไทยใหม่ที่จัดขึ้นเพื่อความเป็นสิริมงคลและรำลึกถึงพระคุณของครูบาอาจารย์ในวันขึ้น 11 ค่ำ เดือน 4 ของทุกปี (จรรยา หิตแก้ว, 2564)

ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่า วัฒนธรรมมวยกาหยง หรือ กาหยง เป็นศิลปะการแสดงที่มีความสำคัญในชุมชนชาวไทยใหม่ที่อาศัยอยู่บริเวณชายหาดราไวย์ จังหวัดภูเก็ต โดยเฉพาะในกลุ่มชาวไทยมุสลิมและชาวไทยพุทธในพื้นที่ใกล้เคียง เช่น จังหวัดกระบี่ ตรัง และพังงา มวยกาหยงมีลักษณะเป็นการแสดงที่ใช้ในการแก้บน หรือแก้เหมรย เมื่อผู้คนหายจากการเจ็บป่วยหรือปลอดภัยจากภัยพิบัติในท้องทะเล การแสดงนี้มักจะจัดขึ้นในพิธีแก้บนและพิธีไหว้ครูมวยกาหยงประจำปี ซึ่งจัดขึ้นในวันขึ้น 11 ค่ำ เดือน 4 ของทุกปี เพื่อรำลึกถึงพระคุณของครูบาอาจารย์และเพื่อความเป็นสิริมงคล

ผลการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติของวัฒนธรรมมวยกาหยง พบว่า มวยกาหยง หรือ กาหยง เป็นศิลปะการแสดงที่ใช้ในการแก้บน หรือแก้เหมรย เมื่อหายจากการเจ็บป่วยหรือปลอดภัยจากภัยพิบัติในท้องทะเลของชาวไทยใหม่ที่อาศัยอยู่บริเวณชายหาดราไวย์ ตำบลราไวย์ อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต เป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านของชาวไทยมุสลิมภาคใต้แถบชายฝั่งทะเลตะวันตก นิยมเล่น ทั้งชาวไทยมุสลิมและชาวไทยพุทธใน จังหวัดกระบี่ ตรัง พังงา และภูเก็ตซึ่งมวยกาหยงเป็นศิลปะการแสดงที่สะท้อนให้เห็นถึงรากเหง้า แนวคิด ทศนคติความเชื่อ และวิถีชีวิตของบรรพบุรุษชาวไทยใหม่ตั้งแต่สมัยบรรพกาล

2. เพื่อศึกษาความเชื่อการประกอบพิธีมวยกาหยงของชุมชนชาวเลบ้านราไวย์ พบว่า ชาวเลมีความเชื่อในเรื่องบรรพบุรุษ สิ่งเหนือธรรมชาติ โชคลาง และวิถีชีวิตทุกอย่างก้าวผูกพันเชื่อมโยงกับเรื่องราวของท้องทะเลแทบทั้งสิ้น ดังนั้น ศิลปะการแสดงมวยกาหยงจึงเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เชื่อมโยงระหว่างทศนคติความเชื่อ วิถีชีวิต และศิลปะการแสดงที่มีมาตั้งแต่ยุคโบราณของชาวเลเข้าด้วยกัน ซึ่งเป็นกุศโลบายอันแสนแยบยลที่บรรพบุรุษของชาวไทยใหม่สร้างขึ้นเพื่อให้ลูกหลานชาวเลมีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจยามเมื่อประสบภัยอันตรายจากท้องทะเล โดยเฉพาะในอดีตกาล ความก้าวหน้าทางด้านการแพทย์เป็นเรื่องที่ไกลห่างจากผู้คน และอุบัติเหตุในท้องทะเลเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นการบนบานศาลกล่าวจึงก่อให้เกิดกำลังใจ สร้างแรงศรัทธาของการไม่ยอมแพ้ต่อโชคชะตา รวมทั้งสามารถบรรเทาความหวาดกลัวต่อภัยอันตรายต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในท้องทะเล

อภิปรายผลการวิจัย

1. ประวัติของวัฒนธรรมมวยกาหยง พบว่า มวยกาหยง เป็นศิลปะการแสดงที่ใช้ในการแก้บนหรือแก้เหมรย เมื่อหายจากการเจ็บป่วยหรือปลอดภัยจากภัยพิบัติในท้องทะเลของชาวไทยใหม่ที่อาศัยอยู่บริเวณชายหาดราไวย์ ตำบลราไวย์ อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต เป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านของชาวไทยมุสลิมภาคใต้แถบชายฝั่งทะเลตะวันตก นิยมเล่น ทั้งชาวไทยมุสลิมและชาวไทยพุทธ ในจังหวัดกระบี่ ตรัง พังงา และภูเก็ต สอดคล้องกับงานวิจัยของชนาพร แสงงาม (2563) พบว่า การแสดงศิลปะกาหยงจังหวัดภูเก็ตพบบริเวณหาดราไวย์ซึ่งเป็นที่อาศัยของกลุ่มชาวเลที่มีการอพยพมาตั้งรกรากและนำวัฒนธรรมการแสดงติดมาด้วย ส่วนในจังหวัดกระบี่ อยู่บริเวณหมู่บ้านราหมาด ตำบลเกาะกลาง อำเภอเกาะลันตา จังหวัดกระบี่ ซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากจังหวัดสตูลโดยผู้รู้ไปเรียนมา และนำมาเผยแพร่ต่อภายในหมู่บ้าน จนเป็นการแสดงพื้นบ้าน ของหมู่บ้าน รูปแบบการแสดงหลักๆ มีรูปแบบคล้ายกัน อาจมีความแตกต่างกันเนื่องจากมีการปรับให้เหมาะสมกับบริบทในส่วนของการแต่งกาย จังหวัด กระบี่ จะมีกระบวนการแต่งกายให้ เกิดความสวยงามมากกว่าจังหวัดภูเก็ต เครื่องดนตรีมีความคล้ายคลึงกัน แต่จังหวัดภูเก็ตมีการเพิ่มกรับเพื่อช่วยกำกับจังหวะให้มีความชัดเจนเพิ่มมากขึ้นแนวทาง การส่งเสริมการ ท่องเที่ยวจะเน้นไปที่ตัวชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมและมีการร่วมมือกับทางภาครัฐเพื่อส่งเสริมอย่างเป็น รูปแบบและมีการส่งเสริมในระยะยาว เพื่อให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มวยกาหยงเป็นศิลปะการแสดงที่สะท้อนให้เห็นถึงรากเหง้า แนวคิด ทศนคติความเชื่อ และวิถีชีวิตของบรรพบุรุษชาวไทยใหม่ตั้งแต่สมัยบรรพกาล สอดคล้องกับงานวิจัยของอัมพิกา อ้าลอย (2560) พบว่า ชาวอูรักลาไวย์มีภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการเลือกพื้นที่ที่เหมาะสมในการตั้งถิ่นฐาน การเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลายเช่น การเลือกตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ที่มีระบบนิเวศชายฝั่งที่สมบูรณ์และหลากหลาย การเลือกตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ที่มีแหล่งน้ำจืดหรือ

ตั้งอยู่ใกล้แหล่งน้ำจืด การเลือกตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ราบบริเวณชายฝั่งทะเลที่สามารถรองรับกิจกรรมที่หลากหลายและมีความลาดชันของชายฝั่งทะเล และมีร่องน้ำที่เหมาะสมกับการจอดเรือ ในระยะแรกชาวเลกลุ่มนี้มีวิถีชีวิตแบบเร่ร่อนโดยการนำเรือรวมกันเป็นกลุ่มๆ ละ 4-5 ลำ ล่องไปตามหมู่เกาะต่างๆ และอยู่อาศัยบนเรือที่ทำจากไม้ระก้า ทั้งยังใช้เรือเป็นพาหนะในการเดินทางเพื่อเก็บหาของป่าและล่าสัตว์ เช่น มะพร้าว เผือก มัน หรือเก็บหอยช่วง น้ำลง แต่ส่วนใหญ่จะมุ่งล่าสัตว์ทะเลเป็นอาหาร จนชาวเลกลุ่มอุรักลาโว้ยได้ชื่อว่าเป็นพวกที่มีความสามารถในการดำน้ำจับปลา จับกุ้งมังกร และเก็บหอยชนิดต่างๆ ด้วยมือเปล่าขึ้นมาจากก้นทะเล ทั้งยังล่าเต่าทะเล และพญานาคเป็นอาหาร นอกจากนั้นยังมีคำบอกเล่าสืบทอดกันมาว่าเกาะลันตาเป็นพื้นที่แห่งแรกที่ชาวอุรักลาโว้ยได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย สอดคล้องกับงานวิจัยของนฤมล อรุโณทัยและคณะ (2558) พบว่า ทำให้ชาวเลกลุ่มอุรักลาโว้ยตกอยู่ภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพา เนื่องจากเมื่อได้ของทะเลมาจะนำของเหล่านั้นไปขายให้กับนายทุน เพื่อหักหนี้สินที่ค้างชำระ เช่น ค่าอวน ค่าเรือ ค่าเครื่องเรือหางยาว ค่าข้าวสาร และค่าอื่น ๆ นอกจากนั้นยังพบว่าการศึกษาที่หน่วยงานภาครัฐเข้าไปใน ชุมชนชาวเลทำให้ชาวเลเริ่มมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา ท่อระบายน้ำ ส้วม และการจัดการเก็บขยะในชุมชน" จึงมีผลทำให้ในปัจจุบันเด็กวัยหนุ่มสาวชาวเลกลุ่ม อุรักลาโว้ยจำนวนไม่น้อยเลิกตกปลา วางอวนและใช้ซึ่งเครื่องมือประกอบอาชีพนี้ทำกันเองใน ชุมชนโดยการถ่ายทอดกันมา ทั้งหนุ่มสาวชาวเลได้หันมาอยู่บริเวณชายหาดที่เป็นแหล่งตั้งร้านค้าของที่เกินความต้องการซึ่งหาได้จากทะเลไปแลกเปลี่ยนสิ่งของที่ตนขาดแคลน เช่น เครื่องราง เกล็ดกระเบนทองน้ำ กำไลกระ หอยเบี้ย กัลปังหา และไข่มุกไปแลกเสื้อผ้าหรือ ข้าวสาร การนำสิ่งของไปแลกเปลี่ยนจึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ชาวเลกลุ่มอุรักลาโว้ยรับ สอดคล้องกับงานวิจัยของเรวดี อังโพธิ์ (2558) พบว่า

1. ลักษณะของดนตรีของชาวอุรักลาโว้ยในหมู่เกาะบุโหลนเป็นดนตรีแบบดั้งเดิมของชาวอุรักลาโว้ย มีการเล่นเพลงที่หลากหลายแต่ที่สามารถเล่นได้สมบูรณ์ทั้งทำนองและจังหวะมีทั้ง สั้น 8 เพลง ได้แก่ ลาสูคูวอ ลาสูมะอินัง ลาสู-มานะอิกัน ลาสูอ้าย มดิเต๊ะ ตะแล็กแต็กแต็ก ลาสูซีตีปายง ลาสูบูลงปูเต๊ะและลาสูเจ๊ะ มะมัด 2.วัฒนธรรมบทบาทดนตรีในเกาะบุโหลนมีความ สัมพันธ์กับสังคมชาวอุรักลาโว้ย ดนตรีใช้ประกอบพิธีแก้-เหมรย พิธีลอยเรือที่จัดในเกาะหลีเป๊ะและงานรื่นเริงต่างๆ ดนตรีถือเป็นเครื่องบูชาและเป็นเครื่องมือทางจิตวิญญาณที่บ่งบอกความเป็นอุ รักลาโว้ยทำให้ชาวอุรักลาโว้ยยังคงเอกลักษณ์ และมีความรู้สึกแห่งความเป็นตัวตนของชาติพันธุ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของศิริภา ญ ศรีสุข และดร.อุมารินทร์ ตูลารักษ์ (2559) พบว่า พิธีกรรมตัดเหมรยแก้บน เป็นพิธีกรรมสำคัญที่มีความศักดิ์สิทธิ์ของคนในภาคใต้ มีการรับส่งศักดิ์สิทธิ์ที่นับถือครูหมอหรือครูหมอดายายซึ่งเป็นบรรพบุรุษของตนเองให้มาเข้าร่างทรง เพื่อรักษาอาการป่วยทางจิตและทางกายในการประกอบพิธีกรรมตัดเหมรยแก้บนนั้น มีพลวัตและการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมแฝงอยู่ผ่านเครื่องเซ่นสังเวย สะท้อนวัฒนธรรมของภาคใต้หรือความคิดความเชื่อของคนในภาคใต้ นอกจากนี้พิธีกรรมตัด เหมรยแก้บนยังมีความสำคัญต่อชุมชนในฐานะเป็นเครื่องปลอบประโลมใจมิให้วิตกหวั่นไหวกับลางร้ายเป็นเครื่องมือในการสร้างความสามัคคีให้กำลังใจซึ่งกันและกันในชุมชนและพิธีกรรมนี้จะยังคงมีการสืบทอดและ ดำรงอยู่คู่ชุมชนต่อไป

2. ความเชื่อการประกอบพิธีมวยกาหยงของชุมชนชาวเลบ้านราโว้ย พบว่า การศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อของชาวเลชาวเลมีความเชื่อในเรื่องบรรพบุรุษ สิ่งเหนือธรรมชาติ โชคลาง และวิถีชีวิตทุกอย่างก้าวผูกพันเชื่อมโยงกับเรื่องราวของท้องทะเลแทบทั้งสิ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของพระนัด จารุณโณ (ยี่รัมย์) (2564) พบว่า ความเชื่อและพิธีกรรมการทำบุญในพระพุทธศาสนา นั้นคือพฤติกรรมที่มนุษย์ถือปฏิบัติตามความเชื่อความศรัทธาต่อศาสนาของตนที่มีการปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจนกลายเป็นพิธีกรรมปฏิบัติทางศาสนา ถือว่าเป็นกิจกรรมบูชาหรือการปฏิบัติพิธี พิธีกรรมเหล่านั้นส่วนมากจะสัมพันธ์กับวิถีการดำรงชีวิตประจำวัน ดังนั้นศิลปะการแสดงมวยกาหยงจึงเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เชื่อมโยงระหว่างทัศนคติความเชื่อ วิถีชีวิต และศิลปะการแสดงที่มีมาตั้งแต่ยุคโบราณของชาวเลเข้าด้วยกัน ซึ่งเป็นกุศโลบายอันแสนแยบยลที่บรรพบุรุษของชาวไทยใหม่สร้างขึ้นเพื่อให้ลูกหลานชาวเลมิสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจยามเมื่อประสบภัยอันตรายจากท้องทะเล โดยเฉพาะในอดีตกาล สอดคล้องกับงานวิจัยของวรรณกร พลพิชัยและเจตนา อินะรัตน์ (2561) พบว่า ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมครูหมอโนราและโนราलगครูปรากฏ 2 ลักษณะ คือ 1. ความเชื่อโดยทั่วไป ได้แก่ ความเชื่อเรื่องการสืบทอดเชื้อสายโนรา ความเชื่อเรื่องการ

ครอบครัวหรือผูกผ้าใหญ่ คือ พิธีกรรมการเข้าสู่การเป็นโนราโดยสมบูรณ์ ความเชื่อเรื่องการผูกผ้าปล่อย คือ พิธีกรรมการตัดขาดจากการเป็นโนรา ความเชื่อ เรื่องการรำสวดเครื่องสวดกำไล คือ พิธีกรรมการฝากตัวเป็นลูกศิษย์ 2. ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องการรักษาอาการเจ็บป่วย ความเชื่อเรื่องร่างทรงที่ใช้ร่างทรงเพื่อติดต่อกันระหว่างคนทั่วไปกับบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว และความเชื่อเรื่องการแก้บนที่จัดทำขึ้นเมื่อได้สิ่งที่พึงประสงค์จากโนรา สอดคล้องกับงานวิจัยของเรา อินทรกำแหง (2558) พบว่า พิธีไหว้ครู-ครอบครูนาฏศิลป์ เป็นสิ่งที่แสดงถึงความกตัญญูต่อบุคคลที่มีคุณค่าทางจิตใจ ซึ่งเป็นการแสดงออกในรูปแบบของนามธรรม โดยให้ความเคารพศรัทธา ยึดถือเป็นกรอบ และแนวทางปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน ตาม คติ ความเชื่อของพิธีกรรม จาริต และประเพณี เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต ผู้ศึกษาด้านสาขานาฏศิลป์หรือประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับสาขานาฏศิลป์ จะต้องผ่านพิธีไหว้ครู-ครอบครู หรือพิธีมอบ จึงจะถือว่าเป็นศิษย์มีครู สามารถเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ได้หรือประกอบอาชีพนั้นๆ ได้ด้วยความเจริญ การประกอบพิธีไหว้ครู-ครอบครูนาฏศิลป์ เป็นส่วนหนึ่งของงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ส่งเสริม และสืบสานภูมิปัญญา อันเป็นมรดกของชาติให้คงอยู่สืบไปในอนาคต สอดคล้องกับงานวิจัยของนิลาวัลย์ เตชะสืบและคณะ (2564) พบว่า การไหว้ครูถือว่าเป็นประเพณีที่สำคัญของมวยไทย และถือเป็นพิธีการอันศักดิ์สิทธิ์ เพื่อศึกษาวิทยาการในฐานะคนที่ว่านอนสอนง่าย และกล้าหาญ สำหรับเตรียมตัว และปรับปรุงตน ในปัจจุบันความเชื่อในเรื่องเวทย์มนต์คาถาอาคมดังกล่าวยังคงมีอยู่ แต่ก็ไม่เข้มข้นเท่าสมัยก่อนเนื่องจากวิทยาการแขนงต่างๆ เจริญก้าวหน้า การฝึกซ้อมมวยได้ใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์การกีฬาเข้ามาช่วยเสริมสร้างศักยภาพของนักมวย ความเชื่อในเรื่องของเครื่องรางของขลังและคาถาอาคม จึงเป็นเรื่องของจิตใจที่ต้องการสิ่งยึดเหนี่ยว

สรุปผลการวิจัย

มวยกาหยงเป็นศิลปะการต่อสู้พื้นบ้านที่สะท้อนเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่นอันทรงคุณค่า การศึกษามวยกาหยงมีความสำคัญต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทย การถ่ายทอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นใหม่ และการสร้างความภาคภูมิใจในรากเหง้าทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว ตลอดจนเปิดโอกาสให้มวยกาหยงได้เป็นที่รู้จักในระดับสากล อันเป็นการหลอมรวมความงดงามของศิลปะการต่อสู้เข้ากับความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของไทยอย่างลงตัว ปัจจุบันมวยกาหยงเป็นศิลปะการต่อสู้พื้นบ้านที่หาชมได้ยาก เพราะแสดงเฉพาะในโอกาสพิเศษ เช่น พิธีแก้บนและพิธีไหว้ครูประจำปีของชาวไทยใหม่ที่ชายหาดราไว๋ จังหวัดภูเก็ต โดยจะจัดขึ้นในวันขึ้น 11 ค่ำ เดือน 4 เท่านั้น ผู้แสดงต้องเป็นผู้ชาย เนื่องจากมีท่าทางคล้ายมวยไทย เช่น เตะ ต่อย ยกแข้ง การอนุรักษ์และส่งเสริมมวยกาหยงจึงเป็นเรื่องสำคัญ เพื่อรักษารากเหง้าและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้และเข้าใจต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษาวิจัยและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการช่วยเหลือและสนับสนุนการศึกษานี้ ในครั้งนี้ โดยเฉพาะอาจารย์ลลิตา ภคเมธาวี ซึ่งได้ให้คำแนะนำที่มีคุณค่าและให้การสนับสนุนอย่างดีตลอดการดำเนินงานวิจัยนี้ ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณคณาจารย์ในภาควิชาเอกสังคมศึกษาที่ให้การสนับสนุนในการดำเนินการศึกษา รวมทั้งการให้ความรู้และประสบการณ์ที่มีค่าในการทำวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวรรณกรรมมวยกาหยงของชุมชนชาวเลบ้านราไว๋ และจะเป็นข้อมูลที่มีคุณค่าในการเผยแพร่ต่อสาธารณชน เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมมวยกาหยงและความเชื่อต่างๆ อย่างละเอียดและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

สุดท้ายนี้ ข้าพเจ้าขอขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนช่วยเหลือในการทำวิจัยนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลงานนี้จะประโยชน์แก่ผู้สนใจในการศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมมวยกาหยงและความ

เชื้อของชุมชนชาวเลบ้านราไวย์ในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมความเชื่อมวยกาหาหยงที่มีความสำคัญในการดำเนินชีวิตของผู้คน

เอกสารอ้างอิง

จรรยา หิดแก้ว. (2564). *มวยกาหาหยง*. <https://www.naamchoop.com>

ชนาพร แสงงาม. (2563). ศึกษารวบรวมการแสดงศิลปะกาหาหยง เพื่อหาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.

สังคมศาสตร์วารสารวิชาการ, 35(2), 74-110

นฤมล อรุโณทัยและคณะ. (2558). ชุมชน ความเป็นชุมชน และสิทธิชุมชนชาวเล-ความซับซ้อนและเงื่อนไขครั้งที่ 1.

http://journal.nmc.ac.th/th/admin/Journal/2564Vol14No1_41.pdf

นิลาวัลย์ เตชะสืบและคณะ. (2565). *การไหว้ครู: คุณค่า ภูมิปัญญากับบริบททางวัฒนธรรม ครั้งที่ 8*. ม.ป.พ.

พระนัด จารุณโณ. (2564). การศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อและพิธีกรรมในการทำบุญแซนโหม่งตา ของชาวจังหวัดสุรินทร์.

วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์, 6(2), 301-314.

เราา อินทรกำแหง. (2555). การศึกษา คติ ความเชื่อ และความพึงพอใจของผู้เข้าโครงการไหว้ครู - ครอบครวนาฏศิลป์ไทย

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา. *วารสารศิลปะและวัฒนธรรม ลุ่มแม่น้ำ*, 10(2), 30-40.

เรวดี อังโพธิ์. (2558). *วัฒนธรรมดนตรีชาวอุรักลาไวย์ในหมู่เกาะบุโหลน จังหวัดสตูล*. [รายงานการวิจัย]

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

วรรณกร พลพิชัยและเจตนา อินยะรัตน์. (2562). *การศึกษาความเชื่อ พิธีกรรม และรูปแบบการสืบทอดครุหม่อโนราและ*

โนรา โรงครู ในตำบลปริก อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช. [รายงานการวิจัย] มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย.

ศิริณา ณ ศรีสุข และดร.อุมารินทร์ ตุลารักษ์. (2559). *พลวัตและการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมของพิธีกรรมตัดเหมรยแก่บนอำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่และอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช*.

http://journal.nmc.ac.th/th/admin/Journal/2564Vol14No1_41.pdf

อรุณรัตน์ สรรเพ็ชร. (2564). *ชาวเลบ้านราไวย์. วารสารวิจัยเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน*, 3(5), 75-84.

อัมพิกา อ่าลอย. (2567). *แนวทางการออกแบบงานภูมิสถาปัตยกรรมพื้นที่นันทนประยูกต์. วารสารสถาปัตยกรรม การออกแบบและการก่อสร้าง*, 6(1), 116-127.

การศึกษาประวัติศาสตร์เมืองกลาง : กรณีศึกษาสงครามเก้าทัพ พ.ศ. 2328**Study of Mueng Thalang's History : Case Study of the Nine Armies' Wars in B.E.2328**บัณฑิต ชำนาญ^{1*} และลลิตา ภคเมธาวี²^{1,2}คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

* s6511149109@pkru.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง การศึกษาประวัติศาสตร์เมืองกลาง : กรณีศึกษาสงครามเก้าทัพ พ.ศ.2328 มีวัตถุประสงค์ดังนี้ (1) เพื่อศึกษาสงครามเก้าทัพที่มีผลต่อประวัติศาสตร์เมืองกลาง (2) เพื่อนำเสนอผลจากสงครามเก้าทัพที่มีต่อเมืองกลาง ในช่วง พ.ศ. 2328 โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เป็นการเก็บรวบรวมและสังเคราะห์ข้อมูลจากหลักฐานทุติยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า (1) เหตุการณ์ทั้งหมดที่เกิดขึ้นในสงครามเก้าทัพที่เมืองกลางได้ต่อสู้และปกป้องเมืองกลางจากการรุกรานของพม่า (2) ผลกระทบที่เกิดจากสงครามเก้าทัพที่มีผลต่อเมืองกลาง คือ ความสัมพันธ์ระหว่างกลางและป็นัง เช่น พระราชกัปตันเป็นมิตรที่ดีของพระยาถลาง (เทียน) ทำการค้าขายต่อกันด้วยอัตราค่าไม่ตรีตลอดมา เมื่อเมืองถลางขาดแคลนเสบียงจากผลกระทบในสงครามรวมทั้งปัจจัยอื่นๆ สรุปผลได้ว่า เพื่อศึกษาสงครามเก้าทัพที่มีผลต่อเมืองกลาง ทั้งระหว่างการเกิดสงครามและหลังการเกิดสงคราม ข้อเสนอแนะ คือ งานวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้หลักฐานภายในประเทศเป็นหลักแต่การเกิดสงครามเก้าทัพ เป็นเหตุการณ์ที่เกิดความขัดแย้งระหว่างสยามและพม่า ซึ่งผู้วิจัยยังขาดหลักฐานจากทางพม่าอีกทั้งช่วงเวลาดังกล่าวอยู่ในช่วงศตวรรษที่ 19 ซึ่งเป็นช่วงของลัทธิจักรวรรดินิยม หากมีการใช้หลักฐานชาติอื่นประกอบ ยิ่งทำให้การศึกษาในช่วงเวลานี้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ : สงครามเก้าทัพ ภูเก็ต ประวัติศาสตร์เมืองกลาง

Abstract

Study of Mueng Thalang's History : Case Study of the Nine Armies' Wars in B.E.2328 This research of study of Mueng Thalang's History : case study of the Nine Armies' Wars in B.E.2328 aimed at 1) To study the Nine Armies' Wars effected on the history of Mueng Thalang. 2) The results of the Nine Armies' Wars impacted on Mueng Thalang during B.E. 2328, collected the data by historic methods from primary and secondary evidences such as Thalang Book, Phuket and Andaman Coasts (the Fine Arts Department, 1989), the Nine Armies' Wars the Great Strategy of Rattanakosin Era (2012), Meung Phuket's History (Thanom Punwong, 2013). The findings of this research were revealed that 1) To study the whole situation happened in Mueng Thalang during the Nine Armies' Wars was an important event of Thailand's History in the past which why Mueng Thalang was a part of battle fields between Siam and Burma. 2) The Nine Armies' Wars effected on Mueng Thalang for example top brasses attended in this war. They requested assistance from Penang state when Mueng Thalang lacked of food and others. The study was concluded that studying the Nine Armies' Wars impacted on Mueng Thalang during and also after the war suggested that this researcher applied the main domestic evidences, but the war took place between Siam and Burma. The researcher didn't have evidences from Burma, moreover the 19th century had been in Imperialism era. If there are more nations of evidences, it'll be clearer result of this study.

keywords : The Nine Armies' Wars, Phuket, Mueng Thalang's History

บทนำ

สงครามเก้าทัพ ถือเป็นสงครามครั้งใหญ่ที่สุดระหว่างกรุงรัตนโกสินทร์และกรุงอังวะ เริ่มต้นในปี พ.ศ. 2328 โดยทางพม่าได้ยกทัพใหญ่มาทั้งหมด 9 ทัพ แยกเป็น 5 เส้นทาง พร้อมกำลังไพร่พลมหาศาล ซึ่งตัวเลขของกำลังพลพม่านั้น เอกสารฝั่งไทยระบุไว้ว่ามีจำนวนถึงหลักแสน แต่ทางฝั่งพม่าระบุไว้ที่หลักหมื่น แต่ก็ยังถือเป็นการจัดทัพใหญ่ ซึ่งแน่นอนว่าจุดประสงค์ของพระเจ้าปดุงคือ ต้องการบดขยี้พม่ารุ่งโรจน์ให้ย่อยยับเช่นเดียวกับกรุงศรีอยุธยา (นายต่อ แปล, 2566)

การศึกษาประวัติศาสตร์เมืองกลาง : กรณีศึกษาสงครามเก้าทัพ พ.ศ.2328 ถึง 13 มีนาคม พ.ศ.2328 เป็นการศึกษาความเป็นมาของเมืองกลางในอดีตที่เคยสู้รบกับพม่าในศึกสงครามเก้าทัพ ผู้วิจัยเล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์เมืองกลาง : กรณีศึกษาสงครามเก้าทัพ พ.ศ. 2328 ถึง 13 มีนาคม พ.ศ.2328 เพราะว่าเป็นหนึ่งในประวัติศาสตร์ไทยที่สำคัญ เพื่อระลึกถึงผู้นำรวมถึงผู้ที่ร่วมต่อสู้เพื่อป้องกันประเทศและประชาชนชาวไทยมาจนถึงปัจจุบันอีกทั้งเมืองกลางได้ชนะศึกโดยมีผู้นำที่เป็นวีรสตรีสองท่านได้นำชัยชนะแก่ชาวเมืองกลางได้ และเพื่อสืบค้นเพิ่มเติมเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองกลาง ว่าเมืองกลางในอดีตมีที่มาอย่างไร ทำไมถึงมีส่วนสำคัญในสงครามเก้าทัพ ที่ตั้งของสนามรบ รวมถึงเหตุการณ์ในสงครามเก้าทัพ พ.ศ.2328 และต้องการนำไปพัฒนาเป็นความรู้ด้านประวัติศาสตร์แก่ผู้ที่สนใจในประวัติศาสตร์เมืองกลางได้ แต่ยังไม่มีความชัดเจนเพียงพอต่อการทำการศึกษาประวัติศาสตร์เมืองกลาง จึงต้องนำไปปรับปรุงและพัฒนาให้เป็นวิจัยที่สมบูรณ์

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาประวัติศาสตร์เมืองกลาง : กรณีศึกษาสงครามเก้าทัพ พ.ศ.2328 และมีความประสงค์ให้วิจัยเล่มนี้เป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ต้องการศึกษาหรือมีความสนใจประวัติศาสตร์เมืองกลางและผู้ที่ต้องการศึกษาสงครามเก้าทัพที่มีผลต่อประวัติศาสตร์เมืองกลางในช่วง พ.ศ.2328 และได้รับความรู้เป็นการศึกษาส่วนหนึ่งในวิชาประวัติศาสตร์ ซึ่งสามารถนำไปส่งเสริมหรือพัฒนาให้เป็นองค์ความรู้กับนักเรียนหรือบุคคลทั่วไปได้ และสามารถประยุกต์ใช้ในกิจกรรมในชั้นเรียนที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์เมืองกลางได้เช่นเดียวกัน รวมถึงองค์กรที่ต้องการใช้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองกลางเพื่อนำไปพัฒนาเป็นความรู้ให้กับบุคคลทั่วไปได้ มีวัตถุประสงค์ดังนี้ (1) เพื่อศึกษาสงครามเก้าทัพที่มีผลต่อประวัติศาสตร์เมืองกลาง (2) เพื่อนำเสนอผลจากสงครามเก้าทัพที่มีต่อเมืองกลาง ในช่วง พ.ศ.2328

วิธีดำเนินการวิจัย

ใช้วิธีการการศึกษาตามระเบียบวิธีการศึกษาทางประวัติศาสตร์ ซึ่งมีการรวบรวมข้อมูล การตรวจสอบและวิเคราะห์ จากนั้นนำมาสรุปผล และนำเสนอในรูปของประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์ โดยอาศัยเอกสารและหลักฐานร่วมสมัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมทั้งวิทยานิพนธ์ ผลงานวิจัย และบทความทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ

ผลการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสงครามเก้าทัพที่มีผลต่อประวัติศาสตร์เมืองกลาง เมื่อพระเจ้าปดุงขึ้นครองราชย์สมบัติเป็นพระเจ้าแผ่นดินพม่าได้ 3 ปีถึงปีมะเส็ง พ.ศ.2328 จึงได้เตรียมกองทัพที่จะยกมาตีเมืองไทย เกณฑ์คนทั้งเมืองหลวงและเมืองขึ้นตลอดจนประเทศราชหลายชาติหลายภาษา รวมจำนวนพล 144,000 จัดเป็น 9 ทัพใหญ่ ศึกครั้งนี้ไทยเรียกว่า สงคราม 9 ทัพ (กรมศิลปากร. 2532) เมื่อท่านผู้หญิงจันทราบข่าวศึกและพม่ากำลังมุ่งเข้าเกาะกลางทางเรือ เข้าทางเกาะกระทะเข้าอู่ตะเภา โดยใช้ลำน้ำคลองบางใหญ่ ลำเลียงพลขึ้นบกโดยแน่นอน เพื่อเข้าตีเมืองกลาง ขณะนั้นพระยาตากก็เสียชีวิตจะหาผู้รับผิดชอบไม่ได้ แต่ทุกคนล้วนมีจิตใจนักรบ มีความรับผิดชอบต่อชาติบ้านเมืองอย่างสูง มีจิตใจกล้าหาญ มีลักษณะผู้นำที่กล้าเด็ด คัดต่อสู้อย่างเด็ดเดี่ยวและไม่คิดจะหนีพม่าอย่างเมืองอื่น ด้วยศึกกำลังประชิดเมือง ท่านผู้หญิงจันจึงประชุมกรรมการเมืองกลาง พร้อมด้วยประชาชนชายหญิง อาวุธทุกอย่างที่มีอยู่ รวบรวมได้กำลังพันกว่าคน และแล้วนักรบเมืองกลางก็ยกให้ท่านผู้หญิงจันเป็นแม่ทัพผู้มีอำนาจสิทธิ์ขาดในการสงครามครั้งนี้และมิ้านมุกเป็นผู้ช่วย เมื่อระดมกำลังเสร็จสิ้นแล้วชักซ้อมการปฏิบัติแบ่ง

หมวดหมู่มีผู้รับผิดชอบโดยแน่นอนจัดการสร้างค่าย ค่ายแรกคือค่ายบ้านเคียน ต่อมาสร้างค่ายที่สองคือค่ายพระนางสร้างจัดวางกำลังคนปืนใหญ่น้อยไว้ตามป้อมตามแนวค่ายทั่วถึงกัน จัดหมู่ลาดตระเวนคอยทำข่าวศึก (รวมศักดิ์ ไชโยภินทร์, 2555) โดยท่านผู้หญิงจันมีพี่น้องสามคน เป็นหญิงชื่อกุญ ขาย 2 คน ชื่ออาด (พระกลาง) และชื่อเรือง (ปลัดเมืองกลาง) เมื่อพม่ารุกรานภาคใต้ในสงครามเก้าทัพ พระยาถลางพมัลกำลังป่วยและถึงแก่กรรม ก่อนพม่าเข้าตีเมืองถลาง ท่านผู้หญิงจันแต่งงาน 2 ครั้ง กองทัพที่ 1 ของพม่าประชุมทัพที่เมืองมะริด เกงหวุ่นแมงยี แม่ทัพผู้รับผิดชอบตีหัวเมืองปักษ์ใต้ของไทยทั้งสองฝั่งทะเล เคลื่อนทัพออกจากเมืองมะริด ได้บัญชาให้ “เนมโย คงยะรัต” คู่มทัพบกมีกำลังพล 2,500 คน เป็นทัพหน้า เกงหวุ่นแมงยีเองเป็นทัพแม่บก มีกำลังพล 4,500 คน เข้าตีเมืองกระบุรี เมืองระนอง เมืองชุมพร เมืองไชยา เมืองนครศรีธรรมราช ได้โดยง่ายและตระเตรียมกำลังพลเพื่อจะยกเข้าไปตีเมืองพัทลุง เมืองสงขลา ต่อไป ส่วนหัวเมืองฝั่งตะวันตกนั้นเกงหวุ่นแมงยีได้บัญชาให้ “ยี่หวุ่น” แม่ทัพเรือ คู่มกำลังรบ 3,000 คน เรือรบ 15 ลำ เข้าเมืองตะกั่วป่า เมืองตะกั่วทุ่ง และเมืองถลาง ที่เมืองตะกั่วป่าและเมืองตะกั่วทุ่ง ไม่มีการต่อสู้ใดๆ เพราะเจ้าเมืองที่กำลังน้อยไม่สามารถต้านทานกองทัพพม่าได้ จึงอพยพผู้คนทั้งเมืองให้ราษฎรหนีพม่าเข้าป่า พวกข้าศึกเข้ากวาดเอาทรัพย์สินข้าวปลาอาหารของชาวบ้านเก็บเอาไปเป็นเสบียง รวมทั้งอาวุธเพียงเล็กน้อยแล้วจุดไฟเผาบ้านเรือนประชาชนทิ้ง เสร็จแล้วก็เดินทัพลงมาถึงค่ายปากพระ โดยเมืองถลางมีการวางแผนยุทธศาสตร์คือ 1.สำรวจชัยภูมิสร้างป้อมค่ายรับมือข้าศึก โดยชัยภูมิของเมืองถลางนั้นตั้งอยู่กลางเกาะ ห่างจากค่ายปากพระถึงเมืองถลางประมาณ 22 กิโลเมตรเศษ มีท่าเรือใหญ่ริมฝั่งทะเลอันดามันเรียกว่า ท่าตะเกา ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองถลางประมาณ 7 กิโลเมตร ตามเส้นทางคลองบ้านเคียน (คลองบางใหญ่) และเป็นจุดเดียวที่พม่าจะยกทัพเรือเข้ามาตีเมือง และซ่อมเสริมค่ายเก่าของเมืองที่บ้านตะเคียนและที่หลังวัดพระนางสร้างและมีการสร้างท่อบก้นน้ำคลองบ้านเคียน (คลองบางใหญ่) เพื่อให้น้ำแห้ง 2.รวบรวมกำลังไพร่พลพร้อมอาวุธ 3.การวางแผนลับ มีการสร้างเขื่อนกั้นน้ำคลองบ้านเคียน (คลองบางใหญ่) ปิดน้ำในคลองให้แห้งขอด มีการสร้างหอคอยไต่บันยอดไม้สูงๆ เพื่อสังเกตข้าศึกและให้ชุดหลุมพราง ปักขวากทลายพิษไว้กันหลุม 4.จัดกองกำลังชายฉกรรจ์จำนวนหนึ่งไว้ตั้งรับข้าศึก 5.จัดหญิงสาวเป็นกองเสบียง กองหนุนและเป็นฝ่ายพยาบาล 6.จัดขบวนไชโยหรือร้องให้พม่าเข้าใจว่าเมืองถลางมีกำลังหนุนเพิ่มมาเรื่อยๆ (ถนอม พูนวงศ์, 2556)

ตามประวัติเมืองถลางระบุว่า พระยาสุรินทราชา (พมัลขัน) ได้กระทำอัตวินิบาตกรรมเพราะความเครียดที่ไม่สามารถทำใจถวายความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์พระองค์ใหม่ได้ แต่ยังไม่เสียชีวิตในทันทีเพราะพวกบ่าวไพร่เห็นเข้าและขัดขวางไว้ แต่ก็เจ็บหนักไม่สามารถจะเยียวยารักษาได้และถึงอนิจกรรมในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2328 ก่อนหน้าพม่าจะมาตีเมืองถลางเพียงเดือนเดียว ผู้หญิงจันที่ถูกเจ้าพระยาภราชนิกุล (พระยาธรรมไตรโลก) ควบคุมตัวไปไว้ที่ค่ายปากพระ (เพราะสาเหตุเป็นภรรยาเจ้าเมืองถลางผู้คัดค้านการชำระภาษีอากรและกระด้างกระเดื่อง ไม่ถวายความจงรักภักดี) เพื่อส่งเข้ากรุงเทพฯ พิจารณาโทษตามหน้าที่ราชการเท่านั้น ไม่ได้จะอาฆาตพยาบาทท่านผู้หญิงจันแต่อย่างใด ในขณะที่กองทัพพม่าเข้าตีค่ายปากพระเจ้าพระยาภราชนิกุล (พระยาธรรมไตรโลก) พิจารณาเห็นว่าเหลือกำลังที่จะต่อต้านและไม่มีประโยชน์อันใดที่จะควบคุมตัวท่านผู้หญิงจันเอาไว้เพราะจะกลายเป็นภาระและเป็นเหยื่อเครื่องต่อรองของพม่าจึงถามความสมัครใจจากท่านผู้หญิงจัน เมื่อได้รับคำตอบอันเด็ดเดี่ยวกล้าหาญแล้วจึงตัดสินใจว่าหากปล่อยให้คุณหญิงจันหนีไปจะเป็นประโยชน์กว่าเจ้าพระยาภราชนิกุล (พระยาธรรมไตรโลก) จึงฝ่าวงล้อมทหารพม่า ให้ขุนทหารนำตัวท่านผู้หญิงจันและบริวารไปส่งยังที่ปลอดภัย ส่วนตัวท่านเอง (หากมีชีวิตอยู่ ตามเอกสารจดหมายเหตุเมืองถลาง) กับพระยาพิพิธโกศัย หลังจากปล่อยท่านผู้หญิงจันแล้วก็หนีไปทางด่านพังงา ท่านผู้หญิงจันพร้อมด้วยบริวารที่รีบหนีพม่ากลับมาเมืองถลาง (ถนอม พูนวงศ์, 2556)

งานแรกที่ท่านผู้หญิงจันต้องดำเนินการอย่างเร่งรีบ โดยที่ท่านยังไม่ได้พักผ่อนเลย คือ ออกตามหากรมการเมืองให้ออกตามหาเกลี้ยกล่อมผู้คนทีหลบหนีอยู่ในป่าในเขา ให้มาต่อสู้พม่าโดยท่านเองบ้าง ส่งบริวารออกไปตามหาบ้าง ชาวเมืองถลางที่หลบซ่อนอยู่ เมื่อทราบว่าท่านผู้หญิงจันมีทักษะและความรู้ติดตัวอยู่แล้ว จึงปวาร้องกันออกมาจากป่ายกให้ท่านผู้หญิงจันกับคุณมุกเป็นผู้นำ มีอำนาจสั่งการเพื่อต่อสู้กับพม่าศัตรูของแผ่นดิน ทุกคนเตรียมพร้อมปฏิกุญญาดนยอมสละเลือดเนื้อแม้ชีวิต เพื่อปกป้องแผ่นดินไว้ให้แก่ลูกหลาน

2. เพื่อนำเสนอผลจากสงครามเก้าทัพที่มีต่อเมืองกลาง ในช่วง พ.ศ.2328

2.1 พม่าเลิกทัพกลับไปในวันจันทร์ขึ้น 4 ค่ำ เดือน 4 ปีมะเส็ง สัปดาห์ จุลศักราช 1147 ตรงกับวันที่ 13 มีนาคม พ.ศ. 2328 หลังจากพม่าพ่ายแพ้เลิกทัพกลับไปแล้ว กรมการเมืองจึงมีหนังสือไปกราบทูลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ กรุงเทพมหานคร ฉบับหนึ่ง อีกฉบับหนึ่งเมืองกุเก็ด (คุณเทียน) บุตรชายท่านผู้หญิงจัน นำไปกราบทูลสมเด็จพระอนุชาธิราช กรมพระราชวังบวรสถานมงคล ซึ่งเสด็จยกทัพหลวงออกมาขับไล่พม่าและเสด็จประทับอยู่ที่เมืองสงขลาโดยตนเอง สมเด็จพระอนุชาธิราชทรงโปรดปรานเป็นอย่างยิ่ง ทรงรับสั่งแก่คุณเทียนในขณะนั้นว่า “ให้เป็นพระยาทุกราชเจ้าเมืองกุเก็ดไปก่อนเถิด เข้าไปกรุงเทพมหานคร ครั้นหลัง จะแต่งตั้งให้เป็นพระยากลางออกมา” (คุณเทียน ได้รับแต่งตั้งเป็นพระยากลางในปี พ.ศ. 2332) พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และสมเด็จพระอนุชาธิราช ทรงทราบจากใบบอกและคำกราบทูลของคุณเทียน ถึงชัยชนะต่อพม่าของชาวเมืองกลางเป็นความดีความชอบอันควรแก่การพระราชทานปูนบำเหน็จแก่ผู้นำในการทำสงคราม

2.2 ท่านผู้หญิงจันและคุณมุกนั้น แม้จะเป็นผู้มีความสามารถในการรวบรวมกำลังผู้คน ซึ่งแตกตื่นกลัวพม่าจนขวัญเสียให้กลับมารบกับพม่าเข้าศึกและฉลาดในการบัญชาการรบด้วยกลยุทธ์ที่ล้ำเลิศ ด้วยกำลังทหารและอาวุธเพียงเล็กน้อยจนพม่าไม่สามารถตีเมืองกลางให้แตกเหมือนเมืองตะกั่วป่า เมืองตะกั่วทุ่งได้ กองทัพพม่ารวมเรแตกทัพกลับไป แต่สถานภาพเป็นสตรีเพศ ซึ่งไม่เคยมีในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ที่ได้รับการยกย่องสตรีให้เป็นเจ้าเมือง ในครั้งกรุงเก่า สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ (พ.ศ. 2091-2111) ทรงยกย่องสมเด็จพระศรีสุริโยทัยเป็นวีรสตรี หลังจากสวรรคตในสงครามพม่า เป็นวีรสตรีคนแรกของไทย ซึ่งท่านผู้หญิงจันเป็นแม่ทัพใหญ่ที่เป็นสตรีคนแรกและคนเดียวในประวัติศาสตร์ชาติไทยที่รบเอาชนะกองทัพพม่าได้ (ปัญญา ศรีนาถ, 2546)

2.3 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงมีพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ยกย่องให้เกียรติแก่วีรสตรีทั้งสองด้วยฐานันดรศักดิ์อันสูงยิ่ง โดยแต่งตั้งท่านผู้หญิงจัน เป็น “ท้าวเทพกระษัตรี” แต่งตั้งคุณมุกเป็น “ท้าวศรีสุนทร” ส่วนเมืองกุเก็ด (เทียน) บุตรชาย ท้าวเทพกระษัตรีนั้นวุฒิภาวะยังน้อยอยู่ จะตั้งให้เป็นเจ้าเมืองกลางก็ขัดกับราชประเพณีจึงทรงพระกรุณาเลื่อนยศถาบรรดาศักดิ์ขึ้นเป็น “พระยาทุกราช” เจ้าเมืองกุเก็ดตามเดิม และให้เป็นกรมการเมืองกลางในตำแหน่งปลัดเมืองอีกตำแหน่งหนึ่งด้วย ส่วนพระยาทุกราช (ทองพูน) ที่ได้รับการแต่งตั้งจากเจ้าพระยาภาณุราชนิกุล (พระยาธรรมไตรโลก) ให้เป็นเจ้าเมืองกลางแทน พระยาสุรินทราชา (พิมลขัน) ที่ถูกถอดออกจากตำแหน่งนั้น แม้มีความสามารถด้อยกว่าบุคคลทั้งสามในศึกสงครามเมืองกลางนั้นก็จริง แต่ก็ยังมีความชอบที่ได้ร่วมมือกันขับไล่พม่า จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นพระยา (ทองพูน) มีราชทินนามว่า “พระยาณรงค์เรืองฤทธิ์ประสิทธิสงคราม” ได้รับพระราชทานเครื่องประกอบยศถาบรรดาศักดิ์ในอันดับ “พระยาพานทอง” และตราตั้งเป็นทางการคนแรกของเมืองกลาง ชาวบ้านจึงเรียกว่า “พระยากลางเจ็ดทอง”

2.4 เมืองกลางอดอยากขัดสนด้วยข้าวสารอย่างรุนแรง ท้าวเทพกระษัตรีได้มีหนังสือไปถึงพระยาราชภักดี (ฟรานซิส ไลท์) ว่า “แลอยู่ทุกวันนี้ ณ เมืองกลาง พม่าตีบ้านเมืองเป็นจุลาจลอดข้าวปลาอาหารเปนหนักหนา ดูข้าวกินทำตึกอยู่ ณ ตะป้าได้ตึกบ้างเล็กน้อยเอาซื้อข้าวแพง ได้เท่าใดซื้อสิ้นเท่านั้น... แลอยู่ทุกวันนี้ยากจนขัดสนเป็นอันหนักแจ้งมาว่าท่านมาตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ เกาะปูเหล้าปีนังนั้น ดูข้าวยินดีเป็นหนักหนา มาถึงพม่าจะยกมาตีเมืองแล้วนั้น แต่ก่อนท่านอยู่เมืองมั่งลากับเมืองกลาง หนทางระยะไกล กันดารนัก จะไปมาขัดสน บัดนี้ท่านมาตั้งอยู่เกาะปูเหล้าปีนังแล้วใกล้กับเมืองกลาง และท่านกับท่านผู้ตายเคยเป็นมิตรกันมาแต่ก่อน เห็นว่าจะได้พลอยพึ่งบุญรอดชีวิตเพราะสติปัญญาของท่านสืบไป อนึ่ง ดูข้าได้จัดตึกอยู่สิบการา เปนส่วนเจ้าสิบแปดการา ส่วนดูข้าสองการา จัดให้มาแก่ท่าน แลเจ้าสิบนั้นได้แบ่งให้เงินเฉียวพี่ชาย แลดูข้าได้แบ่งนายแหม่มเงินเสมียนอ้าว คุมเอาตึกไปเล็งท่านให้ช่วยจัดซื้อข้าวให้อันนี้ ถ้าข้า ณ เกาะปูเหล้าปีนังขัดสน ขอท่านได้ช่วยแต่งตั้งให้ผู้หญิงผู้ใดไปช่วยซื้อข้าว ณ เมืองไซ ถ้าได้ข้าวแล้วนั้น ขอให้ท่านช่วยส่งสุทูปกำปั่นเอามาส่งให้ท่าน ณ เดือนสิบเอ็ด เหนว่าจะได้รอดซื้อเงินหน้าท่านสืบไป เพราะบุญของท่าน แลรู้ซึ่งว่ามาทั้งนี้แจ้งอยู่แก่ใจ กับต้นสิ้นแล้วทุกประการ”

หลักฐานทั้งหมดนี้ แสดงให้เห็นว่า เมืองกลางกับเมืองป็นังมีความจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกันอยู่ โดยเมืองกลางขายตึกไปให้เมืองป็นัง เมืองป็นังก็ขายอาวุธกระสุนดินดำให้เมืองกลาง ท้าวเทพ-กระษัตรีและพระยาเพชรศรีรีฟไชยสงครามรามคำแหง (พระยากลาง เทียน) ต้องประสบภาวะขาดแคลนข้าวสาร อาหาร เครื่องนุ่งห่ม หลังสงครามพม่า เพื่อนำมาแจกจ่ายให้พลเมือง จึงมีเส้นทางเดินเรือติดต่อระหว่างกันอยู่เสมอ พระราชกัปตัน เป็นมิตรที่ดีของพระยากลาง (เทียน) ทำการค้าขายต่อกันด้วยอ้อยฝ้ายไม้ตรีตลอดมา จนถึงแก่กรรมด้วยไข้มาลาเรีย ณ เมืองป็นัง เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ.2337

2.5 ฝ่ายเมืองภูเก็ต หลังจากพระยาพุทธราช (เทียน) ได้เลื่อนขึ้นเป็นพระยาเพชรศรีรีฟไชยสงครามรามคำแหง เจ้าเมืองกลางแล้ว ตำแหน่งเจ้าเมืองภูเก็ตก็ว่างลง ตามพงศาวดารเมืองกลาง ซึ่งไม่ได้กล่าวรายละเอียดอะไรไว้มากนักกล่าวเพียงว่า “หลวงภูเก็ตข้างคต” เป็นเจ้าเมือง ต่อมา นายศรีชาย นายเวร เป็น “พระภูเก็ต” สืบต่อมา และขึ้นต่อเมืองกลางเมืองภูเก็ตถูกพม่าทำลายลงพร้อมกับเมืองกลาง ในปี พ.ศ.2352 (ถนอม พูนวงศ์, 2556)

อภิปรายผลการวิจัย

1. เหตุการณ์ทั้งหมดที่เกิดขึ้นในสงครามเก้าทัพที่เมืองกลางได้ต่อสู้และปกป้องเมืองกลางจากการรุกรานของพม่าพบว่า ท่านผู้หญิงจันและนางมุกทราบข่าวศึกจากพม่าที่กำลังบุกมายังเมืองกลาง ท่านทั้งสองได้เตรียมตัวรับมือพม่า สอดคล้องกับงานวิจัยของ *รวมศักดิ์ ไชยโกมินทร์ (2555)* พบว่า เมื่อท่านผู้หญิงจันทราบข่าวศึกและพม่ากำลังมุ่งเข้าเกาะกลางทางเรือเข้าทางเกาะกระทะเข้าอู่ตะเภาโดยใช้ลำน้ำคลองบางใหญ่ ลำเลียงพลขึ้นบกโดยแน่นอน เพื่อเข้าตีเมืองกลาง ขณะนั้นพระยากลางก็เสียชีวิตจะหาผู้รับผิดชอบไม่ได้ แต่ทุกคนล้วนมีจิตใจรักสู้ มีความรับผิดชอบต่อชาติบ้านเมืองอย่างสูง มีจิตใจกล้าหาญ มีลักษณะผู้นำที่กล้าเด็ด คัดต่อสู้อย่างเด็ดเดี่ยวและไม่คิดจะหนีพม่าอย่างเมืองอื่น ด้วยศึกกำลังประชิดเมือง ท่านผู้หญิงจันจึงประชุมกรรมการเมืองกลาง พร้อมด้วยประชาชนชายหญิง อาวุธทุกอย่างที่มีอยู่ รวบรวมได้กำลังพันกว่าคน และแล้ววันรบเมืองกลางก็ยกให้ท่านผู้หญิงจันเป็นแม่ทัพ ผู้มีอำนาจสิทธิ์ขาดในการสงครามครั้งนี้ และมีนางมุกเป็นผู้ช่วย เมื่อระดมกำลังเสร็จสิ้นแล้วชักซ้อมการปฏิบัติ แบ่งหมวดหมู่มีผู้รับผิดชอบโดยแน่นอนจัดการสร้างค่าย ค่ายแรกคือค่ายบ้านเคียน ต่อมาสร้างค่ายที่สองคือค่ายพระนางสร้าง จัดวางกำลังคนปืนใหญ่น้อยไว้ตามป้อมตามแนวค่ายทั่วถึงกัน จัดหมู่ลาดตระเวนคอยท่าข้าศึก สอดคล้องกับงานวิจัยของ *พลาดิษฐ์ สิทธิธัญกิจ (2545)* พบว่า การสู้รบนั้นในเมื่อพม่าตั้งค่ายล้อมเมืองกลางและชาวเมืองกลางตั้งค่ายขึ้นสองค่าย แล้วระดมยิงปืนใหญ่ออกไปนอกค่ายสู้รบกับทหารของพม่าทุกวัน จนพม่าไม่สามารถจะบุกเข้าตีหักเอาเมืองกลางได้ สงครามเก้าทัพของทางพม่าโดยมีพระเจ้าปดุง ผู้เป็นกษัตริย์แห่งพม่าในการสั่งและรวบรวมกำลังพลและแบ่งกองทัพจากพม่า โดยมีกองทัพมายังเมืองกลางในช่วง พ.ศ.2328 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ *ถนอม พูนวงศ์ (2556)* พบว่า กองทัพที่ 1 ของพม่า “กองหนุนแมงยี” ได้บัญชาให้ “ยี่หุ่น” แม่ทัพเรือคุมกำลังพล 3,000 คน เรือรบ 15 ลำ เข้าเมืองตะกั่วป่า เมืองตะกั่วทุ่งและเมืองกลาง โดยการวางแผนยุทธศาสตร์ คือ 1.สำรวจชัยภูมิสร้างป้อมค่ายรับมือข้าศึก โดยชัยภูมิของเมืองกลางนั้นตั้งอยู่กลางเกาะ ห่างจากค่ายปากพระถึงเมืองกลางประมาณ 22 กิโลเมตรเศษ มีท่าเรือใหญ่ริมฝั่งทะเลอันดามันเรียกว่า ท่าตะเภา ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองกลางประมาณ 7 กิโลเมตร ตามเส้นทางคลองบ้านเคียน (คลองบางใหญ่) และเป็นจุดเดียวที่พม่าจะยกทัพเรือเข้ามาตีเมือง และซ่อมเสริมค่ายเก่าของเมืองที่บ้านตะเคียนและที่หลังวัดพระนางสร้างและมีการสร้างทำนบกั้นน้ำคลองบ้านเคียน (คลองบางใหญ่) เพื่อให้น้ำแห้ง 2.รวบรวมกำลังไพร่พลพร้อมอาวุธ 3.การวางแผนลับมีการสร้างเขื่อนกั้นน้ำคลองบ้านเคียน (คลองบางใหญ่) ปิดน้ำในคลองให้แห้งขอด มีการสร้างหอคอยไว้บนยอดไม้สูงๆเพื่อสังเกตข้าศึกและให้ชุดหลุมพราง ปักขวากทนายาพิษไว้กันหลุม 4.จัดกองกำลังชายฉกรรจ์จำนวนหนึ่งไว้ตั้งรับข้าศึก 5.จัดหญิงสาวเป็นกองเสบียง กองหนุนและเป็นฝ่ายพยาบาล 6.จัดขบวนไชโยให้ร้องให้พม่าเข้าใจว่าเมืองกลางมีกำลังหนุนเพิ่มมาเรื่อย ๆ

พม่าตั้งค่ายรายล้อมรบพุ่งกับชาวเมืองกลางยึดเยื้ออยู่ประมาณหนึ่งเดือนเศษ ฝ่ายพม่าบาดเจ็บล้มตายลงประมาณ 300-400 คน ประกอบกับขาดเสบียงอาหารจึงเลิกทัพกลับไป 1.ทางเมืองกลางให้ทหารกินข้าวให้พออิ่มและพักผ่อนให้เต็มที่ 1 วัน 2.ในคืนวันอาทิตย์ยังมีดสนธิ ให้ยกปืนใหญ่ทุกระบอกใส่เลื่อนลากไปพร้อมด้วยกำลังทหาร เข้าล้อมค่ายพม่าทุกค่าย

อย่างเสียบเซียบ 3.ให้ฟังเสียงไก่ขันบอกเวลาอย่ารุ่ง ยกกำลังเข้าประชิดค่ายพม่า ระดมยิงด้วยปืนใหญ่พร้อมกันทุกทิศทางแบบ ปูพรม ภายหลังเรียกกันว่า “แผนพิรุณสังหาร” แล้วให้ทหารดาบบุกทะลวงฟันแทงเข้าศึก พร้อมจุดไฟเผาค่ายพม่า สอดคล้อง กับงานวิจัยของ ชาญ วงศ์สัตยพันธ์ (2567) ชาวคราวของพม่าเข้าโจมตีจิงซีลอนส่งถึงกรุงเทพในปลายเดือนธันวาคมพ.ศ. 2328 แต่กองทัพสยามในขณะนั้น(มกราคมและกุมภาพันธ์ พ.ศ.2329) ยังอยู่ระหว่างต่อสู้ขับไล่ศัตรูในภาคเหนือและชายแดน กาญจนบุรี ทิศตะวันตกไม่สามารถส่งความช่วยเหลือไปได้ ทันทียี่สิบสามได้รับชัยชนะในพื้นที่เหล่านั้น พระอุปราชก็ถูกส่งไปใน เดือนมีนาคม 2329 [ตามปฏิทินสุริยคติไทยยังเป็นปี พ.ศ.2328 ปีพ.ศ.2328 สิ้นสุดเมื่อวันที่ 29 มีนาคม แรม 15 ค่ำเดือน 4 ปี มะเส็ง วันที่ 30 มีนาคมจึงเริ่มพ.ศ.2329] เพื่อกวาดล้างชาวพม่าออกจากคาบสมุทรมลายู ซึ่งเขาได้ทำสำเร็จโดยไปทางใต้ ไกล ถึงเมืองลิกอร์(นครศรีธรรมราช) และสิงกอรา(สงขลา) ยึดปัตตานีกลับคืนมาจากการก่อกบฏของรัฐมลายู

2. เพื่อหาผลกระทบจากสงครามเก้าทัพที่เกิดขึ้นในเมืองกลาง พบว่า เมืองกลางได้เสียหายอย่างหนักจากการรุกราน ของพม่า แต่ยังมีผู้นำอย่างคุณหญิงมุกและคุณจันรวมถึงผู้อื่นที่ร่วมรบขับไล่พม่าออกไปได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานของ ถนอม พูนวงศ์ (2556) พบว่า หลังจากที่พม่าเลิกทัพกลับไปเมืองกลางก็อดอยากขัดสนด้วยข้าวสารอย่างรุนแรง และท้าวเทพ พระษัตรีได้รับการแต่งตั้งจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช) ได้มีหนังสือไปถึงพระยาราชกปิตัน (ฟรานซิส โลท์) เพื่อขอความช่วยเหลือแลกกับตึกจำนวนหนึ่ง ท้าวเทพพระษัตรี กับพระยาทุกราช (เทียน) แยกตัวออกไปอยู่ที่เมืองภูเก็ตซึ่งตั้งอยู่บริเวณบ้านสะปำ ประกอบอาชีพทำเหมืองแร่และช่วยงานราชการบ้านเมืองให้กับพระยาทุกราชบุตรชาย ส่วนท้าวศรีสุนทรจึงเป็นเพียงน้องสาวที่คอยเป็นคู่คิดและคอยสนับสนุน ท้าวเทพพระษัตรีอยู่เบื้องหลัง จึงได้รับการยกย่องให้เป็นวีรสตรีมีฐานะทัดเทียมกับพี่สาว มีการเลื่อนยศของพระยาทุกราช (เทียน บุตรชายคนโตของท้าวเทพพระษัตรี) ขึ้นเป็น “พระยาเพชรศิริศรีพิไชยสงครามรามคำแหง”(พระยาถลาง) และเป็นผู้นำสำเร็จราชการหัวเมืองฝั่งตะวันตกทั้ง 8 แล้ว ได้ทำการ ติดต่อดำขายกับพระยาราชกปิตัน ณ เมืองปิ่นัง โดยใช้ตึกแลกเปลี่ยนกับสินค้าที่ต้องการเช่น ข้าว ผ้า ปืน เป็นต้น พร้อมส่ง ของกินของใช้ไปฝากด้วย ฝ่ายพระยาราชกปิตันก็มีอัยยาศัยที่ดี

เมืองกลางกับเมืองปิ่นังมีความจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกันอยู่ โดยเมืองกลางขายตึกไปให้เมืองปิ่นัง ส่วนเมืองปิ่นัง ก็ขายอาวุธกระสุนดินดำให้เมืองกลาง ท้าวเทพพระษัตรีและพระยาเพชรศิริศรีพิไชยสงครามรามคำแหง (พระยาถลาง เทียน) ต้องประสบภาวะขาดแคลนข้าวสารอาหาร เครื่องนุ่งห่มหลังสงครามพม่า เพื่อนำมาแจกจ่ายให้พลเมือง จึงมีเส้นทางเดินเรือ ติดต่อกันอยู่เสมอมานาน พระราชกปิตันเป็นมิตรที่ดีของพระยาถลาง (เทียน) ทำการค้าขายต่อกันด้วยอัยยาศัยไมตรีตลอดมา จนถึงแก่กรรมด้วยไข้มาเลเรีย ณ เมืองปิ่นัง เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ.2337 ฝ่ายเมืองภูเก็ต หลังจากพระยาทุกราช (เทียน) ได้ เลื่อนขึ้นเป็นพระยาเพชรศิริศรีพิไชยสงครามรามคำแหงเจ้าเมืองถลางแล้ว ตำแหน่งเจ้าเมืองภูเก็ตก็ว่างลง ตามพงศาวดาร เมืองกลาง ซึ่งไม่ได้กล่าวรายละเอียดอะไรไว้มากนัก กล่าวเพียงว่า “หลวงภูเก็ตข้างคด” เป็นเจ้าเมือง ต่อมา นายศรีชาย นายเวร เป็น “พระภูเก็ต” สืบต่อมา และขึ้นต่อเมืองถลาง เมืองภูเก็ตถูกพม่าทำลายลงพร้อมกับเมืองถลาง ในปี พ.ศ.2352

ข้อเสนอแนะ (1) การศึกษาครั้งนี้เป็นการเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อการศึกษาประวัติศาสตร์เมืองกลาง: กรณีศึกษาสงครามเก้าทัพ พ.ศ.2328 ผู้วิจัยใช้หลักฐานภายในประเทศเป็นหลักแต่การเกิดสงครามเก้าทัพ เป็นเหตุการณ์ที่เกิด ความขัดแย้งระหว่างสยามและพม่า ซึ่งผู้วิจัยยังขาดหลักฐานจากทางพม่าอีกทั้งช่วงเวลาดังกล่าวอยู่ในช่วงศตวรรษที่ 19 ซึ่งเป็นช่วงของลัทธิจักรวรรดินิยม และผู้วิจัยจะนำเป็นข้อเสนอในการศึกษาค้นคว้าต่อไป หากมีการใช้หลักฐานชาติอื่นประกอบ ยิ่งทำให้การศึกษาในช่วงเวลานี้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น (2) สามารถนำไปต่อยอดทางด้านการศึกษาในเรื่องประวัติศาสตร์เมืองกลาง : กรณีศึกษาสงครามเก้าทัพ พ.ศ.2328 หรือใช้เป็นข้อมูลที่บุคคลทั่วไปต้องการจะศึกษาเกี่ยวกับวิจัยเล่มนี้

สรุปผลการวิจัย

ประวัติศาสตร์เมืองถลาง : กรณีศึกษาสงครามเก้าทัพ พ.ศ.2328 ถึง 13 มีนาคม พ.ศ.2328 ตามวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสงครามเก้าทัพที่มีผลต่อประวัติศาสตร์เมืองถลาง พบว่า สงครามเก้าทัพเป็นสงครามครั้งแรกในสมัยรัตนโกสินทร์

โดยมีเมืองกลางเป็นหนึ่งในสนามรบในเหตุการณ์สงครามเก้าทัพ พ.ศ.2328 โดยมีคุณหญิงมุกและคุณจันเป็นผู้นำเมืองกลางร่วมต่อสู้กับชาวเมืองกลางในการต่อต้านพม่าที่รุกรานมายังเมืองกลาง ซึ่งเมืองกลางกับเมืองปิ่นนังมีความจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกันอยู่ โดยเมืองกลางขายดีบุกไปให้เมืองปิ่นนัง ส่วนเมืองปิ่นนังก็ขายอาวุธกระสุนดินดำให้เมืองกลาง 2) เพื่อนำเสนอผลจากสงครามเก้าทัพที่มีต่อเมืองกลาง ในช่วง พ.ศ.2328 พบว่า หลังจากที่พม่าพ่ายแพ้ให้แก่เมืองกลาง มีบุคคลรวมยี่สิบห้าคนหนีภัยต่อสู้เพื่อบ้านเมืองของตนถึงแม้จะสูญเสียบ้านเมือง อาหารขาดแคลนและผู้คนบาดเจ็บล้มตาย แต่พร้อมความสามารถของท้าวเทพกระษัตรี-ท้าวศรีสุนทรพร้อมประชาชนชาวเมืองกลางที่กอบกู้และต่อสู้กับข้าศึกจนพม่าเลิกทัพกลับไปเมื่อวันที่ 13 มีนาคม พ.ศ.2328 เป็นผลให้คุณหญิงมุกและคุณจันได้รับการแต่งตั้งจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รวมทั้งได้ อีกทั้งยังแสดงความกล้าหาญและเป็นเยี่ยงอย่างต่อรุ่นคนปัจจุบันให้มีความรักชาติบ้านเมือง

กิตติกรรมประกาศ

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณอาจารย์ลลิตา ภคเมธาวี ที่ปรึกษาวิจัยและผู้ที่มีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการช่วยเหลือและสนับสนุนในการดำเนินการศึกษาวิจัย ซึ่งได้ให้คำแนะนำที่มีประโยชน์และสนับสนุนเป็นอย่างดีมาโดยตลอด ทั้งนี้ ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณคณาจารย์ในภาควิชาสังคมศึกษาที่ให้การสนับสนุนในการดำเนินการศึกษา และการให้ความรู้ รวมถึงประสบการณ์ที่มีคุณค่าในการศึกษาวิจัย โดยการศึกษาประวัติศาสตร์เมืองกลาง : กรณีศึกษาสงครามเก้าทัพ พ.ศ.2328 จะเป็นข้อมูลที่มีคุณค่าและสามารถเผยแพร่ต่อสาธารณชน เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองกลางและเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเมืองกลางเพิ่มขึ้น

สุดท้ายนี้ ข้าพเจ้าขอขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนช่วยเหลือในการทำวิจัยนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลงานนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจและต้องการศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองกลาง

เอกสารอ้างอิง

- ชาญ วงศ์สัตยพันธ์. (2567). เกาะจิงซีลอน (ภูเก็ดยุคแรก). ปาตองออฟเซต เพรส.
- ปัญญา ศรีนาค. (2546). กลาง ภูเก็ต และบ้านเมืองฝั่งทะเลตะวันตก. มติชน.
- พลาดิษฐ์ สิทธิธัญกิจ. (2545). ท้าวเทพสตรี ท้าวศรีสุนทร วีรสตรีเมืองกลาง. ไพลินบุ๊คเน็ต.
- ถนอม พูนวงศ์. (2556). ประวัติศาสตร์เมืองภูเก็ต. โอเดียนสโตร์
- กรมศิลปากร. (2532). กลาง ภูเก็ต และชายฝั่งทะเลอันดามัน โบราณคดี ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์และเศรษฐกิจ.
- อมรินทร์ พรินตติ้ง.
- รวมศักดิ์ ไชยโกมินทร์. (2555). สงครามเก้าทัพ มหายุทธ์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์. แสงดาว.
- นายต่อ แบล. (2566). คุณอาจไม่เคยรู้! 'สงครามเก้าทัพ' จากมุมมองพงศาวดารพม่า. <https://www.luehistory.com>

การศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสาร ความพึงพอใจ และการใช้ประโยชน์ต่อเว็บไซต์

กองบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

A Study of The Behavior of News Exposure, Satisfaction and Utilization of The Website Educational Service Division, Pibulsongkram Rajabhat University

ขวัญสิริ ต่ายจันทร์¹, วนิดา แซ่หย่าง², หลุยส์ วือปรัชญากุล³, จรรยาภรณ์ กมลศุภไมตรี⁴, มัลลิกาสุวรรณ⁵,

เมธาสิทธิ์ แก้วเกิด⁶, วุฒิชัย สอนองคุณ⁷, วราภรณ์ จันทะศรี⁸ เอกรงค์ ปันพงษ์^{9*}

สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

*akkarong.p@psru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับข้อมูลข่าวสารต่อเว็บไซต์กองบริการการศึกษา 2) เพื่อศึกษาความพึงพอใจในการเข้าใช้บริการ และการใช้ประโยชน์ต่อเว็บไซต์กองบริการการศึกษา ระเบียบวิธีวิจัยใช้การวิจัยแบบเชิงปริมาณ เก็บแบบสอบถามกับนักศึกษานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามทั้งหมด 195 คน สถิติที่ใช้คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า 1) นักศึกษานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามส่วนใหญ่มีการเปิดรับข่าวสารจากสื่อ Facebook มากที่สุด มีระยะเวลาในการรับข้อมูลข่าวสารเฉลี่ยวันละ 4-6 ชั่วโมง โดยมีการใช้โทรศัพท์สมาร์ทโฟน ในการเข้าถึงข่าวสารมากที่สุด 2) การรู้จักกับเว็บไซต์กองบริการการศึกษา โดยส่วนใหญ่แล้วจะได้รับคำแนะนำมาจากเพื่อนมากกว่าจากทางมหาวิทยาลัย 3) จากการประเมินเว็บไซต์กองบริการการศึกษา พบว่าข้อความในเว็บไซต์ถูกต้องตาม หลักภาษา และไวยากรณ์ มีเนื้อหา การประชาสัมพันธ์ข่าวสาร ภาพในเว็บไซต์มีความเหมาะสม น่าสนใจ การจัดลำดับเนื้อหาเป็นขั้นตอน มีความต่อเนื่อง อ่านแล้วเข้าใจ และ 4) ด้านการนำไปใช้ประโยชน์ของเว็บไซต์กองบริการการศึกษา ทำให้นักศึกษาได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง ตรงกับความต้องการ ผู้ใช้งานเว็บไซต์จะสามารถนำเอาข้อมูลต่าง ๆ ไปเผยแพร่ให้ผู้อื่นเข้าใจได้ด้วยตัวเอง

คำสำคัญ : พฤติกรรมการเปิดรับข้อมูลข่าวสาร ความพึงพอใจ การใช้ประโยชน์ เว็บไซต์กองบริการการศึกษา

Abstract

This research aimed to: 1) To study the behavior of receiving information from the website of the Educational Service Division 2) To study satisfaction in using the services and utilization of the website of the Educational Service Division. The research methodology employed a quantitative approach, gathering data through questionnaires distributed to 195 students from the Faculty of Communication Arts at Pibulsongkram Rajabhat University. The statistical analyses utilized included frequency, percentage, and standard deviation. The research results found that 1) Most students of the Faculty of Communication Arts at Pibulsongkram Rajabhat University receive news from Facebook the most. They receive news information for an average of 4-6 hours per day, and use smartphones the most to access news. 2) Getting to know the website of the Educational Service Division. Mostly, they got recommendations from friends rather than from the university. 3) From the evaluation of the Educational Service Division website, it was found that the text on the website was correct according to language principles and grammar. The content and news

publicity, as well as the images on the website, were appropriate and interesting. The content was organized in steps, was continuous, and was easy to understand. And 4) In terms of the utilization of the website of the Educational Service Division, students receive accurate information that meets their needs. Users of the website can then take the information and disseminate it to others so that they can understand it themselves.

keywords : News exposure behavior Satisfaction Utilization The educational service division website

บทนำ

ปัจจุบันอินเทอร์เน็ตนั้นมีความสำคัญต่อชีวิตประจำวันของหลาย ๆ ด้าน ด้านการศึกษา ด้านการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการสนับสนุนการศึกษา เป็นการใช้อินเทอร์เน็ตในการติดต่อสื่อสารเพื่อ การส่งการบ้าน นัดหมาย อธิบายรายละเอียด รวมทั้งแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของอาจารย์กับนักเรียน และนักเรียนกับนักเรียนด้วยกัน และนอกจากนี้ยังมีระบบการสอนด้วยระบบออนไลน์อีกด้วย ด้านธุรกิจและพาณิชย์ ด้านการบันเทิง และยังมีอิทธิพลกับงานสาขาทุกอาชีพ รวมทั้งงานสื่อสารมวลชนด้วย (ธนาภรณ์ รอดชีวิต, 2563) สำหรับงานสื่อสารมวลชนเป็นงานที่ต้องเน้นความรวดเร็วเป็นหลักให้ทันกับสถานการณ์บ้านเมืองในปัจจุบัน เพราะข่าวสารนั้นมีการอัปเดตอยู่ตลอดเวลา มิใช่ประโยชน์เพียงแค่นี้ อีกทั้งยังสามารถใช้ในการติดต่อสื่อสาร การโฆษณาสินค้า การค้าขาย รวมทั้งการประชาสัมพันธ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม เป็นมหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัยอุดมศึกษาของท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งผลิตบัณฑิตตั้งแต่ระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก โดยได้กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามดังนี้ 1) มีคุณคุณธรรม ใฝ่รู้ ใฝ่งาน สุขภาพดีทั้งกายและจิต 2) บุคลิกภาพดีมีมนุษยสัมพันธ์ มีความเป็นผู้นำ 3) ตระหนักและเห็นคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และ 4) มีทักษะชีวิต ทักษะทางสังคมที่จำเป็น มีความรู้ทางวิชาชีพ มีทักษะการใช้ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และคอมพิวเตอร์ ที่จะมุ่งสู่เป้าหมายดังกล่าว เจื่อนไขแห่งความสำเร็จจากขึ้นอยู่กับ การส่งเสริมให้นักศึกษาเป็นผู้มีวินัยในตนเอง จากคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตที่มึนั้นสร้างชื่อเสียงให้กับมหาวิทยาลัยจากชื่อเสียงและหน้าที่การงานที่ดีของศิษย์เก่า ทำให้จำนวนประชากรนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ระดับการศึกษาปริญญาตรี โท และเอกมีจำนวนถึง 16,626 คน (กองบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, 2566)

เว็บไซต์สาขาวิชาการจัดการเทคโนโลยีเทคโนโลยีสารสนเทศของมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม เป็นเว็บไซต์ที่ประชาสัมพันธ์ที่ให้บริการข้อมูลข่าวสารวิชาการที่เต็มไปด้วยข้อมูลหลักสูตร บุคลากร และข่าวสาร การเรียนการสอน ตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ โดยเปิดให้บริการแก่นักศึกษาใหม่ รวมถึงนักศึกษาปัจจุบันเพื่ออำนวยความสะดวกในการใช้งานไม่ว่าจะเป็นการสมัครเรียน ลงทะเบียนเรียน ตรวจสอบสถานะต่าง ๆ เช่น เกรด ผลการเรียน ตารางเรียน/สอน ฯลฯ

ดังนั้นศึกษาในเรื่องของการศึกษาพฤติกรรมในการเปิดรับข่าวสารความพึงพอใจ และ ใช้ประโยชน์ต่อเว็บไซต์กองบริการการศึกษาของนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม เพื่อจะนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการปรับปรุง เว็บไซต์ เพื่อให้การเข้าถึงข่าวสารการประชาสัมพันธ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามมีประสิทธิภาพที่ดียิ่งขึ้น ดังปรากฏในวัตถุประสงค์การวิจัยดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมในการเปิดรับข้อมูลข่าวสารต่อเว็บไซต์กองบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
2. เพื่อศึกษาความพึงพอใจในการเข้าใช้บริการ และการใช้ประโยชน์ต่อเว็บไซต์กองบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากร

ประชากรที่นำมาศึกษาคือ โดยเป็นกลุ่มวัยรุ่นที่เป็นนักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามจำนวน 380 คน ทั้งหมด 4 ชั้นปี

การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

โดยการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างในการศึกษานี้ ผู้ศึกษาได้ใช้สูตรการคำนวณของ ทาโร ยามาเน่ (พัชนี เขยจรยา, 2558) โดยกำหนดค่าความเชื่อมั่นอยู่ที่ร้อยละ 95 ค่าระดับความคลาดเคลื่อนไม่เกินร้อยละ 5 หรือระดับนัยสำคัญ 0.05 โดยมีสูตรคำนวณดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

N = ขนาดประชากร

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

e = ความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่าง

ซึ่งแทนค่าได้ดังนี้

$$\begin{aligned} n &= \frac{380}{1 + 380 (0.05)^2} \\ &= 194.871 \end{aligned}$$

ดังนั้นในการศึกษานี้จะใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งหมด 195 คน มีการเลือกวิธีการคัดเลือกตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยแบ่งตามชั้นปี และชั้นเรียนที่นักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์ได้เรียนอยู่ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงการคัดเลือกตัวอย่างแบบแบบกลุ่ม

ระดับชั้นปีการศึกษา	จำนวนนักศึกษา(คน)	จำนวนตัวอย่าง
ปี 1		
ห้อง 1	39	18
ห้อง 2	40	18
ห้อง 3	39	18
ปี 2		
ห้อง 1	38	18
ห้อง 2	41	18
ห้อง 3	41	18
ปี 3		
ห้อง 1	25	17
ห้อง 2	35	18
ห้อง 3	23	17
ปี 4		
ห้อง 1	31	18
ห้อง 2	27	17
รวม	380	195

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

โดยใช้เครื่องมือแบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล โดยใช้คำถามเกี่ยวกับความพึงพอใจในการเข้าใช้บริการเว็บไซต์กองบริการการศึกษา พฤติกรรมการเปิดรับข้อมูลข่าวสารต่อเว็บไซต์กองบริการการศึกษา และการใช้ประโยชน์ต่อเว็บไซต์กองบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

การทดสอบความเที่ยงตรงและความน่าเชื่อถือ

โดยการนำแบบสอบถามให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) ค่าอำนาจจำแนก ส่วนนภาษาของแบบสอบถาม (Consistency) โดยการหาดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item - Objective Congruence: IOC) แล้วคัดเลือกข้อที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไปมาทดลองใช้ (พัชนี เขยจรยา, 2558) จากการวิเคราะห์ พบว่า ข้อคำถามทุกข้อมีค่า IOC เกิน 0.50 ทุกข้อ จากนั้นนำมาปรับปรุงเป็นแบบสอบถาม

จากนั้นจึงนำแบบสอบถามที่พัฒนาขึ้นไปทำการทดสอบความน่าเชื่อถือ (Reliability) ของแบบสอบถามได้ทำการทดสอบกับกลุ่มตัวอย่าง และคำนวณหาความเชื่อมั่นโดยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ SPSS for Windows แล้วทำการเปรียบเทียบเกณฑ์การประเมิน โดยทำการแจกแบบสอบถามจำนวน 20 ชุด กับกลุ่มผู้รับสารที่มีความคล้ายคลึงกับกลุ่มประชากรมากที่สุด แล้วจึงนำมาคำนวณความน่าเชื่อถือข้อคำถามโดยใช้สูตรของวิธีสัมประสิทธิ์แบบอัลฟา (Alpha - Coefficient) ของ Cornbach's Alpha จากการคำนวณ ได้ค่าความเชื่อมั่น = 0.91

การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยรวบรวมให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามโดยตรง หรือให้ตอบแบบสอบถามผ่าน Google Forms และส่งไปให้กลุ่มตัวอย่างผ่านทางสังคมออนไลน์ ช่องทางต่าง ๆ ได้แก่ Facebook, Line เป็นต้น เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างเข้าถึงช่องทางนี้ได้สะดวก และเป็นวิธีที่ผู้วิจัยได้ตัวอย่างจำนวนมากในระยะเวลาจำกัด

การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เป็นสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

1. ด้านลักษณะทางประชากรศาสตร์

ตารางที่ 2 แสดงลักษณะทางประชากรของกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรศาสตร์	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	108	55.4
หญิง	87	44.6
รวม	195	100.00
2. อายุ		
ต่ำกว่า 20 ปี	70	35.9
20 – 30 ปี	125	64.1
31 – 40 ปี	-	-
รวม	195	100.00

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ประชากรศาสตร์	จำนวน	ร้อยละ
3. ชั้นปี		
ปี 1	54	27.7
ปี 2	54	27.7
ปี 3	52	26.7
ปี 4	35	17.9
รวม	195	100.00
4. รายได้เฉลี่ย		
น้อยกว่า 10,000 บาท	112	57.4
10,000 - 15,000 บาท	60	30.8
15,000 - 20,000 บาท	9	4.7
20,001 - 30,000 บาท	11	5.6
มากกว่า 30,000 บาท	3	1.5
รวม	195	100.00

จากตารางสรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเพศหญิง มีจำนวนมากกว่าเพศชาย คือ 108 คน คิดเป็นร้อยละ 55.4 และกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเพศหญิงมีจำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 44.6 ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 20 – 30 ปี มีจำนวนมากที่สุด คือ 125 คน คิดเป็นร้อยละ 64.1 รองลงมา คือ กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี มีจำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 35.9 ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 1-2 มีจำนวนมากที่สุด คือ 54 คน คิดเป็นร้อยละ 27.7 รองลงมา คือ กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 3 มีจำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 26.7 และกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 4 ขึ้นไป มีจำนวนน้อยที่สุด คือ 35 คน คิดเป็นร้อยละ 17.9 ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือนน้อยกว่า 10,000 บาท มีจำนวนมากที่สุด คือ 112 คน คิดเป็นร้อยละ 57.4 รองลงมา คือ กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือน 10,000 - 15,000 บาท มีจำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 30.8 กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือน 20,001 - 30,000 บาทมีจำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 5.6 กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือน 15,000 - 20,000 บาท มีจำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 4.6 และกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือนมากกว่า 30,000 บาท มีจำนวนน้อยที่สุดคือ 3 คน คิดเป็นร้อยละ 1.5 ตามลำดับ

2. พฤติกรรมการเปิดรับข้อมูลข่าวสารต่อเว็บไซต์กองบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

ตารางที่ 3 แสดงพฤติกรรมการเปิดรับข้อมูลข่าวสารต่อเว็บไซต์กองบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

ด้านการเปิดรับข่าวสารผ่านช่องทาง Tiktok และพฤติกรรมการรับชมภาพยนตร์	จำนวน	ร้อยละ
1. สื่อที่ใช้เปิดรับข้อมูลข่าวสาร		
สื่อบุคคล	14	7.2
Line	23	11.8
Facebook	96	49.2
Google search	62	31.8
รวม	195	100

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ด้านการเปิดรับข่าวสารผ่านช่องทาง Tiktok และพฤติกรรมการรับชมภาพยนตร์	จำนวน	ร้อยละ
2. ชั่วโมงการเปิดรับข่าวสาร		
0-3 ชั่วโมง	48	24.6
4-6 ชั่วโมง	64	32.8
7-9 ชั่วโมง	24	12.3
10-12 ชั่วโมง	18	9.2
มากกว่า 13 ชั่วโมงขึ้นไป	41	21.0
รวม	195	100
3. อุปกรณ์ในการเข้าถึงสื่อ		
คอมพิวเตอร์ตั้งโต๊ะ	9	4.6
โน้ตบุ๊ก	7	3.6
แท็บเล็ต	6	3.1
โทรศัพท์สมาร์ทโฟน	117	60.0
ไอแพด	56	28.7
รวม	195	100
4. รู้จักเว็บไซต์กองบริการการศึกษา		
อาจารย์	38	19.5
เพื่อน	117	60.0
รุ่นพี่	34	17.4
รุ่นน้อง	4	2.1
อื่นๆ	2	1.0
รวม	195	100

จากตารางสรุปได้ว่า การเปิดรับข่าวสารของกลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมในการเปิดรับข้อมูลข่าวสารที่แตกต่างกัน โดยเปิดรับข่าวสารจากสื่อ Facebook มีจำนวนมากที่สุด คือ 96 คน คิดเป็นร้อยละ 49.2 รองลงมา คือ กลุ่มตัวอย่างพฤติกรรมในการเปิดรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อ google คือ 62 คน คิดเป็นร้อยละ 31.8 กลุ่มตัวอย่างพฤติกรรมในการเปิดรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อ Line คือ 23 คน คิดเป็นร้อยละ 11.8 กลุ่มตัวอย่างพฤติกรรมในการเปิดรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อบุคคล มีจำนวนน้อยที่สุด คือ 14 คน คิดเป็นร้อยละ 7.2 ตามลำดับ

ทั้งนี้มีการเปิดรับข้อมูลข่าวสารวันละ 4-6 ชั่วโมง มีจำนวนมากที่สุด คือ 64 คน คิดเป็นร้อยละ 32.8 รองลงมา คือ กลุ่มตัวอย่างเปิดรับข่าวสารจากสื่อวันละ 0-3 ชั่วโมง คือ 48 คน คิดเป็นร้อยละ 24.6 กลุ่มตัวอย่างเปิดรับข่าวสารจากสื่อวันละมากกว่า 13 ชั่วโมงขึ้นไป คือ 41 คน คิดเป็นร้อยละ 21.0 กลุ่มตัวอย่างพฤติกรรมในการเปิดรับข่าวสารจากสื่อวันละ 7-9 ชั่วโมง คือ 24 คน คิดเป็นร้อยละ 12.3 กลุ่มตัวอย่างพฤติกรรมในการเปิดรับข่าวสารจากสื่อวันละ 10-12 ชั่วโมง มีจำนวนน้อยที่สุด คือ 18 คน คิดเป็นร้อยละ 9.2 ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างมีการใช้อุปกรณ์ในการเข้าถึงข่าวสารด้วยการใช้โทรศัพท์สมาร์ทโฟนในการเข้าถึงสื่อเว็บไซต์ มีจำนวนมากที่สุด คือ 117 คน คิดเป็นร้อยละ 60.0 รองลงมา คือ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้อุปกรณ์ในการเข้าถึงสื่อเว็บไซต์ผ่านไอแพด คือ 56 คน คิดเป็นร้อยละ 28.7 กลุ่มตัวอย่างใช้อุปกรณ์ในการเข้าถึงสื่อเว็บไซต์ผ่านคอมพิวเตอร์ตั้งโต๊ะ คือ 9 คน คิดเป็นร้อยละ 4.6

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้อุปกรณ์ในการเข้าถึงสื่อเว็บไซต์ผ่านโน้ตบุ๊ก คือ 7 คน คิดเป็นร้อยละ 3.6 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้อุปกรณ์ในการเข้าถึงสื่อเว็บไซต์ผ่านแท็บเล็ต มีจำนวนน้อยที่สุด คือ 6 คน คิดเป็นร้อยละ 3.1 ตามลำดับ

นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่รู้จักเว็บไซต์กองบริการการศึกษาได้รับคำแนะนำผ่านเพื่อน มีจำนวนมากที่สุด คือ 117 คน คิดเป็นร้อยละ 60.0 รองลงมา คือ กลุ่มตัวอย่างที่รู้จักเว็บไซต์กองบริการการศึกษาผ่านอาจารย์ คือ 38 คน คิดเป็นร้อยละ 19.5 กลุ่มตัวอย่างที่รู้จักเว็บไซต์กองบริการการศึกษาผ่านรุ่นพี่ คือ 34 คน คิดเป็นร้อยละ 17.4 กลุ่มตัวอย่างที่รู้จักเว็บไซต์กองบริการการศึกษาผ่านรุ่นน้อง คือ 4 คน คิดเป็นร้อยละ 2.1 กลุ่มตัวอย่างที่รู้จักเว็บไซต์กองบริการการศึกษาผ่านช่องทางอื่น ๆ มีจำนวนน้อยที่สุด คือ 2 คน คิดเป็นร้อยละ 1.0 ตามลำดับ

3. ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับความพึงพอใจ และการใช้ประโยชน์ที่มีต่อเว็บไซต์กองบริการการศึกษา ของนักศึกษานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

3.1 ความพึงพอใจในการเข้าใช้บริการ และการใช้ประโยชน์ในด้านเนื้อหา

ตารางที่ 4 แสดงจำนวนความถี่ ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามความพึงพอใจในการเข้าใช้บริการ และการใช้ประโยชน์ในด้านเนื้อหาของเว็บไซต์กองบริการการศึกษา

ด้านเนื้อหา	ระดับความคิดเห็น					รวม (ร้อยละ)	$\bar{X}$	S.D	แปร ผล
	น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด				
1. ด้านเนื้อหา	2 (1.0)	1 (0.5)	18 (9.2)	109 (55.9)	65 (33.2)	195 (100)	4.20	0.70	มาก
2. มีความชัดเจน ถูกต้อง น่าเชื่อถือ และข้อมูลมีการปรับปรุงอยู่เสมอ	-	1 (0.5)	50 (25.6)	83 (42.6)	61 (31.3)	195 (100)	4.04	0.76	มาก
3. การประชาสัมพันธ์ข่าวสาร ภาพ ในเว็บไซต์มีความเหมาะสม น่าสนใจ	-	1 (0.5)	39 (20.0)	96 (49.2)	59 (30.3)	195 (100)	4.09	0.71	มาก
4. ปริมาณเนื้อหาไม่เพียงพอกับความ ต้องการ	2 (1.0)	6 (3.1)	42 (21.5)	99 (50.8)	46 (23.6)	195 (100)	3.92	0.81	มาก
5. การจัดลำดับเนื้อหาเป็นขั้นตอน มีความต่อเนื่อง อ่านแล้วเข้าใจ	1 (0.5)	3 (1.5)	35 (17.9)	98 (50.3)	58 (29.7)	195 (100)	4.07	0.76	มาก
6. มีการจัดหมวดหมู่ให้ง่ายต่อการ ค้นหา และทำความเข้าใจ	-	4 (2.1)	40 (20.5)	91 (46.7)	60 (30.8)	195 (100)	4.06	0.77	มาก
7. ข้อความในเว็บไซต์ถูกต้องตามหลัก ภาษา และไวยากรณ์	2 (1.0)	3 (1.5)	36 (18.5)	86 (44.1)	67 (34.8)	195 (100)	4.35	3.73	มากที่สุด
8. เนื้อหากับภาพมีความสอดคล้องกัน	-	4 (2.1)	33 (16.9)	107 (54.9)	51 (26.2)	195 (100)	4.05	0.71	มาก
รวม	-	-	-	-	-	-	4.10	0.74	มาก

จากตารางสรุปได้ว่า ความพึงพอใจในการเข้าใช้บริการ และการใช้ประโยชน์ในด้านเนื้อหาของเว็บไซต์กองบริการการศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 4.10 เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแต่ละประเด็น พบว่าข้อความในเว็บไซต์ถูกต้องตาม หลักภาษา และไวยากรณ์ อยู่ในระดับมากที่สุด ที่ค่าเฉลี่ย 4.35 มีค่าสูงที่สุด รองลงมาคือ ด้านเนื้อหา ใน

ระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 4.20 การประชาสัมพันธ์ข่าวสาร ภาพในเว็บไซต์มีความเหมาะสม น่าสนใจ ในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 4.09 การจัดลำดับเนื้อหาเป็นขั้นตอน มีความต่อเนื่อง อ่านแล้วเข้าใจ ในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 3.96 และปริมาณเนื้อหาไม่เพียงพอ กับการต้องการ มีค่าน้อยที่สุด อยู่ในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 3.92 ตามลำดับ

3.2 ความพึงพอใจในการเข้าใช้บริการ และการใช้ประโยชน์ในด้านการออกแบบและการจัดรูปแบบเว็บไซต์

ตารางที่ 5 แสดงจำนวนความถี่ ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามความพึงพอใจในการเข้าใช้บริการ และการใช้ประโยชน์ในด้านการออกแบบ และการจัดรูปแบบเว็บไซต์

ด้านการออกแบบ และการ จัดรูปแบบเว็บไซต์	ระดับความคิดเห็น					รวม (ร้อยละ)	$\bar{X}$	S.D	แปลผล
	น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด				
1. ด้านการออกแบบ และการ จัดรูปแบบเว็บไซต์	-	3 (1.5)	37 (19.0)	102 (52.3)	53 (27.2)	195 (100)	4.05	0.72	มาก
2. การจัดรูปแบบในเว็บไซต์ ง่ายต่อการอ่าน และการใช้งาน	1 (0.5)	2 (1.0)	43 (22.1)	94 (48.2)	55 (28.2)	195 (100)	4.02	0.76	มาก
3. หน้าโฮมเพจมีความสวยงาม มีความทันสมัย น่าสนใจ	1 (0.5)	2 (1.0)	31 (15.9)	105 (53.8)	56 (28.7)	195 (100)	4.09	0.72	มาก
4. สีสันในการออกแบบเว็บไซต์ มีความเหมาะสม	1 (0.5)	3 (1.5)	38 (19.5)	91 (46.7)	61 (31.5)	195 (100)	4.22	2.21	มากที่สุด
5. สีพื้นหลังกับสีตัวอักษรมี ความเหมาะสมต่อการอ่าน	-	8 (4.1)	41 (21.0)	98 (50.3)	48 (24.6)	195 (100)	3.95	0.78	มาก
6. ขนาดตัวอักษร และรูปแบบ ตัวอักษร มีความสวยงาม และ อ่านได้ง่าย	2 (1.0)	3 (1.5)	33 (16.9)	95 (48.7)	62 (31.8)	195 (100)	4.08	0.79	มาก
7. มีความเร็วในการแสดงภาพ ตัวอักษร และข้อมูลต่างๆ	-	3 (1.5)	36 (18.5)	99 (50.8)	57 (29.2)	195 (100)	4.07	0.73	มาก
8. ภาพประกอบสามารถสื่อ ความหมายได้	-	7 (3.6)	27 (13.8)	104 (53.3)	57 (29.2)	195 (100)	4.08	0.75	มาก
9. ความถูกต้องในการเชื่อมโยง ภายในเว็บไซต์	-	5 (2.6)	30 (15.4)	104 (53.3)	56 (28.7)	195 (100)	4.08	0.73	มาก
10. ความถูกต้องในการ เชื่อมโยงไปยังเว็บไซต์อื่น	2 (1.0)	4 (2.1)	37 (19.0)	97 (49.7)	55 (28.2)	195 (100)	4.02	0.80	มาก
รวม	-	-	-	-	-	-	4.06	0.60	มาก

จากตารางสรุปได้ว่า ความพึงพอใจในการเข้าใช้บริการ และการใช้ประโยชน์ในด้านการออกแบบและการจัดรูปแบบเว็บไซต์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 4.06 เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแต่ละประเด็น พบว่า สีสันในการออกแบบเว็บไซต์มีความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด ที่ค่าเฉลี่ย 4.22 มีค่าสูงที่สุด รองลงมาคือ หน้าโฮมเพจมีความสวยงาม มีความทันสมัย น่าสนใจ ในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 4.09 ภาพประกอบสามารถสื่อ ความหมายได้ และความถูกต้องในการเชื่อมโยง

ภายในเว็บไซต์ ในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 4.08 มีความเร็วในการแสดงภาพ ตัวอักษรและข้อมูลต่าง ๆ ในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 4.07 และสีพื้นหลังกับสีตัวอักษรมีความเหมาะสมต่อการอ่าน มีค่าน้อยที่สุดอยู่ในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 3.95 ตามลำดับ

3.3 ความพึงพอใจในการเข้าใช้บริการ และการใช้ประโยชน์ในด้านการนำไปประยุกต์ใช้

ตารางที่ 6 แสดงจำนวนความถี่ ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามความพึงพอใจในการเข้าใช้บริการ และการใช้ประโยชน์ในด้านการนำเว็บไซต์ไปประยุกต์ใช้

ด้านการนำไปประยุกต์ใช้	ระดับความคิดเห็น					รวม (ร้อยละ)	$\bar{X}$	S.D	แปลผล
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด				
1. ด้านประโยชน์ และการนำไปใช้	-	4 (2.1)	38 (19.5)	103 (52.8)	50 (25.6)	195 (100)	4.02	0.73	มาก
2. เนื้อหา มีประโยชน์ต่อผู้ใช้งาน และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้	1 (0.5)	2 (1.0)	29 (14.9)	106 (54.4)	57 (29.2)	195 (100)	4.10	0.72	มาก
3. เป็นสื่อในการเผยแพร่ข่าวประชาสัมพันธ์ และงานวิจัย	1 (0.5)	2 (1.0)	36 (18.5)	101 (51.8)	55 (28.2)	195 (100)	4.06	0.74	มาก
4. สามารถเป็นแหล่งความรู้ได้ และ เผยแพร่ให้ผู้อื่นได้	1 (0.5)	3 (1.5)	36 (18.5)	96 (49.2)	59 (30.3)	195 (100)	4.07	0.76	มาก
5. เป็นแหล่งข้อมูลที่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้งาน	-	4 (2.1)	25 (12.8)	103 (52.8)	63 (32.3)	195 (100)	4.15	0.71	มาก
รวม	-	-	-	-	-	-	4.08	0.59	มาก

จากตารางสรุปได้ว่า ความพึงพอใจในการเข้าใช้บริการ และการใช้ประโยชน์ในด้านการนำไปประยุกต์ใช้โดยรวมอยู่ในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 4.08 เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแต่ละประเด็น พบว่า เนื้อหาของเว็บไซต์กองบริการนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามเป็นแหล่งข้อมูลที่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้งาน อยู่ในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 4.15 รองลงมาคือ เนื้อหาของเว็บไซต์กองบริการนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม มีประโยชน์ต่อผู้ใช้งานและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ ในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 4.10 สามารถเป็นแหล่งความรู้ได้ และเผยแพร่ให้ผู้อื่นได้ อยู่ในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 4.07 และเป็นสื่อในการเผยแพร่ข่าวประชาสัมพันธ์ และงานวิจัยอยู่ในระดับมากที่ค่าเฉลี่ย 4.06 ตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาในเรื่องของ พฤติกรรมการเปิดรับข้อมูลข่าวสารต่อเว็บไซต์กองบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม พบว่า นักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามที่มีพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารจากสื่อ Facebook คือ ประเภทของสื่อสังคมออนไลน์ที่ผู้ใช้รู้จักและนิยมใช้มากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ นภารัตน์ พุกษ์สุราลัย และสุธี เผ่าบุญมี (2565) ที่ทำการศึกษาเรื่องการวิเคราะห์เนื้อหาการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อสังคมของเว็บไซต์ขายของออนไลน์ โดยพบว่า เครือข่ายสังคมออนไลน์ที่กลุ่มวัยรุ่นนิยมใช้งานและใช้งานบ่อยที่สุดคือ Facebook และลงมาคือ Tiktok ทั้งนี้ในช่วงระยะเวลา พบว่า นักศึกษามีการเปิดรับข้อมูลข่าวสารวันละ 4-6 ชั่วโมง มีจำนวนมากที่สุด สอดคล้องกับงานของพัชรภา เอื้ออมรรณิข (2566) ที่ทำการศึกษาเรื่องการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของวัยรุ่นไทยในกรุงเทพมหานคร โดยผลการศึกษาพบว่า กลุ่มวัยรุ่นมีระดับการใช้งานและการเข้าถึงสื่อสังคมออนไลน์เฉลี่ยต่อวันมากกว่า 5-6 ชั่วโมงขึ้นไป นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ นุชจิรินทร์ ขอบดำรงธรรม, วรางคณา อติศรประเสริฐ และศุภินญา ญาณสมบุญ. (2554) ที่พบว่า กลุ่ม

ผู้บริโภคที่มีพฤติกรรมการเข้าสื่อสังคมออนไลน์เฉลี่ยต่อวันมากที่สุด คือกลุ่มวัยรุ่นที่มีอายุไม่เกิน 20 ปี และอุปกรณ์ที่นิยมใช้เข้าถึงข่าวสารส่วนมากที่สุดจากที่สำรวจมา คือ การใช้โทรศัพท์สมาร์ทโฟน เพราะเป็นอุปกรณ์ที่ทุกคนมีติดตัว รองลงมา คือ ไอแพด สอดคล้องกับงานวิจัยของปัทมาภรณ์ สุขสมโส (2559) พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีใช้โทรศัพท์สมาร์ทโฟนมีวัตถุประสงค์เพื่อติดต่อสื่อสารและเข้าใช้สื่อสังคมออนไลน์และสื่ออินเทอร์เน็ตมากที่สุด และจากการศึกษาในส่วนของ การเข้าถึงเว็บไซต์กองบริการการศึกษา พบว่า นักศึกษารู้จักกับเว็บไซต์กองบริการการศึกษาได้เพราะได้รับคำแนะนำผ่านเพื่อน มีจำนวนมากที่สุด รองลงมา คือ กลุ่มตัวอย่างที่รู้จักเว็บไซต์กองบริการการศึกษาผ่านอาจารย์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ แสงแข โคละทัต, อัจฉรา วัฒนารงค์ และจารุวรรณ สกุลคุ (2555) ที่ศึกษาเรื่องความคิดเห็นของนักศึกษาต่อการให้บริการของกองบริการการศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ที่พบว่า กลุ่มนักศึกษาสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ เข้าใช้บริการเว็บไซต์กองบริการการศึกษาผ่านคำแนะนำของคณาจารย์และเพื่อนในห้องเป็นสัดส่วนมากที่สุด

จากผลการศึกษาความพึงพอใจในการเข้าใช้บริการ และการใช้ประโยชน์เว็บไซต์กองบริการการศึกษาของนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม พบว่า มีการมีความพึงพอใจและการประโยชน์จากกองบริการนักศึกษาโดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแต่ละประเด็น พบว่ามีเว็บไซต์ และบอร์ดประชาสัมพันธ์ และประกาศต่าง ๆ อย่างชัดเจน มีการประชาสัมพันธ์ กิจกรรมบริการใหม่ ๆ อย่างสม่ำเสมอและทั่วถึง ทำให้นักศึกษาสามารถเข้าถึงได้ง่าย และรวดเร็ว สอดคล้อง แสงแข โคละทัต และคณะ (2555) พบว่า กลุ่มนักศึกษานักศึกษาสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์มีความพึงพอใจในเรื่องของการประชาสัมพันธ์ของสถาบันฯ ผ่านสื่อออนไลน์มากที่สุด

ทั้งนี้ยังพบว่าความพึงพอใจในการเข้าใช้บริการ และการใช้ประโยชน์ในด้านความสวยงามของเว็บไซต์ของนักศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับที่ดี โดยเป็นที่สังเกตว่ารูปแบบเว็บไซต์จะมีลักษณะสีสัน ขนาดตัวอักษร และรูปแบบตัวอักษร มีความสวยงาม และอ่านได้ง่าย รวมทั้งมีภาพประกอบสามารถสื่อ ความหมายได้ความถูกต้องและเข้าใจง่าย นอกจากนี้เว็บไซต์กองบริการการศึกษายังมีการประยุกต์การนำเสนอเนื้อหาอื่น ๆ ด้วย เช่น งานวิจัย ข่าวประชาสัมพันธ์ การรับสมัครนักศึกษา หรือทุนการศึกษา ฯลฯ สอดคล้องกับการศึกษาของชยกร สัตย์ชื่อ (2566) ที่ทำการศึกษารื่องการศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาระดับปริญญาตรีต่อคุณภาพการให้บริการของสำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ ที่กล่าวถึงรูปแบบการนำเสนอเนื้อหาสำหรับเว็บไซต์ของสำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียนมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์นั้นมีการประยุกต์นำเสนอเนื้อหาอื่น ๆ นอกเหนือจากเนื้อหาทางวิชาการ และการจัดการเรียนการสอนด้วย โดยขึ้นอยู่กับวาระและโอกาส ณ ช่วงเวลานั้น

สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัยเรื่องการศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสาร ความพึงพอใจ และการใช้ประโยชน์ต่อเว็บไซต์กองบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการเปิดรับข่าวสารจากสื่อ Facebook มากที่สุด โดยมีระยะเวลาในการรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อออนไลน์เฉลี่ยวันละ 4-6 ชั่วโมง โดยมีการใช้โทรศัพท์สมาร์ทโฟน ในการเข้าถึงข่าวสารมากที่สุด นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างรู้จักกับเว็บไซต์กองบริการการศึกษาโดยได้รับคำแนะนำมาจากเพื่อนและคณาจารย์ จากการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อเว็บไซต์กองบริการการศึกษาในภาพรวม พบว่า ข้อความในเว็บไซต์ถูกต้องตามหลักภาษา และไวยากรณ์ มีเนื้อหา การประชาสัมพันธ์ข่าวสาร ภาพในเว็บไซต์มีความเหมาะสม น่าสนใจ การจัดลำดับเนื้อหาเป็นขั้นตอน มีความต่อเนื่อง อ่านแล้วเข้าใจ และด้านการนำไปใช้ประโยชน์และการนำไปประยุกต์ใช้ของเว็บไซต์กองบริการการศึกษา ทำให้กลุ่มตัวอย่างได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง ตรงกับความต้องการ

ข้อเสนอแนะงานวิจัย

1. ควรจัดทำวิจัยเชิงคุณภาพกับทางกองบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลในเชิงลึก อาจเพิ่มส่วนการสัมภาษณ์บุคลากรในกองบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม อาทิ คณาจารย์ผู้บริหารสถานศึกษา เจ้าหน้าที่เพื่อเพิ่มมุมมองในเชิงนโยบายในการบริหารเพื่อการจัดการในสิ่งที่ขาดไป

2. ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาในกลุ่มตัวอย่างที่กว้างขึ้น อาทิ นักศึกษาจากคณะอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบดูว่ามีความแตกต่างออกไปหรือไม่ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อกองบริการการการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามได้อย่างไร

เอกสารอ้างอิง

- กองบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม. (2566). *จำนวนนักศึกษา*. <https://reg.psu.ac.th/reg2018/>
- ชยกร สัตย์เชื้อ. (2566). การศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาระดับปริญญาตรีต่อคุณภาพการให้บริการของ สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน : กรณีศึกษามหาวิทยาลัย ราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์. *Journal of Modern Learning Development*, 8(2), 108-125.
- ธนาภรณ์ รอดชีวิต. (2563). ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการระบบอินเทอร์เน็ตของมหาวิทยาลัยสยาม. *วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย*, 2(1), 16-26.
- นภารัตน์ พฤกษ์สุราลัย และสุธี เผ่าบุญมี. (2565). การวิเคราะห์เนื้อหาการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อสังคมของเว็บไซต์ขายของออนไลน์. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร*, 42(1), 60-74.
- นุชจรินทร์ ขอบดำรงธรรม, วรางคณา อติศรประเสริฐ และศุภินญา ญาณสมบูรณ์. (2554). อิทธิพลของสื่อโฆษณาในเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่มีผลต่อกระบวนการตอบสนองของผู้บริโภค. *วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา*, 3(6), 12-26.
- ปัทมาภรณ์ สุขสมโส. (2559). ผลกระทบของการใช้โทรศัพท์สมาร์ทโฟนในโลกเสมือนต่อการมีปฏิสัมพันธ์ ในการใช้ชีวิตจริงในสังคม. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา*, 3(2), 17-39.
- พัชนี เขยจรรยา. (2558). *การวิจัยเชิงปริมาณทางนิเทศศาสตร์*. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- แสงแข โคละทัต, อัจฉรา วัฒนารงค์ และจารุวรรณ สกุกุล. (2555). ความคิดเห็นของนักศึกษาต่อการให้บริการของกองบริการการศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์. *Journal of Multidisciplinary in Social Sciences (JMSS)*, 8(2), 55-66.

การศึกษาพฤติกรรมการรับข่าวสารจากการโปรโมตภาพยนตร์บนช่องทางติ๊กต็อกของนักศึกษา

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

A Study of News Reception Behavior from Movie Promotions on TikTok of

Pibulsongkram Rajabhat University 's Students

กฤษฎา อินหล่อ¹, กิตติพันธุ์ ชูกุล², นิชาภัทร ทาเขียว³, ธีรภัทร อินผัด⁴, นันทาทิพย์ อยู่อุ่น⁵,

มาริสา ฤกษ์จันทร์⁶, รัชพล เขียวขำ⁷ ธารณ จันทะศรี⁸ และ เอกรงค์ ปั่นพงษ์^{9*}

สาขาวิชานิเทศศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

* akkarong.p@psru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมในการเลือกชมภาพยนตร์ผ่านช่องทางติ๊กต็อกของนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม และ 2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลให้เลือกชมภาพยนตร์ผ่านการโปรโมตจากช่องทางติ๊กต็อกของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ระเบียบวิธีวิจัยใช้การวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างนักศึกษานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามทั้งหมด 195 คน สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย พบว่า 1. นักศึกษาศึกษานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม โดยส่วนใหญ่เปิดรับข่าวสารผ่านช่องทางติ๊กต็อก วันละ 5 – 6 ชั่วโมง เกี่ยวกับเรื่องบันเทิง 2. นักศึกษาศึกษานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม โดยส่วนใหญ่มีพฤติกรรมชอบรับชมภาพยนตร์ตลกกับเพื่อน และ 3. การโปรโมตภาพยนตร์บนช่องทางติ๊กต็อกด้วยบุคคลที่มีอิทธิพลต่อจิตใจช่วยดึงดูดให้นักศึกษาเข้ามาชมภาพยนตร์ในโรงภาพยนตร์มากยิ่งขึ้นด้วยการใช้ตัวอย่างภาพยนตร์และการเล่าเรื่องย่อ รวมถึงปฏิกิริยาในช่องติ๊กต็อก

คำสำคัญ พฤติกรรมการรับข่าวสาร, ภาพยนตร์, ติ๊กต็อก

Abstract

The purposes of this research were 1. study the behavior of viewers in choosing to watch movies through the Tiktok channel of Pibulsongkram Rajabhat University 's Students and 2. study the factors that influence the choice to watch movies through promotion from the Tiktok channel of Pibulsongkram Rajabhat University 's Students. The research methodology used quantitative research. Data were collected using questionnaires with a sample group of 195 students from the Faculty of Communication Arts, Pibulsongkram Rajabhat University. The statistics used were frequency, percentage, and standard deviation. And 3. Promoting the movie on TikTok channels with influential people helps attract more people to watch the movie in the cinema by using movie trailers, synopsis and Reaction in Tiktok Channel.

Keywords : News receiving behavior, Movies, Tiktok

บทนำ

ภาพยนตร์ คือ กระบวนการบันทึกภาพด้วยฟิล์มแล้วนำออกฉายในลักษณะที่แสดงให้เห็นภาพเคลื่อนไหว ภาพที่ปรากฏบนฟิล์มภาพยนตร์หลังจากผ่านกระบวนการถ่ายทำแล้วเป็นเพียงภาพนิ่งจำนวนมาก ที่มีอิริยาบถหรือแสดงอาการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปทีละน้อยต่อเนื่องกันเป็นช่วง ๆ ตามเรื่องราวที่ได้รับการถ่ายทำและตัดต่อมา ซึ่งอาจเป็นเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง หรือเป็นการแสดงให้เหมือนจริง หรืออาจเป็นการแสดงและสร้างภาพจากจินตนาการของผู้สร้างก็ได้ กล่าวได้ว่า ภาพยนตร์เสมือนเป็นภาพนิ่งหลาย ๆ ภาพเรียงติดต่อกันอย่างต่อเนื่องใช้หลักการที่เรียกว่า การเห็นภาพติดตา และเมื่อนำเอาภาพนิ่งเหล่านั้นมาฉายดูทีละภาพด้วยอัตราความเร็วในการฉายต่อภาพเท่า ๆ กัน สายตามนุษย์จะยังคงรักษาภาพไว้ที่เรตินาเป็นช่วงระยะเวลาสั้น ๆ ประมาณ 1 ส่วน 3 วินาที ถ้าหากภายในระยะเวลาดังกล่าวมีอีกภาพแทรกเข้ามาแทนที่สมองของคนจะทำการเชื่อมโยงสองภาพเข้าด้วยกัน และจะทำหน้าที่ดังกล่าวต่อไปเรื่อย ๆ หากมีภาพต่อไปปรากฏในเวลาใกล้เคียงกัน ในกรณีที่ภาพแต่ละภาพที่มองเห็น เป็นภาพที่แสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องในลักษณะของการเคลื่อนไหว เมื่อนำมาเรียงต่อกันในระยะเวลากระชั้นชิด ภาพนิ่งเหล่านั้นจะกลายเป็นภาพเคลื่อนไหวที่ต่อเนื่องกันเป็นธรรมชาติ ปัจจุบันความเร็วที่ใช้ในการถ่ายทำคือ 24 เฟรม ต่อ 1 วินาที (Digital School Club, ND)

ด้วยความที่ภาพยนตร์เป็นสื่อที่เข้าถึงและเข้าใจโดยไม่ต้องใช้จินตนาการมาก ทำให้สามารถเข้าสู่ผู้รับสารได้ง่าย ทั้งนี้ในประเทศไทย สื่อภาพยนตร์เข้าถึงตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 และได้รับความนิยมจากประชาชนมาจวบจนปัจจุบัน ทั้งนี้มีผู้ประกอบการที่สำคัญในธุรกิจโรงภาพยนตร์ในประเทศไทย (อุมาโลม จันทรุ่งมณีกุล, 2563) ในปัจจุบันมี 2 รายที่เป็นผู้ครองส่วนแบ่งตลาด ได้แก่ เมเจอร์ซีนีเพล็กซ์ (Major Cineplex) คือ ผู้ให้บริการโรงภาพยนตร์รายใหญ่ในประเทศไทยและเป็นเครือข่ายโรงภาพยนตร์ที่มีการเติบโตสูงเป็นอันดับหนึ่งของประเทศ ทางด้านคู่แข่งโรงภาพยนตร์ในไทยอีกที่ คือ โรงภาพยนตร์เอฟเอฟ ซีเนม่าซิตี (SF Cinema City) ปัจจุบัน มีสาขาทั้งสิ้น 60 สาขา แบ่งเป็น กรุงเทพฯและปริมณฑล จำนวน 20 สาขา ภาคกลาง จำนวน 8 สาขา ภาคเหนือ จำนวน 5 สาขา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 8 สาขา ภาคตะวันออก จำนวน 12 สาขา และภาคใต้ จำนวน 7 สาขา (วราพร ปะสาวะกา, 2564)

จากที่กล่าวมา พบว่า โรงภาพยนตร์ได้เข้าถึงไปทั่วทุกพื้นที่ในประเทศไทยผ่านธุรกิจทางสรรพสินค้าแฟรนไชส์ในท้องถิ่น ส่งผลให้การรับชมภาพยนตร์เป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งที่เป็นการพักผ่อนหย่อนใจประชาชนทั่วไป โดยกิจกรรมหนึ่งในนั้นก็คือการดูหนังหรือชมภาพยนตร์ โดยเฉพาะการรับชมภาพยนตร์ในโรงฯ โดยตรงที่ได้รรถรสสมากมาย ดังนั้น การที่ประชาชนทั่วไปจะรู้รอบฉายภาพยนตร์นอกเหนือไปจากการเข้าไปดูรอบฉายหนังที่หน้าโรงหนังแล้วนั้นสำหรับในปัจจุบันได้ระบบอินเทอร์เน็ตและการมาถึงของเทคโนโลยีสื่อสังคมออนไลน์สามารถทำให้ผู้ชมสามารถเข้าข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับฉายภาพยนตร์ได้เป็นอย่างดี (เอกรงค์ ปันพงษ์ และคณะ, 2564) โดยแอปพลิเคชันตัวหนึ่งที่ช่วยให้เราได้รู้ว่าจะมีภาพยนตร์เข้าฉายได้นั้นก็คือ แอปพลิเคชัน Tiktok

ติ๊กต็อก (Tiktok) คือแอปพลิเคชันโซเชียลมีเดียที่ผู้ใช้สามารถสร้าง รับชม และแบ่งปันคลิปวิดีโอที่มีขนาดสั้น ๆ มีทั้งเสียงเพลงและเอฟเฟกต์ต่าง ๆ เป็นแอปยอดนิยมที่ผู้คนจำนวนมากใช้งานสามารถสร้างกระแสให้เป็น Virals ได้ง่าย ผ่านกลยุทธการทำ challenge ชวนผู้คนมาทำตามมีความโดดเด่นเป็นอย่างมากในด้านความคิดสร้างสรรค์จากครีเอเตอร์หรืออินฟลูเอนเซอร์มากมายหลายตาที่ใช้ Tiktok สร้างผลงานต่างๆ (Digimusketeers, 2021) ซึ่งสามารถสร้างความนิยมในการใช้ Tiktok ได้อย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่น Gen Z อย่างกลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัยที่มีสถิติการเข้าถึง Tiktok สูงที่สุด (อัปเดตการตลาด, 2568) ด้วยการใช้งานและเข้าถึงง่ายของ Tiktok นี้ส่งผลให้ธุรกิจการฉายภาพยนตร์ได้นำสื่อสังคมออนไลน์นี้มาใช้ในการโปรโมตการเข้าฉายภาพยนตร์เรื่องใหม่ ๆ ทั้งนี้จึงเป็นที่มาของการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาพฤติกรรม การรับข่าวสารจากการโปรโมตภาพยนตร์บนช่องทางติ๊กต็อก เพื่อจะได้นำข้อมูลที่ได้ค้นพบมาใช้เป็นแนวทางของผู้ประกอบการในการโปรโมตภาพยนตร์เพื่อดึงดูดให้คนเข้ามารับชมในโรงภาพยนตร์ จึงเป็นที่มาของการศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาพฤติกรรม การรับข่าวสารจากการโปรโมตภาพยนตร์บนช่องทางติ๊กต็อกของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพินุลสงคราม ดังปรากฏในเนื้อหา ดังนี้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมในการเลือกชมภาพยนตร์ผ่านช่องทาง Tiktok ของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลให้เลือกรับชมภาพยนตร์ผ่านการโปรโมตจากช่องทาง Tiktok ของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากร

ประชากรที่นำมาศึกษาคือ โดยเป็นกลุ่มวัยรุ่นที่เป็นนักศึกษาสาขานิเทศศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามจำนวน 380 คน ทั้งหมด 4 ชั้นปี

การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

โดยการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้สูตรการคำนวณของ ทาโร ยามาเน่ (พจน์ิเชยจรรยา, 2558) โดยกำหนดค่าความเชื่อมั่นอยู่ที่ร้อยละ 95 ค่าระดับความคลาดเคลื่อนไม่เกินร้อยละ 5 หรือระดับนัยสำคัญ 0.05 โดยมีสูตรคำนวณดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

N = ขนาดประชากร

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

e = ความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่าง

ซึ่งแทนค่าได้ดังนี้

$$n = \frac{380}{1 + 380 (0.05)^2}$$

$$= 194.871$$

ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้จะใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งหมด 195 คน มีการเลือกวิธีการคัดเลือกตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยแบ่งตามชั้นปี และชั้นเรียนที่นักศึกษาสาขานิเทศศาสตร์ได้เรียนอยู่ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงการคัดเลือกตัวอย่างแบบแบบกลุ่ม

ระดับชั้นปีการศึกษา	จำนวนนักศึกษา(คน)	จำนวนตัวอย่าง
ปี 1		
ห้อง 1	39	18
ห้อง 2	40	18
ห้อง 3	39	18
ปี 2		
ห้อง 1	38	18
ห้อง 2	41	18
ห้อง 3	41	18

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ระดับชั้นปีการศึกษา	จำนวนนักศึกษา(คน)	จำนวนตัวอย่าง
ปี 3		
ห้อง 1	25	17
ห้อง 2	35	18
ห้อง 3	23	17
ปี 4		
ห้อง 1	31	18
ห้อง 2	27	17
รวม	380	195

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

โดยใช้เครื่องมือแบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล โดยใช้คำถามเกี่ยวกับพฤติกรรม的开รับข่าวสารผ่านช่องทาง Tiktok ได้แก่ เปิดรับข่าวสารผ่านทาง Tiktok วันละกี่ชั่วโมง เปิดรับข่าวสาร Tiktok เกี่ยวกับเรื่องอะไร คำถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลให้ท่านเลือกมารับชมภาพยนตร์ผ่านการโปรโมตจากช่องทาง Tiktok

การทดสอบความเที่ยงตรงและความน่าเชื่อถือ

โดยการนำแบบสอบถามให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) ค่าอำนาจจำแนก ส่วนนภาษาของแบบสอบถาม (Consistency) โดยการหาดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค (Index of Item - Objective Congruence: IOC) แล้วคัดเลือกข้อที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไปมาทดลองใช้ (พัชนี เจริญรยา, 2558) จากการวิเคราะห์ พบว่า ข้อคำถามทุกข้อมี IOC เกิน 0.50 ทุกข้อ จากนั้นนำมาปรับปรุงเป็นแบบสอบถาม

จากนั้นจึงนำแบบสอบถามที่พัฒนาขึ้นไปทำการทดสอบความน่าเชื่อถือ (Reliability) ของแบบสอบถามได้ทำการทดสอบกับกลุ่มตัวอย่าง และคำนวณหาความเชื่อมั่นโดยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ SPSS for Windows แล้วทำการเปรียบเทียบเกณฑ์การประเมิน โดยทำการแจกแบบสอบถามจำนวน 20 ชุด กับกลุ่มผู้รับสารที่มีความคล้ายคลึงกับกลุ่มประชากรมากที่สุด แล้วจึงนำมาคำนวณความน่าเชื่อถือข้อคำถามโดยใช้สูตรของวิธีสัมประสิทธิ์แบบอัลฟ่า (Alpha - Coefficient) ของ Combach's Alpha จากการคำนวณ ได้ค่าความเชื่อมั่น = 0.94

ก า ร เ ก ็ บ ร ว บ ร ว ม แ ล ะ วิ เ คร า ะ ห์ ข ้อมูล

คณะผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยรวบรวมให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามโดยตรง หรือให้ตอบแบบสอบถามผ่าน Google Forms และส่งไปให้กลุ่มตัวอย่างผ่านทางสังคมออนไลน์ ช่องทางต่าง ๆ ได้แก่ Facebook, Line เป็นต้น เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างเข้าถึงช่องทางนี้ได้สะดวก และเป็นวิธีที่ผู้วิจัยได้ตัวอย่างจำนวนมากในระยะเวลาจำกัด

การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เป็นสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

1. ด้านลักษณะทางประชากรศาสตร์

ตารางที่ 2 แสดงลักษณะทางประชากรของกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรศาสตร์	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	80	41
หญิง	90	46.2
LGBT+	25	12.8
รวม	195	100.00
2. อายุ		
18 ปี	32	16.4
19 ปี	45	23.1
20 ปี	47	24.1
21 ปี	38	19.5
22 ปี	26	13.3
รวม	195	100.00
3. ชั้นปี		
ปี 1	54	27.7
ปี 2	57	29.2
ปี 3	50	25.6
ปี 4	34	17.4
รวม	195	100.00
4. รายได้เฉลี่ย		
ต่ำกว่า 5,000 บาท	94	47.7
5,000 – 10,000 บาท	52	26.7
10,000 – 15,000 บาท	30	15.4
15,000 – 20,000 บาท	9	4.6
20,000 บาทขึ้นไป	11	5.6
รวม	195	100.00

จากตารางสรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิง คือ 90 คน คิดเป็นร้อยละ 46.2 กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชายมีจำนวน 80 คน คิดเป็นร้อยละ 41 กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเพศ LGBTQ + มีจำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 12.8 ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 20 ปี มีจำนวนมากที่สุด คือ 47 คน คิดเป็นร้อยละ 24.1 รองลงมา คือ กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 19 ปี มีจำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 23.1 กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 21 ปี มีจำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 19.5 กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 18 ปี มีจำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 16.4 กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 22 ปี มีจำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 13.3 และกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุมากกว่า 22 ปี มีจำนวนน้อยที่สุด คือ 7 คน คิดเป็นร้อยละ 7.6 ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างที่อยู่ระดับชั้นปี 2 มีจำนวนมากที่สุด คือ 57 คน คิดเป็นร้อยละ 29.2 รองลงมา คือ กลุ่มตัวอย่างที่อยู่ระดับชั้นปี 1 มีจำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 27.7 กลุ่มตัวอย่างที่อยู่ระดับชั้นปี 3 มีจำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 25.6 และกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ระดับชั้นปี 4 มีจำนวนน้อยที่สุดคือ 34 คน คิดเป็นร้อยละ 17.4 ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือน 0 – 5,000 บาท มีจำนวนมากที่สุด คือ 93 คน คิดเป็นร้อยละ 47.7 รองลงมา คือ กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือน 5,000 – 10,000 บาท มีจำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 26.7 กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือน 15,000 – 20,000 บาท มีจำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 15.4 กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือน 20,000 บาทขึ้นไป มีจำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 5.6 และกลุ่มตัวอย่างที่กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือน 10,000 -15,000 บาท มีจำนวนน้อยที่สุดคือ 9 คน คิดเป็นร้อยละ 4.6 ตามลำดับ

2. ด้านการเปิดรับข่าวสารผ่านช่องทาง Tiktok และพฤติกรรมกรรับชมภาพยนตร์

ตารางที่ 3 แสดงการเปิดรับข่าวสารผ่านช่องทาง Tiktok และพฤติกรรมกรรับชมภาพยนตร์

ด้านการเปิดรับข่าวสารผ่านช่องทาง Tiktok และพฤติกรรมกรรับชมภาพยนตร์	จำนวน	ร้อยละ
1. ชั่วโมงที่เปิดรับ		
1-2	17	8.7
3-4	62	31.8
5-6	63	32.4
7-8	26	13.3
9-10	27	13.8
รวม	195	100
2. ความถี่ในการเข้าใช้สื่อสังคมออนไลน์ ในช่วงเวลา 1สัปดาห์ที่ผ่านมา		
บันเทิง	141	22.8
ดนตรี	108	17.4
ตลก	113	18.3
ท่องเที่ยว	85	13.7
ภาพยนตร์	106	17.1
รวม	619	100
3. ประเภทของภาพยนตร์ที่ชื่นชอบ		
ดราม่า	81	12.2
แอ็กชัน	87	13.1
ไซไฟ	42	6.3
ผจญภัย	73	11
ตลก	129	19.4
อาชญากรรม	70	10.5
โรแมนติก	87	13.1
สยองขวัญ	95	14.3
รวม	664	100

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ด้านการเปิดรับข่าวสารผ่านช่องทาง Tiktok และพฤติกรรมการรับชม ภาพยนตร์	จำนวน	ร้อยละ
4. กลุ่มคนที่ดูด้วย		
ดูคนเดียว	42	21.5
ดูกับเพื่อน	99	50.8
ดูกับแฟน	50	25.6
ดูกับครอบครัว	4	2.1
รวม	195	100
5. จำนวนเงินที่ใช้		
0 – 200 บาท	105	53.8
200 – 400 บาท	78	40
600 – 800 บาท	11	5.6
1,000 บาทขึ้นไป	1	0.5
รวม	195	100

จากตารางสรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างมีการเปิดรับข่าวสารทาง Tiktok วันละ 5-6 ชั่วโมง มีจำนวนมากที่สุด คือ 63 คน คิดเป็นร้อยละ 32.4 เปิดรับข่าวสารทาง Tiktok วันละ 3-4 ชั่วโมง 62 คน คิดเป็นร้อยละ 31.8 เปิดรับข่าวสารทาง Tiktok วันละ 9-10 ชั่วโมง 27 คน คิดเป็นร้อยละ 13.8 เปิดรับข่าวสารทาง Tiktok วันละ 7-8 ชั่วโมง 26 คน คิดเป็นร้อยละ 13.3 เปิดรับข่าวสารทาง Tiktok วันละ 1-2 ชั่วโมง มีจำนวนน้อยที่สุด คือ 17 คน คิดเป็นร้อยละ 8.7 ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างมีการเปิดรับข่าวสารทาง Tiktok เกี่ยวกับเรื่องบันเทิง มีจำนวนมากที่สุด คือ 141 คน คิดเป็นร้อยละ 22.8 รองลงมาคือเปิดรับข่าวสารทาง Tiktok เกี่ยวกับเรื่องตลก 113 คน คิดเป็นร้อยละ 18.3 เปิดรับข่าวสารทาง Tiktok เกี่ยวกับเรื่องดนตรี 108 คน คิดเป็นร้อยละ 17.4 เปิดรับข่าวสารทาง Tiktok เกี่ยวกับเรื่องภาพยนตร์ 106 คน คิดเป็นร้อยละ 17.1 เปิดรับข่าวสารทาง Tiktok เกี่ยวกับเรื่องท่องเที่ยว 85 คน คิดเป็นร้อยละ 13.7 และเปิดรับข่าวสารทาง Tiktok เกี่ยวกับเรื่องกีฬา มีจำนวนน้อยที่สุด คือ 66 คน คิดเป็นร้อยละ 10.7 ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างชื่นชอบประเภทภาพยนตร์ตลก มากที่สุด คือ 129 คน คิดเป็นร้อยละ 19.4 รองลงมา คือ ภาพยนตร์สยองขวัญ มีคนชื่นชอบ 95 คน คิดเป็นร้อยละ 14.3 ภาพยนตร์แอ็กชัน มีคนชื่นชอบ 87 คน คิดเป็นร้อยละ 13.1 ภาพยนตร์โรแมนติก มีคนชื่นชอบ 87 คน คิดเป็นร้อยละ 13.1 ภาพยนตร์ดราม่า มีคนชื่นชอบ 81 คน คิดเป็นร้อยละ 12.2 ภาพยนตร์ผจญภัย มีคนชื่นชอบ 73 คน คิดเป็นร้อยละ 11.0 ภาพยนตร์อาชญากรรม มีคนชื่นชอบ 70 คน คิดเป็นร้อยละ 10.5 และภาพยนตร์ไซไฟ มีคนชื่นชอบน้อยที่สุด คือ 42 คน คิดเป็นร้อยละ 6.3 ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างที่ชอบดูภาพยนตร์กับเพื่อน มีจำนวนมากที่สุด คือ 99 คน คิดเป็นร้อยละ 50.8 รองลงมา คือ กลุ่มตัวอย่างที่ชอบดูกับแฟน มีจำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 25.6 กลุ่มตัวอย่างที่ชอบดูคนเดียว มีจำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 21.5 และกลุ่มตัวอย่างที่ชอบดูกับครอบครัว มีจำนวนน้อยที่สุด คือ 4 คน คิดเป็นร้อยละ 2.1 ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างใช้เงิน 0 – 200 บาท ในการเดินมาชมภาพยนตร์ 1 รอบ มีจำนวนมากที่สุด คือ 105 คน คิดเป็นร้อยละ 53.8 รองลงมา คือ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เงิน 200 – 400 บาท มีจำนวน 78 คน คิดเป็นร้อยละ 40 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เงิน 600 – 800 บาท มีจำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 5.6 และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้เงิน 1,000 บาท มีจำนวนน้อยที่สุดคือ 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.5 ตามลำดับ

นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มตัวอย่างใช้เงิน 200 – 400 บาท ในรับชมภาพยนตร์ 1 รอบ มีจำนวนมากที่สุด คือ 85 คน คิดเป็นร้อยละ 76 รองลงมา คือ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เงิน 0 – 200 บาท มีจำนวน 76 คน คิดเป็นร้อยละ 39.0 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เงิน 600 – 800 บาท มีจำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 12.3 และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้เงิน 1,000 บาทขึ้นไป มีจำนวนน้อยที่สุดคือ 10 คน คิดเป็นร้อยละ 5.1 ตามลำดับ

3. ปัจจัยที่ส่งผลให้เลือกมารับชมภาพยนตร์ผ่านการโปรโมตจากช่องทาง Tiktok

ตารางที่ 4 แสดงปัจจัยที่ส่งผลให้ท่านเลือกมารับชมภาพยนตร์ผ่านการโปรโมตจากช่องทาง Tiktok

ปัจจัยที่ส่งผลให้ท่านเลือกมารับชม ภาพยนตร์ผ่านการโปรโมตจาก ช่องทาง Tiktok	ระดับความคิดเห็น					รวม (ร้อยละ)	$\bar{X}$	S.D	แปร ผล
	น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด				
1. บุคคลที่ท่านชื่นชอบใน Tiktok มี อิทธิพลในการดึงดูดให้ท่านไปรับชม ภาพยนตร์	3 (3.5)	10 (5.1)	46 (23.6)	60 (30.8)	76 (39)	195 (100)	4.0051	0.98702	มาก
2. ตัวอย่างภาพยนตร์เพียงอย่าง เดียวใน Tiktok ดึงดูดให้ท่านไปรับชม ภาพยนตร์	9 (4.6)	13 (6.7)	36 (18.5)	73 (37.4)	64 (32.8)	195 (100)	3.8718	1.08835	ปาน กลาง
3. ตัวอย่างภาพยนตร์ + Reaction ใน Tiktok ดึงดูดให้ท่านไปรับชม ภาพยนตร์	2 (1)	6 (3.1)	46 (23.6)	68 (34.9)	73 (37.4)	195 (100)	4.0462	0.90981	มาก
4. ตัวอย่างภาพยนตร์ + เล่าเรื่องย่อ + Reaction ใน Tiktok ดึงดูดให้ท่านไป รับชมภาพยนตร์	2 (1)	9 (4.6)	38 (19.5)	67 (37.4)	79 (40.5)	195 (100)	4.0872	0.93477	มาก
รวม	-	-	-	-	-	-	4.02	0.94	มาก

จากตารางสรุปได้ว่า พบว่าตัวอย่างภาพยนตร์ + เล่าเรื่องย่อ + Reaction ใน Tiktok ดึงดูดให้ท่านไปรับชมภาพยนตร์ อยู่ในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 4.08 รองลงมาคือ ตัวอย่างภาพยนตร์ + Reaction ใน Tiktok ดึงดูดให้ท่านไปรับชมภาพยนตร์ อยู่ในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 4.04 บุคคลที่ท่านชื่นชอบใน Tiktok มีอิทธิพลในการดึงดูดให้ท่านไปรับชมภาพยนตร์ อยู่ในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 4.00 และตัวอย่างภาพยนตร์เพียงอย่างเดียวใน Tiktok ดึงดูดให้ท่านไปรับชมภาพยนตร์ อยู่ในระดับปานกลาง ที่ค่าเฉลี่ย 3.8 ตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาในเรื่องของลักษณะประชากรของกลุ่มนักศึกษา ค้นพบว่า กลุ่มนักศึกษาเป็นเพศหญิงมากกว่า เนื่องจากปัจจุบันภาวะประชากรโลกในปัจจุบันเป็นเพศหญิงสูงกว่า เนื่องจากอัตราความอายุยืนของเพศหญิงมีมากกว่าเพศชาย อาจด้วยเหตุผลเรื่องการใช้ชีวิตที่เพศชายจะมีพฤติกรรมใช้ชีวิตที่เสี่ยงกว่าเพศหญิง (PPTV Online, 2019) นอกจากนี้ในส่วนของการรายได้ของกลุ่มนักศึกษาที่มีจำนวนมากที่สุด คือ ไม่เกิน 5,000 บาท มีเหตุผล คือ นักศึกษาโดยส่วนใหญ่ไม่ได้ทำงาน

หาเงินเลี้ยงชีพด้วยตนเองได้รับรายได้จากการที่พ่อแม่ให้เพียงเท่านั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของสุดยอด ชมสะห้าย และคณะ (2564) ได้ศึกษาภาวะการมีงานทำและรายได้ระหว่างเรียนของนักศึกษามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติวิทยาเขตเชียงใหม่ พบว่า เงินสนับสนุนระหว่างเรียนส่วนมากจากบิดามารดาผู้ปกครอง ทำงานระหว่างเรียน เงินกู้ยืมทางการศึกษา และอื่นๆ ไม่มีงานทำไม่มีรายได้ระหว่างเรียน

ในส่วนของการเปิดรับข่าวสารทาง Tiktok และพฤติกรรมของในการรับชมภาพยนตร์ของกลุ่มนักศึกษา จากการศึกษา ค้นพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการเปิดรับข่าวสารผ่านทาง Tiktok ในช่วงระยะ 5-6 ชั่วโมงต่อวัน มากที่สุด เนื่องจากในช่วงเวลาปัจจุบัน Tiktok เป็นโซเชียลมีเดียที่นิยมมากติดลำดับต้น ๆ ในประเทศไทย เป็นรองเพียงเฟซบุ๊กและไลน์เท่านั้น (อัปเดตการตลาด, 2568) ผู้คนโดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่นที่เป็นนักศึกษาจึงนิยมเปิดรับข่าวสารทางช่องทาง Tiktok สอดคล้องกับการศึกษาของศิริธร เอื้อยศิริเมธี (2567) ที่ศึกษาในเรื่องคุณลักษณะของผู้ทรงอิทธิพลกับการเปิดรับข่าวสารผ่านสื่อที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการซื้อขายสินค้าออนไลน์ของผู้บริโภคในจังหวัดนนทบุรี พบว่า ผู้บริโภคเปิดรับข่าวสารผ่านสื่อออนไลน์ทาง Tiktok มากที่สุด กลุ่มตัวอย่างเปิดรับข่าวสารผ่านทาง Tiktok เกี่ยวกับเรื่อง บันเทิง มากที่สุด นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของสิริพงษ์ สุวรรณประภักดิ์ และปัทมา สุวรรณภักดิ์ (2562) ที่ศึกษาถึงพฤติกรรมการเปิดรับ ทรรศนะ และแรงจูงใจของประชาชนที่มีต่อการเปิดรับข่าวสารผ่านสื่อออนไลน์ : กรณีศึกษาเว็บไซต์ 77 ข่าวเด็ด โดยพบว่า นักศึกษามีพฤติกรรมเปิดรับข่าวสารจากอุปกรณ์สมาร์ตโฟนเกี่ยวกับเรื่องบันเทิงในระดับมาก ทั้งนี้ผู้ตอบแบบสอบถามชอบรับชมภาพยนตร์ประเภท ตลก สอดคล้องกับการศึกษาของมัชฌิมา ศรีธธาพร และอดิสร่า พงศ์ยี่หล้า (2558) ได้ศึกษาการเลือกชมภาพยนตร์ต่างประเทศของผู้ชมในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า มนุษย์ต้องการพักผ่อนหย่อนใจและความบันเทิง ชอบรับชมกับเพื่อนมากที่สุด เพราะ คนไทยต้องการความผ่อนคลายจากความเครียดจากการเรียนการทำงาน ผู้ตอบแบบสอบถามชอบไปรับชมกับเพื่อนมากที่สุด เพราะวัยรุ่นติดสังคมเพื่อน นอกจากนี้ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามใช้เงินในการชมภาพยนตร์ 1 รอบ 200 – 400 บาท มากที่สุด โดยสอดคล้องกับการศึกษาของ วราพร ปะสาวะกา (2566) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในการเลือกชมภาพยนตร์ในโรงภาพยนตร์ พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่ใช้เงิน 201 – 400 บาท ในการรับชมภาพยนตร์ต่อรอบ

ด้านการศึกษาในเรื่องปัจจัยที่ส่งผลให้เลือกรับชมภาพยนตร์ผ่านการโปรโมตจากช่องทาง Tiktok จากศึกษา ค้นพบว่า ตัวอย่างภาพยนตร์ + เล่าเรื่องย่อ + Reaction ใน Tiktok ดึงดูดให้กลุ่มวัยรุ่นนักศึกษาไปรับชมภาพยนตร์ อยู่ในระดับมากที่สุด เพราะ ได้รู้เรื่องราวของภาพยนตร์โดยไม่ต้องทำความเข้าใจและรู้สึกเหมือนมีเพื่อนเวลาเห็นปฏิกิริยาของคนอื่นที่รับชมตัวอย่างภาพยนตร์ไปพร้อมกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ นฤมล เกตุภู (2566) ได้ทำการศึกษาประสิทธิภาพการมีส่วนร่วมของการโฆษณาคอนเทนต์วิดีโอแบบสั้นผ่านช่องทางติดต่อกับอินสตาแกรม และเฟซบุ๊ก กรณีศึกษา เพจคนจะต้องไป โดยพบว่า การโฆษณาคอนเทนต์วิดีโอสั้นทางช่องทาง Tiktok อยู่ใน 3 อันดับ ช่องทางที่สามารถสร้างการมีส่วนร่วมกับกลุ่มเป้าหมายโดยการแสดงผลโฆษณาได้ดีที่สุด

โดยผลของการศึกษาทั้งหมดที่กล่าวมานั้นมีความสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องของ Generation หรือที่เรียกสั้นๆว่า Gen คือ การแบ่งกลุ่มประชากรตามหลักประชากรศาสตร์ (Demography) กล่าวได้ว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษา 4 ชั้นปี จัดอยู่ Gen Z คือ คนที่เกิดหลัง พ.ศ. 2541-2565 (1998-2024) โดยกลุ่ม Gen Z นี้ จะเติบโตมาพร้อมกับสิ่งอำนวยความสะดวกมากมายที่อยู่แวดล้อม เป็นรุ่นที่เติบโตมาพร้อมกับเทคโนโลยีและมีความคุ้นเคยกับการใช้งานอุปกรณ์ดิจิทัลต่าง ๆ พวกเขามีความคิดสร้างสรรค์ และมีความรับผิดชอบในการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง พวกเขามีมุมมองที่หลากหลายและเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว จึงมีพฤติกรรมในการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับสื่อภาพยนตร์ผ่าน Tiktok ค่อนข้างมาก ทั้งมีพฤติกรรมในการยอมรับในการดูตัวอย่างภาพยนตร์ + เล่าเรื่องย่อ + Reaction ใน Tiktok ที่สามารถโน้มน้าวให้ไปรับชมภาพยนตร์ภายในโรงหนังได้ โดยสอดคล้องกับการศึกษาของภรภัทร ธัญเจริญ (2564) ที่กล่าวไว้ว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นวัยรุ่น Gen Y และ Z มี

การใช้แอปพลิเคชัน Tiktok ในการติดตามข่าวสาร การประชาสัมพันธ์ และองค์ความรู้ หรือ Trend ใหม่ ๆ โดยจัดได้ว่าเป็นสื่อสังคมออนไลน์ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในด้านต่าง ๆ ของวัยรุ่น

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยโดยสรุป กล่าวได้ว่า โดยส่วนใหญ่ นักศึกษาศึกษานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม มีการเปิดรับข่าวสารผ่านช่องทาง Tiktok วันละ 5 – 6 ชั่วโมง โดยเน้นรับชมเกี่ยวกับเรื่องบันเทิง อิทธิพล คลิปสั้น ซึ่งส่วนใหญ่มีพฤติกรรมชอบรับชมภาพยนตร์ตลกกับเพื่อน และการโปรโมตภาพยนตร์บนช่องทาง Tiktok ด้วยบุคคลที่มีอิทธิพลต่อจิตใจ ช่วยดึงดูดให้นักศึกษาเข้ามาชมภาพยนตร์ในโรงภาพยนตร์มากยิ่งขึ้นด้วยการใช้ตัวอย่างภาพยนตร์และการเล่าเรื่องย่อ รวมถึงปฏิริยาในช่อง Tiktok

เอกสารอ้างอิง

- นฤมล เกตุภู. (2565). การศึกษาประสิทธิผลการมีส่วนร่วมของการโฆษณาคอนเทนต์วิดีโอแบบสั้นผ่านช่องทางดิจิทัล อินสตาแกรม และเฟซบุ๊ก กรณีศึกษา เพจคนจะไปกับต้องไป [การค้นคว้าอิสระปริญญาโทบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- พัชนี เขยจรรยา. (2558). การวิจัยเชิงปริมาณทางนิเทศศาสตร์. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ภรภัทร ธัญเจริญ. (2564). พฤติกรรมการเปิดรับ ทศนคติ และการใช้งานแอปพลิเคชัน Tiktok [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธุรกิจมหาบัณฑิต.
- มัชฌิมา ศรีธนาพร และอดิลา พงศ์ยี่หล้า (2558). พฤติกรรมการเลือกชมภาพยนตร์ต่างประเทศของผู้ชมในเขตกรุงเทพมหานคร [การค้นคว้าอิสระปริญญาโทบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- วรารพ ปะสาวะกา. (2564). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในการเลือกชมภาพยนตร์ในโรงภาพยนตร์. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- ศิริธร เอียบศิริเมธี. (2024). คุณลักษณะของผู้ทรงอิทธิพลกับการเปิดรับข่าวสารผ่านสื่อที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการซื้อสินค้าออนไลน์ของผู้บริโภคในจังหวัดนนทบุรี. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ, 13(1), 121-130.
- สิริพงษ์ สุวรรณประภักดิ์ และปัทมา สุวรรณภักดิ์. (2562). พฤติกรรมการเปิดรับ ทศนคติ และแรงจูงใจของประชาชนที่มีต่อการเปิดรับข่าวสารผ่านสื่อออนไลน์: กรณีศึกษาเว็บไซต์ 77 ข่าวเด็ด. วารสารนิเทศศาสตร์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 9(2), 1-10.
- สุดยอด ชมสะห้าย และคณะ. (2564). ภาวะการมีงานทำและรายได้ระหว่างเรียนของนักศึกษามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตเชียงใหม่ ปีการศึกษา 2562. วารสารศิลปศาสตร์และอุตสาหกรรมบริการ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ, 4(2), 110-122.
- อุณาโลม จันทร์รุ่งมณีกุล. (2563). 120 ปีธุรกิจภาพยนตร์ไทย: ข้อเสนอต่อรัฐและสังคมไทย. วารสารนิเทศศาสตร์ปริทัศน์ มหาวิทยาลัยรังสิต, 24(1), 103-120.
- เอกรงค์ ปันพงษ์, ยรรยงวรกร ทองแย้ม และวราภรณ์ จันทะสร. (2564). การสื่อสารเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ในการป้องกันโรคติดต่ออุบัติใหม่สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่สังกัดมหาวิทยาลัยในจังหวัดพิษณุโลก. มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.
- อัปเดตการตลาด. (2568). Social Media ที่นิยมใช้มากที่สุดในปี 2025 คืออะไร?. <https://anga.co.th/advertising/top-social-media-platforms/>

Digital School Club. (n.d.) ภาพยนตร์ คือ. http://www.digitalschool.club/digitalschool/art/art2_2/lesson1/more1/page2_1.php

Digimusketeers (2021). รู้จัก Tiktok ดีพอหรือยัง. <https://digimusketeers.co.th/blogs/online-marketing/what-is-tiktok>

Longsa, K., Mailek, N., Krainara, P., Kamtong, S., & Sirichote, O. (2018). The Effect of Service Marketing Mix on Motorcycle Buying Decision of University Students in Muang District, Songkhla Province. *Parichart Journal*, 31(3), 161–166.

PPTV Online. (2019). เสี่ยง "คนไร้คู่ฟุ้ง" เหตุหญิงมากกว่าชาย 1.29 ล้าน. <https://www.pptvhd36.com/news>

การศึกษาความเชื่อทำเลที่ตั้งสุสานจีน(ฮวงซุ้ย) ของคนไทยเชื้อสายจีน ในจังหวัดภูเก็ต

A study of beliefs about the location of Chinese cemeteries (mausoleums) of Thai-Chinese people. in Phuket Province

อินทิรา วิจิตร¹ และวัลลภา อินทรงค์²

^{1,2}คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

s6511149113@pkru.ac.th

wanlapa.i@pkru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับทำเลที่ตั้งสุสานจีน(ฮวงซุ้ย) ของคนไทยเชื้อสายจีน จังหวัดภูเก็ต 2) เพื่อสร้างแผนที่ออนไลน์ในการแสดงตำแหน่งที่ตั้งสุสานจีน(ฮวงซุ้ย) ของคนไทยเชื้อสายจีน จังหวัดภูเก็ต ผ่านเทคโนโลยี Google Maps GIS online การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจาก 2 แหล่ง คือ ข้อมูลปฐมภูมิ ซึ่งได้จากการสำรวจภาคสนามเพื่อศึกษาทำเลที่ตั้งของสุสานจีนในจังหวัดภูเก็ต โดยการบันทึกพิกัดทางภูมิศาสตร์ ภาพถ่าย และการสำรวจลักษณะทางกายภาพ ในส่วนของข้อมูลทุติยภูมิ รวบรวมวิเคราะห์จากเอกสารวิชาการ และแหล่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องกับมิติตความเชื่อต่อสุสานจีน เพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์และอภิปรายผล พบว่าความเชื่อเรื่องฮวงซุ้ยยังคงมีอิทธิพลต่อการเลือกทำเลที่ตั้งสุสานของคนไทยเชื้อสายจีน มีปัจจัยสำคัญดังนี้ (1) ลักษณะ ภูมิประเทศที่มีเขาด้านหลังและพื้นที่โล่งด้านหน้า (2) ทิศทางการวางสุสานที่สัมพันธ์กับธาตุประจำตัวของผู้ตาย (3) ความสัมพันธ์ของที่ตั้งกับแหล่งน้ำและเส้นทางลม ทั้งนี้ผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิมจากจีนแผ่นดินใหญ่กับการปรับตัวให้เข้ากับบริบทท้องถิ่นของภูเก็ต ในส่วนการพัฒนาแผนที่ออนไลน์ สามารถแสดงข้อมูลตำแหน่งที่ตั้งสุสานจีน ซึ่งเข้าถึงข้อมูลผ่านอุปกรณ์เคลื่อนที่ รวมถึงสามารถดูรายละเอียดจุดสำคัญ และยังเป็นการอนุรักษ์ เผยแพร่ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ในรูปแบบดิจิทัลสำหรับคนรุ่นหลัง

คำสำคัญ : ความเชื่อ สุสานจีน(ฮวงซุ้ย) คนไทยเชื้อสายจีน

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the beliefs regarding the location of Chinese cemeteries among Thai-Chinese people in Phuket Province; and 2) to create an online map displaying the locations of Chinese cemeteries of Thai-Chinese people in Phuket Province using Google Maps GIS technology. This research is a qualitative study collecting data from two main sources. Primary data was obtained through field surveys to examine the locations of Chinese cemeteries in Phuket Province, involving the recording of geographic coordinates, photographs, and physical characteristic assessments. Secondary data was gathered and analyzed from academic literature and electronic resources related to belief dimensions concerning Chinese cemeteries. Both data sets were utilized to facilitate comprehensive analysis and discussion of the findings. The findings revealed that the belief in Chinese cemeteries continued to influence the selection of cemetery sites among Thai-Chinese people, with the following key factors: (1) the geographical characteristics of having a mountain behind and an open area in front; (2) the orientation

of the cemetery, which was aligned with the deceased's zodiac element; and (3) the relationship between the location and nearby water sources and wind paths. The integration of traditional Chinese beliefs with local adaptations in the context of Phuket was evident. Regarding the development of the online map, it successfully displayed the locations of Chinese cemeteries, accessible via mobile devices, and allowed users to view detailed information about key points. The map also serves as a means to preserve and promote cultural wisdom in a digital format for future generations.

keywords : beliefs, chinese cemeteries, thai-chinese people.

บทนำ

ความเชื่อในการเลือกสรรทำเลที่ตั้งสถานที่ ทั้งสำหรับคนเป็นและคนตายของคนจีนนั้น คนเป็นและคนตาย มิได้แยกจากกันโดยสิ้นเชิง ยังมีความผูกพันและปฏิบัติต่อกัน คนเป็นยังเคารพกราบไหว้ และนับถือคนตาย คนเป็นยังคงมีความผูกพันกับผู้ล่วงลับอย่างแน่นแฟ้น ทั้งยังแสดงความเคารพ กราบไหว้ และนับถือบรรพบุรุษอย่างต่อเนื่อง มีการปฏิบัติต่อผู้ตายอย่างสม่ำเสมอ ผ่านพิธีกรรมหรือการไปเยี่ยมสุสาน แสดงถึงความกตัญญูและความเชื่อว่าดวงวิญญาณของผู้ล่วงลับยังมีบทบาทต่อชีวิตของลูกหลาน เพราะคนตายเป็นบรรพบุรุษ เป็นตระกูล เป็นเชื้อสายที่คนเป็นต้องแสดงความกตัญญู เคารพกราบไหว้เพื่อให้ผู้ ที่อาศัยในบ้านมีความสุขในครอบครัว ความเจริญในหน้าที่การงาน ด้านสุขภาพที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ และความปลอดภัยในทรัพย์สิน และความเชื่อในฮวงจุ้ยที่ว่า บ้านที่ดีอยู่แล้วเจริญรุ่งเรือง (วรเทพ บุญชริกมาศ) เพราะฉะนั้นสุสานของบรรพบุรุษจึงเป็นตัวแปรสำคัญต่อความเป็นอยู่ สุขภาพ ร่างกาย และความเจริญมั่นคงของลูกหลานในตระกูล หากสุสานมีชัยภูมิที่ดีก็จะส่งผลให้ครอบครัวเจริญรุ่งเรือง แต่หากสุสานมีชัยภูมิไม่เหมาะสม พื้นที่ไม่ถูกต้องตามหลักความเชื่อ ก็ส่งผลกระทบทางลบต่อลูกหลาน ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ เกรียงไกร บุญธกานนท์ (2563) ที่ว่า "ถ้าตระกูลดี ลูกหลานดี ก็แสดงว่ามีสุสานที่ดีคอยส่งเสริมลูกหลาน"

การอพยพและการติดต่อค้าขายของชาวจีนเข้ามาในประเทศไทยนั้น ได้นำพาวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม และความเชื่อจากจีนแผ่นดินใหญ่มาเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต และถ่ายทอดสู่รุ่นลูกหลาน การปฏิบัติตามประเพณีและความเชื่อดั้งเดิมของชาวจีนนั้น เป็นสิ่งที่สร้างความอบอุ่น มั่นคง และเข้มแข็งในจิตใจเมื่อต้องเผชิญกับความท้าทายต่างๆ โดยพื้นฐานแล้วชาวจีนมีความเชื่อในเรื่องผีสงเคราะห์และการบูชาบรรพบุรุษ อีกทั้งยังเคร่งครัดในระเบียบประเพณีซึ่งมีรากฐานมาจากลัทธิขงจื๊อ อันเป็นที่มาของประเพณีจีนต่างๆ ที่ปรากฏในสังคมไทย ได้แก่ ตรุษจีน หยวนเซียว ชิงหมิง (เซ็งเม้ง) ตรุษจีน (ขนมจ้าง) สารทจีน ไหว้พระจันทร์ และไหว้เจ้าประจำปี ในการประกอบพิธีกรรมทั้งในรอบชีวิตและรอบปีของชาวจีนในประเทศไทยนั้น สิ่งที่น่าสนใจคือไม่ได้คงรูปแบบดั้งเดิมทั้งหมด แต่มีการลดทอนขั้นตอนและปรับเปลี่ยนให้เข้ากับบริบทสังคมไทย แสดงให้เห็นถึงการผสมผสานทางวัฒนธรรม อันเป็นผลมาจากอิทธิพลของวัฒนธรรมไทยซึ่งเป็นวัฒนธรรมหลักที่ห้อมล้อมอยู่ (นภัสวรรณ สุภาทิพย์และคณะ, มปป)

จังหวัดภูเก็ตเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีชุมชนชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ทั่วทั้งเกาะ โดยเฉพาะในพื้นที่ประกอบอาชีพค้าขาย ทำเหมืองแร่ดีบุก และทำเกษตรกรรม ก่อให้เกิดชุมชนทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ มีทั้งอาคารตึกแถวและบ้านเรือนเดี่ยวที่แตกต่างกันไปตามบริบทพื้นที่และสังคม กลุ่มชาวจีนในภูเก็ตเหล่านี้ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีในรูปแบบสังคมจีนไว้ได้ค่อนข้างมาก (ศุภิมา นนกุล วงศ์สุภาพ, 2544) จากการศึกษาเกี่ยวกับคติความเชื่อและบทบาทของระบบความเชื่อฮวงจุ้ยในวิถีชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีน พบว่า ความเชื่อเรื่องฮวงจุ้ยแพร่กระจายเข้ามาสู่สังคมไทยผ่านทางกลุ่มชาวจีนที่อพยพมาตั้งถิ่นฐาน และได้รับอิทธิพลแนวคิดในการปฏิบัติตนให้เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ โดยคติความเชื่อเรื่องฮวงจุ้ยสำหรับสุสานถือเป็นเอกลักษณ์ของเอกภาพทางสายตระกูล (ณัฐธิดา สุขมนัส, 2539) เมื่อชาวจีนอพยพเข้ามาในจังหวัดภูเก็ตจึงได้นำเอกลักษณ์ที่บ่งบอกถึงสายตระกูลของตนเองมาด้วย นั่นคือการสร้างสุสานจีนหรือฮวงจุ้ย ซึ่งสะท้อนถึงความเชื่อและ

ภูมิปัญญาดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น สุสานจีนในภูเก็ตจึงไม่เพียงแต่เป็นสถานที่เก็บร่างของผู้ล่วงลับ แต่ยังเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของคนที่มีชีวิตอยู่กับบรรพบุรุษผ่านหลักการเลือกทำเลที่ตั้ง การออกแบบ และการจัดวางองค์ประกอบต่างๆ ของสุสาน

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มุ่งเน้นที่จะศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับทำเลที่ตั้งสุสานจีน (ฮวงซุ้ย) ของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดภูเก็ต เพื่อให้เห็นถึงประเพณีและวัฒนธรรมที่ยังคงรักษาไว้อย่างเหนียวแน่น รวมถึงปัจจัยต่างๆ ในการเลือกทำเลที่ตั้งและการสร้างสุสานตามหลักความเชื่อที่สืบทอดกันมา งานวิจัยนี้จะนำไปสู่ความเข้าใจในระบบความเชื่อที่มีต่อสุสานจีนหรือฮวงซุ้ย อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดภูเก็ต และสะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิมกับบริบทสังคมปัจจุบัน งานวิจัยเรื่องการศึกษาค้นคว้าความเชื่อทำเลที่ตั้งสุสานจีน(ฮวงซุ้ย) ของคนไทยเชื้อสายจีน ในจังหวัดภูเก็ต มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับทำเลที่ตั้งสุสานจีน(ฮวงซุ้ย) ของคนไทยเชื้อสายจีน จังหวัดภูเก็ต 2) เพื่อสร้างแผนที่ออนไลน์ในการแสดงตำแหน่งที่ตั้งสุสานจีน(ฮวงซุ้ย) ของคนไทยเชื้อสายจีน จังหวัดภูเก็ต ผ่านเทคโนโลยี Google Maps GIS online การศึกษาเรื่องฮวงซุ้ยถือเป็นการเรียนรู้ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ลึกซึ้ง ซึ่งไม่เพียงส่งเสริมความเข้าใจในมิติของประเพณีและความเชื่อเท่านั้น แต่ยังสามารถนำมาพัฒนาและยกระดับแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้มีเอกลักษณ์ สร้างประสบการณ์ที่น่าจดจำแก่ผู้มาเยือน และขับเคลื่อนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติของคุณค่าและจิตวิญญาณท้องถิ่น

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้านี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ในเรื่องความเชื่อทำเลที่ตั้งสุสานจีน (ฮวงซุ้ย) ของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดภูเก็ต มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1.เพื่อศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับทำเลที่ตั้งสุสานจีน(ฮวงซุ้ย) ในจังหวัดภูเก็ต 2.การสร้างแผนที่ออนไลน์ในการแสดงตำแหน่งที่ตั้งสุสานจีน (ฮวงซุ้ย) ในจังหวัดภูเก็ต ผ่านเทคโนโลยี Google Maps GIS online โดยการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เนื้อหาวิชาการ กำหนดเป้าหมาย วิเคราะห์และเตรียมข้อมูล ประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์(Google Maps GIS online) เพื่อสร้างแผนที่ออนไลน์ในการแสดงตำแหน่งที่ตั้งสุสานจีน(ฮวงซุ้ย) ภายในจังหวัดภูเก็ต

1. ขอบเขตการศึกษา

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ พื้นที่ในจังหวัดภูเก็ตโดยการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบของเทคโนโลยี Google Maps GIS online โดยใช้ยานพาหนะเป็นรถจักรยานยนต์ส่วนบุคคลในการวิเคราะห์เส้นทางเพื่อสำรวจเส้นทางและสถานที่ตั้งสุสานจีน(ฮวงซุ้ย) ในการใช้งานจริงตามเส้นทาง

พบว่า คนไทยเชื้อสายจีน ในจังหวัดภูเก็ต จะมีความเชื่อในเรื่องของทำเลที่ตั้งสุสานจีน(ฮวงซุ้ย) เยอะมากเพราะในจังหวัดภูเก็ตมีคนไทยเชื้อสายจีนเยอะ ซึ่งความเชื่อพวกนี้ก็ได้รับการสืบทอดกันมาจนกลายเป็นวัฒนธรรมที่ต้องยึดถือกันเรื่อยมา และประกอบกับในพื้นที่จังหวัดภูเก็ตจะพบเจอกับฮวงซุ้ยเยอะมาก ซึ่งจากที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาพบเจอสุสานจีน(ฮวงซุ้ย)

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นการรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่ในประเด็นทำเลที่ตั้งสุสานจีน(ฮวงซุ้ย) ในจังหวัดภูเก็ตที่เกี่ยวกับความเชื่อด้านทำเลของสุสานจีน(ฮวงซุ้ย) และจัดเก็บข้อมูลตำแหน่งพิกัดเพื่อแสดงตำแหน่งที่ตั้งสุสานจีน(ฮวงซุ้ย) เป็นแผนที่ออนไลน์

2.2 ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัย หนังสือ วารสาร อินเทอร์เน็ต ที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลคุณลักษณะของพื้นที่ศึกษาความเชื่อที่มีต่อสุสานจีน(ฮวงซุ้ย) ในจังหวัดภูเก็ต

3. ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

3.1 เก็บรวบรวมและจัดทำฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ของตำแหน่งที่ตั้งสุสานจีน(ฮวงซุ้ย) ในจังหวัดภูเก็ต ลงพื้นที่สำรวจเก็บข้อมูลลักษณะทางกายภาพและเก็บภาพของตำแหน่งที่ตั้งสุสานจีน(ฮวงซุ้ย) ในจังหวัดภูเก็ต

3.2 นำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจซึ่งได้ตำแหน่งที่ตั้งสุสานจีน(ฮวงซุ้ย) ในจังหวัดภูเก็ตทั้ง 58 แห่ง จัดเก็บตำแหน่งพิกัดทางภูมิศาสตร์และจัดทำฐานข้อมูลเชิงคุณลักษณะ ได้แก่ ชื่อ ที่ตั้ง และสภาพทั่วไป ของตำแหน่งที่ตั้งสุสานจีน (ฮวงซุ้ย) เพื่อประกอบการอธิบายในแผนที่ออนไลน์

3.3 การสร้างแผนที่ออนไลน์ผ่านเทคโนโลยี Google Maps โดยการนำเข้าข้อมูลเชิงพื้นที่และนำเข้าข้อมูลเชิงตารางที่มีระบบพิกัดอ้างอิงทางภูมิศาสตร์ (latitude, longitude) ที่มีค่าพิกัด X,Y ใส่ไว้ที่ google maps API

3.4 กำหนดชั้นของข้อมูลแผนที่ออนไลน์พร้อมทั้งใส่ภาพหรือวิดีโอตามความต้องการ จากนั้นปรับแต่งสัญลักษณ์และแก้ไขชื่อตามชื่อสถานที่นั้น

3.5 ส่งออกแผนที่ออนไลน์ที่สร้างด้วยเทคโนโลยี Google Maps GIS online การใช้งานผ่านระบบ Google Maps บนสมาร์ตโฟนหรือคอมพิวเตอร์ได้อย่างสะดวกง่ายและรวดเร็ว

ผลการวิจัย

1. การศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับทำเลที่ตั้งสุสานจีน(ฮวงซุ้ย) ของคนไทยเชื้อสายจีน จังหวัดภูเก็ต ผลการวิจัย พบว่าคนไทยเชื้อสายจีนในภูเก็ตยังคงยึดมั่นในประเพณีและความเชื่อที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น โดยเฉพาะความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสุสานจีน (ฮวงซุ้ย) ซึ่งได้รับอิทธิพลจากหลักฮวงจุ้ย ผู้คนในภูเก็ตยังคงรักษาความเชื่อเรื่องการเลือกทำเลสุสานให้สอดคล้องกับหลักฮวงจุ้ย เพื่อให้เกิดพลังที่ดีและส่งผลดีต่อชีวิตของคนรุ่นหลัง โดยการเลือกทำเลนั้นจะพิจารณาจากทิศทางและภูเขา รวมถึงปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ความสะดวกในการเดินทาง ซึ่งสอดคล้องกับ นฤมล ลิ้มยะชาติ (2559) ที่ได้กล่าวว่า ระบบความเชื่อของชาวจีนมีลักษณะเป็นความเชื่อแบบสังเคราะห์ เป็นการยอมรับระบบความเชื่อหลายอย่างซึ่งมีที่มาจากแหล่งแตกต่างกัน โดยนำมาผสมผสานจนเกิดเป็นรูปแบบเฉพาะของชาวจีนและเมื่อชาวจีนเหล่านี้อพยพสู่ประเทศไทยก็ได้นำความเชื่อในด้านศาสนา พิธีกรรมและเทศกาลติดตามเข้ามาด้วย จากการวิจัยพบความเชื่อเกี่ยวกับทำเลที่ตั้งสุสานจีน(ฮวงซุ้ย) ของคนไทยเชื้อสายจีน 3 ประการ ดังต่อไปนี้

1.1 ลักษณะภูมิประเทศที่มีเขาด้านหลังและพื้นที่โล่งด้านหน้า ซึ่งพบว่า จังหวัดภูเก็ตมีลักษณะเป็นหมู่เกาะวางตัวในแนวจากทิศเหนือไปทิศใต้ พื้นที่ส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 70 เป็นภูเขา มียอดเขาที่สูงที่สุด คือ ยอดเขาไม้เท้าสิบสอง สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 529 เมตร และประมาณร้อยละ 30 เป็นพื้นที่ราบอยู่ตอนกลางและตะวันออกของเกาะ พื้นที่ชายฝั่งด้านตะวันออกเป็นดินเลนและป่าชายเลน ส่วนชายฝั่งทะเลด้านตะวันตกเป็นภูเขา และหาดทรายที่สวยงาม (ศูนย์ภูมิอากาศ กองพัฒนาอุตุนิยมวิทยา, 2566) จากการที่มีลักษณะภูมิประเทศที่มีภูเขาจำนวนมากจึงเหมาะต่อการสร้างสุสานจีน(ฮวงซุ้ย) ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่บนเนินเขาโดยจะอยู่ด้านหลังสุสานจีน(ฮวงซุ้ย) และบริเวณรอบ ๆ จะเป็นที่โล่ง เนื่องจากภูเขาสื่อถึงตำแหน่งที่มีพลังงานที่ดี

1.2 ทิศทางการวางสุสานที่สัมพันธ์กับธาตุประจำตัวของผู้ตาย อรุณวิชญ์ วงศ์จิตพัฒน์ (2046) ปีเกิดต้องสมพงษ์กับทิศที่บรรจุนิ่วว่าคนตายแล้ว จะฝังทิศใดก็ได้ต้องดูว่าธาตุปีเกิดของบรรพบุรุษ (ทั้งชายและหญิง) กับธาตุทิศที่จะฝังเข้ากันได้หรือไม่ 1.หากเป็นทิศทางส่งเสริม ก็จะได้ผลดีนอกจากนี้ ยังต้องดูตำแหน่งของลูกแต่ละคนที่ถูกกำหนดจากทิศทางสุสานว่าเข้ากันได้กับธาตุปีเกิดของแต่ละคนด้วยหรือไม่ 2.ฤกษ์ยามถูกต้องและเหมาะสม ในสมัยโบราณ หากเป็นทิศห้ามฝังประจำปีลูกหลานจะฝังในปีถัดไป เพื่อให้ได้ฤกษ์ที่ดี (ไม่ใช่ 7 วันฝัง) เนื่องจากการเลือกทิศหน้าหลุมต้องหันทิศให้ถูกกับดวงของเจ้าของหลุม โดยยึดจากหลักของปีเกิด และปีเกิดไม่ควรหันไปทางทิศใด เช่น ปีมะแม ไม่ควรหันหน้าไปทางทิศตะวันออก

1.3 ความสัมพันธ์ของที่ตั้งกับแหล่งน้ำและเส้นทางลม หลักวิชาฮวงจุ้ยจะเน้นถึงความสำคัญของธรรมชาติอยู่ 2 สิ่ง ได้แก่ ภูเขาและน้ำ ภูเขาหมายถึงพลังงาน อำนาจ และน้ำหมายถึงโชคลาภ เพราะน้ำจะเป็นตัวดึงพลังขึ้นหรือ พลังชีวิตให้ไหลเวียนได้อย่างสะดวก บริเวณสันเขา เรียกว่าบริเวณ หัวมังกร และถือเป็นทำเลที่มีความเหมาะสมต่อการสร้าง สุสานมากที่สุดตามหลักฮวงจุ้ย สุสานจีน(ฮวงจุ้ย)ส่วนใหญ่จะมีบ่อน้ำอยู่ด้านหน้า ซึ่งตามหลักฮวงจุ้ยสุสาน แม่น้ำเปรียบกับเลือดมังกร มีความหมายเชิงสัญลักษณ์ว่า บารมีและความเจริญรุ่งเรืองและน้ำยังเป็นตัวช่วยในการดึงพลังงานที่ดีเข้าสู่พื้นที่

จากการสำรวจพื้นที่สุสานจีน(ฮวงจุ้ย) ในจังหวัดภูเก็ตพบจำนวน 58 แห่ง ซึ่งสามารถแบ่งเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

1) สุสานสาธารณะ หรือสุสานของชุมชน เป็นสุสานสำหรับครอบครัวอื่น ๆ ใช้แทนสุสานส่วนตัวด้วยการใช้พื้นที่ร่วมกันในการฝังศพ ซึ่งมีพื้นที่ขนาดใหญ่ จากการสำรวจพบ 7 แห่ง ได้แก่ ในอำเภอเมือง 5 แห่ง อำเภอกะทู้ 1 แห่ง และอำเภอถลาง 1 แห่ง

2) สุสานของครอบครัว หรือสุสานส่วนตัว เป็นสุสานที่เก็บความทรงจำของสมาชิกในครอบครัว เป็นสถานที่แห่งความใกล้ชิดสำหรับสมาชิกครอบครัวทั้งที่ยังมีชีวิตอยู่และเสียชีวิตไปแล้ว โดยจะอยู่ในพื้นที่ส่วนตัวหรือที่ดินของตระกูลจากการสำรวจพบ 51 แห่ง ได้แก่ ในอำเภอเมือง 41 แห่ง อำเภอกะทู้ 1 แห่ง และอำเภอถลาง 17 แห่ง

2. เพื่อสร้างแผนที่ออนไลน์ในการแสดงตำแหน่งที่ตั้งสุสานจีน(ฮวงจุ้ย) ของคนไทยเชื้อสายจีน จังหวัดภูเก็ต ผ่านเทคโนโลยี Google Maps GIS online การวิจัยพบว่าจากการสำรวจตำแหน่งที่ตั้งของสุสานจีน(ฮวงจุ้ย) ในจังหวัดภูเก็ต พบจำนวน 58 แห่ง โดยได้แบ่งกลุ่มเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ 1.สุสานสาธารณะ 2.สุสานของครอบครัว ดังนี้

ตารางที่ 1 ตำแหน่งที่ตั้ง สุสานจีน(ฮวงจุ้ย) แบบ.สุสานสาธารณะ หรือสุสานของชุมชน

ลำดับ	ชื่อสถานที่	ละติจูด	ลองจิจูด
1	สุสานกว้างตุง ต.วิชิต อ.เมือง	7°51'58"N	98°22'45"E
2	สุสานหลังสนามศุภรกุล ต.วิชิต อ.เมือง	7°53'24"N	98°22'19"E
3	สุสานเขารัง ต.วิชิต อ.เมือง	7°53'25"N	98°22'42"E
4	สุสานเขาล้อม ต.วิชิต อ.เมือง	7°51'47"N	98°22'27"E
5	สุสานก่อนถึงวัดเทพ ต.วิชิต อ.เมือง	7°51'47"N	98°22'14"E
6	สุสานจีนเชิงทะเล ต.เชิงทะเล อ.ถลาง	7°59'04"N	98°18'00"E
7	สุสานควนลิ้มซาน ต.กะทู้ อ.กะทู้	7°53'55"N	98°21'33"E

ตารางที่ 2 ตำแหน่งที่ตั้ง สุสานจีน(ฮวงจุ้ย) แบบ.สุสานของครอบครัว หรือสุสานส่วนตัว

ลำดับ	ชื่อสถานที่	ละติจูด	ลองจิจูด
1	สุสาน 1 ต.วิชิต อ.เมือง	7°52'13"N	98°21'10"E
2	สุสาน 2 ต.วิชิต อ.เมือง	7°52'16"N	98°21'16"E
3	สุสาน 3 ต.วิชิต อ.เมือง	7°52'07"N	98°21'09"E
4	สุสาน 4 ต.วิชิต อ.เมือง	7°53'27"N	98°23'00"E
5	สุสาน 5 ต.วิชิต อ.เมือง	7°52'02"N	98°22'38"E
6	สุสาน 6 ต.วิชิต อ.เมือง	7°51'48"N	98°22'29"E
7	สุสาน 7 ต.วิชิต อ.เมือง	7°51'48"N	98°22'31"E
8	สุสาน 8 ต.วิชิต อ.เมือง	7°51'50"N	98°22'32"E
9	สุสาน 9 ต.วิชิต อ.เมือง	7°51'50"N	98°22'32"E

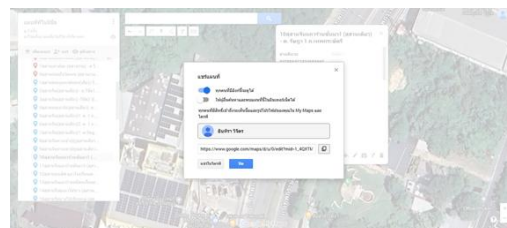
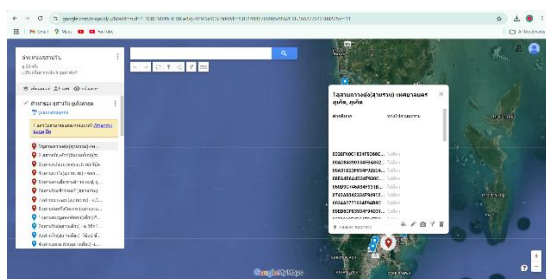
ตารางที่ 2 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อสถานที่	ละติจูด	ลองจิจูด
10	สุสาน 10 ต.วิชิต อ.เมือง	7°51'51"N	98°22'34"E
11	สุสาน 11 ต.วิชิต อ.เมือง	7°51'51"N	98°22'36"E
12	สุสาน 12 ต.วิชิต อ.เมือง	7°51'53"N	98°22'29"E
13	สุสาน 13 ต.วิชิต อ.เมือง	7°51'54"N	98°22'30"E
14	สุสาน 14 ต.วิชิต อ.เมือง	7°51'54"N	98°22'32"E
15	สุสาน 15 ต.วิชิต อ.เมือง	7°52'05"N	98°22'33"E
16	สุสาน 16 ต.วิชิต อ.เมือง	8°02'48"N	98°20'26"E
17	สุสาน 17 ต.วิชิต อ.เมือง	7°51'55"N	98°22'53"E
18	สุสาน 18 ต.วิชิต อ.เมือง	7°52'01"N	98°22'57"E
19	สุสาน 19 ต.วิชิต อ.เมือง	7°54'11"N	98°23'32"E
20	สุสาน 20 ต.วิชิต อ.เมือง	7°53'41"N	98°24'12"E
21	สุสาน 21 ต.รัชฎา อ.เมือง	7°53'13"N	98°24'32"E
22	สุสาน 22 ต.รัชฎา อ.เมือง	7°53'11"N	98°24'32"E
23	สุสาน 23 ต.รัชฎา อ.เมือง	7°53'48"N	98°24'23"E
24	สุสาน 24 ต.รัชฎา อ.เมือง	7°54'32"N	98°23'37"E
25	สุสาน 25 ต.รัชฎา อ.เมือง	7°54'14"N	98°23'20"E
26	สุสาน 26 ต.รัชฎา อ.เมือง	7°54'16"N	98°23'20"E
27	สุสาน 27 ต.รัชฎา อ.เมือง	8°05'09"N	98°19'36"E
28	สุสาน 28 ต.รัชฎา อ.เมือง	8°06'15"N	98°20'17"E
29	สุสาน 29 ต.รัชฎา อ.เมือง	8°00'05"N	98°18'35"E
30	สุสาน 30 ต.รัชฎา อ.เมือง	7°56'10"N	98°23'43"E
31	สุสาน 31 ต.รัชฎา อ.เมือง	7°54'17"N	98°23'28"E
32	สุสาน 32 ต.เกาะแก้ว อ.เมือง	7°56'39"N	98°23'31"E
33	สุสาน 33 ต.เกาะแก้ว อ.เมือง	8°10'23"N	98°17'40"E
34	สุสาน 34 ต.เกาะแก้ว อ.เมือง	7°59'06"N	98°21'01"E
35	สุสาน 35 ต.ฉลอง อ.เมือง	7°51'28"N	98°20'52"E
36	สุสาน 36 ต.ไม้ขาว อ.ถลาง	7°58'59"N	98°21'08"E
37	สุสาน 37 ต.ไม้ขาว อ.ถลาง	7°54'57"N	98°23'50"E
38	สุสาน 38 ต.ไม้ขาว อ.ถลาง	8°05'26"N	98°20'16"E
39	สุสาน 39 ต.ศรีสุนทร อ.ถลาง	8°07'13"N	98°19'54"E
40	สุสาน 40 ต.ศรีสุนทร อ.ถลาง	8°02'44"N	98°20'27"E
41	สุสาน 41 ต.ศรีสุนทร อ.ถลาง	7°51'55"N	98°22'52"E
42	สุสาน 42 ต.ศรีสุนทร อ.ถลาง	7°58'18"N	98°19'48"E
43	สุสาน 43 ต.ศรีสุนทร อ.ถลาง	7°58'25"N	98°21'11"E
44	สุสาน 44 ต.เชิงทะเล อ.ถลาง	7°59'01"N	98°18'24"E

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อสถานที่	ละติจูด	ลองจิจูด
45	สุสาน 45 ต.เชิงทะเล อ.กลาง	7°53'36"N	98°22'57"E
46	สุสาน 46 ต.เชิงทะเล อ.กลาง	7°59'12"N	98°19'22"E
47	สุสาน 47 ต.เชิงทะเล อ.กลาง	7°59'09"N	98°19'31"E
48	สุสาน 48 ต.เชิงทะเล อ.กลาง	7°59'09"N	98°19'31"E
49	สุสาน 49 ต.เชิงทะเล อ.กลาง	7°59'51"N	98°18'45"E
50	สุสาน 50 ต.เทพกระษัตรี อ.กลาง	7°52'00"N	98°22'22"E
51	สุสาน 51 ต.กะทู้ อ.กะทู้	7°55'21"N	98°19'43"E

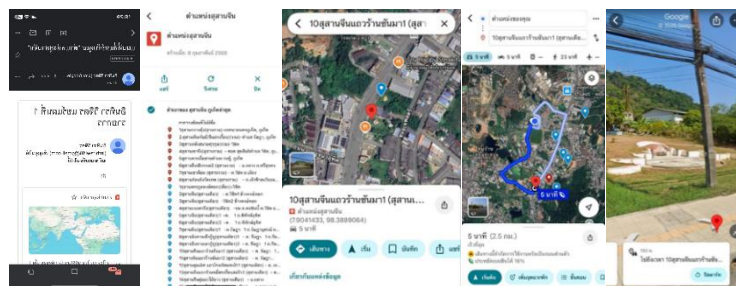
สามารถแสดงตำแหน่งที่ตั้งสุสานจีน (ฮวงซุ้ย) เป็นแผนที่ออนไลน์ โดยมีการแสดงผลการจัดการข้อมูลเป็น 2 รูปแบบ คือ (1) สำหรับผู้ดูแลระบบ (Administrator Interface) ซึ่งรองรับการปรับปรุงข้อมูลแบบเรียลไทม์ ผ่านระบบรับรองความถูกต้องด้วยบัญชี Gmail โดยไม่จำเป็นต้องใช้ซอฟต์แวร์เฉพาะทาง (2) ส่วนแสดงผลสำหรับผู้ใช้งานทั่วไป (User Interface) ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนแสดงแผนที่หลัก (Base Map) สำหรับแสดงข้อมูลพื้นฐานเชิงพื้นที่ ชั้นข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Layers) ที่แสดงตำแหน่งสุสานมุสลิมพร้อมข้อมูลเชิงอธิบาย และภาพประกอบที่กำหนดไว้ในการศึกษา

ภาพที่ 1 การสร้างแผนที่ออนไลน์ผ่าน Google Maps GIS ภาพที่ 2 การใช้งานแผนที่ออนไลน์จากช่องทางอีเมล
ที่มา : อินทรา วิจิตร, 2567

นอกจากนี้เพื่อความสะดวกในการนำทางแผนที่ที่ตั้งสุสานจีน(ฮวงซุ้ย) ผ่านเทคโนโลยี Google Maps GIS online ผู้ใช้งานสามารถเรียกใช้งานหรือส่งต่อแผนที่ไปยังผู้อื่นได้อีกหลายช่องทาง เช่น E-mail หรือสามารถแชร์ลิงก์ให้ผู้อื่นได้ตามต้องการ ดังภาพประกอบที่ 2 อีกทั้งยังสามารถสืบค้นรายละเอียดของตำแหน่งที่ตั้งนั้นก่อนเดินทาง ใช้ในการดูแผนที่ตำแหน่งที่ตั้งโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายในการติดตั้ง

สำหรับการเรียกใช้งานตำแหน่งที่ตั้งสุสานจีน(ฮวงซุ้ย) แบบออนไลน์ผ่านอุปกรณ์เคลื่อนที่หรือสมาร์ทโฟน ใช้ในการนำทางจากตำแหน่งปัจจุบันของผู้ใช้ไปยังตำแหน่งที่ตั้งของสุสานจีน(ฮวงซุ้ย) ที่ต้องการผ่าน Google Maps สามารถแสดงผลทั้งชื่อแผนที่ รายละเอียดแผนที่ตามที่ผู้วิจัยได้กำหนดให้แสดงผล ได้แก่ ชื่อสถานที่ของสุสานจีน (ฮวงซุ้ย) รูปภาพประกอบ และตำแหน่งที่ตั้งเพื่อให้ผู้ใช้งานสามารถเดินทางไปยังตำแหน่งที่ตั้งของสุสานจีน (ฮวงซุ้ย) ตามที่ต้องการ และวางแผนการเดินทางได้โดยสะดวก สะดวกในภาพประกอบที่ 3

ภาพที่ 3 การใช้งานแผนที่ออนไลน์จากช่องทางอีเมลหรือ การแชร์ลิงก์

ที่มา: อินทิรา วิจิตร, 2567, [ภาพจากสมาร์ทโฟน]

การพัฒนาแผนที่ออนไลน์แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ การมีแผนที่ออนไลน์ที่แสดงตำแหน่งสุสาน ช่วยย้ำให้เห็นความสำคัญของเครือญาติและบทบาททางสังคมในอดีต การระบุสถานที่เหล่านี้ในแผนที่ออนไลน์ช่วยกระตุ้นการท่องเที่ยวในพื้นที่ใกล้เคียง เช่น ร้านอาหารพื้นเมือง ร้านขายของที่ระลึก หรือบริการนันทนาการในเส้นทางวัฒนธรรม ยังช่วยสนับสนุนเศรษฐกิจของชุมชนไทยเชื้อสายจีนที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานพิธีต่าง ๆ เช่น ร้านขายของไหว้ บริการทำความสะอาดสุสาน หรือพิธีกรรมไหว้บรรพบุรุษ

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยในประเด็นเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับทำเลที่ตั้งสุสานจีนของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดภูเก็ตมีรากฐานมาจากภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ผสมผสานระหว่างความเชื่อทางศาสนา ปรัชญา และการสังเกตธรรมชาติอย่างละเอียด โดยเฉพาะหลักฮวงจุ้ยที่ให้ความสำคัญกับความสมดุลของพลังงานในธรรมชาติ มีลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดภูเก็ตที่มีภูเขาเป็นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 70) เอื้ออำนวยอย่างยิ่งต่อการสร้างสุสานตามหลักฮวงจุ้ย ซึ่งต้องการพื้นที่ที่มี "เขาด้านหลังและพื้นที่โล่งด้านหน้า" อันสอดคล้องกับแนวคิด "มังกรเขียว-เสือขาว" ในศาสตร์ฮวงจุ้ย ที่เชื่อว่าภูเขาด้านหลังเปรียบเสมือนเกราะกำบังภัยและเป็นแหล่งรวมพลังงานที่ดี ขณะที่พื้นที่โล่งด้านหน้าช่วยให้พลังงานไหลเวียนได้อย่างสะดวก ความพิถีพิถันในการเลือกทิศทางการวางสุสานให้สัมพันธ์กับธาตุประจำตัวของผู้ตาย สะท้อนถึงความเชื่อเรื่องความสมดุลของธาตุทั้งห้า (ดิน น้ำ ไฟ และทอง) ในปรัชญาจีนโบราณ การพิจารณาปีเกิดของผู้ตายเพื่อกำหนดทิศทางที่เหมาะสมแสดงให้เห็นถึงความเชื่อที่ว่า แม้ร่างกายจะสิ้นชีวิตไปแล้ว แต่พลังงานยังคงมีอยู่และสามารถส่งผลต่อลูกหลานได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องความกตัญญูต่อบรรพบุรุษในวัฒนธรรมจีน แม้สังคมไทยจะพัฒนาไปสู่ความทันสมัยมากขึ้น แต่คนไทยเชื้อสายจีนในภูเก็ตยังคงยึดมั่นในความเชื่อและประเพณีดั้งเดิม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ได้รับการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น สอดคล้องกับทฤษฎีของ ลีปิยะชาติ (2559) ได้กล่าวไว้ว่า ระบบความเชื่อของชาวจีนมีลักษณะเป็นความเชื่อแบบสังเคราะห์ที่ผสมผสานความเชื่อหลายอย่างเข้าด้วยกันจนเกิดเป็นรูปแบบเฉพาะ ซึ่งจากการวิจัย เรื่อง การศึกษาความเชื่อทำเลที่ตั้งสุสานจีน(ฮวงจุ้ย) ของคนไทยเชื้อสายจีน ในจังหวัดภูเก็ตสอดคล้องกับ ประพัฒน์พงษ์ วัชรโสภณ และบุญร่วม คำเมืองแสน (2561) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ความเชื่อศาสตร์แห่งฮวงจุ้ยที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีน โดยสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาถึงลักษณะของความเชื่อศาสตร์แห่งฮวงจุ้ยที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีน เนื่องจากความเชื่อในการเลือกทำเลที่ตั้งสุสานจีน(ฮวงจุ้ย) เป็นส่วนหนึ่งของ ฮวงจุ้ย และความเชื่อนี้มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงคติความเชื่อประเพณีที่คนไทยเชื้อสายจีนสืบทอดกันมา

การพัฒนาแผนที่ออนไลน์แสดงตำแหน่งที่ตั้งสุสานจีน (ฮวงจุ้ย) ในจังหวัดภูเก็ตโดยใช้เทคโนโลยี Google Maps GIS online สะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาดั้งเดิมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้อย่างลงตัว ผลการวิจัยที่พบสุสาน

จีนจำนวน 58 แห่ง ซึ่งแบ่งเป็นสุสานสาธารณะและสุสานครอบครัว แสดงให้เห็นถึงการรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบและครอบคลุม อันเป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์และศึกษามรดกทางวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่ แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของรูปแบบสุสานที่สัมพันธ์กับโครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนไทยเชื้อสายจีนในภูเก็ต การจัดทำฐานข้อมูลเชิงพื้นที่เหล่านี้มีคุณค่าอย่างยิ่งในแง่มุมมองของการบันทึกและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน โดยการออกแบบระบบให้มีส่วนติดต่อผู้ใช้ 2 รูปแบบ คือ ส่วนสำหรับผู้ดูแลระบบและส่วนสำหรับผู้ใช้งานทั่วไป ช่วยให้การบริหารจัดการข้อมูลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยผู้ดูแลระบบสามารถปรับปรุงข้อมูลแบบเรียลไทม์ผ่านการยืนยันตัวตนด้วยบัญชี Gmail ซึ่งเป็นระบบที่ผู้ใช้งานคุ้นเคย ไม่จำเป็นต้องมีความรู้ด้านการเขียนโปรแกรมหรือใช้ซอฟต์แวร์เฉพาะทาง ทำให้การบำรุงรักษาระบบทำได้ง่ายและยั่งยืน และนำเสนอข้อมูลโดยใช้ Base Map และการแสดงชั้นข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Layers) พร้อมข้อมูลเชิงบรรยายและภาพประกอบ ช่วยเพิ่มมิติของข้อมูลให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น ผู้ใช้ไม่เพียงแต่ทราบตำแหน่งที่ตั้งเท่านั้น แต่ยังสามารถเข้าถึงข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับสุสานแต่ละแห่งได้ สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาระบบสารสนเทศที่เน้นความครบถ้วนและใช้งานง่าย

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับทำเลที่ตั้งสุสานจีน (ฮวงซุ้ย) ของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดภูเก็ต พบว่า ความเชื่อดังกล่าวยังคงมีบทบาทสำคัญในชุมชน เนื่องจากในจังหวัดภูเก็ตมีประชากรไทยเชื้อสายจีนเป็นสัดส่วนที่สูง ความเชื่อเหล่านี้ได้รับการถ่ายทอดข้ามรุ่น และกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ได้รับการปฏิบัติต่อไป ตามแนวคิด "มังกรเขียว - เสือขาว" ในศาสตร์ฮวงซุ้ย ที่หมายถึง ภูเขาชาย-ขวาของทำเลที่เปรียบเสมือนมังกรและเสือปกป้องพื้นที่ พร้อมภูเขาด้านหลังและพื้นที่โล่งด้านหน้า ซึ่งเชื่อว่าจะนำมาซึ่งความเจริญรุ่งเรืองและความปลอดภัย นำไปสู่ผลการศึกษาสุสานจีน (ฮวงซุ้ย) ในจังหวัดภูเก็ตจำนวน 58 แห่ง พัฒนาเป็นแผนที่ออนไลน์ด้วยเทคโนโลยี Google Maps GIS เป็นตัวอย่างที่ประจักษ์ของการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับนวัตกรรมดิจิทัล ซึ่งครอบคลุมทั้งสุสานสาธารณะและครอบครัว สะท้อนถึงกลไกการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่มีระบบ ขณะเดียวกันยังค้นพบความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบสุสานกับโครงสร้างสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนไทยเชื้อสายจีน ถือเป็นการสร้างคลังข้อมูลเชิงพื้นที่ที่สำคัญในการอนุรักษ์และศึกษามรดกทางวัฒนธรรมอันเป็นรูปธรรมของชุมชนนี้ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวของความเชื่อดั้งเดิมให้เข้ากับบริบทสังคมร่วมสมัย แสดงให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างมิติของความเชื่อทางวัฒนธรรมกับความจำเป็นเชิงปฏิบัติในวิถีชีวิตประจำวันของคนในยุคปัจจุบัน

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณคณาจารย์สาขาการศึกษา วิชาเอกสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต ที่ให้คำแนะนำช่วยเหลือให้การทำวิจัยครั้งนี้ และขอบคุณเพื่อนร่วมชั้นเรียนที่ให้การช่วยเหลือในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลรวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิ

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงไกร บุญถนอม. (2551). *ฮวงซุ้ย ฮวงซุ้ย ชัยภูมิ สุสานจีน*. <http://www.fengshuitown.com>. (2567).
- ณัฐธิดา สุขมนัส. (2539). *ความเชื่อเรื่องฮวงซุ้ยในวิถีชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีน ในกรุงเทพมหานคร*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นภัสวรรณ สุภาทิพย์และคณะ. (มปป). *พิธีกรรมศพของคนไทยเชื้อสายจีน ในจังหวัดชลบุรี*. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- นฤมล ลิ้มยะชาติ. (2559). *การศึกษาประเพณีสารทจีนของชาวไทยเชื้อสายจีน ในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี*. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 24(45), 125-137.

- ประพัฒน์พงษ์ วัชรโสภณและบุญร่วม คำเมืองแสน. (2561). ความเชื่อศาสตร์แห่งฮวงจุ้ยที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีน. *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 21, 334-344.
- วรเทพ บุญทริกมาศ. (2555). ความเชื่อเรื่องฮวงจุ้ยที่มีอิทธิพลต่อการประกอบธุรกิจของคนไทยเชื้อสายจีน เขตเทศบาลเมืองโป่ง จังหวัดราชบุรี [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุลีมาน นฤมล วงศ์สุภาพ. (2547). *เมืองหาดใหญ่คนจีนกับการสร้างเมืองการค้าในภาคใต้*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ศูนย์ภูมิอากาศ กองพัฒนาอุตุนิยมิวิทยา. (2566). *ภูมิอากาศจังหวัดภูเก็ต*. <http://climate.tmd.go.th>
- อรุณวิทย์ วงศ์จตุพัฒน์. (2546). *ฮวงจุ้ย*. <https://www.mahamongkol.com/m/tag.php?id=136>

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเทคโนโลยีดิจิทัล: แนวทางบริหารวิสาหกิจท่องเที่ยว

โดยชุมชนสู่ความยั่งยืน

Sufficiency Economy Philosophy and Digital Technology: Management Approaches for Sustainable Community-Based Tourism Enterprises.

สุนิศา เฟรนซ์เชิล^{1*} มนัส สุวรรณ² ภัทรวดี สมยานะ³ และวัชรพงษ์ วัฒนกุล⁴

¹สาขาวิชาศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

²บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

³คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

⁴คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

* lifeinfo11@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาความเป็นไปได้ และรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการดำเนินงานของวิสาหกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-based Tourism Enterprises: CBTE) สู่การบริหารจัดการอย่างยั่งยืน โดย CBTE เป็นแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนด้วยการท่องเที่ยว ที่ขับเคลื่อนโดยชุมชนในรูปแบบธุรกิจ มีการรวมกลุ่มกันจดทะเบียน จัดตั้งการดำเนินงานเพื่อรองรับการทำงานอย่างเป็นระบบได้ภายใต้กฎหมาย “พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548” กับกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อสร้างรายได้จากทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีในชุมชน เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในฐานะเจ้าของและผู้บริหารจัดการ เพื่อสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจากวิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชนของอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่เป็นกรณีศึกษา เนื่องจากอำเภอพร้าวมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ศักยภาพและอุดมสมบูรณ์ทั้งด้านธรรมชาติวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ภูมิปัญญา ตลอดจนศิลปวัฒนธรรมของผู้คนที่หลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ และชุมชนมีการรวมกลุ่มจดทะเบียนจัดตั้งวิสาหกิจท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อนำเอาทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นมาบูรณาการในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการบริหารจัดการวิสาหกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผ่านการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม และความยั่งยืนขององค์กรธุรกิจ 3 ด้าน คือการพึ่งตนเอง (Self-reliance) การปรับตัวและฟื้นตัวได้รวดเร็ว (Resilience) และการมีภูมิคุ้มกัน (Immunity) โดยการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Philosophy: SEP) ซึ่งประกอบด้วยหลัก "3 ห่วง 2 เงื่อนไข" คือความ "พอประมาณ" (Moderation), ความ "มีเหตุผล" (Reasonableness), ความ "มีภูมิคุ้มกัน" (Self-Immunity) และเงื่อนไขความรู้ (Knowledge) กับคุณธรรม (Morality) รวมถึงหลักการทรงงานในข้อของการพึ่งตนเอง การบริหารงานตามหลักภูมิสังคม การบริหารงานแบบองค์รวมมาประยุกต์ใช้ร่วมกับเทคโนโลยีดิจิทัลในการยกระดับประสิทธิภาพของ CBTE ทั้งในด้านการประชาสัมพันธ์ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ การบริหารจัดการข้อมูล การใช้ระบบจองออนไลน์ และการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวผ่านโซเชียลมีเดีย จะช่วยเสริมความโปร่งใส การเข้าถึงและการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม ส่งผลให้การบริหารจัดการวิสาหกิจท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถขับเคลื่อนไปสู่ความยั่งยืนได้อย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ: วิสาหกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชน, ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, ความยั่งยืน, เทคโนโลยีดิจิทัล

Abstract

This article aims to examine the feasibility and appropriate models for the operation of Community-Based Tourism Enterprises (CBTEs) towards sustainable management. CBTEs represent a form of grassroots economic development driven by local communities through tourism operated as a business entity. These enterprises are formally registered under the “Community Enterprise Promotion Act, B.E. 2548 (2005)” with the Department of Agricultural Extension, Ministry of Agriculture and Cooperatives, allowing for systematic operations under legal frameworks. The objective is to generate income from local tourism resources, with an emphasis on community participation in ownership and management to ensure balanced and sustainable economic, social, and environmental benefits. This study uses CBTEs in Phrao District, Chiang Mai Province, as a case study. Phrao is rich in tourism potential, including natural resources, traditional ways of life, local wisdom, and the arts and cultures of diverse ethnic communities. Local communities have organized and registered their CBTEs to integrate local resources into grassroots economic development. The study reveals that successful CBTE management relies on participatory governance and the sustainability of three key aspects of business organizations: self-reliance, resilience, and immunity. These principles are derived from the Sufficiency Economy Philosophy (SEP), which emphasizes “Three Pillars and Two Conditions”: moderation, reasonableness, and self-immunity, along with knowledge and morality.

Furthermore, the principles of royal development work, including self-reliance, geo-social-based management, and holistic approaches—are integrated with digital technologies to enhance CBTE efficiency. This includes online promotion platforms, data management systems, online booking, and communication via social media. These innovations contribute to greater transparency, accessibility, and equitable benefit distribution. As a result, CBTEs are empowered to progress toward tangible and sustainable development.

keywords: Community-Based Tourism Enterprise (CBTE), Sufficiency Economy Philosophy (SEP), sustainability, digital technology

บทนำ

การท่องเที่ยวเป็นภาคเศรษฐกิจหนึ่งที่สำคัญในระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย ช่วยสร้างผลกระทบทางบวกให้กับเศรษฐกิจของประเทศไปสู่การจ้างงาน สร้างอาชีพและ กระจายรายได้ไปสู่ทุกภาคส่วน นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังช่วยปลูกจิตสำนึกในการสืบสานและต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นตลอดจนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวิถีชีวิต ความเป็นอยู่และวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชนที่อยู่ในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ จึงนับได้ว่าการท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก รัฐบาลจึงให้ความสำคัญในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยเฉพาะในด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-based Tourism: CBT) ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวของตนเอง (Goodwin, 2011) อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้มีความยั่งยืนในระยะยาวจำเป็นต้องพัฒนาไปสู่รูปแบบของวิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชน (Community-Based Tourism Enterprise: CBTE) ซึ่งเป็นโครงสร้างที่สามารถขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวในลักษณะของธุรกิจชุมชนที่มีความเป็นระบบ มีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม และสามารถเสริมสร้าง

ศักยภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนได้ในระยะยาว (Zapata et al., 2011) รัฐบาลโดยกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีการส่งเสริมให้ชุมชนรวมกลุ่มกันในรูปแบบของวิสาหกิจชุมชนที่รวมตัวกันดำเนินกิจการโดยอาศัยทรัพยากรแรงงาน ภูมิปัญญา และทุนในท้องถิ่น มาผลิตเป็นสินค้าหรือบริการเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนและสร้างรายได้ให้กับสมาชิกที่ร่วมกันประกอบกิจการ (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2562) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรวมกลุ่มกันเพื่อจัดทำวิสาหกิจด้านการท่องเที่ยวในชุมชน หรือที่เรียกอีกอย่างว่าวิสาหกิจท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-based Tourism Enterprises: CBTE) แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในรูปแบบวิสาหกิจท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการบูรณาการแนวคิด และวิธีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในรูปแบบของวิสาหกิจชุมชนที่มีเป้าหมายให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อการพึ่งพาตนเอง วิสาหกิจชุมชนเป็นการพัฒนาศักยภาพเบื้องต้นในการทำธุรกิจให้กับชุมชน ด้วยการเป็นผู้ประกอบการ ที่เน้นการจัดการทุนและทรัพยากรที่มีอยู่ของชุมชนได้อย่างสร้างสรรค์ ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนให้สามารถจัดการตนเอง เพื่อสร้างรายได้และการพึ่งพาตนเองของชุมชน และระหว่างชุมชน (เสรี พงศ์พิศ, 2551) เป็นกลไกหนึ่งที่จะช่วยให้ชุมชนได้ปรับเปลี่ยน จากการพึ่งพิงปัจจัยต่างๆ จากภายนอกชุมชนเป็นการพึ่งตนเองภายในชุมชน โดยอาศัยทุนของตนเอง และทุนของชุมชนที่มีโดยชุมชนจึงต้องมีการเรียนรู้และพัฒนาตัวเองให้เข้มแข็งพึ่งพาตัวเองได้ตามบริบทของความรู้ ความสามารถ ตลอดจนภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษทั้งนี้วิสาหกิจชุมชนต่างๆ ต้องมีการบริหารจัดการที่ดี มีรูปแบบการดำเนินงานที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทและวิถีของชุมชนแต่ในขณะเดียวกันก็ต้องให้สอดคล้องและก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคปัจจุบัน

อำเภอพร้าวเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สวยงามและอุดมสมบูรณ์ ทั้งทางธรรมชาติ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ภูมิปัญญา ตลอดจนศิลปวัฒนธรรมของผู้คนที่หลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ ชาวบ้านในชุมชนมีการรวมกลุ่มจดทะเบียนจัดตั้งวิสาหกิจท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อนำเอาทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นมาบูรณาการในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน เพื่อผลิตสินค้าและงานบริการตามนโยบายการส่งเสริมของภาครัฐดังที่ได้กล่าวมาในเบื้องต้นจำนวน 73 กลุ่มแต่มี การดำเนินงานในรูปแบบการผลิตสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวจำนวน 7 กลุ่ม หากพิจารณาด้านศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวแล้วกลุ่มวิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชนของอำเภอพร้าว นับว่ามีความน่าสนใจในการเป็นพื้นที่นำร่องในการน้อมนำเอาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นกรอบในการศึกษาวิจัยถึงการบริหารจัดการวิสาหกิจไปสู่ความยั่งยืน ด้วยทางท้องถิ่นในอำเภอพร้าวต่างประกาศใช้นโยบายด้านการบริหารงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในทุกภาคส่วนอยู่แล้ว

วิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชนเป็นมากกว่าการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบดั้งเดิม เนื่องจากมี โครงสร้างการบริหารจัดการที่ชัดเจน มีระบบบัญชีที่โปร่งใส และมีการพัฒนาแผนธุรกิจที่ช่วยให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Tosun, 2000) การจัดตั้งวิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชนที่มีการบริหารอย่างมืออาชีพสามารถช่วย กระจ่ายรายได้และลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจภายในชุมชน เนื่องจากผลกำไรส่วนใหญ่ยังคงอยู่ภายในท้องถิ่น ไม่ถูกส่งออกไปสู่ผู้ประกอบการภายนอก เช่น บริษัทนำเที่ยวขนาดใหญ่ หรือเครือโรงแรมข้ามชาติ (Mitchell & Ashley, 2010) นอกจากนี้ แนวทางการบริหารจัดการอย่างยั่งยืนของวิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชน ยังสามารถช่วยลดผลกระทบทางลบของการท่องเที่ยว ต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่า การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม และการส่งเสริมแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ (Responsible Tourism) ซึ่งช่วยให้ชุมชนสามารถรักษาอัตลักษณ์ของตนเองควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจได้ (Suansri, 2003) อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานของวิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชนยังเผชิญกับความท้าทายหลายประการ เช่น การขาดแคลนทักษะด้านการบริหารธุรกิจ การตลาด และการสร้างเครือข่ายกับภาคส่วนอื่น ๆ (Zapata et al., 2011) การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้สามารถดำเนินการอย่างยั่งยืนเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจอย่างมาก โดยเฉพาะในภาคการท่องเที่ยวที่ต้องเผชิญกับความท้าทาย ทางเศรษฐกิจ สังคม และความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในยุคปัจจุบัน งานวิจัยนี้จึงมีเป้าหมายเพื่อศึกษาบทบาทของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเทคโนโลยีดิจิทัลในการพัฒนาวิสาหกิจท่องเที่ยวโดยชุมชน และนำเสนอแนวทางบริหารจัดการที่เหมาะสมเพื่อความยั่งยืนในระยะยาว

วิธีดำเนินการวิจัย

กระบวนการศึกษาวิจัยเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้างต้น การศึกษานี้มีวิธีการดำเนินการดังนี้

1. การศึกษาเอกสารจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชนทั้งในประเทศและต่างประเทศโดยผู้ศึกษาเลือกที่จะทบทวนงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชน โดยทบทวนเอกสารจากสิ่งพิมพ์และกรณีศึกษา ในประเด็นด้านปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ในการบริหารจัดการวิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชน

2. การลงพื้นที่สำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลในสถานที่จริงกับกลุ่มผู้ประกอบการ วิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชน ทั้งหมดจำนวน 7 กลุ่ม ในอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ในบริบทของพื้นที่ และทรัพยากรทางการท่องเที่ยวในฐานะที่เป็นสินค้าและบริการที่สำคัญในการดำเนินงานของวิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชนรวมทั้งแนวทางในการบริหารจัดการวิสาหกิจและเทคโนโลยีที่นำมาใช้ ด้วยวิธีการสำรวจ และวิเคราะห์สภาพปัญหา ความต้องการและความพร้อมของชุมชนในการบริหารจัดการวิสาหกิจท่องเที่ยว สัมภาษณ์เชิงลึกกับ ผู้บริหารวิสาหกิจ จำนวน 21 คน และประชุมกลุ่มย่อยกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในวิสาหกิจท่องเที่ยวโดยชุมชนได้แก่ผู้นำชุมชน ตัวแทนสมาชิกของวิสาหกิจอีกจำนวน 20 คน เพื่อเก็บรวบรวมเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ สำหรับการตรวจสอบข้อมูลแบบ 3 เสา คือการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มย่อยและข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ

3. ทำการวิเคราะห์ความสำเร็จของการดำเนินงานของวิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชน ผ่านการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม และความยั่งยืนขององค์กรธุรกิจ 3 ด้าน คือการพึ่งตนเอง (Self-reliance) การปรับตัวและฟื้นตัวได้รวดเร็ว (Resilience) และการมีภูมิคุ้มกัน(Immunity) โดยการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Philosophy: SEP) ซึ่งประกอบด้วยหลัก "3 ห่วง 2 เงื่อนไข" คือความ "พอประมาณ" (Moderation), ความ "มีเหตุผล" (Reasonableness), ความ "มีภูมิคุ้มกัน" (Self-Immunity) และเงื่อนไขความรู้ (Knowledge) กับคุณธรรม (Morality) รวมถึงหลักการทรงงานในข้อของการพึ่งตนเอง การบริหารงานตามหลักภูมิสังคม การบริหารงานแบบองค์รวมจากนั้น นำสารสนเทศที่จำเป็นทั้งหมดที่ได้จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการลงพื้นที่ภาคสนามมาทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามด้วยการสังเคราะห์ความเชื่อมโยง (Association Synthesis) ข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มย่อยกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ผลการวิจัย

จากการศึกษาและรวบรวมข้อมูลการบริหารวิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชน ตามวัตถุประสงค์ด้านการศึกษาบทบาทของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเทคโนโลยีดิจิทัลในการพัฒนาวิสาหกิจท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า ในบริบทของการนำของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานของวิสาหกิจ ทั้ง 7 กลุ่มต่างรู้จักแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในบริบทของการทำงานด้านการเกษตรและการนำมาใช้ด้านความพอเพียงส่วนบุคคล และส่วนมากมีการใช้สื่อทางโซเชียลมีเดีย เช่น เฟสบุ๊ก ไลน์ ดิจิตัล ยูทูบ และการไลฟ์สดในการสื่อสาร ตลอดจนสื่อประชาสัมพันธ์จากอินฟลูเอนเซอร์จากภายนอก เพื่อประชาสัมพันธ์สินค้าและบริการของตนเอง ปลดปล่อยให้เป็นไปตามกระแส และยังไม่มีการเชื่อมโยงในการบูรณาการการบริหารงานด้วยแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเทคโนโลยีดิจิทัลมากนัก ข้อค้นพบที่สอดคล้องด้านการดำเนินงานของวิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชนที่อำเภอพร้าว กับเอกสารงานวิจัยด้านการดำเนินงานของวิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชนทั้งในและต่างประเทศคือการดำเนินงานที่มุ่งหวังในมิติของเศรษฐกิจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวนโยบายของภาครัฐที่ต้องการส่งเสริมการรวมกลุ่มจัดตั้งวิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชนเพื่อเป็นกลไกในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากในชุมชนท้องถิ่น

ปัญหาการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เน้นเฉพาะมิติด้านเศรษฐกิจ

วิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชนมุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาชุมชนในมิติทางด้านเศรษฐกิจเป็นหลักจึงมีรูปแบบการบริหารที่เป็นระบบแบบธุรกิจ เพราะเน้นการสร้างรายได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยเน้นการสร้างงาน และสร้างอาชีพให้กับคนในชุมชน

อย่างไรก็ตามการดำเนินงานของการพัฒนาชุมชนด้วยการท่องเที่ยวในรูปแบบวิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชน (CBTE) ก็ยังคงประสบปัญหาด้านการพัฒนาที่ขาดความสมดุลคล้ายๆกับการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชนโดยทั่วไป ที่มุ่งเน้นการทำธุรกิจเพื่อหวังผลกำไรมากเกินไป จึงมุ่งเน้นการใช้สื่อทางเทคโนโลยีดิจิทัลในการโฆษณาและประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อหวังผลการเข้ามาของนักท่องเที่ยว ทำให้เกิด เกิดกระแสการหลั่งไหลเข้าไปท่องเที่ยวในหมู่บ้านหรือชุมชนที่เปิดรับนักท่องเที่ยว ตามสื่อโซเชียลมีเดียต่างๆที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย ทำให้นอกจากจะมีนักท่องเที่ยวเข้าไปในชุมชนแล้วยังมีนักลงทุนจากภายนอกเข้าไปซื้อหรือเช่าที่ดินในชุมชนเพื่อทำกิจกรรมการบริการสำหรับการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวในท้องถิ่นตามมาด้วย

การส่งเสริมการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นมิติด้านเศรษฐกิจเป็นแนวทางที่พบได้ในหลายประเทศ แต่จากการศึกษาวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศพบว่า การพัฒนาเช่นนี้มักนำไปสู่ปัญหาหลายประการที่ส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนในการดำเนินการของวิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชนในระยะยาว ดังนี้

1. การกระจายรายได้ไม่เป็นธรรมและผลประโยชน์ตกอยู่กับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งงานวิจัยหลายฉบับพบว่า การส่งเสริม CBTE ที่เน้นด้านเศรษฐกิจโดยไม่มีการมีส่วนร่วมของชุมชนมักนำไปสู่การกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม โดยรายได้หลักตกอยู่กับผู้ประกอบการรายใหญ่หรือกลุ่มคนบางกลุ่มในชุมชน ในขณะที่ประชาชนทั่วไปไม่ได้รับผลประโยชน์อย่างแท้จริง (Mitchell & Ashley, 2010) จากการศึกษาตัวอย่างในแอฟริกาใต้ พบว่าธุรกิจ CBTE หลายแห่งดำเนินการโดยนักลงทุนภายนอกที่เข้ามาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของชุมชน แต่รายได้จากการท่องเที่ยวกลับตกอยู่กับผู้ประกอบการภายนอกมากกว่าที่จะกระจายไปสู่ชาวบ้านในพื้นที่ (Manyara & Jones, 2007) กรณีศึกษาจากจังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทย แสดงให้เห็นว่ารีสอร์ทและบริษัทนำเที่ยวที่ดำเนินธุรกิจโดยมุ่งเน้นรายได้สูงสุดมักใช้แรงงานจากภายนอกมากกว่าการจ้างงานในท้องถิ่น ทำให้ชุมชนไม่ได้รับประโยชน์จากการจ้างงานเท่าที่ควร (สุภาวดี, 2562) สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริวรรณ (2563) ที่ชี้ว่าโครงการ CBT บางแห่งที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก กลับถูกควบคุมโดยกลุ่มผู้นำชุมชนที่มีสายสัมพันธ์กับหน่วยงานภาครัฐ ส่งผลให้ชาวบ้านทั่วไปไม่ได้รับการกระจายรายได้อย่างเท่าเทียม

2. ชุมชนขาดอำนาจในการบริหารจัดการและการตัดสินใจ การศึกษาของ Goodwin & Santilli (2009) ระบุว่าหลายโครงการ CBTE ทั่วโลกที่มุ่งสร้างรายได้ให้กับชุมชน แต่แท้จริงแล้วถูกควบคุมโดยหน่วยงานภายนอก เช่น หน่วยงานรัฐ บริษัททัวร์ หรือองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ซึ่งส่งผลให้ชาวบ้านมีบทบาทเพียงเล็กน้อยในการกำหนดนโยบายหรือการบริหารจัดการสอดคล้องกับงานวิจัยของ Giampiccoli & Mtapuri, (2020) ที่ศึกษาการส่งเสริม CBT ในอินโดนีเซีย ที่พบว่าแม้จะมีการส่งเสริม CBT แต่การตัดสินใจส่วนใหญ่อยู่ในมือของบริษัทนำเที่ยวและรัฐบาลท้องถิ่น ทำให้ชุมชนไม่มีอำนาจในการกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับบริบทของตนเอง ในประเทศไทย งานวิจัยของ นรินทร์ (2562) และชุดิมา (2564) ศึกษาการล่มสลายของ CBT ที่ต่างก็พบว่าหลายโครงการ CBT ถูกออกแบบโดยหน่วยงานภาครัฐและองค์กรภายนอก โดยที่ชุมชนมีส่วนร่วมเพียงเล็กน้อยในกระบวนการตัดสินใจทำให้ชุมชนไม่รู้สึกเป็นเจ้าของ และสุดท้ายกิจกรรมการท่องเที่ยวล้มเหลวเมื่อหน่วยงานสนับสนุนถอนตัว ส่งผลให้โครงการเหล่านั้นไม่ตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของชุมชน และขาดความยั่งยืนในระยะยาว

3. การบิดเบือนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ CBT ที่เน้นเพียงมิติด้านเศรษฐกิจโดยไม่มีการมีส่วนร่วมของชุมชน อาจทำให้การนำเสนอวัฒนธรรมของชุมชนกลายเป็นสินค้าเชิงพาณิชย์ที่บิดเบือนไปจากรากเหง้าดั้งเดิม งานวิจัยของ Salazar (2012) ชี้ให้เห็นว่าในหลายกรณีที่นักลงทุนภายนอกเป็นผู้ควบคุมการท่องเที่ยวโดยชุมชน การแสดงวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นถูกดัดแปลงเพื่อให้เข้ากับความต้องการของนักท่องเที่ยว มากกว่าการรักษาคุณค่าเดิมของวัฒนธรรม จากการศึกษาวิจัยของปณิดา (2561) เรื่องการเปลี่ยนแปลงของการแสดงวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวในประเทศไทย พบว่าประเพณีและการแสดงวัฒนธรรมท้องถิ่นถูกปรับแต่งให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว เช่น การเร่ร่อนพิธีกรรมที่ควรจะมี ความหมายเชิงศาสนาและจิตวิญญาณให้กลายเป็นเพียง "การแสดง" เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว

4. การทำลายสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ แม้ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนมักถูกมองว่าเป็นแนวทางที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม แต่หากมีการมุ่งเน้นด้านเศรษฐกิจเป็นหลักโดยไม่มีการกำกับดูแลจากชุมชน อาจนำไปสู่การใช้ทรัพยากรเกินขนาดและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (Butcher, 2010)

กรณีศึกษาจากเนปาล พบว่าหมู่บ้านที่ส่งเสริม CBT โดยมีนักลงทุนภายนอกเป็นผู้ควบคุม มีการขยายตัวของโครงสร้างพื้นฐานอย่างไม่มีแผนที่ดี ส่งผลให้เกิดมลภาวะและการทำลายพื้นที่ป่า (Sharma, 2012) สอดคล้องกับการศึกษาของ (วิภาวี, 2565) เรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย พบว่าการขยายตัวของที่พักและโฮมสเตย์ที่ไม่ได้รับการควบคุมจากชุมชนทำให้เกิดปัญหาน้ำเสียและขยะในหลายแหล่งท่องเที่ยวที่เคยเป็นพื้นที่ธรรมชาติ

5. ความขัดแย้งภายในชุมชน หากโครงการ CBT มุ่งเน้นเพียงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจโดยไม่มีการมีส่วนร่วมของชุมชน อาจทำให้เกิดความขัดแย้งภายในชุมชน โดยเฉพาะเมื่อผลประโยชน์กระจุกตัวอยู่กับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง (Tolkach & King, 2015) กรณีศึกษาจากลาว พบว่าการจัดสรรรายได้จาก CBT ที่ไม่เป็นธรรมทำให้เกิดความแตกแยกภายในชุมชน โดยบางกลุ่มได้รับผลประโยชน์มากกว่าอีกกลุ่มหนึ่ง ส่งผลให้เกิดความไม่ไว้วางใจและความขัดแย้งในการบริหารจัดการโครงการ (Ashley & Roe, 2002) งานวิจัยในประเทศไทยชี้ว่าหลายชุมชนที่มีโครงการ CBT ต้องเผชิญกับปัญหาการแบ่งแยกระหว่างกลุ่มผู้นำที่ได้รับผลประโยชน์และประชาชนทั่วไปที่ถูกกีดกันจากกระบวนการบริหาร (พงษ์ศักดิ์, 2563) การศึกษาของ Tosun (2000) ระบุว่าหลายโครงการ CBT ประสบปัญหาความขัดแย้งในชุมชน เนื่องจากการมีส่วนร่วมของประชาชนมีไม่ทั่วถึง การศึกษาเรื่อง ความขัดแย้งภายในชุมชนในโครงการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยสมพร (2565) พบว่าในบางชุมชนที่พัฒนา CBT แต่มีการบริหารแบบรวมศูนย์โดยหน่วยงานภายนอกหรือกลุ่มผู้นำบางกลุ่ม ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านที่ต้องการมีส่วนร่วมแต่ไม่ได้รับโอกาส

กล่าวโดยสรุปงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศต่างชี้ให้เห็นว่าการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นเพียงด้านเศรษฐกิจโดยไม่คำนึงถึงปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม อาจนำไปสู่ความไม่ยั่งยืนในการดำเนินงานของวิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชนในระยะยาว ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบจากการศึกษาวิจัยกับกลุ่มวิสาหกิจท่องเที่ยวในอำเภอพร้าวที่มีแนวโน้มว่าจะก่อให้เกิดปัญหาล้ำคลึงกับข้อค้นพบจากการสรุปการศึกษาวิจัยเอกสารทางวิชาการที่กล่าวมาทั้งภายในและต่างประเทศข้างต้น ดังนั้นจึงมีความจำเป็นในการทบทวนรูปแบบ และกระบวนการในการบริหารจัดการวิสาหกิจ เพื่อเชื่อมโยงไปสู่การป้องกันและแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

แนวทางในการบริหารจัดการวิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชนที่สมดุลและยั่งยืน

แนวคิดการดำเนินงานวิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชนที่สมดุลและยั่งยืน

1. ความหมายของการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน

การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนหมายถึงกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมให้มีความสมดุลกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต การพัฒนานี้มุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ลดผลกระทบทางลบ และสร้างความมั่นคงให้กับระบบนิเวศและคุณภาพชีวิตของประชากร (WCED, 1987; Sachs, 2015)

2. หลักการพื้นฐานของวิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชน

วิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชนเป็นรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่ขับเคลื่อนโดยชุมชน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน ผ่านการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และการสร้างมูลค่าเพิ่มจากอัตลักษณ์ท้องถิ่น แนวคิดนี้ตั้งอยู่บนหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Philosophy - SEP) ที่เน้นความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี (พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, 2542)

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Philosophy - SEP) ซึ่งประกอบด้วย "3 ท่วง 2 เงื่อนไข" สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน ดังนี้:

1. ความพอประมาณ (Moderation): การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมต้องคำนึงถึงขีดความสามารถของชุมชนและทรัพยากรที่มีอยู่

2. ความมีเหตุผล (Reasonableness): การตัดสินใจต้องอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลและการวิเคราะห์ที่รอบคอบเพื่อป้องกันผลกระทบทางลบ

3. การมีภูมิคุ้มกัน (Self-Immunity): ชุมชนต้องมีความพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลง เช่น การปรับตัวต่อสภาพเศรษฐกิจหรือภัยพิบัติทางธรรมชาติ

4. ความรู้ (Knowledge): ชุมชนต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน การใช้เทคโนโลยี และการบริหารจัดการ

5. คุณธรรม (Morality): การดำเนินงานต้องยึดหลักความซื่อสัตย์ โปร่งใส และคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม

อย่างไรก็ตาม วิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชน มีรูปแบบการบริหารที่เป็นระบบแบบธุรกิจ ที่บริหารจัดการโดยชุมชน นอกจากจะดำเนินการภายใต้กรอบของแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว การน้อมนำเอาศาสตร์พระราชาที่ว่าด้วยหลักการทรงงานในข้อของการพึ่งตนเอง(Self-reliance) การบริหารงานตามหลักภูมิสังคมที่คำนึงถึงสภาพและบริบทของสังคมท้องถิ่นตัวเองเป็นหลัก การบริหารงานแบบองค์รวมคือการการทำงานที่วางรูปแบบวิธีคิดและระบบไว้อย่างครบวงจร และสุดท้ายหลักการทรงงานที่ว่าด้วยการมีส่วนร่วมคือการบริหารวิสาหกิจด้วยการเปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและระดมความคิดเห็นในการดำเนินการ ซึ่งหลักการดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาของ Bergsteiner & Dharmapiya,(2016) ที่พบว่าความยั่งยืนของการบริหารจัดการธุรกิจประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 3 ด้านด้วยกันคือการพึ่งตนเอง(Self-reliance), การปรับตัวและฟื้นได้อย่างรวดเร็ว(resilience) และการมีภูมิคุ้มกัน(Immunity)

3. องค์ประกอบหลักของวิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชนที่สมดุลและยั่งยืน

3.1 การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation) การพัฒนาวิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชนที่ประสบความสำเร็จต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน ไปจนถึงการประเมินผล ชุมชนต้องมีบทบาทในการกำหนดทิศทางการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความเป็นเจ้าของและนำไปสู่ความยั่งยืนในระยะยาว (UNWTO, 2021)

3.2 การบริหารจัดการทรัพยากรอย่างสมดุล (Sustainable Resource Management) การใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมต้องคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของพื้นที่ (Carrying Capacity) และการจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรม วิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชนควรนำแนวทางของเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) และแนวคิด Green Tourism มาใช้เพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (Hall & Gössling, 2013)

3.3 การสร้างมูลค่าเพิ่มจากอัตลักษณ์ท้องถิ่น (Cultural and Local Identity-Based Tourism) การส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมควรมุ่งเน้นการนำอัตลักษณ์ของชุมชนมาเป็นจุดขาย เช่น อาหารพื้นเมือง งานหัตถกรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชน ทั้งนี้เพื่อสร้างความแตกต่างและความน่าสนใจแก่กลุ่มนักท่องเที่ยว (Richards, 2018)

3.4 ระบบเศรษฐกิจที่เป็นธรรมและแบ่งปันผลประโยชน์ (Fair Economy and Benefit Sharing)รายได้จากการท่องเที่ยวควรมีการจัดสรรอย่างเป็นธรรมและโปร่งใส โดยมีกลไกให้สมาชิกในชุมชนได้รับผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน ทั้งในรูปแบบของรายได้โดยตรงจากการให้บริการ หรือการนำรายได้บางส่วนไปใช้ในการพัฒนาชุมชน เช่น การศึกษา สาธารณสุข หรือโครงสร้างพื้นฐาน (Goodwin, 2009)

3.5 การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพบุคลากรในชุมชน (Capacity Building) การพัฒนาทักษะของคนในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญต่อความยั่งยืนของวิสาหกิจท่องเที่ยว ควรมีการจัดอบรมและพัฒนาความสามารถในด้านต่างๆ เช่น การ

บริหารจัดการธุรกิจท่องเที่ยว การบริการนักท่องเที่ยว การตลาด และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการโปรโมทแหล่งท่องเที่ยว (Swarbrooke, 1999)

4. การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยว เทคโนโลยีดิจิทัลมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างประสิทธิภาพและศักยภาพของวิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชนในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการประชาสัมพันธ์และจำหน่ายสินค้าและบริการผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ การใช้ระบบจองออนไลน์เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว การสื่อสารและสร้างปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมายผ่านโซเชียลมีเดีย รวมถึงการใช้ซอฟต์แวร์บริหารจัดการ เช่น ระบบบัญชีและระบบวิเคราะห์ข้อมูลผู้เข้าพัก เพื่อเพิ่มความโปร่งใสในการดำเนินงาน นอกจากนี้ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น แอปพลิเคชันนำทาง และเทคโนโลยีเสมือนจริง (AR/VR) ยังช่วยยกระดับประสบการณ์ท่องเที่ยวและขยายการเข้าถึงนักท่องเที่ยวกลุ่มใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Buhalis & Law, 2008)

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาวิจัยการดำเนินงานของวิสาหกิจท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งจากเอกสารงานวิจัย และการลงพื้นที่ศึกษากับกลุ่มวิสาหกิจท่องเที่ยวฯ ในพื้นที่อำเภอพร้าวจังหวัดเชียงใหม่ มีประเด็นสำคัญที่ควรอภิปรายในเรื่องของการบริหารจัดการและการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เพราะถึงแม้ว่า CBTE จะเป็นแนวทางที่มีศักยภาพในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน แต่หากขาดการน้อมนำเอาปรัชญาแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นกรอบแนวคิดและวิถีปฏิบัติ ในการบริหารจัดการอาจนำไปสู่ปัญหาความที่เคยเกิดขึ้นกับการดำเนินงานของ CBTE อื่นๆ โดยทั่วไป ที่มีปัญหาและท้ายที่สุดก็นำไปสู่ความไม่ยั่งยืนของกิจการหลักคิดของ SEP ส่งเสริมความยั่งยืนแบบองค์รวม: การพึ่งตนเอง (Self-reliance), การฟื้นตัว (Resilience) และภูมิคุ้มกัน (Immunity) เป็นกรอบคิดที่เสริมพลังชุมชนในการรับมือกับความเปลี่ยนแปลง ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้เทคโนโลยีดิจิทัลช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและความโปร่งใส: เช่น การใช้ระบบจองออนไลน์, การบริหารจัดการข้อมูลผ่านแพลตฟอร์ม และการสื่อสารผ่านโซเชียลมีเดีย ซึ่งช่วยให้ CBTE สามารถสื่อสารกับนักท่องเที่ยวได้ตรงกลุ่มเป้าหมาย พร้อมทั้งส่งเสริมการเข้าถึงและการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

สรุปผลการวิจัย

การบริหารวิสาหกิจท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เกิดความยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยแนวคิดที่สมดุลระหว่างการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ร่วมกับ เทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อเพิ่มศักยภาพในการจัดการและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ การพึ่งตนเอง การปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง และการมีภูมิคุ้มกันต่อความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น ภูมิปัญญาท้องถิ่น และ เทคโนโลยีสมัยใหม่ โดยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (SEP) ทำหน้าที่เป็นกรอบแนวคิดหลักในการพัฒนา ให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเอง ดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม และสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างยั่งยืนขณะเดียวกัน เทคโนโลยีดิจิทัล มีบทบาทสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพของการบริหารจัดการท่องเที่ยว โดยช่วยให้เกิด การสื่อสารและการตลาดที่มีประสิทธิภาพ ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ การพัฒนาประสบการณ์นักท่องเที่ยวผ่านสื่อโซเชียลต่างๆ ตลอดจนการบริหารข้อมูลนักท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนากลยุทธ์ที่เหมาะสมการผสมผสาน ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กับ เทคโนโลยีดิจิทัล นำไปสู่ แนวทางการบริหารวิสาหกิจท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สมดุล โดยชุมชนสามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า มีการบริหารจัดการความเสี่ยงที่ดี และสามารถใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ที่มีประสิทธิภาพและโปร่งใส สามารถส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่นและรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรมไปพร้อมกัน

จากการศึกษารวบรวมข้อมูลทั้งจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ ชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของชุมชน การสร้างมูลค่าเพิ่มจากอัตลักษณ์ท้องถิ่น และการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม เป็นหัวใจของความสำเร็จใน

การพัฒนา CBTE อย่างแท้จริง ดังนั้น การนำแนวคิด เศรษฐกิจพอเพียง และ เทคโนโลยีดิจิทัล มาใช้ร่วมกันจึงเป็นแนวทางที่เหมาะสมและจำเป็นในการพัฒนาวิสาหกิจท่องเที่ยวโดยชุมชนให้สามารถเติบโตได้อย่างมีทิศทางและยั่งยืนในยุคดิจิทัลนี้

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยหวังว่า งานวิจัยชิ้นนี้จะมีประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจ รวมทั้งอาจเป็นแนวทางในองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการวิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชนสู่ความยั่งยืนในระยะยาว ได้ไม่มากก็น้อย และผู้วิจัยขอขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร. มนัส สุวรรณ รวมทั้งอาจารย์ที่ปรึกษาร่วมอีกสองท่านคือ รองศาสตราจารย์ ดร. ภัทรภูมิ สมยานะ และรองศาสตราจารย์ ดร. วัชรพงษ์ วัฒนกุล ที่ได้ให้ความช่วยเหลือในการศึกษาวิจัยมาโดยตลอด

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2565). *แผนพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2565-2570*. กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2562). *คู่มือการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน*. กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร.
- ชุดิมา สุขสำราญ. (2564). การท่องเที่ยวชุมชนหลังโควิด-19: แนวทางการปรับตัวและความยั่งยืน. *วารสารวิจัยเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ*, 10(1), 33-50.
- นรินทร์ พันธุ์มงคล. (2562). ผลกระทบของการท่องเที่ยวชายฝั่งทะเลต่อแนวปะการังในประเทศไทย. *วารสารสิ่งแวดล้อมศึกษา*, 15(1), 20-35.
- ปณิดา เรืองแสง. (2561). การเปลี่ยนแปลงของการแสดงวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวในประเทศไทย. *วารสารวัฒนธรรมศึกษา*, 12(3), 67-82.
- พงษ์ศักดิ์ วงษ์สุวรรณ. (2563). ปัญหาและแนวทางแก้ไขในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน. *วารสารเศรษฐศาสตร์และสังคม*, 5(2), 77-95.
- พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช. (2542). *ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง*. สำนักราชเลขาธิการ.
- ศิริวรรณ นิ่มเสมอ. (2563). ปัญหาการกระจายรายได้ในชุมชนที่พึ่งพาการท่องเที่ยว. *วารสารการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์*, 6(2), 45-61.
- สมพร ทองดี. (2565). ความขัดแย้งภายในชุมชนในโครงการท่องเที่ยวโดยชุมชน. *วารสารสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา*, 14(2), 89-102.
- สมศักดิ์ สามัคคีธรรม. (2564). การท่องเที่ยวโดยชุมชน ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการพัฒนาที่ยั่งยืน. *วารสารพัฒนาสังคมไทย*, 23(1), 2564.
- สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร (องค์การมหาชน). (2564). *แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย*. สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร.
- เสรี พงศ์พิศ. (2551). *แนวคิดแนวปฏิบัติยุทธศาสตร์พัฒนาท้องถิ่น*. พลังปัญญา.
- วิภาวี มณีรัตน์. (2565). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย. *วารสารวิจัยการจัดการและการพัฒนา*, 9(1), 112-130.
- Ashley, C., & Roe, D. (2002). Making tourism work for the poor: Strategies and challenges in southern Africa. *Development Southern Africa*, 19(1), 61-82.

- Bergsteiner, H., & Dharmapiya, P. (2016). *The Sufficiency Economy Philosophy process*. In Avery & Bergsteiner (Eds.), *Sufficiency thinking: Thailand's gift to an unsustainable world*. Allen & Unwin.
- Buhalis, D., & Law, R. (2008). Progress in information technology and tourism management: 20 years on and 10 years after the Internet. *Tourism Management*, 29(4), 609-623.
- Butcher, J. (2010). *The moralisation of tourism: Sun, sand... and saving the world?*. Routledge.
- Giampiccoli, A., & Mtapuri, O. (2020). *Community-based tourism and the sustainable development goals (SDGs)*. Springer.
- Goodwin, H. (2009). Community-based tourism: A success?. *ICRT Occasional Paper*, 11, 1-37.
- Goodwin, H. (2011). *Taking responsibility for tourism*. Goodfellow Publishers.
- Goodwin, H., & Santilli, R. (2009). Community-based tourism: A success? *ICRT Occasional Paper*, 11(1).
- Hall, C. M., & Gössling, S. (2013). *Sustainable tourism: A global perspective*. Routledge.
- Manyara, G., & Jones, E. (2007). Community-based tourism enterprises development in Kenya: An exploration of their potential as avenues of poverty reduction. *Journal of Sustainable Tourism*, 15(6), 628-644.
- Mitchell, J., & Ashley, C. (2010). *Tourism and poverty reduction: Pathways to prosperity*. Earthscan.
- Richards, G. (2018). *Cultural tourism in Europe*. CABI.
- Sachs, J. D. (2015). *The age of sustainable development*. Columbia University Press.
- Salazar, N. B. (2012). Community-based cultural tourism: Issues, threats and opportunities. *Journal of Sustainable Tourism*, 20(1), 9-22.
- Sharma, P. (2012). *Tourism in Nepal 2030*. Nepal.
- Suansri, P. (2003). *Community-based tourism handbook*. Thailand Community-Based Tourism Institute.
- Swarbrooke, J. (1999). *Sustainable tourism management*. CABI.
- Tolkach, D., & King, B. (2015). Strengthening community-based tourism in a new resource-based economy. *Journal of Sustainable Tourism*, 23(3), 401-420.
- Tosun, C. (2000). Limits to community participation in the tourism development process in developing countries. *Tourism Management*, 21(6), 613-633.
- UNWTO. (2021). *Tourism for inclusive growth: UNWTO World Tourism Day report*. United Nations World Tourism Organization.
- WCED. (1987). *Our common future*. Oxford University Press.
- Zapata, M. J., Hall, C. M., Lindo, P., & Vanderschaeghe, M. (2011). Can community-based tourism contribute to development and poverty alleviation? A case study from Nicaragua. *Current Issues in Tourism*, 14(8), 725-749.

พิธีการสืบทอดปี่มั่งคละพิธีศพ กรณีศึกษาวงมั่งคละตำบลบ้านหลุม อำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย

The Inheritance Ceremony of Pi Mangkhala for Funeral Rites: A Case Study of the Mangkhala Ensemble in Ban Lum Subdistrict, Mueang Sukhothai District, Sukhothai Province

^{1*} ณัฐพงศ์ อินทร² เตชา ศรีคงเมือง^{1,2} มหาวิทยาลัยนเรศวร

*Nattapongi65@nu.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษานี้เป็นการวิเคราะห์กระบวนการสืบทอดปี่มั่งคละในวงปี่กลองพิธีศพ ตำบลบ้านหลุม อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย พบว่ายังคงยึดถือแบบแผนและจารีตดั้งเดิมอย่างเคร่งครัด โดยปัจจุบันมีผู้สืบทอดเพียงสองคน การถ่ายทอดประกอบด้วยสองส่วนหลัก คือ พิธีกรรมครอบครูซึ่งต้องจัดเตรียมพานก้นตามจารีตของครูแต่ละสาย และการฝึกฝนทำนองเพลงโดยเรียนรู้เทคนิคการเป่า "นิ้วปี่" หลังจากผ่านพิธีครอบครู การปฏิบัตินี้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า เชื่อมโยงความเชื่อทางจิตวิญญาณกับพิธีกรรมชุมชน แต่จำนวนผู้สืบทอดที่น้อยรายเป็นความท้าทายต่อความต่อเนื่องในอนาคตหากไม่มีการส่งเสริมอย่างเป็นระบบ

คำสำคัญ : การสืบทอด การครอบครู เพลงปี่มั่งคละพิธีศพ

Abstract

This study explores the transmission process of Pi Mangkhala music in funeral drum ensembles in Ban Lum subdistrict, Mueang district, Sukhothai province. It was found that traditional patterns and customs are strictly adhered to, with only two current inheritors. The transmission consists of two main parts: the Khrop Khru (teacher initiation) ceremony, which requires preparing offerings according to the tradition of each lineage of teachers, and the practice of melodies by learning the "Niw Pi" techniques after passing the Khrop Khru ceremony. This practice is a valuable cultural heritage, connecting spiritual beliefs with community rituals. However, the small number of inheritors is a challenge to its continuity in the future without systematic promotion.

keywords : succession khrop khru ceremony pi mangkhala funeral music

บทนำ

ประเทศไทยได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากอินเดียและศรีลังกาในช่วงเวลาต่างกัน โดยช่วงแรกได้รับอิทธิพลจากอินเดีย ด้านดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีพราหมณ์-ฮินดู เรียกว่า “ปัญจาทะยะ” หรือ “ปัญจตริยะ” ซึ่งประกอบด้วยการเล่นสังข์และตีกลองที่มี “อัฐิกิ” รวมอยู่ด้วย ต่อมาได้รับอิทธิพลจากศรีลังกาผ่านพิธีกรรมทางพุทธศาสนา เรียกว่า “เบญจตริยางค์”

ที่ใช้ประกอบขบวนเสด็จสมัยกรุงศรีอยุธยา ปัจจุบันเรียกว่า “วงกลอง 4 ปี 1” หรือ “วงม้งคละ” และมีการแบ่งเป็น “วงม้งคละเริ” สำหรับงานมงคล และ “วงอวม้งคละเริ” สำหรับงานอวมงคล (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2563)

วงม้งคละในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างปัจจุบันพบว่าจังหวัดสุโขทัย จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดอุตรดิตถ์ ยังมีการใช้วงม้งคละในงานมงคลเท่านั้น ซึ่งในตำบลบ้านหลุม อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย เป็นวงม้งคละที่นิยมใช้ในพิธีศพเรียกว่า “วงปี่กลอง” มีคติความเชื่อที่ยึดถือว่าเสียงดนตรีเป็นเสียงศักดิ์สิทธิ์ เป็นสื่อกลางประสานระหว่างจิตมนุษย์ และสิ่งที่ไม่เห็นหรืออำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งมนุษย์เชื่อว่ามีอยู่จริง และสามารถติดต่อสื่อสารกันได้ด้วยการประกอบพิธีกรรม วงปี่กลองจึงเป็นส่วนหนึ่งของการประกอบพิธีกรรมศพ สอดคล้องกับ อัศนีเย พลานนท์ (2558) ซึ่งเชื่อว่าเสียงของวงปี่กลองสามารถสื่อสารกับสิ่งเหนือธรรมชาติ และเพื่อให้พิธีกรรมนั้นเกิดความความสมบูรณ์ โดยเครื่องดนตรีเครื่องเป่าที่มีชื่อว่าปี่ม้งคละ เป็นสัญลักษณ์แห่งพระวิจนะ หรือตัวแทนของการร่ายมนต์อันศักดิ์สิทธิ์ (พิชิต ชัยเสรี, 2540)

ผู้บรรเลงปี่ม้งคละหรือคนในพื้นที่เรียกว่า “หมอปี” นั้นจะมีกระบวนการในการศึกษาการเป่าปี่ม้งคละ ที่มีความซับซ้อน รวมทั้งต้องศึกษาเรียนรู้เครื่องดนตรีในวงปี่กลองได้ทั้งหมดก่อน จึงสามารถเรียนการเป่าปี่ม้งคละได้ ปี่ม้งคละจึงมีความสำคัญ และเป็นเครื่องดนตรีเพียงชิ้นเดียวที่มีหน้าที่ดำเนินทำนองเพลง และสร้างสีสันอารมณ์เพลงให้กับวงปี่กลอง ปัจจุบันการสืบทอดเพลงปี่ม้งคละวงปี่กลอง ที่เป็นเอกลักษณ์ตามแบบของครูปี่ม้งคละ ตำบลบ้านหลุม ทั้งหมด 2 คน คือนายทศพร นาคพรม วงศิษย์ศรีมหาโพธิ์ ได้รับการครอบครูและสืบทอดปี่ม้งคละจากนายโหล สาทเทศ และนายทศพล แซ่เตีย วง ศ.ราชพฤกษ์ศิลป์ ได้รับการครอบครูและสืบทอดปี่ม้งคละจากนายสม สาทเทศ ซึ่งครูปี่ม้งคละทั้ง 2 ท่าน ได้กล่าวถึงขั้นตอนในการรับถ่ายทอดเพลงปี่ม้งคละ โดยมีข้อปฏิบัติ ขั้นตอน และความเชื่อสืบทอดกันมา ทั้งนี้เพื่อให้ดวงวิญญาณของผู้ที่เสียชีวิตเป็นมงคลก่อนจะเดินทางไปสู่สัมปรายภพ หรือโลกหลังความตายได้ (ทศพล แซ่เตีย และทศพร นาคพรม, สัมภาษณ์, 12 ธันวาคม 2567)

พิธีการสืบทอดปี่ม้งคละวงปี่กลองพิธีศพจึงมีข้อปฏิบัติ ซึ่งเป็นแบบแผนที่สืบทอดกันมาที่เรียกว่า การครอบครูอันมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการธำรงรักษา และสืบทอดองค์ความรู้เพลงปี่ม้งคละอันเป็นเอกลักษณ์ ปฏิบัติสืบมาจนถึงปัจจุบันนับเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อผู้ที่เรียนรู้ปี่ม้งคละในวงปี่กลองพิธีศพ ดังกล่าวนี้

วัตถุประสงค์

1. วิเคราะห์กระบวนการสืบทอดปี่ม้งคละในวงปี่กลองพิธีศพ ตำบลบ้านหลุม อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องการสืบทอดปี่ม้งคละในวงปี่กลองพิธีศพ ตำบลบ้านหลุม อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามเป็นหลัก และเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร สื่ออิเล็กทรอนิกส์เป็นส่วนประกอบ มีวิธีดำเนินการวิจัยแบ่งเป็นขั้นตอน ดังนี้

การเลือกพื้นที่ศึกษา

ผู้วิจัยได้เลือกตำบลบ้านหลุม อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย เป็นพื้นที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามเนื่องจากพบว่าในหมู่บ้านนี้ ยังมีผู้ที่สามารถให้ข้อมูลการสืบทอดปี่ม้งคละในวงปี่กลองพิธีศพเหลืออยู่ และยังคงการรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมที่ได้รับการสืบทอดไว้อย่างดี

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลที่น่าสนใจในการศึกษาการสืบทอดปี่ม้งคละในวงปี่กลองพิธีศพ ตำบลบ้านหลุม อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูล 2 ประเภท ได้แก่ ข้อมูลจากเอกสาร และข้อมูลจากภาคสนาม

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร

ผู้วิจัยได้ศึกษา และค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของตำบลบ้านหลุม งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพิธีการสืบทอดปี่ม้งศิลปะพิธีศพ ดนตรีในพิธีกรรม บทบาทของดนตรีในแง่มุมต่าง ๆ และแนวคิดทฤษฎีทางมานุษยวิทยา

การเก็บข้อมูลภาคสนาม

ในส่วนของการข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้เริ่มดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามมาตั้งแต่เดือน ธันวาคม 2567 จนถึงเดือน กุมภาพันธ์ 2568 โดยได้เข้าไปหานักดนตรีในพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลในรายละเอียดต่างๆ โดยมีรายละเอียดดังนี้

การสำรวจพื้นที่ศึกษา

ในการสำรวจพื้นที่ศึกษาขั้นต้นผู้วิจัยได้สอบถามรายละเอียดเกี่ยวกับพิธีการสืบทอดปี่ม้งศิลปะปี่กลองพิธีศพเบื้องต้นจากผู้เฒ่าท้องถิ่น พบว่า ในพื้นที่ตำบลบ้านหลุมจะใช้วงปี่กลองในพิธีศพอย่างเดียวเท่านั้น ส่วนในพิธีม้งคลมกนิยมใช้วงกลองยาว เมื่อได้ทราบรายละเอียดว่าเคยมีการใช้วงม้งศิลปะพิธีกรรมศพแล้ว ผู้วิจัยจึงได้เข้าไปในพื้นที่ดังกล่าว พบว่า ยังคงเหลือวงม้งศิลปะพิธีกรรมศพ 2 วง คือ วง ศ.ราชพฤกษ์ศิลป์ และวงศิษย์ศรีมหาโพธิ์ ผู้วิจัยจึงได้เข้าไปสอบถามจากเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อสืบหานักดนตรีผู้สืบทอดพิธีไหว้ครูวงม้งศิลปะในวงปี่กลองพิธีศพ หรือหัวหน้าวงที่ยังคงหลงเหลืออยู่

การสัมภาษณ์

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ทั้งแบบเป็นทางการ และแบบไม่เป็นทางการโดยแบ่งบุคคลที่ทำการสัมภาษณ์ คือ นักดนตรี ได้แก่ นายทศพล แซ่เตีย วง ศ.ราชพฤกษ์ศิลป์ และนายทศพร นาคพรม วงศิษย์ศรีมหาโพธิ์

การสังเกต

ผู้วิจัยได้ใช้การสังเกต 2 แบบ คือ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในการสืบทอดปี่ม้งศิลปะในวงปี่กลองพิธีศพ โดยเข้าไปสัมภาษณ์ นายทศพล แซ่เตีย และนายทศพร นาคพรม นอกจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมแล้ว ผู้วิจัยยังใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมโดยการศึกษาจากการฟังเทป บันทึกภาพ และเสียงบันทึกของการสืบทอดปี่ม้งศิลปะพิธีศพ เพื่อนำข้อมูลไปวิเคราะห์เพิ่มเติม

การถ่ายภาพ บันทึกวิดีโอ

ในส่วนของการเก็บข้อมูลชุมชน ผู้วิจัยได้ใช้การถ่ายภาพ วิดีโอ บันทึกเสียง และจดบันทึกทุกครั้งที่เข้าไปในพื้นที่ศึกษา เพื่อใช้เป็นหลักฐานสำหรับตรวจสอบข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากจัดหมวดหมู่ข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์เนื้อหา โดยแบ่งประเด็นการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยพิจารณาเกี่ยวกับความเป็นมาของการสืบทอดปี่ม้งศิลปะในวงปี่กลองพิธีศพ ตำบลบ้านหลุม อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย จากนั้นจึงนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบการบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

การสืบทอดปี่ม้งศิลปะในวงปี่กลองพิธีศพ ตำบลบ้านหลุม อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ปรากฏผู้ที่ได้รับการสืบทอดการบรรเลงปี่ม้งศิลปะทั้งหมด 2 คน คือ นายทศพล แซ่เตีย วง ศ.ราชพฤกษ์ศิลป์ และนายทศพร นาคพรม วงศิษย์ศรีมหาโพธิ์ ซึ่งได้รับการครอบครูอย่างถูกต้องตามจารีต มีข้อกำหนดดังนี้

1. พิธีการสืบทอดปี่ม้งศิลปะของนาย ทศพล แซ่เตีย วง ศ.ราชพฤกษ์ศิลป์ ผู้ให้ข้อมูล นายทศพล แซ่เตีย (ทศพล แซ่เตีย, สัมภาษณ์, 12 ธันวาคม 2567)

ภาพที่ 1 รูปถ่าย : นายทศพล แซ่เตี๋ย

ที่มา : นายทศพล แซ่เตี๋ย

นายทศพล แซ่เตี๋ย วง ศ.ราชพฤกษ์ศิลป์ ได้รับการครอบครูและถ่ายทอดเพลงปี่ม้งคละจากนายสม สารทเทศ มีพิธีกรรมการครอบครูปี ตามขั้นตอนที่ปฏิบัติสืบทอดมา ด้วยการน้อมนำพานกำนัลมามอบตัวเป็นศิษย์ในพิธีไหว้ครูม้งคละประจำปี พานกำนัลประกอบไปด้วย

1. ฐูป 9 ดอก
2. เทียน 1 เล่ม
3. ดอกไม้ 3 สี
4. เหล้าต้มหรือเหล้าสี 1 ขวด
5. บุหรี่หรือยาเส้น 1 ซอง
6. เงิน 19 บาท
7. หมาก 3 คำ

มีแนวทางปฏิบัติกล่าวคือ ลูกศิษย์ต้องคลานเข้าและถือพานกำนัลไปหาครู เมื่ออยู่ต่อหน้าครูแล้ว กล่าวฝากตัวเป็นศิษย์กับครูดังนี้

“ข้าพเจ้าขอฝากตัวเป็นศิษย์ในการเรียนปี่ม้งคละกับครู โปรดรับพานกำนัลที่ข้าพเจ้าเตรียมมานี้ด้วยเถิด”

เมื่อครูรับพานกำนัลจากศิษย์ แล้ว ครูจึงกล่าวว่า

“ตอนนี้เราได้ฝากตัวกันเป็นศิษย์อย่างถูกต้องตามโบราณที่ได้ปฏิบัติกันมาแล้วต่อจากนี้ขอให้ศิษย์ จงเจริญงอกงามไปบุปผ์และรักษาศิลปวัฒนธรรมไทยไว้ให้ถาวรสืบไปเทอญ พุทซัง ประสิทธิ เม ธัมมัง ประสิทธิ เม สังฆัง ประสิทธิ เม”

จากนั้นครูเริ่มพิธีกรรมการทำนํ้ามนตร์ธรรมนิสาร ในชั้นนํ้ามนตร์ประกอบด้วย ไบธณิสาร ไบเงิน ไบทอง และไบส้มป่อย ประกอบกับการใช้เทียนขี้ผึ้งบริกรรมพระคาถาธรรมนิสารน้อย และคาถามงกุฎพระพุทธรเจ้า ดังนี้

“โอการพินทุนาถัง อุปปันนัง พรหมา สะหะปะติ นามัง อาทิกัปเปสุ อาคะโต ปัญจะ ปะทุมัง ทิสสะวา นะโม พุทธายะ วันทะนัง สิโรเม พุทธะเทวัญจะ นะลาเต พรหมะเทวะตา หะทะยัง นารายะกัญจะวะ ทะเวหัตถะเถ จะ ประระเม สุราปา เท วิษณุกัญจะวะ สัพพะกัมมา ประสิทธิ เม สัพพะพุทธา นุภาเวนะ สัพพะธัมมา นุภาเวนะ สัพพะสังฆา นุภาเวนะ สัพพะโสทธิ ภาวันตุ เม สิทธิกิจจัง สิทธิกัมมัง สิทธิการิยะ ตะเถอะโต สิทธิเตโช ชะโยนิจจัง สิทธิลาโภ นิรันตะรัง สัมพะสิทธิ ภาวันตุ เม. อิติปิโส วิสเสโส อิเสเส พุทธะนาเม อิเมนา พุทธะตังโส อีโสตังพุทธะปัตติอิ”

เมื่อครูทำนํ้ามนตร์เสร็จจะเริ่มประพรมนํ้ามนตร์ให้แก่ศิษย์และภาวนาไม่ออกเสียงว่า “พุทโธ นะโมพุทธายะ ธัมโม นะโม พุทธายะ สังฆโม นะโมพุทธายะ” หลังจากนั้นครูจะต้องเตรียมด้ายแดงด้ายขาวและแบ่งเจิมเพื่อใช้ในการผูกข้อมือและ

เจิมแป้งให้กับลูกศิษย์พร้อมกับภาวนาไม่ออกเสียงตอนผูกแขนและเจิมแป้งว่า “พุทโธ นะโมพุทธายะ อัมโม นะโม พุทธายะ สังโฆ นะโมพุทธายะ” แล้วจึงนำปี่มั่งคละมอบให้แก่ลูกศิษย์ก็ถือว่าเสร็จพิธีกรรมการถ่ายทอดปี่มั่งคละ

ภาพที่ 2 รูปถ่าย : การประกอบพิธีกรรมไหว้ครูมั่งคละ
ที่มา : นายทศพล แซ่เตีย

2. พิธีการสืบทอดปี่มั่งคละของนาย ทศพร นาคพรม วงศิษย์ศรีมหาโพธิ์
สัมภาษณ์นายทศพร นาคพรม (ทศพร นาคพรม. 10 ธันวาคม 2567. สัมภาษณ์.)

ภาพที่ 3 รูปถ่าย : นายทศพร นาคพรม
ที่มา : นายณัฐพงศ์ อินทร

นายทศพร นาคพรม วงศิษย์ศรีมหาโพธิ์ ได้รับการครอบครูและถ่ายทอดเพลงปี่มั่งคละจากนายโหล สาทเทศ มีพิธีกรรมการครอบครูปี ตามขั้นตอนที่ปฏิบัติสืบทอดมา ด้วยการน้อมนำพานกำนัล มามอบตัวเป็นศิษย์ในพิธีไหว้ครูมั่งคละ ประจำปี พานกำนัลประกอบด้วย

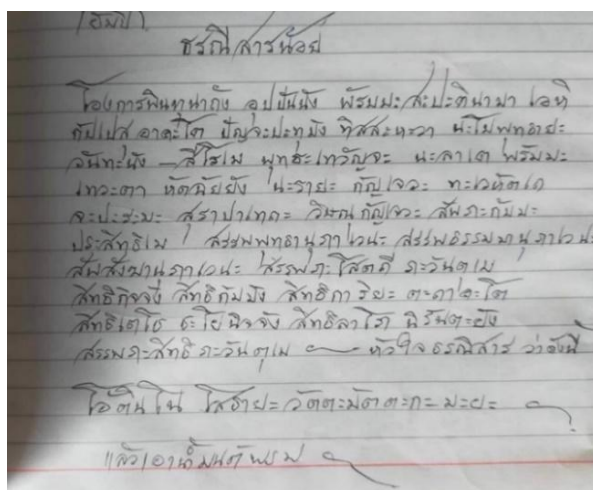
1. ธูป 3 ดอก
2. เทียน 2 เล่ม
3. ดอกไม้ 3 สี

4. เหล้าต้มหรือเหล้าสี 1 ขวด
5. บุหรี่หรือยาเส้น 1 ซอง
6. เงิน 12 บาท
7. หมาก 3 คำ
8. ด้ายแดงด้ายขาวผูกข้อมือ

เริ่มพิธีไหว้ครู ครูผู้ประกอบพิธีให้ลูกศิษย์จุดธูป เทียนและบุหรี่ แล้วรินเหล้าใส่แก้ว ยกขึ้นเหนือหัว แล้วส่งให้ครู กราบ 3 ครั้ง โดยครูกล่าวว่า “ตอนนี้เราก็เป็นศิษย์เป็นครูกันแล้ว จับมือจับอะไรแล้วก็ขอให้นั่น ให้รักษาความเค็มเหมือนดั่งเกลือทะเล ขอให้อายุ วัฒน สุขขัง พะลัง. (ลูกศิษย์กราบ 3 ครั้ง)” ครูบริกรรมคาถาธรรณีสารน้อย และหัวใจธรรณีสาร เพื่อทำ น้ามนตร์ประพรมให้กับลูกศิษย์

คาถาธรรณีสารน้อย

“โองการพินทุนาถัง อุปปันนัง พรมมะสะปะตินามา เอหิ กัมเปสุ อาคะโต ปัญจะปะทุมมัง ทิสสะหะวา นะโม พุทธายะ วันทะนัง สีโรเม พุทธะเทวัญจะ นะลาเต พรมมะ เทวะตา หัตถียัง นระายะ กัญจะวะ ทะเวหัตเต จะปะระมะ สุรา ปาเทกะ วิษณุกัญจะวะ สัพพะกัมมะ ประสิทธิเม สรรพพุทธานุภาเวนะ สรรพธรรมานุภาเวนะ สัพพังขานุภาเวนะ สรรพะโสทธิ ภาวันตุเม สิทธิกิจจัง สิทธิกัมมัง สิทธิการิยะ ตะถาคะโต สิทธิเตโช ชะโยนิจัจัง สิทธิลาโภ นิรันตะยัง สรรพกะสิทธิ ภาวันตุ เม. คาถาหัวใจธรรณีสาร ไฉตวัน โสธายะ วัตตะมัตตะกะมะยะ. (แล้วพรมน้ามนตร์)”

ภาพที่ 4 รูปถ่าย : คาถาธรรณีสารน้อยลายมือนายโหล สารเทศ

ที่มา : นายณัฐพงศ์ อินทวง

ภาพที่ 5 รูปถ่าย : นายโหล สารเทศ

ที่มา : นายทศพร นาคพรม

เมื่อพรมน้ำมันตีให้ศิษย์แล้วก็จะทำการผูกข้อมือศิษย์ด้วยด้ายแดงด้ายขาวที่ศิษย์ได้นำมาถวายและทำการเจิมให้พรเป็นอันเสร็จพิธี หลังจากสำเร็จการประกอบพิธีกรรมการสืบทอดการบรรเลงปี่มังคละครูจะต่อนั้วปี่มังคละให้ลูกศิษย์โดยเริ่มเป่าเสียง โน้ด แนน แนน (เสียงเร ลา ซอล ลา) ซึ่งเป็นเสียงหลักของปี่มังคละให้กับลูกศิษย์เป็นนั้วแรก เมื่อเริ่มต่อเพลงปี่มังคละครูจะเริ่มต่อเพลงปี่ให้ทั้งหมด 2 ทำนองเพลงที่ใช้ในพิธีศพแต่ไม่ปรากฏชื่อเพลงและผู้แต่ง โดยครูจะต่อทำนองเพลงของครูโหล สาทเทศ และครูจรรยา ก้อนเกตุ เสร็จพิธี

ภาพที่ 6 รูปถ่าย : การนั่งประโคมของวงปี่กลองพิธีศพ
ที่มา : นายณัฐพงศ์ อินทร

ภาพที่ 7 รูปถ่าย : การยืนประโคมของวงปี่กลองพิธีศพ
ที่มา : นายณัฐพงศ์ อินทร

ภาพที่ 8 รูปถ่าย : การประกอบพิธีกรรมไหว้ครูมังคละ
ที่มา : นายทศพร นาคพรม

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคตและแนวทางนำไปใช้ประโยชน์

จากข้อจำกัดของจำนวนผู้สืบทอดและลักษณะการถ่ายทอดที่พบ งานวิจัยในอนาคตควรดำเนินการในประเด็นเชิงลึกด้านองค์ประกอบ โครงสร้างดนตรี: ควรมีการบันทึก วิเคราะห์ทำนองเพลงปี่ม้งคละพิศพออย่างละเอียด รวมถึงรูปแบบการบรรเลง และบทบาทของเครื่องดนตรีอื่นๆ ในวง เพื่อจัดทำเป็นฐานข้อมูลทางดนตรีสำหรับการอนุรักษ์

สรุปผลการวิจัย

พิธีกรรมการสืบทอดปี่ม้งคละวงปี่กลองพิศพอ ตำบลบ้านหลุม อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ปัจจุบันมีผู้สืบทอดทำนองม้งคละวงปี่กลองพิศพอ ทั้งหมด 2 คน ได้แก่ นายทศพล แซ่เตีย วง ศ.ราชพฤกษ์ศิลป์ และ นายทศพร นาคพรม วงศิษย์ศรีมหาโพธิ์ สามารถสรุปผลการศึกษาดำเนินการสืบทอดของจากบุคคล ข้อมูลได้ทั้งหมด 2 ส่วนคือ

1. ส่วนพิธีกรรมในการถ่ายทอดเพลงปี่ม้งคละมีแบบแผนและขั้นตอนการครอบครูเพื่อถ่ายทอดเพลงปี่ม้งคละวงปี่กลองพิศพอของทั้ง 2 คน มีความคล้ายคลึงกันในสิ่งของที่เป็นเครื่องประกอบพานก้านสำหรับมอบตัวเป็นศิษย์ ดังนี้

พานก้านลของครูโหล สาทเทศ	พานก้านลของครูสม สาทเทศ
รูป 9 ดอก	รูป 3 ดอก
เทียน 2 เล่ม	เทียน 1 เล่ม
ดอกไม้ 3 สี	ดอกไม้ 3 สี
เหล้าต้มหรือเหล้าสี 1 ขวด	เหล้าต้มหรือเหล้าสี 1 ขวด
บุหรี่ยาเส้น 1 ซอง	บุหรี่ยาเส้น 1 ซอง
เงิน 12 บาท	เงิน 19 บาท
หมาก 3 คำ	หมาก 3 คำ
ด้ายแดงด้ายขาว	

ตารางแสดงสิ่งของที่ในพานก้านล

สำนักการสังคีตกรมศิลปากร (2552) ได้ให้ความหมายของพานก้านลหรือขัน 5 คือ พานที่บรรจุสิ่งของเครื่องบูชาใช้ในพิธีกรรมต่างๆ โดยเฉพาะพิธีไหว้ครู เพื่อแสดงความเคารพ กตัญญู และเป็นการบูชาครูบาอาจารย์หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อและประเพณีนั้นๆ สิ่งของที่อยู่ในพานก้านลมักประกอบด้วยของ 6 อย่างได้แก่ ดอกไม้ รูป เทียน ดอกไม้ ผ้าขาว และที่สำคัญคือ "เงินก้านล" ซึ่งเป็นเงินจำนวน 6 บาท ใส่ในพานเพื่อเป็นค่าบูชาครูหรือค่าค่านับครู

ศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรม (2565) ได้ให้ความหมายของการจัดรูป คือ การระลึกถึงพระคุณของพระพุทธเจ้า 3 ประการ รูปดอกที่ 1 หมายถึง พระปัญญาคุณ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง รูปดอกที่ 2 หมายถึง พระบริสุทธิคุณ ความบริสุทธิ์หมดจดจากราคะ โทสะ โมหะ รูปดอกที่ 3 หมายถึง พระมหากรุณาธิคุณ ความมีเมตตาแห่งองค์สัมมาสัมพุทธเจ้าที่สอนให้ผู้อื่นรู้แจ้งตามความเป็นจริง ส่วนการใช้รูป 9 ดอกนั้นหมายถึงพระพุทธคุณ 9 ประการ เป็นบทสวดสรรเสริญคุณของพระพุทธเจ้า (อิติปิ โส ภะคะวา)

การจัดเทียน คือการระลึกถึงคำสอนของพระพุทธองค์ เทียนเล่มที่ 1 พระธรรม หมายถึงธรรมะซึ่งพระพุทธเจ้าทรงค้นพบและนำออกเผยแผ่ หรือคำสอนของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับความจริงตามธรรมชาติของทุกข์ และวิธีการดับทุกข์ เทียนเล่ม

ที่ 2 พระวินัย ได้แก้คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่เป็นข้อบัญญัติ เป็นข้อห้าม วางไว้เป็นหลัก ปฏิบัติเพื่อให้เกิด ความสงบเรียบร้อยดีงามในหมู่คณะ

เกรียงไกร ฮ่อเฮงเส้ง (2561) ได้กล่าวว่า ดอกไม้แทนสิ่งที่มีความสวยงาม กลิ่นหอม มีความบริสุทธิ์และควรค่าแก่การบูชา ดังนั้นคนในสมัยโบราณจึงนำเอาดอกไม้มาเป็นส่วนหนึ่งในเครื่องสักการะสูงสุด และที่สำคัญมีคติความเชื่อของชาวล้านนาที่เชื่อกันว่าดอกไม้เป็นสิ่งที่ชีวิตเหมือนกับมนุษย์ ดังนั้นจึงพึงได้รับอานิสงส์จากการอุทิศตนถวายเป็นพุทธบูชา การใช้ดอกไม้ 3 สีในพานก้านลงจึงเป็นการแทน พุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ และสังฆรัตนะ อันเป็นแก้วสามประการประเสริฐสูงสุดของพุทธศาสนิกชน

เหล่าดัมหรือเหล่าสี คือ การแสดงออกถึงความเคารพศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไม่ว่าจะเป็นเทพเจ้า บรรพบุรุษ หรือพลังเหนือธรรมชาติอื่น ๆ ซึ่งเหล่าสีแทนความมีชีวิตชีวา พลังกำลัง ความเข้มข้น และความอุดมสมบูรณ์ ในขณะที่ เหล่าดัมหรือสุราใส เป็นตัวแทนของความบริสุทธิ์ ความกระจ่าง และความไร้ซึ่งสิ่งเจือปน การถวายสุราถือเป็นการเชื่อมต่อระหว่างโลกมนุษย์กับโลกแห่งจิตวิญญาณ เป็นการสื่อสาร ขอพรเพื่อความเป็นสิริมงคล ความเจริญรุ่งเรือง และการปกป้องคุ้มครอง

ยาสูบและหมากพลู การใช้อยาสั้นหรือยาสูบในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือวิญญาณในสังคมไทย เป็นความเชื่อและเป็นธรรมเนียมที่สืบทอดกันมา เป็นสิ่งที่นิยมใช้ในสังคมไทยและเป็นส่วนหนึ่งของการต้อนรับแขก การนำมาเป็นของไหว้จึงอาจสะท้อนถึงสิ่งที่เคยเป็นที่รู้จัก เป็นที่นิยมในยุคสมัยก่อน ซึ่งเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก็อาจจะยังคงรับรู้ และชื่นชอบสิ่งเหล่านี้

เงินก้านลงจำนวน 12 และ 19 บาท เป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่ใช้เมื่อเริ่มต้นเรียนศาสตร์วิชา หรือศิลปะแขนงต่างๆ โดยมีจุดประสงค์หลักคือการแสดง ความเคารพสักการะ ต่อครู อาจารย์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงแสดงออกถึงความกตัญญูและความนอบน้อมต่อผู้ให้ความรู้ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อว่าตัวเลข 9 (ซึ่งอยู่ในจำนวน 19 บาท) เป็นเลขมงคลที่สื่อถึงความเจริญก้าวหน้า และจะช่วยให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จของงานในวิชาชีพของตน

ด้ายแดงด้ายขาว ในวัฒนธรรมไทยส่วนใหญ่ใช้กับพิธีมงคล การให้พร การปกป้องคุ้มครองจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การปิดเป่าสิ่งอวมงคล นำโชคลาภ และเป็นสัญลักษณ์ของการฝากตัวเป็นศิษย์ของอาจารย์ในแขนงวิชานั้นๆ

บทสวดของครูโหล สาบทเทศ	บทสวดของครูสม สาบทเทศ
คาถาธรรณีสารน้อย	พระคาถาธรรณีสารน้อย
คาถาหัวใจธรรณีสาร	คาถามงกุฎพระพุทธเจ้า

ตารางแสดงบทสวดหลักที่ใช้ในพิธี

2. ส่วนของการถ่ายทอดทำนองเพลงปี่มั่งคละที่ได้รับการถ่ายทอดในพิธีครอบครู เมื่อประกอบพิธีครอบครูปี่มั่งคละวงปี่กลองพิธีศพ สำเร็จเรียบร้อย ครูโหล สาบทเทศ มีขั้นตอนการถ่ายทอดนี้ปีสำคัญให้ศิษย์ 1 นี้ว คือ โน้ต แ่น แ่นว แ่น ด้วย การเป่าตามทีครูเป่าทำให้ทีละเสียงจนถูกต้องครบ 4 เสียง ส่วนครูสม สาบทเทศ ไม่มีขั้นตอนในการถ่ายทอดนี้วปีในพิธีครอบครู แต่ครูทั้งสองท่านมีแนวทางเดียวกันคือให้ศิษย์มารับการถ่ายทอดเพลงปี่มั่งคละพิธีศพในวันที่กำหนดตกลงในภายหลัง และยังปรากฏการใช้วงปี่กลองประโคมและแห่ศพ

จากการศึกษาพิธีการสืบทอดดนตรีปี่มั่งคละวงปี่กลองที่ใช้ในพิธีศพ พบว่ายังคงมีการยึดถือแบบแผนพิธีกรรมครอบครูไว้อย่างเคร่งครัด โดยเน้นความสำคัญของเครื่องบูชาในพานก้านลงซึ่งมีนัยยะเชิงสัญลักษณ์อย่างลึกซึ้ง แม้จะมีข้อแตกต่างในรายละเอียดปลีกย่อยระหว่างครูผู้ถ่ายทอดแต่ละท่าน ในส่วนของการถ่ายทอดทำนองเพลงนั้นจะเกิดขึ้นภายหลังจากเสร็จสิ้นพิธีครอบครูแล้ว ทั้งนี้ ผู้สืบทอดทั้งสองท่านยังคงมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์และสืบสานดนตรีประกอบพิธีศพนี้ให้คงอยู่ต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่ากระบวนการถ่ายทอดสามารถแบ่งออกเป็นสองส่วน ที่มีความสำคัญเท่าเทียมกัน ได้แก่ พิธีกรรม และกระบวนการหลังผ่านพิธีกรรม ในส่วนของพิธีกรรมครอบคลุมเพื่อมอบตัวเป็นศิษย์ ซึ่งเป็นขั้นตอนแรกของการเข้าสู่การเรียนรู้ ปรากฏความคล้ายคลึงกันในองค์ประกอบของพานก้านระหว่างสายครูทั้งสองท่านซึ่งแสดงให้เห็นถึงแบบแผน จาริตที่เป็นมาตรฐานร่วมกันในระดับหนึ่งสำหรับศิลปะการแสดงในพื้นที่ การคงไว้ซึ่งพิธีกรรมช่วยต่อยอดให้เห็นถึงความเชื่อมโยงทางจิตวิญญาณ คุณค่าเชิงสัญลักษณ์ของการเรียนรู้ที่ไม่ใช่เพียงแค่การถ่ายทอดทักษะทางดนตรี แต่ยังรวมถึงการเคารพครูบาอาจารย์ และรับผิดชอบต่อการดำรงรักษาศิลปะท้องถิ่น

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับงานวิจัยที่เกี่ยวกับการถ่ายทอดศิลปะการแสดงหรือดนตรีพื้นบ้านอื่น ๆ นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ (2558) ได้ให้คำนิยามของคำว่า รูปแบบการถ่ายทอดจากปากสู่ปาก (Oral Tradition) ว่าเป็นการถ่ายทอดที่ไม่ใช้ตัวอักษรและการใช้ภาษาพูด รวมถึงการแสดงออกทางวัฒนธรรม เช่น การร้องเพลง นิทาน หรือสุภาษิต ซึ่งต่างจากการสื่อสารแบบลายลักษณ์อักษร โดยสืบทอดโดยตรงภายในครอบครัวหรือชุมชน งานวิจัยนี้จึงช่วยยืนยันว่าการถ่ายทอดเพลงปี่ม้งคละก็ยังคงอยู่ในรูปแบบดังกล่าว แต่มีความเป็นระบบมากขึ้นผ่านขั้นตอนพิธีกรรมที่ชัดเจน รายละเอียดของกระบวนการถ่ายทอดเพลงภายหลังพิธีครอบครู โดยครูโหล สาทเทศ เลือกที่จะเริ่มถ่ายทอดนี้สำคัญ โน้ต แ่น แ่น (เสียง เร ลา ซอล ลา) ในช่วงพิธีครอบครูเลย ในขณะที่ครูสม สารเทศ จะนัดหมายเพื่อสอนทำนองเพลงในภายหลัง ความแตกต่างนี้อาจสะท้อนให้เห็นถึงแนวทางการสอนที่ปรับเปลี่ยนไปตามบริบทหรือความเหมาะสมของครูแต่ละท่าน แต่สิ่งที่ทั้งสองท่านมีร่วมกันคือ การกำหนดวันนัดหมายเพื่อถ่ายทอดเพลงอย่างเป็นระบบหลังเสร็จสิ้นพิธีครอบครู ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความตั้งใจในการส่งผ่านองค์ความรู้และทักษะอย่างต่อเนื่อง

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดีด้วยการสนับสนุน ให้ความช่วยเหลืออันดีจากบุคคล และหน่วยงานต่างๆ ในการแก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงด้วยความละเอียด

ขอขอบคุณ นายทศพล แซ่เตีย วิทยากรดนตรีพื้นบ้าน วง ศ.ราชพฤกษ์ศิลป์ และ นายทศพร นาคพรม วงศิษย์ศรีมหาโพธิ์ ที่ได้กรุณาให้ข้อมูล และความรู้ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

รวมถึงขอขอบคุณผู้เกี่ยวข้องท่านอื่นๆ ทุกท่านที่ได้กล่าวนามในที่นี้ ซึ่งได้ให้ความช่วยเหลือ อำนวยความสะดวกในการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างดี ด้วยคุณูปการความช่วยเหลือจากทุกท่านเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้งานวิจัยนี้สมบูรณ์

เอกสารอ้างอิง

เกรียงไกร ฮ่อเฮงเส็ง. (2561) ดอกไม้เงินดอกไม้ทอง - ดอกไม้บรรณาการ: จากสัญลักษณ์แห่งมิตรภาพสู่ภาพตัวแทนอำนาจการปกครอง. *วารสารไทยศึกษา*, 14(2), 29-60

ทศพร นาคพรม. (2566). *การสืบทอดการบรรเลงปี่ม้งคละในงานอวมงคล ตำบลบ้านหลุม อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย*.

[สัมภาษณ์] 10 ตุลาคม 2566.

ทศพล แซ่เตีย. (2566). *การสืบทอดการบรรเลงปี่ม้งคละในงานอวมงคล ตำบลบ้านหลุม อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย*.

[สัมภาษณ์] 12 ตุลาคม 2566.

พิชิต ชัยเสรี. (2540). *เอกสารคำสอนรายวิชา 3503366 พุทธธรรมในดนตรีไทย*. (ม.ป.พ).

สำนักงานสังคีตกรมศิลปากร. (2552). *โครงการองค์ความรู้เรื่องพิธีไหว้ครูดนตรีไทย งบประมาณปี พ.ศ.2552*.

https://www.finearts.go.th/storage/contents/detail_file/UHCPPGHBjReCWWD1htYqcbVa1GfeJ44TqjZBU.pdf

สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2563). มโหระทึก : กลองอินเดีย เครื่องประโคมในราชสำนักอยุธยา. *มติชนสุดสัปดาห์*.

https://www.matichonweekly.com/column/article_314191

ศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรม. (2565). *การจุดธูปเทียน*. <http://www.mculture.in.th/album/197566>

อัศนีย์ เปลี่ยนศรี. (2558). ดนตรีในพระราชพิธีสมัยรัตนโกสินทร์. *ศิลปกรรมสาร*, 10(1), 193.

นฤพนธ์ ดั้ววิเศษ. (2558). *Oral Tradition*. <https://anthropology-concepts.sac.or.th/glossary/98>

แนวคิดการจัดการขีดความสามารถในการรองรับได้ทางการท่องเที่ยวเกี่ยวกับบทเรียนการแพร่ระบาด

ไวรัสโควิด 19 ของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน

Tourism Carrying Capacity Management Concepts and Lessons from the COVID-19 Pandemic

เบญจมาศ ณ ทองแก้ว^{1*} อำนาง รักษาพล² วีรภรณ์ โตศิริ³ ชลตรงค์ ทองสง⁴ และ ภัทรวรินทร์ ปัญญาหาญ⁵

สาขาวิชาการท่องเที่ยวและบริการ, มหาวิทยาลัยแม่โจ้-ชุมพร, จังหวัดชุมพร

*amnat@mju.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบทางการท่องเที่ยวในสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 ของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน และทบทวนตัวชี้วัดตามแนวคิดการจัดการขีดความสามารถในการรองรับได้ทางการท่องเที่ยวจากบทเรียนการแพร่ระบาดไวรัสโควิด 19 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การวิจัยเอกสาร และแบบสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 คน ประมวลผลโดยการสังเคราะห์เนื้อหาครอบคลุมข้อบ่งชี้ 5 ปัจจัย คือ (1) ด้านการบริหารจัดการ (2) ด้านจิตวิทยา (3) ด้านกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว (4) ด้านสังคมและวัฒนธรรม และ 5) ด้านระบบนิเวศ ผลการศึกษา ค้นพบตัวชี้วัดเพิ่มเติมประเด็นความปลอดภัยต่อสุขภาพในแนวคิดการจัดการขีดความสามารถในการรองรับทางการท่องเที่ยวที่นำไปสู่เปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากโรคภัยไข้เจ็บปัจจุบัน ดังนี้ 1) การบริหารความปลอดภัยแบบเครือข่าย 2) การสื่อสารความปลอดภัย 3) ความพร้อมของอุปกรณ์ป้องกันการติดเชื้อ 4) ประสิทธิภาพรับมือการป้องกันการติดเชื้อ และ 5) การฟื้นตัวของทรัพยากร ซึ่งสามารถขยายผลเชิงทฤษฎีไปสู่มุมมองที่กว้างขึ้นของการพัฒนาขีดความสามารถในการรองรับได้ทางการท่องเที่ยวหรือปรับใช้ในบริบทที่แตกต่างกันสำหรับการท่องเที่ยวประเภทอื่น ๆ ได้

คำสำคัญ : ผลกระทบทางการท่องเที่ยว ขีดความสามารถในการรองรับได้ทางการท่องเที่ยว วิกฤตโควิด-19

อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน

Abstract

This study aims to examine the impacts of tourism during the COVID-19 pandemic in Kaeng Krachan National Park and to review indicators based on the concept of tourism carrying capacity management, drawing lessons from the pandemic. Data were collected through documentary research and in-depth interviews with a sample group of 20 participants. The data were analyzed by synthesizing content covering five key factors: (1) management, (2) psychological aspects, (3) physical aspects and tourism facilities, (4) socio-cultural aspects, and (5) ecological systems.

The findings revealed additional indicators related to health safety under the concept of tourism carrying capacity management, reflecting changes in tourism resulting from the current public health crisis. These indicators include: (1) network-based safety management, (2) safety communication, (3) availability of infection prevention equipment, (4) experience in infection prevention and control, and (5) restoration of natural resources. The results offer theoretical implications for expanding the concept of carrying capacity management to broader perspectives and can be applied to other types of tourism in different contexts.

keywords: Tourism impact, Tourism Carrying Capacity, COVID-19 Crisis, Kaeng Krachan National Park

บทนำ

ประวัติศาสตร์การแพร่ระบาดที่เกิดจากเชื้อไวรัสของโลก (pandemic) เคยเกิดขึ้นรอบ 20 ปี คือ ซาร์ส (SARS) พบเมื่อปีพ.ศ. 2545 และเมอร์ส (MERS) พบเมื่อปีพ.ศ. 2555 จนกระทั่งในปี 2562 การระบาดใหญ่เกิดขึ้นอีกครั้ง คือโรคไวรัสโคโรนา 19 (COVID-19) และเป็นเชื้อไวรัสตัวเดียวกับที่ทำให้เกิดโรค SARS (ปาริชาติ พุ่มขจร และ พงศ์ศักดิ์ รัตนชัยกุลโสภณ, 2563) การระบาดครั้งนี้ทั่วโลกต้องเผชิญกับภาวะวิกฤตอย่างไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ทำให้รัฐบาลในหลายประเทศทั่วโลกออกมาตรการปิดเมือง (Lockdown) เพื่อควบคุมการเดินทางระหว่างประเทศ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวทั่วโลกหยุดชะงักในช่วง 10 เดือนแรกของปีพ.ศ. 2563 พบว่าสถิตินักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยสะสมระหว่างเดือนมกราคมถึงเดือนธันวาคม ปี พ.ศ. 2563 มีจำนวนทั้งสิ้น 6,692,775 คน ขณะที่ปี พ.ศ. 2562 มีจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งสิ้น 32,582,548 คน ลดลงถึงร้อยละ 79.46 (กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา, 2564)) ระหว่างการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 จะเห็นว่ารัฐบาลไทยเป็นหนึ่งในหลายประเทศที่มีมาตรการควบคุมประชาชนจนไม่สามารถเดินทางเพื่อการท่องเที่ยวได้ตามปกติจนนำไปสู่มาตรการปิดเมือง (ล็อกดาวน์) ในที่สุด (Onanong Cheablam et.al., 2021) วิกฤติดังกล่าวยังรวมไปถึงแหล่งท่องเที่ยวประเภทพื้นที่อนุรักษ์ ซึ่งมีประกาศปิดพื้นที่อุทยานแห่งชาติและวนอุทยานทุกแห่งตามคำสั่งกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ลงวันที่ 23 มีนาคม 2563 (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2563) อย่างไรก็ตาม หลังมาตรการคลายล็อกเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยว ทั้งรูปแบบการรับนักท่องเที่ยวพิเศษเข้ามาประเทศไทยที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขกักตัวใน ASQ (Alternative State Quarantine) สถานกักกันทางเลือกที่รัฐกำหนด (กรมควบคุมโรค, 2564) ขณะที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าใช้พื้นที่อนุรักษ์ประเภทอุทยานแห่งชาติบางส่วนได้ด้วยการดำเนินการของกฎระเบียบและแนวทางการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติในการป้องกันผลกระทบของการแพร่ระบาดไวรัสโควิด 19 ของแต่ละพื้นที่ตามความเหมาะสม โดยเฉพาะอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานเป็นแหล่งมรดกโลกทางธรรมชาติที่มีพื้นที่กว้างใหญ่ที่สุดในประเทศไทย (2,915 ตารางกิโลเมตร) และสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวเป็นลำดับต้นของประเทศ มีพื้นฐานการวางแผนรับนักท่องเที่ยวสอดคล้องกับแนวคิดขีดความสามารถในการรองรับได้ทางการท่องเที่ยว

แนวคิดขีดความสามารถในการรองรับได้ทางการท่องเที่ยว (Tourism Carrying Capacity) เป็นเครื่องมือจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ที่มีกระบวนการศึกษาถึงจำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุดที่ไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบนิเวศและประสบการณ์นักท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวควรจะได้รับจากการไปเยือนแหล่งท่องเที่ยว นั้น Camp, & Fraser (2012) คำนึงถึงองค์ประกอบ 5 ปัจจัย ได้แก่ 1) ด้านการบริหารจัดการ (Social Carrying Capacity) หมายถึง คุณภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ 2) ด้านจิตวิทยา (Psychological Carrying Capacity) หมายถึงจำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุดในแหล่งท่องเที่ยวในช่วงเวลาหนึ่งที่ยังคงให้ประสบการณ์ที่มีคุณภาพแก่นักท่องเที่ยวได้ 3) กายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวก (Physical and Facility Carrying Capacity) หมายถึง จำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุดที่พื้นที่และสิ่งอำนวยความสะดวกสามารถรองรับการใช้ประโยชน์ในช่วงเวลาหนึ่งๆ 4) ด้านสังคมและวัฒนธรรม (Social Carrying Capacity) หมายถึง จำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุดต่อช่วงเวลาที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบด้านลบต่อสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นในแหล่งจนวนยอมรับไม่ได้ และ 5) ด้านนิเวศวิทยา (Biophysical or Ecological Carrying Capacity) หมายถึง ความสามารถสูงสุดของระบบนิเวศในการรองรับการใช้ประโยชน์ โดยยังคงรักษาไว้ซึ่งคุณภาพของระบบนิเวศได้ดังเดิม โดยการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวจะพิจารณาจากผลกระทบและประเด็นปัญหาสำคัญในพื้นที่ ที่จะแสดงให้เห็นความจำเป็นในการจัดการการท่องเที่ยวก่อนที่จะก่อความเสียหายอย่างรุนแรง เช่น การลดจำนวนนักท่องเที่ยว เพิ่มมาตรการป้องกันผลกระทบหรือให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น (Navarro, E. J. & others. (2012); เบญจมาศ ณ ทองแก้ว (2564); ชัยธวัช ศิริบรรพพิทักษ์ (2566))

งานวิจัยชิ้นนี้ ต้องการสะท้อนให้เห็นตัวชี้วัดจากบทเรียนการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 และเน้นย้ำให้เห็นถึงความสำคัญของ "แนวคิดขีดความสามารถในการรองรับได้ทางการท่องเที่ยว" (Tourism Carrying Capacity) ในมิติ "การจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุด" ว่าสามารถยกระดับคุณภาพประสบการณ์การท่องเที่ยว คุณภาพสิ่งแวดล้อม คุณภาพชีวิตชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะการควบคุมความปลอดภัยของโรคจากภัยพิบัติธรรมชาติต่างๆ ต่อนักท่องเที่ยวในพื้นที่อนุรักษ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นตลอดเวลา สอดคล้องกับทฤษฎีการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

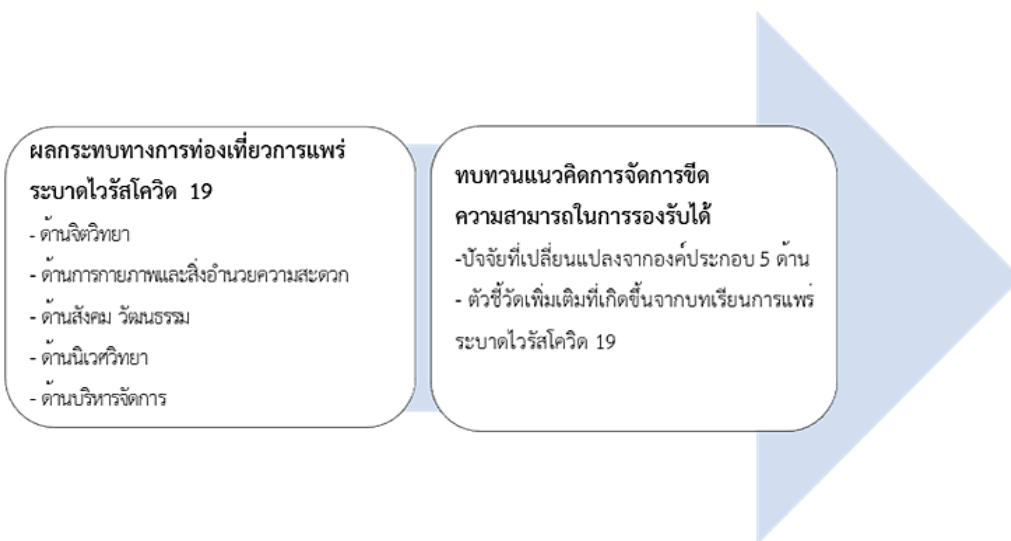
วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลกระทบทางการท่องเที่ยวในสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 ของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน
2. เพื่อทบทวนตัวชี้วัดตามแนวคิดการจัดการขีดความสามารถในการรองรับได้ทางการท่องเที่ยวจากบทเรียนการแพร่ระบาดไวรัสโควิด 19

วิธีดำเนินการวิจัย

1. คัดเลือกพื้นที่ศึกษาจากปรากฏการณ์จริงที่เกิดขึ้นในพื้นที่อนุรักษ์คือ อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในด้านการท่องเที่ยว กลุ่มตัวอย่างเป็นตัวแทนเจ้าหน้าที่ซึ่งเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและนันทนาการ จำนวน 20 คน ระหว่างเดือนธันวาคม พ.ศ. 2565 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2566
2. เก็บรวบรวมข้อมูลจาก (1) การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยสำรวจหนังสือ เอกสาร บทความ งานวิจัย หนังสือ สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ที่เกี่ยวข้องของการท่องเที่ยวในช่วงสถานการณ์ไวรัสโควิด 19 และ (2) การวิจัยภาคสนาม (Field Research) โดยสำรวจสถานการณ์พื้นที่ ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยตรงกับกลุ่มตัวอย่างตามข้อคำถามด้านผลกระทบด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในสถานการณ์แพร่ระบาดไวรัสโควิด 19
3. เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแบบสัมภาษณ์ลักษณะกึ่งโครงสร้าง ครอบคลุมปัจจัย (1) ด้านการบริหารจัดการ (2) ด้านจิตวิทยา (3) ด้านกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว (4) ด้านสังคมและวัฒนธรรม และ 5) ด้านนิเวศวิทยา โดยทำการบันทึกและถอดเทปการสัมภาษณ์ และตรวจสอบความเที่ยงตรงในเนื้อหา (Content Validity) จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน
4. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการสังเคราะห์ผลการสัมภาษณ์ เข้ารหัสการเปรียบเทียบ และสร้างหมวดหมู่ (Miles & Huberman, 1984) กล่าวคือนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารมาจำแนกออกเป็นประเด็นย่อยๆ โดยพิจารณาจากความเหมือนและความคล้ายคลึงกันของข้อมูลทั้งหมดมาหาความสัมพันธ์และเสนอผลการศึกษาในภาพรวมอย่างเป็นระบบ

กรอบแนวคิดการวิจัย

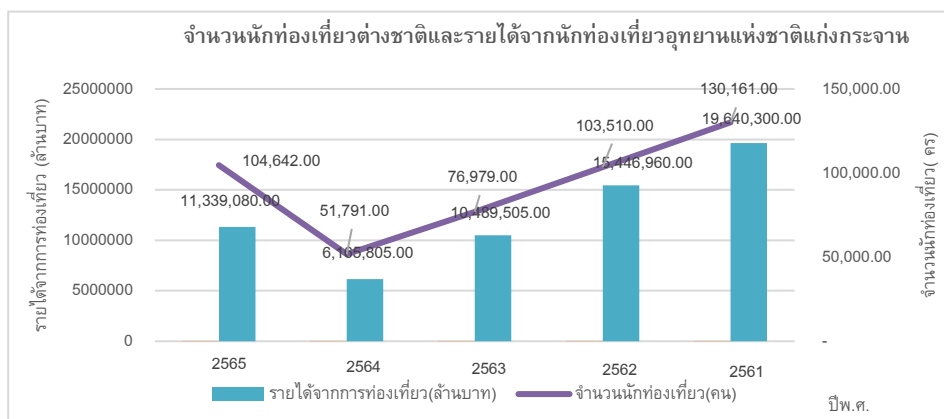

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) ผลกระทบทางการท่องเที่ยวในสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 ของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน และ 2) การทบทวนตัวชี้วัดตามแนวคิดการจัดการขีดความสามารถในการรองรับได้ทางการท่องเที่ยวจากบทเรียนการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 ดังนี้

1. ผลกระทบทางการท่องเที่ยวในสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 ของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน

อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ถือเป็นอุทยานที่มีพื้นที่กว้างใหญ่ที่สุดในประเทศไทย (2,915 ตารางกิโลเมตร หรือ 1.8 ล้านไร่) บริเวณโดยรอบเป็นระบบนิเวศของป่าไม้ปกคลุมพื้นที่อุทยานแห่งชาติร้อยละ 85.64 มีสัตว์ป่าชุกชุม ทิวทัศน์งดงาม มีวัตถุประสงค์รองรับการท่องเที่ยวและนันทนาการ ในปี พ.ศ. 2548 ได้รับการประกาศเป็นพื้นที่มรดกแห่งอาเซียน และในปีพ.ศ. 2564 ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก แห่งที่ 6 ของประเทศไทย ครอบคลุมพื้นที่พื้นที่ป่าอนุรักษ์ 4 แห่ง เรียกว่า “กลุ่มป่าแก่งกระจาน” มีขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวที่มาพักค้าง ประมาณ 1,650 คนต่อวัน หลังมาตรการคลายล็อคลดจำนวนนักท่องเที่ยวลงในเดือนกรกฎาคม 2563 มีการเปิดรับนักท่องเที่ยวโดยดำเนินการตามกฎระเบียบและผลกระทบจากการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 ฉบับที่ 27 สำหรับสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 มีการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน มีรายได้รวมจากการท่องเที่ยวปี พ.ศ. 2563 หดตัวร้อยละ 67.90 และรายได้รวมจากการท่องเที่ยวปี พ.ศ. 2564 หดตัวร้อยละ 58.80 (รูปที่ 1)

ภาพที่ 1 สถิตินักท่องเที่ยวและรายได้ย้อนหลัง 5 ปี ของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน

ที่มา : กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช (2566)

ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 คน พบว่าเป็นเพศชายและหญิงเท่ากัน (ร้อยละ 50.00) มีอายุเฉลี่ย 34.40 ปี ส่วนใหญ่มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวและนันทนาการ (ร้อยละ 65.00) สามารถจำแนกรูปแบบผลกระทบจากการแพร่ระบาดไวรัสโควิด 19 ตามปัจจัยขีดความสามารถในการรองรับได้ทางการท่องเที่ยว ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงคุณลักษณะของผู้ให้ข้อมูล

Code	เพศ	อายุ	ตำแหน่งงาน	Code	เพศ	อายุ	ตำแหน่งงาน	Code	เพศ	อายุ	ตำแหน่งงาน
NP1	ชาย	53	1	NP8	หญิง	32	2	NP15	หญิง	34	2
NP2	ชาย	39	1	NP9	หญิง	25	2	NP16	ชาย	37	2
NP3	หญิง	35	1	NP10	ชาย	38	2	NP17	ชาย	28	2
NP4	หญิง	38	1	NP11	ชาย	39	2	NP18	ชาย	30	3
NP5	หญิง	28	2	NP12	หญิง	33	2	NP19	ชาย	38	3
NP6	หญิง	26	2	NP13	หญิง	30	2	NP20	ชาย	35	3
NP7	หญิง	30	2	NP14	ชาย	40	2				

หมายเหตุ กำหนดให้ตำแหน่งงาน 1 = ฝ่ายบริหาร 2= ฝ่ายท่องเที่ยวและนันทนาการ 3= ฝ่ายพิทักษ์ป่า

1.1 ด้านจิตวิทยา (รูปแบบนักท่องเที่ยวและพฤติกรรมนักท่องเที่ยว) พบว่าส่วนใหญ่เป็นชาวไทย (ร้อยละ 87.40) มีพฤติกรรมเดินทางมาเยือนแบบหมู่คณะตามสถานที่แลนด์มาร์คของอุทยานฯ และชอบความเป็นธรรมชาติ มีการพักผ่อนหรือพักระยะสั้น 2-3 วัน นิยมวางแผนเดินทางสุดสัปดาห์มากกว่าวันหยุดยาว หลังเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดไวรัสโควิด 19 นักท่องเที่ยวหลักยังคงเป็นกลุ่มเดิม (ร้อยละ 96.83)

1.2 ด้านกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวก (อัตราการให้บริการพื้นที่) พบว่ามีมาตรการปิดการท่องเที่ยวบางพื้นที่ (โป่งลึก-บางกลอย น้ำตกป่าละอู ยอดเขาพะเนินทุ่ง) ขณะที่พื้นที่บ้านกร่างแคมป์เปิดให้บริการตามปกติแต่ลดจำนวนนักท่องเที่ยวลงครึ่งหนึ่งจากเดิม (คงเหลือนักท่องเที่ยวสูงสุด 150 คนต่อวัน) และที่ทำการอุทยานแห่งชาติยังคงเปิดให้บริการตามปกติ สำหรับด้านความปลอดภัย พบว่าเป็นไปตามมาตรการป้องกันของกรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข โดยทุกคนต้องฉีดวัคซีนป้องกันโรคไวรัสโควิด 19 ต่อมาแหล่งท่องเที่ยวมีการใช้มาตรฐาน SHA / SHA Plus หรือ เกณฑ์ประเมิน Thai Stop COVID plus หรือมาตรฐานอื่น ๆ ทางด้านสาธารณสุข) นอกจากนี้ ยังมีประกาศเพิ่มเติมเรื่องการปิดพื้นที่อุทยานแห่งชาติและวนอุทยานทุกแห่งตามประกาศกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และหลังสถานการณ์ไวรัสโควิด 19 คลี่คลายยังปิดให้บริการบางพื้นที่ซึ่งมีชุมชนอาศัยอยู่และเป็นพื้นที่เสี่ยง ได้แก่ โป่งลึก-บางกลอย น้ำตกป่าละอู ยอดเขาพะเนินทุ่ง ส่วนพื้นที่บ้านกร่างแคมป์เปิดให้บริการตามปกติ แต่ลดจำนวนนักท่องเที่ยวลง “งดกิจกรรมที่อาจทำให้เกิดความแออัด” “ปิดทำการเพื่อทำความสะอาดพื้นที่เมื่อพบผู้ติดเชื้อไวรัสโควิด 19 เป็นเวลา 3 วัน” และ “ใช้มาตรการการป้องกันโดยรวมของอุทยานเหมือนเดิม”

1.3 ด้านสังคมวัฒนธรรม (ด้านแรงงาน และด้านการดำรงชีพ) พบว่า อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน “มีแนวทางเลิกจ้างพนักงานจำนวน 30 คน” เพื่อให้ทุกคนได้รับเงินเดือนเท่าเดิม แต่ “เจ้าหน้าที่ทุกคนเลือกที่จะเฉลี่ยเงินเดือนรักษาจำนวนพนักงานไว้” แนวปฏิบัติโดยรวมจึงมีลดวันทำงาน และจำกัดพื้นที่ในการปฏิบัติงานทำให้ทำงานได้ไม่เต็มที่ขณะที่การดำรงชีพในสถานการณ์แพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 มีนโยบายให้ลดเวลาทำงานลงร้อยละ 50 และออกคำสั่ง Work from home

1.4 ด้านนิเวศวิทยา พบว่าแหล่งท่องเที่ยวมีฐานทรัพยากรธรรมชาติเกิดการฟื้นตัว อาทิ “พบเห็นนกหายากบ่อยครั้งขึ้น พันธุ์ไม้หายากกลับมาเจริญงอกงามอย่างรวดเร็ว” และ “มลพิษทางอากาศลดลง” ถือเป็นโอกาสพักฟื้นธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยว

1.5 ด้านการบริหารจัดการ อุทยานแห่งชาติมีมาตรการการดูแลความปลอดภัยเข้มข้นมากขึ้นโดยการลดขีดความสามารถในการรองรับได้เหลือจำนวนนักท่องเที่ยวเพียงครึ่งหนึ่งของนักท่องเที่ยวที่กำหนดไว้เดิม และสร้างมาตรการเฉพาะในการปฏิบัติงานทรัพยากรบุคคล อาทิ “จัดกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่ที่คนไม่แออัด” “ทุกคนใส่หน้ากากอนามัย” และ “เว้นระยะห่าง”

2. การทบทวนตัวชี้วัดตามแนวคิดการจัดการขีดความสามารถในการรองรับได้ทางการท่องเที่ยวจากบทเรียนการแพร่ระบาดไวรัสโควิด 19

การเพิ่มพูนมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติแก่กระงานตามขีดความสามารถในการรองรับได้ทางการท่องเที่ยว ผู้วิจัยสังเคราะห์ตัวชี้วัดที่สะท้อนสถานภาพแหล่งท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไปจากสถานการณ์แพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 และสร้างความรู้สึกร่วมกันต่อความปลอดภัยด้านสุขภาพในการมาเยือนของนักท่องเที่ยวเพิ่มเติม ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงการทบทวนตัวชี้วัดตามแนวคิดการจัดการขีดความสามารถในการรองรับได้ทางการท่องเที่ยวจากบทเรียนการแพร่ระบาดไวรัสโควิด 19

แนวคิดขีดความสามารถในการรองรับได้ทางการท่องเที่ยว (Tourism Carrying Capacity)			
ปัจจัยชี้วัด	ตัวชี้วัด	ตัวชี้วัด (จากวิกฤตโควิด 19)	คำอธิบาย
1) การบริหารจัดการ	- การกระจายผลประโยชน์เป็นธรรม - ความเหลื่อมล้ำ - ความโปร่งใสและสามัคคี	- การบริหารความปลอดภัยแบบเครือข่าย	การสร้างความร่วมมือที่เกื้อกูลกันเป็น “เครือข่าย” ระหว่างอุทยานแห่งชาติ ผู้ประกอบการและชุมชนท้องถิ่นในการจัดการความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวให้มีความเหมาะสมเพื่อป้องกันและลดการติดเชื้อจากโรคระบาดต่างๆ
2) จิตวิทยา	- ความพึงพอใจนักท่องเที่ยว - การรับรู้ความแออัดของนักท่องเที่ยว - ความหนาแน่นของนักท่องเที่ยว	- การสื่อสารความปลอดภัยจากการติดเชื้อ	การสื่อสารที่ให้ความรู้สึกเชื่อมั่นต่อความปลอดภัยด้านสุขภาพ การรับรู้ความหนาแน่นและพฤติกรรมของจำนวนนักท่องเที่ยวที่ปลอดภัยจากการติดเชื้อ
3) กายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวก	- ความเพียงพอของสิ่งอำนวยความสะดวก - ขนาดเนื้อที่ประกอบกิจกรรม - ระยะเวลาประกอบกิจกรรมช่วงเดียวกัน	- ความพร้อมของอุปกรณ์ป้องกันการติดเชื้อ	- ความพร้อมของอุปกรณ์ทำความสะอาดและป้องกันการติดเชื้อจากสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีการใช้ประโยชน์หรือรองรับกิจกรรมท่องเที่ยวในช่วงเวลาเดียวกันเพื่อป้องกันการติดเชื้อ เช่น สเปรย์แอลกอฮอล์ฉีดพ่นอุปกรณ์ และอ่างล้างมือ เป็นต้น

ตารางที่ 2 (ต่อ)

แนวคิดขีดความสามารถในการรองรับได้ทางการท่องเที่ยว (Tourism Carrying Capacity)			
ปัจจัยชี้วัด	ตัวชี้วัด	ตัวชี้วัด (จากวิกฤตโควิด 19)	คำอธิบาย
4) สังคมวัฒนธรรม	- ความเป็นส่วนตัว - ความรู้สึกแออัด - การเคารพประเพณีวัฒนธรรม	- ประสบการณ์รับมือการ ป้องกันการติดเชื้อ	ความพร้อมในการดำเนินงาน ป้องกันการติดเชื้อของเจ้าหน้าที่ และชุมชนด้านการสื่อความหมาย และบริการ โดยเฉพาะองค์ความรู้ มาตรฐานความปลอดภัย
5) นิเวศวิทยา	- การรักษาระบบนิเวศ - การจัดการขยะ - การจัดการน้ำ - การจัดการมลพิษ	- การฟื้นตัวของทรัพยากร	การจัดจำนวนนักท่องเที่ยวต่อกลุ่ม ในการประกอบกิจกรรมท่องเที่ยวที่ สมดุลกับทรัพยากรท่องเที่ยวให้ สามารถฟื้นตัวได้อย่างเหมาะสม

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษานี้ มีนัยสำคัญทั้งในเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติ แสดงให้เห็นถึงข้อค้นพบเพิ่มเติมของปัจจัยชี้วัด “ด้านความปลอดภัยต่อสุขภาพ” จากสถานการณ์แพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 ซึ่งเกี่ยวข้องในระบบการท่องเที่ยว โดยสามารถจำแนกเป็น ตัวชี้วัดย่อยในแต่ละปัจจัยตามแนวคิดการจัดการขีดความสามารถในการรองรับได้ทางการท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับ แนวปฏิบัติในสภาวะวิกฤต 4 ด้านของ International Union for Conservation of Nature [IUCN] (2020) ดังนี้ (1) การเตรียมความพร้อมในการดำเนินงานและพนักงาน (Operational and Staff preparedness) (2) การรับรองด้านความปลอดภัย (Ensuring a safe experience) (3) สร้างความเชื่อมั่น (Rebuilding trust & confidence) สะท้อนถึงตัวชี้วัดจากงานวิจัยด้าน ความพร้อมของอุปกรณ์ป้องกันการติดเชื้อ การสื่อสารความปลอดภัยจากการติดเชื้อ และประสบการณ์รับมือการป้องกันการ ติดเชื้อ และ (4) นำไปใช้เป็นข้อกำหนด (Implementing Enabling Policies) ที่สะท้อนถึงตัวชี้วัดจากงานวิจัยด้านการบริหาร ความปลอดภัยแบบเครือข่าย และการฟื้นตัวของทรัพยากร นอกจากนี้ แนวโน้มอนาคตหลังจากสถานการณ์ไวรัสโควิด 19 การ เสริมพลังแบบเครือข่าย (ชุมชนท้องถิ่น อุทยานแห่งชาติ และเอกชน) จะเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารจัดการที่มีผลกระทบ อย่างอำนาจ ความรับผิดชอบ และผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม โดยแนวคิดการจัดการขีดความสามารถในการรองรับได้ทางการท่องเที่ยว จะเป็นเครื่องมือกลางให้ทุกองค์กรร่วมวางแผนการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ (Rutz et al., 2020; ดารณี อาจหาญ และคณะ, 2565; กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2564)

สรุปผลการวิจัย

ผลกระทบทางการท่องเที่ยวในสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 ของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ส่งผลให้รายได้จากการท่องเที่ยวลดลง (ร้อยละ 28.10) เงินเดือนเจ้าหน้าที่ลดลง (ร้อยละ 12.00) นักท่องเที่ยวยังเป็นกลุ่มคนที่ ชอบในการท่องเที่ยวธรรมชาติ แต่มาเยือนแบบไม่ค้างคืนและไม่ใช้อุปกรณ์สาธารณะที่อุทยานฯ จัดไว้ให้ สำหรับปฏิบัติตามมาตรการ ป้องกันการควบคุมโรคมีการติดตามประกาศกรมอุทยานฯ และเจ้าหน้าที่ฉีดวัคซีน และปฏิบัติงานจากที่บ้าน (Work from home) และเพิ่มสวัสดิการอาหารกลางวันเพื่อลดความเดือดร้อนบุคลากร

การทบทวนแนวคิดการจัดการขีดความสามารถในการรองรับได้ทางการท่องเที่ยวจากบทเรียนการแพร่ระบาดของไวรัส โควิด 19 ตามองค์ประกอบปัจจัยด้านการบริหารจัดการ จิตวิทยา กายภาพและสิ่งแวดล้อมสังคม สังคมวัฒนธรรม และ นิเวศวิทยา พบว่า มีตัวชี้วัดเพิ่มเติมในมิติด้านความปลอดภัยต่อสุขภาพ ดังนี้ 1) การบริหารความปลอดภัยแบบเครือข่าย 2) การ

สื่อสารพฤติกรรมความปลอดภัยจากการติดเชื้อ 3) ความพร้อมของอุปกรณ์ป้องกันการติดเชื้อ 4) ประสิทธิภาพรับมือการป้องกันการติดเชื้อ และ 5) การฟื้นตัวของทรัพยากร สอดคล้องกับการสร้างความเชื่อมั่นด้านความปลอดภัยในสุขอนามัยและความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ในธุรกิจด้านการบริการ

ข้อเสนอแนะงานวิจัย

1. ควรเพิ่มเติมปัจจัยชีวิตด้านความปลอดภัยต่อสุขภาพตามองค์ประกอบ 5 ปัจจัย ของแนวคิดการจัดการขีดความสามารถในการรองรับได้ทางการท่องเที่ยว

2. ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการสื่อสาร โดยแสดงข้อมูลฐานทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดการฟื้นตัวหลังสถานการณ์แพร่ระบาดโรคไวรัสโควิด 19 ทั้งทรัพยากรสัตว์ป่าและพันธุ์พืชแก่นักท่องเที่ยว เพื่อกำหนดมาตรการการมีส่วนร่วมหรือทิศทางการวางแผนจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในงานวิจัยครั้งต่อไป

ขยายผลเชิงทฤษฎีโดยพัฒนาตัวชี้วัดที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงไปของแหล่งท่องเที่ยวหลังการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 ไปสู่มุมมองที่กว้างขึ้นของการพัฒนาขีดความสามารถในการรองรับได้ทางการท่องเที่ยวที่มีบริบทแตกต่างกัน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2564). *รายละเอียดสถิตินักท่องเที่ยว*. <https://www.mots.go.th/News-view.php?nid=12326/>
- กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา. (2564). COVID-19 กับผลกระทบการท่องเที่ยวไทย. รายงานภาวะเศรษฐกิจการท่องเที่ยว. กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 1(4), 1-7.
- กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช. (2566). *ข้อมูลนักท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ*. https://catalog.dnp.go.th/da_DK/dataset/stat-tourism
- กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช. (2563). *ประกาศปิดการท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติและวนอุทยานทุกแห่งจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)*. <https://www.facebook.com/NationalPark.Interpretation/photos/a.285894834843370/2423357324430433/?type=3>
- กรมควบคุมโรค. (2021). *แนวทางการบริหารจัดการการควบคุมโรคในสถานที่กักกันซึ่งทางราชการกำหนด ฉบับปรับปรุง (Version 4)*. https://ddc.moph.go.th/viralpneumonia/file/g_quarantine/g_quarantine_state310364new.pdf
- กรุงเทพธุรกิจ. (2565). *(New Normal) คืออะไร? เมื่อโควิด-19 ผลักเรารู้ชีวิต 'ปกติวิถีใหม่'*. <https://www.bangkokbiznews.com/lifestyle/882508>
- ชัยธวัช ศรีบรรพิตก์. (2566). รูปแบบการจัดการขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของเขตห้ามล่าสัตว์ป่าดูลำพัน จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย*, 18(2), 32-46.
- ดารณี อาจหาญ เกิดศิริ เจริญวิศาล และมนัสสินี บุญมีศรีสง่า. (2565). การยกระดับมาตรฐานปลอดภัยด้านสุขอนามัยการท่องเที่ยวที่พิกชุมชนยั่งยืนหลังสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 ในประเทศไทย. *วารสารศิลปศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 22(1), 186-204.
- เบญจมาศ ณ ทองแก้ว อำนาจ รักษาพล และสุทธิณี พรพันธุ์โพธิ์. (2564). ระดับการใช้ประโยชน์ตามขีดความสามารถรองรับได้ด้านจิตวิทยาเพื่อเพิ่มมาตรฐานการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร*, 41(1), 79-93.
- ปาริชาติ พุ่มขจร และ พงศ์ศักดิ์ รัตนชัยกุลโสภณ. (2563). โควิดไวรัส: มหันตภัยชีวภาพ จากชาร์ส และเมอร์ส ถึงโควิด-19). *JSci Technol MSU*, 39(6), 595-607.

แสงสรรค์ ภูมิสถาน, จิรนนท์ นิสัยหาญ และเนรมิต สงแสง. (2562). ขีดความสามารถในการรองรับด้านกายภาพและระดับการใช้ประโยชน์ด้านนันทนาการในพื้นที่อุทยานแห่งชาติธารโบกขรณี จังหวัดกระบี่). *วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืน*, 159(2), 4-25.

International International Union for Conservation of Nature [IUCN]. (2020). *Amplifying indigenous voices: IUCN Indigenous members' solutions and challenges relating to the COVID-19 crisis*. <https://iucn.org/sites/default/files/2022-11/ipo-c19-brief-1.pdf>

Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1984). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. SAGE Publications.

Navarro, E. J. & others. (2012). Carrying capacity assessment for tourist destinations. Methodology for the creation of synthetic indicators applied in a coastal area. *Tourism Management*, 33, 1337-1346.

Onanong Cheablam, Utai Dachyosdee, and Sonthaya Purintarapiban. (2021). The COVID-19 Pandemic's effect on Marine National Parks in Thailand. *Tourism in Marine Environments*, 16(4), 225-238.

Rutz, C., Loretto, M.-C., Bates, A. E., Davidson, S. C., Duarte, C. M., Jetz, W., Johnson, M., Kato, A., Kays, R., Mueller, T., Primack, R. B., Ropert-Caudert, Y., Tucker, M. A., Wikelski, M. & Cagnacci, F. (2020). COVID-19 lockdown allows researchers to quantify the effects of human activity on wildlife. *Nature Ecology & Evolution*, 4(9), 1156-1159.

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายหลักประกันสุขภาพแห่งชาติของประชาชนในจังหวัดภูเก็ต

The Knowledge and Understanding of the National Health Security Act

in Phuket Province

สุทธิพงศ์ พรหมน้อย^{1*} และสมพร รุจิกิจติอังสุธร²

^{1,2}คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

*s6511149119@pkru.ac.th

²Somporn.r@pkru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจของประชาชนในจังหวัดภูเก็ตเกี่ยวกับกฎหมายหลักประกันสุขภาพแห่งชาติดังกล่าว โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่างในจังหวัดภูเก็ต จำนวน 410 คน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 20-30 ปี และมีสิทธิหลักประกันสุขภาพประเภทเอกชน ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 77.66 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายหลักประกันสุขภาพแห่งชาติในระดับสูง (ได้คะแนนระหว่าง 31-45 คะแนน) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านจะพบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 83.41 มีความรู้ความเข้าใจด้านสิทธิ ขอบเขตของสิทธิและประโยชน์ของประชาชนในระดับสูง (ได้คะแนนระหว่าง 11-15 คะแนน) มีความรู้ความเข้าใจด้านอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการและสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติในระดับสูง (ได้คะแนนระหว่าง 11-15 คะแนน) และมีความรู้ความเข้าใจด้านการบริหารและคุ้มครองสิทธิในระดับปานกลาง (ได้คะแนนระหว่าง 6-10 คะแนน) ดังนั้นควรจัดกิจกรรมให้ความรู้แก่ประชาชน โดยเฉพาะในด้านการบริหารและคุ้มครองสิทธิ เพื่อให้เข้าถึงสิทธิได้อย่างถูกต้องและทั่วถึง

คำสำคัญ : กฎหมายหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ความรู้ความเข้าใจของประชาชน

Abstract

This research aimed to study the knowledge and understanding of the people in Phuket Province regarding the National Health Security Act. A quantitative research method was used with a sample of 410 people in Phuket. Data were collected using questionnaires. The majority of the respondents were female, aged between 20–30 years, and had private health insurance rights. The results showed that 77.66% of the sample had a high level of knowledge and understanding (scores between 31–45). In detail, 83.41% had a high understanding of rights and benefits (scores between 11–15), a high understanding of the roles and responsibilities of the National Health Security Office (scores between 11–15), and a moderate understanding of management and rights protection (scores between 6–10). Therefore, educational activities should be provided, especially about management and rights protection, to ensure accurate and equal access to healthcare rights.

keywords : National Health Security Act Citizens knowledge and understanding

บทนำ

การจัดให้มีหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าเป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาลไทยที่มุ่งสร้างความเสมอภาคในการเข้าถึงบริการสาธารณสุข และถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 โดยเฉพาะในมาตรา 47 และ 55 ภายใต้แนวคิด “All for Health and Health for All” กระทรวงสาธารณสุขจึงมีบทบาทสำคัญในการดำเนินนโยบายและบริหารจัดการระบบหลักประกันสุขภาพแห่งชาติให้ครอบคลุมประชาชนทุกกลุ่มอย่างใดก็ตาม แม้ระบบหลักประกันสุขภาพจะมีส่วนช่วยเพิ่มการเข้าถึงบริการทางการแพทย์ของประชาชนในภาพรวม แต่ในทางปฏิบัติยังคงปรากฏข้อจำกัดและปัญหาหลายประการที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของการให้บริการ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น จังหวัดภูเก็ต ซึ่งเป็นจังหวัดท่องเที่ยวที่มีประชากรแฝงจำนวนมาก รวมถึงแรงงานนอกระบบและแรงงานข้ามชาติ ส่งผลให้ประชาชนกลุ่มหนึ่งอยู่นอกระบบการคุ้มครองตามกฎหมายดังกล่าว นอกจากนี้ยังพบปัญหาเกี่ยวกับการเข้าถึงสิทธิของประชาชน ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ข้อมูลสิทธิที่ไม่ทั่วถึง ความซับซ้อนของขั้นตอนการใช้สิทธิ ข้อจำกัดด้านทรัพยากรและงบประมาณ ความล่าช้าในการให้บริการ การสื่อสารที่ไม่ชัดเจนระหว่างประชาชนกับหน่วยบริการ ตลอดจนความกังวลเกี่ยวกับคุณภาพของบริการที่ได้รับ โดยเฉพาะในกลุ่มประชากรเปราะบาง เช่น ผู้มีข้อจำกัดในการเดินทางและแรงงานนอกระบบปัญหาเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับปรุงระบบหลักประกันสุขภาพแห่งชาติให้สามารถตอบสนองต่อความหลากหลายของประชากรและบริบทของพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการบริหารจัดการ การกระจายทรัพยากร และการให้ความรู้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึง เพื่อให้หลักประกันสุขภาพแห่งชาติเป็นเครื่องมือที่แท้จริงในการดูแลสุขภาพของประชาชนทุกกลุ่มอย่างเสมอภาคและยั่งยืน (สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ, 2565)

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจทำวิจัยเรื่อง “ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจของประชาชนในจังหวัดภูเก็ตเกี่ยวกับกฎหมายหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชาชนตามทะเบียนราษฎรในจังหวัดภูเก็ตทั้ง 3 อำเภอ และทุกช่วงวัย รวมจำนวนทั้งสิ้น 427,603 คน (สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง, 2567)

2. กลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยดำเนินการกำหนดขนาดและเลือกกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

2.1 กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากประชากร คือ ประชาชนในจังหวัดภูเก็ต จำนวน 427,603 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่างเป็นประชาชนอายุ 20 – 60 ปี ของทั้ง 3 อำเภอ ได้ประชากรทั้งสิ้น 260,340 คน

2.2 ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการจับฉลาก (ขั้นที่ 1) โดยกำหนดให้ อำเภอ เป็นหน่วยในการสุ่ม ผลการสุ่มได้จำนวน 2 อำเภอ คือ อำเภอกะทู้ และอำเภอถลาง ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนผู้หญิงและผู้ชาย ช่วงอายุ 20 – 60 ปี ในอำเภอกะทู้ และอำเภอถลาง ประจำปี 2567

ที่	อำเภอ	ผู้หญิง	ผู้ชาย	จำนวน (คน)
1	กะทู้	20,822	17,361	38,183
2	ถลาง	38,408	35,067	73,475
	รวม	59,230	52,428	111,658

ที่มา : สถิติประชากรทางการทะเบียนราษฎรของสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง, 2567

2.3 เมื่อได้ประชากรจำนวน 111,658 คน ตามข้อ 2 แล้ว ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางสำเร็จรูปของทาโร ยามาเน่ (ขั้นที่ 2) โดยกำหนดความคาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ที่ระดับ +5 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน

2.4 กลุ่มตัวอย่างที่ได้ตามข้อ 3 จำนวน 400 คน ผู้วิจัยได้กำหนดตัวอย่างเพิ่มเติมอีกจำนวน 10 คนเพื่อชดเชยอัตราการสูญเสียการตอบกลับ จึงรวมจำนวนกลุ่มตัวอย่างการวิจัยทั้งสิ้น 410 คน และกำหนดสัดส่วนแต่ละอำเภอในการเก็บข้อมูล ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

ที่	อำเภอ	จำนวนประชากร	ร้อยละ	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
1	กะทู้	38,183	34.19	140
2	ถลาง	73,475	65.81	270
รวม		111,658	100	410

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเกี่ยวกับกฎหมายหลักประกันสุขภาพแห่งชาติของประชาชนในจังหวัดภูเก็ต แบ่งออกเป็น 2 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) ได้แก่ เพศ อายุ ประเภทสิทธิ อำเภอ

ตอนที่ 2 แบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจกฎหมายหลักประกันสุขภาพแห่งชาติของประชาชนในจังหวัดภูเก็ต ประกอบด้วย 3 ด้าน รวมทั้งสิ้นจำนวน 45 ข้อ ได้แก่ ด้านที่ 1 สิทธิ ขอบเขตของสิทธิและประโยชน์ของประชาชน จำนวน 15 ข้อ ด้านที่ 2 อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการและสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ จำนวน 15 ข้อ ด้านที่ 3 การบริหารและคุ้มครองสิทธิในระบบหลักประกันสุขภาพ จำนวน 15 ข้อ ซึ่งเป็นแบบสอบถามประเภทตัวเลือก 2ตัวเลือก ตอบใช่ได้ 1 ตอบไม่ใช่ได้ 0 คะแนน (สำหรับข้อคำถามนิยาม) และตอบใช่ได้ 0 ตอบไม่ใช่ได้ 1 คะแนน (สำหรับข้อคำถามนิเสธ) รวมทั้งสิ้น 45 คะแนน โดยมีเกณฑ์การแบ่งระดับความรู้รวมทั้ง 3 ด้าน ออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับความรู้ต่ำ ปานกลาง สูง แบ่งระดับโดยอิงเกณฑ์ของ (Bloom, 1971) คือ คะแนน 0-15 มีความรู้ความเข้าใจระดับต่ำ คะแนน 16-30 มีความรู้ความเข้าใจระดับปานกลาง คะแนน 31-45 มีความรู้ความเข้าใจระดับสูง ในขณะที่เดียวกันในแต่ละด้านแบ่งคะแนนออกเป็น 3 ระดับเช่นเดียวกัน คือ คะแนน 0-5 มีความรู้ความเข้าใจระดับต่ำ คะแนน 6-10 มีความรู้ความเข้าใจระดับปานกลาง และคะแนน 11-15 มีความรู้ความเข้าใจระดับสูง

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือในการวิจัย มีดังนี้ 1) ศึกษาข้อมูลและเนื้อหา จากตำรา วารสารและเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ 2) ศึกษาวิธีการสร้างแบบสอบถาม (Checklist) แบบตอบคำถามประเภท 2 ตัวเลือกจากเอกสารและตำราที่เกี่ยวข้องหลักเกณฑ์ และวิธีการสร้างแบบตอบ (บุญชม ศรีสะอาด, 2545) 3) สร้างแบบสอบถามความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายหลักประกันสุขภาพแห่งชาติของประชาชนในจังหวัดภูเก็ต แล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิจัย ตรวจสอบพิจารณาความถูกต้องเหมาะสมของเนื้อหาและสำนวนภาษา ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ 4) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วนำเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่านเพื่อพิจารณาความสอดคล้องของข้อคำถามแต่ละข้อของแต่ละด้านว่าสอดคล้องกับประเด็นที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้น แล้วหาผลรวมของคะแนนในแต่ละข้อของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด เพื่อดูดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item Objective Concurrence : IOC) ตั้งแต่ 0.50-1.00 เพื่อนำใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้สูตรดังนี้ (สมนึก ภักดิ์ทิพย์, 2544) ผลการตรวจคุณภาพเครื่องมือมีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item Objective

Concurrence : IOC) เท่ากับ 0.67-1.00 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่สามารถนำไปในการเก็บข้อมูลวิจัยได้ 5) หากคุณภาพแบบสอบถาม โดยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับประชาชนในจังหวัดภูเก็ต ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 และนำมาหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามทั้งฉบับ ตั้งแต่ 0.75 ขึ้นไปโดยใช้วิธีของคูเดอร์-ริชาร์ดสัน (Kuder and Richarson method) โดยใช้สูตร KR-21 ซึ่งมีสูตร ดังนี้ (ไพรัชญ พนมอุการ, 2566) ผลการหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ได้ค่าความเชื่อมั่น อยู่ระหว่าง 0.79 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่สามารถนำไปในการเก็บข้อมูลวิจัยได้

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลตามลำดับดังนี้

4.1 ติดต่อสำนักงานคณบดี คณะครุศาสตร์เพื่อทำหนังสือขออนุญาตในการเก็บข้อมูลจากประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ในจังหวัดภูเก็ต ในเขตอำเภอกระทุ่ม และอำเภอถลาง

4.2 นำหนังสือขออนุญาตในการเก็บข้อมูลจากประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เสนอต่อประชาชนเพื่อขอความร่วมมือตอบแบบสอบถามไปยังประชาชนในจังหวัดภูเก็ต ในเขตอำเภอกระทุ่ม และอำเภอถลางด้วยตนเอง

4.3 ผู้วิจัยดำเนินการจัดเก็บข้อมูลด้วยตนเองกับกลุ่มตัวอย่าง อำเภอกระทุ่ม 140 คน และอำเภอถลาง 270 คน สถิติและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืน มาวิเคราะห์เพื่อหาค่าสถิติโดยใช้โปรแกรม (spss/pc+) ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามตอนที่ 1 เกี่ยวกับข้อมูลเบื้องต้นนำมาวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

2. การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามตอนที่ 2 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ของประชาชนในจังหวัดภูเก็ต นำมาวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษา “ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายหลักประกันสุขภาพของประชาชนในจังหวัดภูเก็ต” จะเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากการสำรวจ เป็นตารางเพื่อแสดงผลด้วยค่าสถิติ และการเรียบเรียงพรรณนาอธิบายผลโดยจำแนกผลการวิจัยออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ และตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายหลักประกันสุขภาพของประชาชนในจังหวัดภูเก็ต

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ข้อมูลเชิงปริมาณได้มาจากการแจกแบบสอบถาม ประชาชนในจังหวัดภูเก็ต ในแต่ละเขตอำเภอ คือ อำเภอกระทุ่ม และอำเภอถลาง จำนวน 410 คน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นเพศหญิง จำนวน 210 คน คิดเป็นร้อยละ 51.22 และเพศชาย จำนวน 200 คน คิดเป็นร้อยละ 48.78

2. ผู้ตอบแบบสอบถามมีอายุระหว่าง 20-30 จำนวน 281 คน คิดเป็นร้อยละ 68.54 อายุระหว่าง 31-40 ปี จำนวน 104 คน คิดเป็นร้อยละ 25.36 อายุระหว่าง 41-50 ปี จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 5.60 และอายุระหว่าง 51-60 ปี จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 0.50

3. ผู้ตอบแบบสอบถามอาศัยอยู่ในเขตอำเภอถลาง จำนวน 270 คน คิดเป็นร้อยละ 68.85 และอาศัยอยู่ในเขตอำเภอกระทุ่ม จำนวน 140 คน คิดเป็นร้อยละ 34.15

40 ผู้ตอบแบบสอบถามประเภทสิทธิเอกชนจำนวน 352 คน คิดเป็นร้อยละ 85.85 และประเภทสิทธิข้าราชการจำนวน 58 คน คิดเป็นร้อยละ 14.15

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายหลักประกันสุขภาพแห่งชาติของประชาชนในจังหวัดภูเก็ต ในตอนที่ 2 นี้ สามารถแยกการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ด้านดังนี้

ด้านที่ 1 สิทธิ ขอบเขตของสิทธิและประโยชน์ของประชาชน พบว่า กลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 83.41 มีความรู้ ความเข้าใจในระดับสูง (ได้คะแนนอยู่ระหว่าง 11-15) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อคำถามที่กลุ่มตัวอย่างได้คะแนนมากที่สุดได้แก่ ข้อคำถามเกี่ยวกับสิทธิในการเข้าถึงบริการสาธารณสุขของประชาชนสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามนโยบายของรัฐ ได้ 1 คะแนน จำนวน 371 คน คิดเป็นร้อยละ 90.49 และ ได้ 0 คะแนน จำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 9.51 ในขณะเดียวกันข้อคำถามที่กลุ่มตัวอย่างได้คะแนนเท่ากัน ได้แก่ ข้อคำถามเกี่ยวกับลูกจ้างของภาคเอกชนได้รับสวัสดิการรักษายาบาลเช่นเดียวกับข้าราชการ ข้อคำถามเกี่ยวกับพนักงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่มีสิทธิได้รับสวัสดิการรักษายาบาล และข้อคำถามเกี่ยวกับประชาชนทุกคนได้รับบริการสาธารณสุขฟรีโดยไม่มีข้อยกเว้น ได้ 1 คะแนน จำนวน 368 คน คิดเป็นร้อยละ 89.76 และ ได้ 0 คะแนน จำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 10.24 ในทางกลับกันข้อคำถามที่กลุ่มตัวอย่างได้คะแนนน้อย ได้แก่ ข้อคำถามเกี่ยวกับลูกจ้างของภาคเอกชนได้รับสวัสดิการรักษายาบาลเช่นเดียวกับข้าราชการ ได้ 1 คะแนน จำนวน 323 คน คิดเป็นร้อยละ 78.78 และ ได้ 0 คะแนน จำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 21.22 และข้อคำถามเกี่ยวกับผู้ยากไร้หรือเป็นข้าราชการ ลูกจ้างรัฐ ไม่ต้องร่วมจ่ายค่าบริการสาธารณสุข ได้ 1 คะแนน จำนวน 329 คน คิดเป็นร้อยละ 80.24 และ ได้ 0 คะแนน จำนวน 81 คน คิดเป็นร้อยละ 19.76

ด้านที่ 2 อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการและสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พบว่า กลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 61.95 มีความรู้ความเข้าใจในระดับสูง (ได้คะแนนอยู่ระหว่าง 11-15) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อคำถามที่กลุ่มตัวอย่างได้คะแนนมากที่สุดได้แก่คณะกรรมการหลักประกันสุขภาพแห่งชาติมีอำนาจกำหนดมาตรฐานบริการสาธารณสุข ได้ 1 คะแนน จำนวน 343 คน คิดเป็นร้อยละ 83.66 และ ได้ 0 คะแนน จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 16.34 และข้อคำถามเกี่ยวกับคณะกรรมการสามารถเปลี่ยนแปลงมาตรฐานบริการสาธารณสุขได้ ได้ 1 คะแนน จำนวน 334 คน คิดเป็นร้อยละ 81.46 และ ได้ 0 คะแนน จำนวน 76 คน คิดเป็นร้อยละ 18.54 ในทางกลับกันข้อคำถามที่กลุ่มตัวอย่างได้คะแนนน้อย ได้แก่ ข้อคำถามเกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้ได้รับความเสียหายจากการรักษายาบาลต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด ได้ 1 คะแนน จำนวน 221 คน คิดเป็นร้อยละ 53.90 และ ได้ 0 คะแนน จำนวน 189 คน คิดเป็นร้อยละ 46.10 และยังมีข้อคำถามที่กลุ่มตัวอย่างได้คะแนนน้อยเท่ากัน ได้แก่ ข้อคำถามเกี่ยวกับคณะกรรมการไม่มีหน้าที่รายงานผลการดำเนินงาน และข้อคำถามเกี่ยวกับผู้ที่ได้รับสิทธิการรักษายาบาลตามกฎหมายจะต้องเป็นข้าราชการเท่านั้น ได้ 1 คะแนน จำนวน 308 คน คิดเป็นร้อยละ 75.12 และ ได้ 0 คะแนน จำนวน 102 คน คิดเป็นร้อยละ 24.88

ด้านที่ 3 การบริหารและคุ้มครองสิทธิในระบบหลักประกันสุขภาพ พบว่า กลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 52.44 มีความรู้ความเข้าใจในระดับปานกลาง (ได้คะแนนอยู่ระหว่าง 6-10) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อคำถามที่กลุ่มตัวอย่างได้คะแนนมากที่สุดได้แก่คณะกรรมการฯ ไม่มีอำนาจควบคุมการบริหารกองทุนหลักประกันสุขภาพ ได้ 1 คะแนน จำนวน 335 คน คิดเป็นร้อยละ 81.71 และ ได้ 0 คะแนน จำนวน 75 คน คิดเป็นร้อยละ 18.29 ในขณะเดียวกันข้อคำถามที่กลุ่มตัวอย่างได้คะแนนเท่ากัน ได้แก่ ข้อคำถามเกี่ยวกับการกำกับดูแลหลักประกันสุขภาพระดับท้องถิ่นเป็นหน้าที่ของสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ข้อคำถามเกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้ได้รับความเสียหายจากการรักษายาบาลต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด ได้ 1 คะแนน จำนวน 327 คน คิดเป็นร้อยละ 79.76 และ ได้ 0 คะแนน จำนวน 83 คน คิดเป็นร้อยละ 20.24 ในทางกลับกันข้อคำถามที่กลุ่มตัวอย่างได้คะแนนน้อย ได้แก่ ข้อคำถามเกี่ยวกับคณะกรรมการมีอำนาจกำหนดระบบทะเบียนหน่วยบริการและผู้รับบริการ ได้ 1 คะแนน จำนวน 220 คน คิดเป็นร้อยละ 53.66 และ ได้ 0 คะแนน จำนวน 190 คน คิดเป็นร้อยละ 46.34 และข้อคำถามเกี่ยวกับคณะกรรมการมีหน้าที่ตรวจสอบเอกสารการเบิกจ่ายโดยตรงได้ 1 คะแนน จำนวน 242 คน คิดเป็นร้อยละ 59.02 และ ได้ 0 คะแนน จำนวน 168 คน คิดเป็นร้อยละ 40.98

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยสามารถอภิปรายผลความรู้ความเข้าใจของประชาชนในจังหวัดภูเก็ตเกี่ยวกับกฎหมายหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ เป็นรายด้านได้ ดังนี้

ด้านที่ 1 สิทธิ ขอบเขตของสิทธิและประโยชน์ของประชาชน พบว่า กลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 83.41 มีความรู้ ความเข้าใจในระดับสูง (ได้คะแนนอยู่ระหว่าง 11-15) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อคำถามที่กลุ่มตัวอย่างได้คะแนนมากที่สุด ข้อคำถามเกี่ยวกับสิทธิในการเข้าถึงบริการสาธารณสุขของประชาชนสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามนโยบายของรัฐ ได้ 1 คะแนน จำนวน 371 คน คิดเป็นร้อยละ 90.49 และ ได้ 0 คะแนน จำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 9.51 ในขณะเดียวกันข้อคำถามที่กลุ่มตัวอย่างได้คะแนนเท่ากัน ได้แก่ ข้อคำถามเกี่ยวกับลูกจ้างของภาคเอกชนได้รับสวัสดิการรักษายาบาลเช่นเดียวกับข้าราชการ ข้อคำถามเกี่ยวกับพนักงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่มีสิทธิได้รับสวัสดิการรักษายาบาล และข้อคำถามเกี่ยวกับประชาชนทุกคนได้รับการบริการสาธารณสุขฟรีโดยไม่มีข้อยกเว้น ได้ 1 คะแนน จำนวน 368 คน คิดเป็นร้อยละ 89.76 และ ได้ 0 คะแนน จำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 10.24 ในทางกลับกันข้อคำถามที่กลุ่มตัวอย่างได้คะแนนน้อย ได้แก่ ข้อคำถามเกี่ยวกับลูกจ้างของภาคเอกชนได้รับสวัสดิการรักษายาบาลเช่นเดียวกับข้าราชการ ได้ 1 คะแนน จำนวน 323 คน คิดเป็นร้อยละ 78.78 และ ได้ 0 คะแนน จำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 21.22 และข้อคำถามเกี่ยวกับผู้ยากไร้หรือเป็นข้าราชการ ลูกจ้างรัฐ ไม่ต้องร่วมจ่ายค่าบริการสาธารณสุข ได้ 1 คะแนน จำนวน 329 คน คิดเป็นร้อยละ 80.24 และ ได้ 0 คะแนน จำนวน 81 คน คิดเป็นร้อยละ 19.76 พบว่า สอดคล้องกับงานวิจัย จิตาภา พรยิ่ง (2560) ผลการวิจัยพบว่า การคุ้มครองสิทธิประโยชน์ด้านสุขภาพในไทยแบ่งเป็น 3 ระบบตามสถานภาพ ได้แก่ ข้าราชการ ผู้ประกันตนและประชาชนทั่วไป โดยแต่ละระบบมีความแตกต่างในด้านสิทธิเลือกสถานพยาบาล การช่วยเหลือเบื้องต้น ระยะเวลาการได้รับสิทธิ และการดูแลกรณีเจ็บป่วยหรือคลอดบุตร ความแตกต่างเหล่านี้สะท้อนถึงความไม่เสมอภาคตามรัฐธรรมนูญ และไม่สอดคล้องกับหลักสากลในประเทศที่พัฒนาแล้ว สอดคล้องกับงานวิจัยของ พรเทพ อ่อนรัตน์ (2564) ผลการวิจัยพบว่า ความแตกต่างของการกำหนดสถานะประชาชนตามกฎหมาย 3 ฉบับ ทำให้เกิดความไม่เสมอภาคในการคุ้มครองสิทธิการเข้าถึงหลักประกันสุขภาพตามรัฐธรรมนูญ จึงควรมีการปรับปรุงกฎหมายในประเด็นการเลือกสถานพยาบาล การคุ้มครองสิทธิในการรักษายาบาล ความเสียหายจากการรักษายาบาล และกองทุนหลักประกันสุขภาพสำหรับประชาชนทุกสถานะ สอดคล้องกับงานวิจัยของ วลีรัตน์ ใจสูงเนิน (2551) ผลจากการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 46.10 รับรู้สิทธิตามโครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าได้ถูกต้อง โดยส่วนใหญ่ทราบการยกเลิกค่าธรรมเนียมและสามารถใช้สิทธิได้ตามเดิม แม้ว่าจะมีการรับรู้ไม่ชัดเจนในบางสิทธิ เช่น การเปลี่ยนหน่วยบริการ การขอชดเชย และบริการเฉพาะบางประเภท ปัจจัยด้านเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ และที่พักอาศัย มีความสัมพันธ์กับการรับรู้สิทธิอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ด้านที่ 2 อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการและสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พบว่า กลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 61.95 มีความรู้ความเข้าใจในระดับสูง (ได้คะแนนอยู่ระหว่าง 11-15) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อคำถามที่กลุ่มตัวอย่างได้คะแนนมากที่สุด ได้แก่คณะกรรมการหลักประกันสุขภาพแห่งชาติมีอำนาจกำหนดมาตรฐานบริการสาธารณสุขได้ 1 คะแนน จำนวน 343 คน คิดเป็นร้อยละ 83.66 และ ได้ 0 คะแนน จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 16.34 และข้อคำถามเกี่ยวกับคณะกรรมการสามารถเปลี่ยนแปลงมาตรฐานบริการสาธารณสุขได้ ได้ 1 คะแนน จำนวน 334 คน คิดเป็นร้อยละ 81.46 และ ได้ 0 คะแนน จำนวน 76 คน คิดเป็นร้อยละ 18.54 ในทางกลับกันข้อคำถามที่กลุ่มตัวอย่างได้คะแนนน้อย ได้แก่ ข้อคำถามเกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้ได้รับความเสียหายจากการรักษายาบาลต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด ได้ 1 คะแนน จำนวน 221 คน คิดเป็นร้อยละ 53.90 และ ได้ 0 คะแนน จำนวน 189 คน คิดเป็นร้อยละ 46.10 และยังมีข้อคำถามที่กลุ่มตัวอย่างได้คะแนนน้อยเท่ากัน ได้แก่ ข้อคำถามเกี่ยวกับคณะกรรมการไม่มีหน้าที่รายงานผลการดำเนินงาน และข้อคำถามเกี่ยวกับผู้ที่ได้รับสิทธิการรักษายาบาลตามกฎหมายจะต้องเป็นข้าราชการเท่านั้น ได้ 1 คะแนน จำนวน 308 คน คิดเป็นร้อยละ 75.12 และ ได้ 0 คะแนน จำนวน 102 คน คิดเป็นร้อยละ 24.88 พบว่า สอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญศุภภาะ ตันตย์

(2560) ผลการวิจัยพบว่า กองทุนหลักประกันสุขภาพระดับท้องถิ่นในจังหวัดภูเก็ตมี 18 กองทุน ซึ่งมีศักยภาพปานกลาง การบริหารจัดการกองทุนขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ เช่น ลักษณะองค์กร ผู้นำ และกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วม รวมถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการ

ด้านที่ 3 การบริหารและคุ้มครองสิทธิในระบบหลักประกันสุขภาพ พบว่า กลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 52.44 มีความรู้ความเข้าใจในระดับปานกลาง (ได้คะแนนอยู่ระหว่าง 6-10) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อคำถามที่กลุ่มตัวอย่างได้คะแนนมาก ได้แก่ คณะกรรมการฯ ไม่มีอำนาจควบคุมการบริหารกองทุนหลักประกันสุขภาพ ได้ 1 คะแนน จำนวน 335 คน คิดเป็นร้อยละ 81.71 และ ได้ 0 คะแนน จำนวน 75 คน คิดเป็นร้อยละ 18.29 ในขณะเดียวกันข้อคำถามที่กลุ่มตัวอย่างได้คะแนนเท่ากัน ได้แก่ ข้อคำถามเกี่ยวกับการกำกับดูแลหลักประกันสุขภาพระดับท้องถิ่นเป็นหน้าที่ของสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ข้อคำถามเกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้ได้รับความเสียหายจากการรักษาพยาบาลต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด ได้ 1 คะแนน จำนวน 327 คน คิดเป็นร้อยละ 79.76 และ ได้ 0 คะแนน จำนวน 83 คน คิดเป็นร้อยละ 20.24 ในทางกลับกันข้อคำถามที่กลุ่มตัวอย่างได้คะแนนน้อย ได้แก่ ข้อคำถามเกี่ยวกับคณะกรรมการมีอำนาจกำหนดระบบทะเบียนหน่วยบริการและผู้รับบริการ ได้ 1 คะแนน จำนวน 220 คน คิดเป็นร้อยละ 53.66 และ ได้ 0 คะแนน จำนวน 190 คน คิดเป็นร้อยละ 46.34 และข้อคำถามเกี่ยวกับคณะกรรมการมีหน้าที่ตรวจสอบเอกสารการเบิกจ่ายโดยตรงได้ 1 คะแนน จำนวน 242 คน คิดเป็นร้อยละ 59.02 และ ได้ 0 คะแนน จำนวน 168 คน คิดเป็นร้อยละ 40.98 พบว่า สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรธา มงคล สืบสกุล (2565) ผลการวิจัยพบว่า ประเทศไทยมีแผนการดำเนินงานด้านสาธารณสุขที่ชัดเจนในแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีและรัฐธรรมนูญ แต่ยังคงพบปัญหาความเหลื่อมล้ำในบริการสุขภาพ เช่น ความแตกต่างของสถานภาพบุคคล ความซ้ำซ้อนของระบบประกันสุขภาพทั้ง 3 ระบบ ปัญหาการเลือกสถานพยาบาลขาดแคลนแพทย์ การส่งต่อผู้ป่วยทางงบประมาณ การขาดแคลนกำลังคน และการทุจริตในการให้บริการ

ตารางที่ 3 ระดับความรู้ความเข้าใจกฎหมายหลักประกันสุขภาพแห่งชาติของประชาชนในจังหวัดภูเก็ต (รายด้าน)

ที่	รายด้าน	ร้อยละ	ระดับความรู้ความเข้าใจ
1	สิทธิ ขอบเขตของสิทธิและประโยชน์ของประชาชน	83.41	สูง
2	อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการและสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ	61.95	สูง
3	การบริหารและคุ้มครองสิทธิในระบบหลักประกันสุขภาพ	52.44	ปานกลาง

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่างประชาชนจังหวัดภูเก็ต จำนวน 410 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 20-30 ปี และอาศัยในเขตอำเภอกลาง ทั้งนี้ ร้อยละ 85.85 มีสิทธิหลักประกันสุขภาพประเภทเอกชน สำหรับผลการวิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พบว่า โดยรวมกลุ่มตัวอย่าง (ร้อยละ 77.66) มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายหลักประกันสุขภาพแห่งชาติในระดับสูง (ได้คะแนนอยู่ระหว่าง 31-45) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านจะพบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 83.41 มีความรู้ความเข้าใจในด้านที่ 1 สิทธิ ขอบเขตของสิทธิและประโยชน์ของประชาชน อยู่ในระดับสูง (ได้คะแนนอยู่ระหว่าง 11-15) กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 61.95 มีความรู้ความเข้าใจในด้านที่ 2 อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการและสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ อยู่ในระดับสูง (ได้คะแนนอยู่ระหว่าง 11-15) และกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 52.44 มีความรู้ความเข้าใจในด้านที่ 3 การบริหารและคุ้มครองสิทธิในระบบหลักประกันสุขภาพ อยู่ในระดับปานกลาง (ได้คะแนนอยู่ระหว่าง 6-10) โดยข้อคำถามที่ได้คะแนนสูงมักเกี่ยวข้องกับบทบาทของคณะกรรมการหลักประกันสุขภาพและสิทธิการเข้าถึงบริการ ส่วนข้อที่ได้คะแนนน้อยมักเกี่ยวข้องกับรายละเอียดเชิง

เทคนิคด้านการบริหารและกฎหมายเฉพาะทาง แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการส่งเสริมความรู้ในประเด็นเฉพาะเพื่อเพิ่มความเข้าใจอย่างครอบคลุมยิ่งขึ้น ดังนี้ (1) ควรจัดกิจกรรมให้ความรู้แก่ประชาชน โดยเฉพาะในเรื่องการบริหารและคุ้มครองสิทธิ ซึ่งพบว่าประชาชนยังมีความเข้าใจในระดับปานกลาง เพื่อให้เข้าถึงสิทธิได้อย่างถูกต้องและทั่วถึง และ (2) ควรพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ที่เข้าใจง่ายและตรงประเด็น เช่น อินโฟกราฟิกหรือคลิปวิดีโอสั้น ผ่านช่องทางออนไลน์และสื่อท้องถิ่นเพื่อเพิ่มการรับรู้เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าว สามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานให้กับหน่วยงานของรัฐ เช่น สำนักงานประกันสังคม สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ในการบริหารจัดการหรือกำหนดนโยบาย หรือจัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักประกันสุขภาพแห่งชาติให้กับประชาชนทั่วไป

กิตติกรรมประกาศ

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษาวิจัยและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการช่วยเหลือและสนับสนุนการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ โดยเฉพาะอาจารย์สมพร รุจิกิจดิษฐ์ ซึ่งได้ให้คำแนะนำที่มีคุณค่าและให้การสนับสนุนอย่างดีตลอดการดำเนินงานวิจัยนี้ ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณคณาจารย์ในภาควิชาเอกสังคมศึกษาที่ให้การสนับสนุนในการดำเนินการศึกษา รวมทั้งการให้ความรู้และประสบการณ์ที่มีค่าในการทำวิจัย

สุดท้ายนี้ ข้าพเจ้าขอขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนช่วยเหลือในการทำวิจัยนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลงานนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจในการศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายหลักประกันสุขภาพแห่งชาติที่มีความสำคัญในการดำเนินชีวิตของผู้คน

เอกสารอ้างอิง

- จิตาภา พรยิ่ง. (2560). *การพัฒนากฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของประชาชนในระบบหลักประกันสุขภาพของประเทศไทย* [วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชชีบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยศรีปทุม
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). *การวิจัยเบื้องต้น*. สุวีริยาสาส์น.
- บุญศุภะ ตันตัยย์. (2560). การตอบสนองกองทุนหลักประกันสุขภาพระดับท้องถิ่นของคณะกรรมการบริหารระบบหลักประกันสุขภาพในจังหวัดภูเก็ต. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร*, 8(2), 15–22. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/AJPU/article/view/68799>
- พรเทพ อ่อนรัตน์. (2564). *การพัฒนากฎหมายเพื่อความเสมอภาคในการเข้าถึงหลักประกันสุขภาพ* [วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชชีบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยศรีปทุม
- ไพโรธ พนมอุปการ. (2566). *การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้*. โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮาส์.
- วรธา มงคลสืบสกุล. (2565). การเข้าถึงบริการทางสาธารณสุข: ภาพสะท้อนและความเหลื่อมล้ำของกลุ่มเปราะบางทางสังคม. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์*, 6(1), 55–69. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/saujournalssh/article/view/257255>
- วลีรัตน์ ใจสูงเนิน. (2551). *การรับรู้และการใช้บริการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าของประชาชน: กรณีศึกษาตำบลพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยศิลปากร
- สมนึก ภัททิยธนี. (2544). *การวัดผลการศึกษา*. ภาควิชาวิจัยและพัฒนาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง. (2567). *สถิติจำนวนประชากรจังหวัดภูเก็ต กรกฎาคม 2567*. <https://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statMONTH/statmonth/#/displayData>
- Bloom, B. S. (1971). *Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals. Handbook I: Cognitive domain*. Longman.

โนราในฐานะ Soft Power : การเผยแพร่วัฒนธรรมร่วมสมัย

Nora as Soft Power : Dissemination of Contemporary Culture

จริยาพร ชูทรัพย์^{1*}, ศิริวรรณ สายคุณ², กัญจน์ปภัส สุวรรณวิทย์³ และยศชิน กุลด้วง⁴

^{1,2,3,4}วิทยาลัยการฝึกหัดครู มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

*jariyapornamm@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง โนราในฐานะ Soft Power : การเผยแพร่วัฒนธรรมร่วมสมัย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการแสดงโนราภาคใต้ และกลวิธีในการดัดแปลงโนราในฐานะ Soft Power โดยการวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยอิงแนวคิด Soft Power ของ Joseph Nye, ทฤษฎีวัฒนธรรมของ Bourdieu และเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของ John Howkins ผลการวิจัยพบว่าโนรามีองค์ประกอบที่โดดเด่นทั้งด้านเครื่องแต่งกาย เครื่องดนตรี การแสดงโนรา และท่ารำ ซึ่งสามารถนำมาดัดแปลงในรูปแบบร่วมสมัย เช่น การแปรรูปสู่สินค้าวัฒนธรรม การสร้างกิจกรรมร่วมสมัย และการสื่อสารผ่านสื่อดิจิทัล โดยการดัดแปลงองค์ประกอบของโนราช่วยเพิ่มคุณค่าทางเศรษฐกิจพร้อมทั้งรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทย

คำสำคัญ : โนรา Soft Power วัฒนธรรมร่วมสมัย

Abstract

The research on Nora as Soft Power: Dissemination of Contemporary Culture aims to study the components of Southern Nora performances and strategies for adapting Nora as Soft Power. This research uses qualitative research methods, focusing on data analysis from related documents, based on the concepts of Joseph Nye's Soft Power, Bourdieu's Cultural Capital, and John Howkins's Creative Economy. The research results found that Nora has distinctive components in terms of costumes, musical instruments, Nora performances, and dance moves, which can be adapted into contemporary forms, such as transforming into cultural products, creating contemporary activities, and communicating through digital media. This adaptation of Nora components helps increase economic value while preserving Thai cultural identity.

Keywords : Nora, Elements of Southern Nora Performance, Soft Power

บทนำ

“โนรา” เป็นพิธีกรรมและศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่ผูกพันกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตผู้คนภาคใต้ของประเทศไทย มีเอกลักษณ์เด่นในการร้องและการรำเฉพาะถิ่น ผู้รำนอราสวมเครื่องแต่งกายที่ทำด้วยลูกปัดหลากสี สวมปีกหางคล้ายนกเทริดทรงสูง ต่อเลียบยาวทำด้วยโลหะ การแสดงโนราเป็นที่นิยมและถือปฏิบัติแพร่หลายในชุมชนรอบ ๆ ทะเลสาบสงขลา โดยโนราได้รับการสืบทอดมาจากความเชื่อและพิธีกรรมบูชาครูและบรรพบุรุษ ซึ่งพิธีกรรมโนรานอกจากจะเป็นการไหว้ครูและประกอบพิธีครอบโนรารุ่นใหม่ รวมถึงรักษาโรคร้าย แก้นอน เสริมสร้างขวัญกำลังใจให้กับบุคคลผู้สืบเชื้อสายและครอบครัว

(กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2563) ยังมีคุณค่าในฐานะทุนทางวัฒนธรรม (Bourdieu, 1986) ที่สามารถต่อยอดในเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (John Howkins, 2001)

“โนรา” ได้รับการยอมรับว่าเป็นศิลปะการแสดงอันวิจิตรงดงามที่ควรค่าแก่การเผยแพร่ให้ประชาคมโลกได้รับรู้ เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2564 ยูเนสโก (UNESCO) ได้ประกาศขึ้นทะเบียน “โนรา” เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติอย่างเป็นทางการ (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2563) สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของโนราในฐานะศิลปวัฒนธรรมที่มีคุณค่าระดับโลก โดยการนำองค์ประกอบของการแสดงโนรา เช่น เครื่องแต่งกาย ท่ารำ ดนตรี หรือเรื่องราวโนรา ช่วยสร้างภาพลักษณ์ใหม่ให้กับศิลปะการแสดงดั้งเดิม เช่น ผลิตภัณฑ์ งานออกแบบร่วมสมัย สื่อบันเทิง และสื่อดิจิทัล และนำไปสู่การเผยแพร่วัฒนธรรมในระดับสากล

ประเทศไทยมีการศึกษาภูมิปัญญาในฐานะทุนทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจสร้างสรรค์หลากหลายงาน เช่น งานวิจัยเรื่อง การยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยทุนทางวัฒนธรรม: กรณีชุมชนเมืองเก่าสบบม-หาดไคร้ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ของ กรชนก สนิทวงศ์ (2565) ได้ศึกษาทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยเรียงร้อยผ่านการเล่าเรื่องด้วยรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย เช่น การบอกเล่าเรื่องราว ประวัติความเป็นมาของชุมชน การประสานเครือข่ายเพื่อพัฒนาการบอกเล่าให้เป็นรูปธรรมผ่านการจัดทำพิพิธภัณฑ์แห่งความทรงจำของชุมชน ทำให้เกิดแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นอกจากนี้ ยังสามารถยกระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกในชุมชนด้วยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาและทรัพยากรของท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ หากได้รับการหนุนเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะทำให้ชุมชนมีโอกาสพัฒนาและต่อยอดกิจกรรมสู่สากลได้ สอดรับกับแนวคิด Soft Power ของรัฐบาลในสมัยปัจจุบันอีกด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องการศึกษาทุนทางวัฒนธรรมประเภทของที่ระลึกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์กรณีศึกษา แบรินด์ “โฮเลน (HOLEN)” ของ อัจฉรา ธารพร (2562) ได้ศึกษาแนวคิดและกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก โดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ผลผลิตสินค้าของที่ระลึกเชิงสร้างสรรค์ เพื่อการท่องเที่ยวไทย สำหรับแนวทางในการปรับกลยุทธ์สินค้าของที่ระลึก โดยใช้ทุนทางวัฒนธรรม ได้ใช้รวมเกียรตินี้เป็นคาแรกเตอร์ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวและเกิดรายได้ ส่งเสริมแนวคิดเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ ดังเช่น งานวิจัยเรื่อง การผลิตภัณ์ของที่ระลึกชนเผ่าภาคเหนือเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ กรณีศึกษา ชนเผ่าเย้า ของ ปานฉัตร อิทธิรงค์ (2558) ได้ศึกษาการแต่งกายของชนเผ่าเย้า สามารถใช้เป็นแนวคิดในการออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกเอกลักษณ์ชนเผ่าที่มีความร่วมสมัย โดยการผสมผสานทั้งแบบปะติดลายผ้า แบบพิมพ์ลาย และรูปวาดชนเผ่าร่วมกับการปักผ้า เพื่อให้เกิดความงามและประโยชน์ใช้สอย

แนวคิดเรื่อง Soft Power ซึ่งริเริ่มโดยโจเซฟ ไนย์ (Joseph Nye, 2004) ให้ความหมายว่า “อำนาจในการโน้มน้าวและสร้างความดึงดูดใจต่อผู้อื่น และผลจากการใช้ Soft Power ต้องเกิดจากการดึงดูดใจที่ชักจูงให้คล้อยตามโดยปราศจากการคุกคาม” ผ่านเครื่องมือทางวัฒนธรรม ค่านิยม ได้รับความนิยมในระดับโลก และเป็นที่ยอมรับในเชิงยุทธศาสตร์ทางวัฒนธรรมของหลายประเทศ รวมถึงประเทศไทยซึ่งมีนโยบายส่งเสริม Soft Power เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์

โนราจึงสามารถเป็น Soft Power ที่ทรงพลังของประเทศไทย ซึ่งสามารถปรับให้เข้ากับบริบทสมัยใหม่และเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์ระดับสากลได้อย่างเหมาะสม อย่างไรก็ตาม การดัดแปลงโนราจะต้องทำอย่างระมัดระวัง โดยยังคงรักษาแก่นแท้ทางวัฒนธรรม เพื่อหลีกเลี่ยงการทำลายคุณค่าของวัฒนธรรมที่สืบทอดมาแต่โบราณ

บทความวิจัยเรื่อง “โนราในฐานะ Soft Power : การเผยแพร่วัฒนธรรมร่วมสมัย” จึงมีความสำคัญต่อการศึกษาแนวทางการดัดแปลงศิลปะโนราให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมสมัยใหม่ และเป็นสื่อที่แสดงให้เห็นถึงการดัดแปลงเพื่อยกระดับศิลปะการแสดงพื้นบ้านของภาคใต้ที่ทำให้ผู้คนสามารถเข้าถึงโนราได้ง่ายมากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันก็เป็นการสื่อถึงศิลปวัฒนธรรมที่มีคุณค่าของชาวไทย ที่ยังคงมีอัตลักษณ์อันทรงคุณค่าผ่านศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่ทรงพลังที่สุดแขนงหนึ่งของไทย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการแสดงโนราภาคใต้ ได้แก่ เครื่องแต่งกาย เครื่องดนตรี การแสดง ท่ารำ
2. เพื่อศึกษาวิธีการดัดแปลงโนราในฐานะ Soft Power

ขอบเขตในการศึกษา

1. ศึกษาองค์ประกอบของการแสดงโนราภาคใต้ ได้แก่ เครื่องแต่งกาย เครื่องดนตรี การแสดง ท่ารำ
2. ศึกษาวิธีการดัดแปลงองค์ประกอบของโนราในรูปแบบต่าง ๆ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “โนราในฐานะ Soft Power : การเผยแพร่วัฒนธรรมร่วมสมัย” ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Description Research) มีขอบเขตเฉพาะด้านเนื้อหา (Content Scope) โดยเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับศิลปะการแสดงโนรา และการดัดแปลงองค์ประกอบของโนราในบริบทสื่อร่วมสมัย ซึ่งเป็นทุนทางวัฒนธรรมสามารถต่อยอดในเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ซึ่งสามารถเป็น Soft Power ได้ ไม่ได้ครอบคลุมการเก็บข้อมูลภาคสนาม และเสนอผลของการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) มีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาแนวคิด Soft Power, ทุนวัฒนธรรม และเศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดยการอ่าน ค้นคว้าจากตำรา และเอกสารงานวิจัย และบทความต่าง ๆ
2. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบโนรา โดยการอ่าน ค้นคว้าจากตำรา และเอกสารงานวิจัย และบทความต่าง ๆ หลังจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนความรู้ต่าง ๆ ผู้วิจัยได้นำความรู้มาใช้ในการดำเนินการวิจัย
3. วิเคราะห์องค์ประกอบโนรา เพื่อนำมาดัดแปลงให้สอดคล้องกับแนวคิดที่ได้ศึกษา
4. ศึกษาเชิงทฤษฎี โดยการใช้กรอบแนวคิด Soft Power, ทุนวัฒนธรรม และเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในการดัดแปลงโนรา

ผลการวิจัย

องค์ประกอบของการแสดงโนรา

ศิลปะการแสดงโนราเมืององค์ประกอบสำคัญซึ่งถือเป็นทุนทางวัฒนธรรม (Bourdieu, 1986) ของการแสดงโนรา ได้แก่ เครื่องแต่งกาย เครื่องดนตรี การแสดง และท่ารำ ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตน มีประวัติความเป็นมา และได้รับความนิยมนำมาแพร่หลายในท้องถิ่นภาคใต้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การแสดงโนราจะต้องมีจารีต ยึดถือปฏิบัติเป็นการแสดงที่มีแบบแผนรำ รำ และขับร้องทั้งดงาม และยังมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมในแต่ละยุคแต่ละสมัย

1. เครื่องแต่งกาย

นักแสดงโนราทั้งชายและหญิง จะสวมเครื่องแต่งกายที่มีสีสัน ตกแต่งสวยงาม สร้างความโดดเด่น เมื่อรำรำ (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2563)

1. เทร็ด เป็นเครื่องประดับศีรษะของตัวนายโรง โนราใหญ่หรือตัวยืนเครื่อง
2. เครื่องรูปปิด เครื่องรูปปิดจะร้อยด้วยลูกปัดสี ใช้สวมลำตัวท่อนบนแทนเสื้อ มีดังนี้
 - 2.1 บ่า สำหรับสวมทับบนบ่าซ้าย – ขวา
 - 2.2 ปั้งคอ สำหรับสวมห้อยคอหน้า – หลัง มีความคล้ายกรองคอหน้า - หลัง
 - 2.3 พานอก ร้อยลูกปัดเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ใช้พันรอบตัวตรงระดับอก

3. ปีกนกแอ่น หรือปีกหงษ์ มักทำด้วยแผ่นเงินเป็นรูปคล้ายนกนางแอ่นกำลังกางปีก ใช้สำหรับโนราใหญ่หรือตัวยืนเครื่อง จะสวมติดกับสังวาลอยู่ระดับเหนือสะเอวด้านซ้ายและขวา คล้ายตาบทิศของละคร

4. ชับทรวง ทับทรวง หรือตาบ สำหรับสวมห้อยไว้ตรงทรวงอก นิยมทำด้วยแผ่นเงินเป็นรูปคล้ายขนมเปียกปูนสลักเป็นลวดลาย นิยมใช้เฉพาะตัวโนราใหญ่หรือตัวยืนเครื่อง ตัวนางไม่ใช้ทับทรวง

5. ปีก หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า หาง หรือหางหงส์ นิยมทำด้วยเขาควายเป็นรูปคล้ายปีกนก จำนวน 1 คู่ ซ้าย - ขวาประกอประกกัน สวมคาดทับผ้านุ่งตรงระดับสะเอว ปล่อยปลายปีกยื่นไปด้านหลัง

6. ผ้านุ่ง เป็นผ้ายาวสี่เหลี่ยมผืนผ้า นุ่งทับชายแล้วรั้งไปเหน็บไว้ข้างหลัง ปล่อยปลายชายให้ห้อยลง

7. หน้าเพลลา เหน็บเพลลา หน้าเพลลา คือ สนับเพลลาสำหรับสวม แล้วนุ่งผ้าทับ

8. ผ้าห้อย คือ ผ้าสีต่าง ๆ ที่คาดห้อยคล้ายชายแครง โดยปกติจะใช้ผ้าที่โปร่ง บาง สีสด

9. หน้าผ้า ถ้าเป็นของโนราใหญ่หรือนายโรงมักทำด้วยผ้าแล้วร้อยลูกปัดทาบเป็นลวดลาย ถ้าเป็นของนางรำอาจใช้ผ้าพื้นสีต่าง ๆ สำหรับคาดห้อยเช่นเดียวกับชายไหว

10. กำไลต้นแขนและปลายแขน ขบรัดกล้ามเนื้อให้ดูทะมัดทะแมง และเพิ่มความสง่างาม

11. กำไล มักทำด้วยทองเหลือง ทำเป็นวงแหวน ใช้สวมมือและเท้าข้างละหลาย ๆ วงซ้อนกัน

12. เล็บ ทำด้วยทองเหลืองหรือเงินอาจต่อปลายด้วยหวายที่มีลูกปัดร้อยสอดสีไว้พองาม

13. หน้าพราน เป็นหน้ากากสำหรับตัว “พราน” ซึ่งเป็นตัวตลก ใช้ไม้แกะเป็นรูปใบหน้า

14. หน้าทาสี เป็นหน้ากากของตัวตลกหญิง ทำเป็นหน้าผู้หญิง มักทาสีขาวหรือสีเนื้อ

2. เครื่องดนตรี

เครื่องดนตรีส่วนใหญ่เป็นเครื่องตีให้จังหวะ เป็นองค์ประกอบสำคัญของการแสดงโนรา มีดังนี้

2.1 ทับ (โทน) เป็นเครื่องตีที่สำคัญที่สุด เพราะทำหน้าที่คุมจังหวะและเปลี่ยนจังหวะทำนอง

2.2 กลอง เป็นกลองทัดขนาดเล็ก 1 ใบ ทำหน้าที่เสริมเน้นจังหวะและล้อเลียนเสียงทับ

2.3 ปี่ เป็นเครื่องเป่าเพียงชิ้นเดียวของวง นิยมใช้ปี่โน หรือบางคนอาจใช้ปี่นอก ใช้เพียง 1 เล้า

2.4 โหม่ง คือฆ้องคู่ เสียงจะต่างกัน เสียงแหลม คือ “เสียงโหม่ง” เสียงทุ้ม คือ “เสียงหมุ่ง”

2.5 ฉิ่ง เป็นเครื่องตีเสริมแต่งและเน้นจังหวะ

2.6 แตรระ หรือแกระ คือ กรับ มีทั้งกรับอันเดียวที่ใช้ตีกระทบกับรางโหม่ง หรือกรับคู่ และมีที่ร้อยเป็นพวงอย่างกรับพวงหรือใช้ไม้เรียว ไม้หรือลวดเหล็กหลาย ๆ อันมัดเข้าด้วยกันตีให้ปลายกระทบกัน เรียกว่า แตรระ

3. การแสดงโนรา

มณฑาทิพย์ ศิริพันธ์ (2554) ได้กล่าวไว้ว่า การแสดงโนรา มี 2 ลักษณะ ได้แก่

3.1 การแสดงโนราเพื่อความบันเทิง จะเน้นให้ความบันเทิงแก่ผู้ชมเป็นหลัก เช่น งานบวช งานทอดกฐิน งานเฉลิมฉลองต่าง ๆ เป็นต้น นอกจากนี้การแสดงโนราไม่ได้จำกัดเฉพาะงานมงคลเท่านั้น แต่ยังมีแสดงในงานอวมงคลอีกด้วย เช่น งานศพ ก็มีการแสดงโนราด้วยเช่นกัน

3.2 การแสดงโนราเพื่อประกอบพิธีกรรม หรือเรียกว่าโนราโรงครู หรือโนราลงครู เป็นการแสดงโนราเพื่อประกอบพิธีเชิญครูและบรรพบุรุษของโนรามายังโรงพิธี ซึ่งการแสดงโนราโรงครูจะมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ เพื่อประกอบพิธีไหว้ครู ผู้ที่เป็นศิลปินโนราหรือผู้ที่มีเชื้อสายของศิลปินโนราจะต้องมีการไหว้ครูเป็นประจำทุกปี เพื่อประกอบพิธีแก้บนตายายโนรา และเพื่อประกอบพิธีครอบเทริด ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ครูผู้สอนรำโนราจัดขึ้น เพื่อรับรองความรู้ความสามารถและให้ศิษย์ที่ผ่านพิธีครอบเทริดแล้วสามารถประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับการแสดงโนราได้

4. ทำรำ

ทำรำที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงรวบรวมไว้จากคำชี้แจงของนายจ้ง ภักดี (ขาว) ผู้เคยเล่นละครชาตรีอยู่ที่เมืองตรัง ในบทพระราชานิพนธ์ตำนานละครโอเหมายามี 12 ท่า (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2563)

กลวิธีการดัดแปลงโนราในฐานะ Soft Power

การดัดแปลงโนราในฐานะ Soft Power คือการปรับปรุงรูปแบบการนำเสนอ เป็นกระบวนการที่สะท้อนการใช้ทุนวัฒนธรรม และสร้างสรรค์คุณค่าผ่านเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เพื่อให้สอดคล้องกับยุคสมัย โดยไม่ละทิ้งรากวัฒนธรรมเดิม ผ่านการใช้เทคโนโลยี การสร้างภาพลักษณ์ร่วมสมัย การเผยแพร่ผ่านสื่อ และการบูรณาการกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ประกอบกับการได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติจากองค์การยูเนสโกในปี พ.ศ. 2564 ยิ่งสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าและศักยภาพของโนราในฐานะ Soft Power

1. การแปรรูปสู่สินค้าเชิงวัฒนธรรม การแปรรูปโนราซึ่งเป็นการแสดงพื้นบ้านดั้งเดิมของภาคใต้ให้กลายเป็นสินค้าเชิงวัฒนธรรม (Cultural Products) เป็นหนึ่งในกลยุทธ์สำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่มาสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ พร้อมส่งเสริมภาพลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติผ่าน Soft Power

1.1 เครื่องแต่งกาย

1.1.1 ลูกปิดโนรา ลูกปิดโนรามีเอกลักษณ์ และสีสันที่โดดเด่น ส่วนใหญ่เป็นสีโทนร้อน และมีโทนเย็นปะปนบ้างเล็กน้อย พบว่ามีการนำลูกปิดโนราไปออกแบบเป็นลายเสื้อผ้า เครื่องประดับ หมอนอิง กระเป๋าและโคมไฟ เช่น แบนด์ “NORA” สร้างสรรค์เครื่องประดับโดยใช้ลูกปิดจากโนราให้กับมิสแกรนด์กรุงเทพมหานคร 2024 ในชุดสยามหัตถศิลป์เป็นแนวทางหนึ่งในการอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมไทยในบริบทที่ร่วมสมัยมากขึ้น

1.1.2 เทร็ด เทร็ดเป็นเครื่องประดับที่มีความโดดเด่น เป็นเครื่องสวมศีรษะของโนรา มีรูปทรงที่สง่าศักดิ์สิทธิ์และน่าศรัทธา พบว่ามีการนำเทริดมาดัดแปลงเป็นโคมไฟ เช่น งานวิจัยเรื่อง โครงการศึกษาศิลปะการแสดงโนราเพื่อการออกแบบผลิตภัณฑ์ตกแต่งภายในที่อยู่อาศัย ของ ศิริริมา จุลนวล (2556) เป็นการนำรูปทรงของเทริดมาดัดแปลงเป็นโคมไฟทำเป็นลักษณะโคมไฟห้อยเพดาน เพราะเทริดเป็นของสูงส่ง เลยไม่ขัดแย้งกับความเชื่อ ความศรัทธา และการจัดวางโคมไฟจะจัดวางเป็นกลุ่มเล็ก กลาง ใหญ่ เพื่อให้ความรู้สึกรอบอุ้มตามวิถีชีวิตได้

1.2 ทำรำ ลักษณะท่าทางที่ผู้แสดงปฏิบัติเพื่อให้ผู้ชมได้เห็นในรูปแบบต่าง ๆ เป็นการสื่อความหมายแทนคำพูด (ธีรวัฒน์ ช่างสาน, 2538) โดยทำรำโนรามีเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีลักษณะอ่อนช้อย แข็งแรง และมีพลัง มักใช้ประกอบการเล่าเรื่อง พบว่ามีการนำทำรำโนรามาดัดแปลงเป็นเสื้อผ้า เช่น แบนด์ “Clothear Official” สร้างสรรค์เสื้อผ้าโดยใช้ทำรำโนรา “สิบสองท่าครู” มาถ่ายทอดลงบนผ้าปาเต๊ะ ซึ่งเป็นลายผ้าเฉพาะตัวที่ผสมผสานเทคนิคเขียนเทียน กับลวดลายแม่บทการร่ายรำอย่างประณีต สะท้อนถึงความสง่างามของทำรำโนราในรูปแบบแฟชั่นร่วมสมัยได้อย่างลงตัว ช่วยเพิ่มเสน่ห์และเอกลักษณ์ให้กับเสื้อผ้า อีกทั้งยังเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมไทยผ่านการออกแบบ

1.3 ลักษณะตัวละคร โนราจะมีลักษณะตัวละครที่เป็นเอกลักษณ์ พบว่ามีการดัดแปลงลักษณะตัวละครโนราให้เป็นสตีกเกอร์ไลน์ เช่น สตีกเกอร์ไลน์ Norah South Gilr I, Manora & Pharnboon, Southern Heritage และ Little Manorah เป็นความคิดสร้างสรรค์ที่ผสมผสานความงามของศิลปะโนราเข้ากับเทคโนโลยี ช่วยให้โนราสามารถเข้าถึงได้ง่ายขึ้นผ่านการออกแบบตัวละครที่สวมชุดโนราในลักษณะต่าง ๆ ช่วยเพิ่มความน่าสนใจให้กับการสื่อสารออนไลน์ และเป็นอีกช่องทางในการเผยแพร่ อนุรักษ์ และส่งต่อเอกลักษณ์ของโนราให้แพร่หลายไปในวงกว้าง การกระทำเหล่านี้สอดคล้องกับแนวคิด Soft Power (Joseph Nye, 2004) ที่เน้นการใช้วัฒนธรรมในการสร้างแรงดึงดูดผ่านรูปแบบที่เข้าถึงง่ายในบริบทสากล และสามารถอยู่ร่วมกับสังคมปัจจุบันได้โดยไม่สูญเสียเอกลักษณ์ดั้งเดิม

2. การสร้างกิจกรรมร่วมสมัย การสร้างกิจกรรมร่วมสมัยจากการแสดงพื้นบ้านอย่างโนรา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทุนทางวัฒนธรรม (Bourdieu, 1986) และเป็นแนวสำคัญในการ “ต่อชีวิตวัฒนธรรม” ให้ยังคงอยู่ในบริบทสมัยใหม่

โดยเชื่อมโยงกับความสนใจของคนรุ่นใหม่ และแนวโน้มของสังคมภายใต้กรอบของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (John Howkins, 2001) และ Soft Power (Joseph Nye, 2004)

2.1 ท่ารำ การประยุกต์ท่ารำโนราสู่กิจกรรมออกกำลังกาย “โนราออกกำลังกาย” เป็นการดัดแปลงท่ารำโนราเป็นท่าออกกำลังกาย เช่น ท่ารำราหูจับจันทร์ เป็นท่ารำที่สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงรวบรวมจากคำชี้แจงของนายจ้ง ภักดี ผู้เคยเล่นละครชาตรี ในบทพระนิพนธ์ตำนานละครอิเหนา (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2563) ซึ่งใช้น้ำนี้ในการออกกำลังกายต้นแขน และสามารถใช้เป็นชื่อชุดท่าออกกำลังกาย “Nora Moon Stretch ยืดกายสไตร์ราหูจับจันทร์” ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทุนทางวัฒนธรรม (Bourdieu, 1986) โดยการนำท่ารำโนรามาใช้ในกิจกรรมออกกำลังกายทำให้คนรุ่นใหม่มีโอกาสเรียนรู้ สนุก เข้าใจวัฒนธรรมแบบสมัยใหม่ และการสร้างคลิปออกกำลังกาย YouTube หรือ TikTok ต่อยอดสู่การสร้างรายได้ในเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (John Howkins, 2001)

3. การสื่อสารผ่านดิจิทัล โนราเป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านของภาคใต้ที่สะท้อนอัตลักษณ์และภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทยอย่างลึกซึ้ง ซึ่งถือเป็นทุนทางวัฒนธรรม (Bourdieu, 1986) การนำเสนอโนราผ่านสื่อดิจิทัลด้วยแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (John Howkins, 2001) จึงเป็นแนวทางสำคัญในการส่งเสริมโนราในฐานะ Soft Power (Joseph Nye, 2004) ผ่านการบอกเล่ารูปแบบใหม่

3.1 เครื่องแต่งกาย การใช้บุคคลที่มีชื่อเสียงทำคลิปประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับโนรา และสวมชุดที่สร้างสรรค์โดยการแสดงโนรา เช่น เสื้อผ้าจากแบรนด์ Clotheat Officials ผ่านสื่อออนไลน์ โดยเปิดช่องทางการสั่งซื้อและจัดจำหน่าย

3.2 การแสดง เปิดโอกาสให้นักแสดงได้แสดงในสถานที่ร่วมสมัย เช่น ห้างสรรพสินค้า, ทะเล หรือบนเวทีการแสดง โดยถ่ายวิดีโอประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อดิจิทัล

3.3 ท่ารำ

3.3.1 พัฒนาเกมแนวแฟนตาซี โดยใช้ท่ารำโนราเป็นท่าไม้ตายของเกมนั้น ๆ

3.3.2 จัดการอบรมเชิงปฏิบัติการในรูปแบบออนไลน์ ให้ผู้ที่สนใจมาเรียนรู้ในการรำโนราเบื้องต้น

3.4 เรื่องราวของโนรา การทำภาพเคลื่อนไหวหรือภาพยนตร์การ์ตูนที่เกี่ยวข้องกับโนรา เช่น การดัดแปลงเรื่องราวและองค์ประกอบของโนราให้กลายเป็นเพลงประกอบภาพยนตร์ การดัดแปลงนี้ผสมผสานการใช้ดนตรีพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น ปี่ กลอง และฉิ่ง นำเสนอทำนองโนราในรูปแบบที่เหมาะสมกับเนื้อเรื่องภาพยนตร์ และการใช้เครื่องดนตรีร่วมสมัยเพื่อสร้างความหลากหลายให้กับการเล่นเรื่อง พร้อมเป็นการยกระดับมรดกทางวัฒนธรรมให้ทันสมัย

3.5 พิธีกรรม พิธีกรรมเหมรย คือข้อตกลงหรือพันธสัญญาที่บุคคลให้ไว้ต่อสิ่งเร้นลับเหนือธรรมชาติโดยมีพันธสัญญาว่า ถ้าสำเร็จดังประสงค์จะตอบแทนด้วยการเซ่น พลีบวงสรวงในรูปแบบต่าง ๆ (ศิริภา ณ ศรีสุข และ อุมารินทร์ ตูลารักษ์, 2559) การดัดแปลงพิธีกรรมนี้ให้กลายเป็นภาพยนตร์ “เหมรย” จำเป็นต้องคำนึงถึงการรักษาแก่นแท้ของวัฒนธรรม ควบคู่ไปกับการนำเสนอในรูปแบบที่เข้าถึงง่ายและร่วมสมัย เพื่อดึงดูดผู้ชมในวงกว้าง

3.6 เครื่องดนตรี การดัดแปลงชื่อเครื่องดนตรีโนราและเสียงดนตรีโนราให้เป็นเพลง “หลงโรง” เป็นการเชื่อมโยงวัฒนธรรมดั้งเดิมกับดนตรีร่วมสมัย วิธีนี้ช่วยให้เพลงมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และสร้างความแปลกใหม่

โนราในยุคดิจิทัล ไม่เพียงแต่เป็น Soft Power (Joseph Nye, 2004) ที่สร้างความน่าสนใจให้กับวัฒนธรรมไทย แต่ยังเป็นการนำทุนทางวัฒนธรรม (Bourdieu, 1986) มาต่อยอดผ่านเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (John Howkins, 2001) โดยอาศัยเทคโนโลยีและสื่อใหม่เป็นเครื่องมือ เชื่อมโยง “อดีต-ปัจจุบัน-อนาคต” ไว้อย่างกลมกลืน และสร้างทั้งคุณค่าทางวัฒนธรรมและมูลค่าทางเศรษฐกิจไปพร้อมกัน

อภิปรายผลการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการแสดงโนราภาคใต้ ได้แก่ เครื่องแต่งกาย เครื่องดนตรี การแสดงโนรา และท่ารำ ศิลปะการแสดงพื้นบ้านของภาคใต้จะมีองค์ประกอบของการแสดงซึ่งถือเป็นทุนทางวัฒนธรรม (Bourdieu, 1986) ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ท้องถิ่นและมีคุณค่าทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นแบบแผนและจารีตที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน

2. เพื่อศึกษาวิธีการดัดแปลงโนราในฐานะ Soft Power การนำโนรามาปรับใช้ในบริบทใหม่ สามารถดัดแปลงและใช้เผยแพร่วัฒนธรรมร่วมสมัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำได้ดังนี้ 1. การแปรรูปสู่สินค้าเชิงวัฒนธรรม โดยการนำเครื่องแต่งกาย, ท่ารำ และลักษณะตัวละคร มาแปรรูปให้กลายเป็นสินค้า สะท้อนถึงการใช้ทุนทางวัฒนธรรม ผ่านมุมมองเศรษฐกิจสร้างสรรค์ 2. การสร้างกิจกรรมร่วมสมัย โดยการนำท่ารำโนรามาดัดแปลงให้เป็นท่าออกกำลังกาย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทุนทางวัฒนธรรม (Bourdieu, 1986) ให้คนรุ่นใหม่มีโอกาสเรียนรู้ เรียนสนุก เข้าใจวัฒนธรรมแบบสมัยใหม่ และ 3. การสื่อสารผ่านสื่อดิจิทัล โดยการนำเครื่องแต่งกาย การแสดง ท่ารำ เรื่องราวของโนรา พิธีกรรม และเครื่องดนตรี มาดัดแปลงเพื่อนำเสนอผ่านสื่อดิจิทัลให้เข้าถึงง่ายด้วยแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (John Howkins, 2001) จึงเป็นแนวทางสำคัญในการส่งเสริมโนราในฐานะ Soft Power ผ่านการบอกเล่ารูปแบบใหม่ ซึ่งการกระทำเหล่านี้สอดคล้องกับแนวคิด Soft Power (Joseph Nye, 2004) ที่เน้นการใช้วัฒนธรรมในการสร้างแรงดึงดูดผ่านรูปแบบที่เข้าถึงง่ายในบริบทสากล และสามารถอยู่ร่วมกับสังคมปัจจุบันได้โดยไม่สูญเสียเอกลักษณ์ดั้งเดิม

สรุปผลการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการแสดงโนราภาคใต้ ได้แก่ เครื่องแต่งกาย เครื่องดนตรี การแสดงโนรา และท่ารำ พบว่า การแสดงโนรามีองค์ประกอบที่เป็นทุนทางวัฒนธรรม (Bourdieu, 1986) ที่มีความโดดเด่นเฉพาะตัว ทั้งในด้านรูปแบบ พิธีกรรม และสุนทรียภาพ ซึ่งควรค่าแก่การรักษาอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่นไว้ เนื่องจากสะท้อนค่านิยม ความเชื่อของผู้คนในภาคใต้ที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน

2. เพื่อศึกษาวิธีการดัดแปลงโนราในฐานะ Soft Power พบว่า โนรามีความหลากหลายด้านองค์ประกอบ ซึ่งมีความลึกซึ้งและทรงคุณค่าในฐานะทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถนำไปพัฒนาเชิงเศรษฐกิจได้ โดยดัดแปลงโนราให้กลายเป็น Soft Power ผ่านการนำเสนอในรูปแบบวัฒนธรรมร่วมสมัยได้อย่างสร้างสรรค์ เช่น การแปรรูปเครื่องแต่งกายเป็นสินค้าเชิงวัฒนธรรม, การสร้างกิจกรรมร่วมสมัย และการถ่ายทอดเรื่องราวผ่านสื่อดิจิทัล ซึ่งช่วยให้โนราสามารถเข้าถึงคนรุ่นใหม่และเผยแพร่วัฒนธรรมไทยในระดับสากลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2563). *โนรา : ศิลปะการร้อง รำ ที่ผูกพันกับชีวิต*. กองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.
- กรชนก สนิทวงศ์. (2565). การยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยทุนทางวัฒนธรรม : กรณีชุมชนเมืองเก่าสบสม-หาดไคร้ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย. *วารสารวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย*, 45(2), 96 - 116.
- ธีรวัฒน์ ช่างसान. (2538). *พราวนโนรา (PRAN NORA)*. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.
- ปานฉัตร อิทธิรงค์. (2557). *การผลิตภัณฑวัตถุที่ระลึกชนเผ่าภาคเหนือเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ กรณีศึกษาชนเผ่าเย้า*. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี. <http://www.repository.rmutt.ac.th>
- มณฑาทิพย์ ศิริพันธ์. (2554). *การแสดงโนราคณะละม้ายศิลป์ : การศึกษาตามแนวชาติพันธุ์วรรณาแห่งการสื่อสาร* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ศิริรณภา จุลนวล. (2556). *โครงการศึกษาศิลปะการแสดงโนราเพื่อการออกแบบผลิตภัณฑ์ตกแต่งภายในที่อยู่*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ศิริรณภา ณ ศรีสุข และอุมารินทร์ ตูลารักษ์. (2559). *พลวัตและการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมของพิธีกรรมตัดเหมยกับน*
อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดกระบี่และอำเภอลำทับใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช. ม.ป.พ.

อัจฉรา ธารพร. (2562). *การศึกษาศาสนาทางวัฒนธรรมประเภทของที่ระลึกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์*
กรณีศึกษา แบรินด์ “โฮเลน (HOLEN)”. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research for Sociology of Education*. Greenwood.

Howkins, J. (2001). *The Creative Economy: How People Make Money from Ideas*. Penguin Books Ltd.

Joseph Nye. (2004). *Soft Power: The means to success in world politics*. PublicAffairs.

การศึกษาปัจจัยด้านการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อการเกิดอุบัติเหตุและอุบัติการณ์ ในการให้บริการขนส่งทางอากาศของประเทศไทย

A Study of Operational Factors Influencing the Occurrence of Accidents and Incidents in Air Transport Services in Thailand

เนตรชนก สุขเยี่ยม^{1*} นิพนธ์ ระวียัน²

¹โรงเรียนการท่องเที่ยวและการบริการ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ศูนย์การศึกษาลำปาง

²โรงเรียนการท่องเที่ยวและการบริการ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต กรุงเทพมหานคร

*hua_19apr@hotmail.com, ipon.rav@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การศึกษาปัจจัยด้านการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อการเกิดอุบัติเหตุและอุบัติการณ์ในการให้บริการขนส่งทางอากาศของประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยด้านการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อการเกิดอุบัติเหตุและอุบัติการณ์ในการให้บริการขนส่งทางอากาศของประเทศไทย เป็นการวิจัยเชิงปริมาณมีกลุ่มตัวอย่างคือ กลุ่มผู้ให้บริการขนส่งทางอากาศ (Commercial Air Transport Service) ตามโครงสร้างของอุตสาหกรรมการบินที่ได้ถูกแบ่งประเภท โดยองค์การการบินพลเรือนระหว่างประเทศ (International Civil Aviation Organization - ICAO) จำนวน 26 องค์กร แบ่งเป็นกลุ่มผู้ให้บริการที่มีตารางเวลา (Scheduled) จำนวน 9 กลุ่มธุรกิจผู้ให้บริการ และกลุ่มผู้ให้บริการที่ไม่มีตารางเวลา (Non scheduled) จำนวน 17 กลุ่มธุรกิจผู้ให้บริการ จำนวน 400 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถาม มีสถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นเพศชาย ช่วงอายุ 31-40 ปี การศึกษาระดับปริญญาตรี เป็นพนักงานปฏิบัติการที่มีประสบการณ์ทำงานอยู่ที่ 1-5 ปี ขึ้นไป เคยฝึกอบรมด้านความปลอดภัย 1-2 ครั้ง เมื่อพิจารณาผลการศึกษาของระดับความคิดเห็นที่มีผลต่อปัจจัยด้านการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อการเกิดอุบัติเหตุและอุบัติการณ์ในการให้บริการขนส่งทางอากาศ พบว่าปัจจัยด้านการปฏิบัติงานทั้งในมิติบุคคล การบริหารจัดการ ภารกิจ สภาพแวดล้อม และเครื่องจักร ล้วนส่งผลในระดับที่แตกต่างกันต่อการเกิดอุบัติเหตุและอุบัติการณ์ ซึ่งตรงกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษาระดับของปัจจัยเหล่านี้ ในด้านบวก ปัจจัยเชิงบวก เช่น การมีประสบการณ์สูง การศึกษาที่เหมาะสม และความร่วมมือจากผู้บริหาร ช่วยลดความเสี่ยง ในด้านลบ พฤติกรรมละเมิดกฎ การบริหารจัดการที่ขาดประสิทธิภาพ และสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม เพิ่มความเสี่ยง ดังนั้น ผลการวิจัยนี้ยืนยันถึงความสำคัญของการจัดการและพัฒนาปัจจัยเหล่านี้ให้เหมาะสม เพื่อยกระดับความปลอดภัยในการให้บริการขนส่งทางอากาศของประเทศไทยอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : การปฏิบัติงาน อุบัติเหตุ อุบัติการณ์ การให้บริการ การขนส่งทางอากาศ

Abstract

This research, titled “A Study of Operational Factors Influencing the Occurrence of Accidents and Incidents in Commercial Air Transport Services in Thailand,” aimed to examine the operational factors affecting the occurrence of accidents and incidents in Thailand’s commercial air transport sector. This quantitative study collected data from a sample of 400 personnel working in 26 organizations classified under the International Civil Aviation Organization (ICAO) framework—comprising nine scheduled service

providers and 17 non-scheduled service providers. A questionnaire was used as the research instrument, and the data were analyzed using percentage, mean, and standard deviation.

The findings revealed that most respondents were male, aged 31–40 years, held a bachelor's degree, worked primarily in operational positions with 1–5 years of experience, and had participated in aviation safety training one to two times. Regarding the level of influence of operational factors on accidents and incidents, the study found that various factors—including human (Man), management (Management), mission (Mission), environment (Media), and machinery (Machine)—affected accident and incident occurrence to different extents. Consistent with the study's objectives, the results highlighted both positive and negative aspects: positive factors, such as higher work experience, appropriate education levels, and managerial support, helped mitigate risks; while negative factors, such as rule violations, inefficient management, and inadequate working environments, increased the likelihood of accidents and incidents. Overall, the findings underscore the importance of systematically managing and improving these operational factors to sustainably enhance the safety standards of Thailand's commercial air transport services.

keywords : operations accident incident services air transport

บทนำ

อุตสาหกรรมการบินของประเทศไทยนับเป็นอุตสาหกรรมที่มีมูลค่านับแสนล้านบาทต่อปี เป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่มีการแข่งขันสูง ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของสายการบิน ความปลอดภัย ค่าตัวเครื่องบินและการบริการ รวมถึงการตรงต่อเวลาของสายการบิน ซึ่งทั้งหมดนี้มีผลเชื่อมโยงต่อการท่องเที่ยวซึ่งเป็นหนึ่งเครื่องจักรสำคัญที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจประเทศ (เกรียงไกร เจริญกุล, 2566) อุตสาหกรรมการบินของประเทศไทยนอกจากเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างรายได้ด้านการท่องเที่ยวให้แก่ประเทศแล้ว ยังเป็นระบบคมนาคมที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ สร้างงาน เชื่อมโยงและดึงดูดการค้าการลงทุน ดังนั้น ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580 ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขันจึงกำหนดให้อุตสาหกรรมการขนส่งและโลจิสติกส์เป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมและบริการแห่งอนาคตที่เอื้อยกระดับศักยภาพ ความสามารถในการแข่งขันของประเทศพัฒนาเศรษฐกิจและกระจายรายได้ การขนส่งทางอากาศถือเป็นส่วนสำคัญของโครงสร้างพื้นฐานการคมนาคมของประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการเดินทางระหว่างประเทศ การขนส่งสินค้าทางอากาศ รวมถึงการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับบริการทางอากาศ (Kharabsheh & Al-Fayoumi, 2021) ประเทศไทยถือเป็นศูนย์กลางการบินในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีการเติบโตอย่างรวดเร็วในแง่ของปริมาณการขนส่งผู้โดยสารและสินค้า ซึ่งอุตสาหกรรมนี้มีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมเศรษฐกิจและการพัฒนาในหลายด้าน (Arboleda et al., 2020) อย่างไรก็ตามการพัฒนาและการมีความสำคัญของการขนส่งทางอากาศ แต่ก็ยังทำให้อุบัติเหตุและอุบัติการณ์มีเกิดขึ้นในระบบการบินอยู่เสมอซึ่งถือเป็นปัญหาที่ไม่สามารถมองข้ามได้ เนื่องจากมีผลกระทบทั้งต่อความปลอดภัยของผู้โดยสารและพนักงาน การเสียหายทางเศรษฐกิจ และความเชื่อมั่นในระบบการขนส่งทางอากาศ (Phakdee, 2017) ความปลอดภัยในอุตสาหกรรมการบินนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับเพียงแค่เทคโนโลยีที่ทันสมัย แต่ยังขึ้นอยู่กับพฤติกรรมและการปฏิบัติงานของพนักงานที่เกี่ยวข้องด้วย (Reason, 1997) ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิดอุบัติเหตุและอุบัติการณ์ในอุตสาหกรรมการบินมีหลากหลายแง่มุม ซึ่งไม่เพียงแต่จะมีสาเหตุจากความผิดพลาดทางเทคนิคของเครื่องบินเท่านั้น แต่ยังมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการกระทำของมนุษย์ สภาพแวดล้อมในการทำงาน, ภารกิจที่ต้องทำการบิน, และการบริหารจัดการภายในองค์กร (Reason, 1997) การศึกษาปัจจัยเหล่านี้จึงมีความสำคัญในการสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับสาเหตุที่ทำให้เกิดอุบัติเหตุและอุบัติการณ์ในอุตสาหกรรมการบิน

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทยที่การเติบโตของอุตสาหกรรมการบินเป็นไปอย่างรวดเร็ว การศึกษานี้ทำให้ผู้วิจัยได้เห็นความสำคัญของการศึกษาหาปัจจัยและมุ่งเน้นไปที่การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิดอุบัติเหตุและอุบัติการณ์ในการให้บริการขนส่งทางอากาศของประเทศไทย โดยใช้กรอบแนวคิด 5M Model (HSC Aviation, 2019) ได้แก่ Man คือ ปัจจัยการกระทำของมนุษย์, Machine คือ ปัจจัยจากเครื่องจักร, Media คือ ปัจจัยจากสภาพแวดล้อม, Mission คือ ปัจจัยจากภารกิจ และ Management คือ ปัจจัยจากการบริหารจัดการ การศึกษาในครั้งนี้จะมุ่งเน้นการวิเคราะห์ปัจจัยจากทั้ง 5 ด้านภายใต้กรอบ 5M เพื่อตรวจสอบและทำความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อการเกิดอุบัติเหตุและอุบัติการณ์ในการให้บริการขนส่งทางอากาศ ซึ่งผลลัพธ์จากการศึกษาในครั้งนี้จะสามารถนำไปสู่การพัฒนาแนวทางและมาตรการในการเพิ่มความปลอดภัยในอุตสาหกรรมการบินของประเทศไทย

คำถามการวิจัย

1. ปัจจัยด้านการปฏิบัติงานใดที่มีอิทธิพลต่อการเกิดอุบัติเหตุและอุบัติการณ์ในการให้บริการขนส่งทางอากาศของประเทศไทย
2. ปัจจัยด้านการปฏิบัติงานมีความสัมพันธ์กับการเกิดอุบัติเหตุและอุบัติการณ์ในระดับใด
3. ควรมีแนวทางในการปรับปรุงการปฏิบัติงานอย่างไร เพื่อเพิ่มความปลอดภัยในการให้บริการขนส่งทางอากาศของประเทศไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาระดับปัจจัยด้านการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อการเกิดอุบัติเหตุและอุบัติการณ์ในการให้บริการขนส่งทางอากาศของประเทศไทย

ทบทวนวรรณกรรม

ทฤษฎี 5M Model (HSC Aviation, (2019)

แนวคิดที่สำคัญสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในเชิงป้องกัน (Proactive) ในกระบวนการบริหารความเสี่ยงด้านปฏิบัติการ (ORM) เพื่ออธิบายแหล่งของความเสียหายที่มาจาก 5 ด้าน คือ คน (Man) ภารกิจ (Mission) สภาพแวดล้อม (Media) เครื่องจักร/อุปกรณ์ (Machine) และการจัดการ (Management) นอกจากนี้ 5 M model ยังใช้ในเชิงแก้ไข (Reactive) เพื่อวิเคราะห์หาปัจจัยหรือสาเหตุต่าง ๆ ของการเกิดอุบัติเหตุได้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. Man (มนุษย์) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับบุคลากรในอุตสาหกรรมการบิน ซึ่งรวมถึงการฝึกอบรม ความสามารถในการปฏิบัติงาน การตัดสินใจในสถานการณ์ที่ท้าทาย และการกระทำของมนุษย์ที่อาจส่งผลต่อความปลอดภัย (Salas et al., 2008) การวิเคราะห์ปัจจัยมนุษย์จะช่วยให้สามารถระบุข้อผิดพลาดหรือความเสี่ยงที่เกิดจากความผิดพลาดของบุคลากร เช่น ความเหนื่อยล้า, ความเครียด หรือการขาดการฝึกอบรมที่เหมาะสม

2. Machine (เครื่องจักร) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีและเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการบิน เช่น เครื่องบิน ระบบการนำทาง และอุปกรณ์ที่ใช้ในการปฏิบัติงาน (Li et al., 2018) การบำรุงรักษาเครื่องบินและการตรวจสอบสภาพเครื่องยนต์เป็นปัจจัยที่สำคัญในการป้องกันความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นจากความเสียหายทางเทคนิค

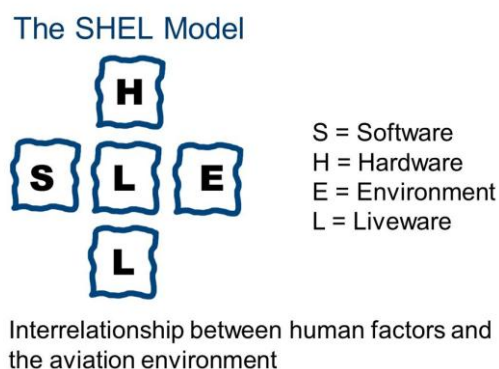
3. Media (สภาพแวดล้อม) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมในการทำงาน เช่น สภาพอากาศ, ความพร้อมของอุปกรณ์สนับสนุน, และปัจจัยจากสภาพแวดล้อมภายในห้องควบคุมการบิน (Reason, 1997) การทำความเข้าใจในด้านนี้จะช่วยให้สามารถวางแผนรับมือกับปัจจัยที่ไม่สามารถควบคุมได้ เช่น สภาพอากาศที่เลวร้าย หรือความไม่เสถียรของสัญญาณการสื่อสาร

4. Mission (ภารกิจ) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับภารกิจและการวางแผนการปฏิบัติการบิน ซึ่งรวมถึงการวางแผนเส้นทางการบิน, การประเมินความเสี่ยง, และการจัดการกับเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด เช่น การหลีกเลี่ยงอุบัติเหตุจากการบินในสภาพอากาศที่ไม่เหมาะสมหรือจากปัญหาทางเทคนิคในระหว่างการบิน (Nunes & Martens, 2019)

5. Management (การบริหารจัดการ): ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการภายในองค์กร เช่น การฝึกอบรม, การวางแผนและจัดการทรัพยากร, การประเมินความเสี่ยงและการจัดการการเปลี่ยนแปลงในองค์กร (Phakdee, 2017) การบริหารจัดการที่ดีจะสามารถช่วยลดความเสี่ยงจากอุบัติเหตุและอุบัติการณ์ โดยจัดการความปลอดภัยและปฏิบัติตามมาตรฐาน

ทฤษฎี SHELL MODEL

ใช้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในการทำงานระหว่างคนกับองค์ประกอบอื่นๆ ทฤษฎีมนุษย์ปัจจัย แนวคิดแบบจำลองเซลล์: SHELL MODEL, (Elwyn Edwards, 1972) เป็นแนวคิดที่พัฒนาขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2515 ใช้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในการทำงานระหว่างคนกับองค์ประกอบอื่นๆ ทฤษฎีมนุษย์ปัจจัย แนวคิดแบบจำลองเซลล์ เป็นแนวความคิดที่พัฒนาขึ้นครั้งแรกใน ปี พ.ศ. 2515 โดย Elwyn Edwards จาก การนำแนวความคิดเรื่องคน เครื่องจักรและสิ่งแวดล้อมในการทำงานเข้ามาประยุกต์ใช้ ต่อมาในปี พ.ศ. 2518 กัปตัน Hawkin ได้นำมาประยุกต์เพิ่มเติมเป็นไดอะแกรมรูปสี่เหลี่ยมดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 SHELL MODEL, 1998

ซึ่งจะช่วยให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับองค์ประกอบอื่นในระบบการบิน โดยในปัจจุบันเป็นที่ ยอมรับ และได้กำหนดเป็นข้อแนะนำจาก องค์การการบินพลเรือนระหว่างประเทศ (International Civil Aviation Organization (ICAO) ตั้งแต่ พ.ศ. 2535 ให้ใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์หาสาเหตุของอุบัติเหตุในอุตสาหกรรมการบิน ตัวย่ออักษร SHEL ย่อมาจาก S = Software, H = Hardware, E = Environment, และ L = Liveware บางครั้งอาจเขียนเป็น SHELL ก็ได้

องค์ประกอบของ SHELL Model ประกอบด้วยกัน 5 ส่วน เมื่อนำมาใช้ในทางการบินแล้วจะมีความหมายดังนี้ (1) Liveware (L) คือ มนุษย์ที่ปฏิบัติงานอยู่ในอุตสาหกรรมการบิน เช่นนักบิน พนักงานควบคุมการจราจรทางอากาศ ช่างซ่อมบำรุงและเจ้าหน้าที่ภาคพื้นดิน เป็นต้น (2) Hardware (H) คือเครื่องจักรหรืออุปกรณ์ เช่น อากาศยาน รถลากจูงอากาศยาน รถขนส่งสินค้าและ สะพานเทียบอากาศยาน เป็นต้น (3) Software (S) คือคู่มือ ระเบียบ กฎเกณฑ์ในการทำงาน และสัญลักษณ์รวมถึง ซอฟต์แวร์ของคอมพิวเตอร์ เป็นต้น (4) Environment (E) คือ สิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ L-H-S เช่น อุณหภูมิ สภาพ อากาศ และแสงสว่าง เป็นต้น นอกจากนี้ยังหมายถึงผลกระทบจากนโยบายการบริหารจัดการขององค์กร อีกด้วย (5) Liveware (L) เป็นส่วนที่อยู่ตรงกลางของแบบจำลอง หมายถึงมนุษย์ที่ปฏิบัติงานอยู่หน้างาน ในความเป็นจริง แล้วมนุษย์สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งต่าง ๆ ได้ดีแต่ก็มีข้อ จำกัดในเรื่องของประสิทธิภาพการทำงานของตนเอง ปัญหาอีกอย่างหนึ่งของมนุษย์ก็คือการมีมาตรฐานในการทำงาน ที่ไม่คงที่ เมื่อดูจากแผนภาพที่ 1 จะเห็นว่าขอบของบล็อกตัว L จึงไม่เป็นเส้นตรงเป็นการสะท้อนให้เห็นข้อจำกัดดังกล่าวข้างต้น การศึกษาทำความเข้าใจว่าองค์ประกอบรอบๆ ของ บล็อก Liveware มีปัจจัยอะไรบ้างที่เป็นสาเหตุของการเชื่อมต่อน่าสนใจไม่สมบูรณ์ซึ่งนำมาสู่การเกิดอุบัติเหตุ (ณัฐพงศ์ สนส่ง, เสกสรร สุทธิสงค์, 2560)

ทฤษฎีการเกิดอุบัติเหตุสวิสชีส โมเดล (Swiss Cheese Model)

รูปแบบของแผ่นชีสสวิส (Swiss Cheese Model) นั้นใช้สำหรับเพื่อการวิเคราะห์ความเสี่ยง (Risk Analysis) และการบริหารความเสี่ยง (Risk Management) โดยมักจะใช้ในกิจการที่มีความเสี่ยงสูง เช่น การบิน (Aviation), วิศวกรรม (Engineering) และทางการแพทย์ (Healthcare) โดยแนวคิดนี้จะมองว่ามนุษย์เราแต่ละคนนั้น เปรียบเสมือนแผ่นชีสแต่ละแผ่นที่มีรูพรุนบนแผ่น ซึ่งรูพรุนเหล่านี้ก็คือจุดอ่อน หรือความผิดพลาดส่วนบุคคลนั่นเอง ซึ่งแต่ละการกระทำของมนุษย์แต่ละคนจะเหมือนกับการเลื่อนย้ายขวาวบนล่างของแผ่นชีส แล้วถ้ามีความผิดพลาดเกิดขึ้น (Hazards) ร่วมกันแล้วลูกศรสีแดง คืออันตรายที่เกิดขึ้นนั้นสามารถทะลุจากแผ่นหนึ่งไปยังอีกแผ่นหนึ่งได้มันก็จะสามารถก่อให้เกิดความเสียหาย (Losses) ในท้ายที่สุดได้ การเกิดอุบัติเหตุมาจากความผิดพลาดหลายอย่างรวมกัน โดยเปรียบเทียบแผ่นชีสเนยแข็งแต่ละแผ่นเสมือนกับเครื่องป้องกันอุบัติเหตุ (Defences) เช่น อุปกรณ์ป้องกันอันตราย กฎระเบียบความปลอดภัย เป็นต้น ส่วนรูหรือช่องโหว่บนแผ่นชีส เปรียบเสมือนความผิดพลาดต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับมาตรการป้องกัน ซึ่งอุบัติเหตุจะจุดประกายเกิดขึ้นเมื่อมีช่องโหว่หรือการละเลยต่อมาตรการป้องกันในระบบ (Defences) ต่าง ๆ (ไพรัช แฉวีสกุล, 2560)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ภาณุวัฒน์ พรหมเทศ (2558) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความปลอดภัยของพนักงานภาคพื้น ธร ทำอากาศยานสุวรรณภูมิ โดยใช้กรอบแนวคิดที่ใกล้เคียงกับ 5M Model พบว่าการฝึกอบรม การตรวจสอบและบำรุงรักษาอุปกรณ์ รวมถึงสภาพแวดล้อมในการทำงาน เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยลดการเกิดอุบัติเหตุ ซึ่งสอดคล้องกับมิติ Man, Machine, Media และ Management ของโมเดล 5M (HSC Aviation, 2019)

ศิริวรรณ รัตนโชติ (2563) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมความปลอดภัยของพนักงานสายการบิน โดยมุ่งเน้นไปที่ปัจจัยด้านบุคคล การสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชา และสภาพแวดล้อม ผลการวิจัยพบว่าการมีความรู้ความเข้าใจด้านความปลอดภัย และการสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชามีผลต่อพฤติกรรมความปลอดภัยของพนักงาน ซึ่งตรงกับมิติ Man, Management และ Media

ในทำนองเดียวกัน สุกัญญา หาญบุญทรง (2564) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความปลอดภัยของพนักงานสายการบินภายในประเทศ โดยพบว่าปัจจัยด้านบุคคล การบริหารจัดการ และสภาพแวดล้อม มีความสัมพันธ์กับระดับความปลอดภัยของพนักงาน สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการจัดการเชิงระบบที่ครอบคลุมหลายมิติ

อดิศักดิ์ ปัญญาธรา (2559) ได้วิเคราะห์ข้อมูลอุบัติเหตุและอุบัติการณ์ในอุตสาหกรรมการบินพลเรือนของไทยย้อนหลัง 10 ปี เพื่อหาสาเหตุ พบว่าความผิดพลาดจากการตัดสินใจและความเหนื่อยล้าของบุคลากร (Man) รวมถึงสาเหตุทางเทคนิคของเครื่องบิน (Machine) เป็นสาเหตุหลักของอุบัติเหตุ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Human Factors ของ Reason (1997)

อนันต์ อุไร (2562) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการความปลอดภัย การฝึกอบรม และความรู้ความเข้าใจด้านความปลอดภัยกับความปลอดภัยในการปฏิบัติการบิน ผลการวิจัยพบว่าการอบรมและการจัดการมีส่วนช่วยลดอุบัติเหตุได้อย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับมิติ Man และ Management ของโมเดล 5M

อภิชาติ แสงหิรัญ (2560) จะศึกษาการเกิดอุบัติเหตุในอุตสาหกรรมขนส่งทางถนน แต่ได้ใช้กรอบแนวคิด 5M ในการวิเคราะห์เช่นเดียวกัน ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยมนุษย์ (Man) และการจัดการ (Management) มีอิทธิพลสำคัญต่อการลดอุบัติเหตุ ซึ่งยืนยันความสำคัญของการวิเคราะห์เชิงระบบ

สุดท้าย HSC Aviation (2019) ได้นำเสนอ 5M Model ซึ่งประกอบด้วย Man, Machine, Media, Mission และ Management เป็นกรอบวิเคราะห์ที่ช่วยให้เห็นภาพรวมของปัจจัยที่อาจก่อให้เกิดอุบัติเหตุในระบบการบิน ช่วยสนับสนุนให้ผู้วิจัยนำกรอบนี้มาใช้ในงานศึกษาปัจจัยด้านการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่ออุบัติเหตุและอุบัติการณ์ในการให้บริการขนส่งทางอากาศของประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาปัจจัยด้านการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อการเกิดอุบัติเหตุและอุบัติการณ์ในการให้บริการขนส่งทางอากาศของประเทศไทย” ผู้วิจัยได้วางแผนการดำเนินการวิจัย ที่ผสมผสานทฤษฎี แนวคิด ข้อมูล และแนวทางดำเนินงานวิจัย โดยมีการกำหนดตัวแปรที่ต้องการเก็บข้อมูล เครื่องมือ การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้ ตลอดจนการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ได้คำตอบมาตอบประเด็นปัญหาและสามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ กลุ่มผู้ให้บริการขนส่งทางอากาศ (Commercial Air Transport Service) ตามโครงสร้างของอุตสาหกรรมการบินที่ได้ถูกแบ่งประเภท โดยองค์การการบินพลเรือนระหว่างประเทศ (International Civil Aviation Organization - ICAO) จำนวน 26 องค์กร เพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบการวิจัย แสดงในตารางที่ 1 และตารางที่ 2 ในการทำวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกประชากรเป้าหมายที่ศึกษาตามหลักเกณฑ์ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงประชากรที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มผู้ให้บริการ	จำนวนกลุ่มธุรกิจผู้ให้บริการ
ผู้ให้บริการที่มีตารางเวลา (Scheduled)	9
ผู้ให้บริการที่ไม่มีตารางเวลา (Non scheduled)	17
รวม	26

ที่มา: สำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทย (2567)

ตารางที่ 2 แสดงรายชื่อ กลุ่มธุรกิจตามโครงสร้างอุตสาหกรรมการบินประเทศไทย

กลุ่มธุรกิจ	ประเภท
กลุ่มการให้บริการขนส่งทางอากาศ	แบบประจำมีกำหนดระหว่างประเทศ และภายในประเทศ
	1. บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน)
	2. บริษัท การบินกรุงเทพ จำกัด (มหาชน)
	3. บริษัท ไทยสมายล์ แอร์เวย์ จำกัด
	4. บริษัท ไทยแอร์เอเชีย จำกัด
	5. บริษัท ไทยไลอ้อน เมนทารี จำกัด
	6. บริษัท สายการบินนกแอร์ จำกัด (มหาชน)
	7. บริษัท ไทยเวียดเจ็ท แอร์ จอยท์ สต็อก จำกัด
	แบบประจำมีกำหนด ระหว่างประเทศ
	1. บริษัท เค-ไมล์ แอร์ จำกัด
	2. บริษัท ไทยแอร์เอเชีย เอ็กซ์ จำกัด

ตารางที่ 2 (ต่อ)

กลุ่มธุรกิจ	ประเภท
	แบบไม่ประจำ
	1. บริษัท แอร์ อินเตอร์ ทรานสปอร์ต จำกัด
	2. บริษัท สยามแลนด์ ฟลายอิง จำกัด
	3. บริษัท เอซี เอวิเอชั่น จำกัด
	4. บริษัท แอ็ดวานซ์ เอวิเอชั่น เจ็ท จำกัด
	5. บริษัท เอเชียน แอร์โรสเปซเซอร์วิส จำกัด
	6. บริษัท ศรีราชา เอวิเอชั่น จำกัด
	7. บริษัท เอ็มเจ็ท จำกัด
	8. บริษัท วีไอพี เจ็ทส์ จำกัด
	9. บริษัท เอส เอส เอวิเอชั่น จำกัด
	10. บริษัท ไทย ฟลายอิง เซอร์วิส จำกัด
	แบบไม่ประจำ โดยใช้เฮลิคอปเตอร์
	1. บริษัท กรุงเทพเฮลิคอปเตอร์ จำกัด
	2. บริษัท ไทยเอเวชั่น เซอร์วิส จำกัด
	3. บริษัท แอ็ดวานซ์ เอวิเอชั่น จำกัด
	4. บริษัท ยูไนเต็ด ออฟฟอร์ เอวิเอชั่น จำกัด
	5. บริษัท เอสเอฟเอส เอวิเอชั่น จำกัด
	แบบไม่ประจำอื่น ๆ
	1. บริษัท ฟลายอิง มีเดีย จำกัด
	2. บริษัท วิสาหกิจการบินแห่งประเทศไทย จำกัด

การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกศึกษาโดยเป็นผู้ปฏิบัติงานในกลุ่มธุรกิจตามโครงสร้างอุตสาหกรรมการบินประเทศไทยกลุ่มผู้ให้บริการขนส่งทางอากาศ จากนั้นทำการจัดสรรขนาดกลุ่มตัวอย่างในแต่ละประเภทของธุรกิจแบบสัดส่วน (Proportional Allocation) เนื่องจากจำนวนของธุรกิจตามโครงสร้างอุตสาหกรรมการบิน ในแต่ละกลุ่มไม่เท่ากัน ผู้วิจัยจึงใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วย กรณีไม่ทราบจำนวนที่แท้จริงของประชากรในการกำหนดขนาดตัวอย่างจะใช้ตารางของยามาเน (Yamane, 1967, อ้างถึงใน สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2550, หน้า 155-156) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% (ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.5) และจำนวนกลุ่มตัวอย่าง คือ 400 ราย

ตารางที่ 3 ตารางของยามาเน่

ขนาดประชากร (N)	ขนาดกลุ่มตัวอย่าง ในแต่ละระดับความคลาดเคลื่อน (e)					
	±1%	±2%	±3%	±4%	±5%	±10%
500					222	83
1,000				385	286	91
1,500			638	441	316	94
2,000			714	476	333	95
2,500		1,250	769	500	345	96
3,000		1,364	811	517	353	97
3,500		1,458	843	530	359	97
4,000		1,538	870	541	364	98
4,500		1,067	891	549	367	98
5,000		1,667	909	556	370	98
6,000		1,765	938	566	375	98
7,000		1,842	959	574	378	99
8,000		1,905	976	580	381	99
9,000		1,957	989	584	383	99
10,000	5,000	2,000	1,000	588	385	99
15,000	6,000	2,143	1,034	600	390	99
20,000	6,667	2,222	1,053	606	392	100
25,000	7,143	2,273	1,064	610	394	100
50,000		2,381	1,087	617	397	100
100,000		2,439	1,099	621	398	100
∞		2,500	1,111	625	400	100

ที่มา: Yamane (1967)

เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยผู้วิจัยสร้างเครื่องมือจากการศึกษาเอกสาร ทฤษฎี แนวคิด งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ เช่นการสร้างเครื่องมือจากแนวคิดทฤษฎีด้านความปลอดภัยการบิน แนวคิดของการเกิดอุบัติเหตุ เป็นต้น โดยมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อการเกิดอุบัติเหตุและอุบัติการณ์ในการให้บริการขนส่งทางอากาศ
2. สร้างคำถามโดยพิจารณาให้สอดคล้องกับหลักทฤษฎีทางด้านปัจจัยของอุบัติเหตุด้านการบิน โดยแบบสอบถามประกอบด้วย 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check-List) รวม 6 ข้อ ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง ประสบการณ์ และจำนวนครั้งของการฝึกอบรมด้านความปลอดภัยการบิน

ตอนที่ 2 ปัจจัยด้านการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อการเกิดอุบัติเหตุและอุบัติการณ์ในการให้บริการขนส่งทางอากาศ ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยใช้แบบ 5 ระดับ Likert's Scale โดย 5 หมายถึง มีความคิดเห็นด้วยมากที่สุด และ 1 หมายถึง มีความคิดเห็นด้วยน้อยที่สุด มีระดับการวัดข้อมูลแบบมาตราวัดอันตรภาคชั้น (Interval Scale) ซึ่งผู้วิจัยใช้หลักทฤษฎีพื้นฐานของความปลอดภัยการบินที่เป็นสาเหตุของอุบัติเหตุและอุบัติการณ์ คือโมเดล 5 M (HSC Aviation, 2019) คือ Man: ปัจจัยการกระทำของมนุษย์ (Human Factors), Machine: ปัจจัยจากเครื่องจักร (Material Factors), Media: ปัจจัยจากสภาพแวดล้อม (Environment Factors), Mission: ปัจจัยจากภารกิจ, Management: ปัจจัยจากการบริหารจัดการ จำนวนข้อคำถามทั้งหมด 14 ข้อ ประกอบด้วย

1. ปัจจัยการกระทำของมนุษย์ ประกอบด้วย 1. การมีทักษะความรู้ประสบการณ์ในการทำงาน 2. เคารพกฎระเบียบข้อบังคับในการปฏิบัติงาน 3. มีสภาพร่างกายที่พร้อมทำงาน เช่น ไม่มีความเหนื่อยล้า ไม่เจ็บป่วย 4. ไม่มีความบกพร่องทางจิตใจ เช่น สภาพอารมณ์ปกติ ไม่มีความกังวล มีความมั่นใจ ไม่มีความเครียด

2. ปัจจัยจากเครื่องจักร ประกอบด้วย 1. มีการซ่อมบำรุงตามรอบระยะเวลา 2. ดูแลรักษาเครื่องมืออุปกรณ์ได้ตามมาตรฐาน 3. เครื่องมืออุปกรณ์มีคุณภาพ ไม่มีการชำรุด

3. ปัจจัยจากสภาพแวดล้อม ประกอบด้วย 1. ปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น แสงสว่าง อุณหภูมิ ความชื้น สภาพอากาศ ส่งผลให้เกิดอุบัติเหตุในการทำงาน 2. บริเวณสถานที่ที่ให้บริการ มีพื้นที่เพียงพอ สะดวกต่อการเคลื่อนย้ายอุปกรณ์หรือการให้บริการ

4. ปัจจัยจากภารกิจ ประกอบด้วย 1. ลักษณะของงานที่ไม่มีความเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุ 2. งานที่ทำมีแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนต่อความปลอดภัยในการทำงาน

5. ปัจจัยจากการบริหารจัดการ ประกอบด้วย 1. หน่วยงานมีนโยบายด้านความปลอดภัยที่ชัดเจน 2. หน่วยงานสนับสนุนเรื่องการเรียนรู้ให้กับพนักงาน เช่น การจัดการอบรม การส่งบุคลากรไปเรียนรู้กับองค์กรภายนอก 3. มีการบริหารจัดการงานที่ดี เช่น การมอบหมายงานที่เหมาะสมการทำงานมีหลักปฏิบัติที่ชัดเจน ไม่เกิดความสับสนในการทำงาน

ตอนที่ 3 เป็นคำถามปลายเปิดที่ให้ผู้ตอบแบบสอบถามเสนอแนะหรือให้ความคิดเห็นด้านปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดอุบัติเหตุของการทำงาน

1. การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ด้วยผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบความถูกต้องและความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ด้วยการตรวจสอบดัชนีความเที่ยงตรง (Index of Item-Objective Congruence: IOC) โดยการพิจารณาเลือกใช้ข้อคำถามจะต้องพิจารณาเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC มากกว่าหรือเท่ากับ 0.60 หมายความว่า ข้อคำถามดังกล่าวตรงหรือสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย และพิจารณาคัดข้อคำถามที่ต่ำกว่า 0.60 ออกจากแบบสอบถาม เนื่องจากคำถามไม่ตรงวัตถุประสงค์การวิจัย ผลการตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถามในด้านความเที่ยงตรงเนื้อหา ความครบถ้วนของแบบสอบถาม ความเหมาะสม และความชัดเจนของการใช้ภาษาจากผู้เชี่ยวชาญ พบว่า ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของแบบสอบถามทั้งฉบับ มีค่าเท่ากับ 0.97

2. ตรวจสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's coefficient alpha, บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ผลจากการตรวจสอบความเชื่อมั่นของข้อคำถาม พบว่าข้อคำถามมีค่าความเชื่อมั่นเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดและสามารถนำไปใช้ในการศึกษา โดยมีค่าความเชื่อมั่นมากกว่า 0.70 ขึ้นไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้ แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ซึ่งสร้างขึ้นจากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกรอบแนวคิด 5M Model (Man, Machine, Media, Mission และ Management) (HSC Aviation, 2019) ผู้วิจัยใช้ทั้งข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและลึกซึ้งตามวัตถุประสงค์การวิจัย และแบ่งออกเป็น 5 ด้านหลัก รวมทั้งหมด 14 ข้อคำถาม โดยมีกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. จัดทำแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้จัดทำแบบสอบถามให้ครอบคลุมปัจจัยด้านการปฏิบัติงานทั้ง 5 ด้าน ตามกรอบแนวคิด 5M Model และตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา (Content Validity) โดยนำเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาการบินและความปลอดภัยทางอากาศ เพื่อตรวจสอบความเหมาะสม ความชัดเจนของถ้อยคำ และความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2. การทดสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability Test) ผู้วิจัยได้ทดลองใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 30 ชุด เพื่อตรวจสอบค่าความเที่ยง (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยใช้ค่า

สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ซึ่งผลการทดสอบพบว่ามีความเชื่อมั่นในระดับที่น่าพอใจ (ค่า $\alpha > 0.7$)

3. กำหนดกลุ่มตัวอย่างและวิธีการแจกแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มผู้ให้บริการขนส่งทางอากาศ (Commercial Air Transport Service) ตามโครงสร้างของอุตสาหกรรมการบินที่ได้ถูกแบ่งประเภท โดยองค์การการบินพลเรือนระหว่างประเทศ (International Civil Aviation Organization - ICAO) จำนวน 26 องค์การ โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการแจกแบบสอบถามในรูปแบบ ออนไลน์ ผ่านระบบ Google Forms และในบางส่วนใช้การแจกแบบสอบถามฉบับพิมพ์ (Paper-based) ในสถานประกอบการที่เกี่ยวข้อง

4. รวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ติดตามและประสานงานกับผู้ตอบแบบสอบถามอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนและตรงตามจำนวนที่กำหนดรวมทั้งตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามก่อนนำข้อมูลเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามจะนำมาวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนาและสถิติเชิงอนุมาน ตามวัตถุประสงค์และสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. ตรวจสอบความสมบูรณ์ของเครื่องมือวัดแต่ละชุด
2. นำข้อมูลที่ได้ทำการตรวจสอบความสมบูรณ์แล้ว ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยหาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage)
3. วิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการเกิดอุบัติเหตุ โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ตามรายข้อแต่ละด้านแล้วนำผลการคำนวณมาวิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมาย และสมมติฐานการศึกษาค้นคว้าต่อไป

ผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง “การศึกษาปัจจัยด้านการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อการเกิดอุบัติเหตุและอุบัติการณ์ ในการให้บริการขนส่งทางอากาศของประเทศไทย” มีผลการวิจัยดังต่อไปนี้

ผลการวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นดังต่อไปนี้

ด้านเพศ พบว่า ส่วนใหญ่ผู้ปฏิบัติงานในกลุ่มผู้ให้บริการขนส่งทางอากาศฯ เป็นเพศชาย จำนวน 274 คน คิดเป็นร้อยละ 68.50 และเป็นเพศหญิง จำนวน 126 คน คิดเป็นร้อยละ 31.50 ด้านอายุ พบว่า ส่วนใหญ่ผู้ให้บริการขนส่งทางอากาศฯ อยู่ในช่วงอายุ 31-40 ปี โดยมีจำนวน 187 คน คิดเป็นร้อยละ 46.80 รองลงมาคือผู้ปฏิบัติงานที่มีช่วงอายุ 20-30 ปี จำนวน 132 คน คิดเป็นร้อยละ 33.00ลำดับถัดมาคือช่วงอายุ 41-50 ปี มีจำนวน 76 คนคิดเป็นร้อยละ 19.00 และช่วงอายุ 50 ปีขึ้นไป 5 คนคิดเป็นร้อยละ 1.30 ด้านระดับการศึกษา พบว่า โดยส่วนใหญ่ผู้ให้บริการขนส่งทางอากาศฯ มีระดับการศึกษา ปริญญาตรี จำนวน 213 คน คิดเป็นร้อยละ 53.30 รองลงมาระดับการศึกษาประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) จำนวน 89 คน คิดเป็นร้อยละ 22.30 ถัดมาเป็นการศึกษาประเภทประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) จำนวน 76 คน คิดเป็นร้อยละ 19.00 และปริญญาโทขึ้นไปเป็น มีจำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 5.50 ด้านตำแหน่ง พบว่า ผู้ให้บริการขนส่งทางอากาศฯมีตำแหน่งงานเป็นพนักงานปฏิบัติการ จำนวน 298 คน คิดเป็นร้อยละ 74.50 รองลงมาเป็นผู้จัดการหรือหัวหน้างานจำนวน 83 คน คิดเป็นร้อยละ 20.80 และผู้อำนวยการขึ้นไปมีจำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 4.80 ด้านประสบการณ์การทำงาน พบว่า ผู้ให้บริการขนส่งทางอากาศฯ มีประสบการณ์ในการทำงานอยู่ที่ 1-5 ปีขึ้นไป จำนวน 132 คน คิดเป็นร้อยละ 33.00 รองลงมาอยู่ในช่วง 6เดือน-1ปี จำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 24.50 ถัดมาคือ 5ปีขึ้นไปจำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 16.80 มีประสบการณ์การทำงาน 3-5เดือน จำนวน 56 คน คิดเป็นร้อยละ14.00 และประสบการณ์การทำงานต่ำกว่า3เดือน จำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ11.80 ด้านจำนวนครั้งของการฝึกอบรมด้านความปลอดภัยการบิน พบว่า ผู้ให้บริการขนส่งทางอากาศฯ ส่วนใหญ่เคยฝึกอบรม 1-2 ครั้ง จำนวน 142

คน คิดเป็นร้อยละ 35.50 รองลงมาฝึกอบรม 3-4 ครั้ง จำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 24.50 ถัดมาคือ 5-6 ครั้ง จำนวน 76 คน คิดเป็นร้อยละ 19.00 ถัดมาอีกไม่เคยอบรมเลย จำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 12.00 อบรม 9 ครั้งขึ้นไป จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ และอบรมมาแล้ว 7-8 ครั้ง จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 9.00

ระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยที่มีผลต่อปัจจัยด้านการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อการเกิดอุบัติเหตุและอุบัติการณ์ในการให้บริการขนส่งทางอากาศ

ตารางที่ 4 ด้าน Man: ปัจจัยการกระทำของมนุษย์ (Human Factor)

Man: ปัจจัยการกระทำของมนุษย์	$\bar{X}$	S.D	ความหมาย	อันดับ
1. การมีสภาพร่างกายที่ไม่พร้อมทำงาน เช่น มีความเหนื่อยล้า เจ็บป่วย สุขภาพร่างกายไม่แข็งแรง	4.06	0.89	มาก	4
2. การขาดความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ในการทำงาน	4.19	0.72	มาก	3
3. การไม่เคารพกฎระเบียบข้อบังคับในการปฏิบัติงาน	4.95	0.2	มากที่สุด	1
4. การมีความบกพร่องทางจิตใจ เช่น อารมณ์ไม่ปกติ มีความกังวล ไม่มีความมั่นใจ มีความเครียด	4.51	0.54	มากที่สุด	2
รวม	4.43	0.33	มาก	1

จากตารางที่ 4 พบว่า ปัจจัยการกระทำของมนุษย์มีภาพรวมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.43 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความคิดเห็นในเรื่องของการไม่เคารพกฎระเบียบข้อบังคับในการปฏิบัติงานเห็นด้วยมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.95 รองลงมาคือ การมีความบกพร่องทางจิตใจ เช่น อารมณ์ไม่ปกติ มีความกังวล ไม่มีความมั่นใจ มีความเครียด ค่าเฉลี่ย 4.51 ถัดมาคือการขาดความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ในการทำงาน มีค่าเฉลี่ย 4.19 และการมีสภาพร่างกายที่ไม่พร้อมทำงาน เช่น มีความเหนื่อยล้า เจ็บป่วย สุขภาพร่างกายไม่แข็งแรง อยู่ในระดับความคิดเห็นที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ 4.06

ตารางที่ 5 ด้าน Management: ปัจจัยจากการบริหารจัดการ

Management: ปัจจัยจากการบริหารจัดการ	$\bar{X}$	S.D	ความหมาย	อันดับ
1. มีการบริหารจัดการงานที่ไม่ดี เช่น การมอบหมายงานที่ไม่เหมาะสม การทำงานไม่มีหลักปฏิบัติที่ชัดเจน เกิดความสับสนในการทำงานระหว่างผู้ปฏิบัติงาน	3.51	0.71	มาก	1
2. หน่วยงานไม่สนับสนุนเรื่องการเรียนรู้ให้กับพนักงาน เช่น ไม่จัดอบรม ไม่ส่งบุคลากรไปเรียนรู้กับองค์กรภายนอก	3.25	0.8	มาก	2
3. หน่วยงานมีนโยบายความปลอดภัยที่ไม่ชัดเจน	3.24	0.42	มาก	3
รวม	3.33	0.39	มาก	2

จากตารางที่ 5 พบว่า ปัจจัยจากการบริหารจัดการ มีภาพรวมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.33 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความคิดเห็นในเรื่องของการบริหารจัดการงานที่ไม่ดี เช่น การมอบหมายงานที่ไม่เหมาะสม การทำงานไม่มีหลักปฏิบัติที่ชัดเจน เกิดความสับสนในการทำงานระหว่างผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดอุบัติเหตุมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.51 รองลงมาคือ หน่วยงานไม่สนับสนุนเรื่องการเรียนรู้ให้กับพนักงาน เช่น ไม่การจัดการ

อบรม ไม่ส่งบุคลากรไปเรียนรู้กับองค์กรภายนอก มีค่าเฉลี่ย 3.25 และหน่วยงานมีนโยบายด้านความปลอดภัยที่ไม่ชัดเจน 3.24 ตามลำดับ

ตารางที่ 6 ด้าน Mission: ปัจจัยจากภารกิจ

Mission: ปัจจัยจากภารกิจ	$\bar{X}$	S.D	ความหมาย	อันดับ
1. งานที่ทำมีแนวปฏิบัติที่ไม่ชัดเจนต่อความปลอดภัย	3.25	0.6	มาก	1
2. ลักษณะของงานที่ทำมีความเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุ	2.84	0.59	ปานกลาง	2
รวม	3.05	0.44	มาก	3

จากตารางที่ 6 พบว่า ปัจจัยจากภารกิจ มีภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.05 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า งานที่ทำมีแนวทางปฏิบัติที่ไม่ชัดเจนต่อความปลอดภัยในการทำงาน เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดอุบัติเหตุมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 3.25 และลักษณะของงานที่ทำมีความเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุ มีค่าเฉลี่ย 2.84 ตามลำดับ

ตารางที่ 7 ด้าน Media: ปัจจัยจากสภาพแวดล้อม

Media: ปัจจัยจากสภาพแวดล้อม	$\bar{X}$	S.D	ความหมาย	อันดับ
1. บริเวณสถานที่ให้บริการ มีพื้นที่ไม่เพียงพอ ไม่สะดวกต่อการเคลื่อนย้ายอุปกรณ์หรือการให้บริการ	3.12	0.72	ปานกลาง	1
2. ปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น แสงสว่างไม่เพียงพอ อุณหภูมิ สภาพอากาศไม่ดี ส่งผลให้เกิดอุบัติเหตุในการทำงาน	2.72	0.69	ปานกลาง	2
รวม	2.92	0.47	ปานกลาง	4

จากตารางที่ 7 พบว่า ปัจจัยจากสภาพแวดล้อม มีภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.92 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า บริเวณสถานที่ให้บริการ มีพื้นที่ไม่เพียงพอ ไม่สะดวกต่อการเคลื่อนย้ายอุปกรณ์หรือการให้บริการ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดอุบัติเหตุปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 3.12 และปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น แสงสว่างไม่เพียงพอ อุณหภูมิ ความชื้น สภาพอากาศไม่ดี ส่งผลให้เกิดอุบัติเหตุในการทำงาน มีค่าเฉลี่ย 2.72

ตารางที่ 8 ด้าน Machine: ปัจจัยจากเครื่องจักร

Machine: ปัจจัยจากเครื่องจักร	$\bar{X}$	S.D	ความหมาย	อันดับ
1. เครื่องมืออุปกรณ์ไม่มีคุณภาพ มีการชำรุด	2.81	0.71	ปานกลาง	2
2. ขาดการดูแลรักษาเครื่องมืออุปกรณ์ให้ได้มาตรฐาน	2.90	0.44	ปานกลาง	1
3. การขาดการซ่อมบำรุงตามรอบระยะเวลา	2.79	0.55	ปานกลาง	3
รวม	2.83	0.41	ปานกลาง	5

จากตารางที่ 5 พบว่า ปัจจัยจากเครื่องจักร (Material Factors) มีภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.83 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ขาดการดูแลรักษาเครื่องมืออุปกรณ์ให้ได้มาตรฐาน จะเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดอุบัติเหตุปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.90 รองลงมาคือ เครื่องมืออุปกรณ์ไม่มีคุณภาพ มีการชำรุด เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดอุบัติเหตุปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 2.81 และการขาดการซ่อมบำรุงตามรอบระยะเวลา อยู่ในระดับความคิดเห็นปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 2.79 ตามลำดับ

การเปรียบเทียบสภาพส่วนบุคคลของผู้ปฏิบัติงานในกลุ่มผู้ให้บริการขนส่งทางอากาศฯ ประกอบด้วย เพศ อายุ การศึกษา ตำแหน่ง ประสบการณ์ การฝึกอบรม แตกต่างกันมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สรุปผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง “การศึกษาปัจจัยด้านการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อการเกิดอุบัติเหตุและอุบัติการณ์ในการให้บริการขนส่งทางอากาศของประเทศไทย” สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้ ด้านเพศ ผลการวิจัยพบว่า ผู้ปฏิบัติงานส่วนใหญ่เป็นเพศชาย (ร้อยละ 68.50) ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะงานด้านการขนส่งทางอากาศที่มักต้องการแรงงานที่มีความแข็งแรงและสามารถทำงานในสภาพแวดล้อมที่มีความกดดันสูงได้ โดยเฉพาะในตำแหน่งที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติการภาคสนาม ด้านอายุ กลุ่มอายุที่มีสัดส่วนสูงสุดคือ 31–40 ปี (ร้อยละ 46.80) รองลงมาคือ 20–30 ปี (ร้อยละ 33.00) แสดงให้เห็นว่าผู้ปฏิบัติงานส่วนใหญ่อยู่ในช่วงวัยทำงานที่มีประสบการณ์และความสามารถในการปรับตัวต่อเทคโนโลยีใหม่ๆ ได้ดี ซึ่งเป็นช่วงวัยที่มีความพร้อมทั้งด้านร่างกายและจิตใจในการปฏิบัติงานที่ต้องการความแม่นยำและความรับผิดชอบสูง ด้านระดับการศึกษา ผู้ปฏิบัติงานส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี (ร้อยละ 53.30) รองลงมาคือระดับ ปวส. (ร้อยละ 22.30) และ ปวช. (ร้อยละ 19.00) แสดงให้เห็นว่าการศึกษาระดับปริญญาตรีเป็นพื้นฐานสำคัญในการปฏิบัติงานด้านการขนส่งทางอากาศ ซึ่งต้องการความรู้เฉพาะทางและทักษะในการวิเคราะห์และตัดสินใจ ด้านตำแหน่งงานตำแหน่งพนักงานปฏิบัติการมีสัดส่วนสูงสุด (ร้อยละ 74.50) รองลงมาคือผู้จัดการหรือหัวหน้างาน (ร้อยละ 20.80) และผู้อำนวยการขึ้นไป (ร้อยละ 4.80) แสดงให้เห็นว่าโครงสร้างองค์กรมีลักษณะแบบพีระมิด โดยมีพนักงานปฏิบัติการเป็นฐานสำคัญในการดำเนินงาน ด้านประสบการณ์การทำงาน ผู้ปฏิบัติงานส่วนใหญ่มีประสบการณ์ 1–5 ปี (ร้อยละ 33.00) รองลงมาคือ 6 เดือน–1 ปี (ร้อยละ 24.50) แสดงให้เห็นว่ามีการหมุนเวียนของพนักงานในระดับหนึ่ง ซึ่งอาจส่งผลต่อความต่อเนื่องและความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงาน ด้านการฝึกอบรมด้านความปลอดภัยการบิน ผู้ปฏิบัติงานส่วนใหญ่เคยฝึกอบรม 1–2 ครั้ง (ร้อยละ 35.50) รองลงมาคือ 3–4 ครั้ง (ร้อยละ 24.50) แสดงให้เห็นว่าการฝึกอบรมด้านความปลอดภัยยังไม่ครอบคลุมเพียงพอ ซึ่งอาจส่งผลต่อความรู้และทักษะในการปฏิบัติงานอย่างปลอดภัย ในส่วนปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิดอุบัติเหตุและอุบัติการณ์ ด้าน Man (ปัจจัยการกระทำของมนุษย์) ผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความคิดเห็นในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.43) โดยเฉพาะในเรื่องการไม่เคารพกฎระเบียบข้อบังคับในการปฏิบัติงาน (ค่าเฉลี่ย 4.95) ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดอุบัติเหตุสูงสุด สอดคล้องกับแนวคิดของ Reason (1990) ที่ระบุว่าความผิดพลาดของมนุษย์เป็นสาเหตุหลักของอุบัติเหตุในระบบที่ซับซ้อน ด้าน Management (ปัจจัยจากการบริหารจัดการ) มีระดับความคิดเห็นในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.33) โดยเฉพาะในเรื่องการบริหารจัดการงานที่ไม่ดี เช่น การมอบหมายงานที่ไม่เหมาะสม (ค่าเฉลี่ย 3.51) แสดงให้เห็นว่าการบริหารจัดการที่ไม่มีประสิทธิภาพสามารถนำไปสู่ความสับสนและเพิ่มความเสี่ยงในการเกิดอุบัติเหตุ ด้าน Mission (ปัจจัยจากภารกิจ) มีระดับความคิดเห็นในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.05) โดยเฉพาะในเรื่องงานที่ทำมีแนวปฏิบัติที่ไม่ชัดเจนต่อความปลอดภัย (ค่าเฉลี่ย 3.25) แสดงให้เห็นว่าความไม่ชัดเจนในแนวทางการปฏิบัติงานสามารถเพิ่มความเสี่ยงในการเกิดอุบัติเหตุ ด้าน Media (ปัจจัยจากสภาพแวดล้อม) มีระดับความคิดเห็นในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.92) โดยเฉพาะในเรื่องบริเวณสถานที่ให้บริการมีพื้นที่ไม่เพียงพอ (ค่าเฉลี่ย 3.12) แสดงให้เห็นว่าสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมสามารถเป็นปัจจัยเสี่ยงในการเกิดอุบัติเหตุ ด้าน Machine (ปัจจัยจากเครื่องจักร) มีระดับความคิดเห็นในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.83) โดยเฉพาะในเรื่องขาดการดูแลรักษาเครื่องมืออุปกรณ์ให้ได้มาตรฐาน (ค่าเฉลี่ย 2.90) แสดงให้เห็นว่าการบำรุงรักษาเครื่องจักรอย่างไม่เหมาะสมสามารถเพิ่มความเสี่ยงในการเกิดอุบัติเหตุ จากการอภิปรายผลการวิจัยข้างต้น แสดงให้เห็นว่าปัจจัยด้านมนุษย์และการบริหารจัดการมีผลต่อการเกิดอุบัติเหตุและอุบัติการณ์ในการให้บริการขนส่งทางอากาศอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้น ควรมีการพัฒนาทักษะและความรู้ของผู้ปฏิบัติงาน รวมถึงการปรับปรุงระบบการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อเพิ่มความปลอดภัยในการให้บริการขนส่งทางอากาศของประเทศไทย

การอภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง “การศึกษาปัจจัยด้านการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อการเกิดอุบัติเหตุและอุบัติการณ์ในการให้บริการขนส่งทางอากาศของประเทศไทย” ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับของปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดอุบัติเหตุและอุบัติการณ์ พบว่าปัจจัยด้าน Man (มนุษย์) และ Management (การบริหารจัดการ) เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความปลอดภัยในการปฏิบัติงาน ทั้งในแง่ที่เื้อต่อความปลอดภัย และในแง่ที่เพิ่มความเสี่ยงต่ออุบัติเหตุ ดังนี้

ปัจจัยด้านมนุษย์ (Man) ผลการวิจัยพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความคิดเห็นในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.43) โดยเฉพาะเรื่องการไม่เคารพกฎระเบียบ (ค่าเฉลี่ย 4.95) ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดอุบัติเหตุสูงสุด ผลนี้สอดคล้องกับ Reason (1990) ในโมเดล Swiss Cheese ที่อธิบายว่า ความผิดพลาดของมนุษย์ (Human Error) เป็นจุดอ่อนสำคัญในระบบความปลอดภัย โดยความผิดพลาดทั้งที่เกิดจากการกระทำโดยไม่ตั้งใจ (unintentional) และการละเมิดโดยตั้งใจ (violations) สามารถนำไปสู่อุบัติเหตุได้ และงานวิจัยของ Wiegmann & Shappell (2003) ที่ศึกษาอุบัติเหตุทางการบินของสหรัฐฯ ก็พบว่า พฤติกรรมการละเมิดกฎเป็นปัจจัยสำคัญที่เชื่อมโยงกับอุบัติเหตุทางอากาศ อย่างไรก็ตาม ในด้านบวก ผลการวิจัยยังพบว่าผู้ปฏิบัติงานส่วนใหญ่มีคุณลักษณะส่วนบุคคลที่เื้อต่อความปลอดภัย เช่น อายุส่วนใหญ่อยู่ในช่วงวัยทำงานที่มีประสบการณ์ (31–40 ปี) และมีการศึกษาในระดับปริญญาตรี ซึ่งช่วยเพิ่มความเข้าใจและการตัดสินใจในงานที่ซับซ้อน อันสอดคล้องกับแนวคิดของ Endsley (1995) เกี่ยวกับ Situational Awareness ซึ่งระบุว่าการรับรู้และความรู้เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยลดความผิดพลาด

ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ (Management) ผลการวิจัยพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าการบริหารจัดการที่ไม่ดี (เช่น การมอบหมายงานที่ไม่เหมาะสม ค่าเฉลี่ย 3.51) เป็นอีกปัจจัยที่ส่งผลต่อความเสี่ยงในการเกิดอุบัติเหตุ ผลนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Flin et al. (2000) ซึ่งชี้ว่า ความมุ่งมั่นด้านความปลอดภัยของผู้บริหาร (Management Commitment) และการสื่อสารภายในองค์กร เป็นตัวแปรสำคัญที่ส่งผลต่อวัฒนธรรมความปลอดภัย (Safety Culture) นอกจากนี้ สอดคล้องกับงานของ Neal & Griffin (2006) ที่พบว่า การสนับสนุนและกำกับจากผู้บริหารจะช่วยเสริมพฤติกรรมด้านความปลอดภัยของพนักงานในระดับปฏิบัติการ ในด้านบวก ผู้บริหารและหัวหน้างานที่มีบทบาทชัดเจนในการกำกับดูแล สามารถลดความเสี่ยงจากความผิดพลาดได้ ในขณะที่ในด้านลบ หากขาดการวางแผนและติดตามที่เป็นระบบ จะเพิ่มโอกาสเกิดอุบัติเหตุ

ปัจจัยด้านภารกิจ (Mission) พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นว่าการปฏิบัติงานที่มีแนวทางปฏิบัติไม่ชัดเจน (ค่าเฉลี่ย 3.25) ส่งผลให้เกิดความสับสนและเพิ่มความเสี่ยง สอดคล้องกับงานของ Dekker (2014) ที่ชี้ว่า ความไม่ชัดเจนในกระบวนการทำงานและนโยบายด้านความปลอดภัยจะทำให้พนักงานตีความเองตามประสบการณ์ ซึ่งอาจไม่ถูกต้อง

ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม (Media) ผู้ตอบแบบสอบถามให้ค่าความเห็นในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.92) เช่น พื้นที่ปฏิบัติงานไม่เพียงพอ (ค่าเฉลี่ย 3.12) ซึ่งเป็นปัจจัยเสี่ยงต่อความปลอดภัย ผลนี้สอดคล้องกับงานของ Goh et al. (2010) ในงานก่อสร้าง ที่พบว่าพื้นที่ทำงานแออัดและสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม เพิ่มโอกาสเกิดอุบัติเหตุ ในด้านบวก หากองค์กรออกแบบสภาพแวดล้อมที่ดี มีมาตรการควบคุมความเสี่ยง ก็จะช่วยลดความเสี่ยงได้อย่างชัดเจน

ปัจจัยด้านเครื่องจักร (Machine) ผลการวิจัยชี้ว่าการดูแลบำรุงรักษาเครื่องมืออุปกรณ์ที่ไม่เพียงพอ (ค่าเฉลี่ย 2.90) เป็นปัจจัยที่อาจเพิ่มความเสี่ยง สอดคล้องกับแนวคิด Maintenance Error Management (Reason, 1997) ที่ชี้ว่าความผิดพลาดจากการบำรุงรักษาเป็นหนึ่งในสาเหตุหลักของอุบัติเหตุ

เมื่อพิจารณาผลการศึกษาทั้งหมด จะเห็นได้ว่าปัจจัยด้านการปฏิบัติงานทั้งในมิติดบุคคล การบริหารจัดการ ภารกิจ สภาพแวดล้อม และเครื่องจักร ล้วนส่งผลในระดับที่แตกต่างกันต่อการเกิดอุบัติเหตุและอุบัติการณ์ ซึ่งตรงกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษาระดับของปัจจัยเหล่านี้ ในด้านบวก ปัจจัยเชิงบวก เช่น การมีประสบการณ์สูง การศึกษาที่เหมาะสม และความร่วมมือจากผู้บริหาร ช่วยลดความเสี่ยง ในด้านลบ พฤติกรรมละเมิดกฎ การบริหารจัดการที่ขาดประสิทธิภาพ และสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม เพิ่มความเสี่ยง

ดังนั้น ผลการวิจัยนี้ยืนยันถึงความสำคัญของการจัดการและพัฒนาปัจจัยเหล่านี้ให้เหมาะสม เพื่อยกระดับความปลอดภัยในการให้บริการขนส่งทางอากาศของประเทศไทยอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะและงานวิจัยในอนาคต

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. การส่งเสริมวินัยและความตระหนักรู้ด้านความปลอดภัยของบุคลากร (Man) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดกิจกรรมฝึกอบรมและการรณรงค์อย่างสม่ำเสมอ เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกและพฤติกรรมปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด โดยเน้นถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการละเลยวินัยในการทำงาน

2. การปรับปรุงระบบการบริหารจัดการความปลอดภัย (Management) ควรมีการพัฒนาเทคโนโลยีการกำกับดูแลการมอบหมายงาน และการประเมินผลการปฏิบัติงานที่ชัดเจน รวมถึงการบริหารบุคลากรให้สอดคล้องกับคุณสมบัติความสามารถ และความพร้อมในการปฏิบัติงานในสภาพแวดล้อมที่มีความเสี่ยง

3. การทบทวนและถ่ายทอดนโยบายด้านความปลอดภัย (Mission) ควรมีการกำหนดนโยบายและแนวปฏิบัติที่ชัดเจน เป็นรูปธรรม และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง พร้อมทั้งสร้างความเข้าใจให้กับผู้ปฏิบัติงานในทุกระดับ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

1. ศึกษารูปแบบการบริหารจัดการความปลอดภัยในแต่ละประเภทของผู้ให้บริการขนส่งทางอากาศ เช่น สายการบินพาณิชย์ ผู้ให้บริการภาคพื้น ท่าอากาศยาน หรือผู้ให้บริการขนส่งสินค้าทางอากาศ เพื่อเปรียบเทียบและวิเคราะห์แนวทางที่มีประสิทธิภาพ

2. วิจัยเชิงลึกในประเด็นด้านพฤติกรรมมนุษย์ที่ก่อให้เกิดอุบัติเหตุ โดยอาจใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก หรือการวิเคราะห์เหตุการณ์เฉพาะกรณี (case study) เพื่อทำความเข้าใจแรงจูงใจและบริบทที่นำไปสู่การละเมิดกฎระเบียบ

3. ศึกษาผลของการฝึกอบรมความปลอดภัยในระยะยาว เพื่อประเมินว่าการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องส่งผลต่อการลดอุบัติเหตุได้จริงหรือไม่ และควรออกแบบหลักสูตรฝึกอบรมอย่างไรจึงจะเกิดผลสัมฤทธิ์

4. พัฒนาระบบการเฝ้าระวังและแจ้งเตือนความเสี่ยงเชิงป้องกัน (Predictive Safety Monitoring) โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศหรือ AI ในการวิเคราะห์ข้อมูลอุบัติเหตุและอุบัติการณ์ในอดีต เพื่อคาดการณ์ความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นและวางแผนรับมือได้ล่วงหน้า

เอกสารอ้างอิง

ภาณุวัฒน์ พรหมเทศ. (2558). *การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความปลอดภัยของพนักงานปฏิบัติการภาคพื้นในท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้า

พระนครเหนือ.

ศิริวรรณ รัตนโชติ. (2563). *ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมความปลอดภัยในการทำงานของพนักงานสายการบิน* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทย. (2567). *กลุ่มผู้ให้บริการขนส่งทางอากาศ (Commercial Air Transport Service)*. ม.ป.พ.

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2550). *การวิจัยทางสังคมศาสตร์: วิธีการสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูล* (พิมพ์ครั้งที่ 5).

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สุกัญญา หาญบุญทรง. (2564). *การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความปลอดภัยของพนักงานสายการบินภายในประเทศ* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- อดิศักดิ์ ปัญญาธารา. (2559). *การวิเคราะห์อุบัติเหตุและอุบัติการณ์ในการบินพลเรือนของประเทศไทย* [วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์]. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- อนันต์ อุไร. (2562). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความปลอดภัยของการปฏิบัติการบินในอุตสาหกรรมการบินของประเทศไทย [วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- อภิชาติ แสงหิรัญ. (2560). *การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเกิดอุบัติเหตุในการขนส่งทางถนนของประเทศไทย* (วิทยานิพนธ์ ปริญญา มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ไพรัช แก้วสกุล. (2560). *ทฤษฎีการเกิดอุบัติเหตุสุวิสชีส โมเดล (Swiss Cheese Model)*. สถาบันความปลอดภัยในการทำงาน.
- Arboleda, C. A., Mendez, F., & Serna, R. M. (2020). The role of air transport in regional economic development: Evidence from Southeast Asia. *Journal of Air Transport Management*, 86. <https://doi.org/10.1016/j.jairtraman.2020.101822>
- Dekker, S. (2014). *The field guide to understanding 'human error'* (3rd ed.). CRC Press.
- Edwards, E. (1972). Man and machine: Systems for safety. In *Proceedings of the British Airline Pilots Association Technical Symposium*.
- Elwyn Edwards. (1972). *SHELL model*. Conceptual model.
- Endsley, M. R. (1995). Toward a theory of situation awareness in dynamic systems. *Human Factors*, 37(1), 32–64. <https://doi.org/10.1518/001872095779049543>
- Flin, R., Mearns, K., O'Connor, P., & Bryden, R. (2000). Measuring safety climate: Identifying the common features. *Safety Science*, 34(1-3), 177–192. [https://doi.org/10.1016/S0925-7535\(00\)00012-6](https://doi.org/10.1016/S0925-7535(00)00012-6)
- HSC Aviation. (2019). *5M model for aviation safety management*. <https://www.hscaviation.com/5m-model>
- HSC Aviation. (2019). *Safety management in aviation: The 5M Model*. HSC Aviation Publications.
- International Civil Aviation Organization (ICAO). (n.d.). Commercial Air Transport Service classification. <https://www.icao.int/>
- Kharabsheh, R., & Al-Fayoumi, N. (2021). Air transport as a driver for tourism and economic development: Evidence from Thailand. *Journal of Tourism and Hospitality Management*, 9(2), 26–36. <https://doi.org/10.15640/jthm.v9n2a3>
- Li, Y., Xu, Y., & Li, X. (2018). Maintenance strategies for aviation safety: A review. *Safety Science*, 106, 41–53. <https://doi.org/10.1016/j.ssci.2018.02.020>
- Neal, A., & Griffin, M. A. (2006). A study of the relationships between safety climate and safety performance in Australian hospitals. *Safety Science*, 44(7), 679–695. <https://doi.org/10.1016/j.ssci.2006.01.003>
- Nunes, A., & Martens, M. L. (2019). Mission planning in complex environments: Risk assessment and mitigation strategies. *Journal of Risk Research*, 22(2), 228–245. <https://doi.org/10.1080/13669877.2017.1351468>
- Phakdee, K. (2017). Factors affecting aviation accident occurrence in Thailand. *Journal of Aviation Safety*, 13(1), 45–59.
- Reason, J. (1997). *Managing the risks of organizational accidents*. Ashgate Publishing.
- Yamane, T. (1967). *Statistics: An introductory analysis* (2nd ed.). Harper and Row.

ศูนย์เรียนรู้การพัฒนาคุณภาพตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล”

The Development Center Based on the New Theory Applied to the 'Khok Nong Na Model'

วิภาวัญ สุวรรณัง^{1*}, นุชนันท์ ชูแก้ว², ภาวิณี แก้วปฏิม³, วัชรระ ขาวสังข์⁴

^{1,2,3,4}สาขาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

*136645025@yru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้การพัฒนาคุณภาพตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” อำเภอสาบบุรี จังหวัดปัตตานี โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้นำกลุ่ม สมาชิก และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งการสังเกตและการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ ได้แก่ การน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การมีผู้นำที่เข้มแข็ง การมีส่วนร่วมของสมาชิก การใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าการพัฒนาศักยภาพ และการสนับสนุนจากภายนอก ซึ่งล้วนส่งผลให้กลุ่มสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนและสร้างรายได้ให้กับสมาชิกอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ : ศูนย์เรียนรู้ พัฒนาคุณภาพ หลักทฤษฎีใหม่

Abstract

This qualitative research aimed to study the success factors of the Khok Nong Na community enterprise in Saiburi District, Pattani Province. Data were collected through in-depth interviews, participatory observation, and document analysis. The study found that the key success factors included applying the sufficiency economy philosophy, having strong leadership, community participation, effective resource utilization, local knowledge development, and external support. These factors contributed to sustainable self-reliance and consistent income generation for members.

keywords : community enterprise, Khok Nong Na, participation, sustainability, southern border

บทนำ

ความมั่นคงทางอาหาร และโอกาสในการพัฒนาอย่างยั่งยืน แนวทางการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ จึงกลายเป็นทางเลือกสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน โดยรูปธรรมของแนวทางดังกล่าวคือ “โคก หนอง นา โมเดล” ที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นระบบ ศูนย์เรียนรู้การพัฒนาคุณภาพตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” อำเภอสาบบุรี จังหวัดปัตตานี ถือเป็นกรณีศึกษาที่สะท้อนศักยภาพของชุมชนในการบริหารจัดการตนเองได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้นำกลุ่ม สมาชิก และเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง กลุ่มตัวอย่างใช้การเลือกแบบเจาะจง จำนวน 10-15 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง การบันทึกภาคสนาม และการศึกษารายงานผลการดำเนินงาน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การถอดเทปและวิเคราะห์เนื้อหาแบบมีการจัดหมวดหมู่ ประเด็น และรหัสข้อมูลตามมิติหลักของการบริหารจัดการ

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกลุ่ม ได้แก่การน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงการมีผู้นำที่เข้มแข็ง การใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า การมีส่วนร่วมของสมาชิก การพัฒนาองค์ความรู้ และการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก การบริหารในรูปแบบมีส่วนร่วมทำให้กลุ่มสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนและสร้างรายได้อย่างต่อเนื่อง ได้นำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางในการจัดการทรัพยากร พื้นที่ และ แผนการดำเนินกิจกรรม โดยเน้น “พออยู่ พอกิน พอใช้” เป็นฐานรากก่อนพัฒนาไปสู่ “การ พึ่งตนเอง” และ “การแบ่งปันในชุมชน” มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกลุ่ม โดยเป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานภายนอก ถ่ายทอด ความรู้ให้สมาชิก และเป็นแบบอย่างในการทำเกษตรแบบพอเพียง ส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่นและความ ร่วมมือจากสมาชิกในกลุ่มสามารถวางแผนการใช้พื้นที่เกษตรกรรมอย่างยั่งยืน เช่น การขุดหนอง ก่อโคก ปลูกพืชผสมผสาน ใช้พันธุ์พืชพื้นเมือง และจัดการน้ำตามหลักทฤษฎีใหม่ ซึ่งช่วยลดต้นทุน เพิ่มผลผลิต และสร้างความหลากหลายทางชีวภาพ การดำเนินงานของกลุ่มอยู่บนฐานของความร่วมมือ สมาชิกมีบทบาททั้งในด้านการผลิต การบริหาร และการตลาด ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม และเสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชน การพัฒนาความรู้และการเรียนรู้ร่วมกัน มีการฝึกอบรมทักษะเกษตรพอเพียง การแปรรูป การ จัดการบัญชีครัวเรือน และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ผลผลิต การเชื่อมโยงเครือข่ายและการสนับสนุนจากภายนอก ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐ องค์กรเอกชน และเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในระดับจังหวัด และภาคใต้ เช่น การสนับสนุนเครื่องมือเกษตร อบรมเชิงปฏิบัติการ และตลาดจำหน่ายผลผลิต ออนไลน์

ภาพที่ 1 ศูนย์เรียนรู้ โคก หนอง นา โมเดล

ภาพที่ 2 อบรมให้ความรู้เรื่องรู้การทำผ่านธรรมชาติและประโยชน์ของน้ำส้มควันไม้ในการไล่แมลง

ภาพที่ 3 กิจกรรมปักทะลุ จากเครือข่ายกิจกรรมธรรมชาติชายแดนใต้ เพื่อปรับปรุงและพัฒนาพื้นที่

รูปที่ 4 คณะครูและนักเรียนในพื้นที่เข้ามาศึกษาเรียนรู้การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ เพื่อนำไปปรับใช้ในโรงเรียน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนที่เน้นการพึ่งพาตนเองและความร่วมมือใน ชุมชน รวมทั้งสอดคล้องกับกรอบ Balanced Scorecard ที่ประเมินทั้งด้านการเงิน กระบวนการภายใน การเรียนรู้ และลูกค้า การสนับสนุนจากภายนอกยังเป็นปัจจัยสำคัญที่เสริมศักยภาพของกลุ่มในระยะยาว โดยยึดตามหลัก 4 M ได้แก่

1. Man (ทรัพยากรมนุษย์)

1.1 กลุ่มมีผู้นำที่เข้มแข็ง มีความรู้และความเข้าใจในการดำเนินงานตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่

1.2 สมาชิกในกลุ่มมีความสมัครใจ มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการ เช่น การวางแผน ผลิต แปรรูป และจำหน่าย

1.3 มีการส่งเสริมความรู้ผ่านกิจกรรมอบรมและการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน ส่งผลให้สมาชิกมีศักยภาพเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

2. Money (เงินทุนและการบริหารจัดการด้านการเงิน)

2.1 กลุ่มมีการวางแผนใช้จ่ายที่เป็นระบบ โดยใช้หลักพอประมาณ ไม่ฟุ่มเฟือย

2.2 มีการใช้เงินทุนสนับสนุนจากภาครัฐอย่างมีประสิทธิภาพ และบางส่วนเกิดจากการออมร่วมของสมาชิก

2.3 มีระบบบัญชีครัวเรือน และการติดตามต้นทุน-ผลตอบแทนของกิจกรรมต่าง ๆ ช่วยให้กลุ่มสามารถบริหารการเงินได้อย่างยั่งยืน

3. Material (ทรัพยากร วัตถุดิบ และสิ่งแวดล้อม)

3.1 กลุ่มใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น เช่น น้ำ ดิน พันธุ์พืชพื้นเมือง อย่างรู้คุณค่าและคุ้มค่า

3.2 มีการฟื้นฟูดิน แหล่งน้ำ และปลูกพืชหลากหลายเพื่อสร้างระบบนิเวศที่สมดุล ลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก

3.3 ผลผลิตจากการดำเนินโครงการสามารถนำไปบริโภคในครัวเรือน ลดค่าใช้จ่าย และบางส่วนแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า

มูลค่า

4. Management (การบริหารจัดการ)

- 4.1 กลุ่มมีการจัดการแบบมีส่วนร่วม สมาชิกมีบทบาทในการตัดสินใจร่วมกัน
- 4.2 มีการแบ่งหน้าที่ชัดเจน เช่น กลุ่มเกษตร กลุ่มแปรรูป กลุ่มบัญชี กลุ่มการตลาด
- 4.3 การบริหารใช้หลักการวางแผน ตรวจสอบ และประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งเปิดเผยข้อมูลให้สมาชิกทราบ
- 4.4 ผู้นำกลุ่มสามารถประสานงานกับหน่วยงานภายนอกได้ดี ส่งผลให้ได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง

สรุปผลการวิจัย

การบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ที่น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยเฉพาะทฤษฎีใหม่ มาประยุกต์ใช้ใน รูปแบบของ “โคก หนอง นา โมเดล” ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาและจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน ครอบคลุมด้าน เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมีการใช้พื้นที่อย่างคุ้มค่าและสอดคล้องกับบริบทของชุมชน ผลการวิจัยสรุปได้เป็น ประเด็นหลัก ดังนี้

ด้านการพัฒนาทางเศรษฐกิจ

ศูนย์เรียนรู้สามารถสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรในพื้นที่อย่างยั่งยืน มีการลดต้นทุนการผลิตจากการพึ่งพา ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ เช่น น้ำ ปุ๋ยชีวภาพ และเมล็ดพันธุ์พืช เกิดการหมุนเวียนรายได้ในชุมชนและเพิ่มความมั่นคงทาง อาหาร

ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

รูปแบบ “โคก หนอง นา” ส่งเสริมให้เกิดระบบนิเวศที่สมดุล โดยการขุดหนองเก็บน้ำ ปลูกป่าไม้ 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง และจัดโซนพื้นที่เพื่อการปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ และการอนุรักษ์ดินและน้ำ ช่วยฟื้นฟูความสมบูรณ์ของสิ่งแวดล้อม

ด้านการเรียนรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้

ศูนย์เรียนรู้เป็นแหล่งถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการเกษตรแบบยั่งยืน มีการอบรม ถ่ายทอดเทคนิค และสร้างเครือข่าย ของเกษตรกรที่ร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง

ด้านสังคมและวัฒนธรรม

ส่งผลให้เกิดความสามัคคีในชุมชน คนในพื้นที่หันมาร่วมมือกันพัฒนาบ้านเกิด ใช้ชีวิตเรียบง่ายตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง และสามารถพึ่งตนเองได้ในระยะยาว

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วัชร ขาวสังข์ และขอขอบคุณศูนย์เรียนรู้การพัฒนาคุณภาพตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” (นายมุฮัมมัดราฟี บินฮัจยียาซิน อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนที่ให้ความร่วมมือและข้อมูลในการศึกษา ในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2564). *แนวทางการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล”*. กระทรวงมหาดไทย.
- กรมพัฒนาที่ดิน. (2563). *แนวทางการพัฒนาโครงการโคก หนอง นา โมเดล.การจัดการพื้นที่เกษตรกรรมอย่างยั่งยืน*. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

ภาคีเครือข่ายโคก หนอง นา ภาคใต้. (2565). *บทเรียนจากพื้นที่จริง. โคก หนอง นา กับการสร้างความมั่นคงทางอาหารในพื้นที่ชายแดนใต้*. เอกสารเผยแพร่ภายในเครือข่าย.

มูลนิธิสิริธรรมธรรมชาติ. (2563). *โคก หนอง นา โมเดล: โมเดลการฟื้นฟูพื้นที่ป่าภูมิสังคมชุมชนด้วยเศรษฐกิจพอเพียง*.

มูลนิธิสิริธรรมธรรมชาติ.

ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (2564). *บทวิเคราะห์การประยุกต์ใช้โคก หนอง นา กับบริบทจังหวัดชายแดนภาคใต้*. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). *รายงานสรุปการขับเคลื่อนการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้แบบบูรณาการตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง*. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานเกษตรอำเภอสายบุรี. (2565). *รายงานผลการดำเนินงานโครงการโคก หนอง นา อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี*. ปัตตานี. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2563). *รายงานผลการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากด้วยโคก หนอง นา โมเดลในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้*. สศช.

อับดุลการิม สาละ. (2565). *การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี: กรณีศึกษากลุ่มโคก หนอง นา*. (รายงานวิจัยอิสระ). มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์.

ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้า ของผู้บริโภคที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต

The Service Marketing Mix Factors Influencing Consumer Purchasing Decisions at Tuesday Flea Market in Phuket Province.

พัทธ์ธีรา นัตรเกษมสกุล^{1*} และบัญญัติ ไหวว่อง²

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

* phatthirac@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภคที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต 2) ศึกษาปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าของผู้บริโภค ที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการแจกแบบสอบถาม ประชากรที่ใช้ คือผู้บริโภคชาวไทยที่เคยซื้อสินค้า ที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต จำนวน 400 คน สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน One-way Anova และการวิเคราะห์สมการถดถอยเชิงพหุคูณ (Multiple linear regression) ด้วยวิธีเข้าพร้อมกัน (Enter multiple regression) โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 0.05 ผลการศึกษา 1) ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้บริโภคที่มีเพศ อายุ อาชีพ รายได้ต่อเดือน และระดับการศึกษา ที่แตกต่างกันมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ 2) ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการ ด้านผลิตภัณฑ์ และด้านกระบวนการบริการมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ : ส่วนประสมทางการตลาดบริการ การตัดสินใจซื้อ ตลาดนัด

Abstract

The purposes of this research were to 1) To compare personal factors influencing consumers' purchasing decisions at Tuesday Flea Market in Phuket Province, and 2) investigate the influence of service marketing mix factors on consumer's purchasing decision at Tuesday Flea Market. The research employed a quantitative approach, with data collected through questionnaire distribution. The sample consisted of 400 Thai consumers who had previously purchased product from Tuesday Flea Market in Phuket. The statistics used for testing the hypotheses were mean, standard deviation, one-way ANOVA, and multivariate linear regression analysis. The multivariate regression was entered with statistical significance set at a confidence level of 0.05. The study's findings revealed that 1) consumer's personal factors, which include gender, age, occupation, monthly income, and education level, have a statistically significant influence on purchasing decision at Phuket's Tuesday Flea Market at the level of 0.05, and 2) service marketing mix factors, specifically product and service process, have a statistically significant influence on purchasing decision at the level of 0.05.

keywords : service marketing mix, purchasing decision, flea Market

บทนำ

ในปัจจุบันบริบทของสังคมเมืองที่ขนาดครัวเรือนมีแนวโน้มลดลง จากข้อมูลจำนวนประชากร ปี2566 ประเทศไทยมีจำนวนประชากรจำนวน 66,052,615 คน และลดลงเหลือ 65,951,210 คน ในปี 2567 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2568) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่มีขนาดครัวเรือนเล็กลง เมื่อครัวเรือนมีขนาดเล็กลงการจัดซื้อวัตถุดิบมาประกอบอาหารอาจไม่คุ้มค่า เนื่องจากวัตถุดิบที่ซื้อมีโอกาสเหลือทิ้ง หรือเสียหายก่อนถูกใช้งานจนหมด การเลือกซื้ออาหารที่ปรุงสำเร็จจากตลาดนัดจึงสามารถตอบสนองความต้องการได้อย่างเหมาะสม เนื่องจากสามารถเลือกซื้อในปริมาณที่สอดคล้องกับจำนวนสมาชิกในครัวเรือน อีกทั้งยังช่วยเพิ่มความสะดวกสบาย และลดระยะเวลาในการเตรียมอาหารนอกจากนี้ การเลือกซื้ออาหารจากตลาดนัดยังเป็นการพักผ่อน และใช้เวลาว่างร่วมกับครอบครัวหรือเพื่อนฝูง อีกทั้งยังเป็นสถานที่พบปะสังสรรค์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นของคนในชุมชนและผู้มาเยือน

“ตลาดดาวอังคาร” เป็นตลาดนัดที่ตั้งอยู่ใกล้บริเวณห้าแยกฉลองของจังหวัดภูเก็ต เปิดทำการสัปดาห์ละ 2 ครั้ง คือ ทุกวันจันทร์และวันอังคาร โดยเริ่มเปิดดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558 จนถึงปัจจุบัน ตลาดแห่งนี้ประกอบด้วยร้านค้าและร้านอาหารหลากหลายประเภท จุดเริ่มต้นของตลาดดาวอังคารเกิดจากความตั้งใจของทีมผู้บริหารมาร์เก็ตวิลเลจภูเก็ต ที่ต้องการจัดสรรพื้นที่ให้เช่าเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด และเพื่อสร้างพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจในรูปแบบตลาดนัดที่มีบรรยากาศผ่อนคลาย สำหรับลูกค้าทุกกลุ่ม โดยทีมผู้บริหารได้ร่วมกับผู้ประกอบการหารือกันเกี่ยวกับวันจัดตลาดที่ยังไม่มีตลาดนัดอื่น ซึ่งได้ข้อสรุปว่า “วันอังคาร” จึงตั้งชื่อว่า “ตลาดดาวอังคาร” เพื่อให้สอดคล้องกับวันจัดตลาด ภายหลังจากที่ตลาดได้รับกระแสตอบรับที่ดี จึงได้มีการขยายวันเพิ่มอีกหนึ่งวัน คือ “วันจันทร์” (สำนักงานตลาดดาวอังคาร, 2567) อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันการดำเนินชีวิตของผู้บริโภคที่เปลี่ยนไป วิธีการบริโภคที่มีความเร่งรีบ การทำกิจกรรมหลายอย่างในเวลาเดียวกัน อีกทั้งการจราจรที่ติดขัด ส่งผลให้ผู้บริโภคเลือกที่จะใช้บริการสั่งอาหารทางออนไลน์มากขึ้น โดยผู้บริโภคให้ความสำคัญของเวลาจึงยอมเสียทรัพย์สินเพื่อแลกกับความสะดวก อีกทั้งในปัจจุบันยังมีการพัฒนาระบบของเทคโนโลยีการสื่อสาร เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันมากขึ้น สร้างความสะดวกสบายให้กับผู้บริโภคได้หลากหลายช่องทาง จากสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปนี้ การให้บริการหน้าร้านเพียงอย่างเดียวไม่สามารถเข้าถึงผู้บริโภคได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ผู้ประกอบการจึงหันมาให้ความสำคัญกับการขยายช่องทางการขาย เพื่อให้ครอบคลุมและสร้างรายได้เพิ่มเติมจากบริการสั่งอาหารผ่านสื่อออนไลน์ในหลายช่องทาง เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคที่มีวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนไป (นุช สิงห์แก้ว, 2563:2)

จากสถานการณ์ดังกล่าว ทำให้ตลาดดาวอังคารต้องเผชิญกับการแข่งขันที่สูงขึ้นจากบริการเดลิเวอรี่ออนไลน์ที่เข้าถึงผู้บริโภคได้ถึงบ้าน ส่งผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวหรือผู้จำหน่ายที่มาเดินตลาดลดลง เพื่อให้สามารถรักษาลูกค้าเดิม และดึงดูดลูกค้ากลุ่มใหม่ได้อย่างยั่งยืน สิ่งที่ธุรกิจตลาดนัดต้องให้ความสำคัญ คือ ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการ(7Ps) ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ (Product) ราคา (Price) ช่องทางการให้บริการ (Place) การส่งเสริมการตลาด (Promotion) บุคลากร (People) ลักษณะทางกายภาพ (Physical Evidence) และกระบวนการให้บริการ (Process) (Philip Kotler, 2007) ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างความพึงพอใจและกระตุ้นการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค ส่วนประสมทางการตลาด เป็นเครื่องมือในการกำหนดกลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อสามารถตอบสนองความพึงพอใจและความต้องการของผู้บริโภคได้ เมื่อผู้บริโภคมีความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึกเชิงบวกหรือลบ จะก่อให้เกิดการเลือกซื้อจากปัจจัยด้านสินค้า ด้านราคา ด้านการจัดจำหน่าย ด้านการส่งเสริมการตลาด ด้านบุคคล ด้านการสร้างและการนำเสนอลักษณะทางกายภาพ และด้านกระบวนการให้บริการ (ณัฐพัชพันธ์ แสงทรัพย์, 2561:25) การนำแนวคิดทฤษฎีส่วนประสมทางการตลาดบริการ มาประยุกต์ใช้กับธุรกิจตลาดนัดจึงมีความสำคัญ เนื่องจากการช่วยให้ผู้ประกอบการสามารถวางแผนกลยุทธ์ทางการตลาดให้ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคได้อย่างตรงจุด รวมถึงสร้างข้อได้เปรียบทางการตลาด

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าของผู้บริโภค ที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต เพื่อแสดงให้เห็นว่าปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด

บริการด้านใดบ้าง ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภค ที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต รวมถึงสามารถรับรู้ได้ว่าผู้บริโภคมีความต้องการอย่างไร โดยข้อมูลที่ได้หลังจากศึกษาค้นคว้าวิจัยจะเป็นประโยชน์เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องได้นำผลที่ได้จากการศึกษาไปปรับใช้ในการวางแผน และกำหนดกลยุทธ์ทางการตลาดของผู้ให้บริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

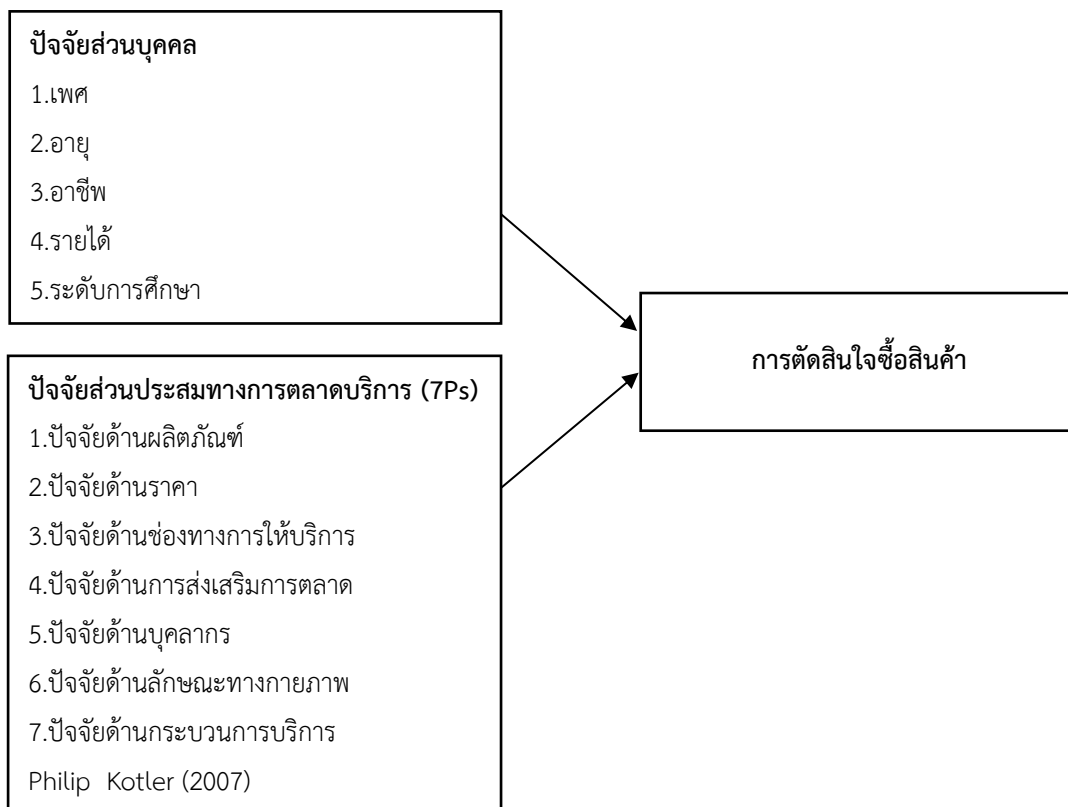
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภคที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต
2. เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภค ที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต

สมมติฐานการวิจัย

1. ปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างกันมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภคที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ตแตกต่างกัน
2. ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภคที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต

กรอบแนวคิด

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือผู้บริโภคชาวไทยที่เคยซื้อสินค้า ที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต ภายใน 1 ปี ซึ่งไม่ทราบจำนวนที่แน่นอน ขนาดตัวอย่าง 400 คน

กำหนดกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้สูตรคำนวณของคอคแรน (Cochran, 1977) โดยกำหนดระดับค่าความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และค่าความคลาดเคลื่อนที่ระดับร้อยละ ± 5 (กัลยา วาณิชยปัญญา, 2545) จากการคำนวณเบื้องต้นได้ 385 คน เพื่อความสะดวกในการประเมินผลและวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจึงใช้ขนาดกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 400 คน โดยใช้วิธีการเก็บตัวอย่างแบบตามสะดวก (Convenience Sampling) ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยเลือกเฉพาะผู้บริโภคที่เคยซื้อสินค้า ที่ตลาดดาวอังคารในจังหวัดภูเก็ต อย่างน้อย 1 ครั้ง และเก็บแบบสอบถามในเดือนกุมภาพันธ์ 2568

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยมีขั้นตอนตามลำดับ ดังนี้

1. การศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. จัดทำแบบสอบถาม ให้มีเนื้อหาครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย แบบสอบถามมี 4 ส่วนคือ ส่วนที่ 1 คือ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ รายได้ และระดับการศึกษา ส่วนที่ 2 คือ ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการ (7Ps) ได้แก่ ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์ ปัจจัยด้านราคา ปัจจัยด้านช่องทางการให้บริการ ปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด ปัจจัยด้านบุคลากร ปัจจัยด้านลักษณะทางกายภาพ และปัจจัยด้านกระบวนการบริการ ส่วนที่ 3 คือ การตัดสินใจซื้อสินค้า และส่วนที่ 4 คือ ข้อเสนอแนะ

3. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นให้กับอาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณา และผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความเหมาะสมของข้อความและภาษา โดยตรวจสอบความสอดคล้องของเนื้อหากับจุดประสงค์ของการวิจัยให้มีความถูกต้องของแบบสอบถาม เพื่อหาความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม หรือหาค่า IOC (Index of item objective congruence) สามารถวัดสิ่งที่ผู้วิจัยต้องการได้ตามวัตถุประสงค์เมื่อนำมาใช้งานจริง จากการนำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบเครื่องมือ ผลพบว่า มีข้อความที่ได้ค่า IOC เท่ากับ -0.33 จำนวน 7 ข้อ 0.33 จำนวน 2 ข้อ และ 1.00 จำนวน 31 ข้อ ซึ่งรวมแล้วมีข้อความที่ไม่ผ่านค่า 0.50 อยู่ 9 ข้อ ผู้วิจัยจึงทำการปรับเปลี่ยนข้อความตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

4. การหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของเครื่องมือ ดังนี้

- 4.1 นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try - Out) กับกลุ่มประชากร ผู้เคยซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต จำนวน 30 คน แต่ไม่ได้ถูกรวมอยู่ในกลุ่มตัวอย่างหลักของการศึกษาครั้งนี้ เพื่อป้องกันความซ้ำซ้อนของข้อมูล

- 4.2 หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์ อัลฟา (α - Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach Alpha Coefficient) โดยเกณฑ์การประเมินค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (α - Coefficient) ของครอนบาคต้องมีค่าตั้งแต่ 0.7 ขึ้นไป ผลที่ได้ คือ ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์ เท่ากับ 0.871 ปัจจัยด้านราคา เท่ากับ 0.918 ปัจจัยด้านช่องทางการให้บริการ เท่ากับ 0.944 ปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด เท่ากับ 0.931 ปัจจัยด้านบุคลากร เท่ากับ 0.964 ปัจจัยด้านลักษณะทางกายภาพ เท่ากับ 0.717 ปัจจัยด้านกระบวนการให้บริการ เท่ากับ 0.850 และปัจจัยด้านการตัดสินใจซื้อ เท่ากับ 0.901 ซึ่งผลที่ได้ทั้งหมดอยู่ระหว่าง 0.717 - 0.964 ซึ่งเกิน 0.70 หมายความว่า ข้อคำถามสอดคล้องกับตัวแปรและกรอบแนวคิด แสดงว่าแบบสอบถามมีความเที่ยงตรงที่ใช้ได้

- 4.3 นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพเรียบร้อยแล้วไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษาวิจัยต่อไป โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้จัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์จาก สาขาบริหารธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต ถึงผู้จัดการบริหารร้านค้าเช่า มาร์เก็ตวิลเลจภูเก็ต เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

โดยใช้แบบสอบถามในรูปแบบกระดาษแจกให้กับผู้บริโภคที่มาซื้อสินค้า ที่ตลาดดาวอังคาร ในเดือนกุมภาพันธ์ 2568 โดยการสุ่มอย่างง่าย

4.4 นำแบบสอบถามที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้อง และนำข้อมูลบันทึกลงคอมพิวเตอร์ เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ โดยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Average) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และสถิติอนุมาน (Inferential Statistics) ได้แก่ การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อทดสอบความแตกต่างของตัวแปรด้านปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ รายได้ต่อเดือน และระดับการศึกษา ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต และการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุคูณ (Multiple Linear Regression) เพื่อหาอิทธิพลระหว่างตัวแปรต้น คือ ส่วนประสมทางการตลาดบริการ ที่ส่งผลต่อตัวแปรตาม คือ การตัดสินใจซื้อสินค้า

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

เพศ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีจำนวน 200 คน คิดเป็นร้อยละ 50.00 รองลงมาคือเพศชาย 142 คน คิดเป็นร้อยละ 35.50 และไม่ระบุเพศ 58 คน คิดเป็นร้อยละ 14.50

อายุ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 30-39 ปี มีจำนวน 175 คน คิดเป็นร้อยละ 43.75 รองลงมาคือผู้มีอายุระหว่าง 40-49 ปี มีจำนวน 105 คน คิดเป็นร้อยละ 26.25 รองลงมาอีก คืออายุ 20-29 ปี มีจำนวน 97 คน คิดเป็นร้อยละ 24.25 และอายุ 50-59 ปี มีจำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 5.75

อาชีพ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอาชีพ พนักงานบริษัท/ห้างร้าน มีจำนวน 181 คน คิดเป็นร้อยละ 45.25 รองลงมา มีอาชีพ รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ มีจำนวน 59 คน คิดเป็นร้อยละ 14.75 ประกอบธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย มีจำนวน 51 คน คิดเป็นร้อยละ 12.75 นักเรียน/นักศึกษา มีจำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 10.75 อาชีพอิสระ/รับจ้าง มีจำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 7.00 ว่างาน มีจำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 5.25 และแม่บ้าน / พ่อบ้าน มีจำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 4.25

รายได้ต่อเดือน ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือน 15,001 – 20,000 บาท มีจำนวน 100 คน คิดเป็นร้อยละ 25.00 รองลงมา มีรายได้ต่อเดือน 20,001 – 25,000 บาท มีจำนวน 90 คน คิดเป็นร้อยละ 22.50 รายได้ 25,001 – 30,000 บาท มีจำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 17.50 รายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท มีจำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 13.50 รายได้ 10,001 – 15,000 บาท มีจำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 10.50 รายได้ มากกว่า 35,000 บาท มีจำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 4.00 รายได้ 5,001 – 10,000 บาท มีจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 3.75 และรายได้ 30,001 – 35,000 บาท มีจำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 3.25

ระดับการศึกษาผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับการศึกษา ปริญญาตรี มีจำนวน 238 คน คิดเป็นร้อยละ 59.50 รองลงมา มีระดับการศึกษา ต่ำกว่าปริญญาตรี มีจำนวน 145 คน คิดเป็นร้อยละ 36.25 และระดับการศึกษา สูงกว่าปริญญาตรี มีจำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 4.25

2. ระดับของปัจจัยประสมทางการตลาดบริการที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภคที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต ได้แสดงไว้ในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ระดับของปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภคที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต

ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความเห็นด้วย
ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์	4.35	0.57	มากที่สุด
ปัจจัยด้านราคา	4.41	0.56	มากที่สุด
ปัจจัยด้านช่องทางการให้บริการ	2.40	1.12	น้อย
ปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด	2.30	1.07	น้อย
ปัจจัยด้านบุคลากร	4.55	0.58	มากที่สุด
ปัจจัยด้านลักษณะทางกายภาพ	4.60	0.54	มากที่สุด
ปัจจัยด้านกระบวนการให้บริการ	4.58	0.55	มากที่สุด
รวม	3.88	0.71	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ในภาพรวมปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภคที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต โดยภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ซึ่งมี $\bar{X} = 3.88$, $S.D. = 0.71$ เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ปัจจัยด้านลักษณะทางกายภาพมีค่า $\bar{X}$ มากที่สุด เท่ากับ 4.60, $S.D. = 0.54$ รองลงมา คือ ปัจจัยด้านกระบวนการให้บริการมี $\bar{X} = 4.58$, $S.D. = 0.55$ และปัจจัยด้านบุคลากรมี $\bar{X} = 4.55$, $S.D. = 0.58$ ตามลำดับ

3. ระดับของความคิดเห็นต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภคที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต ได้แสดงไว้ในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ระดับของความคิดเห็นต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภคที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต

การตัดสินใจซื้อสินค้า	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความเห็นด้วย
1.ท่านตระหนักถึงความต้องการในการซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคารแห่งนี้	3.75	0.71	มาก
2.ท่านมีการค้นหาข้อมูลตลาดดาวอังคารแห่งนี้ ก่อนการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคารแห่งนี้	3.81	0.80	มาก
3.ท่านได้ทำการประเมินทางเลือกในการซื้อสินค้าที่ตลาดต่างๆ ก่อนการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคารแห่งนี้	3.88	0.78	มาก
4.ท่านตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคารแห่งนี้ เป็นลำดับต้นๆของการตัดสินใจ	3.93	0.76	มาก
5.ท่านมีความพึงพอใจหลังจากได้ซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคารแห่งนี้	4.14	0.67	มาก
รวม	3.90	0.74	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า ในภาพรวมระดับความคิดเห็นต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภคที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต โดยภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ซึ่งมี $\bar{X} = 3.90$, $S.D. = 0.74$ เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ความพึงพอใจหลักจากได้ซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคารแห่งนี้มีค่า $\bar{X}$ มากที่สุด เท่ากับ 4.14, $S.D. = 0.67$ รองลงมา คือ การตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคารแห่งนี้เป็นลำดับต้นๆของการตัดสินใจมี $\bar{X} = 3.93$, $S.D. = 0.76$ และการประเมินทางเลือกในการซื้อสินค้าที่ตลาดต่าง ๆ ก่อนการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคารแห่งนี้มี $\bar{X} = 3.88$, $S.D. = 0.78$ ตามลำดับ

4. ผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างกันมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภคที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว One-way ANOVA เพื่อทดสอบความแตกต่างกันของตัวแปรด้านปัจจัยส่วนบุคคลที่แบ่งได้มากกว่า 2 กลุ่ม ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ รายได้ต่อเดือน และระดับการศึกษา ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต ได้แสดงไว้ในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ข้อมูลการเปรียบเทียบความแตกต่างเกี่ยวกับการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภคที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ตัวแปร	แหล่งความแปรปรวน	df	SS	Mean Square	F	Sig.
เพศ	ระหว่างกลุ่ม	2	6.230	3.115	8.244	0.000**
	ภายในกลุ่ม	397	150.010	0.378		
	รวม	399	156.240			
อายุ	ระหว่างกลุ่ม	3	5.012	1.671	4.375	0.005*
	ภายในกลุ่ม	396	151.228	0.382		
	รวม	399	156.240			
อาชีพ	ระหว่างกลุ่ม	6	13.697	2.283	6.294	0.000**
	ภายในกลุ่ม	393	142.543	0.363		
	รวม	399	156.240			
รายได้	ระหว่างกลุ่ม	7	11.240	1.606	4.341	0.000**
	ภายในกลุ่ม	392	145.000	0.370		
	รวม	399	156.240			
ระดับการศึกษา	ระหว่างกลุ่ม	2	4.655	2.328	6.096	0.002**
	ภายในกลุ่ม	397	151.585	0.382		
	รวม	399	156.240			

*p < 0.05 **p < 0.01

จากตารางที่ 3 พบว่า ผลการทดสอบ ยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ คือ เพศ อายุ อาชีพ รายได้ต่อเดือน และระดับการศึกษา ที่แตกต่างกันมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคาร แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 เนื่องจากพบความแตกต่างเป็นรายกลุ่ม ระหว่างกลุ่มอาชีพต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต ผู้วิจัยจึงทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ต่อไป โดยใช้สถิติ LSD (Least significant difference) มีรายละเอียดดังที่ได้แสดงไว้ในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ข้อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ ต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต

ปัจจัยส่วน บุคคล	ตัวแปร (I)	ตัวแปร (J)	Mean Differen ce (I-J)	Std.Err or	Sig.
เพศ	ไม่ระบุ	ชาย	0.3282	0.0958	0.001**
		หญิง	0.3670	0.0917	0.000**
อายุ	20-29 ปี	30-39 ปี	0.2370	0.0782	0.003**
		40-49 ปี	0.2507	0.0870	0.004**
		50-59 ปี	0.3690	0.1433	0.010*
อาชีพ	รับราชการ / รัฐวิสาหกิจ นักเรียน / นักศึกษา ประกอบธุรกิจส่วนตัว / ค้าขาย แม่บ้าน / พ่อบ้าน อาชีพ อิสระ / รับจ้าง อาชีพ ว่างงาน	พนักงานบริษัท / ห้างร้าน	0.4024	0.0903	0.000**
			0.4381	0.1022	0.000**
			0.2665	0.0955	0.006**
			0.3175	0.1528	0.038*
			0.2511	0.1223	0.041*
			0.4273	0.1388	0.002**
รายได้	ต่ำกว่า 5,000	20,001-25,000 บาท	0.3207	0.1047	0.002**
		25,001-30,000 บาท	0.4528	0.1102	0.000**
		มากกว่า 35,000 บาท	0.4310	0.1731	0.013*
	5,001-10,000 บาท	20,001-25,000 บาท	0.4822	0.1696	0.005**
		25,001-30,000 บาท	0.6143	0.1730	0.000**
		มากกว่า 35,000 บาท	0.5925	0.2186	0.007**
	10,001-15,000 บาท	25,001-30,000 บาท	0.3105	0.1187	0.009**
	15,001-20,000 บาท	20,001-25,000 บาท	0.1882	0.0884	0.034*
		25,001-30,000 บาท	0.3203	0.0948	0.001**
ระดับการศึกษา	ปริญญาตรี	ต่ำกว่าปริญญาตรี	0.2255	0.0651	0.001**

*p < 0.05 **p < 0.01

จากตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบความแตกต่างการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าของผู้บริโภคที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต พบว่า ปัจจัยด้านเพศ ผู้บริโภคไม่ระบุเพศ มีการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต มากกว่า เพศชาย (Mean Difference = 0.3282) และเพศหญิง (Mean Difference = 0.3670) ปัจจัยด้านอายุ ผู้บริโภคอายุ 20-29 ปี มีการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต มากกว่า ผู้บริโภคอายุ 30-39 ปี (Mean Difference = 0.2370) ผู้บริโภคอายุ 40-49 ปี (Mean Difference = 0.2507) และ ผู้บริโภคอายุ 50-59 ปี (Mean Difference = 0.3690) ปัจจัยด้านอาชีพ ผู้บริโภคที่มีอาชีพพนักงานบริษัท / ห้างร้าน มีการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต น้อยกว่า ผู้บริโภคที่มีอาชีพรับราชการ / รัฐวิสาหกิจ (Mean Difference = 0.4024) ผู้บริโภคที่มีอาชีพนักเรียน / นักศึกษา (Mean Difference = 0.4381) ผู้บริโภคที่มีอาชีพประกอบธุรกิจส่วนตัว / ค้าขายโดย (Mean Difference = 0.2665) ผู้บริโภคที่มีอาชีพแม่บ้าน / พ่อบ้าน (Mean Difference = 0.3175) ผู้บริโภคที่มีอาชีพอิสระ / รับจ้างโดย (Mean Difference = 0.2511) และผู้บริโภคว่างงาน (Mean Difference = 0.4273) ปัจจัยด้านอาชีพ ผู้บริโภคที่มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาทต่อเดือน มีการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต มากกว่า ผู้บริโภคที่มีรายได้ 20,001-25,000

บาทต่อเดือน (Mean Difference = 0.3207) ผู้บริโภคที่มีรายได้ 25,001-30,000 บาทต่อเดือน (Mean Difference = 0.4528) และผู้บริโภคที่มีรายได้มากกว่า 35,000 บาทต่อเดือน (Mean Difference = 0.4310) ผู้บริโภคที่มีรายได้ 5,001-10,000 บาทต่อเดือน มีการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต มากกว่า ผู้บริโภคที่มีรายได้ 20,001-25,000 บาทต่อเดือน (Mean Difference = 0.4822) ผู้บริโภคที่มีรายได้ 25,001-30,000 บาทต่อเดือน (Mean Difference = 0.6143) และผู้บริโภคที่มีรายได้มากกว่า 35,000 บาทต่อเดือน (Mean Difference = 0.5925) ผู้บริโภคที่มีรายได้ 10,001-15,000 บาทต่อเดือน มีการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต มากกว่า ผู้บริโภคที่มีรายได้ 25,001-30,000 บาทต่อเดือน (Mean Difference = 0.3105) ผู้บริโภคที่มีรายได้ 15,001-20,000 บาทต่อเดือน มีการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต มากกว่า ผู้บริโภคที่มีรายได้ 20,001-25,000 บาทต่อเดือน (Mean Difference = 0.1882) และผู้บริโภคที่มีรายได้ 25,001-30,000 บาทต่อเดือน (Mean Difference = 0.3203) ปัจจัยด้านระดับการศึกษา ผู้บริโภคที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี มีการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต มากกว่า ผู้บริโภคที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี (Mean Difference = 0.2255)

สมมติฐานที่ 2 ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภค ที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ผลการทดสอบเงื่อนไขตัวแปรอิสระแต่ละตัวต้องเป็นอิสระต่อกันในการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุคูณ (Multiple linear regression) ด้วยการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ระหว่างตัวแปรอิสระแต่ละตัวและนำเสนอในรูปแบบของเมตริกสหสัมพันธ์ (Correlation matrix) แสดงดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระแต่ละตัวในรูปแบบตารางเมตริกสหสัมพันธ์ด้วยวิธี Pearson Correlation

	(X ₁) ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์	(X ₂) ปัจจัยด้านราคา	(X ₃) ปัจจัยด้านช่องทางการให้บริการ	(X ₄) ปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด	(X ₅) ปัจจัยด้านบุคลากร	(X ₆) ปัจจัยด้านลักษณะทางกายภาพ	(X ₇) ปัจจัยด้านกระบวนการบริการ
(X ₁)	1						
(X ₂)	0.520**	1					
(X ₃)	-0.089	-0.050	1				
(X ₄)	0.037	-0.084	0.482**	1			
(X ₅)	0.220**	0.097	-0.071	-0.009	1		
(X ₆)	0.157**	0.092	-0.058	0.026	0.605**	1	
(X ₇)	0.146	0.126*	-0.043	-0.067	0.418**	0.624**	1

จากตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระแต่ละตัวด้วยวิธี Pearson Correlation พบว่า ไม่มีตัวแปรอิสระคู่ใดมีปัญหาความสัมพันธ์กันเองสูง เนื่องจากค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

อิสระทุกคู่มีค่าระหว่าง -0.089 ถึง 0.624 ไม่มีคู่ตัวแปรใดที่มีค่า $r \geq 0.80$ โดยตัวแปรอิสระคู่ที่มีความสัมพันธ์กันมากที่สุด คือ ปัจจัยด้านกระบวนการบริการ (X_7) กับ ปัจจัยด้านลักษณะทางกายภาพ (X_6) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) เท่ากับ 0.624

หลังจากทดสอบข้อตกลงตามเงื่อนไขแล้ว ผู้วิจัยจึงทำการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุคูณ (Multiple linear regression) เพื่อหาอิทธิพลระหว่างตัวแปรอิสระ คือ ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการ ที่มีอิทธิพลต่อตัวแปรตาม คือ การตัดสินใจซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต ประกอบด้วย ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์ ปัจจัยด้านราคา ปัจจัยด้านช่องทางการให้บริการ ปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด ปัจจัยด้านบุคลากร ปัจจัยด้านลักษณะทางกายภาพ และปัจจัยด้านกระบวนการบริการ ด้วยวิธีเข้าพร้อมกัน (Enter multiple regression) โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 0.05 ผลการทดสอบสมมติฐานมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ ได้แสดงไว้ในตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์เชิงพหุคูณของปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต

ส่วนประสมทางการตลาด บริการ 7Ps	B	Std. Error	Beta	t	Sig.	CollinearityT olerance	Statisti cs VIF
(Constant)	2.815	0.494		5.702	0.000		
ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์	0.255	0.090	0.170	2.834	0.005**	0.683	1.465
ปัจจัยด้านราคา	-0.047	0.082	-0.034	-0.575	0.566	0.713	1.403
ปัจจัยด้านช่องทางการให้บริการ	-0.009	0.037	-0.015	-0.255	0.799	0.747	1.338
ปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด	-0.020	0.046	-0.025	-0.431	0.666	0.735	1.361
ปัจจัยด้านบุคลากร	-0.020	0.082	-0.015	-0.240	0.810	0.614	1.629
ปัจจัยด้านลักษณะทางกายภาพ	-0.122	0.108	-0.082	-1.131	0.259	0.461	2.169
ปัจจัยด้านกระบวนการบริการ	0.199	0.085	0.149	2.330	0.020*	0.595	1.679

R=0.201, R Square=0.041, Adjusted R Square=0.023, Std. Error of the Estimate=0.623

*p < 0.05 **p < 0.01

จากตารางที่ 6 ผลการทดสอบสมมติฐานที่ 2 ยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภค ที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 โดยปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการด้านผลิตภัณฑ์มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภค ที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (Sig.=0.01) และปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการด้านกระบวนการบริการมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (Sig.=0.05) เมื่อวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์การกำหนดแสดงให้เห็นว่า อิทธิพลของปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการ (7Ps) ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภคที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต คิดเป็นร้อยละ 4.10 นอกจากนี้ ได้มีการตรวจสอบปัญหา Multicollinearity โดยพิจารณา ค่าดัชนีการเพี้ยนของความแปรปรวน (VIF) ของตัวแปรอิสระทั้ง 7 ตัว พบว่ามีค่า VIF อยู่ในช่วงระหว่าง 1.338 ถึง 2.169 ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์วิกฤตที่ 5 แสดงว่า ไม่มีปัญหา Multicollinearity ในแบบจำลองครั้งนี้

จากผลการวิเคราะห์ดังกล่าวสามารถเสนอสมการถดถอยเชิงพหุคูณดังนี้

$$\hat{Y} = 2.815 + 0.255 (\text{ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์}) + 0.199 (\text{ปัจจัยด้านกระบวนการบริการ})$$

อภิปรายผลการวิจัย

การวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล เพศ อายุ รายได้เฉลี่ยต่อเดือนและระดับการศึกษา ที่แตกต่างกัน มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต แตกต่างกัน โดยผลการศึกษาสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ญาณิศา เหลืองวัฒนวิไล และคณะ (2564) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยการตลาดที่มีผลต่อพฤติกรรมการเลือกซื้อของเจ้าหน้าที่สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุขในตลาดนัดวันศุกร์ ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และระดับการศึกษา แตกต่างกันมีผลต่อปัจจัยส่วนประสมการตลาดในการซื้อสินค้า แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ทั้งนี้เนื่องจากเพศที่ต่างกันอาจส่งผลต่อความสนใจในประเภทสินค้า ที่ต่างกัน ในด้านอายุส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคารต่างกัน เนื่องจากผู้บริโภคแต่ละช่วงวัยมีลักษณะพฤติกรรมการซื้อที่ต่างกัน นอกจากนี้ในด้านรายได้ รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของผู้บริโภคที่แตกต่างกัน จะบ่งบอกถึงความสามารถในการซื้อสินค้าของผู้บริโภคแตกต่างกัน เช่นรายได้ที่แตกต่างกันย่อมมีกำลังการซื้อสินค้าที่ต่างกัน และในด้านระดับการศึกษาส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคารต่างกัน เนื่องจากระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน ทำให้มีไลฟ์สไตล์การใช้ชีวิต และรูปแบบการใช้จ่ายที่ต่างกัน ในส่วนด้านอาชีพ ที่แตกต่างกัน มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต แตกต่างกัน เนื่องจากลักษณะของอาชีพมีความสัมพันธ์กับรูปแบบการดำเนินชีวิต ระดับรายได้ และข้อจำกัดด้านเวลา ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชิตาภรณ์ ศักดิ์โกมลพิทักษ์ (2558) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกใช้บริการตลาดนัดตอนกลางคืน ในเขตกรุงเทพมหานคร ที่พบว่า การประกอบอาชีพที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการตลาดนัดตอนกลางคืนไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เนื่องด้วยสินค้าที่ขายในตลาดนัดส่วนใหญ่เป็นสินค้าอุปโภคบริโภคทั่วไปที่ผู้บริโภคซื้อ เพื่อการดำรงชีวิตในแต่ละวัน เช่น อาหาร เครื่องดื่ม เสื้อผ้า ปัจจัยทางด้านการประกอบอาชีพที่แตกต่างกันจึงไม่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการตลาดนัดเนื่องจากทุกอาชีพต้องบริโภคสินค้าเหล่านี้เป็นพื้นฐานการดำรงชีวิตในแต่ละวันเหมือนกัน

การวิเคราะห์ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต พบว่า ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์ และด้านกระบวนการบริการมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภคที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต และปัจจัยด้านราคา ปัจจัยด้านการส่งเสริมการขาย ปัจจัยด้านช่องทางการให้บริการ ปัจจัยด้านบุคลากร และปัจจัยด้านลักษณะทางกายภาพ ไม่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต

ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์ มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต ทั้งนี้ เนื่องจาก ตลาดดาวอังคารเน้นขายอาหารที่มีความสดใหม่ ผู้ประกอบการได้จัดเตรียมอาหารให้ลูกค้าได้เห็นกระบวนการทำอาหารอย่างชัดเจน นอกจากนี้ตลาดดาวอังคารยังมีความหลากหลายของอาหารหลากหลายประเภทที่สามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้หลากหลาย จึงส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวัฒน์ชินเยียวยา และเสาวนีย์ สมันต์ศิริพร(2566) ที่ศึกษาเรื่องพฤติกรรมผู้บริโภคต่อการตัดสินใจใช้ตลาดและคอนโดเทลศูนย์การค้าหนองแขม ในพื้นที่เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ทั้งนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีส่วนประสมทางการตลาดบริการของ ฟิลลิป คอตเลอร์ (Philip Kotler, 2007) ที่กล่าวว่า การบริการเป็นผลิตภัณฑ์ของธุรกิจบริการ ซึ่งจะครอบคลุมทุกส่วนของสินค้าที่ได้มีการจัดเตรียมไว้ให้บริการลูกค้า ในกรณีของตลาดดาวอังคาร ลักษณะของผลิตภัณฑ์จึงครอบคลุมเนื่องจากมีการบริการทำอาหารให้ลูกค้าได้ทาน

ปัจจัยด้านราคา ไม่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต โดยรวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้งนี้ เนื่องจากจังหวัดภูเก็ตเป็นจังหวัดท่องเที่ยว จึงส่งผลให้ราคาสินค้ามีราคาสูงกว่าจังหวัดอื่นที่ไม่ใช่จังหวัดท่องเที่ยว เพราะต้นทุนของสินค้ามีราคาสูงกว่าจังหวัดอื่น จึงทำให้ปัจจัยด้านราคาไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชิตาภรณ์ ศักดิ์โกมลพิทักษ์ (2558) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกใช้บริการตลาดนัดตอนกลางคืน ในเขตกรุงเทพมหานคร ที่พบว่าปัจจัยด้านราคามีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจซื้อสินค้าในตลาดนัด โดยผู้บริโภคจะรู้สึกดีที่ตนเองสามารถซื้อสินค้าได้

ในราคาถูก หรือคุ้มค่าเมื่อเทียบกับคุณภาพสินค้า นอกจากนี้ความสามารถต่อรองราคาสินค้าได้ก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ผู้บริโภคใช้ในการตัดสินใจเลือกใช้บริการ

ปัจจัยด้านช่องทางการให้บริการ ไม่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต โดยรวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้งนี้ เนื่องจาก การซื้อสินค้าที่ตลาดนัดส่วนใหญ่เป็นการตัดสินใจที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วไม่ค่อยมีการวางแผนล่วงหน้า ดังนั้น ช่องทางการให้บริการ เช่นการสั่งซื้อออนไลน์ หรือการบริการหลังการขาย อาจไม่ได้มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในขณะนั้น นอกจากนี้การเดินตลาดนัดบางครั้งเป็นกิจกรรมสังคม เช่น การพบปะสังสรรค์ มากกว่าการใช้บริการทางออนไลน์ และออฟไลน์ จึงไม่สอดคล้องกับงานวิจัย ของพงษ์พัฒน์ รุนลา (2563) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกซื้ออาหารริมทางของผู้บริโภคชาวไทย ในตลาดนัดรถไฟรัชดา ที่พบว่าผู้ประกอบการส่วนใหญ่มีช่องทางการจัดจำหน่ายที่หลากหลาย ส่วนใหญ่รับจัดงานเลี้ยงและมีบริการอาหารส่งถึงบ้านโดยผ่านบริการแอปพลิเคชันต่าง ๆ เช่น Line man ,Food panda เป็นต้น

ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการด้านการส่งเสริมการตลาด ไม่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต โดยรวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เนื่องจากลักษณะของสินค้าที่จำหน่ายในตลาดดาวอังคารส่วนใหญ่เป็นสินค้าอุปโภคบริโภคประเภทอาหาร ซึ่งเป็นสินค้าที่ผู้บริโภคมีความจำเป็นต้องซื้อและบริโภคในชีวิตประจำวัน ทำให้ผู้บริโภคไม่ได้ให้ความสำคัญหรือพิจารณาปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาดเป็นลำดับแรกในการตัดสินใจซื้อสินค้า ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชิตาภรณ์ ศักดิ์โกมลพิทักษ์ (2558) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกใช้บริการตลาดนัดตอนกลางคืน ในเขตกรุงเทพมหานคร ที่พบว่าผู้บริโภคให้ความสำคัญกับสื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์ควรมีความน่าสนใจ สามารถใช้ประชาสัมพันธ์ได้ดี เป็นที่รู้จักกว้างขวาง และผ่านสื่อที่หลากหลาย เพื่อสร้างการรับรู้ของผู้บริโภคได้มากขึ้น นอกจากนี้ผู้บริโภคยังให้ความสนใจในการจัดงาน Event ต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ เช่น มีการจัดฟรีคอนเสิร์ต งานแสดงผลงานศิลปะต่าง ๆ การแสดงหรือโชว์ต่าง ๆ เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้บริโภค และสร้างความไม่น่าเบื่อในการมาใช้บริการตลาดนัด

ปัจจัยด้านบุคลากร ไม่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต โดยรวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เนื่องจาก ตลาดนัดดาวอังคารเป็นสถานที่ที่ผู้ขายไม่ได้มีพนักงานจำนวนมากเหมือนในห้างสรรพสินค้า หรือร้านค้าปลีกทั่วไป ซึ่งทำให้การบริการจากบุคลากรอาจไม่ได้รับความสำคัญมากนัก ผู้บริโภคอาจเน้นการซื้อสินค้าตามความสะดวก มากกว่าการได้รับการบริการจากบุคลากร ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชิตาภรณ์ ศักดิ์โกมลพิทักษ์ (2558) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกใช้บริการตลาดนัดตอนกลางคืน ในเขตกรุงเทพมหานคร ที่พบว่าผู้บริโภคให้ความสำคัญกับผู้ขายสินค้าในตลาดนัดในเรื่องของลักษณะการเป็นผู้ขายที่ดี มีมารยาทที่ดี มีมนุษยสัมพันธ์ มีความเป็นกันเอง ให้บริการลูกค้าอย่างเท่าเทียม มีการให้บริการที่รวดเร็ว และเอื้ออำนวยความสะดวกให้กับลูกค้าที่มาใช้บริการให้เกิดความประทับใจ เป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในสินค้าที่ตนขายเป็นอย่างดี สามารถให้คำแนะนำต่าง ๆ แก่ลูกค้าได้ ทำให้เกิดความน่าเชื่อถือแก่ผู้ขาย สร้างภาพลักษณ์ที่ดี และเกิดความผูกพันกับลูกค้า

ปัจจัยด้านลักษณะทางกายภาพ ไม่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต โดยรวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เนื่องจาก ตลาดดาวอังคารมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เพียงพอ เช่น ที่จอดรถ ห้องน้ำ และพื้นที่รับประทานอาหาร ผู้บริโภคส่วนใหญ่ที่ไปเดินตลาดดาวอังคาร มักให้ความสนใจในตัวสินค้าซึ่งเป็นอาหาร ซื้อแล้วนำกลับ มากกว่ารับประทานที่ตลาดนัด จึงไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชิตาภรณ์ ศักดิ์โกมลพิทักษ์ (2558) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกใช้บริการตลาดนัดตอนกลางคืน ในเขตกรุงเทพมหานคร ที่พบว่า ลักษณะของตลาดนัดที่ผู้บริโภคเลือกมาใช้บริการคือ ตลาดนัดที่สะอาด มีการดูแลรักษาความปลอดภัยที่ดี มีสิ่งอำนวยความสะดวกเพียงพอกับจำนวนผู้ที่มาใช้บริการ เช่น ที่จอดรถ แสงไฟ ห้องน้ำ ที่นั่งพัก ถังขยะ เป็นต้น

ปัจจัยด้านกระบวนการบริการ มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต เนื่องจาก ตลาดดาวอังคารเป็นสถานที่ที่ลูกค้าเข้ามาเลือกซื้อสินค้าในช่วงเวลาสั้นๆ กระบวนการบริการที่ซับซ้อนอาจไม่สอดคล้องกับลักษณะของตลาดดาวอังคาร ดังนั้นการให้บริการที่รวดเร็ว ความถูกต้องในการคิดเงิน และการจัดระเบียบร้านค้าเป็นส่วน จึงมีความสำคัญในการสร้างความประทับใจ และความสะดวกสบายให้แก่ผู้บริโภค อันเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เหมชาติ สุวพิศ (2561) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการตลาดนัด ของผู้บริโภคในพื้นที่ ต.เขาขลุ่ย อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี และสอดคล้องตามแนวคิดทฤษฎีส่วนประสมทางการตลาดบริการของ ฟิลลิป คอตเลอร์ (Philip Kotler, 2007) ที่กล่าวว่ากระบวนการให้บริการถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของส่วนประสมการตลาดบริการ ซึ่งกระบวนการที่ดีสามารถทำให้ผู้ใช้บริการได้รับรู้ว่ากระบวนการบริการของธุรกิจนั้นเป็นอย่างไร ในกรณีของตลาดดาวอังคาร ลักษณะกระบวนการครอบคลุม เนื่องจาก มีการกำหนดทิศทางการบริการที่ไม่ซับซ้อน ทำให้ผู้บริโภคเกิดความพึงพอใจ และวางใจในการใช้บริการที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์ จากผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุ (Multiple Regression Analysis) พบว่า ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์ (Sig. = 0.005, B = 0.255) มีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภค แสดงให้เห็นว่าผู้บริโภคให้ความสำคัญต่อคุณภาพ ความหลากหลาย และความเหมาะสมของผลิตภัณฑ์ที่นำเสนอ ดังนั้นผู้ประกอบการควรเน้นการคัดเลือกสินค้าที่มีคุณภาพ ตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย มีความหลากหลาย และมีความแตกต่างจากคู่แข่ง เพื่อเพิ่มแรงจูงใจในการตัดสินใจซื้อ

2. ปัจจัยด้านกระบวนการให้บริการ จากผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุ (Multiple Regression Analysis) พบว่า ปัจจัยด้านกระบวนการให้บริการมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภค ที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (Sig. = 0.020, B = 0.199) แสดงให้เห็นว่าผู้บริโภคให้ความสำคัญกับกระบวนการให้บริการ ดังนั้นผู้ประกอบการควรเพิ่มระดับการตัดสินใจโดยมุ่งเน้นการพัฒนากระบวนการบริการ เช่น ให้ความสำคัญกับคุณภาพของบริการโดยรวม รับฟังข้อเสนอแนะของลูกค้าและปรับปรุงการบริการ เพื่อเพิ่มระดับการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าของผู้บริโภค

3. ปัจจัยด้านลักษณะทางกายภาพ จากผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็น พบว่า ปัจจัยด้านลักษณะทางกายภาพเป็นปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นสูงสุด ($\bar{X} = 4.60$) ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าผู้บริโภคให้ความสำคัญกับสภาพแวดล้อมของตลาดอย่างยิ่ง แม้ว่าปัจจัยนี้จะไม่แสดงความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการตัดสินใจซื้อ แต่ในเชิงภาพลักษณ์และประสบการณ์ของลูกค้า ถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ผู้ประกอบการจึงควรให้ความสำคัญกับการรักษาความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และจัดบรรยากาศโดยรวมให้มีความเหมาะสมและน่าดึงดูดเพื่อสร้างความประทับใจแก่ผู้บริโภคที่มาซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยครั้งต่อไปควรเพิ่มตัวแปรอิสระอื่น ๆ ที่นอกเหนือไปจาก ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการ และการตัดสินใจซื้อ เช่นความพึงพอใจ เพิ่มเติมเข้าไป เพื่อนำมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต

2. ในการศึกษาครั้งนี้ได้ศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างของผู้บริโภคชาวไทยที่ซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต การศึกษาครั้งต่อไปอาจการศึกษาโดยเก็บข้อมูลจากผู้บริโภคชาวต่างชาติ เพิ่มเติมเข้าไป เพื่อนำมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต

สรุปผลการวิจัย

การศึกษานี้เป็นรูปแบบของการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าของผู้บริโภค ที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการแจกแบบสอบถาม ประชากรที่ใช้ คือผู้บริโภคชาวไทยที่เคยซื้อสินค้า ที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต จำนวน 400 คน สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน One-way Anova และการวิเคราะห์สมการถดถอยเชิงพหุคูณ (Multiple linear regression) ด้วยวิธีเข้าพร้อมกัน (Enter multiple regression) โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 0.05 ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้บริโภคที่แตกต่างกันมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการด้านผลิตภัณฑ์ และด้านกระบวนการบริการมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ตลาดดาวอังคาร ในจังหวัดภูเก็ต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก เป็นอย่างสูงที่กรุณาให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะแก้ไขข้อบกพร่องของการค้นคว้าฉบับนี้ นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณาจารย์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ตทุกท่านที่ได้ให้ความรู้ต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์อย่างมากต่อการศึกษาวิจัยครั้งนี้ และขอขอบคุณผู้ตอบแบบสอบถามทุกท่านที่ได้กรุณาสละเวลา ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามและให้ข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัย รวมถึงขอขอบคุณความช่วยเหลือต่าง ๆ จากครอบครัว รุ่นพี่ รุ่นน้อง และเพื่อนๆทุกคน ที่เป็นอีกส่วนสำคัญที่ทำให้งานวิจัยฉบับนี้ลุล่วงไปได้ด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- กัลยา วานิชย์บัญชา. (2545). *การวิเคราะห์สถิติ: สถิติสำหรับการบริหารและวิจัย*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิตาภรณ์ ศักดิ์โกลมพิทักษ์. (2558). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกใช้บริการตลาดนัดตอนกลางวันในเขตกรุงเทพมหานคร* [การค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ญาณิศา เหลืองวัฒนวิไล และคณะ. (2564). ปัจจัยการตลาดที่มีผลต่อพฤติกรรมการเลือกซื้อของเจ้าหน้าที่สำนักงาน ปลัดกระทรวงสาธารณสุขในตลาดนัดวันศุกร์. *วารสารการบริหารนิติบุคคลและวัฒนธรรมท้องถิ่น*, 7(3), 1-10.
- นุช สิงห์แก้ว. (2563). *ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจใช้บริการสั่งอาหารผ่านสื่อออนไลน์ของผู้บริโภคใน เขตกรุงเทพมหานคร*. <https://mmm.ru.ac.th/MMM/IS/mlw12/6114961018.pdf>
- พงษ์พัฒน์ รุนลา. (2563). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกซื้ออาหารริมทางของผู้บริโภคชาวไทยในตลาดนัดรถไฟรัชดา* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยพะเยา.
- สำนักงานตลาดดาวอังคาร. (2567). *รายงานข้อมูลการดำเนินงานตลาดดาวอังคาร*. สำนักงานตลาดดาวอังคาร.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2568). *รายงานจำนวนประชากรจากทะเบียนชายหญิง เนื้อที่ ความหนาแน่น และบ้าน จำแนกตามภาค และจังหวัด*. <https://www.nso.go.th/nsoweb/main/summano/aE>
- สุวัฒน์ชิน เยียวยา และเสาวนีย์ สมันต์ศิริพร. (2566). พฤติกรรมผู้บริโภคต่อการตัดสินใจใช้ตลาดและคอนโดเทลศูนย์การค้า หนองเขมในพื้นที่เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร. *วารสารการบริหารนิติบุคคลและวัฒนธรรมท้องถิ่น*, 9(6), 285-297.
- เหมชาติ สุวพิศ. (2562). *ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการตลาดนัด ของผู้บริโภคในพื้นที่ ต.เขาขลุ่ย อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี*. [การค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- Cochran, W. G. (1977). *Sampling Techniques (3rd ed.)*. John Wiley & Sons.
- Kotler, P. (2007). *Marketing Management (12th ed.)*. Pearson Prentice Hall.
- Schiffman, L. G. & Kanuk, L. L. (2007). *Consumer Behavior (9th ed.)*. Prentice Hall.

บทอ่านในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิต ภาษาพาที ระดับชั้นประถมศึกษา

ตอนปลาย: ความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษาและชุดความคิดที่แสดงเพศสถานะ

Reading Materials in the Primary School Thai Language Textbooks Pha Sa Phuea Chi Wit

Pha Sa Pha Thi (Pra Thom Suek Sa 4-6): The Relationship Between Linguistic

Strategies and Gender Representation Concepts

อภินันท์ ชัยโสภณ^{1*} จิตตาภา สารพัดนึก ไชยปัญญา²

¹นิสิตหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

²อาจารย์สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

*63920005@go.buu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากลวิธีทางภาษาในการสื่อความเป็นหญิงและความเป็นชาย 2) ศึกษาชุดความคิดที่แสดงเพศสถานะความเป็นหญิงและความเป็นชายที่สื่อผ่านกลวิธีทางภาษา โดยศึกษาข้อมูลจากบทอ่านในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิต ภาษาพาที ระดับประถมศึกษาตอนปลาย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เฉพาะที่ผลิตขึ้นโดยสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ทั้งหมด 3 เล่มรวม 48 เรื่อง ผลการวิจัยพบกลวิธีทางภาษาในการสื่อความเป็นหญิงและความเป็นชาย ทั้งสิ้น 10 กลวิธี ได้แก่ (1) การใช้คำศัพท์ (2) การใช้คำแสดงทัศนภาวะ (3) การอ้างถึง (4) การใช้ประโยคแสดงเหตุผล (5) การแสดงความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงกับผู้ชายด้วยโครงสร้างประโยค (6) การซ้ำกระบวนประโยค (7) การใช้กลวิธีทางวาทศิลป์ (8) การใช้วจนกรรม (9) การใช้ความเชื่อที่มีอยู่ก่อน และ (10) การใช้เสียงที่หลากหลาย 2) ชุดความคิดที่แสดงเพศสถานะความเป็นหญิงและความเป็นชายที่สื่อผ่านกลวิธีทางภาษา ได้แก่ (1) ชุดความคิดที่แสดงความเป็นหญิง ประกอบด้วย 1.รูปร่าง หน้าตา 2. การแต่งกาย 3. อารมณ์ความรู้สึก 4. ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม 5. กิจกรรมหรือหน้าที่ของผู้หญิงที่ต้องรับผิดชอบ (2) ชุดความคิดที่แสดงความเป็นชาย ประกอบด้วย 1. รูปร่าง หน้าตา 2. ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม และ 3. กิจกรรมหรือหน้าที่ของผู้ชายที่ต้องรับผิดชอบ

คำสำคัญ : กลวิธีทางภาษา ชุดความคิด เพศสถานะ หนังสือเรียน

Abstract

The objectives of this study were 1) to study linguistic strategies in the representations of femininity and masculinity 2) to study gender representations of femininity and masculinity conveyed through linguistic strategies. The data were limited to 48 reading passages found in Thai language textbooks from the Pha Sa Phuea Chi Wit Pha Sa Pha Thi (Language for Life), published by the Office of Academic Affairs and Educational Standards, Ministry of Education. The results of the study revealed that 1) Linguistic strategies used to convey gender representations of femininity and masculinity as found in reading passages from Thai language textbooks, Pha Sa Phuea Chi Wit Pha Sa Pha Thi (Language for Life), for upper elementary levels under the Basic Education Core Curriculum B.E. 2551 (A.D. 2008) were categorized into 10 themes : (1) Vocabulary. (2) Modality expressions (3) Referential (4) Causal statements (5) Gender relationship (6)

Repeating pattern (7) Rhetorical strategies (8) Speech acts (9) Pre-existing beliefs (10) Voice diversity. 2) Ideological constructions of femininity and masculinity as represented through linguistic strategies include: (1) Ideologies of femininity, which consist of: 1. Physical appearance 2. Clothing and attire 3. Emotions and feelings 4. Personality traits and behaviors 5. Activities or responsibilities traditionally associated with women (2) Ideologies of masculinity, which consist of: 1. Physical appearance 2. Personality traits and behaviors 3. Activities or responsibilities traditionally associated with men

keywords : linguistic strategies set of ideas gender textbooks

บทนำ

หนังสือเรียนเป็นสื่อการเรียนรู้หลักที่โรงเรียนจัดเตรียมให้นักเรียนตามหลักสูตรการศึกษาแห่งชาติ โดยมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทักษะความรู้และปลูกฝังคุณธรรม เพื่อเตรียมผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและส่งเสริมการพัฒนาสังคม รังรอง เจียมวิจิษฐ์ (2561) กล่าวว่า “หนังสือเรียน” นับเป็นสื่อการเรียนรู้ที่สำคัญในการเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้รับองค์ความรู้และนำคุณธรรมที่สอดแทรกในหนังสือเรียนมาปรับประยุกต์ให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมแต่ละยุคสมัยได้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ และช่วยพัฒนาสังคมให้ก้าวหน้า

ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงหนังสือเรียนให้ทันสมัยและสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม หนังสือเรียนภาษาไทย เป็นหนังสืออภีรยวิชาหนึ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามหลักสูตร โดยหนังสือเรียนภาษาไทยได้พัฒนาจากชุด "พื้นฐานภาษา" สู่ชุด "ภาษาเพื่อชีวิต" ภาษาพาที จัดทำโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 หนังสือดังกล่าวมีคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญ มุ่งพัฒนาทักษะภาษาไทยครบด้าน ทั้งอ่าน เขียน ฟัง พูด ผ่านเนื้อหาสนุกสนาน เพื่อส่งเสริมความเข้าใจในความงามของภาษา ภูมิปัญญาทางภาษา และกระบวนการคิดอย่างบูรณาการช่วยปลูกฝังความเป็นไทย คุณธรรม และทักษะการใช้ชีวิต หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิต ภาษาพาที ไม่เพียงเป็นสื่อการเรียนการสอน แต่ยังทำหน้าที่ถ่ายทอดชุดความคิดทางสังคมอย่างแยบยล เช่น ความคิดเกี่ยวกับการเมือง หรือความคิดเกี่ยวกับเพศสถานะในสังคม โดยผู้เรียนอาจรับเอามุมมองเหล่านี้โดยไม่รู้ตัว และนำไปสู่การสืบทอดความคิดดังกล่าวในสังคมต่อไป

การศึกษาเรื่องเพศเป็นประเด็นที่นักสตรีนิยมให้ความสำคัญ เพื่อแก้ไขโครงสร้างสังคมปิตาธิปไตย ที่ให้คุณค่ากับบทบาทชายเหนือหญิง และลดทอนอำนาจ สิทธิ และบทบาทของผู้หญิง โดยเฉพาะการยึดโยงกับสรีระธรรมชาติ เช่น การให้กำเนิด ซึ่งนำไปสู่การตีกรอบบทบาทหญิงว่าเป็นผู้ดูแลบ้าน เลี้ยงลูก และปรนนิบัติสามี การศึกษาเรื่องเพศจึงมุ่งเปลี่ยนแปลงโครงสร้างนี้ สร้างความตระหนักถึงความเท่าเทียมของทุกเพศภาวะ ทุกรูปแบบ ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับเพศยังจำเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น การส่งต่อองค์ความรู้เรื่องเพศในสังคม โดยเฉพาะกับเยาวชนหรือสมาชิกใหม่ของสังคมที่อยู่ในกระบวนการขัดเกลาและเรียนรู้ จึงมีความสำคัญเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงสู่ความเท่าเทียมทางเพศอย่างยั่งยืน การเข้าถึงและเข้าใจเรื่องเพศเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกคน วราภรณ์ แซ่มสนธิ (2551) กล่าวว่า "เพศวิถี" ไม่ใช่เพียงเรื่องส่วนตัว แต่เชื่อมโยงกับระบบคุณค่าทางวัฒนธรรมที่ถูกกำหนดโดยสถาบันทางสังคมและการเมืองอย่างมีพลวัตในสังคมไทย คำว่าเพศถูกผูกติดกับกรอบจริยธรรมแบบเดิมที่มองว่าความสัมพันธ์ระหว่างหญิงกับชายเท่านั้นที่ถูกต้องและดีงาม ขณะที่ความสัมพันธ์รูปแบบอื่นถูกตีตราและผลักให้อยู่ชายขอบของสังคม การตอกย้ำจากสถาบันทางสังคมโดยเฉพาะสถาบันการศึกษา ซึ่งมีอำนาจในการเข้าถึงและปลูกฝังความคิด มีบทบาทสำคัญในการส่งต่อแนวคิดเรื่องเพศผ่านระบบการเรียนการสอน โดยแทรกอยู่ในบทเรียนส่งผลต่อนักเรียนซึ่งเป็นผู้รับผลกระทบโดยตรง

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ พบบางงานวิจัยที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับการสื่อชุดความคิดต่าง ๆ หรือการสื่ออุดมการณ์ในหนังสือเรียน อาทิ ปิยธิดา นามโคตร (2551) ศึกษา “กลวิธีทางภาษาและอุดมการณ์ความเป็นพลเมือง: ศึกษาจากหนังสือเรียนรายวิชาหน้าที่พลเมือง ระดับประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551” ผลการศึกษาพบว่า หนังสือเรียนทำหน้าที่ถ่ายทอดอุดมการณ์ผ่านทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษาเพื่อปลูกฝังอุดมการณ์สำคัญ เช่น ความสัมพันธ์เด็กและผู้ใหญ่ ความเป็นพลเมืองดี และความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ซึ่งให้เหินบทบาทของหนังสือเรียนในฐานะเครื่องมือของรัฐในการสร้างกรอบความคิดและควบคุมสังคมผ่านการออกแบบภาษาและเนื้อหาอย่างแยบยล วิสันต์ สุขวิสิทธิ์ (2554) ศึกษา “ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทย ตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2503 - 2544” พบกลวิธีทางภาษาทั้งสิ้น 15 กลวิธี ซึ่งสามารถสื่ออุดมการณ์ 10 ชุดความคิด โดยเฉพาะอุดมการณ์เด็กและบทบาททางเพศ และอุมาวัลย์ ชีช่วง (2555) ศึกษา “ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในเรื่องเล่าสำหรับเด็กในหนังสือวันเด็กแห่งชาติ พ.ศ. 2523 - 2553” ผลการศึกษาพบว่า กลวิธีการสื่ออุดมการณ์ที่ปรากฏในเรื่องเล่าสำหรับเด็กนั้น แบ่งออกเป็น 3 กลวิธีหลัก ได้แก่ 1) กลวิธีทางภาษาในตัวบท พบทั้งสิ้น 6 กลวิธี ได้แก่ การใช้คำศัพท์ การใช้โครงสร้างประโยคแบบต่าง ๆ การกล่าวอ้าง การใช้คำถามวาทศิลป์ การใช้อุปลักษณ์ และการแนบความ 2) กลวิธีระดับตัวบท และ 3) กลวิธีระดับสหบท กลวิธีดังกล่าวสื่ออุดมการณ์ที่ปรากฏอย่างสม่ำเสมอ ได้แก่ อุดมการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างเด็ก-ผู้ใหญ่ อุดมการณ์เกี่ยวกับความเป็นเด็กดีและคนดี อุดมการณ์เกี่ยวกับบทบาทชาย-หญิงในสังคมไทย อุดมการณ์เกี่ยวกับความยึดมั่นในสถาบันหลักของชาติ อุดมการณ์ที่ปรากฏบางช่วงเวลา ได้แก่ อุดมการณ์เกี่ยวกับความยากจน อุดมการณ์เกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ รวมถึงชุดความคิดย่อยเรื่องสังคมเมืองกับชนบท

จากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับการสื่อชุดความคิดหรือสื่ออุดมการณ์ พบว่า ยังไม่มีงานวิจัยที่วิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างภาษาและชุดความคิดเพศสถานะผ่านบทอ่านในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิต ภาษาพาที ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 และจากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้น พบว่า ตัวบทหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิต ภาษาพาที ระดับประถมศึกษาตอนปลายมีการสื่อความคิดเรื่องเพศสถานะไปยังผู้อ่าน โดยถ่ายทอดผ่านกลวิธีทางภาษาต่าง ๆ ดังตัวอย่าง

“วันนี้ทั่วทั้งบ้านค่อนข้างเงียบ เพราะแม่พาน้องเทียนออกไปซื้อของใช้สำหรับผู้หญิง ผู้ชายอย่างพอและแทนเลยขออยู่บ้าน พ่อหายเงียบไปอยู่ที่โต๊ะทำงาน เห็นบอกว่ามีงานด่วนต้องรีบทำให้เสร็จ” (สนุกสนานกับการเล่น, 2563 : 142)

ตัวอย่างดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าตัวบทมีการใช้คำศัพท์ คำว่า “ผู้หญิง” และ “ผู้ชาย” เป็นกลวิธีทางภาษาที่ใช้การอ้างถึงคำที่มีความหมายแสดงการรวมกลุ่ม เพื่ออ้างถึงตัวละครในเรื่อง ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่า ความเป็นผู้หญิงและผู้ชายนั้นเป็นสิ่งที่จำแนกตัวละครออกจากกัน อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงการรวมตัวของบุคคลหรือตัวละครที่เป็นเพศเดียวกัน

การอ้างถึงคำที่มีความหมายแสดงการรวมกลุ่มจากตัวอย่างข้างต้นเป็นกลวิธีทางภาษาที่สื่อความคิดให้ผู้อ่านเห็นว่าผู้หญิงและผู้ชายเป็นบุคคลคนละกลุ่มกัน และยังทำให้เห็นอีกหนึ่งประเด็นที่น่าสนใจ คือ ชุดความคิดแสดงเพศสถานะความเป็นหญิง ความเป็นชาย ที่ถูกถ่ายทอดผ่านประโยคที่ว่า “แม่พาน้องเทียนออกไปซื้อของใช้สำหรับผู้หญิง... และพ่อหายเงียบไปอยู่ที่โต๊ะทำงาน...” ประโยคดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นถึงพื้นที่ที่เพศสถานะทั้งสองใช้ชีวิตที่รวมที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้หญิงเป็นเพศที่ต้องซื้อของใช้ต่าง ๆ ภายในบ้าน จึงอาจอนุมานได้ว่าพื้นที่ของผู้หญิงโดยส่วนใหญ่ข้องเกี่ยวกับบ้าน ครั้ว ตลาด หรือห้างสรรพสินค้า ถือเป็นการส่งเสริมบทบาทหน้าที่ความเป็น “แม่” หรือ “แม่บ้าน” ให้เด่นชัดมากยิ่งขึ้น ในขณะที่พื้นที่โดยส่วนใหญ่ของผู้ชายเป็นพื้นที่ที่ใช้ในการทำงานเพื่อหาเลี้ยงสมาชิกในครอบครัว ซึ่งเป็นการส่งเสริมชุดความคิด “ผู้ชายต้องมีความเป็นผู้นำ”

ด้วยความสำคัญและตัวอย่างที่ยกมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับชุดความคิดที่แสดงเพศสถานะ ที่ปรากฏในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิต ภาษาพาที ระดับประถมศึกษาตอนปลาย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เพื่อให้ทราบถึงกลวิธีทางภาษาในการสื่อความเป็นหญิงและ

ความเป็นชาย รวมถึงชุดความคิดแสดงเพศสถานะความเป็นหญิงและความเป็นชายที่สื่อผ่านกลวิธีทางภาษาที่ปรากฏในบทอ่านในหนังสือเรียนดังกล่าว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากลวิธีทางภาษาในการสื่อความเป็นหญิงและความเป็นชายที่ปรากฏในบทอ่านของหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิต ภาษาพาที ระดับประถมศึกษาตอนปลาย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551
2. เพื่อศึกษาชุดความคิดที่แสดงเพศสถานะความเป็นหญิงและความเป็นชายที่สื่อผ่านกลวิธีทางภาษาที่ปรากฏในบทอ่านของหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิต ภาษาพาที ระดับประถมศึกษาตอนปลาย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ขั้นตอนทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยได้ทวนวรรณกรรม ในประเด็นดังต่อไปนี้ 1) เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) 2) เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหนังสือเรียน 3) เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีทางภาษา 4) เอกสารที่เกี่ยวข้องกับชุดความคิด 5) เอกสารที่เกี่ยวข้องกับเพศสถานะ 6) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. ขั้นตอนเก็บข้อมูล ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากบทอ่านในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิต ภาษาพาที ระดับประถมศึกษาตอนปลาย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จำนวน 3 เล่ม มีบทอ่านทั้งสิ้น 48 เรื่อง
3. ขั้นตอนวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ 1) วิเคราะห์กลวิธีทางภาษาในการสื่อความเป็นหญิงและความเป็นชายที่ปรากฏในบทอ่านในหนังสือเรียน และ 2) วิเคราะห์ชุดความคิดแสดงเพศสถานะความเป็นหญิงและความเป็นชายที่สื่อผ่านกลวิธีทางภาษาที่ปรากฏในบทอ่านในหนังสือเรียน
4. ขั้นสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และเสนอแนะ
5. ขั้นนำเสนอผลการศึกษาวิจัย ด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical description)

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษากลวิธีทางภาษาในการสื่อความเป็นหญิงและความเป็นชายที่ปรากฏในบทอ่านในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิต ภาษาพาที ระดับประถมศึกษาตอนปลาย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 พบว่า กลวิธีทางภาษา ทั้งสิ้น 10 กลวิธี ดังนี้
 - 1.1 การใช้คำศัพท์ พบประเภทของคำศัพท์ 4 ประเภท ได้แก่ คำนามที่อ้างถึงลักษณะเฉพาะ, คำนามที่อ้างถึงพื้นที่, คำกริยาแสดงการกระทำ และคำกริยาแสดงสภาพ ดังตัวอย่าง

ตารางที่ 1 การใช้คำศัพท์

ประเภทของคำศัพท์	ตัวอย่างตัวบทที่พบ
คำนามที่อ้างถึง	- แม่เลือกผ้าที่สีไปกันกับสีดอกไม้ม้าทำเป็นผ้าผูกเอวทั้งชายยาวจนสุดขอบกระโปรง พอลองใส่
ลักษณะเฉพาะ (ปรากฏเฉพาะความเป็นหญิง)	ดูแล้ว แสบไม่น่าเชื่อเลย นึกว่าเพิ่งซื้อใหม่จากร้าน (อ้อมไว้กำไรชีวิต (ป.4), 2563 : 24

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ประเภทของคำศัพท์	ตัวอย่างตัวบทที่พบ
คำนามที่อ้างถึงพื้นที่	- “น้ำกำลังล้างแก้วอยู่” เสียงน้ำพวยมร็องบอกมาจากในครัว “เขานี้จะกินอะไรกันดี” (ปลอดภัยไว้ก่อน (ป.5), 2563 : 160) - พ่อหายเจ็บไปอยู่ที่ โต๊ะทำงาน เห็นบอกว่ามีงานด่วนต้องรีบทำให้เสร็จ (สนุกสนานกับการเล่น (ป.4), 2563 : 143)
คำกริยาแสดงการกระทำ	- แม่กับป้านิจจะ ทำอาหาร กลางวันอร่อย ๆ ให้ทานกันนะ (ครอบครัวพอเพียง (ป.5), 2563 : 3) - ยายถึงกับน้ำตาไหล ดึงน้ำปอกเข้ามากอด ขณะที่ตาจูบหัวลูกชายด้วยความตื้นตัน “ ดีแล้วลูก บวชเรียนจะได้เป็นคนโดยสมบูรณ์ ” (วิถีชีวิตไทย (ป.5), 2563 : 257)
คำกริยาแสดงสภาพ	- “โอโฮ! แม่ขา สวยจังเลย ” นกอุทาน เมื่อเห็นแม่แต่งชุดไทยจิตรลดา สีเหลืองนวล (วิถีชีวิตไทย (ป.5), 2563 : 253) - ในที่สุดผมกับดลก็ได้รับการคัดเลือก ไม่ใช่เพราะเรา รูปหล่อ หรือเรียนเก่งหรอกนะครับ (หนึ่งในประชาคม (ป.6), 2563 : 196)

จากตัวอย่างข้างต้น การใช้คำนามที่อ้างถึงลักษณะเฉพาะ ปรากฏร่วมเฉพาะความเป็นหญิงเท่านั้น สะท้อนให้เห็นถึงความรักสวยรักงามของตัวละครผู้หญิงมากกว่าตัวละครผู้ชาย หากพิจารณาการใช้คำว่า “กระโปรง” สามารถสื่อความเป็นหญิงได้อย่างชัดเจน กล่าวคือ เครื่องแต่งกายประเภทนี้ถูกผลิตขึ้นเพื่อให้ผู้หญิงสวมใส่เท่านั้น ถึงแม้ว่าในปัจจุบันสังคมไทยจะเปิดกว้างเรื่องการแต่งกายมากขึ้นก็ตาม การใช้คำนามอ้างถึงพื้นที่นั้น มีคำว่า “ครัว” ร่วมกับตัวละครผู้หญิง นับเป็นการสนับสนุนการทำกิจกรรมหรือหน้าที่ของผู้หญิงที่ต้องรับผิดชอบอย่าง “แม่” หรือ “แม่บ้าน” ซึ่งภารกิจในแต่ละวันคือ “การเตรียมวัตถุดิบในการทำอาหาร” , “การทำอาหาร” เพื่อให้คนในครอบครัวรับประทาน ในขณะที่ตัวละครผู้ชายมีพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ที่ “ที่ทำงาน” สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทความเป็นผู้นำที่ฝ่ายชายจะต้องเป็นผู้หาเลี้ยงสมาชิกในครอบครัว

การใช้คำกริยาแสดงการกระทำ คำว่า “ทำอาหาร” มักปรากฏร่วมกับตัวละครผู้หญิง เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่ที่ผู้หญิงได้รับตามความคาดหวังของสังคม คือ ผู้หญิงต้องเป็นแม่บ้านแม่เรือน และการใช้คำว่า “บวชเรียน” ในตัวอย่างที่สอง ปรากฏร่วมเฉพาะตัวละครผู้ชาย เพื่อแสดงให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่ของผู้ชายที่พึงกระทำ และการใช้คำกริยาแสดงสภาพ มีคำว่า “สวย” ร่วมกับตัวละครผู้หญิง ถือเป็นการเน้นย้ำให้ผู้อ่านเห็นว่าผู้หญิงเป็นเพศที่อยู่คู่กับความสวย ความงาม ผูกติดโดยไม่สามารถตัดขาดออกจากกันได้ ในขณะที่ตัวละครชาย มีคำว่า “รูปหล่อ” สื่อให้เห็นว่าคำดังกล่าวเป็นคำที่ถูกผูกติดอยู่กับรูปร่างลักษณะหน้าตาของตัวละครเพศชายโดยเฉพาะ เนื่องจากไม่ปรากฏร่วมกับตัวละครเพศหญิง ซึ่งคำว่า “หล่อ” ถือเป็นค่านิยมทางสังคมที่ส่งผลต่อการสร้างภาพลักษณ์ส่วนบุคคล

1.2 การใช้คำแสดงทัศนภาวะ พบการใช้คำแสดงทัศนภาวะจำนวนทั้งสิ้น 10 คำ (นับคำซ้ำที่อยู่ต่างบท) ได้แก่คำว่า ต้อง (ซ้ำ 5 คำ), อย่า (ซ้ำ 4 คำ) และ ควร และพบการใช้คำแสดงทัศนภาวะที่ปรากฏร่วมกับตัวละครผู้หญิงและตัวละครผู้ชาย ใน 2 ลักษณะ คือ ควรปฏิบัติ และไม่ควรปฏิบัติ ดังตัวอย่าง

ตารางที่ 2 การใช้คำแสดงทัศนภาวะ

ประเภทของคำศัพท์	ตัวอย่างตัวบทที่พบ
ควรปฏิบัติ	- ยายบอกหลานสาวว่า “เป็นลูกผู้หญิง ต้อง รักษนวลสงวนตัว ไม่ปล่อยเนื้อปล่อยตัวไปกับใคร ๆ ก่อนวันแต่งงาน” (วิถีชีวิตไทย (ป.5), 2563 : 255)
	- ถือเป็นหน้าที่ของผู้ชายไทยที่นับถือพระพุทธศาสนา เมื่ออายุครบ 20 ปี ควร จะบวชเรียน เพื่อได้ศึกษาปฏิบัติธรรม รวมทั้งเป็นการทดแทนพระคุณบิดามารดา (วิถีชีวิตไทย (ป.5), 2563 : 257)
ไม่ควรปฏิบัติ	- เมื่อสึกงอมหอมหวานจึงควรหล่น อยู่กับต้น อย่า ให้พรางไปจากที่ อย่า ชิงสุกก่อนห่ามไม่งามดี เมื่อบุญมีคงจะมายุ่งปรารมภ์ จาก สุภาชิตสอนหญิง (อ่านเสริม : เสียแล้วไม่กลับคืน (ป.6), 2563 : 220)
	- “นั่นนะสิ แฉงแฉงผู้หญิงกับเด็กอย่างนี้ ไม่ใช่ สุภาพบุรุษเลย อย่า ทำอย่างนี้นะลูก” (ซ่อนกลางสร้างสุภาพพล (ป.6), 2563 : 147)

จากตัวอย่างข้างต้น มีการใช้คำเพื่อสะท้อนให้เห็นในสิ่งที่ตัวละครทั้งหญิงและชายควรปฏิบัติ เช่น มีการใช้คำกริยาช่วย คำว่า “ต้อง” ซึ่งทำหน้าที่แสดงเจตคติต่อวลีที่ว่า “รักษนวลสงวนตัว” เพื่อแสดงให้เห็นว่าการ “รักษนวลสงวนตัว” นั้น เป็นสิ่งที่ตัวละครผู้หญิงในเรื่อง “ต้อง” กระทำ ซึ่งถือเป็นลักษณะของพฤติกรรมผู้หญิงที่สังคมคาดหวังให้เป็น และอีกหนึ่งตัวอย่างมีการใช้คำกริยาช่วยที่ว่า “ควร” ซึ่งมีความหมายเชิงบวก แปลว่า เหมาะ, ชอบ, ถูกต้อง หรือใช้ในความหมายเชิงคล้อยตามซึ่งทำหน้าที่แสดงเจตคติต่อวลีที่ว่า “บวชเรียน” เพื่อแสดงให้เห็นว่า “บวชเรียน” เป็นสิ่งที่ตัวละครผู้หญิงในเรื่อง “ควร” กระทำ

การใช้คำแสดงทัศนภาวะที่สื่อให้เห็นว่าตัวละครหญิงและชายไม่ควรปฏิบัติกิจกรรมบางประการ เช่น การใช้คำกริยาช่วย คำว่า “อย่า” โดยคำว่า อย่า เป็นถ้อยคำที่ใช้ในเชิงการห้ามปฏิบัติสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งทำหน้าที่แสดงเจตคติต่อวลีที่ว่า “ชิงสุกก่อนห่าม” ซึ่งถือเป็นสำนวนไทย หมายถึง ทำสิ่งที่ยังไม่สมควรแก่วัยหรือยังไม่ถึงเวลา (มักหมายถึงการลักลอบได้เสียก่อนแต่งงาน) แสดงให้เห็นว่า “ชิงสุกก่อนห่าม” เป็นสิ่งที่ตัวละครผู้หญิง “ไม่ควรกระทำ” อาจจะส่งผลอื่น ๆ ที่ไม่ดีตามมา และการใช้คำกริยาช่วย “อย่า” ทำหน้าที่ส่งเสริมถ้อยคำก่อนหน้านี้ว่า “นั่นนะสิ แฉงแฉงผู้หญิงกับเด็กอย่างนี้ ไม่ใช่สุภาพบุรุษเลย” เพื่อแสดงให้เห็นว่า “แฉงแฉงผู้หญิงกับเด็ก” เป็นสิ่งที่ตัวละครผู้ชาย “ไม่ควรกระทำ” สังเกตได้จากในคำพูดของตัวละคร “แม่” มีการใช้คำว่า “ไม่ใช่สุภาพบุรุษ” มาประกอบถ้อยคำเพื่อให้ตัวละครลูกอย่าปฏิบัติเพราะคนอาจจะตำหนิได้ว่าไม่ใช่สุภาพบุรุษ การใช้คำดังกล่าวนี้ถือเป็นกลวิธีทางภาษาที่สื่อความเป็นหญิงและความเป็นชายตามความคาดหวังของสังคมไทยได้อย่างเด่นชัด

1.3 การอ้างอิง พบคำแสดงการอ้างอิงจำนวนทั้งสิ้น 9 คำ ได้แก่ ยายและป้า (นับเป็นกลุ่มคำเดียว), ผู้หญิง, ลูกสาว, ลูกชาย, ลูกคำผู้หญิง, สุภาพสตรี, หนูม ๆ, เด็กผู้หญิง และเด็กผู้ชาย การใช้คำเหล่านี้สื่อให้เห็นว่า หากมีการบรรยายถึง การกระทำของตัวละครผู้หญิงและผู้ชายมากกว่า 1 ตัวละครในฉากหรือบรรยายภาคเดียวกัน มักมีการใช้คำศัพท์ที่บอกถึงความเป็นหญิงและชายเพื่อเป็นการอ้างอิงโดยภาพรวม ดังตัวอย่าง

ตารางที่ 3 การอ้างอิง

ประเภทของคำศัพท์	ตัวอย่างตัวบทที่พบ
การอ้างอิง	- ลูกค้ายืนอยู่กลุ่มใหญ่เดินเข้ามา ส่งเสียงคุยกันจ๊อจ๊าก ตีชมขนมดังลั่นร้าน (กว่าแผ่นดินจะกลบหน้า (ป.6), 2563 : 98) - กลางดึกก็หนีออกจากบ้านไปเที่ยวผับ หนุ่ม ๆ ในซอยสามารถหยอกเอนเกี่ยวกับคำพูดที่ตลกคณอง ลามปามไม่ให้เกียรติ แทนที่จะโกรธและเดินหนี กลับกลับสนุกที่จะโต้ตอบกลับ (เสียแล้วไม่กลับคืน (ป.6), 2563 : 214)

จากตัวอย่างข้างต้น การใช้คำว่า “ลูกค้ายืนอยู่” หากพิจารณาบริบทของประโยคจะเห็นได้ว่าผู้เรียบเรียงเนื้อหาตัวบทอ่านในหนังสือเรียนใช้อำนาจกิริยาหรือลักษณะนิสัยของตัวละครผู้หญิงที่มีความแตกต่างจากตัวละครผู้ชาย คือ “ส่งเสียงคุยกันจ๊อจ๊าก ตีชมขนมดังลั่นร้าน” และอีกหนึ่งตัวอย่างมีการใช้คำว่า “หนุ่ม ๆ” หากพิจารณารูปประโยคในข้อความแล้ว จะพบว่าการกำหนดบริบทของข้อความให้เห็นถึงความเป็นชายที่ขอบรรณกลุ่มในการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ และสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นหญิงที่เปรียบเสมือนเครื่องมือทางเพศของผู้ชายที่สามารถหยอกเอนตัวละครหญิงในเรื่องได้อย่างสนุกสนานโดยที่ไม่ถือเป็นเรื่องผิด ซึ่งถือเป็นแนวคิดที่เน้นย้ำความเป็นใหญ่ของผู้ชาย

1.4 การใช้ประโยคแสดงเหตุผล พบการใช้ประโยคแสดงเหตุผล จำนวนทั้งสิ้น 4 ข้อความ เป็นการแสดงลักษณะของความเป็นหญิงและชายในอุดมคติที่ควรจะเป็น โดยประโยคแสดงเหตุผลประกอบด้วยเนื้อความ 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นเหตุและส่วนที่เป็นผลที่ตามมา ดังตัวอย่าง

ตารางที่ 4 การใช้ประโยคแสดงเหตุผล

ประเภทของคำศัพท์	ตัวอย่างตัวบทที่พบ
การใช้ประโยคแสดงเหตุผล	“ผลการเรียนของเกี้ยวตกต่ำ สอบไม่ผ่าน ประกอบกับไม่มีจิตใจเรียนต่อเพราะ เกี้ยวกำลังหลงใหลเพื่อนชายมากหน้าหลายตา สุดท้ายเกี้ยวต้องออกจากโรงเรียน” (เสียแล้วไม่กลับคืน (ป.6), 2563 : 214) - ควรจะบวชเรียน เพื่อได้ศึกษาปฏิบัติธรรม รวมทั้งเป็นการทดแทนพระคุณบิดามารดา (วิถีชีวิตไทย (ป.5), 2563 : 257)

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงถึงผลของการกระทำที่ไม่พึงประสงค์ ว่าควรได้รับผลที่ไม่พึงประสงค์ด้วยเช่นกัน กล่าวคือ หากตัวละครหญิงในเรื่องหลงใหลเพื่อนชายมากหน้าหลายตา ก็จะได้รับผล คือ “ผลการเรียนของเกี้ยวตกต่ำ สอบไม่ผ่าน และต้องออกจากโรงเรียน” ซึ่งการใช้รูปประโยคดังกล่าวนอกจากสะท้อนให้ผู้อ่านซึ่งอยู่ในวัยใกล้เคียงตระหนักรู้ถึงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมแล้ว และอีกหนึ่งตัวอย่าง แสดงให้เห็นถึงผลที่ตามมาของสิ่งที่ตัวละครผู้ชายควรจะต้องปฏิบัติ นั่นคือ “ได้ศึกษาปฏิบัติธรรม รวมทั้งเป็นการทดแทนพระคุณบิดามารดา” ซึ่งหากพิจารณาทั้งข้อความก็จะเห็นว่ามีการใช้คำที่บ่งชี้ว่า “การบวช” เป็นหน้าที่ของผู้ชายไทยที่ต้องทำ สื่อให้เห็นว่าในหนังสือเรียนยังมีการฉายซ้ำชุดความคิดเรื่อง “การบวช” ให้ผู้อ่านคล้อยตามและนำไปสู่การปฏิบัติ

1.5 การแสดงความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงกับผู้ชายด้วยโครงสร้างประโยค พบจำนวนทั้งสิ้น 6 ข้อความ หนังสือเรียนสื่อให้เห็นว่าตัวละครผู้ชายเป็นผู้กระทำการกิจบางประการหรือเป็นผู้นำ ส่วนตัวละครผู้หญิงเป็นเพียงแค่ผู้ทำกิจบางประการตามตัวละครผู้ชาย หรือเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์จากการกระทำของผู้ชาย ดังตัวอย่าง

ประเภทของคำศัพท์	ตัวอย่างตัวบทที่พบ
การแสดงความสัมพันธ์	- “อย่าร้องน้องจูบ พี่มีดีเขาคงรีบไปธุระนะ อย่าโกรธเขาเลย เดี๋ยวพี่พาไปทำแผลเอง แผลแค่นี้เรื่องเล็ก เดี๋ยวไม่กี่วันก็หายแล้ว ” (ประชาธิปไตย ไบกลาง (ป.5), 2563 : 62)

1.6 การชักกระสวนประโยค พบจำนวนทั้งสิ้น 5 ข้อความ ซึ่งเป็นการสื่อให้เห็นถึงความแตกต่างของความเป็นหญิง และความเป็นชายในด้านต่าง ๆ ผ่านการเรียบเรียงประโยคที่มีโครงสร้างคล้ายกัน แต่สามารถแบ่งแยกความแตกต่างของเพศ สถานะได้ ดังตัวอย่าง

ประเภทของคำศัพท์	ตัวอย่างตัวบทที่พบ
การชำระสวนประโยค	- พ่อของฉันทน์เป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่คนหนึ่งของจังหวัด ส่วนแม่ประกอบอาชีพส่วนตัว (กว่าแผ่นดินจะกลบหน้า (ป.6), 2563 : 99)

1.7 การใช้กลวิธีทางวาทศิลป์ พบจำนวนทั้งสิ้น 2 กลวิธี ได้แก่ 1) กลวิธีการใช้ความเปรียบ พบ 2 ลักษณะ คือการใช้อุปมาและการใช้อุปลักษณ์ และ 2) กลวิธีการใช้ทริอयरอง ดังตัวอย่าง

ประเภทของคำศัพท์	ตัวอย่างตัวบทที่พบ
กลวิธีการใช้ ความเปรียบ	- กลวิธีการใช้อุปมา - ...นางสงกรานต์จึงไม่ใช่สัญลักษณ์แห่ง ความงามดุจเทพธิดา เท่านั้น แต่ ยังรวมถึงความเป็นผู้มีจิตใจงามเปี่ยมด้วยความกตัญญูทุกเวที ผู้คนซาบซึ้ง การกระทำของนาง สงกรานต์ จึงนำมาปฏิบัติตามจนเกิดเป็นประเพณีสงกรานต์สืบมา (กลอนกาพย์จากบ้านไทย (ป.6), 2563 : 86) - กลวิธีการใช้อุปลักษณ์ - มีหรือครับที่ผมจะปล่อยโอกาสนี้ ในเมื่อคุณครูท่านเห็น รูปทอง ของ ผมแล้ว ต้องบอกว่าการนี้ทุ่มสุดตัว (คนตีศรีโรงเรียน (ป.4), 2563 : 176)
กลวิธีการใช้บรรยาย กรอง	- จงรักนวลสงวนงามห้ามใจไว้ อย่าหลงไหลจำคำที่ร้ายสอน คิดถึงหน้าบิดามารดร อย่ารีบร้อนเร็วนักมักไม่ดี เมื่อสูสกอมหอมหวานจึงควรหล่น อยู่กับต้นอย่าให้พรากไปจากที่ อย่าชิงสุกก่อนห่าม ไม่งามดี เมื่อบุญมีคงจะมาอย่าปรารถม์

จาก สุภาชิตสอนหญิง
(อ่านเสริม : เสียแล้วไม่กลับคืน (ป.6), 2563 : 222)

จากตัวอย่างข้างต้น การใช้อุปมา มีข้อความว่า “ความงามดุจเทพธิดา” ซึ่งเป็นการกล่าวถึงลักษณะความงามของนางสงกรานต์ ซึ่งเป็นตัวละครผู้หญิงที่ถูกกล่าวถึงภายในตัวบทอ่านของหนังสือเรียน จะเห็นว่าหากพิจารณาการใช้ถ้อยคำอุปมา คำว่า “ดุจ” ที่แสดงแบบเปรียบเทียบและสิ่งที่ถูกเปรียบอย่างชัดเจน การใช้กลวิธีทางภาษาในแง่ของการเลือกใช้คำศัพท์ดังกล่าว สะท้อนให้เห็นความเป็นผู้หญิงที่ต้องมีรูปร่างลักษณะหน้าตางดงาม และการใช้อุปลักษณ์ มีคำว่าคำว่า “รูปทอง” ซึ่งคำดังกล่าวมาจากวรรณคดีเรื่อง สังข์ทอง ตอน รจนาเสี่ยงพวงมาลัย ตัวบทอ่านในหนังสือเรียนมีการนำคำนี้มาเปรียบเทียบกับพฤติกรรมของตัวละครชายที่ประพฤติปฏิบัติตนเป็นเด็กดี มีน้ำใจ ช่วยเหลือผู้อื่น จนทำให้ครูผู้สอนมองเห็นคุณค่าความดีนี้ หากพิจารณาอย่างลึกซึ้งจะเห็นการใช้คำที่สื่อชุดความคิดที่แสดงเพศสถานะความเป็นชาย เพื่อให้ผู้อ่านได้ตระหนัก ประพฤติและปฏิบัติตามให้สมกับความเป็นสุภาพบุรุษ

กลวิธีการใช้บทร้อยกรอง เป็นการตัวบทเพื่อเน้นย้ำในสิ่งที่ผู้หญิงควรยึดถือและปฏิบัติตาม ดังให้ผู้อ่านได้เห็นถึงความคาดหวังของสังคมที่ยังคงมองผู้หญิงเป็นเพศที่ควรจะต้องเรียบร้อย รักนวลสงวนตัว ไม่ชิงสุกก่อนห่าม สื่อให้เห็นถึงกลวิธีทางภาษาที่สามารถสื่อความเป็นหญิงได้อย่างชัดเจนผ่านการอ้างอิงงานเขียนของกวีที่มีชื่อเสียงและมีบทบาทในพื้นที่ของวรรณคดีวรรณกรรมอย่าง “สุภาวดีสอนหญิง” งานประพันธ์ของพระสุนทรโวหาร (ภู่)

1.8 การใช้วัจนกรรม พบจำนวนทั้งสิ้น 1 กลวิธี ได้แก่ วัจนกรรมที่ตัวละครที่ผู้ใหญ่เป็นผู้แสดงวัจนกรรมโดยใช้ถ้อยคำในการอบรม สั่งสอน ชี้แนะตัวละครที่เป็นเด็ก ดังตัวอย่าง

ตารางที่ 8 การใช้วัจนกรรม

ประเภทของคำศัพท์	ตัวอย่างตัวบทที่พบ
การใช้วัจนกรรม	- ยายบอกหลานสาวว่า “เป็นลูกผู้หญิงต้องรักนวลสงวนตัว ไม่ปล่อยเนื้อปล่อยตัวไปกับใคร ๆ ก่อนวันแต่งงาน” (วิถีชีวิตไทย (ป.5), 2563 : 255)

ตัวอย่างข้างต้น สื่อให้ถ้อยคำของ “ยาย” กล่าวกับตัวละคร “หลานสาว” เพื่อสอนให้หลานสาวนั้นรักนวลสงวนตัว รักษาพรหมจรรย์จนถึงวันแต่งงาน ตัวบทอ่านนี้ได้ใช้การถ่ายทอดคำสอนผ่านตัวละครที่น่าเชื่อถือเพื่อส่งต่อให้ผู้อ่านที่อยู่ในวัยใกล้เคียงกับตัวละครได้ยึดถือและปฏิบัติตาม

1.9 การใช้ความเชื่อที่มีอยู่ก่อน พบจำนวนทั้งสิ้น 7 ข้อความ ซึ่งสื่อให้เห็นถึงการใช้ความเชื่อดังเดิมมาผลิตซ้ำในปัจจุบันเพื่อส่งต่อชุดความคิดดังกล่าวให้สืบทอดต่อไปตามความคาดหวังของสังคม ดังตัวอย่าง

ตารางที่ 9 การใช้ความเชื่อที่มีอยู่ก่อน

ประเภทของคำศัพท์	ตัวอย่างตัวบทที่พบ
การใช้ความเชื่อที่มีอยู่ก่อน	- หนังสือไม่ได้เรียน อนาคตไม่มี วิชาที่ควรจะได้อย่างค่อยเป็นค่อยไป เรียนรู้โลกอย่างมีความสุข และมีคุณภาพ แต่กลับมีภาระ ต้องมานั่งเลี้ยงลูกอ่อน เข้าตำราชิงสุกก่อนห่าม (เสียแล้วไม่กลับคืน (ป.6), 2563 : 215)

ตัวอย่างข้างต้น มีการใช้คำว่า “เข้าตำราชิงสุกก่อนห่าม” หากพิจารณาถ้อยคำดังกล่าวจะพบว่า ความเชื่อที่มีอยู่ก่อนเรื่อง “ชิงสุกก่อนห่าม” ปรากฏาร่วมกับตัวละครผู้หญิง เพื่อเป็นการย้ำเตือนตัวละครหญิงว่าหากประพฤติปฏิบัติเข้าตำรา “ชิงสุกก่อนห่าม” จะเกิดผลเช่นไร

1.10 การใช้เสียงที่หลากหลาย พบทั้งสิ้น 2 กลวิธี คือ การใช้เสียงภายในตัวบท และการใช้เสียงภายนอกตัวบทดังตัวอย่าง

ตารางที่ 10 การใช้เสียงที่หลากหลาย

ประเภทของคำศัพท์	ตัวอย่างตัวบทที่พบ
1. การใช้เสียงภายในตัวบท	- “นั่นนะสิ แสงแฉวแย่งผู้หญิงกับเด็กอย่างนี้ ไม่ใช่สุภาพบุรุษเลย ภูย่าทำอย่างนั้นลูก” แม่กระซิบตอบเบา ๆ (ซ่อนกลางสร้างสุขภาพ (ป.6), 2563 : 147)
2. การใช้เสียงภายนอกตัวบท	- หนังสือไม่ได้เรียน อนาคตไม่มี วิถีที่ควรจะได้ค่อยๆ เป็นค่อยไป เรียนรู้โลกอย่างมีความสุข และมีคุณภาพ แต่กลับมีภาระ ต้องมานั่งเลี้ยงลูกอ่อน เข้าตำราชิงสุกก่อนห่าม (เสียแล้วไม่กลับคืน (ป.6), 2563 : 215)

จากตัวอย่างข้างต้น การใช้เสียงภายในตัวบท มีการใช้คำหรือกลุ่มคำที่ถ่ายทอดชุดความคิดเรื่อง “ความเป็นสุภาพบุรุษ” ตามความคาดหวังของสังคม ผ่านเสียงของตัวละครผู้เป็น “แม่” ถือเป็นกลวิธีที่ทำให้ผู้อ่านเชื่อ เพราะเรามักเชื่อถือคำพูดของพ่อแม่ และการใช้เสียงภายนอกตัวบท มีการใช้คำว่า “เข้าตำราชิงสุกก่อนห่าม” ซึ่งหากพิจารณาถ้อยคำนี้จะพบว่าเป็นการยกสำนวนจากสุภาษิตสอนหญิง ซึ่งเป็นวรรณคดีคำสอนมากล่าวสอดแทรกไว้ในเรื่องราวเพื่อให้ผู้อ่านได้ตระหนักมากยิ่งขึ้นว่าผลที่ตามมาของการกระทำนี้จะเป็นเช่นไร ซึ่งชุดความคิดนี้ปรากฏร่วมเฉพาะตัวละครหญิงเท่านั้น

2. ผลการศึกษาชุดความคิดที่แสดงเพศสถานะความเป็นหญิงและความเป็นชาย ผ่านกลวิธีทางภาษาที่ปรากฏในบทอ่านในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิต ภาษาพาที ระดับประถมศึกษาตอนปลาย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 พบ 2 ชุดความคิด ดังนี้

2.1 ชุดความคิดที่แสดงความเป็นหญิง จากกลวิธีการใช้ภาษาในหนังสือเรียน ปรากฏชุดความคิดที่แสดงความเป็นหญิง ได้แก่ 1) ด้านรูปร่าง หน้าตา สะท้อนให้เห็นชุดความคิดความเป็นหญิง เน้นย้ำให้ผู้อ่านเห็นว่าตัวละครผู้หญิงต้องผูกติดอยู่กับความสวย ความงาม โดยผ่านกลวิธีทางภาษา ประเภท คำกริยาแสดงสภาพ เช่นคำว่า “สวย” “แสนสวย” “หน้าตาสะสวย” หรือมีการกล่าวถึง “ความงาม” โดยใช้ภาพพจน์ประเภทอุปมาเข้ามาเสริมคำให้ผู้อ่านเห็นภาพยิ่งขึ้น ด้วยคำว่า “ความงามดุจเทพธิดา” 2) ด้านการแต่งกาย ผ่านกลวิธีทางภาษา ประเภท การใช้คำศัพท์ เน้นย้ำชุดความคิดเรื่องการแต่งกายของผู้หญิงที่เน้นความสวยงาม นุ่มนวล เช่นคำว่า “กระโปรง” “กระเป๋าสะพายสีชมพู” “ลูกปัดสีสวยงาม” “ชุดไทยจิตรลดา” 3) ด้านอารมณ์ความรู้สึก สะท้อนให้เห็นถึงสภาพอารมณ์และความรู้สึกของความเป็นหญิง คือ อ่อนแอ บอบบาง อ่อนไหวง่าย โดยผ่านกลวิธีทางภาษา ประเภท การใช้คำกริยาแสดงสภาพ เช่นคำว่า “ร้องกรี๊ด” “น้ำกลั้ว” “ร้องไห้” ซึ่งเป็นการใช้ถ้อยคำที่สื่อให้เห็นถึงสภาพจิตใจของตัวละครผู้หญิงที่มักมีความอ่อนไหว และแปรปรวนทางอารมณ์ได้ง่ายต่อสถานการณ์ต่าง ๆ 4) ด้านลักษณะนิสัยและพฤติกรรม ส่งเสริมชุดความคิดที่แสดงให้เห็นความเป็นหญิงตามความคาดหวังของสังคม เช่น การใช้คำกริยาแสดงสภาพ ได้แก่ “รักนวลสงวนตัว” “พูดจาไพเราะ” “นินยาร่าเริง” “แสนดี” “รักนวลสงวนงาม” 5) ด้านกิจกรรมหรือหน้าที่ของผู้หญิงที่ต้องรับผิดชอบ ชุดความคิดที่แสดงความเป็นหญิง สื่อให้เห็นกิจกรรมหรือหน้าที่เฉพาะของผู้หญิง ซึ่งสามารถประกอบสร้างความแตกต่างระหว่างเพศสถานะได้ ได้แก่ 1. การทำหน้าที่ “แม่” 2. การทำอาหารและการจัดเตรียมอาหาร 3. การทำงานบ้าน 4. การประกอบอาชีพ เช่น แม่ค้า เปิดร้านขายขนมอบ ข้าวขาหมู และ 5. กิจกรรมอื่น ๆ ประกอบด้วย การละเล่น และนาฏศิลป์

2.2 ชุดความคิดที่แสดงความเป็นชาย จากกลวิธีการใช้ภาษาในหนังสือเรียน ปรากฏชุดความคิดที่แสดงความเป็นชาย ได้แก่ 1) ด้านรูปร่าง หน้าตา สะท้อนให้เห็นชุดความคิดความเป็นชายผ่านการใช้คำบ่งบอกถึงรูปร่างหน้าตาในบทอ่านมีการใช้คำหรือกลุ่มคำที่เน้นย้ำให้ผู้อ่านเห็นว่าตัวละครผู้ชาย ต้องผูกติดอยู่กับความหล่อเหลาผ่านรูปร่างหน้าตาของตัวละคร โดยผ่านกลวิธีทางภาษา ประเภท คำกริยาแสดงสภาพ ได้แก่ “หล่อ” “รูปหล่อ” หรือมีการกล่าวถึง “ความหล่อเหลา” ที่อยู่ภายในโดยใช้ภาพพจน์ประเภทอุปมาอุปไมยเข้ามาเสริมคำให้ผู้อ่านเห็นภาพยิ่งขึ้น ด้วยคำว่า “รูปทอง” 2) ด้านลักษณะนิสัยและพฤติกรรม ส่งเสริมชุดความคิดที่แสดงให้เห็นความเป็นชาย โดยเชื่อมโยงกับบุคลิกลักษณะ ส่งเสริมชุดความคิด “ผู้ชายเป็นเพศที่มีภาวะความเป็นผู้นำ” โดยผ่านกลวิธีทางภาษา ประเภท การใช้คำกริยาแสดงสภาพ เช่น “มีปฏิภาณไหวพริบ”

“ช่วยครูดูแลเพื่อน” “ไม่ทำตัวเด่น” 3) ด้านกิจกรรมหรือหน้าที่ของผู้ชายที่ต้องรับผิดชอบ สื่อให้เห็นกิจกรรมหรือหน้าที่ของผู้ชาย ซึ่งสามารถประกอบสร้างความแตกต่างระหว่างเพศสถานะได้ ได้แก่ 1. กิจกรรมที่ใช้พลังกำลัง เช่น ปลูกมยาง ขุดสระ ทำน้ำหมักชีวภาพ จับปลา และตอกตะปู 2. กิจกรรมเสริมความเป็น “หัวหน้าครอบครัว” ประกอบด้วย การขับยานพาหนะ 3. การประกอบอาชีพ ประกอบด้วย อาจารย์ ส.ส. ข้าราชการ และชาวนา 4. กิจกรรมการบวช และ 5. กิจกรรมอื่น ๆ ประกอบด้วย การละเล่น กีฬา และการเล่นดนตรี

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษา พบประเด็นที่ควรพิจารณา ดังนี้ การปรับปรุงและพัฒนาหนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทยจากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2503-2544 ที่วิสันต์ สุขวิสิทธิ์ (2554) ศึกษา สู่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 สื่อให้เห็นว่าถึงแม้ตัวบทในหนังสือเรียนจะมีการปรับเปลี่ยนตามยุคสมัย ความเหมาะสมของสถานการณ์และสภาพสังคมในปัจจุบัน แต่กลวิธีทางภาษายังคงมีความสัมพันธ์กับชุดความคิดความเป็นหญิงและความเป็นชายบางประการ เช่น การใช้คำกริยาแสดงสภาพของความเป็นหญิงที่ยังผูกติดอยู่กับความสวยงามของรูปร่าง หน้าตา การแสดงอารมณ์ความรู้สึกที่แสดงให้เห็นว่าผู้หญิงเป็นเพศที่อ่อนแอ ลักษณะนิสัยหรือพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นว่าผู้หญิงควรเป็นเพศที่ต้องรักนวลสงวนตัวมากกว่าผู้ชาย หรือแม้แต่กิจกรรม หน้าที่ของผู้หญิงที่ต้องรับผิดชอบ ตัวบทในหนังสือเรียนก็ยังแสดงให้เห็นถึงกิจกรรมที่เสริมบทบาทความเป็น “แม่” หรือ “แม่บ้าน” เช่น การทำงานบ้าน การเลี้ยงดูลูก การทำงานประตืดประตอยต่าง ๆ การใช้คำหรือกลุ่มคำเหล่านี้ล้วนเป็นการผลิตซ้ำชุดความคิดความเป็นหญิงใน อุดมคติของสังคมไทย 2 รูปแบบ คือ ความเป็นหญิงที่สังคมคาดหวัง ต้องเป็นผู้หญิงที่อ่อนโยน ใจดี มีเมตตา เรียบร้อย และความเป็นหญิงที่ดีในอุดมคติ คือ ผู้หญิงที่เป็นกุลสตรี ประพฤติตนในกรอบบรรทัดฐานของสังคมและศีลธรรม และชุดความคิดที่แสดงความเป็นชายบางประการในตัวบทของหนังสือเรียนจากอดีตจนถึงปัจจุบันยังคงถูกกล่าวถึง เช่น การใช้คำหรือกลุ่มคำที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะนิสัย พฤติกรรม ที่ส่งเสริมภาวะความเป็นผู้นำของผู้ชาย รวมถึงการใช้คำแสดงการทำกิจกรรมหรือหน้าที่ของผู้ชายที่ต้องรับผิดชอบ อย่าง กิจกรรมที่เน้นการใช้พลังกำลัง หรือชุดความคิดชายเป็นใหญ่ กำหนดบทบาทให้ผู้หญิงเป็นเพียงผู้รับผลประโยชน์จากการกระทำของผู้ชาย โดยผ่านกลวิธีทางภาษา ประเภท การแสดงความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงกับผู้ชายด้วยโครงสร้างประโยคสะท้อนให้เห็นว่าสังคมไทยไม่ว่าจะผ่านยุคสมัยยังให้ความสำคัญกับความเป็นชายในประเด็นนี้อยู่เสมอ และชุดความคิดอีกประการที่หลักสูตรรายวิชาภาษาไทยมีการผลิตซ้ำ ได้แก่ ชุดความคิดเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของผู้หญิง ปรากฏอาชีพทั้งภาคการเกษตรและข้าราชการ ซึ่งในผู้หญิงล้วนเป็นอาชีพข้าราชการครูเป็นส่วนใหญ่ สะท้อนให้เห็นว่าอาชีพครูถูกขีดเส้นความประพฤติจากสังคมว่าต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับลูกศิษย์ เรียบร้อย พุดจาสุภาพไพเราะน่าฟัง ผู้เรียบเรียงเนื้อหาจึงถ่ายทอดบุคลิกภาพของข้าราชการครูผ่านตัวละครผู้หญิงมากกว่าตัวละครผู้ชายไม่ว่ากาลเวลาจะผ่านยุคสมัยก็ตาม ชุดความคิดที่แสดงความเป็นหญิงและความเป็นชายในปัจจุบัน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ยังมีความแตกต่างจากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2503-2544 เช่น ความเป็นชายผ่านกลวิธีทางภาษาที่สื่อผ่านรูปร่าง หน้าตา ที่ในหลักสูตรเดิมไม่ปรากฏ แสดงให้เห็นว่าสภาพสังคมปัจจุบันมีการให้ความสำคัญกับสิ่งนี้เท่าเทียมความเป็นหญิง หรือการใช้วัจนกรรมผ่านตัวละครผู้ใหญ่ที่อบรมสั่งสอนตัวละครเด็กเกี่ยวกับความเป็นชายตามความคาดหวังของสังคม เช่น ไม่แข่งควิดักและผู้หญิง เพื่อส่งเสริมความเป็นสุภาพบุรุษ สะท้อนให้เห็นว่าสังคมปัจจุบันมีการนำค่านิยมเหล่านี้มาใช้เป็นบรรทัดฐานมากยิ่งขึ้น

การใช้กลวิธีทางภาษาสื่อชุดความคิดความเป็นหญิงและความเป็นชายต่าง ๆ ดังที่กล่าวมา ยังคงถูกผลิตซ้ำเรื่อยมา จากอดีตจนถึงปัจจุบันสอดคล้องกับจิราพัชร ใจเที่ยงธรรม (2556) ศึกษาเกี่ยวกับวาทกรรมเรื่องเพศสภาพและเพศวิถีในตัวบทของหนังสือเรียนวิชาภาษาไทย พบว่า หากกล่าวถึงความเป็นหญิงในหนังสือเรียน ยังปรากฏภาพเหมารวมทางเพศสภาพที่สอดคล้องกับชุดความคิดความเป็นหญิงที่ปรากฏในงานวิจัยนี้เช่นกัน กล่าวคือ 1) ผู้หญิงเป็นเพศที่อ่อนแอ บอบบางต้องได้รับ

การทะนุถนอมจากผู้ชาย และผู้หญิงกับความงามเป็นสิ่งที่คู่กัน 2) ผู้หญิงใช้อารมณ์เป็นหลัก 3) ผู้หญิงมีความละเอียด จากและสอดคล้องกับศศิพิมพ์ ภูระหงษ์ (2565) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษากับภาพตัวแทนเพศสถานะต่าง ๆ ในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานสุศึกษา ชั้นมัธยมศึกษา: การศึกษาตามแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ จากผลการวิจัยพบว่า บทบาทของกลวิธีทางภาษาในการประกอบสร้างและนำเสนอภาพตัวแทนเพศสถานะ สะท้อนให้เห็นชุดความคิดความเป็นหญิงในลักษณะที่ไปทิศทางเดียวกัน ดังนี้ ชุดความคิดเป็นหญิง ได้แก่ 1) ผู้หญิงมีพื้นที่ในบ้าน 2) ผู้หญิงมักแสดงออกทางอารมณ์และความรู้สึก 3) ผู้หญิงสนใจเรื่องความสวยความงามและเหมาะกับงานละเอียดอ่อน 4) ผู้หญิงควรมีกริยามารยาทเรียบร้อย และชุดความคิดความเป็นชาย ได้แก่ 1) ผู้ชายควรเป็นสุภาพบุรุษ 2) ผู้ชายมีความแข็งแรงหรือเหมาะกับงานที่ต้องใช้กำลัง

การศึกษาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าหนังสือเรียนทั้งระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และปรากฏในหนังสือเรียนรายวิชาใดก็ตาม แม้จะมีการปรับปรุง พัฒนาหลักสูตรตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาจากอดีตถึงปัจจุบัน ภาครัฐยังคงใช้ตัวบทอ่านในหนังสือเรียนถ่ายทอดชุดความคิดดั้งเดิม เพื่อส่งเสริมความเป็นหญิงและความเป็นชายตามความคาดหวังของสังคมไทย และเพิ่มเติมชุดความคิดบางประการในการปลูกฝังค่านิยมให้กับผู้เรียนซึ่งอยู่ในวัยแห่งการเรียนรู้ได้ยึดถือและปฏิบัติตามขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมที่ดีงามของไทยต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. งานวิจัยนี้มีขอบเขตการศึกษาในหนังสือเรียน ระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย หากมีการเลือกตัวบทอ่านในระดับชั้นอื่น หรือหนังสือเรียนรายวิชาอื่น เช่น หนังสือเรียนวิชาสุศึกษาและพลศึกษา หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ประกอบด้วย อาจเป็นการเพิ่มขอบเขตของการศึกษากลวิธีทางภาษา หรือสื่อให้เห็นถึงชุดความคิดความเป็นหญิงและความเป็นชายมากยิ่งขึ้น 2. ระหว่างการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยพบชุดความคิดอื่นที่น่าสนใจ เช่น ชุดความคิดเกี่ยวกับเด็กและการเมือง หากสามารถศึกษาในประเด็นเหล่านี้ได้ จะถือเป็นประโยชน์ต่อวงการการศึกษาไทย และอาจสะท้อนให้เห็นความมุ่งหวังในเด็กหรือเยาวชนไทยที่ต้องการให้เป็นของภาครัฐด้วย

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาในการสื่อความเป็นหญิงและความเป็นชายในบทอ่านของหนังสือเรียน พบทั้งสิ้น 10 กลวิธี ได้แก่ 1) การใช้คำศัพท์ 2) การใช้คำแสดงทัศนภาวะ 3) การอ้างถึง 4) การใช้ประโยคแสดงเหตุผล 5) การแสดงความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงกับผู้ชายด้วยโครงสร้างประโยค 6) การซ้ำกระสวนประโยค 7) การใช้กลวิธีทางวาทศิลป์ 8) การใช้วัจนกรรม 9) การใช้ความเชื่อที่มีอยู่ก่อน และ 10) การใช้เสียงที่หลากหลาย และผลการวิเคราะห์ชุดความคิดที่แสดงเพศสถานะความเป็นหญิงและความเป็นชายที่สื่อผ่านกลวิธีทางภาษาในบทอ่านของหนังสือเรียน ได้แก่ 1) ชุดความคิดที่แสดงความเป็นหญิง ประกอบด้วย รูปร่าง หน้าตา, การแต่งกาย, อารมณ์ความรู้สึก, ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม และกิจกรรมหรือหน้าที่ของผู้หญิงที่ต้องรับผิดชอบ 2) ชุดความคิดที่แสดงความเป็นชาย ประกอบด้วย รูปร่าง หน้าตา, ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม และกิจกรรมหรือหน้าที่ของผู้ชายที่ต้องทำ

การศึกษาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าหนังสือเรียนทั้งระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และปรากฏในหนังสือเรียนรายวิชาใดก็ตาม แม้จะมีการปรับปรุง พัฒนาหลักสูตรตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาจากอดีตถึงปัจจุบัน ภาครัฐยังคงใช้ตัวบทอ่านในหนังสือเรียนถ่ายทอดชุดความคิดดั้งเดิม เพื่อส่งเสริมความเป็นหญิงและความเป็นชายตามความคาดหวังของสังคมไทย และเพิ่มเติมชุดความคิดบางประการในการปลูกฝังค่านิยมให้กับผู้เรียนซึ่งอยู่ในวัยแห่งการเรียนรู้ได้ยึดถือและปฏิบัติตามขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมที่ดีงามของไทยต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ เรื่อง บทอ่านในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิต ภาษาพาที ระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย: ความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษาและชุดความคิดที่แสดงเพศสถานะ ซึ่งมีที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตตภา สารพัดนึก ไชยปัญญา ขอบขอบคุณที่ให้คำปรึกษาและให้คำแนะนำตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องในการทำวิจัยครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- จิราพัชร ใจเที่ยงธรรม. (2556). *การวิเคราะห์วาทกรรมเรื่องเพศสภาพและเพศวิถีในหนังสือเรียน วิชาภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปิยธิดา นามโคตร. (2563). *กลวิธีทางภาษาและอุดมการณ์ความเป็นพลเมือง: ศึกษาจากหนังสือเรียนรายวิชาหน้าที่พลเมือง ระดับประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- รังรอง เจียมวิจิตร. (2561). “การศึกษาหนังสือเรียนภาษาไทย ภาษาพาที: ความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ 1 การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12”. *วารสารศิลปศาสตร์*, 18(2), 26-54
- วรภรณ์ แซ่มสนท. (2551). *วิธีคิดเรื่องเพศวิถีของรัฐไทย. มุลินีสร้างความสำเร็จเรื่องสุขภาพผู้หญิง (สคส).*
- วิสันต์ สุขวิสิทธิ์. (2554). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทย ตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2503 – 2544* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศศิพิมพ์ ภูระหงษ์. (2565). *ความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษากับภาพตัวแทนเพศภาวะต่าง ๆ ในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานสุขศึกษา ชั้นมัธยมศึกษา: การศึกษาตามแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์*. [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุมาวัลย์ ชีช้าง. (2555). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในเรื่องเล่าสำหรับเด็กในหนังสือวันเด็กแห่งชาติ พ.ศ. 2523 – 2553*. [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

**ปัจจัยด้านลักษณะงานที่ปฏิบัติ ด้านประสบการณ์ในการทำงานและด้านความผูกพันในงาน
ที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน Generation Z
ในพื้นที่เขตสาทร กรุงเทพมหานคร**

**Job Characteristics, Work Experience, and Job Engagement Factors
Affected to Organizational Engagement of Generation Z
Employees in Sathon District, Bangkok**

หทัยรัตน์ มั่งมุล^{1*} นันทิ สุทธิการณนัย² อัมณณิชา ธัญญะชัยรัตน์³ และ พันชาติ ชนะกุล⁴

¹นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรบริหารธุรกิจ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

²อาจารย์คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

^{3,4}อาจารย์คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

*darkski012@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยด้านลักษณะงานที่ปฏิบัติ ด้านประสบการณ์ในการทำงาน และด้านความผูกพันในงานที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน Generation Z ในพื้นที่เขตสาทร กรุงเทพมหานคร โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างคือ พนักงาน Gen Z มีอายุระหว่าง 18-28 ปี และมีประสบการณ์ทำงานในองค์กรเอกชนในพื้นที่เขตสาทร จำนวน 400 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถาม สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ด้วยวิธี Enter ผลการวิจัย พบว่า 1) ปัจจัยด้านลักษณะงานที่มีผลต่อความผูกพันของพนักงาน Gen Z ในพื้นที่เขตสาทร มี 5 ด้าน ได้แก่ ความเข้าใจในการทำงาน ความอิสระในการทำงาน ความหลากหลายในการทำงาน งานที่มีโอกาสปฏิบัติสัมพันธ์กับผู้อื่น และความคาดหวังที่จะก้าวหน้าในหน้าที่การงาน 2) ปัจจัยด้านประสบการณ์ในงานที่มีผลต่อความผูกพันของพนักงาน Gen Z ในพื้นที่เขตสาทร มี 4 ด้าน ได้แก่ ความรู้สึกว่าตนมีบทบาทและความสำคัญต่อองค์กร ความน่าเชื่อถือขององค์กร ทักษะที่มีต่อเพื่อนร่วมงาน และทัศนคติที่มีต่อองค์กร และ 3) ปัจจัยความผูกพันในงานที่มีผลต่อความผูกพันของพนักงาน Gen Z ในพื้นที่เขตสาทร มี 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความกระตือรือร้น การทุ่มเทอุทิศตน และความจดจ่อใส่ใจ ผลจากการศึกษาครั้งนี้จะสามารถนำไปใช้เพื่อพัฒนาแนวทางในการบริหารพนักงาน Gen Z ให้เข้ากับความต้องการเพื่อลดอัตราการลาออก รักษาบุคลากรที่มีคุณภาพ และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันขององค์กรได้ในระยะยาวต่อไป

คำสำคัญ ลักษณะงาน ประสบการณ์ในงาน ปัจจัยความผูกพันในงาน ความผูกพันของพนักงาน, เจเนอเรชัน Z

Abstract

The aims of this research were to study job characteristics factors, work experience and work engagement factors affected to organizational engagement of Gen Z employees in Sathon District. By using quantitative research from a sample group of Gen Z employees aged 18-28 years and having work experience in organizations in the Sathon area, total 400 people. The sample group was selected using

convenience sampling method. The research tool used was an online questionnaire. The statistics for data analysis included percentage, mean, standard deviation, and multiple regression analysis using the Enter method. The research results found that 1) Factors of job characteristics that affected the engagement of Gen Z employees in Sathon District were 5 aspects: work understanding, work independence, work diversity, the opportunity to interact with others, and expectations for career path. 2) Factors of work experience that affected organizational engagement of Gen Z employees in Sathon District consisted of 4 aspects: feeling that they have a role and importance in the organization, organizational trust, attitudes toward coworkers, and attitudes toward the organization which were significant at 0.05 level. and 3) Factors of work engagement that affected organizational engagement of Gen Z employees in Sathon District consisted of 3 aspects: enthusiasm, dedication, and focus. The results of this study could be used to develop a management approach for Gen Z employees to meet their needs in order to reduce the turnover rate, keep quality personnel, and increase the organization's competitiveness in advance.

keywords : job characteristics job experience job engagement employee engagement generation Z

บทนำ

องค์กรที่สามารถเติบโต และพัฒนาได้อย่างยั่งยืนนั้นจำเป็นต้องอาศัยทรัพยากรบุคคล เนื่องจากทรัพยากรบุคคลเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ อย่างไรก็ตาม แนวคิดของพนักงาน Generation Z ซึ่งเป็นกลุ่มแรงงานที่เกิดระหว่างปี พ.ศ. 2538-2555 ในปัจจุบันมีความแตกต่างจากคนรุ่นก่อน โดยพนักงาน Generation Z ในปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะลาออกจากงานได้ง่าย หากรู้สึกว่าการจ้างงานหรือหน้าที่งานไม่ตอบสนองความต้องการของตนเอง อัตราการลาออกของพนักงาน Generation Z ในองค์กรไทยอยู่ที่ประมาณ 12-15% ต่อปี (สถาบันการมองอนาคตนวัตกรรม, 2564) การรักษากำลังคนที่มีศักยภาพให้คงอยู่กับองค์กรได้จึงเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องให้ความสนใจ โดย Amity Solutions (2023) กล่าวว่า การยอมรับและให้ปฏิกริยาย้อนกลับบ่อย ๆ สามารถช่วยรักษาแรงจูงใจของคนรุ่น Generation Z ได้ดี งานวิจัยยังชี้ให้เห็นว่าองค์กรที่มีวัฒนธรรมการชื่นชมที่เข้มแข็ง มีอัตราการลาออกต่ำกว่าถึง 31% ดังนั้น การให้ข้อเสนอแนะเชิงสร้างสรรค์และการยอมรับผลงานของพนักงานสามารถเพิ่มความพึงพอใจของพนักงานได้อย่างมาก

พนักงาน Generation Z เติบโตมากับเทคโนโลยีดิจิทัล ทำให้พนักงานกลุ่มนี้คาดหวังให้องค์กรใช้เครื่องมือและแพลตฟอร์มที่ทันสมัยเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานและสนับสนุนรูปแบบการทำงานที่ยืดหยุ่น เช่น การทำงานผสมผสานระหว่างที่ทำงานและที่บ้าน (Hybrid Work) หรือการทำงานจากที่ใดก็ได้ (Remote Work) ซึ่งมีผลโดยตรงต่อความผูกพันของพนักงานที่มีต่องาน และความสมดุลระหว่างชีวิตส่วนตัวกับการทำงาน (Work-Life Balance) รายงานของ Deloitte (2023) พบว่า องค์กรที่มีนโยบายการทำงานจากสถานที่ใดก็ได้ (Work-from-Anywhere) รวมถึงการทำงานผสมผสานระหว่างที่ทำงานและที่บ้าน ช่วยลดอัตราการลาออกของพนักงานได้มากถึง 25% พนักงานที่มีความสมดุลระหว่างชีวิตส่วนตัวและการทำงานที่ดีขึ้น มักแสดงออกถึงความผูกพันต่อการทำงานในระดับที่สูงขึ้น นอกจากนี้ คนรุ่น Generation Z ยังให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบต่อสังคม ความโปร่งใส และค่านิยมขององค์กรที่สอดคล้องกับตนเอง องค์กรที่สามารถแสดงความมุ่งมั่นในด้านความยั่งยืน ความหลากหลาย และความเท่าเทียม จึงมีแนวโน้มที่จะดึงดูดและรักษากำลังคนกลุ่มนี้ได้ดียิ่งขึ้น

Schaufeli et al. (2002) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับ การมีส่วนร่วมของพนักงาน (Employee Engagement) ซึ่งหมายถึงสภาวะทางจิตวิทยาเชิงบวกที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน พนักงานที่มี Work Engagement สูงจะรู้สึกมีพลัง ทุกเท และมีสมาธิในการทำงาน ขณะที่ Saks (2006) ได้อธิบายแนวคิด Employee Engagement ซึ่งหมายถึงระดับของความผูกพัน

ทางอารมณ์และพฤติกรรมของพนักงานที่มีต่อองค์กร หากพนักงานมี Employee Engagement สูง พวกเขาจะทำงานอย่างเต็มที่และมีแนวโน้มที่จะอยู่กับองค์กรในระยะยาว นอกจากนี้ สำหรับพนักงาน Generation Z ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อองค์กรมีหลายประการ ได้แก่ Work-Life Balance การได้รับการยอมรับและการให้คุณค่าในที่ทำงาน เส้นทางอาชีพที่ชัดเจน และสภาพแวดล้อมการทำงานที่มีความยืดหยุ่น Allen & Meyer (1990) ได้นำเสนอแนวคิด Three-Component Model of Organizational Commitment ซึ่งแบ่งความผูกพันต่อองค์กรออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ความผูกพันทางอารมณ์ (Affective Commitment) ความผูกพันจากต้นทุนที่ต้องเสียไป (Continuance Commitment) และความผูกพันตามบรรทัดฐานทางศีลธรรม (Normative Commitment) โดยพนักงาน Generation Z มีแนวโน้มที่จะมี Affective Commitment สูงกว่า เนื่องจากพวกเขามองหาสถานที่ทำงานที่ตรงกับค่านิยมและเป้าหมายของตนเอง หากพนักงาน Generation Z มีความผูกพันต่อองค์กรสูง พนักงานจะมีแรงจูงใจในการทำงานและทำงานด้วยความเต็มใจมากกว่าคนที่อยู่เพราะเหตุผลทางการเงินหรือบรรทัดฐานทางสังคม (บงกช ตั้งจิระศิลป์, 2564)

ความสำคัญในเชิงบริบทเขตพื้นที่สาทรเป็นศูนย์กลางทางธุรกิจของกรุงเทพมหานคร มีบริษัทข้ามชาติ สถาบันการเงิน และองค์กรชั้นนำจำนวนมาก ทำให้เป็นแหล่งรวมของบุคลากรที่มีความสามารถ อย่างไรก็ตาม องค์กรในเขตพื้นที่สาทรกำลังเผชิญกับความท้าทายในการดึงดูดและรักษานักงาน Generation Z เนื่องจากพนักงานกลุ่มนี้มีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนงานบ่อยและมีความคาดหวังต่อสภาพแวดล้อมการทำงานที่แตกต่างจากคนรุ่นก่อน (Smart finn, 2024) องค์กรที่ยังใช้แนวทางการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่เหมาะสมกับ Generation ก่อนหน้า อาจไม่สามารถตอบสนองความต้องการของพนักงาน Generation Z ได้ ส่งผลให้เกิดอัตราการลาออกที่สูงและความผูกพันต่อองค์กรต่ำ การปรับกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับพนักงาน Generation Z เช่น การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ยืดหยุ่น การส่งเสริม Work-Life Balance และการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงาน จะช่วยให้องค์กรสามารถรักษามูลค่าบุคลากรที่มีคุณภาพได้ดีขึ้น (บุญยวีร์ สิริมายา, 2567) นอกจากนี้ มีงานศึกษาวิจัยในอดีตที่เกี่ยวข้องกับความผูกพันของพนักงาน อาทิ เพชรวิภา ช่างเก็บ (2566) ได้ศึกษา ปัจจัยที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานบริษัทเอกชน Generation Z ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร ซึ่งพบว่า การที่พนักงานกลุ่ม Generation Z ได้รับการยอมรับนับถือ จากเพื่อนร่วมงานหรือผู้บังคับบัญชา เป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้พนักงานกลุ่ม Gen Z มีความผูกพันต่อองค์กรและเต็มใจทำงานอยู่กับองค์กรต่อไป ด้วยเหตุนี้ การทำความเข้าใจปัจจัยที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กร (Organizational Commitment) ของพนักงาน Generation Z ในเขตพื้นที่สาทรจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาแนวทางในการรักษานักงาน และลดอัตราการลาออก (Turnover Rate) ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพและความมั่นคงขององค์กร

จากข้อมูลดังกล่าว การศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน Generation Z ในเขตพื้นที่สาทรจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สามารถช่วยให้องค์กรเพื่อพัฒนาแนวทางในการบริหารพนักงาน Generation Z ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น การใช้ข้อมูลจากงานวิจัยเพื่อปรับปรุงสภาพแวดล้อมการทำงาน การสร้างโอกาสในการเติบโต และการออกแบบนโยบายที่ตอบโจทย์พนักงานรุ่นใหม่ จะช่วยให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อองค์กรและตัวพนักงานเอง นำไปสู่ความร่วมมือที่แข็งแกร่ง และการเติบโตที่ยั่งยืนขององค์กรในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

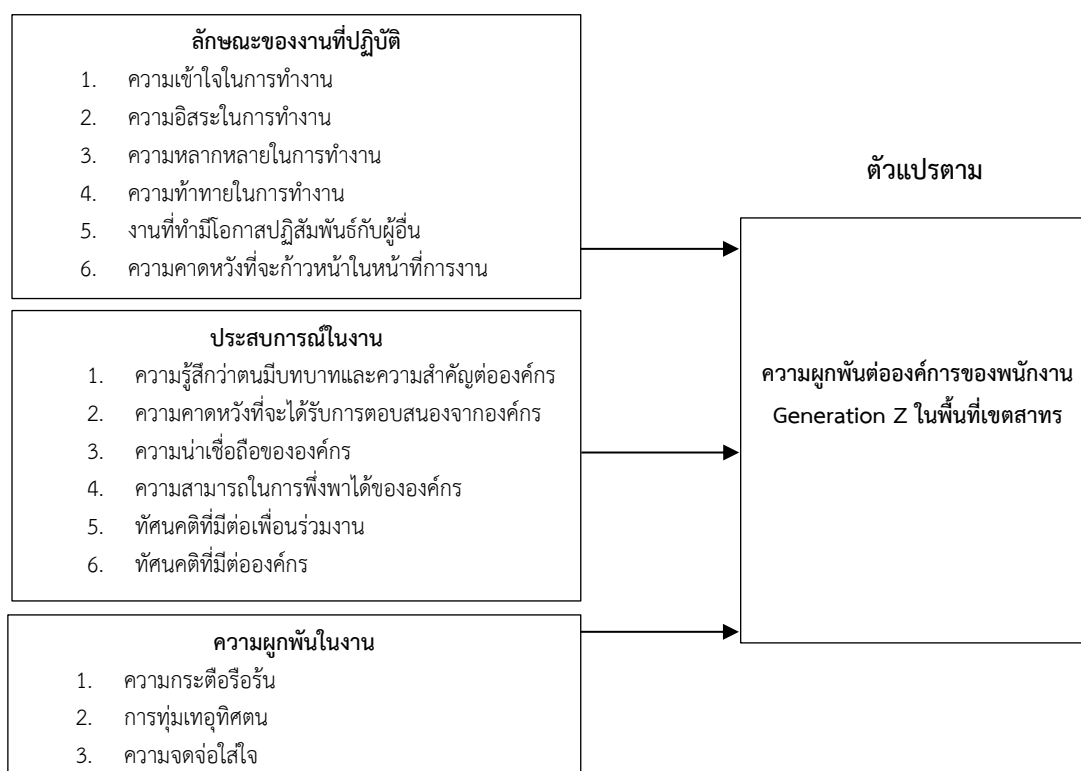
1. เพื่อศึกษาปัจจัยด้านลักษณะของงานที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน Generation Z ในพื้นที่เขตสาทร กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาปัจจัยด้านประสบการณ์ในการทำงานที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน Generation Z ในพื้นที่เขตสาทร กรุงเทพมหานคร

3. เพื่อศึกษาปัจจัยด้านความผูกพันในงานที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน Generation Z ในพื้นที่เขตสาทร กรุงเทพมหานคร

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาปัจจัยด้านลักษณะงานที่ปฏิบัติ ด้านประสบการณ์ในการทำงาน และด้านความผูกพันในงาน ที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน Generation Z ในพื้นที่เขตสาทร กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิด ดังนี้

ตัวแปรอิสระ

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากกรอบแนวคิด ผู้วิจัยกำหนดสมมติฐาน ดังนี้

ลักษณะของงานที่ปฏิบัติ ประสบการณ์ในงาน และความผูกพันในงาน มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน Generation Z ในพื้นที่เขตสาทร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative Research) รูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยมีขอบเขตการศึกษาดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ พนักงาน Generation Z ในองค์กรเอกชนที่ตั้งอยู่ในเขตสาทร ซึ่งมีอายุระหว่าง 18-28 ปี และมีประสบการณ์ทำงานในองค์กรเอกชน 1 ปีขึ้นไป

กลุ่มตัวอย่าง คือ พนักงาน Generation Z ทั่วไป ในพื้นที่เขตสาทร จำนวน 400 คน โดยใช้หลักการคำนวณสูตรของ Krejcie & Morgan (1970) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ในการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม คือ 375 คน แต่เนื่องจากในพื้นที่เขตสาทร เป็นย่านศูนย์กลางธุรกิจของกรุงเทพมหานคร ทำให้เป็นพื้นที่ที่มีการจ้างงานของพนักงาน Generation Z จำนวนมาก ทำให้ผู้วิจัยตัดสินใจเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างมากกว่าจำนวนกลุ่มตัวอย่างจากสูตรที่คำนวณได้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงกำหนดการเก็บตัวอย่างจริง จำนวน 400 คน การสุ่มตัวอย่างในครั้งนี้ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (Convenience Sampling) โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างจากผู้ที่ยินดีให้ข้อมูล

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยเลือกใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งแบบสอบถามนี้จะถูกออกแบบให้ครอบคลุมถึงการวัดปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อความผูกพัน แบ่งออกเป็น 6 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 คำถามคัดกรอง เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการคัดกรองผู้ที่เข้ามาตอบแบบสอบถาม จำนวน 2 ข้อ ได้แก่ (1) ท่านทำงานอยู่ในพื้นที่เขตสาทร ใช่หรือไม่ และ (2) ท่านมีอายุ 18-28 ปี หรือเกิดพ.ศ. 2540-2550 ใช่หรือไม่ ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยด้านลักษณะงาน เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับลักษณะของงานของผู้ตอบแบบสอบถาม มีทั้งหมด 6 หัวข้อและ 18 คำถาม ส่วนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับประสบการณ์ในงาน เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับทัศนคติและความรู้สึกของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อองค์กร มีทั้งหมด 6 หัวข้อและ 18 คำถาม ส่วนที่ 4 แบบสอบถามด้านความผูกพันในงานมีทั้งหมด 3 หัวข้อและ 9 คำถาม ได้แก่ ท่านมีความกระตือรือร้นในงาน ท่านมีการทุ่มเทอุทิศตนเพื่องาน และท่านมีความจดจ่อใส่ใจในงาน ส่วนที่ 5 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยความผูกพันที่พนักงาน Generation Z ในพื้นที่เขตสาทร มีต่อองค์กรมีทั้งหมด 3 หัวข้อและ 16 คำถาม โดยส่วนที่ 2 -5 กำหนดให้ผู้ตอบแบบสอบถามเลือกคำตอบ ตามระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ตามมาตรวัดแบบ Likert (Likert's Scale) กำหนดการให้เป็น 5 ระดับ คือ มากที่สุด (5) มาก (4) ปานกลาง (3) น้อย (2) และน้อยที่สุด (1) และ ส่วนที่ 6 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะความผูกพันต่อองค์กร เป็นแบบสอบถามที่ให้ผู้ตอบแบบสอบถามเสนอความคิดเห็นแบบปลายเปิด (Open Ended) โดยใช้การเขียนเสนอแนะตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม

3. การตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถาม โดยทำการทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยการทดลองใช้ (Try-out) กับผู้ปฏิบัติหน้าที่ตำแหน่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคล ในพื้นที่เขตสาทร จำนวน 40 คน จากนั้นจึงคำนวณค่า Cronbach's Alpha ซึ่งมีค่าโดยภาพรวมเท่ากับ 0.957 แสดงว่า แบบสอบถามมีความเชื่อมั่นสูงและสามารถนำไปเก็บข้อมูลจริงได้

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามผ่านช่องทางออนไลน์ (Google Form) เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับผู้ตอบแบบสอบถามที่อาจไม่มีเวลาหรือต้องการความยืดหยุ่นในการตอบของพนักงาน Generation Z ในพื้นที่เขตสาทร รวมถึงสะดวกต่อผู้วิจัยในการศึกษาและรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาประกอบการทำวิจัย โดยทำการแจกแบบสอบถามผ่านช่องทางออนไลน์ เช่น Line Facebook หรือ Email ผ่านบุคคลที่รู้จักและอยู่ในช่วง Generation Z รวมถึงทำงานในพื้นที่เขตสาทร ซึ่งเป็นพนักงาน Gen Z ทั่วไป ในเขตพื้นที่สาทร จำนวน 400 คน โดยรายละเอียดของแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ชี้แจงและอธิบายวัตถุประสงค์ของคำถามอย่างชัดเจน

5. การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ใช้ในการสรุปลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง เช่น ค่าร้อยละ (Percentage) และความถี่ (Frequency) เพื่อใช้กับข้อมูลประชากรศาสตร์ รวมถึง ค่าเฉลี่ย (Mean) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation, SD) และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ผู้วิจัยใช้ทดสอบสมมติฐานของงานวิจัย โดยใช้การทดสอบความสัมพันธ์ (Correlation Analysis) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ และใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ด้วยวิธี Enter เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กร

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยทางด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยทางด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ

ปัจจัยด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	ระดับความ คิดเห็น
1. ความเข้าใจในการทำงาน	3.91	0.87	มาก
2. ความอิสระในการทำงาน	3.83	0.93	มาก
3. ความหลากหลายในการทำงาน	3.83	0.94	มาก
4. ความท้าทายในการทำงาน	3.75	0.99	มาก
5. งานที่มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น	3.89	0.93	มาก
6. ความคาดหวังที่จะก้าวหน้าในหน้าที่การงาน	3.86	0.94	มาก
ภาพรวม	3.84	0.88	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งเป็นพนักงาน Gen Z ในองค์กรที่ตั้งอยู่ในเขตสาทรมีระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยทางด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.84$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความเข้าใจในการทำงานมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 3.91$) รองลงมาคืองานที่มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ($\bar{X} = 3.89$) ถัดมาคือ ความคาดหวังที่จะก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ($\bar{X} = 3.86$) ถัดมาคือสองด้านที่ค่าเฉลี่ยเท่ากัน คือ ด้านความอิสระในการทำงาน และความหลากหลายในการทำงาน ($\bar{X} = 3.83$) และความท้าทายในการทำงาน ($\bar{X} = 3.75$) ตามลำดับ

2. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านประสบการณ์ในงาน

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยด้านประสบการณ์ในงาน

ปัจจัยด้านประสบการณ์ในงาน ภาพรวม	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	ระดับความ คิดเห็น
1. ความรู้สึกว่าตนมีบทบาทและความสำคัญต่อองค์กร	3.93	0.85	มาก
2. ความคาดหวังที่จะได้รับการตอบสนองจากองค์กร	3.68	0.60	มาก
3. ความน่าเชื่อถือขององค์กร	3.89	0.91	มาก
4. ความสามารถในการพึ่งพาได้ขององค์กร	3.82	0.95	มาก
5. ทัศนคติที่มีต่อเพื่อนร่วมงาน	3.83	0.90	มาก
6. ทัศนคติที่มีต่อองค์กร	3.79	0.97	มาก
ภาพรวม	3.83	0.88	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งเป็นพนักงาน Gen Z ในองค์กรที่ตั้งอยู่ในเขตสาทรมีระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านประสบการณ์ในงาน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.83$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความรู้สึกว่าตนมีบทบาทและความสำคัญต่อองค์กรมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 3.93$) รองลงมาคือความน่าเชื่อถือขององค์กร ($\bar{X} = 3.89$) ถัดมาคือ ทัศนคติที่มีต่อเพื่อนร่วมงาน ($\bar{X} = 3.83$) ความสามารถในการพึ่งพาได้ขององค์กร ($\bar{X} = 3.82$) ทัศนคติที่มีต่อองค์กร ($\bar{X} = 3.79$) และความคาดหวังที่จะได้รับการตอบสนองจากองค์กร ($\bar{X} = 3.68$) ตามลำดับ

3. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยทางความผูกพันในงาน

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยทางความผูกพันในงาน

ปัจจัยทางความผูกพันในงาน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	ระดับความ คิดเห็น
1. ด้านความกระตือรือร้น	3.67	0.64	มาก
2. การทุ่มเทอุทิศตน	3.94	0.82	มาก
3. ความจดจ่อใส่ใจ	3.85	0.91	มาก
ภาพรวม	3.82	0.88	มาก

จากตารางที่ 3 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งเป็นพนักงาน Gen Z ในองค์กรที่ตั้งอยู่ในเขตสาทรมีระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยทางความผูกพันในงานโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.82$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การทุ่มเทอุทิศตนมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X} = 3.94$) รองลงมาคือความจดจ่อใส่ใจ ($\bar{X} = 3.85$) และด้านความกระตือรือร้น ($\bar{X} = 3.67$) ตามลำดับ

4. ผลการวิเคราะห์ความผูกพันต่อองค์การของพนักงาน Gen Z ในพื้นที่เขตสาทร

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยความผูกพันต่อองค์การของพนักงาน Gen Z ในพื้นที่เขตสาทร

ความผูกพันต่อองค์การ	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	ระดับความ คิดเห็น
1. ด้านความรู้สึกรัก	3.80	0.87	มาก
2. ด้านความต่อเนื่อง	3.79	0.91	มาก
3. ด้านบรรทัดฐานทางสังคม	3.75	0.93	มาก
ภาพรวม	3.78	0.88	มาก

จากตารางที่ 4 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งเป็นพนักงาน Gen Z ในองค์กรที่ตั้งอยู่ในเขตสาทรมีระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยความผูกพันต่อองค์การโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.78$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ด้านความรู้สึกรักมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X} = 3.80$) รองลงมาคือด้านความต่อเนื่อง ($\bar{X} = 3.79$) และด้านบรรทัดฐานทางสังคม ($\bar{X} = 3.75$) ตามลำดับ

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์ Multiple Regression ของปัจจัยด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อองค์การของพนักงาน Gen Z ใน พื้นที่เขตสาทร

ตัวแปร	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
ค่าคงที่ (Constant)	0.266	0.083		3.196	0.002*
1. ความเข้าใจในการทำงาน	0.136	0.048	0.135	2.798	0.005*
2. ความอิสระในการทำงาน	0.184	0.052	0.196	3.528	0.000*
3. ความหลากหลายในการทำงาน	0.128	0.055	0.137	2.322	0.021*
4. ความท้าทายในการทำงาน	0.079	0.041	0.089	1.910	0.057

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ตัวแปร	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
ค่าคงที่ (Constant)	0.266	0.083		3.196	0.002*
5. งานที่มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น	0.137	0.052	0.144	2.648	0.008*
6. ความคาดหวังที่จะก้าวหน้าในหน้าที่การงาน	0.249	0.052	0.266	4.828	0.000*
R Square (R^2) = 0.837, Adjusted R Square = 0.835, F = 20.476, Sig = 0.000*					

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 5 พบว่า ปัจจัยด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน Gen Z ใน พื้นที่เขตสาทร ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 มีจำนวน 5 ปัจจัย ได้แก่ ความเข้าใจในการทำงาน ความอิสระในการทำงาน ความหลากหลายในการทำงาน งานที่มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และความคาดหวังที่จะก้าวหน้าในหน้าที่การงาน และเมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์เชิงพหุคูณของการกำหนด Adjusted R Square (R^2) มีค่าเท่ากับ 0.837 หมายความว่า ตัวแปรอิสระคือปัจจัยทางด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ สามารถอธิบาย ความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน Gen Z ใน พื้นที่เขตสาทร ได้ร้อยละ 83.7

ตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์ Multiple Regression ของปัจจัยด้านประสบการณ์ในงานที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน Gen Z ใน พื้นที่เขตสาทร

ตัวแปร	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
ค่าคงที่ (Constant)	0.218	0.086		2.543	0.011*
1. ความรู้สึกรู้ว่าตนมีบทบาทและความสำคัญต่อองค์กร	0.126	0.050	0.122	2.512	0.012*
2. ความคาดหวังที่จะได้รับการตอบสนองจากองค์กร	0.052	0.040	0.061	1.317	0.188
3. ความน่าเชื่อถือขององค์กร	0.300	0.047	0.311	6.333	0.000*
4. ความสามารถในการพึ่งพาได้ขององค์กร	0.047	0.052	0.051	0.912	0.362
5. ทักษะที่มีต่อเพื่อนร่วมงาน	0.183	0.049	0.186	3.691	0.000*
6. ทักษะที่มีต่อองค์กร	0.217	0.053	0.239	4.114	0.000*
R Square (R^2) = 0.849, Adjusted R Square = 0.846, F = 366.952, Sig = 0.000*					

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 6 พบว่า ปัจจัยด้านประสบการณ์ในงานที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน Gen Z ใน พื้นที่เขตสาทร ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 มีจำนวน 4 ปัจจัย ได้แก่ ความรู้สึกรู้ว่าตนมีบทบาทและความสำคัญต่อองค์กร ความน่าเชื่อถือขององค์กร ทักษะที่มีต่อเพื่อนร่วมงาน และทักษะที่มีต่อองค์กร และเมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์เชิงพหุคูณของการกำหนด Adjusted R Square (R^2) มีค่าเท่ากับ 0.849 หมายความว่า ตัวแปรอิสระคือปัจจัยทางด้านประสบการณ์ในงาน สามารถอธิบาย ความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน Gen Z ใน พื้นที่เขตสาทร ได้ร้อยละ 84.9

ตารางที่ 7 ผลการวิเคราะห์ Multiple Regression ของปัจจัยความผูกพันในงานมีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน Gen Z ใน พื้นที่เขตสาทร

ตัวแปร	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
ค่าคงที่ (Constant)	0.201	0.079		2.547	0.011*
1. ด้านความกระตือรือร้น	0.262	0.029	0.318	8.908	0.000*
2. การทุ่มเทอุทิศตน	0.278	0.038	0.260	7.247	0.000*
3. ความจดจ่อใส่ใจ	0.395	0.039	0.409	10.038	0.000*
R Square (R^2) = 0.871, Adjusted R Square = 0.870, F = 894.497, Sig = 0.000*					

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 7 พบว่า ปัจจัยความผูกพันในงานที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน Gen Z ใน พื้นที่เขตสาทร ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 มีจำนวน 3 ปัจจัย ได้แก่ ด้านความกระตือรือร้น การทุ่มเทอุทิศตน และความจดจ่อใส่ใจ และเมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์เชิงพหุคูณของการกำหนด Adjusted R Square (R^2) มีค่าเท่ากับ 0.871 หมายความว่า ตัวแปรอิสระคือปัจจัยทางความผูกพันในงาน สามารถอธิบาย ความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน Gen Z ใน พื้นที่เขตสาทร ได้ร้อยละ 87.1

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาปัจจัยด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ ด้านความเข้าใจในการทำงาน ความอิสระในการทำงาน ความหลากหลายในการทำงาน งานที่ท้าทายโอกาสปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และความคาดหวังที่จะก้าวหน้าในหน้าที่การงาน มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน Gen Z ในพื้นที่เขตสาทร โดยความคาดหวังที่จะก้าวหน้าในหน้าที่การงานเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุดต่อความผูกพันของพนักงาน Gen Z ต่อองค์กร เนื่องจากพนักงานต้องการโอกาสในการปรับเปลี่ยนขึ้นเลื่อนตำแหน่ง กล่าวได้ว่าความสามารถในการเติบโตในสายอาชีพ ถือเป็นสิ่งสำคัญที่พนักงาน Gen Z คาดหวังจากองค์กร ซึ่งการให้โอกาสในการพัฒนาและการเติบโตภายในองค์กรสามารถสร้างแรงจูงใจในการทำงานและกระตุ้นให้พนักงานมีความผูกพันต่อองค์กรมากขึ้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของ มินตรา เงามั่ว (2564) ได้พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันของพนักงาน Gen Z ได้แก่ โอกาสในการพัฒนาอาชีพ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความผูกพัน พนักงาน Gen Z มักมองหาการเติบโตในสายอาชีพและต้องการมีโอกาสนในการพัฒนาทักษะใหม่ ๆ หากองค์กรสามารถเสนอ โปรแกรมการฝึกอบรมหรือโอกาสในการพัฒนาอาชีพ จะช่วยให้พนักงานรู้สึกว่าคุณค่าและได้รับการลงทุนในอนาคต และสอดคล้องกับ ปราโมช ธรรมกรณ์ (2564) ได้พบว่าปัจจัยด้านลักษณะของงาน ด้านความเข้าใจในการทำงาน ด้านลักษณะงานที่หลากหลายและท้าทาย ด้านงานที่ท้าทายโอกาสปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านโอกาสก้าวหน้าในงาน มีผลต่อความผูกพันของพนักงานโดยรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2. ผลการศึกษาปัจจัยด้านประสบการณ์ในงาน ด้านความรู้สึกว่าตนมีบทบาทและความสำคัญต่อองค์กร ความน่าเชื่อถือขององค์กร ทัศนคติที่มีต่อเพื่อนร่วมงาน และทัศนคติที่มีต่อองค์กร มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน Gen Z ในพื้นที่เขตสาทร โดยความน่าเชื่อถือขององค์กร เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุดต่อความผูกพันของพนักงาน Gen Z ต่อองค์กร เนื่องจากการส่งเสริมและสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเสริมสร้างความผูกพันของบุคลากร กล่าวได้ว่า องค์กรที่มีความน่าเชื่อถือและมีวัฒนธรรมที่โปร่งใส จะช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นในหมู่พนักงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพนักงาน Gen Z ซึ่งมักให้ความสำคัญกับความโปร่งใส ความซื่อสัตย์ และความยุติธรรมในที่ทำงาน ความน่าเชื่อถือขององค์กรย่อมส่งผลต่อความผูกพันของพนักงานต่อองค์กร สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Deloitte (2023) ได้ พบว่า พนักงาน Gen Z ให้ความสำคัญกับความยั่งยืนและความหลากหลาย โดยคาดหวังให้องค์กรมีบทบาทในการสร้างผลกระทบเชิงบวกต่อสังคมและ

สิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ พนักงาน Gen Z ยังเลือกองค์กรที่สามารถให้ความมั่นคงและสวัสดิการที่เหมาะสมเป็นเรื่องสำคัญสำหรับพวกเขา

3. ผลการศึกษาปัจจัยความผูกพันในงาน ด้านความกระตือรือร้น การทุ่มเทอุทิศตน และความจดจ่อใส่ใจ มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน Gen Z ในพื้นที่เขตสาทร โดยความจดจ่อใส่ใจเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน Gen Z ในเขตสาทร เนื่องจากการที่พนักงานรู้สึกมีความสุขในขณะที่ทำงานอย่างเต็มศักยภาพ หรือกล่าวได้ว่าการทำงานอย่างมีความสุขและเต็มที่มีผลอย่างมากต่อการเพิ่มความผูกพันของพนักงานกับองค์กร สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Schaufeli et al. (2002) ศึกษาถึงแนวทางการวัดและลักษณะของความผูกพันที่ พนักงานมีต่อองค์กร และผลกระทบที่ความผูกพันมีต่อประสิทธิภาพการทำงานและความพึงพอใจในงาน กล่าวว่า พนักงานที่มีความผูกพันในงานสูงจะรู้สึกมีพลังในการทำงาน มีความมุ่งมั่นในการทำภารกิจต่าง ๆ และมักจะทุ่มเทเวลาและความสนใจในงานของตน นอกจากนี้ยังพบว่าพนักงานที่มีความผูกพันในงานสูงมีแนวโน้มที่จะมีสุขภาพจิตที่ดีขึ้นและมีความสุขในชีวิตการทำงานมากกว่า พนักงานที่มีความผูกพันในงานต่ำ และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ปุณยนิช อำนวยผล (2564) ได้พบว่าความมุ่งมั่นทุ่มเทของพนักงานในการทำงานถือเป็นปัจจัยที่มีผลมากต่อความผูกพันของพนักงาน ในองค์กรพนักงานที่มีความผูกพันสูงมักจะมีความมุ่งมั่นในการทำงาน และสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปผลการวิจัย

ปัจจัยทางด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ ปัจจัยทางด้านประสบการณ์ในงานและปัจจัยทางความผูกพันในงาน ที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน Gen Z ในพื้นที่เขตสาทร โดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) สรุปผลได้ดังนี้

1. ปัจจัยลักษณะของงานที่ปฏิบัติที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน Gen Z ในพื้นที่เขตสาทร ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 มีจำนวน 5 ปัจจัย ได้แก่ ความเข้าใจในการทำงาน ความอิสระในการทำงาน ความหลากหลายในการทำงาน งานที่ทำมีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และความคาดหวังที่จะก้าวหน้าในหน้าที่การงาน

2. ปัจจัยประสบการณ์ในงานที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน Gen Z ใน พื้นที่เขตสาทรที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 มีจำนวน 4 ปัจจัย ได้แก่ ความรู้สึกว่าตนมีบทบาทและความสำคัญต่อองค์กร ความน่าเชื่อถือขององค์กร ทักษะที่มีต่อเพื่อนร่วมงาน และทัศนคติที่มีต่อองค์กร

3. ปัจจัยความผูกพันในงานที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน Gen Z ใน พื้นที่เขตสาทร ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 มีจำนวน 3 ปัจจัย ได้แก่ ด้านความกระตือรือร้น การทุ่มเทอุทิศตน และความจดจ่อใส่ใจ

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. จากผลการศึกษาปัจจัยทางด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ องค์กรควรออกแบบงานให้มีความยืดหยุ่นและหลากหลาย เพื่อเปิดโอกาสให้พนักงานได้ใช้ทักษะและเทคนิคที่หลากหลาย รวมทั้งสามารถนำหลักการและแนวคิดใหม่ ๆ มาประยุกต์ใช้ในงานได้อย่างเหมาะสม

2. จากผลการศึกษาปัจจัยทางประสบการณ์ในงาน ความน่าเชื่อถือขององค์กรเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุดต่อความผูกพันของพนักงาน Gen Z ต่อองค์กร ซึ่งเห็นได้ว่าพนักงานให้ความสำคัญกับการทำงานในองค์กรที่มีความน่าเชื่อถือและมีการสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี ฉะนั้น องค์กรควรมุ่งมั่นที่เสริมสร้างความน่าเชื่อถือขององค์กร เช่น ความโปร่งใสในการบริหารงาน การปฏิบัติตามสัญญา และการรักษามาตรฐานจริยธรรมในการทำงาน เพื่อให้พนักงานรู้สึกมั่นใจและเชื่อมั่นในองค์กร ซึ่งจะช่วยเพิ่มความผูกพันและความทุ่มเทในการทำงาน

3. จากผลการศึกษาปัจจัยทางความผูกพันในงานพบว่าความจดจ่อใส่ใจเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน Gen Z ในเขตสาทร ซึ่งพนักงานให้ความสำคัญกับการที่พนักงานรู้สึกมีความสุขในขณะที่ทำงานอย่างเต็ม

ศักยภาพ ฉะนั้น องค์กรควรสร้างบรรยากาศการทำงานที่ผ่อนคลายและสนุกสนาน โดยการสร้างพื้นที่สำหรับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนร่วมงาน หรือการจัดสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการทำงานร่วมกัน จะช่วยให้พนักงานรู้สึกมีความสุขและเต็มใจที่จะทำงานให้ดีที่สุด

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษาค้นคว้าเน้นไปที่พนักงาน Gen Z ในเขตสาทรเท่านั้น ซึ่งอาจจำกัดการนำไปใช้ในพื้นที่อื่น ๆ จึงควรมีการขยายขอบเขตการศึกษาไปยังพื้นที่อื่น ๆ หรือระดับภูมิภาคอื่น ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายและสามารถนำไปใช้ในการพัฒนากลยุทธ์การบริหารงานที่ครอบคลุมมากขึ้น

2. ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษาโดยใช้วิธีการวิจัยปริมาณเชิงสำรวจ (Survey Research) ดังนั้น ในการศึกษาครั้งถัดไปควรเพิ่มการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึกหรือการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อช่วยให้ได้ข้อมูลที่มีความลึกและเจาะจงมากขึ้น เช่น ความรู้สึกหรือมุมมองของพนักงาน Gen Z ที่อาจไม่ได้แสดงออกมาในแบบสอบถาม

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอแสดงความขอบคุณอย่างสุดซึ้งต่อทุกท่านที่มีส่วนช่วยเหลือและสนับสนุนการทำวิจัย โดยเฉพาะอาจารย์ ดร.นันทิ สุทธิการณัญญ และอาจารย์ ดร. อัมณฉิชา ธัญญะชัยรัตน์ ที่ให้ความกรุณาแนะนำ คำปรึกษาที่เป็นประโยชน์ นอกจากนี้ผู้วิจัย ขอขอบคุณ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย ที่ให้การสนับสนุนด้านวิชาการและทรัพยากรในการศึกษาวิจัย ตลอดจนสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการทำวิจัยให้สำเร็จลุล่วง

เอกสารอ้างอิง

- บงกช ตั้งจิระศิลป์. (2564). *การบริหารทรัพยากรมนุษย์ยุคใหม่: ความผูกพันของพนักงานกับองค์กร*. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บุญยวีร์ สิริมายา. (2567). แนวโน้มตลาดแรงงานของ Generation Z ในประเทศไทย. *วารสารเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ*, 15(1), 78–95.
- ปราโมช ธรรมกรณ์. (2564). การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน กรณีศึกษา : บริษัท แอล เอช มอลล์ แอนด์ โฮเทล จำกัด และบริษัทในเครือ (ส่วนธุรกิจโรงแรม). *วารสารพัฒนารัฐกิจและอุตสาหกรรม*, 1(2), 31–43.
- ปุณณนุช อำนวยผล. (2564). *ความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานบริษัทเอชอาร์แห่งหนึ่งในเขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- เพชรวิภา ช่างเก็บ. (2566). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานบริษัทเอกชน Generation Z ในเขตพื้นที่ กรุงเทพมหานคร* [การค้นคว้าอิสระปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มินตรา เภาแก้ว. (2564). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน GEN Z ในเขตกรุงเทพมหานคร* [การค้นคว้าอิสระปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สถาบันการมองอนาคตนวัตกรรม. (2564). *แนวโน้มอนาคตนวัตกรรมไทย 2030*. ศูนย์วิจัยนโยบายอนาคต.
- อัจฉรา ถวิลไพร, & ทิพย์วรรณ งามศักดิ์. (2565). ปัจจัยทางความผูกพันในงานของพนักงาน Generation Z. *วารสารบริหารทรัพยากรมนุษย์*, 17(2), 100–120.
- Allen, N. J., & Meyer, J. P. (1990). The measurement and antecedents of affective, continuance and normative commitment to the organization. *Journal of Occupational Psychology*, 63(1), 1–18. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8325.1990.tb00506.x>

- Amity Solutions. (2023). *Employee recognition and organizational commitment: How appreciation reduces turnover. Amity HR Insights*. <https://www.amitysolutions.com>
- Deloitte. (2023). *2023 global Generation Z and Millennial survey. Deloitte Insights*. <https://www2.deloitte.com>
- Hewitt Associates. (2003). *Best employers in Asia research: The engagement model*. <http://was4.hewitt.com/Hewitt/about/overview/index.htm>
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607–610. <https://doi.org/10.1177/001316447003000308>
- Saks, A. M. (2006). Antecedents and consequences of employee engagement. *Journal of Managerial Psychology*, 21(7), 600–619. <https://doi.org/10.1108/02683940610690169>
- Schaufeli, W. B., Salanova, M., González-Romá, V., & Bakker, A. B. (2002). The measurement of engagement and burnout: A two sample confirmatory factor analytic approach. *Journal of Happiness Studies*, 3(1), 71–92. <https://doi.org/10.1023/A:1015630930326>
- Smart finn. (2024). *เช็กพิกัด CBD ย่านศูนย์กลางธุรกิจกรุงเทพ ทำเลเหมาะลงทุนอสังหาฯ*. <https://www.smartfinn.co.th/article/cbd-location-for-investment-real-estate>

การศึกษารูปแบบการจัดการพนักงาน การใช้เทคโนโลยีทดแทน และความยั่งยืนในธุรกิจเกษตร :

กรณีศึกษาต้นแบบธุรกิจเกษตรผสมผสานครบวงจรในเขต ภาคเหนือ

In-depth Steady Employee Management Models Replacement

Technologies Agriculture Business Models in Thailand

สิรภาพ ชนะภัย¹ และ เพ็ญฟ้า ปัญญา²

คณะบริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์และการสื่อสาร มหาวิทยาลัยนเรศวร

sirapobc66@nu.ac.th

บทคัดย่อ

ความเป็นมาของบทความ การดำเนินธุรกิจเกษตรผสมผสานครบวงจรในเขตภาคเหนือของประเทศไทยได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดการแรงงานและนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม ความท้าทายที่สำคัญคือ การรักษาบุคลากร การปรับตัวเข้าสู่ยุคเทคโนโลยี และการดำเนินธุรกิจให้มีความยั่งยืนในระยะยาว ซึ่งเป็นประเด็นที่ยังขาดการศึกษาเชิงลึกในเชิงคุณภาพ วัตถุประสงค์ การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาแบบการจัดการพนักงานในธุรกิจเกษตรผสมผสานครบวงจรวิเคราะห์การใช้เทคโนโลยีทดแทนในกระบวนการทำงาน สำรวจแนวทางการดำเนินธุรกิจเพื่อความยั่งยืนในภาคเกษตรกรรม วิธีการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก 30 ราย โดยใช้เครื่องมือหลักคือ 1) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) 3) การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ด้วยคำถามปลายเปิด ซึ่งออกแบบและทดสอบตามขั้นตอนมาตรฐาน ใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ทั้งในด้านข้อมูลและวิธีการรวบรวมข้อมูล เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย

ผลการวิจัย การวิจัยเชิงคุณภาพนี้เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก 30 ราย ผ่านการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม พบว่า การจัดการพนักงาน เน้นระบบเครือญาติและชุมชน โดยใช้ “ทุนทางสังคม” เป็นกลไกสำคัญในการสรรหาและรักษาแรงงาน การใช้เทคโนโลยี มีการนำมาใช้เพื่อลดต้นทุนและเพิ่มประสิทธิภาพ แต่ไม่ถึงขั้นแทนที่แรงงานมนุษย์อย่างสมบูรณ์ โดยยังเน้น “ทุนมนุษย์” เป็นหัวใจหลัก ด้านความยั่งยืน ธุรกิจมุ่งใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า สร้างมูลค่าเพิ่มพัฒนาคุณภาพสินค้า และสร้างความสัมพันธ์ที่มั่นคงกับชุมชนและคู่ค้า ครอบคลุมทั้งเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

สรุปผลลัพธ์ที่ได้ การดำเนินธุรกิจเกษตรที่ประสบความสำเร็จในกรณีศึกษานี้เกิดจากการบริหารจัดการทุนมนุษย์ และทุนทางสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ ควบคู่กับการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม โดยไม่ละทิ้งบริบทของชุมชนและความยั่งยืนในทุกมิติ ข้อเสนอแนะคือการสนับสนุนการพัฒนาสวัสดิการแรงงานที่เหมาะสมกับวิถีชีวิต ส่งเสริมทักษะด้านเทคโนโลยี และดึงดูดคนรุ่นใหม่เข้าสู่ภาคเกษตรกรรมอย่างสร้างสรรค์

คำสำคัญ : การจัดการพนักงาน การใช้เทคโนโลยีทดแทน ความยั่งยืน

Abstract

Background Integrated mixed farming businesses in Northern Thailand have been continuously developing by incorporating labor management and technology to enhance efficiency. However, key challenges remain in retaining personnel, adapting to technological advancements, and ensuring long-term business sustainability. These issues have not been extensively explored through qualitative research.

Objectives This study aims to investigate the employee management practices in integrated mixed farming businesses, analyze the use of substitute technologies in work processes, and explore approaches to sustainable business operations in the agricultural sector. **Methodology** A qualitative research approach was employed, collecting data from 30 key informants through semi-structured interviews, non-participant observations, and document review. The research tools included 1) Document and literature review from relevant academic sources; 2) Non-participant observation to capture environmental and contextual factors; 3) Semi-structured interviews using open-ended questions designed and refined through a systematic process. Data triangulation was applied by cross-verifying information from different sources and methods to enhance the validity and reliability of findings.

Findings The study found that employee management heavily relies on kinship and community networks, where social capital plays a crucial role in recruitment and retention. Technology is adopted primarily to reduce costs and improve efficiency but does not fully replace human labor, emphasizing human capital as the core asset. Regarding sustainability, businesses focus on efficient resource utilization, value addition, quality improvement, and fostering stable relationships with communities and partners, covering economic, social, and environmental dimensions.

Conclusion The success of the integrated mixed farming business in this case study is attributed to the effective management of human and social capital combined with appropriate use of technology, without neglecting community context and sustainability in all aspects. Recommendations include supporting labor welfare aligned with local lifestyles, promoting technological skills, and creatively attracting younger generations into the agricultural sector.

keywords : employee management , substitute technology , sustainability

บทนำ

ภาคเกษตรกรรมเป็นรากฐานสำคัญของเศรษฐกิจไทยและมีบทบาทอย่างยาวนานในการสร้างความมั่นคงทางอาหารและรายได้ของประชาชน แต่ปัจจุบันอาชีพเกษตรกรรมเผชิญกับปัญหาหลายประการที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและความยั่งยืนของภาคเกษตร เช่น ความแตกต่างของรายได้ระหว่างภาคเกษตรและภาคเศรษฐกิจอื่น การลดลงของแรงงานเกษตรอย่างต่อเนื่อง รวมถึงอายุเฉลี่ยของเกษตรกรที่สูงขึ้นและการละทิ้งอาชีพนี้ของคนรุ่นใหม่ที่หันไปทำงานในภาคอุตสาหกรรมและบริการ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2564) นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่รุนแรงยังส่งผลกระทบต่อผลผลิตและระบบนิเวศในภาคเกษตรอย่างมีนัยสำคัญ (IPCC, 2022) ปัญหาเหล่านี้ก่อให้เกิดความท้าทายในการบริหารจัดการแรงงานและการรักษาความยั่งยืนของธุรกิจเกษตร (สุวรรณ, 2563)

ในยุคปัจจุบัน การใช้สื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัลในภาคเกษตรได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวและยกระดับประสิทธิภาพการผลิต โดยเทคโนโลยีที่นำมาใช้ได้แก่ เครื่องจักรกล หุ่นยนต์ โดรน ระบบสารสนเทศ เทคโนโลยีชีวภาพ และระบบจัดการฟาร์มอัจฉริยะ (smart farm) ซึ่งสามารถช่วยลดต้นทุน เพิ่มผลผลิต และรองรับการขาดแคลนแรงงานได้ (ธนพร, 2565; FAO, 2021) การเลือกใช้เทคโนโลยีเหล่านี้มักเน้นที่ความเหมาะสมกับบริบทของธุรกิจเกษตรและการพัฒนาทักษะบุคลากรเพื่อให้สามารถใช้งานเทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพ (กิตติพงษ์, 2564)

งานวิจัยที่ผ่านมาได้ศึกษารูปแบบการจัดการแรงงาน การนำเทคโนโลยีทดแทน และแนวทางการสร้างความยั่งยืนในภาคเกษตรในหลากหลายบริบท เช่น การจัดการแรงงานในฟาร์มผสมผสาน (Chavas et al., 2020) การนำเทคโนโลยีอัตโนมัติเข้ามาใช้ในฟาร์มเกษตร (Klerkx & Rose, 2020) และการพัฒนาความยั่งยืนในระบบเกษตรกรรมแบบครบวงจร (Pretty, 2018)

อย่างไรก็ตาม ยังมีช่องว่างของงานวิจัยในบริบทของธุรกิจเกษตรผสมผสานครบวงจรในภาคเหนือของประเทศไทย ที่มีลักษณะเฉพาะทั้งด้านสภาพภูมิอากาศ วัฒนธรรม และโครงสร้างตลาด (กรมการเกษตร, 2563) ซึ่งจำเป็นต้องมีการศึกษาเชิงลึกเพื่อหาแนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น (อิงค์, 2565) การศึกษารูปแบบการจัดการพนักงาน การใช้เทคโนโลยีทดแทนแรงงาน และแนวทางการสร้างความยั่งยืนในธุรกิจเกษตรผสมผสานครบวงจรในพื้นที่ภาคเหนือ เพื่อช่วยสนับสนุนการพัฒนาธุรกิจเกษตรที่มีประสิทธิภาพและสามารถปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงได้อย่างยั่งยืน อีกทั้งภาคเหนือถือเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพและบทบาทสำคัญในภาคเกษตรของประเทศ จึงเหมาะสมต่อการทำการศึกษาวิจัยเชิงลึกในบริบทนี้ (สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564; วิชัย, 2562) วัตถุประสงค์ของการวิจัย การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการพนักงาน การใช้เทคโนโลยีทดแทน และแนวทางการสร้างความยั่งยืนในธุรกิจเกษตรผสมผสานครบวงจรในเขตภาคเหนือ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษารูปแบบการจัดการพนักงาน การใช้เทคโนโลยีทดแทน และความยั่งยืนในธุรกิจเกษตร : กรณีศึกษาต้นแบบธุรกิจเกษตรผสมผสานครบวงจรในเขตภาคเหนือ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มุ่งศึกษาเชิงลึก เพื่อทำความเข้าใจรูปแบบและแนวทางปฏิบัติที่เกิดขึ้นในธุรกิจเกษตร

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากร คือ ธุรกิจเกษตรผสมผสานครบวงจรในภาคเหนือที่ดำเนินการด้านการผลิต แปรรูป และการตลาด และมีการจ้างงานอย่างเป็นระบบ กลุ่มตัวอย่าง คือ ธุรกิจเกษตรต้นแบบจำนวน 5 แห่งที่ตั้งอยู่ในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย เชียงราย และเพชรบูรณ์ โดยใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากเกณฑ์ ได้แก่ (1) เป็นธุรกิจเกษตรผสมผสาน (2) ดำเนินกิจการมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี (3) จัดทะเบียนอย่างถูกต้องตามกฎหมาย และ (4) มีการจ้างแรงงานในระบบกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) จำนวน 30 ราย ได้แก่ ผู้บริหาร/เจ้าของกิจการ 5 ราย, ผู้จัดการ 5 ราย, พนักงาน 10 ราย, และแรงงาน 10 ราย

2. เครื่องมือวิจัย เครื่องมือหลัก คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ซึ่งพัฒนาจากการศึกษาทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นด้านทรัพยากรมนุษย์ เทคโนโลยีการเกษตร และความยั่งยืนในระบบเกษตร โดยโครงสร้างคำถามครอบคลุม 4 ด้านหลัก ได้แก่ (1) การสรรหาและคัดเลือก (Attracting) (2) การพัฒนา (Developing) (3) การเก็บรักษา (Maintaining) (4) การใช้เทคโนโลยีทดแทนและยั่งยืนในธุรกิจเกษตร

แบบสัมภาษณ์ดังกล่าวได้ผ่านกระบวนการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยการนำไปทดลองใช้ (Try-out) กับผู้ประกอบการจำนวน 5 ราย (ที่ไม่อยู่ในกลุ่มตัวอย่าง) เพื่อประเมินความชัดเจนของถ้อยคำและความสอดคล้องของประเด็น จากนั้นได้ทำการปรับปรุงโดยการรวมคำถามที่มีเนื้อหาใกล้เคียง และเพิ่มเติมคำถามให้ครอบคลุมมากขึ้น

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บข้อมูลโดยใช้เทคนิค 3 รูปแบบ ได้แก่ (1) การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างผู้วิจัย ดำเนินการสัมภาษณ์แบบรายบุคคล ณ สถานที่ดำเนินการของกลุ่มตัวอย่าง โดยนัดหมายล่วงหน้า พร้อมส่งแนวคำถามเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลเตรียมตัวก่อนการสัมภาษณ์ บันทึกข้อมูลด้วยการจดบันทึกภาคสนามและบันทึกเสียง โดยรักษาความลับอย่างเคร่งครัด (2) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมเพื่อเสริมข้อมูลเชิงพฤติกรรมและกระบวนการดำเนินงาน ผู้วิจัยได้สังเกตการณ์การทำงานของบุคลากร โครงสร้างการจัดการ การใช้เทคโนโลยี และลักษณะทางกายภาพของฟาร์ม (3) การศึกษาข้อมูลทุติย

ภูมิบทวนเอกสารทางวิชาการ รายงานวิจัย บทความ วารสาร และแหล่งข้อมูลจากหน่วยงานรัฐ เพื่อใช้ประกอบการตีความ และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลเชิงปฐมภูมิ

4. การวิเคราะห์ข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงแก่นสาระ (Thematic Analysis) ตามแนวทางของ Braun & Clarke (2006) ซึ่งแบ่งออกเป็น 6 ขั้นตอน ได้แก่ (1)ทำความเข้าใจกับข้อมูล (2)สร้างรหัสข้อมูล (Coding) (3)สกัดประเด็นหลัก (Themes) (4)บทวนและจัดกลุ่มประเด็น (5)ตั้งชื่อหัวข้อหลัก (6)สังเคราะห์และจัดทำรายงาน ผลการวิเคราะห์จัดกลุ่มตามวัตถุประสงค์การวิจัยใน 3 มิติได้แก่ (1)รูปแบบการจัดการพนักงาน (การสรรหา พัฒนา และรักษา) (2)การใช้เทคโนโลยีทดแทนในธุรกิจเกษตร (3)แนวทางการยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อคงความน่าเชื่อถือของข้อมูล ผู้วิจัยใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ทั้งในมิติของแหล่งข้อมูล (Data Triangulation) และวิธีการ (Methodological Triangulation)

ผลการวิจัย

การศึกษานี้มุ่งวิเคราะห์รูปแบบการจัดการพนักงาน การใช้เทคโนโลยีทดแทน และแนวทางสู่ความยั่งยืนในธุรกิจเกษตรผสมผสานครบวงจรในเขตภาคเหนือของประเทศไทย โดยสามารถสรุปผลการวิจัยได้ 4 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. การสรรหาและคัดเลือก (Attracting)

ธุรกิจเกษตรในกรณีศึกษามีแนวทางการสรรหาที่อิงกับบริบทท้องถิ่น โดยเน้นการแนะนำจากคนในชุมชน (community referral) และใช้เกณฑ์ “ความใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์” เป็นปัจจัยสำคัญ ซึ่งช่วยลดต้นทุนการสรรหาและเพิ่มอัตราความคงอยู่ของพนักงาน รูปแบบการประเมินความเหมาะสมของผู้สมัครอาศัยการสังเกตพฤติกรรมเบื้องต้น (behavioral traits) การพูดคุยเชิงลึก และการทดลองงานในช่วงสั้น ๆ (trial period) เพื่อประเมินความเข้ากันได้กับวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นความเป็นครอบครัว ความไว้วางใจ และความซื่อสัตย์

2. การพัฒนา (Developing)

พบว่าธุรกิจมีแนวทางการพัฒนาพนักงานในลักษณะ "on-the-job training" และการเรียนรู้แบบไม่เป็นการผ่านการทำงานร่วมกับผู้มีประสบการณ์ โดยมุ่งพัฒนาทักษะใน 3 ด้าน ได้แก่ (1) ทักษะการผลิตและการจัดการฟาร์ม (2) ทักษะการใช้งานเทคโนโลยีพื้นฐาน (เช่น ระบบน้ำ, โปรแกรมจัดการฟาร์ม) (3) ทักษะการสื่อสารและการบริหารงานเบื้องต้น มีการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนความรู้ภายใน และบางแห่งมีการส่งพนักงานเข้าร่วมอบรมจากภาครัฐ/เอกชนเป็นระยะ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning)

3. การเก็บรักษานักงาน (Maintaining)

แนวทางการรักษานักงานใช้แนวคิดแบบองค์รวม (holistic approach) โดยเน้น “สภาพแวดล้อมการทำงานที่เป็นมิตร” (friendly workplace) และความสัมพันธ์เชิงบวก ได้แก่ (1) ให้สวัสดิการพื้นฐาน เช่น อาหารกลางวัน โบนัสรายปี (2) ระบบค่าตอบแทนที่อิงตามความสามารถและผลงาน (merit-based) (3) การเปิดโอกาสให้พนักงานมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในระดับฟาร์ม ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในการสร้างความผูกพัน (organizational commitment) ผ่านการสื่อสารแบบใกล้ชิด ความยืดหยุ่นในการจัดเวลางาน และการรับฟังปัญหาอย่างจริงจัง

4. ด้านการใช้เทคโนโลยีทดแทน และด้านความยั่งยืนของธุรกิจ

การนำเทคโนโลยีมาใช้ในธุรกิจเกษตรผสมผสานยังอยู่ในระดับ “ผู้ช่วยเสริม” (labor-augmenting) ไม่ใช่ “ผู้ทดแทน” (labor-replacing) เทคโนโลยีที่ใช้ ได้แก่ ระบบ IoT ระบบวัดอุณหภูมิ ระบบน้ำอัตโนมัติ เครื่องหยอดเมล็ด โปรแกรมบันทึกข้อมูล และโปรแกรมจัดการแปลงเกษตร

การตัดสินใจเลือกใช้เทคโนโลยีพิจารณาจาก 3 ปัจจัย ได้แก่ (1) ความเหมาะสมกับพื้นที่ (2) ความสามารถของแรงงานในชุมชน (3) ความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจ มุมมองของผู้บริหารส่วนใหญ่ยังเห็นว่าแรงงานคนยังมีบทบาทสำคัญ โดยเฉพาะงานที่ต้องใช้ความละเอียด ความเข้าใจในธรรมชาติ และการตัดสินใจเฉพาะหน้า

ธุรกิจเกษตรในกรณีศึกษาดำเนินตามแนวทาง “เกษตรยั่งยืน” โดยบูรณาการมิติ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ดังนี้ (1) เศรษฐกิจ การผลิตแบบครบวงจร ลดต้นทุนด้วยการใช้ทรัพยากรในฟาร์ม (เช่น ผลิตปุ๋ยใช้เองภายใน) และสร้างมูลค่าเพิ่มผ่านการแปรรูป (2) สังคม การจ้างงานคนในชุมชน การถ่ายทอดองค์ความรู้ การเป็นแหล่งเรียนรู้เกษตรให้กับเยาวชน (3) สิ่งแวดล้อม ลดการใช้สารเคมี ใช้พลังงานหมุนเวียน และมีระบบบำบัดน้ำเสียจากกระบวนการผลิต ทั้งนี้ ความยั่งยืนไม่ได้เป็นเพียงแนวคิด แต่ปรากฏในรูปแบบของกลยุทธ์ธุรกิจและการดำเนินงานจริงที่มีการปรับตัวตามบริบทในแต่ละพื้นที่อย่างเหมาะสม

ตารางที่ 1 แสดงการสรุปประเด็นสำคัญที่ได้จากผลการวิจัย

เรื่อง	บทสรุปข้อมูล
1. การจัดการพนักงาน	
1.1.การสรรหาและคัดเลือก	- เน้นการสรรหาแรงงานคนไทย 100% ผ่านการบอกต่อในชุมชนและช่องทางโซเชียลมีเดีย กระบวนการคัดเลือกไม่ซับซ้อน
	- เน้นการพูดคุยประเมินความเหมาะสมและความเข้ากันได้กับวัฒนธรรมองค์กร
1.2.การพัฒนา	- ผู้บริหารและผู้จัดการมีการฝึกฝนอบรม และอัปเดตความรู้ให้พนักงาน โดยเฉพาะการปรับตัวเข้ากับเทคโนโลยีใหม่ๆ แม้บางคนอาจต้องใช้เวลาปรับตัว แต่ส่วนใหญ่ก็พร้อมเรียนรู้และมองว่าเทคโนโลยีช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น
1.3.การเก็บรักษาพนักงาน	- มีการดูแลพนักงานแบบครอบครัว การให้สวัสดิการที่ดี ค่าตอบแทนที่เป็นธรรม และการรับฟังปัญหาเป็นปัจจัยสำคัญในการรักษาพนักงานไว้ผู้บริหารผู้จัดการพยายาม
	- สร้างแรงจูงใจผ่านการให้โอกาสพัฒนา การให้เกียรติ และการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความผูกพัน ความท้าทายหลักคือการลาออกของพนักงาน และการที่คนรุ่นใหม่ไม่สนใจงานเกษตร
2.การใช้เทคโนโลยีทดแทน	- ธุรกิจมีการนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อลดต้นทุนและเพิ่มประสิทธิภาพเช่น ระบบจัดการข้อมูล ผู้บริหารมองว่าเทคโนโลยีช่วยทุ่นแรง แต่ยังไม่สามารถทดแทนแรงงานมนุษย์ ได้ทั้งหมดในส่วนของผู้จัดการมีการใช้ เทคโนโลยีเพื่อบริหารจัดการพนักงานและติดตามความคืบหน้าของงานพนักงานและแรงงานมีประสิทธิภาพที่ดีกับเทคโนโลยีที่ทำให้งานง่ายขึ้นและเร็วขึ้น
3.ความยั่งยืน	- ในด้านความยั่งยืนธุรกิจมุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ การสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลผลิต การพัฒนาคุณภาพสินค้า และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนและลูกค้า

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการพนักงาน การใช้เทคโนโลยีทดแทน และแนวทางความยั่งยืนในธุรกิจเกษตรผสมผสานครบวงจรในเขตภาคเหนือ แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการปรับตัวของธุรกิจเกษตรรายย่อยต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างแรงงาน เทคโนโลยี และความท้าทายด้านสภาพภูมิอากาศ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2564; IPCC, 2022) โดยสามารถสังเคราะห์ผลได้ 4 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ การสรรหาและคัดเลือก, การพัฒนา, การเก็บรักษาพนักงาน การใช้เทคโนโลยีและความยั่งยืน

1. การสรรหาและคัดเลือกพนักงาน ธุรกิจเกษตรในกรณีศึกษาอาศัยระบบเครือข่ายทางสังคมแบบไม่เป็นทางการในการสรรหาแรงงาน โดยใช้กลไกของชุมชน ความสัมพันธ์ในครอบครัว และการแนะนำแบบปากต่อปาก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด “ทุนทางสังคม” (Social Capital) ของ Putnam (1995) และ Rigg (2006) ที่เน้นบทบาทของเครือข่ายในชนบทต่อการจัดการแรงงาน อย่างไรก็ตาม ระบบดังกล่าวขาดเครื่องมือในการคัดเลือกเชิงประเมินที่เป็นมาตรฐาน เช่น แบบทดสอบทักษะหรือสัมภาษณ์เชิงโครงสร้าง ซึ่งแตกต่างจากภาคอุตสาหกรรมที่เน้นกระบวนการสรรหาอย่างเป็นทางการและวัดผลได้ (Mintzberg, 1980) ทั้งนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับแนวคิด Resource-Based View (Barney, 1991) ซึ่งชี้ว่า “ทรัพยากรมนุษย์” คือปัจจัยสำคัญในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน การสรรหาผ่านระบบไม่เป็นทางการอาจไม่เพียงพอต่อการดึงดูดแรงงานที่มีทักษะเฉพาะทาง โดยเฉพาะในช่วงที่ภาคเกษตรประสบปัญหาขาดแคลนแรงงานรุ่นใหม่ (Schultz, 1961; สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564)

2. การพัฒนาและฝึกอบรมบุคลากร การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในกรณีศึกษานี้เน้นการฝึกอบรมในสถานที่ทำงาน การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง (on-the-job training) และการสอนงานโดยตรงจากผู้มีประสบการณ์ ซึ่งแม้จะไม่มีโครงสร้างการอบรมที่เป็นทางการ แต่สามารถส่งเสริมทักษะพื้นฐานให้พนักงานสามารถปรับตัวได้ดี โดยเฉพาะในบริบทของเทคโนโลยีที่ไม่ซับซ้อนมากนัก แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิด Human Capital (Becker, 1964) และงานของ Noe (2017) ที่เน้นว่าการพัฒนาบุคลากรเป็นกลยุทธ์สำคัญของการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในทุกอุตสาหกรรม แม้บริบทธุรกิจเกษตรจะไม่เน้นการฝึกอบรมในเชิงวิชาการ แต่มีการส่งเสริม “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” ผ่านการทำงานจริงและการปรับตัวกับเครื่องมือใหม่อย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ความขาดแคลนแผนพัฒนาบุคลากรอย่างเป็นทางการ เช่น เส้นทางความก้าวหน้าในอาชีพ (Career Path) หรือระบบประเมินผลความสามารถ อาจเป็นข้อจำกัดต่อการรักษาพนักงานที่มีศักยภาพให้เติบโตภายในองค์กร

3. การเก็บรักษาพนักงาน การรักษาพนักงานในธุรกิจเกษตรผสมผสานในภาคเหนือใช้กลยุทธ์ที่เน้น “ความสัมพันธ์และคุณภาพชีวิต” มากกว่า “ค่าตอบแทนทางการเงิน” เช่น การจัดหาที่พัก อาหารสวัสดิการเบื้องต้น และการเปิดโอกาสให้พนักงานใช้ชีวิตในพื้นที่ชุมชนของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด “ความผูกพันต่อองค์กร” (Organizational Commitment) และ “ความพึงพอใจในงาน” (Job Satisfaction) (Mowday et al., 1979)

แนวทางนี้สามารถลดอัตราการลาออกในระยะสั้นได้ดี โดยเฉพาะในแรงงานที่ให้ความสำคัญกับการใช้ชีวิตแบบเรียบง่ายและสัมพันธ์กับชุมชน อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อจำกัดในการรักษาพนักงานที่มีศักยภาพสูงซึ่งคาดหวังโอกาสความก้าวหน้าและผลตอบแทนที่ชัดเจน เปรียบเทียบกับแนวคิด Herzberg's Two-Factor Theory (1959) พบว่าแรงจูงใจด้าน “ปัจจัยสร้างแรงบันดาลใจ” (Motivators) เช่น การยอมรับ ความก้าวหน้าในอาชีพ ยังมีไม่เด่นชัดในกรณีศึกษานี้ ซึ่งอาจส่งผลต่อประสิทธิภาพในระยะยาว

4. การใช้เทคโนโลยีทดแทนแรงงาน และความยั่งยืนในธุรกิจเกษตร การใช้เทคโนโลยีในกรณีศึกษาถูกออกแบบให้ “เสริมแรงงาน” มากกว่าทดแทนแรงงาน เช่น เครื่องตัดหญ้า เครื่องหว่านข้าว โปรแกรมจัดเก็บข้อมูลการผลิต หรือการใช้โดรนในบางกิจกรรม ซึ่งสอดคล้องกับบริบทเกษตรรายย่อยที่ยังต้องพึ่งพาทุนมนุษย์ควบคู่กัน (Daum et al., 2019; Klerkx & Rose, 2020) แนวทางดังกล่าวแตกต่างจากฟาร์มขนาดใหญ่ในประเทศพัฒนาแล้วที่มีแนวโน้มใช้ระบบอัตโนมัติเต็มรูปแบบ

(Garkava-Bendel et al., 2020) ซึ่งอาจไม่เหมาะสมกับโครงสร้างทางสังคมและทุนของเกษตรกรไทย ดังนั้น การเลือกใช้เทคโนโลยีจึงคำนึงถึงบริบทท้องถิ่นเป็นหลัก (กิตติพงษ์, 2564)

ในภาพรวม ธุรกิจเกษตรในกรณีศึกษามีแนวโน้มมุ่งสู่ความยั่งยืน ทั้งในมิติด้านเศรษฐกิจ (ลดต้นทุน เพิ่มมูลค่า), สังคม (สร้างงานในชุมชน), และสิ่งแวดล้อม (ลดสารเคมี ใช้พลังงานทดแทน) ซึ่งสอดคล้องกับหลักการ Sustainable Agriculture ของ Pretty (1995) และแนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืนของ Brundtland Report (1987)

แม้ว่างานวิจัยจะชี้ให้เห็นถึงรูปแบบที่มีศักยภาพของธุรกิจเกษตรผสมผสานในภาคเหนือ แต่ยังมีข้อจำกัดในการประยุกต์ใช้ในบริบทที่ต่างออกไป เช่น ฟาร์มที่ไม่ใช่ชุมชนดั้งเดิม หรือไม่มีเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็ง นอกจากนี้ ยังขาดการศึกษาทางเศรษฐศาสตร์แรงงานอย่างลึกซึ้งเพื่อประเมินผลกระทบเชิงปริมาณจากการใช้เทคโนโลยี หรือความคุ้มค่าเชิงระบบ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยชี้ให้เห็นว่าธุรกิจเกษตรแบบผสมผสานในภาคเหนือให้ความสำคัญกับการจัดการบุคลากรโดยเน้นการพึ่งพาแรงงานท้องถิ่น การพัฒนาทักษะและความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับเทคโนโลยีใหม่ๆ รวมถึงการสร้างความผูกพันและแรงจูงใจในการทำงานผ่านการดูแลแบบครอบครัวและสวัสดิการที่เหมาะสม แม้จะมีความท้าทายในการรักษาพนักงานและการดึงดูดคนรุ่นใหม่เข้าสู่อาชีพเกษตรกรรมก็ตาม ธุรกิจเหล่านี้ยังคงมุ่งมั่นนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดต้นทุนขณะเดียวกันก็ให้ความสำคัญกับความยั่งยืนผ่านการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนซึ่งสะท้อนถึงการดำเนินงานที่ผสมผสานระหว่างการบริหารจัดการคน เทคโนโลยี และความรับผิดชอบต่อสังคม

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. เชิงนโยบายและการส่งเสริมภาคเกษตร ผลการวิจัยนี้สามารถใช้เป็นฐานข้อมูลในการกำหนดนโยบายและแนวทางสนับสนุนธุรกิจเกษตรขนาดเล็ก-กลาง โดยเน้นการเสริมสร้างทุนมนุษย์ การจ้างงานในท้องถิ่น และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับบริบท

2. เชิงวิชาการและองค์ความรู้ งานวิจัยช่วยเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการในประเด็นการบริหารจัดการแรงงานและเทคโนโลยีในธุรกิจเกษตรผสมผสาน โดยเน้นบริบทเฉพาะของภาคเหนือ ซึ่งมีลักษณะทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจเฉพาะตัว

3. เชิงปฏิบัติสำหรับธุรกิจเกษตร เจ้าของกิจการสามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการวางแผนแรงงาน การออกแบบระบบฝึกอบรม และการเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับทุนมนุษย์ที่มีอยู่ เพื่อลดต้นทุนและเพิ่มประสิทธิภาพในระยะยาว

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการจัดการแรงงานแบบเปรียบเทียบระหว่างธุรกิจเกษตรขนาดเล็ก กลาง และใหญ่ เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างด้านทุนมนุษย์และเทคโนโลยีที่ใช้

2. พัฒนาชุดเครื่องมือประเมิน "ความยั่งยืนของธุรกิจเกษตรผสมผสาน" ที่ครอบคลุมทั้ง 3 มิติ ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

3. ศึกษาพฤติกรรมแรงงานรุ่นใหม่ในภาคเกษตร เพื่อพัฒนาแนวทางการสื่อสารและกลยุทธ์จูงใจที่สอดคล้องกับค่านิยมของคนรุ่นใหม่

4. ศึกษาโมเดลความร่วมมือระหว่างธุรกิจเกษตร ชุมชน และภาคการศึกษา/วิจัย เพื่อเสริมสร้างระบบนิเวศเกษตรแบบยั่งยืนในระดับท้องถิ่น

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงในความกรุณาของ ดร.เฟื่องฟ้า ปัญญา ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้อุดหนุนให้ค่าความเป็นที่ปรึกษา พร้อมทั้งให้คำแนะนำ ชี้แนะแนวทาง และให้ความรู้ทางวิชาการอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งตลอดระยะเวลาในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ และขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการวิทยานิพนธ์อันประกอบไปด้วย ดร.นลินี เหมะประสิทธิ์ กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัตนา สิทธิวัฒน์ กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำ ตรวจสอบเนื้อหา ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องของวิทยานิพนธ์ด้วยความเอาใจใส่และเมตตาจิต จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้อย่างสมบูรณ์และทรงคุณค่าตามหลักวิชาการ

เอกสารอ้างอิง

- กรมการเกษตร. (2563). *รายงานสถานการณ์การเกษตรภาคเหนือ*. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กิตติพงษ์, ว. (2564). การพัฒนาเทคโนโลยีเกษตรสมัยใหม่ในประเทศไทย. *วารสารเทคโนโลยีเกษตร*, 12(3), 45-60.
- จรัส สุวรรณมาลา. (2563). วงจรชีวิตเมือง : เติบโต เสื่อมถอยและเฟื่องฟู. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า*, 18(1), 66-86.
- ไทยพีบีเอส. (2567). หนีจน! เกษตรกรต้องปรับตัว สนค.ชี้ชวานามีหนี้ สวนทางรายรับ. <https://www.thaipbs.or.th/news/content/335643>
- ธนพร, ส. (2565). นวัตกรรมเทคโนโลยีดิจิทัลกับภาคเกษตรไทย. *วารสารนวัตกรรมเกษตร*, 8(2), 22-33.
- ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร. (ม.ป.ป.). *สินเชื่อกายใต้ BCG Model*. https://www.baac.or.th/th/content-product.php?content_id=17331
- น้อย คันชังทอง. (2560). *การจัดหมู่ระบบทศนิยมดิวอี้* (พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขปรับปรุง). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิพนธ์ พัวพงศกร, & กัมพล ปันตะแก้ว. (2566). การตั้งหลักใหม่ภาคเกษตรไทยในอนาคต. *สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย*. <https://tdri.or.th/2023/02/strategy-for-agricultural-growth/>
- นิพนธ์ พัวพงศกร, กัมพล ปันตะแก้ว, & ณัฐธิดา วิวัฒน์วิชา. (2563). *นโยบายเทคโนโลยีการเกษตร 4.0 (Farming 4.0 Policy)*. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- เบญจวรรณ ฤกษ์เกษม. (ม.ป.ป.). *ภายใต้แผนงานยุทธศาสตร์เป้าหมาย (Spearhead) ด้านสังคม แผนงานคนไทย 4.0*. สนับสนุนโดยสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)
- ประชาชาติธุรกิจออนไลน์. (2566, 23 กุมภาพันธ์). Z ในไทย 36% นิยมซื้อผลิตภัณฑ์รักษ์โลก. <https://www.prachachat.net/d-life/news-1211909>
- พระมหากษัตริย์ กิตติโสภณ. (2562). *รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ตามหลักพุทธธรรมผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรมของพระธรรมวิทยากร*. (รายงานการวิจัย). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ภวัต เจียมจิณฉัตร, & จิราพร ว่องไววิริยะ. (2565). *ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับธุรกิจการเกษตรและการเป็นผู้ประกอบการ* (ปรับปรุง พ.ศ. 2565). สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (2554). *การพัฒนานาคนชนบทไทย: ฐานรากที่มั่นคงเพื่อการพัฒนาประเทศไทยอย่างยั่งยืน*. การประชุมวิชาการมหาวิทยาลัยขอนแก่น ประจำปี 2554.
- มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง. (2564). *หลักเกณฑ์การเขียนอ้างอิงและบรรณานุกรม APA (7th Edition)*. <https://psunic.trang.psu.ac.th/psunc/backup2020/download/APAstyle.pdf>

- วิศิรา วิเชียรมณี. (2565). ความรับผิดชอบทางอาญาของแพทย์ กรณีจำเป็นต้องเลือกการรักษาชีวิตผู้ป่วย. ใน ภาวิวัฒน์ สัตยานุรักษ์ (บ.ก.), รายงานการประชุมฉบับสมบูรณ์: การประชุมนิติวิชาการระดับชาติ “กฎหมายกับการพัฒนาที่ยั่งยืน” ครั้งที่ 1 คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. <https://www.chula.ac.th/research-and-resources/proceedings/>
- วิชัย, ท. (2562). ศักยภาพภาคเกษตรภาคเหนือและการพัฒนาอย่างยั่งยืน. วารสารวิจัยเกษตร, 10(1), 77-90.
- ศูนย์พัฒนาธุรกิจเพื่อความยั่งยืน ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. (ม.ป.ป.). ESG และ BCG Model เชื่อมโยงกับความยั่งยืนของธุรกิจอย่างไร. <https://setsustainability.com/libraries/1031/item/-esg-bcg->
- ศูนย์วิเคราะห์เศรษฐกิจ TTB Analytics. (2567). เดือนแรงงานภาคเกษตรหายไปกว่า 4 ล้านคนในรอบ 10 ปี. <https://www.ttbbank.com/th/newsroom/detail/ttba-agricultural-labor-2024>
- สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน). (2567, 20 ตุลาคม). 6 เทรนด์ “AgTech” เปลี่ยนอนาคต “การเกษตร” ไทย. <https://www.nia.or.th/AgTechTrends>
- สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). รายงานเศรษฐกิจและสังคมภาคเหนือ. สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2564). รายงานสถิติแรงงานภาคเกษตร. กระทรวงแรงงาน.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2566). Press release งานแถลงข่าวผลการทำสำมะโนการเกษตร พ.ศ. 2566. https://www.nso.go.th/nsoweb/storage/upload_file/2024/20240111123314_35658.pdf
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2566). หนังสือของครัวเรือนเกษตร ปี 2564. https://www.nso.go.th/nsoweb/nso/motion_graphics_view/tX
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). ภาวะสังคมไทยไตรมาสสี่ และภาพรวม ปี 2566. https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=14786
- สุวรรณ, ก. (2563). ปัญหาแรงงานเกษตรในประเทศไทย. วารสารสังคมศาสตร์, 17(1), 101-118.
- อดิญา อารยพงศ์. (2558). ภาวะโลกร้อนกับผลกระทบต่อภาคเกษตรไทย. หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ. <https://tdri.or.th/2015/02/20150226/>
- อิงค์, น. (2565). การจัดการธุรกิจเกษตรผสมผสานในภาคเหนือของไทย. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Becker, G. S. (1964). *Human capital: A theoretical and empirical analysis, with special reference to education*. Columbia University Press.
- Brundtland, G. H. (1987). *Our common future: Report of the World Commission on Environment and Development*. United Nations.
- Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014). *The second machine age: Work, progress, and prosperity in a time of brilliant technologies*. W. W. Norton & Company.
- Daum, T., Birner, R., & Sereke, S. (2019). Farm mechanization in sub-Saharan Africa: How to make it sustainable. *Food Security*, 11(3), 619–635.
- Garkava-Bendel, L., Sels, L., & Van Looy, B. (2020). The future of farm labor: The impact of automation and artificial intelligence on agricultural employment. *Journal of Agricultural Economics*, 71(2), 333–356.
- Gebbers, R., & Adamchuk, V. I. (2010). Precision agriculture and food security. *Science*, 327(5967), 828–831.

- Gliessman, S. R. (2015). *Agroecology: The ecology of sustainable food systems*. CRC Press.
- Howard, P. H. (2018). *Concentration and power in the food system: Who controls what we eat?*. Bloomsbury Publishing.
- Klerkx, L., & Leeuwis, C. (2008). Matching technology and farm conditions in agricultural innovation systems: An exploratory analysis. *Journal of Agricultural Education and Extension*, 14(1), 1–13.
- Mintzberg, H. (1980). Structure in 5's: A synthesis of the research on organization design. *Management Science*, 26(3), 322–341.
- Mowday, R. T., Steers, R. M., & Porter, L. W. (1979). The measurement of organizational commitment. *Journal of Vocational Behavior*, 14(2), 224–247.
- Noe, R. A. (2017). *Employee training and development*. McGraw-Hill Education.
- Porter, M. E. (1980). *Competitive strategy: Techniques for analyzing industries and competitors*. Free Press.
- Porter, M. E. (1985). *Competitive advantage: Creating and sustaining superior performance*. Free Press.
- Pretty, J. N. (1995). *Regenerating agriculture: Policies and practices for sustainability and self-reliance*. Earthscan.
- Putnam, R. D. (1995). Bowling alone: America's declining social capital. *Journal of Democracy*, 6(1), 65–78.
- RAIN. (2021). *Agroecology vs. climate chaos: Farmers leading the battle in Asia*.
<https://grain.org/en/article/6632-agroecology-vs-climate-chaos-farmers-leading-the-battle-in-asia>
- Rigg, J. (2006). *Southeast Asia: The human geography of transformation*. Routledge.
- Schultz, T. W. (1961). Investment in human capital. *The American Economic Review*, 51(1), 1–17.
- Snell, S. A., & Dean Jr, J. W. (1992). Integrated manufacturing and human resource management: A human capital perspective. *Academy of Management Journal*, 35(3), 671–704.
- Chavas, J.-P., Aliber, M., & Dillon, J. L. (2020). *Farm labor management in diversified agriculture*. *Agricultural Systems*, 180, 102780. <https://doi.org/10.1016/j.agsy.2020.102780>
- FAO. (2021). *Digital technologies in agriculture and rural areas*. Food and Agriculture Organization of the United Nations. <https://www.fao.org>
- IPCC. (2022). *Climate Change 2022: Impacts, Adaptation, and Vulnerability*. Intergovernmental Panel on Climate Change. <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg2/>
- Pretty, J. (2018). *Sustainable agriculture and food systems*. Routledge.
- Klerkx, L., & Rose, D. (2020). *Dealing with the game-changing technologies of Agriculture 4.0: How do we manage diversity and responsibility in food system transition pathways?* *Global Food Security*, 24, 100347. <https://doi.org/10.1016/j.gfs.2019.100347>

“เราพูดคำหยาบ แต่เราไม่ได้สบถ” ผลกระทบของการปฏิวัติวัฒนธรรมและนโยบายส่งลงชนบท

ต่อคนเจนเอ็กซ์ของจีน : กรณีศึกษาจังหวัดกว่างซี ประเทศจีน

“We said “fuck”, but we didn’t swear.” The Impacts of Culture Revolution and

Send-Down Policy on Chinese Gen X : A Case Study of

Guangxi Province of China.

Zicheng Li^{1*} Phitsanu Aphisamacharayothin²

¹Master Degree Student in Social Development Program,

Faculty of Social Sciences, Naresuan University

²Associate Professor, Department of Sociology and Humanities,

Faculty of Social Sciences, Naresuan University

* zichengl65@nu.ac.th

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการศึกษานี้คือเพื่อสำรวจการรับรู้ ความชำนาญในการใช้ และทัศนคติต่อคำหยาบของกลุ่มประชากรรุ่นเจนเนอเรชันเอ็กซ์ (Gen X) ในมณฑลกว่างซี ประเทศจีน และเปรียบเทียบพฤติกรรมการใช้คำหยาบระหว่างรุ่น โดยเน้นการเปรียบเทียบกับกลุ่มเจนเนอเรชันแซด (Gen Z) การวิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อถ่ายทอดภาพสะท้อนทางภาษาของกลุ่ม Gen X ต่อการใช้คำหยาบ ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการศึกษาด้านภาษาศาสตร์สังคมเชิงความแตกต่างระหว่างช่วงวัย (intergenerational sociolinguistics)

กลุ่มตัวอย่าง Gen X ประกอบด้วยผู้เข้าร่วมจำนวน 6 คน (N=6) อายุระหว่าง 45–60 ปี จากชุมชนที่อยู่อาศัยในมณฑลกว่างซี ขณะที่กลุ่มเปรียบเทียบ Gen Z ประกอบด้วยผู้เข้าร่วมจำนวน 10 คน (N=10) อายุระหว่าง 18–25 ปี ผลการศึกษาพบว่า (ก) กลุ่ม Gen X โดยทั่วไปไม่รู้สึกรังเกียจต่อคำหยาบ และตีความการใช้คำหยาบตามบริบท กล่าวคือ คำอย่าง “fuck” อาจไม่ถูกมองว่าเป็นคำรุนแรงหรือหยาบคายเสมอไป (ข) กลุ่ม Gen X ใช้คำหยาบได้อย่างคล่องแคล่ว โดยส่วนใหญ่เกิดจากการได้รับฟังหรือสัมผัสผ่านบริบทต่าง ๆ โดยมิได้เรียนรู้ด้วยความตั้งใจ (ค) กลุ่ม Gen X มักมองว่าการหลีกเลี่ยงการใช้คำหยาบเป็นสัญลักษณ์ของความมีระดับมากกว่าจะเป็นข้อจำกัดทางสังคม

เมื่อเปรียบเทียบกับพฤติกรรมและทัศนคติของกลุ่ม Gen Z การศึกษานี้ได้ให้ภาพสะท้อนของการเปลี่ยนแปลงบรรทัดฐาน ค่านิยม และอุดมการณ์ทางภาษาในสังคมจีนร่วมสมัย อีกทั้งยังขยายความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของประสบการณ์ระหว่างรุ่นและการควบคุมทางภาษาต่อการใช้อาสาหยาบในบริบททางสังคม

คำสำคัญ: การควบคุมทางภาษา บาดแผลทางประวัติศาสตร์ คำหยาบ เจนเนอเรชันเอ็กซ์

Abstract

The purpose of this study was to explore the responses of Generation X (Gen X) in Guangxi Province, China, to the sensitivity, proficiency, and attitudes toward swear words, and to compare how swearing behavior has evolved across generations by contrasting Gen X with Generation Z (Gen Z). Through in-depth interviews, the study provides a vivid portrayal of Gen X’s linguistic responses to swear words, contributing to intergenerational sociolinguistic research.

A total of 6 participants ($N=6$) aged 45–60 from a residential community in Guangxi represented the Gen X group. Additionally, a separate group of 10 participants ($N=10$) aged 18–25 representing Gen Z were interviewed to serve as a comparative reference. The study found that: (a) Gen X is generally not sensitive to swear words, and interprets swearing in a context-dependent manner—frequent usage of words like *fuck* may not be considered offensive; (b) Gen X uses swear words fluently, typically acquired through passive exposure rather than intentional learning; (c) Gen X tends to perceive the avoidance of swearing as a sign of refinement rather than a social limitation.

By comparing these findings with the swearing behaviors and attitudes of Gen Z, the study sheds light on shifting norms, values, and language ideologies in contemporary Chinese society, and contributes to a broader understanding of how linguistic regulation and generational experience shape the use of profane language.

keywords : linguistic regulation, historical trauma, swearing words, generation x

Introduction

Generation X in China, born between 1965 and 1980, was shaped by the Cultural Revolution and the Send-Down Policy, where swearing was normalized as a tool of verbal violence, social survival, and political expression (Jackson & Hogg, 2010; Wang, 2004; Zhang, 2013; Yan, 2019; Pan, 2005). Words like "fuck" (操你妈) became part of revolutionary discourse, especially among youth, including schoolgirls (Wang, 2004). Unlike younger generations who may view such language as offensive, Gen X sees swearing as a byproduct of their turbulent formative years. These linguistic habits reflect not low civility, but deeply embedded survival strategies from politically charged environments (McEnery, 2004; Mannheim, 1952).

The purpose of this study is not to express whether it is right or wrong for people to use swearing words, but to try to understand the feeling of the use of swear words by Gen X to contrast with subsequent research on more new generations. The study explores 4 core questions:

- (a) What is Guangxi, China's Gen X's sensitivity to swearing words?
- (b) How proficient is Gen X in Guangxi, China in using swear words?
- (c) What is Gen X's attitude toward the use of swear words?

Literature Review

Generation Theory

This study applies generational theory to explore how major sociopolitical movements—the Cultural Revolution and the Send-Down Policy—shaped Generation X during their formative years, embedding lasting worldviews and social assumptions (Mannheim, 1952). While individuals within a generation differ (Steinerowska-Streb, 2016), shared historical experiences can produce common behavioral traits, offering insight into intergenerational differences (Dolot, 2018; Pilcher, 1994).

The Cultural Revolution & Send – Down Policy

Guangxi Province witnessed the most extreme violence during the Cultural Revolution, including mass killings and cannibalism—over 10,000 were killed in Guilin’s “August 20 Incident” alone (Zhao, 2016; Sutton, 1995; CK, 2016). Despite official calls for “Words struggle,” verbal abuse became normalized, with swear words like *tā mā de* becoming emblematic of Red Guard rhetoric.

The following is the content of a big-character poster posted by the Red Guards in the bedroom of a victim during the Cultural Revolution: “**狗恶霸，下毒蛇、你他妈的听着，你再敢骑在劳动人民头上耀武威，我们抽你的狗筋，挖你的狗心，砍你的狗头。你他妈的别妄想东山再起，我们要断你的孙，绝你的种，砸你个稀巴烂。**” (*Dog bully, Bian poisonous snake, you fucking listen, if you dare to show off your power by riding on the heads of working people again, we will whip you I'll dig out your dog's tendons, dig out your dog's heart, and chop off your dog's head. Don't fucking think about coming back again, we will cut off your grandchildren, destroy your seeds – makes you cannot pregnant anymore, and smash you to pieces.*) During the revolution, swear words were used frequently. “Fuck (**操你妈**)” began to be commonly used in schools as a “revolutionary” style at that time, and later became one of the characteristics of the Red Guard language (Y. Wang 2004).

Under the Send-Down Policy, about two-thirds of urban youth were sent to the countryside (Zhou & Hou, 1999), where they encountered harsh conditions, exclusion, and vulgar rural speech. Disillusionment led many to seek return to the cities by any means—some even through coerced sexual exchanges (Bonnin, 2013). These morally destabilizing experiences fostered a lasting belief that social survival required moral compromise (Pan, 2009).

Swearing Words

Not swearing is often seen as a good trait, and country folk are often thought to be more likely to swear than city dwellers. (Fägersten, 2012) People are more likely to swear when they are relaxed. Swear words are often associated with taboos, and the more people hear a swear word, the weaker its power becomes. (Wajnryb, 2005) People nowadays may have to say fuck a thousand times to achieve the same effect as people in the past said fuck. If people use euphemisms instead of swearing words, then the euphemisms used must be widely used to achieve the effect. (Fairman, 2009)

Methodology

Participants were selected using purposive sampling to ensure relevance to the study’s objectives. The selection criteria focused on individuals belonging to Generation X (born between 1965 and 1980) who had lived through major socio-political shifts in China and were currently residing in Guangxi province. The urban residential compound was chosen for accessibility and for its relatively high concentration of individuals with shared generational characteristics but with diverse regional backgrounds.

The study collected complete interviews from 6 Gen X participants ($N = 6$), with 3 male and 3 female, born approximately between the 1960s and 1980s. Though conducted in a single urban community in Guangxi, the study involved participants with diverse backgrounds, many of whom were from the other

cities before they settled down this community. The Gen Z comparison group consisted of 10 participants (N=10), including 6 females and 4 males, aged 18–25. While most participants were from Guilin (n=8), one female participant was from Liuzhou (central Guangxi), and one male participant was from Qinzhou (southern Guangxi).

Semi-structured face-to-face open-ended questions interviews served as the primary data collection tool, focusing on participants' experiences, perceptions, and attitudes related to language use, cultural values, and intergenerational communication.

The qualitative data from the semi-structured interviews on Generation X's attitudes, sensitivity, and proficiency regarding swearing words—as well as their observations on intergenerational language differences—were analyzed using content analysis. Non-verbal cues and observed emotional responses recorded in field notes were also integrated into the analysis to enrich interpretation and provide contextual depth.

Results

(a) *Gen X is not sensitive to swearing words.*

Gen X generally shows low sensitivity to swearing, often failing to recognize swear words even when it is present. Their recollections of big-character posters lacking swear words—despite historical evidence to the contrary—further suggest that such language was normalized to the extent that it went unnoticed.

According to one participant (Gen X Female born in 1967), “We read a lot of big-character posters. ...I have become accustomed to seeing these things ... There may not be any swear words (on the big character post), but “peel off your skin and pull out your tendons” will be heard frequently. (我们看大字报就看的多了。.....这些已经看的习以为常了.....脏话不一定有，但是“扒你的皮、抽你的筋”是肯定会经常有的。)”

According to one participant (Gen X Female born in 1979), “I'm not very sensitive. I don't mind hearing it, and it doesn't make me uncomfortable. (我不敏感，听到了也没什么感觉，也不会不舒服。)”

But the participants also report that they would still feel disgusted and uncomfortable when the other party used to swear words too frequently or when the emotions were particularly intense.

However, 1 respondent (Gen X Male born in 1962) told the researcher that he was very sensitive to swearing. This respondent claimed that he never swears even not be angry. “I'm someone who never gets angry. (我这样的人从来都不会愤怒的。)” (Gen X Male born in 1962).

It is understandable that some cases are different from other cases, even within the same generation, personal traits and values can vary widely. The generational lens just offers a useful tool to observe patterns of behavior shaped by shared historical experiences.

Interview responses show that participants largely judge whether a word is offensive based on context and emotional tone rather than the literal word itself.

According to one participant (Gen X Male born in 1965), "... Like those people in the factory now, the first sentence is: "Fuck you, bring a tool here." "Fuck you, what are you doing with this?" ... But they are just joking, not swearing. (像现在工厂里面那些人，第一句就是：“操你妈的拿个工具过来。” “操你妈的你拿这个干什么？”，他们已经说的很频繁了，以至于正常说话都不会说。但像这种只是说开玩笑，就不算脏话。)”

However, Gen X would be very sensitive about words involving sexual organs, not only defining them as swear words, but also feeling uncomfortable. "Although we were very harsh in our speech, we would not curse people so bluntly (not use words that contains sexual organs)." - Gen X Female born in 1967.

This may be largely due to the desensitization of Gen X toward swear words as a result of two major socio-cultural campaigns they lived through. Both Gen X and Gen Z participants generally agreed that Gen X uses swear words more frequently. Among the Gen X group, five out of six participants (N=6) stated that people today speak more civilly and rarely use swear words. The remaining participant felt there was little difference.

"Fewer people use swear words nowadays. Especially among the younger generations like those born in the 1990s and 2000s, the use of swear words is becoming increasingly rare. In our generation, swearing was more common. (现在说脏话的人少了。特别是年轻人像90后、00后说脏话越来越少了。我们那一代人说脏话的人多一些)" — Gen X female, born in 1979.

This same participant also mentioned that her own child (a member of Gen Z) is highly sensitive to swear words:

"My child is very sensitive. When she was younger, she would slap someone's mouth if she heard swear words. Now that she's older, she verbally reminds me if I swear. Sometimes, if I speak too loudly in public, she'll tug on my sleeve and say, 'Keep your voice down, mind your image.' ... I think people born in the 1990s and 2000s are especially polite — particularly those born after 2000. The post-90s can still be a bit mischievous, but I really like the post-2000s. (我的孩子很敏感。在小的时候她听到脏话会“打嘴巴”，现在长大了还会口头提醒我。有时候在公共场所说话太大声了她都会扯我衣服说“小声一点，小声一点，注意形象。”.....我觉得90后和00后特别懂礼貌，特别是00后，90后还调皮一些。我特别喜欢00后。)" — Gen X female, born in 1979.

Among the Gen Z participants, seven out of ten believed that Gen X uses swear words more frequently, while the remaining three either reported having little contact with Gen X or felt there was no significant difference. One participant, a Gen Z female born in 2001, offered a vivid and extreme example:

"Older generations (Gen X) definitely swear more. I would say those around their 50s and 60s tend to swear a lot — like, almost every sentence includes a swear word. It's as if they can't even speak properly without swearing. ... And in my neighborhood, there's someone who just sits on the stairs and swears all day — every sentence is filled with swear words. She can just swear to the air. Everyone thinks she has mental health issues. (肯定老一辈人讲脏话多呀。就是要说的话我会觉得是五六十

岁左右那种,会讲的脏话比较多。甚至是每一句话都会带,带脏话,带脏字,没有脏话,话都说不下去那种。... ..而且我小区是有那种坐在楼梯到骂一天奶奶的。就是坐在楼梯口纯骂(每一句话都是脏话)。就骂空气(对着空气谩骂)。大家都觉得他精神有问题。)” —Gen Z FM 19912-1

(b) *Gen X uses swearing fluently, not through deliberate learning but via passive exposure in everyday contexts.*

In a hypothetical provocation scenario, male participants—many of whom experienced the Cultural Revolution—tended to suppress swearing, while female participants, shaped more by the later Send-Down Policy, were more verbally reactive. This gendered divergence likely reflects differences in socialization and historical experience. The female participants all said they would curse back with swear words. “If that happens, I will curse back at them. “Are you in a hurry to reincarnate?” I will also swear them loudly and fiercely (“你想死啊?”.....我不会用文明的话,这口气我要出的,他都这样说了,我不会再考虑文明了。)” - Gen X Female born in 1979.

When asked whether they had ever intentionally learned swear words, 4 participants emphasized that such language felt “natural”. They explained that the words seemed to come out instinctively, as if innate, without any need for deliberate learning.

According to one participant (Gen X Male born in 1979), “As long as I get angry to a certain degree, this kind of language will come out of my mouth, just like a volcano erupting, it will come out very quickly, there is no need to practice at all. (只要是到了愤怒到了一定程度,这类的语言就会脱口而出,就像火山喷发一样,很快就说出来了,根本不需要练习。)”

According to one participant (Gen X Female born in 1980), “There is no need to learn this. When someone scolds me, the words suddenly come out. There is no need to practice them. (这是不用学的。当对方骂我的时候,那些词汇突然之间就出来了,根本不需要练习。)”

(c) *Gen X tends to regard the absence of such language as a mark of refinement rather than a social disadvantage.*

In this study, 5 participants disagree that refraining from swearing is viewed not as a weakness, but as a conscious expression of self-control, respect, and personal refinement.

“No. Young people not swearing just means they have personality. I like young people like this, they are very polite... There are no people who don't swear ... Just like washing dishes, everyone can swear, it's a necessary skill.” - Gen X Female born in 1979

Discussion

This research is part of the thesis titled ‘The Impacts of Linguistic Regulation in School for Civility on Chinese Gen Zs Communication with Gen X- -A Case Study of Guangxi Province of China’, submitted in partial fulfillment of the requirements for the Master of Arts Program in Social Development, Department of Sociology and Anthropology, Naresuan University.

Summary

This study finds that Generation X shows low sensitivity to swear words, shaped by formative experiences during the Cultural Revolution and the Send-Down Policy (Pan, 2009). Swearing is viewed as context-dependent and emotionally neutral unless overtly aggressive or sexual. Their habits stem from passive exposure rather than deliberate learning (Fairman, 2009; Wajnryb, 2005). Gen X value linguistic restraint as a sign of refinement. These findings underscore how sociohistorical conditions shape generational language use (Mannheim, 1952; Dolot, 2018; Steinerowska-Streb, 2016).

To improve intergenerational communication, especially between Gen X and Gen Z, it's essential to recognize that Gen X's swearing reflects sociopolitical conditioning rather than deliberate aggression. Educational and communicative strategies should emphasize empathy and contextual understanding rather than judgment of language use.

Acknowledgement

This research article is part of the thesis titled 'The Impacts of Linguistic Regulation in School for Civility on Chinese Gen Zs Communication with Gen X - A Case Study of Guangxi Province of China', submitted in partial fulfillment of the requirements for the Master of Arts Program in Social Development, Department of Sociology and Anthropology, Faculty of Social Sciences, Naresuan University.

References

- Bonnin, M. (2013). *The Lost Generation: The Rustication of China's Educated Youth (1968–1980)*. The Chinese University of Hong Kong Press.
- CK. (2016, April 28). *Man Becomes a Beast—Song Yongyi on Man Eating Man in Guangxi during the Cultural Revolution*. Radio Free Asia.
<https://www.rfa.org/mandarin/yataibaodao/zhengzhi/ck-04282016105141.html>
- Dolot, A. (2018). The Characteristics of Generation Z. *E-Mentor*, 74(2), 44–50.
- Fägersten, K. B. (2012). *Who's Swearing Now? The Social Aspects of Conversational Swearing*. Cambridge Scholars Publishing.
- Fairman, C. (2009). *Fuck: Word Taboo and Protecting our First Amendment Liberties*. Sphinx Publishing.
- Jackson, R. L., & Hogg, M. A. (2010). *Encyclopedia of Identity*. SAGE.
- Mannheim, K. (1952). *Essays on the Sociology of Knowledge*. Routledge.
- McEnery, T. (2004). *Swearing in English: Bad Language, Purity and Power from 1586 to the Present*. Routledge.
- Pan, X. (2005). Re-evaluation of the Upper Mountain and Lower Countryside Movement—A Sociological Study. *Sociological Research*, 154–181.

- Pan, X. (2009). *The Lost Generation: China's Uplanding Movement*. The Chinese University of Hong Kong Press.
- Pilcher, J. (1994). Mannheim's Sociology of Generations: An Undervalued Legacy. *The British Journal of Sociology*, 45(3), 481–495. <https://doi.org/10.2307/591659>
- Steinerowska-Streb, I. (2016). *Effective Motivation of Multi-generation Teams—Presentation of own Research Results*.
- Sutton, D. S. (1995). Consuming Counterrevolution: The Ritual and Culture of Cannibalism in Wuxuan, Guangxi, China, May to July 1968. *Comparative Studies in Society and History*, 37(1), 136–172.
- Wajnryb, R. (2005). *Expletive Deleted: A Good Look at Bad Language*. Simon and Schuster.
- Wang, Y. (2004). *Victims of The Cultural Revolution: An Investigative Account of Persecution, Imprisonment and Murder* (Chu ban). Open Magazine.
- Yan, L. (2019, December 7). *I was involved in dealing with the legacy of the Cultural Revolution in Guangxi*.
<https://web.archive.org/web/20191207031844/http://www.yhcqw.com/34/8938.html>
- Zhang, M. (2013, March 5). Do not reflect on the “Cultural Revolution” society, is a cannibalistic tribe. *People's Daily Online*.
<https://web.archive.org/web/20200321042229/http://history.people.com.cn/n/2013/0305/c200623-20680503-2.html>
- Zhao Y. (2016, November 5). *On the killing and cannibalism of Guangxi in the Cultural Revolution*. <https://www.rfi.fr/cn/%E4%B8%AD%E5%9B%BD/20161105-%E5%85%B3%E4%BA%8E%E5%B9%BF%E8%A5%BF%E6%96%87%E9%9D%A9%E4%B8%AD%E7%9A%84%E6%9D%80%E4%BA%BA%E5%90%83%E4%BA%BA%E4%BA%8B%E4%BB%B6>
- Zhou, X., & Hou, L. (1999). Children of the Cultural Revolution: The State and the Life Course in the People's Republic of China. *American Sociological Review*, 64(1), 12–36.
<https://doi.org/10.2307/2657275>

ปัจจัยการพัฒนาทางเท้าให้เอื้อต่อการท่องเที่ยวจากประสบการณ์เดินเท้า ของนักท่องเที่ยวชาวไทยในเขตคูเมืองชั้นในจังหวัดเชียงใหม่

Pedestrian Development Factors to Support Tourism Based on the Walking Experience of Thai Tourists in Chiang Mai's Inner Moat Area

ศรัณย์ หุ่นดี^{1*} นิกม มหาวาน² วิทยา ดวงธิดา³ พันธุ์ระวี กองบุญเทียม⁴

^{1,2,3,4}หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้

* MJU6519302001@mju.ac.th

บทคัดย่อ

เขตคูเมืองชั้นในของจังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวที่สำคัญของภาคเหนือแต่โครงสร้างพื้นฐานของทางเท้ายังไม่ตอบสนองต่อความสะดวกและความปลอดภัยของผู้ใช้ งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ประสบการณ์เดินเท้าของนักท่องเที่ยวชาวไทยในเขตคูเมืองชั้นใน โดยพิจารณาจากปัจจัยด้านโครงสร้างพื้นฐาน ความปลอดภัย และสิ่งอำนวยความสะดวก และ (2) มุ่งเน้นการระบุปัญหาและจุดอ่อนของทางเท้าในเชียงใหม่ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาทางเท้าให้สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 151 คน โดยผลการศึกษาพบว่าทางเท้ายังมีปัญหาในด้านความกว้าง คุณภาพพื้นผิว และสิ่งกีดขวางต่าง ๆ ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญกับการออกแบบทางเท้าให้รองรับผู้พิการ มีทางลาด ราวจับ ระบบไฟส่องสว่าง และพื้นทางที่เรียบเสมอกัน หากไม่มีการพัฒนาอย่างจริงจัง นักท่องเที่ยวจะมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนไปใช้ยานพาหนะส่วนตัวเพิ่มขึ้น ภาครัฐควรมีบทบาทสำคัญในการจัดสรรงบประมาณและส่งเสริมการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเดินเท้าอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ : ทางเดินเท้า เมืองเก่าเชียงใหม่ โครงสร้างพื้นฐาน การท่องเที่ยว ความปลอดภัย

Abstract

The inner moat area of Chiang Mai Province is a major center of history, culture, and tourism in Northern Thailand. However, the existing sidewalk infrastructure does not adequately support the convenience and safety of users. This study aims to (1) collect data and analyze the walking experiences of Thai tourists in the inner moat area by considering factors such as infrastructure, safety, and public facilities, and (2) identify problems and weaknesses of sidewalks in Chiang Mai as foundational information for developing sidewalks that meet the needs of tourists. Data were collected through questionnaires from a sample of 151 respondents. The findings reveal that sidewalks still face issues regarding insufficient width, poor surface quality, and various obstructions. Respondents emphasized the importance of designing sidewalks that accommodate people with disabilities, including features such as ramps, handrails, lighting systems, and even pavement. Without serious development, tourists are likely to shift toward using private vehicles. Therefore, the government should play a significant role in budget allocation and actively promote continuous development of pedestrian infrastructure.

keywords : sidewalks, Chiang mai old city, infrastructure, tourism, safety

บทนำ

เขตคูเมืองชั้นในของเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวของจังหวัด ซึ่งรายล้อมไปด้วยสถานที่สำคัญ เช่น วัดพระสิงห์ วัดเจดีย์หลวง และประตูท่าแพ ส่งผลให้พื้นที่นี้เป็นจุดหมายหลักของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ นักท่องเที่ยวจำนวนมากนิยมเดินเท้าเพื่อสัมผัสบรรยากาศของเมืองและชุมชน อย่างไรก็ตาม แม้ว่าเขตคูเมืองชั้นในจะมีลักษณะกายภาพที่เอื้อต่อการเดินเท้า แต่คุณภาพของทางเท้ายังคงเป็นปัญหาที่ส่งผลต่อประสบการณ์ของผู้ใช้ (The Urbanis, 2023) โดยเฉพาะปัญหาพื้นผิวแตกร้าว ชำรุด และทรุดตัว ซึ่งเพิ่มความเสี่ยงต่ออุบัติเหตุ โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝนที่มักเกิดน้ำขังและทำให้พื้นลื่น (Thairath, 2024)

อีกทั้ง ทางเท้าหลายจุดยังมีสิ่งกีดขวาง เช่น ป้ายโฆษณา เสาไฟฟ้า หรือสิ่งปลูกสร้างล้ำเข้าไปในพื้นที่สัญจร ทำให้ทางเท้าแคบลงและไม่สะดวกสำหรับการใช้งาน (The Matter, 2020) ปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยและความสะดวกของนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ใช้งานหลักของพื้นที่ โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุและผู้พิการ ซึ่งมักประสบปัญหาในการเข้าถึง เนื่องจากขาดสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ทางลาดหรือทางเดินที่มีระดับสม่ำเสมอ (Chiang Mai City Development, 2023)

ในบริบทของจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีเป้าหมายพัฒนาให้เป็นเมืองท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การส่งเสริมการเดินเท้าจึงเป็นส่วนสำคัญในการสร้างประสบการณ์ที่ดีให้กับนักท่องเที่ยว รวมถึงสอดคล้องกับนโยบายระดับท้องถิ่นและระดับประเทศที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเมืองที่เป็นมิตรกับคนเดินเท้า และเป็นการสนับสนุนการเดินทางอย่างยั่งยืน ลดการพึ่งพายานยนต์ส่วนบุคคล และลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (UN-Habitat, 2022)

การปรับปรุงคุณภาพทางเท้า เช่น การทำพื้นผิวให้เรียบสม่ำเสมอ กำจัดสิ่งกีดขวาง เพิ่มทางลาด รวบรวม และป้ายบอกทางที่ชัดเจน รวมถึงการบำรุงรักษาอย่างสม่ำเสมอภายใต้แนวทางและมาตรฐานที่ชัดเจน จะช่วยยกระดับคุณภาพของเมืองในภาพรวม และส่งเสริมอัตลักษณ์ของคูเมืองให้เป็นพื้นที่ที่ทั้งสวยงามและใช้งานได้จริงสำหรับทุกคน ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้จึงมีความสำคัญในฐานะข้อมูลพื้นฐานที่สะท้อนประสบการณ์ตรงของนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นผู้ใช้งานทางเท้าในพื้นที่คูเมืองชั้นใน โดยผลการศึกษาจะช่วยระบุจุดอ่อนของโครงสร้างพื้นฐานด้านการเดินเท้า และชี้แนะแนวทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บริการ ต่อยอดไปสู่การพัฒนาเมืองที่ยั่งยืนและเป็นมิตรกับคนเดินเท้า

วัตถุประสงค์ของการศึกษา ได้แก่ (1) รวบรวมและวิเคราะห์ประสบการณ์เดินเท้าของนักท่องเที่ยวชาวไทยในเขตคูเมืองชั้นใน โดยพิจารณาจากโครงสร้างพื้นฐาน ความปลอดภัย และสิ่งอำนวยความสะดวก และ (2) ระบุปัญหาและจุดอ่อนของทางเท้า เพื่อนำไปสู่แนวทางการพัฒนาที่ตอบโจทย์การท่องเที่ยวและการใช้ชีวิตในเมืองอย่างแท้จริง

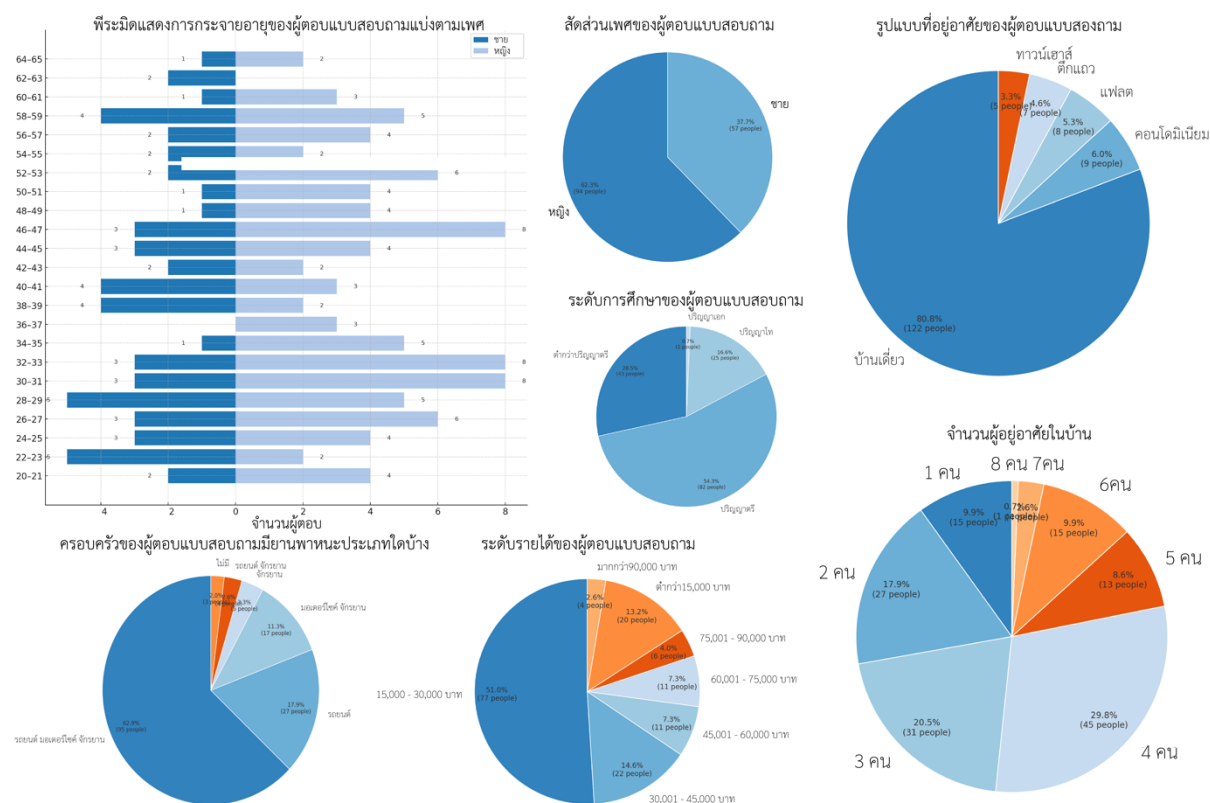
วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงสำรวจด้วยการสัมภาษณ์จากผู้ให้คำตอบโดยตรงและการสำรวจผ่านแบบสอบถามออนไลน์เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพทางเท้าในเขตคูเมืองชั้นใน จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมายังพื้นที่และไม่ได้เป็นผู้อยู่อาศัยถาวร โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) REF เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่ตรงกับเป้าหมายของการศึกษา เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา จึงมีการใช้คำถามกลั่นกรองก่อนให้ตอบแบบสอบถาม โดยผู้วิจัยได้สอบถามเบื้องต้นถึง ถิ่นที่อยู่ปัจจุบัน และ วัตถุประสงค์ในการเดินทางมายังพื้นที่ โดยมีเกณฑ์การคัดกรองเบื้องต้นดังนี้ (1) ผู้ตอบต้องระบุว่า ถิ่นที่อยู่ถาวรอยู่นอกเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ (2) มีวัตถุประสงค์ในการเดินทางเพื่อการท่องเที่ยวหรือพักผ่อน ไม่ใช่เพื่อการทำงานหรืออยู่อาศัยประจำ เมื่อผู้ตอบผ่านเกณฑ์เบื้องต้นดังกล่าว จึงได้รับอนุญาตให้ตอบแบบสอบถามโครงสร้างในส่วนถัดไป ขนาดกลุ่มตัวอย่างถูกกำหนดโดยพิจารณาจากจำนวนประชากรนักท่องเที่ยวและระดับความเชื่อมั่นที่เหมาะสม โดยมีการวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) เพื่อเปรียบเทียบเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างกลุ่มตัวที่มีลักษณะแตกต่างกัน เช่น เพศ อายุ ระดับรายได้ ทั้งนี้เพื่อ

ตรวจสอบว่าไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในประเด็นดังกล่าว โดยใช้ระดับนัยสำคัญที่ 0.05 และมีการเก็บข้อมูลดำเนินการผ่านแบบสอบถามโครงสร้าง ซึ่งแบ่งออกเป็นสี่ส่วน ได้แก่ ข้อมูลประชากร เช่น เพศ อายุ รายได้ และระดับการศึกษา พฤติกรรมการเดินทาง เช่น ระยะเวลาการเดินทางและปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกเดินทาง ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพทางเท้าในด้านต่าง ๆ เช่น ความกว้าง ความสะอาด พื้นผิว และความปลอดภัย รวมถึงความเต็มใจในการจ่ายเงินเพื่อพัฒนาและบำรุงรักษาทางเท้า การตรวจสอบความเหมาะสมของเครื่องมือวิจัยในครั้งนี้ ดำเนินการโดยการนำแบบสอบถามที่พัฒนาโดย Asian Development Bank (ADB) มาปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ศึกษาในเขตคูเมืองชั้นใน จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีการแปล ปรับถ้อยคำ และ เพิ่ม ลด คำถามบางรายการ เพื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย จากนั้นได้มีการทดสอบแบบสอบถามกับกลุ่มนำร่อง และปรับปรุงเป็นแบบสอบถามที่ใช้เก็บข้อมูลจริง (Leather et al., 2011) การเก็บข้อมูลดำเนินการทั้งในรูปแบบสัมภาษณ์ภาคสนามและแบบสอบถามออนไลน์เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มตัวอย่างได้กว้างขวางมากที่สุด ดังนั้นการวิจัยในครั้งนี้ประกอบไปด้วยขั้นตอนการวิจัยทั้งหมด 6 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ศึกษาข้อมูลพื้นฐานและวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับปัญหาทางเท้าในเขตคูเมืองชั้นใน จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดและตัวแปรสำคัญ (อดิศักดิ์, 2564)
2. ออกแบบแบบสอบถามให้ครอบคลุมประเด็นด้านประชากร พฤติกรรมการเดินทาง คุณภาพทางเท้า และความเต็มใจจ่าย พร้อมทดสอบแบบสอบถามกับกลุ่มนำร่องและปรับปรุงให้เหมาะสม (สุรวุฒิ และ จุลศักดิ์, 2566)
3. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจริง โดยใช้การสัมภาษณ์ภาคสนามและแบบสอบถามออนไลน์ เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วน กลุ่มเป้าหมาย นักท่องเที่ยวชาวไทยอายุระหว่าง 20-65 ปีที่ไม่มีความบกพร่องทางร่างกายและมีประสบการณ์การเดินทางในพื้นที่ ภายในเขตคูเมืองชั้นในอำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ ดำเนินการศึกษาค้นคว้าภาคสนามในเขตคูเมืองชั้นใน จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นพื้นที่สำคัญด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว
4. วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาเพื่อสรุปข้อมูลทั่วไป และใช้สถิติเชิงอนุมานเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างกลุ่ม
5. วิเคราะห์ความเต็มใจจ่ายของผู้ตอบแบบสอบถามเพื่อประเมินศักยภาพการสนับสนุนค่าใช้จ่ายสำหรับพัฒนาและบำรุงรักษาทางเท้า (สุภาพร, 2559)
6. รายงานผลการวิจัย อภิปราย และสรุปผล

ผลการวิจัย

ภาพที่ 1 ลักษณะประชากรของผู้ตอบแบบสอบถาม แสดงสัดส่วนเพศ อายุ รายได้ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน รูปแบบที่อยู่อาศัย และประเภทพาหนะที่ครอบครอง

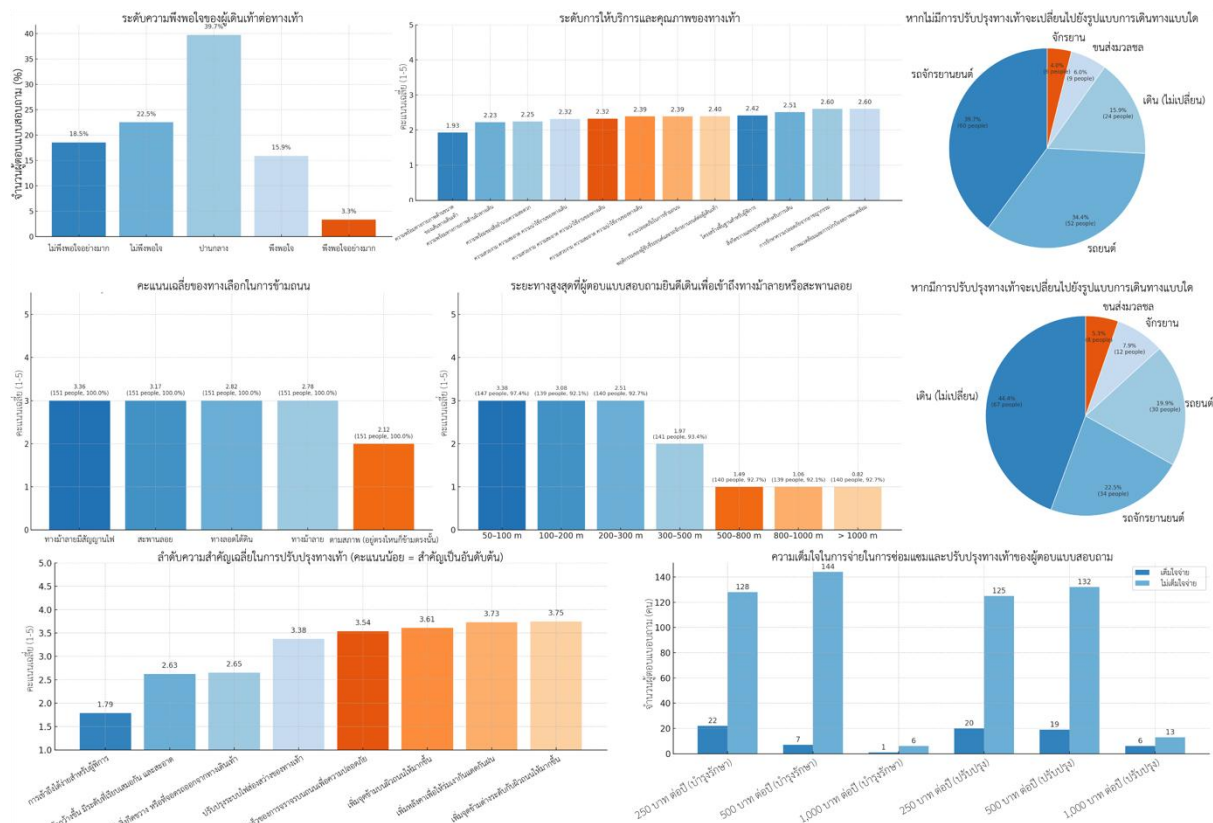
การศึกษานี้สำรวจข้อมูลกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถาม รวมจำนวนทั้งสิ้น 151 คน โดยในจำนวนนี้ประกอบด้วยผู้ตอบแบบสอบถามเพศหญิงจำนวน 94 คน คิดเป็นร้อยละ 62.3 และเพศชายจำนวน 57 คน คิดเป็นร้อยละ 37.7 ผู้ตอบแบบสอบถามมีอายุเฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ 40.1 ปี

ในด้านรายได้ พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่ในช่วงรายได้ 15,000 – 30,000 บาทต่อเดือน จำนวน 77 คน คิดเป็นร้อยละ 51.0 รองลงมาคือกลุ่มรายได้ 30,001 – 45,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 14.6 กลุ่มรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 13.2 และกลุ่มรายได้ 45,001 – 60,000 บาท และ 60,001 – 75,000 บาท มีสัดส่วนเท่ากันที่ร้อยละ 7.3 ขณะที่กลุ่มที่มีรายได้มากกว่า 75,000 บาทขึ้นไป มีสัดส่วนร้อยละ 6.6

ระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่าร้อยละ 54.3 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ซึ่งเป็นระดับที่มีสัดส่วนสูงที่สุด รองลงมาคือระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 28.5 ระดับปริญญาโท ร้อยละ 16.6 และระดับปริญญาเอกมีเพียงร้อยละ 0.7

ในด้านลักษณะที่อยู่อาศัย ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในบ้านเดี่ยว คิดเป็นร้อยละ 80.8 รองลงมาคือ คอนโดมิเนียม ร้อยละ 6.0 แฟลต ร้อยละ 5.3 อาคารพาณิชย์/ตึกแถว ร้อยละ 4.6 และทาวน์เฮาส์ ร้อยละ 3.3 โดยมีจำนวนสมาชิกเฉลี่ยในครัวเรือนอยู่ที่ประมาณ 3.53 คนต่อครัวเรือน

ยานพาหนะที่มีพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่มีรถยนต์และรถจักรยานยนต์ มีสัดส่วนสูงที่สุดที่ร้อยละ 33.1 รองลงมาคือผู้ตอบแบบสอบถามที่มี จักรยาน รถยนต์ รถจักรยานยนต์ คิดเป็นร้อยละ 29.8 ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีเฉพาะรถยนต์ คิดเป็นร้อยละ 17.9 ผู้ที่มีเฉพาะรถจักรยานยนต์ ร้อยละ 10.6 และผู้ตอบแบบสอบถามที่ไม่มีพาหนะเลยมีเพียงร้อยละ 2.0

ภาพที่ 2 พฤติกรรมและความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับทางเท้าแสดงข้อมูลความพึงพอใจต่อทางเท้า คุณภาพทางเท้า พฤติกรรมการเดิน ระยะทางที่ยอมรับได้ ลำดับความสำคัญในการพัฒนา และความเต็มใจจ่าย

ในด้านความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถามต่อทางเท้า พบว่าร้อยละ 39.7 มีความรู้สึก “ปานกลาง” รองลงมาคือ “ไม่พึงพอใจ” ร้อยละ 22.5 และ “ไม่พึงพอใจอย่างมาก” ร้อยละ 18.5 ขณะที่ร้อยละ 15.9 รู้สึก “พึงพอใจ” และมีเพียงร้อยละ 3.3 ที่ “พึงพอใจอย่างมาก”

เมื่อสอบถามเกี่ยวกับทางเลือกในการข้ามถนน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามให้คะแนนสูงสุดแก่ “ทางม้าลายมีสัญญาณไฟ” ซึ่งได้คะแนนเฉลี่ย 3.36 รองลงมาคือ “สะพานลอย” 3.17 คะแนน “ทางลอดใต้ดิน” 2.82 คะแนน และ “ทางม้าลาย” 2.78 คะแนน ส่วนการข้ามถนนแบบไม่เป็นทางการ เช่น ตามสภาพ (อยู่ตรงไหนก็ข้ามตรงนั้น) ได้คะแนนเฉลี่ยต่ำที่สุดที่ 2.12 คะแนน

คุณภาพของทางเท้าในด้านต่าง ๆ ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามประเมินไว้ 12 ด้าน พบว่า ด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ “ความกว้างของทางเดิน” ที่ 1.93 คะแนน รองลงมาคือ “คุณภาพผิวทาง” 2.23 คะแนน และ “สิ่งอำนวยความสะดวก เช่น บ้ายและไฟส่องสว่าง” 2.25 คะแนน ด้านที่ได้คะแนนเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ “ความสบายจากสิ่งแวดล้อม เช่น แดด ฝน มลพิษ” และ “การป้องกันอาชญากรรม” ซึ่งได้คะแนนเฉลี่ยเท่ากันที่ 2.60 คะแนน

สำหรับระยะทางที่ผู้ตอบแบบสอบถามยอมรับได้ในการเดินไปยังจุดข้ามถนนหรือสะพานลอย พบว่า ระยะที่ได้รับคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุดคือ 50–100 เมตร ที่ 3.38 คะแนน รองลงมาคือ 100–200 เมตร 3.08 คะแนน และ 200–300 เมตร 2.51 คะแนน ส่วนระยะทางที่มากกว่า 300 เมตรขึ้นไป ได้คะแนนเฉลี่ยลดลงต่อเนื่องจนถึงน้อยกว่า 1.5 คะแนนในช่วงที่ไกลกว่า 800 เมตร

ในการจัดลำดับความสำคัญของการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานทางเท้า (คะแนนเฉลี่ยน้อย = สำคัญมาก) พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญสูงสุดกับ “ทางเท้าสำหรับผู้พิการ” ซึ่งมีคะแนนเฉลี่ย 1.79 รองลงมาคือ “ทางเท้าที่กว้างและสะอาด” (2.63 คะแนน) และ “การกำจัดสิ่งกีดขวางหรือรถจอดบนทางเท้า” (2.65 คะแนน) ส่วนหัวข้อที่ได้รับลำดับความสำคัญน้อยที่สุดคือ “การสร้างสะพานลอยและอุโมงค์ทางเดิน” (3.75 คะแนน)

ด้านพฤติกรรมการเดินทาง หากไม่มีการปรับปรุงทางเท้า ผู้ตอบแบบสอบถามร้อยละ 39.7 ระบุว่าจะเปลี่ยนไปใช้รถจักรยานยนต์ ร้อยละ 34.4 จะเปลี่ยนไปใช้รถยนต์ และมีเพียงร้อยละ 15.9 ที่ยังคงเลือกเดินเท้า ขณะที่ในกรณีที่มีการปรับปรุงทางเท้า ผู้ตอบแบบสอบถามร้อยละ 44.4 ระบุว่าจะยังคงเลือกเดินเท้า ขณะที่ผู้ที่เลือกใช้รถจักรยานยนต์ลดลงเหลือร้อยละ 22.5 และผู้ที่ใช้รถยนต์ลดลงเหลือร้อยละ 19.9

ในด้านความเต็มใจที่จะจ่ายเงินเพื่อสนับสนุนการบำรุงรักษาและปรับปรุงทางเท้า พบว่า ตัวเลือกที่มีผู้ตอบ “ยินดีจ่าย” มากที่สุดคือ “บำรุงรักษา 250 บาท/ปี” จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 14.6 รองลงมาคือ “ปรับปรุง 250 บาท/ปี” จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 13.2 และ “ปรับปรุง 500 บาท/ปี” จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 12.6 ขณะที่ “ปรับปรุง 1,000 บาท/ปี” มีผู้ยินดีจ่ายเพียง 6 คน คิดเป็นร้อยละ 4.0 และ “บำรุงรักษา 1,000 บาท/ปี” มีเพียง 1 คน เป็นร้อยละ 0.7

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาที่สำรวจข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 151 คน ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรในพื้นที่คูเมืองชั้นในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงในวัยทำงานที่มีรายได้ปานกลางถึงค่อนข้างต่ำ และมีระดับการศึกษาส่วนใหญ่ในระดับปริญญาตรี ข้อมูลเหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงศักยภาพของกลุ่มประชากรที่สามารถใช้และประเมินคุณภาพโครงสร้างพื้นฐานในเมืองได้อย่างมีเหตุผล และสะท้อนความต้องการในระดับการใช้ชีวิตจริง ซึ่งรูปแบบที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่เป็นบ้านเดี่ยว และมีจำนวนสมาชิกเฉลี่ยประมาณ 3–4 คนต่อครัวเรือน โดยครอบครัวส่วนใหญ่มีรถยนต์และรถจักรยานยนต์ แสดงให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีทางเลือกในการเดินทางหลายรูปแบบ ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาทางเท้าเสมอไป แต่การมีทางเท้าที่ดีอาจเป็นแรงจูงใจให้เปลี่ยนพฤติกรรมจากการใช้รถมาเป็นการเดินมากขึ้นได้ ระดับความพึงพอใจต่อทางเท้ายังอยู่ในระดับ “ปานกลาง” เท่านั้น โดยมีสัดส่วนผู้ที่ไม่พึงพอใจถึง 41% ซึ่งสะท้อนถึงข้อจำกัดของทางเท้าในพื้นที่ ทั้งในด้านคุณภาพโครงสร้าง ความกว้าง ผิวทาง และสิ่งอำนวยความสะดวก ผลนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ ภัทราวดี เพชรประกอบ (2564) ซึ่งระบุว่า ปัจจัยด้านความกว้าง ความเรียบของผิวทาง และความปลอดภัย มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเดินเท้าในเขตเมือง (ภัทราวดี, 2564) ในด้านพฤติกรรมการข้ามถนน ผู้ตอบแบบสอบถามให้คะแนนสูงสุดกับ “ทางม้าลายร่วมกับสัญญาณไฟ” แสดงถึงความต้องการระบบข้ามถนนที่ปลอดภัยและมีการจัดการจราจรอย่างเป็นระบบ ขณะที่การข้ามถนนแบบไม่เป็นการได้คะแนนต่ำที่สุด ซึ่งสะท้อนถึงความรู้สึกละเลยในการข้ามถนนโดยไม่มีโครงสร้างพื้นฐานรองรับ สอดคล้องกับงานของ ธนา น้อยเรือน และคณะ ที่ศึกษาพฤติกรรมการใช้ทางข้ามของประชาชนในจังหวัดเชียงใหม่ และพบว่าทางข้ามที่มีสัญญาณไฟให้ความรู้สึกปลอดภัยสูงกว่า (ธนา, พรวิชัย และ ภูมิพิชญ์ 2020) ข้อมูลด้านระยะทางที่ยอมรับได้ในการเดินไปยังจุดข้ามถนน สะท้อนพฤติกรรมของผู้ตอบแบบสอบถามที่ไม่ต้องการเดินไกล โดยระยะที่ยอมรับได้สูงสุดคือไม่เกิน 100 เมตร ข้อมูลนี้สำคัญต่อการวางตำแหน่งทางม้าลายและสะพานลอยให้ครอบคลุมในรัศมีการเดินของประชาชน ในส่วนของการจัดลำดับความสำคัญในการปรับปรุงทางเท้า แสดงให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญสูงสุดกับ “ทางเท้าสำหรับผู้

ผู้พิการ” ซึ่งสะท้อนถึงการรับรู้และความต้องการด้านความเท่าเทียมในการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานของเมือง งานของ สุนันทา คัมภีระ ได้ชี้ให้เห็นว่าการจัดการทางเท้าให้รองรับผู้พิการอย่างเป็นระบบในเขตเมืองเป็นสิ่งจำเป็นเร่งด่วน (สุนันทา, 2564)

ทางด้านของพฤติกรรมการเดินทาง หากไม่มีการปรับปรุงทางเท้า พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เลือกใช้รถจักรยานยนต์ และรถยนต์แทนการเดิน ขณะที่หากมีการปรับปรุงทางเท้า กลุ่มที่เลือกเดินเท้าเพิ่มขึ้นเกือบ 3 เท่าตัว ซึ่งสะท้อนอย่างชัดเจนว่าการพัฒนาทางเท้าที่ดีสามารถจูงใจให้เกิดการเปลี่ยนพฤติกรรมจากการใช้รถส่วนตัวมาสู่การเดินเท้าได้อย่างมีนัยสำคัญ ในการสำรวจความเต็มใจจ่ายเงินของผู้ตอบแบบสอบถามเพื่อสนับสนุนการบำรุงรักษาหรือปรับปรุงทางเท้า พบว่า ความเต็มใจจ่ายลดลงตามมูลค่าที่เพิ่มขึ้น โดยตัวเลือกที่ได้รับการยินดีจ่ายมากที่สุดคือค่าบำรุงรักษา 250 บาทต่อปี (14.6%) ขณะที่ตัวเลือกอื่น ๆ ที่มีค่าใช้จ่ายสูงขึ้นได้รับความยินดีจ่ายในสัดส่วนที่ลดลงอย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับงานของ ชุมนันท์ วามะชัน และมนสิชา เพชรานนท์ ที่พบว่ามูลค่าทางเท้าและความพร้อมในการจ่ายของประชาชนเกี่ยวข้องกับรายได้และการรับรู้ประโยชน์ที่ได้รับจากการใช้งาน (ชุมนันท์ และ มนสิชา, 2560) ผลลัพธ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดด้านกำลังจ่ายของประชาชน ซึ่งอาจเกิดจากภาระค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันหรือระดับรายได้ที่ไม่สูงนัก ดังนั้น รัฐควรเป็นผู้รับผิดชอบงบประมาณหลักในการพัฒนาและบำรุงรักษาทางเท้า แทนที่จะผลักภาระดังกล่าวไปยังประชาชน โดยเฉพาะในบริบทของพื้นที่สาธารณะ เช่น ทางเท้าในเขตเมืองประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นทรัพยากรส่วนรวมที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิต ความปลอดภัย และความเท่าเทียมในการเข้าถึงพื้นที่ในเมือง

สรุปผลการวิจัย

จากผลการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า สภาพทางเท้าในเขตคูเมืองชั้นใน จังหวัดเชียงใหม่ ยังไม่เอื้อต่อการเดินเท้าของนักท่องเที่ยวชาวไทยอย่างเพียงพอ โดยเฉพาะในด้านความกว้างของทางเดินและคุณภาพผิวทาง ซึ่งเป็นจุดที่ได้รับความเห็นชอบประเมินต่ำที่สุดจากกลุ่มตัวอย่าง สะท้อนถึงความรู้สึกไม่ปลอดภัยและไม่สะดวกในการใช้งานพื้นที่สาธารณะของเมือง ทั้งนี้ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่มุ่งวิเคราะห์ประสบการณ์เดินเท้าและระบุจุดอ่อนของทางเท้าในมิติโครงสร้างพื้นฐาน ความปลอดภัย และสิ่งอำนวยความสะดวก โดยผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญสูงกับการปรับปรุงทางเท้าให้รองรับผู้พิการ การขยายความกว้าง การปรับพื้นผิวให้เรียบ ติดตั้งระบบไฟและป้ายบอกทาง ซึ่งชี้ให้เห็นว่าสภาพทางเท้าในปัจจุบันยังไม่ตอบโจทย์การใช้งานจริง อีกทั้งพฤติกรรมการเดินทางของนักท่องเที่ยวสะท้อนว่า หากไม่มีการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน กลุ่มผู้ใช้มีแนวโน้มเปลี่ยนไปใช้ยานพาหนะส่วนตัว เช่น รถจักรยานยนต์หรือรถยนต์ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อจราจรและมลภาวะในเมืองเก่า ในทางกลับกัน หากมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานอย่างเหมาะสม อัตราการเดินทางจะเพิ่มขึ้นเกือบ 3 เท่าตัว แสดงให้เห็นว่าทางเท้าที่ดีสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมและส่งเสริมเมืองที่เป็นมิตรกับคนเดินเท้าได้อย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ยังไม่พร้อมแบกรับภาระค่าใช้จ่ายในการพัฒนาทางเท้า โดยเฉพาะในอัตราที่สูงกว่า 250 บาทต่อปี ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นที่ภาครัฐควรเป็นผู้ลงทุนหลัก พร้อมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนและองค์กรชุมชนในการสนับสนุนหรือดูแลรักษาทางเท้าในระยะยาว ได้แก่ ศูนย์สร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาเมืองเชียงใหม่ (URC) เทศบาลนครเชียงใหม่ และหน่วยงานด้านการท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งสามารถนำข้อมูลจากการศึกษานี้ไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนพัฒนาเมือง สนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงเดินเท้า และขับเคลื่อนสู่เป้าหมายเมืองน่าอยู่และยั่งยืนในระยะยาว

กิตติกรรมประกาศ

ขอแสดงความขอบพระคุณอย่างสูงต่อคณบดีและสำนักงานคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่ให้การสนับสนุนการดำเนินงาน การประสานงานและการขอความอนุเคราะห์จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

เอกสารอ้างอิง

- น้อยเรือน, ธ., ตาจุ่มปา, พ., & จันทร์เทพ, ภ. (2020). การศึกษาพฤติกรรมของคนเดินเท้าบริเวณทางข้ามที่มีสัญญาณไฟ: กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่. *การประชุมวิศวกรรมโยธาแห่งชาติ ครั้งที่ 25*,
<https://conference.thaince.org/index.php/ncce25/article/view/579>
- ภัทราวดี เพชรประกอบ. (2564). *การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเดินเท้าในตรอกเขตพระนคร* [วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร]. <http://ithesis-ir.su.ac.th/dspace/handle/123456789/2959?mode=full>
- มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์. (ม.ป.ป.). *เทคนิคการสร้างแบบสอบถามออนไลน์เพื่องานวิจัยด้วย Google Forms*.
https://e-learning.srru.ac.th/pluginfile.php/118650/mod_resource/content/1/เทคนิคการสร้างแบบสอบถามออนไลน์เพื่องานวิจัย%20ด้วย%20Google%20Forms.pdf
- วะมะขัน, ช., & เพชรานนท์, ม. (2560). มูลค่าทางเท้ากับนโยบายการจัดการระบบสาธารณูปโภคเพื่อการเดินของเมือง
อุบลราชธานี - Values of Footpath and Management of Walking Infrastructure in Ubon Ratchathani.
สิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างวิจัย, 16(2), 149–167.
- สุนันทา คัมภีระ. (2564). *การจัดระเบียบทางเท้าสำหรับผู้พิการในเขตกรุงเทพมหานคร*.
http://ethesisarchive.library.tu.ac.th/thesis/2021/TU_2021_5901034511_12842_21736.pdf
- สุภาพร เลิศสุวรรณ. (2559). *การศึกษาความเต็มใจจ่ายของนักท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์อุทยานแห่งชาติดอยภูคา จังหวัดน่าน = A Study of Tourist's Willingness to Pay for Conserving Doi Phu-Kha National Park, Nan Province*.
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. <https://cmudc.library.cmu.ac.th/frontend/Info/item/dc:123081>
- สุรวุฒิ วุฒิภทราภรณ์, และ จุลศักดิ์ ชาญณรงค์. (2566). *แนวทางการจัดการทางเท้าสาธารณะที่เหมาะสมสำหรับประชาชนในกรุงเทพมหานคร*. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
<https://ir.swu.ac.th/jspui/handle/123456789/29008>
- อดิศักดิ์ กันทะเมืองลี. (2564). 10 ข้อเท็จจริงของเชียงใหม่: จากเมืองขี้ขี้ได้ขี้ดี สู่เมืองเดินได้เดินดี. The Urbanis.
<https://theurbanis.com/insight/03/05/2021/4581/>
- Chiang Mai City Development. (2023). *แนวทางการพัฒนาเมืองเชียงใหม่ให้รองรับการเดินเท้าอย่างยั่งยืน*.
<https://cmcitydev.org/walkability>
- Thairath. (2024). *แจ้งหัวลิน: ปัญหาทางเท้าทรุดตัวกระทบการเดินเท้า*. <https://www.thairath.co.th/news/local/2845436>
- The Matter. (2020). *ทางเท้าต้องพัฒนา เพราะเป็นพื้นที่สาธารณะสำหรับทุกคน*. <https://thematter.co/social/thesidewalk/96436>
- The Urbanis. (2023). *มองเมืองจากทางเดินเท้า: กรุงเทพฯ เมืองวุ่นวาย ชับซ้อน และไม่สำคัญ*. <https://theurbanis.com/mobility/26/06/2023/14399>
- UN-Habitat. (2022). *Designing Walkable Cities for Sustainable Tourism*. <https://unhabitat.org/designing-walkable-cities>

ตู้ดูแลต้นอ่อนข้าวสาลีผ่านแอปพลิเคชันสำหรับสัตว์เลี้ยง

A Smart Wheatgrass Growing Device for Pet Feeding

วาสนา พรประภา¹, ญาณิศา ม่วงสี², จิตาภา จุ้ยเอี่ยม³ และ รวี อุตตมธนิทร์⁴

สาขาวิชาวิศวกรรมคอมพิวเตอร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์และเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

*s61122519012@ssru.ac.th

บทคัดย่อ

ปัจจุบันการเลี้ยงสัตว์เลี้ยงได้รับความนิยมเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ เช่น ต้นอ่อนข้าวสาลี ซึ่งเป็นแหล่งของวิตามินและแร่ธาตุที่จำเป็นต่อสุขภาพของสัตว์เลี้ยง อาทิ วิตามินบี วิตามินซี และวิตามินอี อย่างไรก็ตาม การปลูกต้นอ่อนข้าวสาลีในปริมาณมากจำเป็นต้องมีการควบคุมปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมอย่างใกล้ชิด เช่น อุณหภูมิ ความชื้น และการป้องกันการปนเปื้อนของเชื้อโรค ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพของผลผลิต

โครงการนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนานวัตกรรม “ตู้ดูแลต้นอ่อนข้าวสาลีผ่านแอปพลิเคชัน” โดยประยุกต์ใช้เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตทุกสรรพสิ่ง (Internet of Things: IoT) เพื่ออำนวยความสะดวกในการควบคุมการปลูกต้นอ่อนข้าวสาลี ระบบที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย เซนเซอร์วัดอุณหภูมิและความชื้น, ระบบไฟ LED Grow Light ที่ปรับระดับแสงได้อัตโนมัติ, ระบบระบายอากาศ และระบบให้น้ำอัตโนมัติ ซึ่งสามารถควบคุมและตรวจสอบการทำงานได้ผ่านแอปพลิเคชันบนอุปกรณ์พกพา

ผลการดำเนินงานพบว่า ระบบที่พัฒนาขึ้นสามารถช่วยให้การปลูกต้นอ่อนข้าวสาลีมีประสิทธิภาพมากขึ้น ช่วยลดค่าใช้จ่ายในการซื้อผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป และเพิ่มความสะดวกในการดูแลสัตว์เลี้ยง อีกทั้งยังเป็นแนวทางในการพัฒนานวัตกรรมเพื่อการเกษตรในครัวเรือนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและมีความยั่งยืนในระยะยาว

คำสำคัญ : ต้นอ่อนข้าวสาลี เทคโนโลยี IoT ระบบอัตโนมัติ การเลี้ยงสัตว์เลี้ยง แอปพลิเคชัน

Abstract

In recent years, pet ownership has become increasingly popular, with growing emphasis on providing pets with nutritious food. Wheatgrass is one such food, rich in essential vitamins and minerals beneficial to pet health, such as vitamins B, C, and E. However, cultivating wheatgrass in large quantities requires close monitoring of environmental factors such as temperature, humidity, and contamination prevention, which can affect the quality of the produce.

This project aims to develop an innovative “Wheatgrass Growing Cabinet Controlled via Application” by integrating Internet of Things (IoT) technology to facilitate and enhance the efficiency of wheatgrass cultivation. The system includes temperature and humidity sensors, an automatically adjustable LED grow light, a ventilation system, and an automatic watering system—all controllable via a mobile application.

The results indicate that the developed system significantly improves the efficiency of wheatgrass cultivation, reduces the cost of purchasing ready-made products, and increases convenience in pet care. Furthermore, it serves as a model for sustainable, environmentally friendly home agriculture innovation.

Keywords: wheatgrass, IoT technology, automation system, pet feeding, application

บทนำ

ความเป็นมาและความจำเป็นของการวิจัย

ในปัจจุบัน การเลี้ยงสัตว์เลี้ยงในครัวเรือนได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในกลุ่มประชากรเมืองที่ให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพการสัตว์เลี้ยงในระดับสูง (pet humanization) พบว่าต้นอ่อนข้าวสาลี (wheatgrass) เป็นแหล่งอาหารทางเลือกที่อุดมด้วยวิตามินและแร่ธาตุ เช่น วิตามินบี ซี อี แร่ธาตุสำคัญ และสารต้านอนุมูลอิสระ ช่วยเสริมสร้างภูมิคุ้มกัน บำรุงผิวหนังและระบบทางเดินอาหารของสัตว์เลี้ยง อย่างไรก็ตาม ราคาต้นอ่อนข้าวสาลีที่จำหน่ายในตลาดอยู่ที่ประมาณ 500 บาทต่อกิโลกรัม ซึ่งสร้างภาระค่าใช้จ่ายสูงสำหรับเจ้าของสัตว์เลี้ยง (MarketingOps, 2023) นอกจากนี้ การปลูกต้นอ่อนข้าวสาลีในปริมาณมากจำเป็นต้องควบคุมปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม เช่น อุณหภูมิ ความชื้น และการป้องกันเชื้อราและแบคทีเรีย หากขาดการดูแลอย่างเหมาะสมอาจทำให้ผลผลิตเสียหายและลดคุณภาพของอาหารสัตว์ (Adafruit, 2025; Espressif Systems, 2025)

ปัญหาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

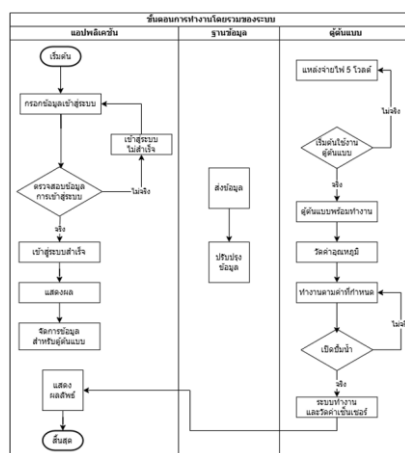
แม้ว่าจะมีงานวิจัยด้าน Smart Farming หลายชิ้นที่ใช้ IoT ในการควบคุมการปลูกพืชและการรดน้ำอัตโนมัติ แต่ยังขาดการศึกษาที่มุ่งเน้นไปที่การเพาะต้นอ่อนข้าวสาลีขนาดครัวเรือนสำหรับการเลี้ยงสัตว์เลี้ยงโดยเฉพาะ (Friha et al., 2021; Nawaz & Babar, 2025) งานของ Arduino Foundation และ Raspberry Pi Foundation เกี่ยวกับระบบควบคุมน้ำและแสงในเรือนเพาะชำได้แสดงถึงศักยภาพของ IoT ในการเพิ่มประสิทธิภาพการปลูกพืช (Arduino, 2025; Raspberry Pi Foundation, 2025) แต่ยังคงขาดการเปรียบเทียบประสิทธิภาพการเจริญเติบโตของต้นอ่อนในระบบควบคุมกับสภาพธรรมชาติทำให้เกิดช่องว่างในการวิจัย (research gap) ที่งานนี้มุ่งศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระบบควบคุมการปลูกต้นอ่อนข้าวสาลีผ่านแพลตฟอร์ม Internet of Things
2. เพื่อออกแบบและพัฒนาเครื่องต้นแบบสำหรับดูแลต้นอ่อนข้าวสาลีโดยควบคุมผ่านเว็บแอปพลิเคชัน
3. เพื่อทดสอบและประเมินประสิทธิภาพของเครื่องต้นแบบในการควบคุมปัจจัยแวดล้อมที่สำคัญต่อการเจริญเติบโตของต้นอ่อนข้าวสาลี

ผลการวิจัยจะช่วยยืนยันประสิทธิภาพของระบบอัตโนมัติในการลดภาระค่าใช้จ่ายและเพิ่มความสะดวกในการผลิตอาหารสดสำหรับสัตว์เลี้ยง พร้อมทั้งเปิดโอกาสต่อยอดสู่ผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์และนวัตกรรมเกษตรอัจฉริยะในครัวเรือน

วิธีดำเนินการวิจัย

ภาพที่ 1 ภาพรวมระบบ

1. ภาพรวมระบบควบคุม

ระบบควบคุมการปลูกต้นอ่อนข้าวสาลีประกอบด้วยสามองค์ประกอบหลัก ได้แก่:

1.1 เว็บแอปพลิเคชันผู้ใช้ ทำหน้าที่รับคำสั่งและแสดงผลข้อมูลแบบเรียลไทม์ผ่านอินเทอร์เน็ตเฟรมเวิร์กเซิร์ฟเวอร์หรืออุปกรณ์พกพา

1.2 Cloud Server และฐานข้อมูล สำหรับจัดเก็บและประมวลผลข้อมูลจากเซนเซอร์ พร้อมบริการ API ในการรับ-ส่งคำสั่งและข้อมูลระหว่างส่วนต่าง ๆ

1.3 ตู้ต้นแบบ IoT ประกอบด้วย Raspberry Pi 4 ที่เชื่อมต่อกับเซนเซอร์และแอคทูเอเตอร์ ภายในตู้ติดตั้งเซนเซอร์วัดอุณหภูมิ ความชื้นสัมพัทธ์ ความชื้นดิน และความเข้มแสง รวมถึงอุปกรณ์รดน้ำอัตโนมัติ LED Grow Light และพัดลมระบายอากาศ

การทำงานเริ่มจากผู้ใช้ส่งคำสั่งผ่านเว็บแอปพลิเคชัน คำสั่งถูกส่งไปยัง Cloud Server ซึ่งประมวลผลและส่งต่อไปยังตู้ต้นแบบผ่านโปรโตคอล MQTT/WebSocket ตู้ต้นแบบทำการอ่านค่าสภาพแวดล้อมแล้วส่งการรดน้ำ เปิด-ปิดไฟ หรือระบายอากาศตามพารามิเตอร์ที่กำหนด ข้อมูลผลลัพธ์จะถูกส่งกลับมายังฐานข้อมูล พร้อมแสดงบนแดชบอร์ดแบบเรียลไทม์

2. ภาพรวมอุปกรณ์

อุปกรณ์หลักที่ใช้ในการทดลองประกอบด้วย:

2.1 Raspberry Pi 4 Model B ทำหน้าที่เป็นโหนดหลักในการประมวลผลคำสั่งและเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต

2.2 Relay 4 Channel เป็นโมดูลรีเลย์ที่สามารถควบคุมอุปกรณ์ไฟฟ้าได้สูงสุด 4 ช่อง

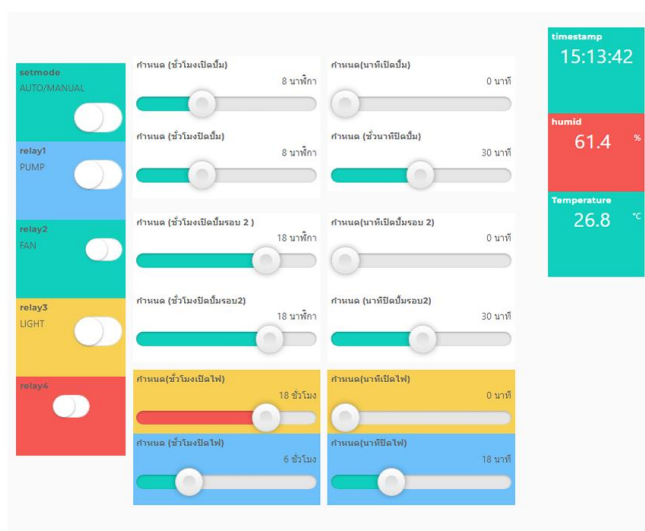
2.3 เซนเซอร์วัดอุณหภูมิและความชื้น DHT22 ช่วงการวัด -40 ถึง 80°C ($\pm 0.5^{\circ}\text{C}$) และ 0–100% RH ($\pm 2-5\%$)

2.4 พัดลมระบายอากาศ 5V ควบคุมอากาศภายในตู้ให้มีการถ่ายเทและรักษาอุณหภูมิ

2.5 มอเตอร์ปั๊มน้ำ 5V ควบคุมการให้น้ำตามโปรแกรมเวลาและระดับความชื้นในดิน

2.6 Power Supply 5V/3A จ่ายไฟให้กับอุปกรณ์ทั้งหมดอย่างเสถียร

3. หน้าต่างควบคุมอุปกรณ์

ภาพที่ 2 หน้าต่างควบคุมอุปกรณ์

การควบคุมอุปกรณ์ในตู้ต้นแบบแบ่งออกเป็น 4 ฟังก์ชันหลัก ได้แก่:

1. โหมดการทำงาน (Operation Mode):

1.1 Automatic Mode: ระบบจะทำงานตามค่าตั้งต้น (อุณหภูมิ 24–26°C, ความชื้นดิน 50–65%, ความเข้มแสง 7,000–13,000 ลักซ์) โดยอัตโนมัติเพื่อรักษาสภาพแวดล้อมให้อยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสม

1.2 Manual Mode: ผู้ใช้สามารถตั้งค่าช่วงอุณหภูมิ ความชื้น หรือสั่งงานรดน้ำ เปิด/ปิดไฟ และพัดลมได้เองผ่านเว็บแอปพลิเคชัน

2. ระบบรดน้ำอัตโนมัติ (Irrigation Control):

2.1 ตั้งเวลาการรดน้ำสองรอบต่อวัน (08:00 น. และ 18:00 น.) รอบละ 30 นาที

2.2 กำหนดเงื่อนไขการสั่งรดน้ำจากค่าเซนเซอร์ความชื้นในดิน หากค่าน้อยกว่าระดับที่กำหนดจะเปิดปั๊มน้ำทันที

2.3 ผู้ใช้สามารถสั่งเปิด/ปิดปั๊มน้ำด้วยตนเองผ่านคำสั่งในหน้าแดชบอร์ด

3. ระบบระบายอากาศ (Ventilation Control):

3.1 พัดลมจะทำงานอัตโนมัติเมื่ออุณหภูมิภายในตู้สูงกว่า 26°C

3.2 รองรับ Manual Override ให้ผู้ใช้สั่งเปิด/ปิดผ่านแอปพลิเคชันได้ตลอดเวลา

4. การควบคุมแสงสว่าง (Lighting Control):

4.1 ตั้งเวลาเปิด-ปิด LED Grow Light ตามช่วงวัน (เปิด 18:00–06:00 น.)

4. โครงสร้างการวางอุปกรณ์

การออกแบบโครงสร้างตู้และการจัดวางอุปกรณ์ควบคุมต้นอ่อนข้าวสาลีผ่านแอปพลิเคชันสำหรับสัตว์เลี้ยง มุ่งเน้นความสมดุล ความเสถียร และประสิทธิภาพในการใช้งาน โดยมีขนาดตู้ต้นแบบกว้างไม่เกิน 70 เซนติเมตร ยาวไม่เกิน 70 เซนติเมตร และสูงไม่เกิน 50 เซนติเมตร ประกอบด้วยส่วนสำคัญ 5 ส่วน ได้แก่:

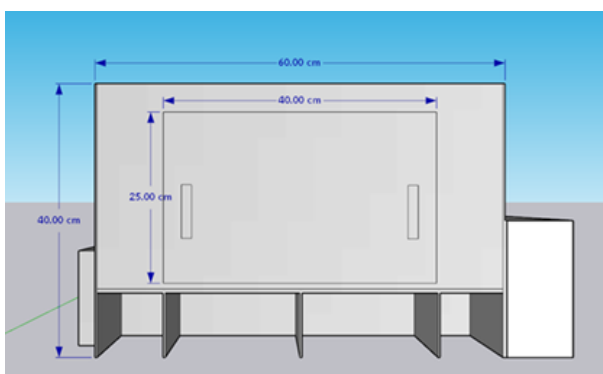
4.1 บอร์ด Raspberry Pi: ที่ทำหน้าที่ในการประมวลผล

4.2 ปั๊มน้ำ: ควบคุมการให้น้ำแก่ต้นอ่อนข้าวสาลีโดยอัตโนมัติตามค่าความชื้นดินและช่วงเวลาที่กำหนด

4.3 พัดลม: ใช้ในการระบายอากาศภายในตู้เพื่อควบคุมอุณหภูมิและความชื้นให้อยู่ในระดับเหมาะสม

4.4 แหล่งกำเนิดแสง (LED Grow Light): จำลองพลังงานแสงจากแสงอาทิตย์ เพื่อกระตุ้นการเจริญเติบโตของต้นอ่อน

4.5 การแสดงผล: แสดงค่าอุณหภูมิ ความชื้น และความชื้นในดินแบบเรียลไทม์ เพื่อการควบคุมและตรวจสอบสถานะระบบอย่างแม่นยำ

ภาพที่ 3 แบบโครงสร้าง

ผลการวิจัย

1. การทดสอบปลูกต้นอ่อนข้าวสาลีภายในตู้ต้นแบบและภายนอกตู้ต้นแบบ

ตารางที่ 1 การทดสอบปลูกต้นอ่อนข้าวสาลีภายในตู้ต้นแบบและภายนอกตู้ต้นแบบ

วันที่	ปลูกภายในตู้	ปลูกภายนอกตู้
1		
3		
5		
7		
9		
11		
13		
14		

2. บันทึกการปลูกต้นอ่อนข้าวสาลีภายในเครื่องต้นแบบและภายนอกเครื่องต้นแบบ

ตารางที่ 2 บันทึกการปลูกต้นอ่อนข้าวสาลีภายในเครื่องต้นแบบ

	CE	รายงานการตรวจและบันทึก						
	คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม	การปลูกต้นอ่อนข้าวสาลีเชิงเปรียบเทียบระหว่างการปลูกภายในภายนอก โดยมีตัวแปรควบคุมคือปริมาณเมล็ด						
	วิศวกรรมคอมพิวเตอร์							
	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา							
การตรวจสอบ		บันทึกผลการปลูกต้นอ่อนข้าวสาลีภายในเครื่อง						
		23 ก.ย. 67	26 ก.ย. 67	28 ก.ย. 67	30 ก.ย. 67	2 ต.ค. 67	4 ต.ค. 67	6 ต.ค. 67
1. Temperature Sensor		25.2°	26.1°	24.4°	25.6°	25.2°	26.1°	27.3°
2. Humidity Sensor		55.7	53.8	52.3	56.7	54.6	53.8	56.9
3. Soil Moisture Sensor		80.3	79.8	79.5	78.9	76.5	79.3	80.2
4. Water Pump		๑๓	๑๓	๑๓	๑๓	๑๓	๑๓	๑๓
5. Electric Radiator Fan		๑๓	๑๓	๑๓	๑๓	๑๓	๑๓	๑๓
6. Red Strip Light		๑๓	๑๓	๑๓	๑๓	๑๓	๑๓	๑๓
7. Leaf Growth		0	8.62	10.62	13.47	16.1	19.31	20.75
8. Tree Weight		-						
		ผู้บันทึก	จิตภา	จิตภา	จิตภา	จิตภา	จิตภา	จิตภา
		ผู้ตรวจสอบการบันทึกผล	วาสนา	วาสนา	วาสนา	วาสนา	วาสนา	วาสนา
วาระการตรวจสอบประจำเดือนกันยายน-ตุลาคม 67								

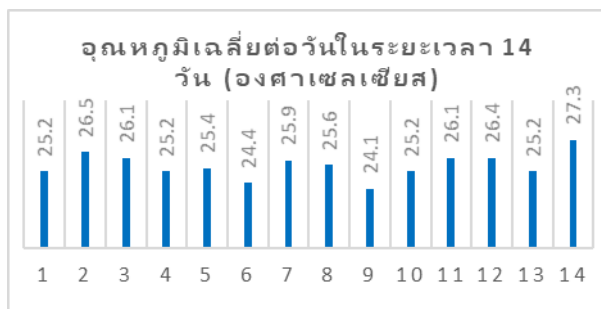
ตารางที่ 3 บันทึกการปลูกต้นอ่อนข้าวสาลีภายนอกเครื่องต้นแบบ

	CE	รายงานการตรวจและบันทึก						
	คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม	การปลูกต้นอ่อนข้าวสาลีเชิงเปรียบเทียบระหว่างการปลูกภายในภายนอก โดยมีตัวแปรควบคุมคือปริมาณเมล็ด						
	วิศวกรรมคอมพิวเตอร์							
	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา							
การตรวจสอบ		บันทึกผลการปลูกต้นอ่อนข้าวสาลีภายนอกเครื่อง						
		23 ก.ย. 67	26 ก.ย. 67	28 ก.ย. 67	30 ก.ย. 67	2 ต.ค. 67	4 ต.ค. 67	6 ต.ค. 67
1. Temperature Sensor		31.6°	33.2°	30.8°	31.6°	32.4°	33.7°	32.5°
2. Humidity Sensor		65.9	67.8	61.9	66.4	62.3	67.2	65.3
3. Soil Moisture Sensor		70.6	75.3	72.6	69.1	66.8	67.4	75.3
4. Water Pump		-	-	-	-	-	-	-
5. Electric Radiator Fan		-	-	-	-	-	-	-
6. Red Strip Light		-	-	-	-	-	-	-
7. Leaf Growth		0	3.68	5.78	9.24	13.29	14.62	16.05
8. Tree Weight		-						
		ผู้บันทึก	วาสนา	วาสนา	วาสนา	วาสนา	วาสนา	วาสนา
		ผู้ตรวจสอบการบันทึกผล	จิตภา	จิตภา	จิตภา	จิตภา	จิตภา	จิตภา
วาระการตรวจสอบประจำเดือนกันยายน-ตุลาคม 67								

3. ผลการทดสอบและวิเคราะห์ข้อมูล

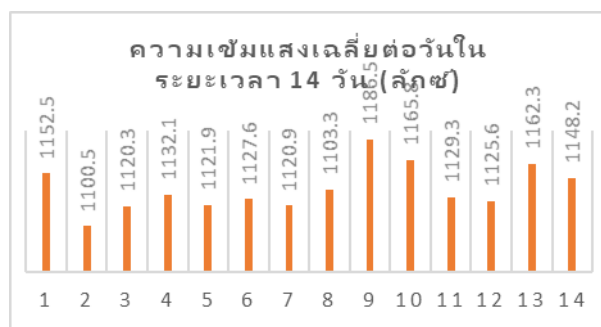
การทดสอบระบบต้นแบบดำเนินการเป็นเวลา 14 วัน โดยทำการวัดและบันทึกค่าเฉลี่ยรายวันของสภาพแวดล้อมภายในตู้ต้นแบบใน 3 ปัจจัยหลัก ได้แก่ อุณหภูมิ ความชื้น และความเข้มแสง ดังนี้

3.1 อุณหภูมิ: อยู่ในช่วงระหว่าง 24 – 27 องศาเซลเซียส ซึ่งเป็นช่วงที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของต้นอ่อนข้าวสาลี ตามหลักการทางพฤกษศาสตร์ที่แนะนำให้อยู่ในช่วง 20 – 27 องศาเซลเซียส ดังภาพที่ 4

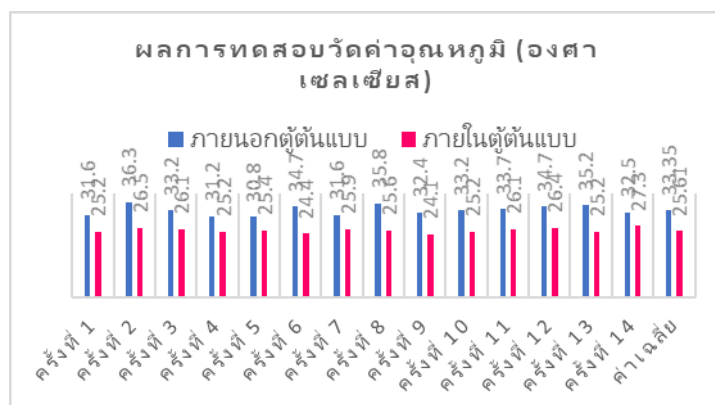
ภาพที่ 4 แผนภูมิอุณหภูมิเฉลี่ยต่อวันในระยะเวลา 14 วัน

3.2 ความเข้มแสง: วัดได้ในช่วง 824.6 – 1351.2 ลักซ์ ซึ่งต่ำกว่าค่าที่เหมาะสมที่ควรอยู่ระหว่าง 7,000 – 13,000 ลักซ์ ความคลาดเคลื่อนนี้มีสาเหตุจากข้อจำกัดของเซนเซอร์วัดแสงที่มีความแม่นยำไม่เพียงพอ และอาจได้รับผลกระทบจากแสงรอบข้างหรือฝุ่นละออง ดังภาพ 5

ภาพที่ 5 แผนภูมิความเข้มแสงเฉลี่ยต่อวันในระยะเวลา 14 วัน

3.3 ความชื้นและปัจจัยแวดล้อมภายนอก: คณะผู้วิจัยได้วัดค่าความชื้น อุณหภูมิ และความเข้มแสงจากสภาพแวดล้อมภายนอกตู้ต้นแบบเพื่อนำมาเปรียบเทียบกับสภาพแวดล้อมภายใน พบว่าระบบควบคุมสามารถรักษาความเสถียรของปัจจัยภายในได้ดีกว่าสภาพแวดล้อมนอก ซึ่งสะท้อนถึงประสิทธิภาพของระบบในการดูแลต้นอ่อนอย่างเหมาะสม ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6 แผนภูมิเปรียบเทียบสภาพอากาศเฉลี่ยในระยะเวลา 14 ครั้ง

อภิปรายผลการวิจัย

การพัฒนาระบบได้ดำเนินการทดสอบภายใต้สภาวะแวดล้อมที่แตกต่างกัน เพื่อประเมินประสิทธิภาพและความเสถียรในการทำงานของระบบ โดยสามารถสรุปผลการดำเนินงานได้ดังต่อไปนี้

1. ประสิทธิภาพการทำงานของฮาร์ดแวร์

1.1 ระบบร่น้ำอัตโนมัติสามารถทำงานได้ตามเวลาที่ตั้งค่าไว้ และปรับเปลี่ยนการทำงานได้อย่างแม่นยำตามระดับความชื้นของดินที่ตรวจวัดโดยเซ็นเซอร์

1.2 ระบบควบคุมแสงสว่างสามารถเปิดและปิดได้โดยอัตโนมัติตามช่วงเวลาที่กำหนด ช่วยให้ต้นอ่อนข้าวสาลีได้รับแสงอย่างเพียงพอและเหมาะสมต่อการเจริญเติบโต

1.3 ระบบระบายอากาศสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยข้อมูลจากเซ็นเซอร์วัดอุณหภูมิและความชื้นถูกส่งไปยังระบบควบคุมเพื่อเปิดพัดลมระบายอากาศเมื่อค่าต่าง ๆ เกินเกณฑ์ที่กำหนดไว้

2. ประสิทธิภาพการทำงานของซอฟต์แวร์

2.1 แอปพลิเคชันสามารถเชื่อมต่อและควบคุมอุปกรณ์ต่าง ๆ ภายในตู้ปลูกได้อย่างเสถียร ผู้ใช้งานสามารถตรวจสอบสถานะค่าต่าง ๆ และควบคุมระบบผ่านอินเทอร์เน็ตเพชที่ออกแบบให้ใช้งานง่ายและเป็นมิตรกับผู้ใช้

2.2 ระบบแจ้งเตือนสามารถส่งข้อมูลแจ้งเตือนเมื่อพบค่าความชื้นหรืออุณหภูมิที่ผิดปกติไปยังผู้ใช้งานได้อย่างทันท่วงที ช่วยเพิ่มความรวดเร็วในการตัดสินใจและดำเนินการแก้ไขสถานการณ์

สรุปผลการวิจัย

การพัฒนาระบบได้รับการทดสอบภายใต้สภาวะแวดล้อมที่หลากหลาย เพื่อประเมินประสิทธิภาพของระบบในด้านฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์ โดยสามารถสรุปผลการดำเนินงานได้ดังต่อไปนี้:

1. การทำงานของฮาร์ดแวร์

1.1 ระบบร่น้ำอัตโนมัติสามารถทำงานได้ตามเวลาที่กำหนด และสามารถปรับระดับการทำงานได้อย่างแม่นยำโดยอิงจากค่าความชื้นของดินที่ตรวจวัดด้วยเซ็นเซอร์

1.2 ระบบควบคุมแสงสว่างสามารถเปิด-ปิดได้โดยอัตโนมัติตามช่วงเวลาที่ตั้งค่าไว้ ส่งผลให้ต้นอ่อนข้าวสาลีได้รับแสงอย่างเพียงพอสำหรับกระบวนการเจริญเติบโต

1.3 ระบบระบายอากาศสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยข้อมูลจากเซ็นเซอร์วัดอุณหภูมิและความชื้นถูกส่งเข้าสู่ระบบควบคุม เพื่อสั่งงานพัดลมระบายอากาศเมื่อค่าที่ตรวจวัดเกินกว่าขอบเขตที่กำหนด

2. การทำงานของซอฟต์แวร์

2.1 แอปพลิเคชันสามารถเชื่อมต่อและควบคุมอุปกรณ์ภายในตู้ปลูกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ใช้งานสามารถตรวจสอบค่าพารามิเตอร์ต่าง ๆ และควบคุมระบบผ่านอินเทอร์เน็ตที่ออกแบบให้ใช้งานง่ายและเป็นมิตรต่อผู้ใช้

2.2 ระบบแจ้งเตือนสามารถส่งการแจ้งเตือนไปยังผู้ใช้งานเมื่อพบค่าความชื้นหรืออุณหภูมิที่ผิดปกติ ซึ่งช่วยให้สามารถดำเนินการแก้ไขได้อย่างทันท่วงที

ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาในระบบในอนาคต

1. การเพิ่มความแม่นยำของระบบควบคุม

ควรพิจารณาใช้เซ็นเซอร์ที่มีคุณภาพสูงขึ้น หรือเพิ่มจำนวนเซ็นเซอร์ในตำแหน่งที่หลากหลายมากขึ้น เพื่อช่วยลดความคลาดเคลื่อนของข้อมูลและเพิ่มความแม่นยำในการควบคุมระบบ

2. การเพิ่มฟังก์ชันในแอปพลิเคชัน

2.1 ควรพัฒนาให้แอปพลิเคชันสามารถบันทึกและวิเคราะห์ข้อมูลย้อนหลัง เพื่อให้ผู้ใช้งานสามารถปรับปรุงรูปแบบการดูแลต้นอ่อนข้าวสาลีได้อย่างเหมาะสม

2.2 ควรเพิ่มระบบแจ้งเตือนผ่านอีเมลหรือข้อความ SMS เพื่อให้สามารถแจ้งเตือนผู้ใช้งานในกรณีฉุกเฉินได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

3. การต่อยอดและพัฒนาในอนาคต

3.1 ควรศึกษาการประยุกต์ใช้ระบบปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) เพื่อช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูลและเสนอแนวทางที่เหมาะสมในการดูแลต้นอ่อนข้าวสาลี

3.2 ควรพัฒนาระบบให้สามารถทำงานร่วมกับแหล่งพลังงานหมุนเวียน เช่น พลังงานแสงอาทิตย์ เพื่อเพิ่มความยั่งยืนในการใช้งานและลดการพึ่งพาพลังงานจากภายนอก

สรุปโดยรวม

โครงการ “ระบบดูแลต้นอ่อนข้าวสาลีผ่านแอปพลิเคชัน” เป็นระบบที่สามารถอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยระบบสามารถทำงานได้อย่างแม่นยำในด้านการควบคุมสภาพแวดล้อม ลดภาระในการดูแล และส่งเสริมการเจริญเติบโตของต้นอ่อนข้าวสาลีอย่างสมบูรณ์ ทั้งนี้ หากมีการปรับปรุงในด้านความแม่นยำของอุปกรณ์ และการเพิ่มฟังก์ชันเสริมในซอฟต์แวร์ ระบบจะมีศักยภาพในการนำไปประยุกต์ใช้ในเชิงพาณิชย์ได้อย่างยั่งยืนในอนาคต

กิตติกรรมประกาศ

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.รวิ อดตมธนิษฐ์ ที่ได้ให้คำปรึกษาและแนะนำตลอดระยะเวลาการทำงาน ด้วยความรู้ ความสามารถ และความเอาใจใส่ ซึ่งมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของโครงการนี้

ขอขอบพระคุณ ผู้ปกครอง ที่ให้การสนับสนุนทั้งด้านกำลังใจและทรัพยากรต่าง ๆ ตลอดระยะเวลาการศึกษา และขอขอบคุณ เพื่อนร่วมโครงการ ที่ร่วมแรงร่วมใจกันทำงานด้วยความมุ่งมั่นและทุ่มเท จนทำให้โครงการนี้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการการจัดการความรู้ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. (2562). ปีการศึกษา 2562.

http://www.edu.ru.ac.th/images/edu_KM/km-poster-2562-03.pdf

นพดล กิจพิทักษ์. (2559). *เกษตรกรก้าวหน้า: เกษตรในกระแส "ปลูกต้นอ่อนข้าวสาลี"* อาชีพเกษตรสุขภาพดี มีเงินใช้.

<https://web.facebook.com/share/p/1ALYvgs3eF/>

บริษัท อินโนเวทีฟ เอ็กเพอริเมนต์ จำกัด. (2567). *Raspberry Pi 4 – 8GB RAM*.

<https://inex.co.th/home/product/raspberry-pi-4-8gb-ram/>

บริษัทบิมออบเจ็คท์ (ไทยแลนด์) จำกัด. (2566). *BIM Spaces*. <https://bimspaces.com/>

ภาพจากแหล่งข้อมูล. (2563). <https://www.appdisqus.com/wp-content/uploads/2020/02/page-1.jpg.webp>

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง. (2564). *หลักเกณฑ์การเขียนอ้างอิงและบรรณานุกรม APA (7th Edition)*.

<https://psunic.trang.psu.ac.th/psunc/backup2020/download/APAstyle.pdf>

Adafruit. (2025). *DHT22 Temperature and Humidity Sensor*. <https://www.adafruit.com>

Arch&DesignHome Ideas. (2564). *ทำความเข้าใจ 'Cross Ventilation' ไอเดียออกแบบทิศทางลมในบ้าน ให้โล่ง โปร่ง*

อากาศถ่ายเทสะดวก. <https://www.buildernews.in.th/cross-ventilation/>

- Arduino. (2025). *Arduino Uno*. <https://www.arduino.cc>
- Computer for Education. (2566). *คอมพิวเตอร์เพื่อการศึกษา - Python Code*.
<https://www.computerforedu.com/tag/python-code/>
- Espressif Systems. (2025). *ESP32 Technical Specifications*. <https://www.espressif.com>
- Friha, O., Ferrag, M. A., Shu, L., Maglaras, L., & Wang, X. (2021). Internet of Things for the future of smart agriculture: A comprehensive survey of emerging technologies. *IEEE/CAA Journal of Automatica Sinica*, 8(4), 718–752. <https://doi.org/10.1109/JAS.2021.1003925>
- Maeban - แม่บ้าน. (2559). *การปลูกต้นอ่อนข้าวสาลี Wheatgrass*.
<https://web.facebook.com/share/1DFKAmwcaC/>
- Nawaz, M., & Babar, M. I. K. (2025). IoT and AI for smart agriculture in resource-constrained environments: Challenges, opportunities and solutions. *Computers and Electronics in Agriculture*, 215, 108562. <https://doi.org/10.1016/j.compag.2025.108562>
- Raspberry Pi Foundation. (2025). *Raspberry Pi 4 Model B*. <https://www.raspberrypi.org>
- SC-SparkSolution. (2565). *Application คืออะไร แล้วมีกี่ประเภทกันในปี 2022*. <https://www.sc-sparksolution.com/2022/05/10/application-คืออะไร-แล้วมีกี่ประเภท/>
- Sogoodweb. (2562). *Internet of Things (IoT) คืออะไร*. <https://pantip.com/topic/39298747>
- United States Department of Agriculture. (2021). *Guidelines for indoor plant growth lights*. USDA Agricultural Research Service.
- Wang, H., & Zhao, L. (2020). Wheatgrass: Nutritional composition and benefits for pet health. *Veterinary Nutrition Journal*, 15(4), 233–240.
- WP. (2566). “Pet Humanization” เมื่อนุ้ดเลี้ยงสัตว์เหมือนลูก-ยอมเป่ย์สุดตัว! ดัน 'Petconomy' โต.
<https://www.marketingoops.com/reports/industry-insight/pet-humanization-petconomy/>
- Zhang, Y., & Li, X. (2021). Design of an intelligent irrigation system based on IoT and cloud computing. *Journal of Smart Agriculture*, 3(2), 45–53. <https://doi.org/10.1016/j.jsa.2021.04.003>

การกลั่นกรองสภาพความเสื่อมโทรมของแม่น้ำ : กรณีศึกษาลุ่มน้ำลำตอนล่าง

เทศบาลตำบลหนองล่อง อำเภอเวียงเหนือ จังหวัดลำพูน

Screening for river degradation: Case Study of the Lower Li River,

Nong Long Subdistrict Municipality Lamphun

ชนุตริ์ สุภาวงศ์^{1*} สามารถ ใจเตี้ย² สิวลี รัตนปัญญา³

^{1,2,3} คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

*chanutree@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อกลั่นกรองสภาพความเสื่อมโทรมของแม่น้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำลำตอนล่าง เทศบาลตำบลหนองล่อง อำเภอเวียงเหนือ จังหวัดลำพูน ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเอกสารโดยการทบทวนวรรณกรรมแบบเรียงร้อยถ้อยคำ (Narrative review) จากเอกสารที่เกี่ยวข้องการวิเคราะห์ข้อมูล ตีความหมายข้อมูล ด้วยวิธีการวิเคราะห์หาคะบวนทัศน์ (Thematic analysis) ผลการศึกษาพบว่า สภาพความเสื่อมโทรมของแม่น้ำลำตอนล่าง มีการเปลี่ยนแปลงของคุณภาพน้ำจากอดีตที่มีความใส สะอาด ไม่มีกลิ่นเหม็น ไม่มีขยะลอยในแม่น้ำ ซึ่งแตกต่างจากปัจจุบันแม่น้ำลำตอนล่างมีสีขุ่น ไม่ใส มีขยะลอยมากับน้ำเป็นจำนวนมาก เริ่มมีกลิ่นเหม็นเน่า ทำให้ประชาชนที่อาศัยบริเวณริมแม่น้ำเกิดความกังวลไม่กล้าใช้น้ำจากแม่น้ำมาใช้ในการอุปโภคบริโภคในครัวเรือน นอกจากนี้ยังพบว่า ในฤดูแล้งกระแสน้ำไหลน้อย เนื่องจากลำน้ำเกิดความตื้นเขิน มีพืชพันธุ์โดยเฉพาะสาหร่ายเป็นจำนวนมาก ผลการศึกษาอาจนำไปสู่การแสวงหาแนวทางการแก้ไขปัญหามลพิษทางน้ำ โดยศึกษาปัญหาสถานการณ์สภาพความเสื่อมโทรมของแม่น้ำลำ และผลกระทบการใช้ประโยชน์จากแม่น้ำลำ ทราบปัญหา และขนาดความรุนแรงของปัญหา หาวิธีการจัดการกับปัญหาให้ได้ผลการคาดการณ์ผลกระทบต่อสุขภาพของชุมชนที่อาจเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงปัจจัยกำหนดสุขภาพ ทั้ง ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งข้อเสนอแนะ มาตรการและแนวทางในการป้องกันลดผลกระทบสุขภาพชุมชน และ มาตรการในการเฝ้าระวังผลกระทบสุขภาพชุมชนจากมลพิษทางน้ำในแม่น้ำลำตอนล่างได้อย่างเหมาะสมต่อไป

คำสำคัญ: ความเสื่อมโทรมของแม่น้ำ ลุ่มน้ำลำ การกลั่นกรอง

Abstract

This study aims to screen the degradation of rivers in the lower Li River, Nong Long Subdistrict Municipality, Wiang Nong Long District, Lamphun. Use a document research method by reviewing the literature in a narrative review format from related documents. Data analysis and interpretation using thematic analysis. The study results found that the deterioration of the lower Li River has resulted in changes in water quality from the past when it was clean and clear no bad smell, no floating garbage in the river. Unlike the present, the Li River is murky, not clear, with a lot of garbage floating in the water and starting to smell foul. This has caused people living along the river to be concerned and not dare to use water from the Li River for household consumption. It was also found that in the dry season, the water flow is low because the river becomes shallow and there are a lot of aquatic plants, especially algae.

keywords: deterioration of the River, lower Li River, moderation

บทนำ

ทรัพยากรน้ำนับเป็นปัจจัยหลักในการดำรงชีวิตของมนุษย์เมื่อขาดน้ำมนุษย์และสิ่งมีชีวิตก็ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ เพราะน้ำเป็นสื่อหรือปัจจัยสำคัญของการเจริญเติบโต และเป็นสิ่งที่ทำให้เกิด ความอุดมสมบูรณ์แก่สิ่งมีชีวิตทั้งมวล แต่สภาพแหล่งน้ำในปัจจุบันประสบปัญหาคุณภาพน้ำเสื่อมโทรมอันเนื่องมาจากกิจกรรมการดำรงชีวิตของมนุษย์ที่ส่งผลกระทบต่อความต้องการการใช้ น้ำที่เพิ่มมากขึ้น มีรายงานว่า ร้อยละ 80 ของแหล่งน้ำทั่วโลกประสบปัญหาคุณภาพน้ำเสื่อมโทรมอันจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพน้ำอุปโภค และน้ำที่ใช้ในกิจกรรมการเกษตร รวมถึงความสูญเสียระบบนิเวศในแหล่งน้ำนั้น (United Nations Environment Program, 2018) ในขณะที่ประเทศจีนมีการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วทำให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อสิ่งแวดล้อม อุตสาหกรรม และการขยายตัวของเมืองทำให้มลพิษทางน้ำกลายเป็นปัญหาสำคัญที่มีอิทธิพลต่อความอยู่รอดของมนุษย์และการพัฒนาระบบ เศรษฐกิจและสังคม (Zhang et al., 2017)

ในประเทศไทยมลพิษทางน้ำเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น จากการติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำสำคัญทั่วประเทศในปี 2567 จำนวน 398 จุด ตรวจวัด 61 แหล่งน้ำ สายหลัก และ 9 แหล่งน้ำนิ่ง โดยการติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำ 4 ครั้งต่อปี จากการประเมินโดยใช้ดัชนีคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำผิวดิน (Water Quality Index, WQI) พบว่าแหล่งน้ำที่มีคุณภาพน้ำอยู่ในเกณฑ์ดี ร้อยละ 43 เกณฑ์พอใช้ ร้อยละ 36 และเกณฑ์เสื่อมโทรม ร้อยละ 21 ภาพรวมของแหล่งน้ำ พบว่า ภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคตะวันออก มีคุณภาพน้ำเสื่อมโทรมลงกว่าปี 2566 สาเหตุหลักที่ทำให้เกิดปัญหามาจากการปล่อยทิ้ง น้ำเสียจากชุมชน กิจกรรมทางการเกษตรและอุตสาหกรรมที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ (กรมควบคุมมลพิษ, 2567) สอดคล้องกับสถานการณ์ คุณภาพน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาลดลงทั้งสาย ส่วนใหญ่มีคุณภาพเสื่อมโทรมมาก ร้อยละ 50 คุณภาพเสื่อมโทรม ร้อยละ 25 และคุณภาพพอใช้ ร้อยละ 25 (สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 6 นนทบุรี, 2565) สาเหตุหลักของมลพิษทางน้ำมาจากน้ำเสียปล่อยจากชุมชนทั้งน้ำจากการซักล้างและการทำครัวน้ำจากส้วมที่ไม่ได้ผ่านการบำบัดให้มีคุณภาพตามมาตรฐานและอยู่ไม่ไกลจากแม่น้ำลำ คลอง (ปิยธิดา ศรีพลและคณะ, 2563)

ในส่วนแม่น้ำลำจากการติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำสำคัญทั่วประเทศ 61 แหล่งน้ำสายหลักของกรมควบคุมมลพิษอยู่ในเกณฑ์พอใช้ WQI เท่ากับ 63 (กรมควบคุมมลพิษ, 2566) และมีรายงานการศึกษา พบว่า ช่วงเดือนมีนาคม - พฤษภาคม (ช่วงฤดูร้อน) ในบางช่วงของแม่น้ำที่ไหลผ่านชุมชนหนาแน่น น้ำจะมีสีขุ่นสัว่น้ำที่เป็นอาหารสายพันธุ์ท้องถิ่นที่เคยมี จำนวนมากได้หายไปจากพื้นที่ส่งผลต่อการแสวงหาอาหารจากธรรมชาติที่หาได้น้อยลง นอกจากนี้ความเสื่อมสภาพของคุณภาพน้ำ ในแม่น้ำลำยังก่อให้เกิดผลกระทบต่อภาวะจิตใจของประชาชนทั้งความเครียด ความกังวลและความกลัวต่อการที่จะไม่สามารถใช้ ประโยชน์แม่น้ำลำได้อย่างเต็มศักยภาพ อีกทั้งสภาพแม่น้ำยังมีการฟุ้งกระจายของตะกอนท้องน้ำจากการดูดยทรายซึ่งเป็นสาเหตุของ ตลิ่งพัง และท้องน้ำตื้นเขินโดยในฤดูแล้งน้ำจะเหลือน้อย เฉพาะหน้าฝายทดน้ำเท่านั้น (สามารถ ใจเตี้ย, 2562; สามารถ ใจเตี้ย, 2564)

ทั้งนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษากันกรองสภาพความเสื่อมโทรมของแม่น้ำลำตอนล่างและหวังว่าผลการศึกษาอาจนำไปสู่ การแสวงหาแนวทางการแก้ไขปัญหามลพิษทางน้ำ โดยศึกษาปัญหาสถานการณ์สภาพความเสื่อมโทรมของแม่น้ำลำ และผลกระทบ การใช้ประโยชน์จากแม่น้ำลำ ทราบปัญหาและขนาดความรุนแรงของปัญหา หาวิธีการจัดการกับปัญหาทำให้ได้ผลการคาดการณ์ ผลกระทบต่อสุขภาพของชุมชนที่อาจจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงปัจจัยกำหนดสุขภาพ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งข้อเสนอแนะมาตรการและแนวทางในการป้องกันลดผลกระทบสุขภาพชุมชนและมาตรการในการเฝ้าระวังผลกระทบสุขภาพชุมชนจากมลพิษทางน้ำในแม่น้ำลำตอนล่างได้อย่างเหมาะสมต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การสังเคราะห์คุณภาพน้ำของแม่น้ำลำ ใช้การศึกษาวิจัยจากเอกสาร (Documentary research) โดยการทบทวน วรรณกรรมแบบเรียงร้อยถ้อยคำ (Narrative review) จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดย

ขั้นตอนที่ 1 การวางกรอบการวิจัย ตามประเด็นคุณภาพน้ำ โดยประชากรที่ศึกษาเป็น ข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสาร สาธารณะ (Public document) ซึ่งหมายถึง เอกสารที่เขียนและตีพิมพ์ เผยแพร่โดยหน่วยงานภาครัฐและนักวิชาการทั่วไป ดังนั้น คุณภาพน้ำสังเคราะห์จากรายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อม ปีพ.ศ. 2565 -2566 และฐานข้อมูลคุณภาพน้ำ แหล่งน้ำผิวดินทั่วประเทศ (IWIS)

ขั้นตอนที่ 2 การเลือกเอกสาร ดำเนินการตั้งคณะกรรมการเพื่อช่วยในการคัดเลือกเอกสารที่มีความเหมาะสมกับการวิจัย ครั้งนี้ โดยมีเกณฑ์สำหรับการคัดเลือกเอกสารมาใช้ในการวิจัย (Mogalakwe, 2006 ; Scott,1990) ประกอบด้วย ความจริง ความ ถูกต้อง น่าเชื่อถือ การเป็นตัวแทน และความหมาย

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ตีความหมายข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์หากระบวนทัศน์(Thematic analysis) ตาม ขั้นตอน ดังนี้ อ่านข้อความในเอกสารที่คัดเลือกได้อย่างรอบคอบ กำหนดรหัส (Coding) ของประเด็นที่สำคัญแบบประโยคต่อ ประโยคในแต่ละบรรทัด (Line by line) กำหนดกระบวนทัศน์ (Theme) วิเคราะห์กระบวนทัศน์ที่ได้ และตรวจสอบข้อมูลที่ วิเคราะห์ได้กับแหล่งข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง (Morse and Field, 1996)

2. การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ โดยการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ คัดเลือกตัวอย่างแบบเจาะจงจาก ประชาชนในพื้นที่ลุ่มน้ำลี้ตอนล่าง จำนวน 6 คน ได้แก่ ผู้ใหญ่จำนวน 1 คน กรรมการหมู่บ้านจำนวน 2 คน และอาสาสมัคร สาธารณสุขประจำหมู่บ้านจำนวน 3 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และการตีความ ข้อมูล

การพิทักษ์กลุ่มตัวอย่าง

การพิทักษ์สิทธิ์ของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยการชี้แจงถึงวัตถุประสงค์และขั้นตอนการดำเนินการวิจัยและขอ ความร่วมมือกลุ่มตัวอย่างเข้าร่วมโครงการวิจัยด้วยความสมัครใจ และมีสิทธิ์ถอนตัวจากการวิจัยได้ถ้าต้องการ ข้อมูลของกลุ่ม ตัวอย่างจะถูกเก็บไว้เป็นความลับ และใช้ข้อมูลเฉพาะการศึกษานี้เท่านั้น การนำเสนอข้อมูลจะนำเสนอโดยภาพรวม ซึ่งจะต้องได้รับ ความเห็นชอบจากกลุ่มตัวอย่าง การเข้าร่วมโครงการวิจัยให้กลุ่มตัวอย่างลงนามในเอกสารยินยอม เข้าร่วมการวิจัย

ผู้วิจัยผ่านการอบรม “จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับคณาจารย์ บุคลากรและนักศึกษา” วันพุธ ที่ 16 สิงหาคม 2566 จาก คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ผลการวิจัย

จากการวิจัยเอกสาร โดยการทบทวนวรรณกรรมจากเอกสารที่เกี่ยวข้องพบว่า แม่น้ำลี้ เป็นลำน้ำสาขาของแม่น้ำปิงตอนบนมีต้นกำเนิดจากดอยขุนกวังซึ่งเป็นเทือกเขาที่อยู่ในเขตอำเภอลี้ จังหวัดลำพูน แม่น้ำลี้จะมีทิศทางไหลขึ้นไปทางตอนเหนือ และไหลลงสู่แม่น้ำปิงที่บริเวณหมู่บ้านวังสะแกง อำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน กำหนดเป็นแหล่งน้ำผิวดินประเภทที่ 2 ลุ่มน้ำ ลี้ตอนล่างบริเวณบ้านต้นฝั้ง ในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลหนองล่อง อำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน มีลำน้ำกว้างน้อยกว่า 50 เมตร ปริมาณน้ำน้อย น้ำนิ่ง น้ำมีสีน้ำตาลอ่อน พบพืชน้ำทั่วไปพอสมควร รวมถึงพบขยะ และเศษอาหารในลำน้ำ สถานการณ์ คุณภาพน้ำผิวดินรายสถานี แม่น้ำลี้ ปรากฏปัญหาคุณภาพน้ำผิวดินที่สำคัญบริเวณสถานี LE01 บริเวณสะพานบ้านต้นฝั้ง ต.หนอง ล่อง อ.เวียงหนองล่อง จ.ลำพูน พบว่าปริมาณออกซิเจนละลายน้ำ (DO) ต่ำกว่ามาตรฐานกำหนดเนื่องจากปริมาณพืชน้ำโดยเฉพาะ สาหร่ายมีปริมาณมาก สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ประชาชนในพื้นที่ลุ่มน้ำลี้ตอนล่างเบื้องต้นพบว่า ปัจจุบันแม่น้ำลี้ มีสีขุ่นไม่ใส เหมือนในอดีต ในช่วงน้ำท่วมในเดือนตุลาคม 2565 ที่ผ่านมีขยะลอยมากับน้ำเป็นจำนวนมาก จนน้ำลดลงขยะยังลอยเต็มแม่น้ำ ใน ฤดูแล้งกระแสน้ำไม่ค่อยไหล ประกอบกับมีขยะลอยในแม่น้ำทำให้น้ำมีสีขุ่น

เริ่มมีกลิ่นเน่าเหม็นเกิดขึ้น ทำให้ประชาชนเกิดความ กังวลไม่กล้าใช้น้ำจากแม่น้ำลำน้ำอุปโภคบริโภคในครัวเรือน (ผู้ให้สัมภาษณ์, 2566: สัมภาษณ์)

การอภิปรายและสรุปผล

จากการกลั่นกรองสภาพความเสื่อมโทรมของแม่น้ำลำตอนล่าง มีการเปลี่ยนแปลงของคุณภาพน้ำจากอดีตที่มีความใสสะอาด ไม่มีกลิ่นเหม็น ไม่มีขยะลอยในแม่น้ำ ซึ่งแตกต่างจากปัจจุบันแม่น้ำลำมีสีขุ่นไม่ใส มีขยะลอยมากับน้ำเป็นจำนวนมาก เริ่มมีกลิ่นเหม็นเน่าทำให้ประชาชนที่อาศัยบริเวณริมน้ำเกิดความกังวลไม่กล้าใช้น้ำจากแม่น้ำลำน้ำใช้ในการอุปโภคบริโภคในครัวเรือน นอกจากนี้ยังพบว่า ในฤดูแล้งกระแสน้ำไหลน้อย เนื่องจากลำน้ำเกิดความตื้นเขิน มีพืชน้ำโดยเฉพาะสาหร่ายเป็นจำนวนมาก สอดคล้องกับรายงานการศึกษา ในช่วงเดือนมีนาคม - พฤษภาคม (ช่วงฤดูร้อน) ในบางช่วงของแม่น้ำที่ไหลผ่านชุมชนหนาแน่น น้ำ จะมีสีขุ่น สัตว์น้ำที่เป็นอาหารสายพันธุ์ท้องถิ่นที่เคยมีจำนวนมากได้หายไปจากพื้นที่ส่งผลต่อการแสวงหาอาหารจากธรรมชาติที่หา ได้น้อยลง นอกจากนี้ความเสื่อมสภาพของคุณภาพน้ำในแม่น้ำลำยังก่อให้เกิดผลกระทบต่อภาวะจิตใจของประชาชนทั้งความเครียด ความกังวลและความกลัวต่อการที่จะไม่สามารถใช้ประโยชน์แม่น้ำลำได้อย่างเต็มศักยภาพ อีกทั้งสภาพแม่น้ำยังมีการฟุ้งกระจายของ ตะกอนท้องน้ำจากการดูดทรายซึ่งเป็นสาเหตุของตลิ่งพัง และท้องน้ำตื้นเขินโดยในฤดูแล้งน้ำจะเหลือน้อย เฉพาะหน้าฝาย ทดน้ำ เท่านั้น (สามารถ ใจเตี้ย, 2562; สามารถ ใจเตี้ย, 2564) อีกทั้งความเสื่อมสภาพของแม่น้ำลำมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทั้งปริมาณน้ำที่ลดลงและคุณภาพน้ำที่เกินเกณฑ์มาตรฐานในบางช่วงเวลา ทั้งนี้ความเสื่อมสภาพของแม่น้ำลำที่ปรากฏการณ์น้ำอาจส่งผลกระทบต่อการใช้ ประโยชน์แม่น้ำ (สามารถ ใจเตี้ย, 2564)

ข้อเสนอแนะ

1. ระดับนโยบายกระทรวงสาธารณสุขกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นำผลการศึกษานี้ไปพัฒนานโยบายที่ เกี่ยวข้องกับผลกระทบสุขภาพชุมชนจากมลพิษทางน้ำ
2. ระดับปฏิบัติการ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำพูน เทศบาลตำบลหนองล่อง นำผลการศึกษานี้ไปเฝ้าระวังผลกระทบ สุขภาพชุมชนจากมลพิษทางน้ำ การเน้นกิจกรรมที่มีส่วนร่วมของชุมชน การรณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ในเรื่องการจัดการน้ำ เสีย การส่งเสริมให้ประชาชนจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในการจัดการแก้ไขปัญหาผ่านโครงการต่างๆ
3. ระดับชุมชน กลุ่มประชาชน นำผลการศึกษานี้ไปพัฒนากิจกรรมในการลด และป้องกัน ผลกระทบสุขภาพชุมชนจาก มลพิษทางน้ำ รวมไปถึงการฟื้นฟูแม่น้ำให้มีสภาพที่ดีขึ้นสามารถกลับมาใช้ประโยชน์ได้

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยนี้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ขอขอบคุณผู้เกี่ยวข้องที่ได้ให้ข้อมูลการวิจัย และมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ที่สนับสนุนทุนวิจัย โดยการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566

เอกสารอ้างอิง

กรมควบคุมมลพิษ. (2567). *มลพิษทางน้ำ*. http://www.pcd.go.th/info_serv/water_water

กรมควบคุมมลพิษ. (2566). *รายงานการดำเนินงานกองจัดการคุณภาพน้ำ*. <https://lamphuncity.go.th/wp-content/uploads/2025/05/เล่มรายงานติดตามน้ำเสีย-2566>

ปิยธิดา ศรีพลรัชดา ภักดียิ่งพรสวรรค์ ชัยมีแรงรุ่งนภา กิตติลาภ และ ออมพลีษฐ์ ไชยเชษฐ. (2563). แนวทางการจัดการน้ำเสียปิง หนองโคตรของเทศบาลตำบลบ้านเป็ด อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. *วารสารวิชาการ และวิจัย มหาวิทยาลัยภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ*, 10(2), 124-136.

- สามารถ ใจเตี้ย. (2564). ความเสื่อมสภาพและปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อแม่น้ำลี้ จังหวัดลำพูนจากการใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตร ของเกษตรกร. *วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย*, 13(2), 514-525.
- สามารถ ใจเตี้ย และพัฒนา บุญญประภา. (2562). ผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากปัญหาคูณภาพน้ำและข้อเสนอแนะกิจกรรมการเฝ้าระวังกรณีศึกษาลุ่มน้ำลี้จังหวัดลำพูน. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ*, 23(1), 32-46.
- สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่6 นนทบุรี. (2565). รายงานร้อยละคุณภาพของแหล่งน้ำแม่น้ำเจ้าพระยา. [http: //www.xn-q3cac0a2evabc8jd2fnc7c.net/report1-detail.php](http://www.xn-q3cac0a2evabc8jd2fnc7c.net/report1-detail.php)
- Mogalakwe, M. 2006. The Use of Documentary Research Methods in Social Research. *African Sociological Review*, 10(1), 221-230.
- Morse, J. and Field, P. 1996. Nursing Research: The Application of Qualitative Approaches. Chapman and Hall
- United Nations Environment Program. (2018). Tackling Global Water Pollution. [Online] <https://www.unenvironment.org/explore-topics /water/what-we do/tackling-global-water-pollution>.
- Zhang, C., et.al. (2017). An integrated specification for the nexus of water pollution and economic growth in China: Panel cointegration, long-run causality and environmental Kuznets curve. *Science of the Total Environment*, 609, 319-328.

การทำนายราคายางแผ่นดิบ ณ ตลาดกลางของประเทศไทยด้วยการเรียนรู้เชิงลึก

จากข้อมูลราคายางแผ่นดิบและน้ำยางสดในตลาดท้องถิ่น

Predicting Raw Rubber Sheet Prices in Thailand's Central Market Using Deep Learning Based on Historical Price Data and Multi-Dimensional Factors

พัชรพงษ์ วาณิชวสิน¹ ธรรมกร แซ่ตั้ง^{2,*}

^{1,2}สาขาคอมพิวเตอร์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

*thammakorn.s@ku.th

บทคัดย่อ

ยางพาราถือเป็นหนึ่งในพืชเศรษฐกิจของไทยที่สร้างรายได้มหาศาล แต่ราคายางพาราแผ่นดิบในปัจจุบันกลับมีความผันผวนอย่างมากจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น ภาวะเศรษฐกิจโลก การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ภัยธรรมชาติ ความขัดแย้งระหว่างประเทศ การแข่งขันในตลาดโลกที่ทวีความรุนแรง การแข็งค่าของเงินบาท และราคาน้ำมัน งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแบบจำลองการทำนายราคายางแผ่นดิบรายเดือนโดยใช้พีฟิเจอร์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจากข้อมูลรายเดือน ครอบคลุมช่วงเวลา 17 ปี 6 เดือน ตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2550 ถึงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2567 และนำมาสร้างเป็นแบบจำลอง 4 แบบ ได้แก่ ARIMA (Autoregressive Integrated Moving Average), RNN (Recurrent Neural Network), LSTM (Long Short-Term Memory) และ GRU (Gated Recurrent Unit) พร้อมเปรียบเทียบประสิทธิภาพด้วยค่า R^2 , MSE และ MAPE ผลการวิจัยพบว่า แบบจำลอง GRU ให้ผลลัพธ์ที่ดีที่สุด โดยมีค่า R^2 เท่ากับ 0.88 MSE เท่ากับ 18.43 และ MAPE เท่ากับ 0.05

คำสำคัญ : การทำนาย ยางแผ่นดิบ การเรียนรู้เชิงลึก แบบจำลอง

Abstract

Rubber is one of Thailand's major economic crops, generating substantial income for the country. However, the price of raw rubber sheets has become highly volatile due to various factors such as global economic conditions, climate change, natural disasters, international conflicts, intensifying global market competition, currency appreciation, and oil prices. This study aims to develop a monthly price prediction model for raw rubber sheets using relevant features for 17 years and 6 months starting from January 2007 to July 2024. Four models were constructed: ARIMA (Autoregressive Integrated Moving Average), RNN (Recurrent Neural Network), LSTM (Long Short-Term Memory), and GRU (Gated Recurrent Unit). The performance of each model was compared using R^2 , MSE, and MAPE as evaluation metrics. The results showed that the GRU model achieved the best performance, with an R^2 of 0.88, MSE of 18.43, and MAPE of 0.05.

keywords : prediction, raw rubber sheet, deep learning, models

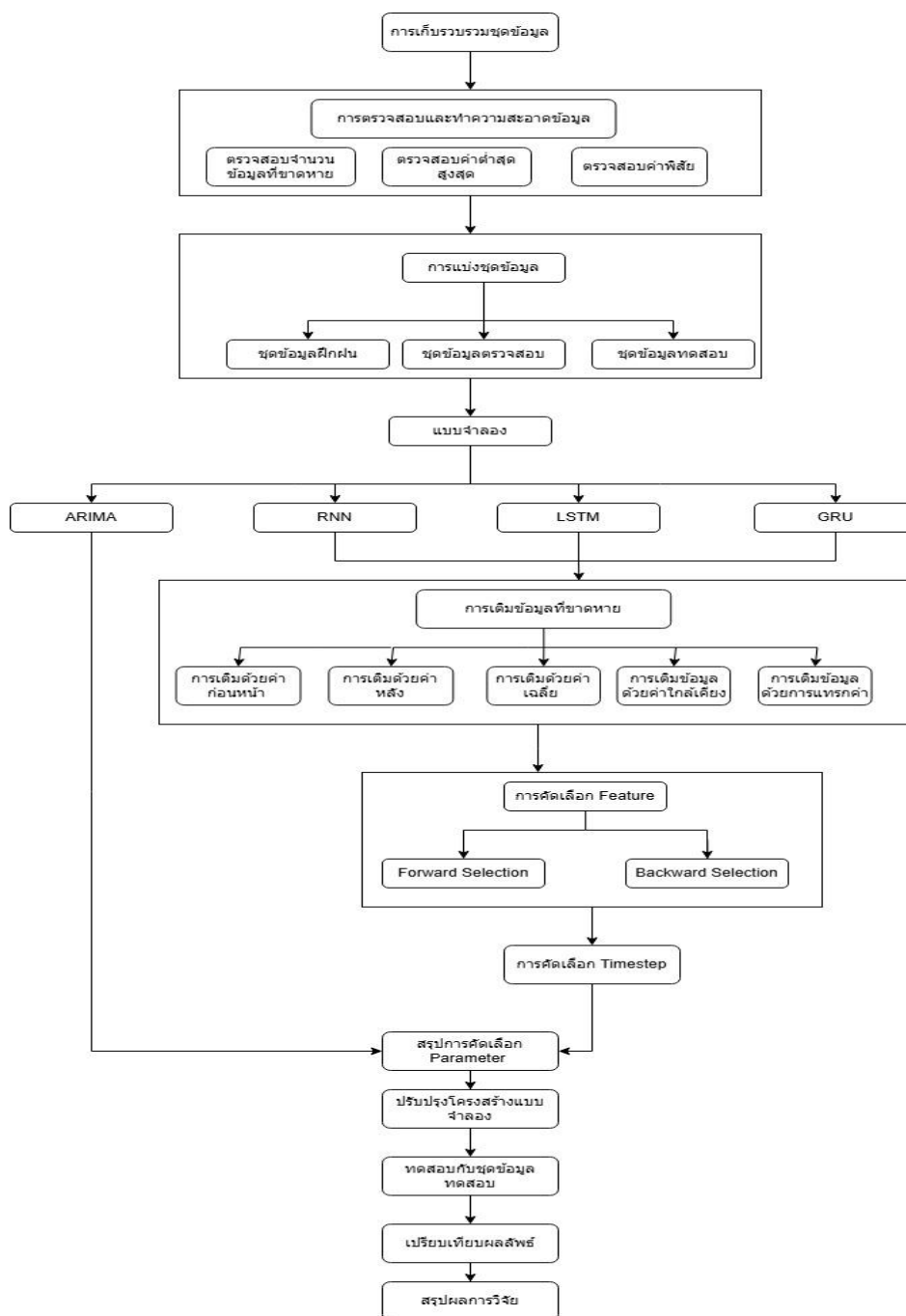
บทนำ

ยางพาราถือเป็นหนึ่งในพืชเศรษฐกิจสำคัญของประเทศไทยที่สามารถสร้างรายได้อย่างมหาศาล โดยมีพื้นที่เพาะปลูกมากกว่า 22 ล้านไร่ และมีผลผลิตรวมประมาณ 4 ล้านตันต่อปี ซึ่งช่วยสร้างงานและอาชีพให้กับเกษตรกรไทยเป็นจำนวนมาก (Sowcharoensuk, 2022) ในปีค.ศ. 2022 ประเทศไทยเป็นผู้ผลิตยางพาราอันดับหนึ่งของโลก และเป็นผู้ส่งออกผลิตภัณฑ์ยางเป็นอันดับสองของโลก รองจากประเทศจีน (พูนพงษ์ นัยนาภากรณ์, 2566) น้ำยางที่ได้จากต้นยางพารานิยมนำมาผลิตเป็นยางแผ่นดิบเพื่อนำไปจำหน่ายในตลาด ซึ่งตลาดยางพาราในประเทศไทยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ตลาดท้องถิ่น ตลาดกลางยางพารา และตลาดสินค้าเกษตร โดยตลาดกลางยางพารา ซึ่งดำเนินการภายใต้การกำกับของการยางแห่งประเทศไทย นั้นมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นแหล่งอ้างอิงราคายางแผ่นดิบของประเทศและเป็นกลไกในการส่งเสริมคุณภาพยางพาราให้ได้มาตรฐาน (อิธิวัฒน์ เสงกนิษฐ์, อัญญาณี มั่นคง, และ สุวิทย์ รัตนพงศ์, 2556) อย่างไรก็ตาม แม้ประเทศไทยจะเป็นผู้ส่งออกยางใหญ่ของโลก แต่ไม่สามารถกำหนดราคายางได้ด้วยตนเอง เนื่องจากประเทศผู้นำเข้ามีอิทธิพลในการกำหนดราคา หากความต้องการซื้อสูง ราคาขายก็จะสูงขึ้น ในทางกลับกัน หากความต้องการซื้อลดลง ราคาขายก็จะตกต่ำลง (Posttoday, 2014) ปัญหาความผันผวนของราคายางพารายังเกิดจากปัจจัยหลายประการ เช่น ภาวะเศรษฐกิจโลก การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ภัยธรรมชาติ ความขัดแย้งระหว่างประเทศ การแข็งค่าของเงินบาท และราคาน้ำมัน ซึ่งล้วนส่งผลกระทบต่ออุปสงค์และอุปทานในตลาดโลกโดยตรง (ลัดดาวรรณ, 2561) สถานการณ์ดังกล่าวสร้างผลกระทบต่อรายได้ของเกษตรกรและก่อให้เกิดความไม่แน่นอนในการวางแผนนโยบายของภาครัฐ ดังนั้น หากสามารถทำนายราคายางแผ่นดิบล่วงหน้าได้ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อเกษตรกรในการปรับแผนการผลิต การเก็บเกี่ยว และการขายสินค้าให้สอดคล้องกับแนวโน้มราคา เช่น หากราคามีแนวโน้มสูงขึ้นในเดือนถัดไป เกษตรกรอาจเลือกชะลอการขายเพื่อเพิ่มรายได้ หรือหากราคามีแนวโน้มลดลง ก็สามารถตัดสินใจขายล่วงหน้าเพื่อลดความเสี่ยง ขณะเดียวกัน รัฐบาลก็สามารถนำข้อมูลทำนายมาใช้ในการวางแผนและกำหนดมาตรการสนับสนุนได้อย่างทันทั่วถึง (พูนพงษ์ นัยนาภากรณ์, 2566) การนำการเรียนรู้เชิงลึก (Deep Learning) เข้ามาประยุกต์ใช้ในการทำนายราคายางพาราจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากสามารถวิเคราะห์และเรียนรู้ความสัมพันธ์ที่ซับซ้อน รวมถึงจัดการกับชุดข้อมูลลำดับเวลาที่มีความต่อเนื่องได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเหนือกว่าวิธีการทำนายแบบดั้งเดิม (Prasertkijaphan, 2023) งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างแบบจำลองการทำนายราคายางแผ่นดิบล่วงหน้า 1 เดือนโดยใช้แบบจำลอง 4 แบบ ได้แก่ แบบจำลอง ARIMA, RNN, LSTM และ GRU โดยใช้ชุดข้อมูลซึ่งประกอบด้วย พีเจอร์ที่เกี่ยวข้องหลากหลายที่สามารถแบ่งออกเป็นกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มข้อมูลด้านราคาผลิตภัณฑ์ภายในประเทศ, กลุ่มข้อมูลด้านการค้า, กลุ่มข้อมูลตัวแปรทางเศรษฐกิจ และกลุ่มข้อมูลด้านอัตราแลกเปลี่ยน เพื่อให้ได้แบบจำลองที่มีความแม่นยำและสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือช่วยในการวางแผน การจัดสรรทรัพยากร และการกำหนดราคาได้มีประสิทธิภาพ

วิธีดำเนินการวิจัย

ในงานวิจัยด้านการเรียนรู้เชิงลึก ภาษาโปรแกรม Python ถือเป็นภาษาหลักที่ได้รับความนิยมสูง เนื่องจากเป็นภาษาระดับสูงที่ใช้งานง่าย มีความยืดหยุ่น เหมาะสมกับการจัดการและประมวลผลข้อมูลขนาดใหญ่ที่ใช้ในการออกแบบและฝึกฝนแบบจำลอง (Williamson, 2021) นอกจากนั้นยังมีไลบรารี Pandas และ NumPy ที่ถูกใช้อย่างแพร่หลายสำหรับการจัดการและวิเคราะห์ข้อมูล (วรารุณ สว่างอัม, และ เอกสิทธิ์ พัทธราชศักดิ์ดา, 2560) ในขณะที่ Statsmodels และ TensorFlow/Keras เป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการออกแบบและพัฒนาแบบจำลองเชิงลึก (ภูมิภักดิ์ พรหมรังษี, สหรัญ แวทอง, และ ชูพันธ์ รัตนโพธา, 2565) รวมถึง Matplotlib ที่ช่วยในการแสดงผลกราฟและภาพข้อมูลเพื่อสนับสนุนการตีความผลลัพธ์ (วรารุณ สว่างอัม, และ เอกสิทธิ์ พัทธราชศักดิ์ดา, 2560) การรวมกันของภาษาและซอฟต์แวร์เหล่านี้ช่วยให้การสร้างแบบจำลองจากการเรียนรู้เชิงลึกที่มีประสิทธิภาพและสะดวกยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลเชิงปริมาณในการสร้างแบบจำลองต่าง ๆ จากการเรียนรู้เชิงลึกเพื่อทำนายราคายางแผ่นดิบ โดยรวบรวมชุดข้อมูลที่หลากหลาย การจัดเตรียมชุดข้อมูลและสร้างแบบจำลอง พร้อมทั้งวัดประสิทธิภาพของแต่ละแบบจำลอง ซึ่งมีขั้นตอนวิธีการดำเนินการวิจัยดังรูปภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แผนภาพแสดงขั้นตอนวิธีการดำเนินการวิจัย

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลในรูปแบบไฟล์ Excel จากการยางแห่งประเทศไทย (การยางแห่งประเทศไทย, 2559), สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรมยาง (Rubber Intelligence Unit, 2013) และเว็บไซต์ Investing (Investing.com, n.d.) โดยเป็นข้อมูลรายเดือน ครอบคลุมช่วงเวลา 17 ปี 6 เดือน ตั้งแต่เดือนมกราคม ค.ศ. 2007 ถึงกรกฎาคม ค.ศ. 2024 รวมทั้งสิ้น 211 แถวข้อมูล ชุดข้อมูลนี้ประกอบด้วยปัจจัยที่หลากหลาย 37 ตัว ซึ่งสามารถจัดแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มหลัก ได้แก่ กลุ่มแรกเป็นข้อมูลด้านราคาผลิตภัณฑ์ยางภายในประเทศ เช่น ราคายางแผ่นดิบจากตลาดกลางและตลาดท้องถิ่น ราคาน้ำยางสด ณ โรงงาน และราคายางแผ่นรมควันชั้น 3 กลุ่มถัดมาเป็นข้อมูลด้านการค้า ประกอบด้วยมูลค่าและปริมาณการนำเข้าและส่งออกของผลิตภัณฑ์ยางหลายประเภท เช่น ยางพารา ยางยานพาหนะ ยางรัดของ ถุงมือยาง หลอดและท่อ ผลิตภัณฑ์ยางทางเภสัชกรรม และยางวัลคัลไนซ์ รวมถึงจำนวนชิ้นในกรณีที่เกี่ยวข้อง สำหรับกลุ่มที่สามเป็นข้อมูลตัวแปรทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ราคาน้ำมันดิบทั้ง Brent และ WTI และกลุ่มสุดท้ายคือข้อมูลอัตราแลกเปลี่ยนระหว่างเงินบาทกับดอลลาร์สหรัฐ

ผู้วิจัยได้กำหนดให้ ราคายางแผ่นดิบ (ตลาดกลาง) เป็น เป้าหมาย ต้องการทำนายและปัจจัยที่เหลืออีก 36 ตัวใช้เป็นฟีเจอร์เพื่อใช้ในการสร้างแบบจำลอง

2. การตรวจสอบและทำความสะอาดข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้นประกอบด้วยการตรวจสอบจำนวนข้อมูลที่ขาดหาย การตรวจสอบค่าสูงสุดและค่าต่ำสุด รวมทั้งการตรวจสอบค่าพิสัยของแต่ละฟีเจอร์

3. การแบ่งชุดข้อมูลฝึกฝน ชุดข้อมูลตรวจสอบ และชุดข้อมูลทดสอบ

ผู้วิจัยแบ่งข้อมูลออกเป็น 3 ชุด คือ ชุดข้อมูลฝึกฝน ชุดข้อมูลตรวจสอบ และชุดข้อมูลทดสอบ โดยมีการแบ่งสัดส่วนและช่วงเวลาดังปรากฏตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ชุดข้อมูลฝึกฝน ชุดข้อมูลตรวจสอบ และชุดข้อมูลทดสอบ

	สัดส่วนเปอร์เซ็นต์(%)	จำนวนข้อมูล (แถว)	ช่วงเวลา
ชุดข้อมูลฝึกฝน	70	149	มกราคม 2007 – พฤษภาคม 2019
ชุดข้อมูลตรวจสอบ	15	30	มิถุนายน 2019 – พฤศจิกายน 2021
ชุดข้อมูลทดสอบ	15	32	ธันวาคม 2021 – กรกฎาคม 2024

4. การเติมข้อมูลที่ขาดหาย

ผู้วิจัยได้เปรียบเทียบวิธีการเติมข้อมูลที่ขาดหายไว้ 6 วิธี ได้แก่ การเติมด้วยค่าก่อนหน้า (Forward Fill), การเติมด้วยค่าหลัง (Backward Fill), การเติมด้วยค่าเฉลี่ย (Mean), การเติมด้วยค่าศูนย์ (0), การเติมด้วยค่าใกล้เคียง (KNN) และการเติมด้วยการแทรกค่า (Interpolation) ในทุก ๆ วิธี ชุดข้อมูลจะถูกแบ่งออกเป็น 3 ชุดย่อย (Fold) จากกระบวนการ Cross-validation โดยใช้ TimeSeriesSplit ซึ่งเป็นเทคนิคการแบ่งข้อมูลที่รักษาลำดับของข้อมูลตามเวลา

ในแต่ละชุดย่อยจะประกอบด้วยข้อมูลฝึกฝนและตรวจสอบผ่านกระบวนการ Standardization และ Sequence Processing เพื่อเตรียมข้อมูลสำหรับแบบจำลอง RNN, LSTM และ GRU ซึ่งมีโครงสร้างและค่า Timestep อ้างอิงจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของ (Montano และ Moyon, 2024; Phoksawat, Phoksawat, & Chanakot, 2023)

หลังจากนั้น แบบจำลองจะถูกฝึกด้วยชุดข้อมูลฝึกฝนและทดสอบกับชุดข้อมูลตรวจสอบโดยใช้ตัวชี้วัด R^2 , MSE และ MAPE จากนั้นคำนวณค่าเฉลี่ยของแต่ละตัวชี้วัดจากทุกชุดย่อยเพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพของแต่ละวิธีการเติมข้อมูลและแบบจำลอง

5. การคัดเลือกฟีเจอร์

หลังจากได้ชุดข้อมูลผ่านการเติมข้อมูลแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือกระบวนการคัดเลือกฟีเจอร์ โดย กระบวนการคัดเลือก Feature Selection ประกอบไปด้วย Forward Selection และ Backward Elimination เพื่อทำการหาฟีเจอร์ที่ทำให้แบบจำลอง RNN, LSTM, GRU มีประสิทธิภาพที่ดีที่สุด โดยที่โครงสร้างแบบจำลอง,ค่า Timestep และตัววัดคงเดิม

6. การคัดเลือก Timestep

หลังจากได้ชุดฟีเจอร์ที่เหมาะสมจากกระบวนการคัดเลือกฟีเจอร์ของแต่ละแบบจำลองแล้ว ขั้นตอนถัดไปคือการหาค่า Timestep ที่ได้ค่า R^2 ที่ดีที่สุด โดยผู้วิจัยได้ทำการวนลูปทดสอบค่าของ Timestep ตั้งแต่ช่วง 1-10 โดยที่ในการวนลูปแต่ละครั้งใช้กระบวนการทดลองและโครงสร้างแบบจำลองเหมือนเดิม

7. สรุปการคัดเลือก Parameter

สำหรับแบบจำลอง ARIMA ผู้วิจัยมีกระบวนการเลือกค่า Parameter p,q,d อ้างอิงจากงานวิจัยของ (พิชญารณ & อรรถพล, 2021) เพื่อใช้เป็นจุดเริ่มต้นในการกำหนดช่วงของพารามิเตอร์ที่จะนำไปทดสอบและปรับแต่งในการทดลอง

ในส่วนของแบบจำลอง RNN, LSTM และ GRU ค่า Timestep และวิธี Feature Selection ที่ดีที่สุดจะถูกนำไปใช้ออกแบบและปรับปรุงโครงสร้างของแบบจำลองเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและใช้ทดสอบกับชุดข้อมูลทดสอบเพื่อวัดผล หลังจากนั้นจึงนำผลลัพธ์ของแต่ละแบบจำลองมาเปรียบเทียบกับ

8. การเปรียบเทียบและประเมินผล

แบบจำลอง ARIMA, RNN, LSTM, GRU ที่ผ่านการปรับปรุงโครงสร้างและทดสอบกับชุดข้อมูลทดสอบแล้ว นำมาวัดผล R^2 , MSE, MAPE โดยนำผลลัพธ์มาเปรียบเทียบกับ โดยค่า R^2 ยิ่งใกล้ 1 ยิ่งแม่นยำ, ค่า MSE และ MAPE ที่ต่ำแสดงถึงความผิดพลาดของแบบจำลองที่น้อยและมีประสิทธิภาพสูง (Farshad, 2024)

ผลการวิจัย

1. ผลการเติมข้อมูลที่ขาดหาย

ผลการทดลองพบว่า การเติมข้อมูลแบบ Mean ให้ค่า R^2 สูงที่สุด ผู้วิจัยจึงเลือกใช้การเติมข้อมูลที่ขาดหายด้วยวิธีนี้

2. ผลการคัดเลือก Parameter

แบบจำลอง ARIMA ผู้วิจัยมีการใช้ Parameter ที่ประกอบไปด้วย ค่า p เท่ากับ 1 ค่า d เท่ากับ 1 และค่า q เท่ากับ 0 และสำหรับแบบจำลอง RNN, LSTM, GRU มีการใช้การคัดเลือกฟีเจอร์แบบ Forward Selection และ ค่า Timestep สำหรับแบบจำลอง RNN เท่ากับ 5 แบบจำลอง LSTM เท่ากับ 2 และแบบจำลอง GRU เท่ากับ 3 ที่ให้ค่า R^2 สูงที่สุด

3. ผลการเปรียบเทียบและประเมินผล

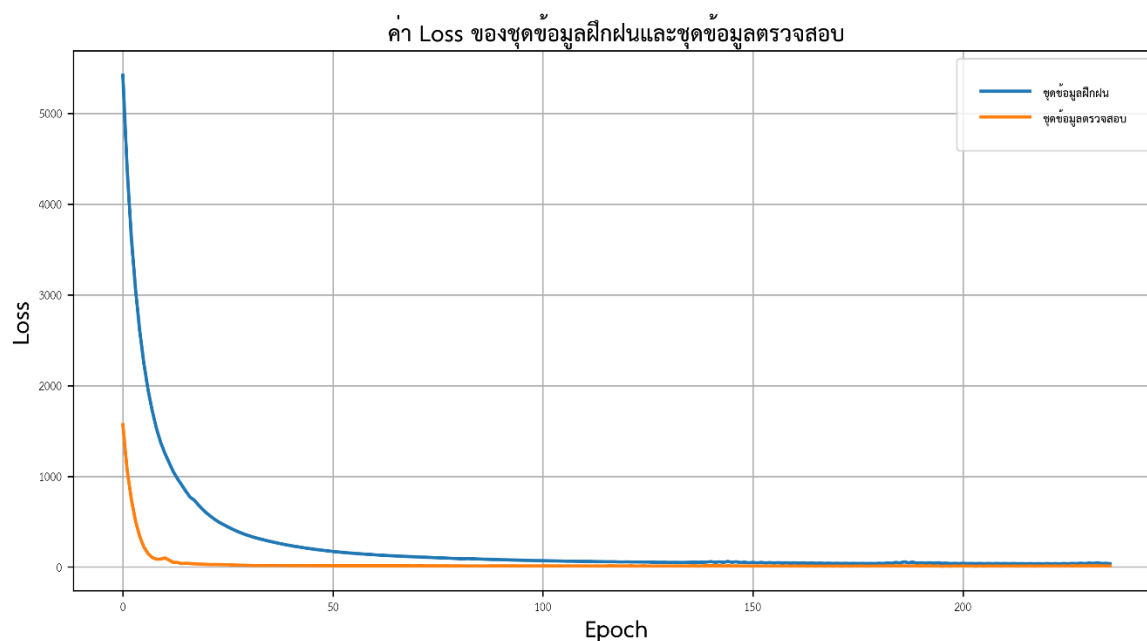
แบบจำลอง ARIMA, RNN, LSTM, GRU ที่ผ่านการปรับปรุงโครงสร้างและทดสอบกับชุดข้อมูลทดสอบแล้ว นำมาวัดผล R^2 , MSE, MAPE โดยค่า R^2 เป็นค่าที่แสดงถึงสัดส่วนของความแปรปรวนในข้อมูลเป้าหมายที่แบบจำลองสามารถอธิบายได้ ค่ายิ่งใกล้ 1 หมายความว่าแบบจำลองมีความแม่นยำสูง ค่า MSE วัดความคลาดเคลื่อนเฉลี่ยระหว่างค่าทำนายและเป้าหมาย โดยค่าที่ต่ำแสดงถึงความคลาดเคลื่อนที่น้อย และค่า MAPE วัดความคลาดเคลื่อนในรูปเปอร์เซ็นต์ที่เข้าใจง่าย (Farshad, 2024) ผลลัพธ์จากตัววัดเหล่านี้ถูกนำมาเปรียบเทียบกับ ซึ่งสามารถแสดงได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลลัพธ์ของแต่ละแบบจำลอง

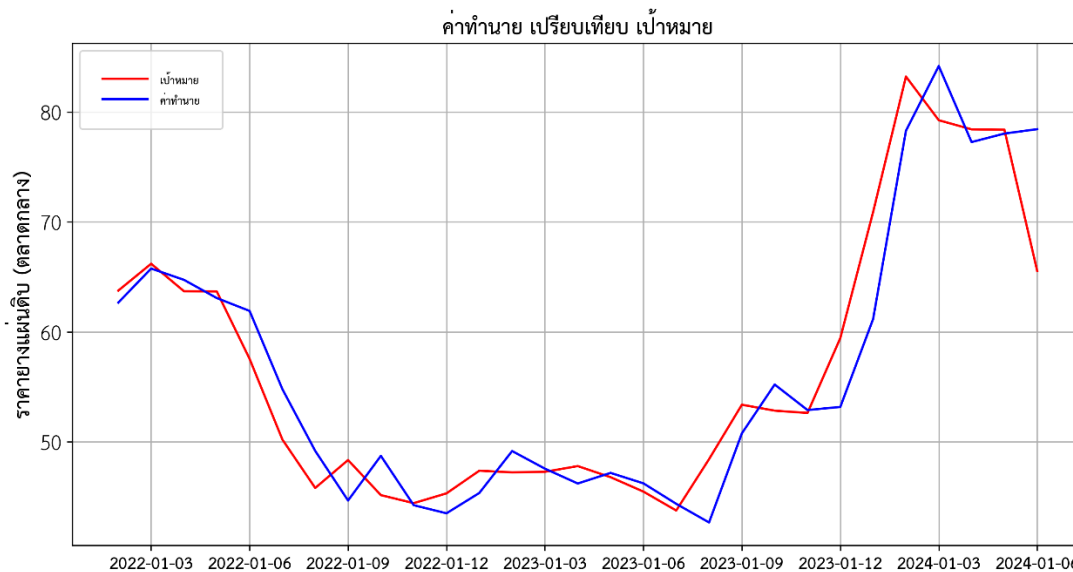
	R ²	MSE	MAPE
ARIMA	-0.03	135.61	0.16
RNN	0.87	18.43	0.05
LSTM	0.83	22.83	0.05
GRU	0.88	18.43	0.05

ผลลัพธ์จากการทดสอบกับชุดข้อมูลทดสอบแสดงให้เห็นว่า แบบจำลองที่มีประสิทธิภาพดีที่สุด คือ แบบจำลอง GRU ที่มีค่า Timestep เท่ากับ 3 และมีวิธีการคัดเลือกฟีเจอร์แบบ Forward Selection ซึ่งประกอบไปด้วย ยางแผ่นดิบ (ตลาดท้องถิ่น), น้ำมันสด (ตลาดท้องถิ่น) ซึ่งได้ผลลัพธ์จากตัววัดคือ ค่า R² เท่ากับ 0.88 , ค่า MSE เท่ากับ 18.43 และ ค่า MAPE เท่ากับ 0.05 แสดงให้เห็นถึงความแม่นยำสูง ความคลาดเคลื่อนต่ำ และความสามารถในการทำนายเป้าหมายได้ดีที่สุดเมื่อเทียบกับแบบจำลองอื่น ๆ

สำหรับแบบจำลอง GRU ผู้วิจัยได้ทำการแสดงแผนภาพ ค่า Loss ของชุดข้อมูลฝึกฝนและชุดข้อมูลตรวจสอบ สำหรับแต่ละ Epoch ในช่วงการฝึกฝน ดังภาพที่ 2 และแผนภาพเปรียบเทียบค่าที่แบบจำลองทำนายกับ เป้าหมาย ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 2 ค่า Loss ของชุดข้อมูลฝึกฝนและชุดข้อมูลตรวจสอบ

ภาพที่ 3 ค่าทำนาย เปรียบเทียบกับ เป้าหมาย

จากภาพแสดงค่า Loss ของชุดข้อมูลฝึกฝนและชุดข้อมูลตรวจสอบพบว่า ในช่วงการฝึกฝนช่วงต้น ค่า Loss ของชุดข้อมูลตรวจสอบต่ำกว่าค่าของชุดข้อมูลฝึกฝน ซึ่งสาเหตุสำคัญเกิดจาก เป้าหมาย ในชุดข้อมูลฝึกฝนมีความผันผวนมากกว่าชุดข้อมูลตรวจสอบทำให้แบบจำลองเรียนรู้ได้ยาก ในขณะที่ชุดข้อมูลตรวจสอบมีช่วงราคาค่อนข้างคงที่ทำให้แบบจำลองสามารถทำนายได้แม่นยำกว่า จึงส่งผลให้ค่า Loss ของชุดข้อมูลตรวจสอบต่ำกว่าค่าของชุดข้อมูลฝึกฝน (Dutta, 2024)

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาการสร้างแบบจำลองด้วยการเรียนรู้เชิงลึกเพื่อทำนายราคาขายพาราแผ่นดิบในตลาดกลางของประเทศไทยพบว่า แบบจำลอง GRU ให้ผลลัพธ์ที่ดีที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับแบบจำลองอื่นที่ใช้ในงานวิจัย โดยมีค่า R^2 เท่ากับ 0.88, MSE เท่ากับ 18.43 และ MAPE เท่ากับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่รายงานว่า GRU มีความแม่นยำสูงในการทำนายราคาสินค้าเกษตร (Montano & Moyon, 2024) ขณะเดียวกัน งานวิจัยที่ใช้แบบจำลอง LSTM (Phoksawat et al., 2023) และงานวิจัยที่ใช้แบบจำลอง ARIMA (พิชญารณ & อรรถพล, 2564) ล้วนแสดงให้เห็นถึงความสามารถของแบบจำลองแต่ละประเภท อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าแบบจำลอง GRU สามารถให้ประสิทธิภาพที่เหนือกว่าในบริบทของข้อมูลราคาขายพารา นอกจากนี้ การเลือกใช้ฟีเจอร์ที่เกี่ยวข้องกับราคายาง เช่น ราคายางแผ่นดิบจากตลาดท้องถิ่นและราคาน้ำยางสด ณ โรงงาน โดยราคายางแผ่นดิบจากตลาดท้องถิ่นมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับราคายางแผ่นดิบตลาดกลาง เนื่องจากทั้งสองเป็นผลิตภัณฑ์ชนิดเดียวกันที่ถูกจำหน่ายผ่านช่องทางตลาดที่แตกต่างกัน ตลาดกลางทำหน้าที่เป็นตลาดอ้างอิงราคาหลักของประเทศ ทำให้ราคายางในทั้งสองตลาดมีแนวโน้มเคลื่อนไหวในทิศทางเดียวกันและมีความใกล้เคียงกันสูง (การยางแห่งประเทศไทย, 2561) และยังสอดคล้องกับแนวทางที่พบว่าราคายางในตลาดอื่น ๆ เป็นปัจจัยสำคัญในการทำนายเช่นกัน (ลัดดาวรรณ ทองน้อย, 2561) นอกจากนี้ ราคาน้ำยางสด ณ โรงงานยังเป็นวัตถุดิบหลักที่ใช้ในการผลิตยางแผ่นดิบ ทำให้ราคาน้ำยางสดสะท้อนถึงต้นทุนการผลิตที่มีผลต่อราคายางแผ่นดิบโดยตรง (การยางแห่งประเทศไทย, 2561) หากมีการศึกษาเพิ่มเติมที่รวมการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปรโดยใช้เทคนิค Correlation Analysis จะช่วยเพิ่มความเข้าใจในเชิงลึกเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างฟีเจอร์ต่าง ๆ กับเป้าหมาย และส่งผลให้แบบจำลองสามารถจับความเชื่อมโยงของข้อมูลได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ยังช่วยระบุฟีเจอร์ที่มีอิทธิพลสูงต่อเป้าหมาย ซึ่งสามารถนำไปสู่การคัดเลือกฟีเจอร์ที่เหมาะสม ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและความแม่นยำของแบบจำลองได้อย่างมีนัยสำคัญ (สมถวิล

วิจิตรวรรณ, 2565) จากผลการศึกษา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะให้เกษตรกรนำผลการทำนายจากแบบจำลองไปใช้ประกอบการตัดสินใจในการผลิต เก็บเกี่ยว และจำหน่าย เพื่อเพิ่มรายได้และลดความเสี่ยงจากความผันผวนของราคา ในขณะที่ภาครัฐสามารถใช้แบบจำลองดังกล่าวเป็นเครื่องมือสนับสนุนในการกำหนดนโยบายหรือมาตรการต่าง ๆ เช่น การประกันรายได้ หรือ การสนับสนุนช่องทางการตลาดในช่วงที่ราคามีแนวโน้มลดลง สำหรับการวิจัยในอนาคต ควรมีการรวบรวมฟีดแบ็กที่เกี่ยวข้องกับตลาดต่างประเทศเพิ่มเติม รวมถึงทดลองใช้แบบจำลองแบบ Hybrid ซึ่งอาจผสานจุดแข็งของแบบจำลองหลายประเภทเข้าด้วยกันเพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพกับแบบจำลอง GRU และค้นหาแบบจำลองที่เหมาะสมที่สุดต่อบริบทข้อมูลของประเทศไทย

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแบบจำลองสำหรับการทำนายราคายางแผ่นดิบในตลาดกลางของประเทศไทย โดยใช้ข้อมูลรายเดือนที่ครอบคลุมถึงฟีดแบ็กที่หลากหลาย รวมทั้งนำเทคนิคการเรียนรู้เชิงลึกมาใช้ในการเปรียบเทียบประสิทธิภาพระหว่างแบบจำลอง ARIMA, RNN, LSTM และ GRU ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า แบบจำลอง GRU สามารถตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้มีประสิทธิภาพมากที่สุด เนื่องจากสามารถเรียนรู้ข้อมูลเชิงเวลาได้ดีและให้ผลการทำนายที่แม่นยำกว่าแบบจำลองอื่น ดังนั้น การประยุกต์ใช้แบบจำลอง GRU จึงเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการสนับสนุนการวางแผนการผลิต การจัดสรรทรัพยากร และการกำหนดนโยบายในระดับเกษตรกรและหน่วยงานภาครัฐในบริบทของตลาดที่มีความผันผวนสูง

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดีจากความช่วยเหลือและการสนับสนุนจากหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธรรมกร แซ่ตั้ง อาจารย์ที่ปรึกษา ที่ได้ให้คำแนะนำอย่างมีคุณค่า ให้แนวทางในการแก้ไขปัญหา รวมถึงช่วยตรวจสอบและแนะนำการปรับปรุงเนื้อหาต่าง ๆ ตลอดกระบวนการทำวิจัย ด้วยความเอาใจใส่และมุ่งมั่นอย่างยิ่ง

ผู้วิจัยขอขอบคุณ คุณรัชช บุษบาบาล ที่ให้การช่วยเหลืออย่างยิ่ง ทั้งในการติดตามผลงาน ประสานงานกับอาจารย์ที่ปรึกษา และการจัดการเอกสารต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณาจารย์และผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนางานวิจัยฉบับนี้

ขอขอบพระคุณบิดาและมารดา ที่เป็นแรงใจและแรงสนับสนุนสำคัญในทุกด้านตลอดระยะเวลาของการศึกษา รวมถึงโครงการปริญญาโท ภาคพิเศษ ที่ได้สนับสนุนด้านสถานที่และอุปกรณ์ อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่น

เอกสารอ้างอิง

การยางแห่งประเทศไทย. (2559). *ข้อมูลราคายาง*. <https://www.raot.co.th/rubber2012/menu5.php>

การยางแห่งประเทศไทย. (2561). *ข้อมูลทางเทคนิคของยางพารา ปี 2561*. https://www.raot.co.th/download/technical_data_of_rubber_61.pdf

พูนพงษ์ นัยนาภากรณ์. (2566). *สนค.แนะเกษตรกรผู้ส่งออกยางพาราไทย เร่งปรับตัวรับมาตรการสิ่งแวดล้อม*.

<https://rubber.oie.go.th/Article.aspx?id=65593>

- พิชญารณณ์ ดวงกิจกุล, & อรรถพล สืบพงศกร. (2564). การพยากรณ์ราคายางแผ่นดิบคุณภาพดีด้วยวิธีบอกซ์-เจนกินส์. *วารสารวิชาการศิลปศาสตร์ประยุกต์*, 14(1), 46–60. <https://doi.org/10.14416/j.faa.2021.03.010>
- ภูมิภักดิ์ พรหมรังกา, สหรัฐ แวทอง, และ ชูพันธ์ รัตนโพธา. (2565). โมบายแอปพลิเคชันสำหรับจำแนกสายพันธุ์นกด้วยวิธีการเรียนรู้เชิงลึก. *วารสารวิทยาการสารสนเทศและเทคโนโลยี*, 12(1), 37–46.
- ลัดดาวรรณ ทองน้อย. (2561). ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อราคายางแผ่นดิบคุณภาพ 3 ตลาดกลาง หาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. https://bu-mba.rmutk.ac.th/wp-content/uploads/2019/12/Laddawan_2018.pdf
- วรารุณ สว่างอัม, & เอกสิทธิ์ พัทธวงค์ศักดิ์. (2560). การพัฒนาแบบจำลองด้วยเทคนิคการเรียนรู้ของเครื่องเพื่อพยากรณ์ความนิยมอาคารชุดของผู้บริโภคออนไลน์ด้วยภาพถ่าย. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต*, 11(3).
- สมถวิล วิจิตรวรรณ. (2565). สถิติความสัมพันธ์: เลือกใช้อย่างไร. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์*, 8(2).
- อธิวิณь แดงกนิษฐ, อัญญาณี มั่นคง, & สุวิทย์ รัตนพงศ์. (2556). ตลาดกลางยางพาราไทย ก้าวไกลสู่ตลาดโลก. (รายงานการวิจัย). <https://km.raot.co.th/km-knowledge/detail/1402>
- Dutta, S. (2024). *Understanding why validation loss can be lower than training loss in machine learning models*. Medium. https://medium.com/@sanjay_dutta/understanding-why-validation-loss-can-be-lower-than-training-loss-in-machine-learning-models-b2b27195ca5d
- Farshad, K. (2024). *Essential regression evaluation metrics: MSE, RMSE, MAE, R², and Adjusted R²*. <https://farshadabdulazeez.medium.com/essential-regression-evaluation-metrics-mse-rmse-mae-r%C2%B2-and-adjusted-r%C2%B2-0600daa1c03a>
- Investing.com. (n.d.). เว็บไซต์ข้อมูลการเงินและการลงทุน. <https://th.investing.com/>
- Montano, V. E., & Moyon, C. P. (2024). Enhancing the rice price forecasting through Holt-Winters-GRU hybrid model: Evidence from global market data. *European Journal of Management Economics and Business*, 1(3), 84–99. [https://doi.org/10.59324/ejmeb.2024.1\(3\).08](https://doi.org/10.59324/ejmeb.2024.1(3).08)
- Noble, J. (2023). *What are ARIMA models*. <https://www.ibm.com/think/topics/arima-model>
- Phoksawat, K., Phoksawat, E., & Chanakot, B. (2023). Forecasting smoked rubber sheets price based on a deep learning model with long short-term memory. *International Journal of Electrical and Computer Engineering (IJECE)*, 13(1), 688–696. <https://doi.org/10.11591/ijece.v13i1.pp688-696>
- Posttoday. (2014). *การกำหนดราคายางพาราไทย*. <https://www.posttoday.com/politics/328134>
- Prasertkijaphan, M. (2023). *Learning & Deep Learning Models*. <https://scbtechx.io/th/blogs/data-science/learning-deep-learning-models/>
- Rubber Intelligence Unit. (2013). *ราคายาง*. https://rubber.oie.go.th/Price_SR.aspx
- Sowcharoensuk, C. (2022). แนวโน้มธุรกิจ/อุตสาหกรรม ปี 2565–2567: อุตสาหกรรมยางพารา. <https://www.krungsri.com/th/research/industry/industry-outlook/agriculture/rubber/io/rubber-2022>
- Williamson, B. (2021). What is deep learning with Python? <https://builtin.com/data-science/deep-learning-python>

สภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการบริหารจัดการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน

The Problems and Needs in Development of the Internal Supervision Administration for Supporting Teaching and Learning Management in the 21st Century of Chak Kham Khanathon School, Lamphun

กิตติชัย ตั้งตรง¹ สายฝน แสนใจพรม²

¹นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

²คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

* Kittichaitangtrong@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการบริหารจัดการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน เครื่องมือในงานวิจัยคือแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างคือผู้บริหารสถานศึกษา ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน จำนวนทั้งสิ้น 160 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถามสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการบริหารจัดการนิเทศภายใน ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาการบริหารจัดการนิเทศภายใน พบว่า ด้านหลักสูตรสถานศึกษาไม่ได้ส่งเสริมสมรรถนะของผู้เรียนเท่าที่ควร ด้านการจัดการเรียนรู้ไม่มีการบูรณาการองค์ความรู้จากหลากหลายรายวิชา ด้านสื่อการเรียนรู้นำเทคโนโลยีมาใช้เพียงบางขั้นตอน ด้านบรรยากาศการเรียนรู้ที่ครูไม่ได้แสดงบทบาทเป็นผู้สอนแนะ (Coach) เป็นเพียงครูสั่งการ และด้านการวัดและประเมินผลโรงเรียนควรมีการใช้แอปพลิเคชัน 2) ความต้องการในการพัฒนาการบริหารจัดการนิเทศภายใน พบว่า ด้านหลักสูตรสถานศึกษาต้องการพัฒนาเนื้อหาที่มีความทันสมัยเหมาะสมกับบริบทและกระบวนการมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตรของผู้เรียน การใช้แอปพลิเคชันเพื่อการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียน มีความต้องการในการส่งเสริมองค์ความรู้ในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดลำพูน มีความต้องการในการพัฒนาบรรยากาศของโรงเรียนที่ส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ กระบวนการกลุ่มนำเทคโนโลยีเข้ามามีใช้ในการเรียนรู้ และ ด้านการวัดและประเมินผลโรงเรียนมีความต้องการให้ครูผู้สอนมีการประเมินผลตามสมรรถนะของผู้เรียนมากกว่าการทดสอบ และควรมีการวัดและประเมินผลอย่างหลากหลาย

คำสำคัญ : สภาพปัญหา ความต้องการในการพัฒนา การนิเทศภายใน การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

Abstract

The purpose of the research were to study the problems and needs in development of the internal supervision administration for supporting teaching and learning management in the 21st century of Chak Kham Khanathon School, Lamphun. The data were collected using a questionnaire from school administrators, government teachers and education personnel of Chak Kham Khanation School, Lamphun. The target groups were 160. The research instrument were the questionnaire of the problems and needs in development of the internal supervision administration. The results of the research were as follows; 1) the

problems in development of the internal supervision administration indicated that the school curriculum did not promote students' performance as it should be, learning management did not integrate knowledge from various subjects, technological media was applied in some steps of teaching as teaching aids, the teachers did not act as a coach but giving instruction in classes, and school measurement and evaluation application should be used. 2) the needs in development of the internal supervision administration indicated that the school curriculum content needed to be developed in order to be up-to-date, suitable for the context and the process of participation in determining the curriculum for students, there was a need to use applications for learning management in the school, there is a need to promote knowledge in the local wisdom of Lamphun Province, there was a need to develop the school atmosphere to promote learning and group processes, technology was needed to be used in learning, there was a need for teachers to evaluate students' performance rather than paper tests in measurement and evaluation, and there was a need to be a variety of measurement and evaluation.

Keywords: The Problems, The Needs in Development, The Internal Supervision Administration, Learning management in the 21st century

บทนำ

สังคมในศตวรรษที่ 21 เรียกว่า “สังคมความรู้” ความรู้ใหม่ๆ เกิดขึ้นทุกวันและสามารถรับความรู้ได้จากหลายช่องทางและได้รับอย่างรวดเร็ว คนท่องเที่ยว เรียนเก่ง จำเก่ง ไม่ใช่ตัวเลือกที่ดีที่สุด และเป็นคนที่จะต้องเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ สำหรับลักษณะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 จะมีลักษณะดังนี้ 1) เป็นนักร่วมมือจากเครือข่ายกระจายความรู้ ความคิด ทักษะ และการเรียนรู้ใหม่ๆ 2) เป็นนักเรียนรู้อิสระ ยืดหยุ่นเพื่อเรียนรู้ตลอดชีวิต 3) เป็นนักวิเคราะห์ที่ฉลาด ตรวจสอบได้อย่างลึกซึ้ง 4) เป็นนักสังเคราะห์ที่สร้างสรรค์ สามารถทำความเข้าใจแนวคิดและความคิดที่ซับซ้อน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545) และการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ในปัจจุบันได้มุ่งเน้นในมิติของการพัฒนา 4 มิติ ที่สำคัญ ได้แก่ การปฏิรูปนักเรียนยุคใหม่ การปฏิรูปครูยุคใหม่ การปฏิรูปโรงเรียนยุคใหม่ หรือแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่และการปฏิรูประบบบริหารจัดการยุคใหม่ ซึ่งในทุกมิตินั้นจะมีความสอดคล้องกันอย่างเป็นระบบเพื่อให้บรรลุผลของการปฏิรูปการศึกษาไทยในศตวรรษที่ 21 (อมรรัตน์ เตชะนอก, 2563) และการศึกษายังเป็นรากฐานที่มีความสำคัญในการสร้างความเจริญก้าวหน้าและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น สถาบันการศึกษาเป็นสถานที่สำหรับการพัฒนาความรู้ ความคิด มุ่งเน้นให้เด็กเก่ง เด็กดี มีความสุข มุ่งพัฒนาให้ทุกคนในสังคมได้รับการพัฒนาศักยภาพ เน้นศักดิ์ศรีของความเป็นคนมีจิตสำนึกและรับผิดชอบต่อสังคมและ สิ่งแวดล้อม เป็นการพัฒนา อยู่บนพื้นฐานความเป็นไทย รู้จักตนเอง รู้จักการสืบสานวัฒนธรรมไทย (วัลลิกา สมฤทธิ์, 2564)

การพัฒนาการศึกษาของ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีองค์ประกอบของกระบวนการหลักสำคัญ 3 ประการ คือ กระบวนการบริหารการศึกษา กระบวนการเรียนการสอนและกระบวนการนิเทศการศึกษา ที่ต้องปฏิบัติประสานสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ การพัฒนา กระบวนการเรียนรู้โดยให้ครูผู้สอนจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้หุปัญญา เป็นการจัดทำ แผนการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาผู้เรียนให้ครบทุกด้าน (นันทพร ปัญญาสูง , 2558) และ มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ความช่วยเหลือครูในการพัฒนาครูให้มีความรู้ ทักษะที่จำเป็นที่จะนำไปใช้ในการเรียนการสอนของตนเอง ให้มีประสิทธิภาพที่จะส่งผลต่อพัฒนาการการเรียนรู้ของผู้เรียน ผู้นิเทศให้คำแนะนำ ช่วยเหลือผู้รับการนิเทศสร้างขวัญและกำลังใจ ความพึงพอใจในการ ปฏิบัติงานและการพัฒนาไปสู่เป้าหมายในการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพร่วมกัน

สำหรับโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ ได้มีการจัดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีข้าราชการครูจำนวน 160 คน ผู้บริหารจำนวน 5 คน ได้รับรางวัล การแข่งขันหุ่นยนต์ FIRST@Tech Challenge Thailand Season 2021 – 2022 FREIGHT FRENZY ซึ่งถ้วยพระราชทานสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้รับสิทธิ์ในการเป็นตัวแทนประเทศไทยเพื่อเข้าร่วมการแข่งขัน FIRST Tech Challenge 2020 - 2021 ในระดับนานาชาติ ณ สหรัฐอเมริกา ถึงแม้ว่าโรงเรียนจะได้รับรางวัลต่าง ๆ มากมาย แต่จากการศึกษาข้อมูลของรายงานผลการพัฒนาตนเองของสถานศึกษา ยังพบว่าโรงเรียนยังได้รับการเสนอแนะตามเอกสารรายงานผลการประเมินตนเองของสถานศึกษาประจำปีการศึกษา 2564 มีการเรียนการสอนการวัดประเมินผลไม่สอดคล้องและครอบคลุมเป้าหมายของหลักสูตร ดังจะเห็นได้จากผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ของผู้เรียนไม่เป็นตามเป้าหมายในการกำหนดข้อตกลงค่าเป้าหมายในการวัดและประเมินผล (Memorandum Of Understanding) ระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้กับโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน ซึ่งมีค่าเป้าหมายอยู่ที่ร้อยละ 75.00 นักเรียนที่ผ่านตามค่าเป้าหมายจำนวน 2,268 คน และนักเรียนที่ยังไม่ถึงตามค่าเป้าหมายจำนวน 890 คน ของสถานศึกษาที่ตั้งไว้ (โรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน, 2564) และกรณีศึกษาการศึกษาค้นคว้าเป็นหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่จะช่วยบุคลากรในสถานศึกษา ได้ปฏิบัติงานร่วมกัน บริหารจัดการและการจัดการเรียนการสอน ให้ดียิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศุภวรรณ สัจจิตบูล (2560) ได้กล่าวถึงแนวคิดการนิเทศเพื่อพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 กระบวนการนิเทศจะช่วยพัฒนาทักษะการสะท้อนคิดการประสานความร่วมมือ และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของผู้สอน อันจะนำไปสู่การพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในการนิเทศภายในโรงเรียน ดำเนินการกับบุคลากรในสถานศึกษาโดยเกิดจาก ความร่วมมือ ของคณะครู บุคลากรทางการศึกษาเป็นการช่วยเหลือร่วมกัน แก้ไขปัญหา แลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อช่วยให้ครูที่รับการนิเทศได้เรียนรู้และมีความเข้าใจในการปฏิบัติงานชัดเจนยิ่งขึ้น มีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน ส่งผลต่อ ประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา มุ่งเน้นช่วยเหลือให้ครูมีการ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอน โดยให้ผู้บริหารหรือผู้ที่มีหน้าที่นิเทศใช้กระบวนการนิเทศภายในเป็น เครื่องมือในการบริหารอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง มีการใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ ในกระบวนการ นิเทศภายในอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ครูผู้สอนมีการเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การเรียน การสอนให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น ส่งผลโดยตรงต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน การนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนเป็นกระบวนการที่ดำเนินการกับบุคลากรในสถานศึกษาเกิดจากความร่วมมือ ของคณะครู บุคลากรทางการศึกษาและศึกษานิเทศก์

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับด้านการบริหารงานนิเทศพบว่า มีงานวิจัยหลายเรื่องที่ได้นำแนวคิดวงจรคุณภาพเดมมิงมาใช้ในการบริหารงานนิเทศได้แก่ งานวิจัยของสุชาธิณี ปันก้อน และ ทศพล ธิษะพร (2561) ซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับการบริหารงานนิเทศภายในสถานศึกษาพบว่า การบริหารงานนิเทศภายในสถานศึกษากับมาตรฐานด้านคุณภาพผู้เรียนมีความสัมพันธ์ ด้านคุณภาพผู้เรียน ด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน และด้านการ พัฒนาวิชาชีพ และการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนที่จัดทำเป็นระบบ สามารถนำไปสู่การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่ดีต่อผู้เรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ช่อลัดดา ลิ้มมา (2562) พบว่า การนิเทศช่วยสร้างความเข้าใจ ชัดเจนความขัดแย้งภายในกลุ่ม เปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ คัดเลือกบุคลากรให้ตรงกับความรู้และความสามารถสนับสนุนการพัฒนาของครู ทั้งด้านการจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาตนเอง สร้างความตระหนัก และความรู้ความเข้าใจของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานนิเทศภายในภายใน สถานศึกษา ส่งเสริมสนับสนุนการจัดระบบโครงสร้าง วางแผน และดำเนินงานตามแผน เน้นการทำงานเป็นทีม ประสานความร่วมมือจากทุกฝ่าย พร้อมทั้งกำกับ ติดตาม อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

จากสภาพปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาการบริหารงานนิเทศภายใน ผลจากการวิจัยทำให้สถานศึกษาได้เกิดการบริหารงานนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการบริหารจัดการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน

วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่องสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการบริหารจัดการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน เป็นการวิจัยเพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการบริหารจัดการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน มีรายละเอียด ดังนี้

ประชากร

ผู้บริหารสถานศึกษา ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน จำนวนทั้งสิ้น 160 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 1 คน รองผู้บริหารสถานศึกษาผู้รับผิดชอบงาน 4 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายงบประมาณ ฝ่ายบริหารบุคคล และฝ่ายบริหารงานทั่วไป จำนวน 4 คน และข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน จำนวน 155 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือในงานวิจัยคือแบบสอบถาม เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการบริหารจัดการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน โดยเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามวิธีของลิเคอร์ท (Likert) 5 ระดับได้แก่ ระดับมากที่สุด ระดับมาก ระดับปานกลาง ระดับน้อย และระดับน้อยที่สุด ใช้เก็บข้อมูลกับผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามมีลักษณะแบบเลือกตอบ (Multiple Choices)

ตอนที่ 2 สอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับการปฏิบัติของการบริหารจัดการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ตามแนวคิดของลิเคอร์ท (Likert อ้างถึงใน สุวรรณิกัน ทะปิง, 2562) โดยแปลความหมายในแต่ละระดับดังนี้

- 5 หมายถึง มีการปฏิบัติ อยู่ในระดับ มากที่สุด
- 4 หมายถึง มีการปฏิบัติ อยู่ในระดับ มาก
- 3 หมายถึง มีการปฏิบัติ อยู่ในระดับ ปานกลาง
- 2 หมายถึง มีการปฏิบัติ อยู่ในระดับ น้อย
- 1 หมายถึง มีการปฏิบัติ อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ความต้องการในการพัฒนาการบริหารจัดการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน เป็นแบบคำถามปลายเปิด (Open Ended Question)

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

แบบสอบถามที่เกี่ยวกับการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการบริหารจัดการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน มีวิธีการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร ตำรา บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักการบริหาร แนวคิดของงานนิเทศการศึกษา เพื่อรวบรวมข้อมูลที่สำคัญในการใช้กำหนดเป็นข้อคำถามในแบบสอบถาม

2. จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับร่างภายใต้การแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาหลักงานนิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและพิจารณาให้ข้อเสนอแนะพร้อมปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ

3. นำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล และด้านภาษา จำนวน 3 คน พิจารณาความถูกต้องเหมาะสมของข้อคำถาม ความตรงเชิงเนื้อหา โดยมีค่าความสอดคล้องหรือดัชนีของความสอดคล้องกันระหว่างข้อคำถามแต่ละข้อกับจุดประสงค์ (Index of Item – Objective Congruence : IOC) โดยมีค่า IOC เท่ากับ 1.0

4. นำแบบสอบถามมาพิจารณาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญก่อนนำไปใช้จริง

5. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้กับผู้ที่ไม่ใช่กลุ่มประชากร จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม เท่ากับ 0.93

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมสภาพปัญหาและความต้องการของการบริหารงานนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน ดังนี้

1. ขอส่งหนังสือจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลแก่สถานศึกษา

2. ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการศึกษาและเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

3. ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการนิเทศภายใน ในขั้นตอนต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม สภาพปัญหาและความต้องการของการบริหารงานนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามวิเคราะห์ข้อมูล โดยแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ

2. ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามสภาพปัญหาและความต้องการของการบริหารงานนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูนโดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (μ) และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) โดยใช้เกณฑ์กำหนดความหมายตามขอบเขตของค่าเฉลี่ยตามแนวคิดของเบสต์ (Best อ้างถึงใน บุญชุม ศรีสะอาด, 2560) รายละเอียดดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.00 หมายถึง มีการปฏิบัติระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49 หมายถึง มีการปฏิบัติระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49 หมายถึง มีการปฏิบัติระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49 หมายถึง มีการปฏิบัติระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49 หมายถึง มีการปฏิบัติระดับน้อยที่สุด

3. รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ โดยเลือกรายการที่มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่า 3.50 แสดงว่ามีปัญหาต้องนำมาจัดทำแนวทางการบริหารงานนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูนในลำดับขั้นตอนต่อไป

4. นำข้อมูลของสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการบริหารจัดการนิเทศภายในเพื่อนำไปบริหารงานนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการบริหารจัดการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน โดยดำเนินการสอบถามผู้บริหารสถานศึกษา ข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน จำนวนทั้งสิ้น 160 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 1 คน รองผู้บริหารสถานศึกษาผู้รับผิดชอบงาน 4 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายงบประมาณ ฝ่ายบริหารบุคคล และฝ่ายบริหารงานทั่วไป จำนวน 4 คน และข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน จำนวน 155 คน

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการบริหารจัดการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน ดังตาราง

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลการศึกษาสภาพการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน ในภาพรวม

รายการ	ระดับความคิดเห็น		แปลผล
	μ (N=160คน)	σ	
หลักสูตร	3.84	0.96	มาก
การจัดการเรียนรู้	3.72	0.98	มาก
สื่อการเรียนรู้	4.01	0.98	มาก
บรรยากาศการเรียนรู้	3.80	1.08	มาก
การวัดผลและประเมินผล	3.64	0.96	มาก
ภาพรวม	3.80	0.99	มาก

จากตารางที่ 4.2 พบว่า ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลการศึกษาสภาพการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.80$, $\sigma = 0.99$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าต่ำสุดเรียงตามลำดับเรียงตามลำดับ คือ การวัดผลและประเมินผล ($\mu = 3.64$, $\sigma = 0.96$) การจัดการเรียนรู้ ($\mu = 3.72$, $\sigma = 0.98$) บรรยากาศการเรียนรู้ ($\mu = 3.80$, $\sigma = 1.08$) หลักสูตร ($\mu = 3.84$, $\sigma = 0.96$) สื่อการเรียนรู้ ($\mu = 4.01$, $\sigma = 0.98$)

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลการศึกษาปัญหาการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน

จากการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ โดยเลือกรายการที่มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่า 3.50 แสดงว่ามีปัญหาต้องนำมาจัดทำแนวทางการบริหารงานนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน ตามรายละเอียดดังนี้

รายการ	ระดับความคิดเห็น		แปลผล
	μ	σ	
หลักสูตร			
1.มีการมุ่งส่งเสริมสมรรถนะของผู้เรียน	3.35	1.17	ปานกลาง
2.มีการส่งเสริมการจัดการเรียนด้วยใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอก	3.48	1.12	ปานกลาง
3.มีการบูรณาการแต่ละรายวิชาให้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้	3.49	1.17	ปานกลาง
การจัดการเรียนรู้			
1.มีการจัดการกระบวนการกลุ่ม	3.46	1.08	ปานกลาง
2.มีการบูรณาการองค์ความรู้จากหลากหลายรายวิชา	3.38	1.23	ปานกลาง
3.มีการบูรณาการองค์ความรู้ด้านท้องถิ่นในจังหวัดลำพูน	3.44	1.19	ปานกลาง
สื่อการเรียนรู้			
1.มีการใช้เทคโนโลยี	3.26	1.33	ปานกลาง
2.มีการใช้แหล่งเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดลำพูน	3.36	1.58	ปานกลาง
บรรยากาศการเรียนรู้			
1.ครูผู้สอนทำหน้าที่เป็นโค้ช	3.37	1.43	ปานกลาง
2.มีการจัดบรรยากาศการเรียนรู้กระบวนการกลุ่ม	3.48	1.56	ปานกลาง
3.มีการบูรณาการองค์ความรู้จากหลากหลายรายวิชา	3.43	1.40	ปานกลาง
การวัดผลและประเมินผล			
1.มีการใช้แอปพลิเคชัน	3.29	1.00	ปานกลาง
2.มีการประเมินผลตามสมรรถนะของผู้เรียนมากกว่าการทดสอบ	3.37	1.32	ปานกลาง
3.มีผู้ประเมินที่หลากหลาย เช่น ประเมินตน เพื่อนประเมินเพื่อน	3.38	1.22	ปานกลาง

จากตารางที่ 2 พบว่า การนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน ด้านหลักสูตร พบว่ามีปัญหาในเรื่อง 1) มีการมุ่งส่งเสริมสมรรถนะของผู้เรียน 2) มีการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ด้วยใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอก 3) มีการบูรณาการแต่ละรายวิชาให้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ด้านการจัดการเรียนรู้ พบว่ามีปัญหาในเรื่อง 1) มีการบูรณาการองค์ความรู้จากหลากหลายรายวิชา 2) มีการบูรณาการองค์ความรู้ด้านท้องถิ่นในจังหวัดลำพูน 3) มีการจัดการกระบวนการกลุ่ม ด้านสื่อการเรียนรู้ พบว่ามีปัญหาในเรื่อง 1) มีการใช้เทคโนโลยี 2) มีการใช้แหล่งเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดลำพูน ด้านบรรยากาศการเรียนรู้ พบว่ามีปัญหาในเรื่อง 1) ครูผู้สอนทำหน้าที่เป็นโค้ช 2) มีการบูรณาการองค์ความรู้จากหลากหลายรายวิชา 3) มีการจัดบรรยากาศการเรียนรู้กระบวนการกลุ่ม ด้านการวัดผลและประเมินผล พบว่ามีปัญหาในเรื่อง 1) มีการใช้แอปพลิเคชัน 2) มีการประเมินผลตามสมรรถนะของผู้เรียนมากกว่าการทดสอบ 3) มีผู้ประเมินที่หลากหลาย เช่น ประเมินตน เพื่อนประเมินเพื่อน

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาความต้องการในการพัฒนาการบริหารจัดการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

ผู้วิจัยได้ศึกษาความต้องการในการพัฒนาการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน ปรากฏผลดังนี้

1. ด้านหลักสูตร

โรงเรียนควรมีเนื้อหาทันสมัย ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยี มุ่งส่งเสริมสมรรถนะของผู้เรียน มีการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ด้วยใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอก การบูรณาการแต่ละรายวิชาให้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของท้องถิ่นในจังหวัดลำพูน และให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตรของสถานศึกษา

2. ด้านการจัดการเรียนรู้

โรงเรียนควรมีการใช้แอปพลิเคชันเทคโนโลยี การจัดการกระบวนการกลุ่ม ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมประชาธิปไตย และมีการบูรณาการองค์ความรู้ด้านท้องถิ่นในจังหวัดลำพูน

3. ด้านสื่อการเรียนรู้

โรงเรียนควรมีนำเทคโนโลยีมาใช้ ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสื่อ ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ มีการเน้นการลงมือปฏิบัติจริงด้วยการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และการใช้แหล่งเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดลำพูน

4. ด้านบรรยากาศ

โรงเรียนควรให้ครูผู้สอนทำหน้าที่เป็นโค้ช มีการจัดบรรยากาศการเรียนรู้กระบวนการกลุ่มใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้ มีการบูรณาการองค์ความรู้จากหลากหลายรายวิชา และผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

5. ด้านวัดผล

โรงเรียนควรมีนำแอปพลิเคชันมาใช้ในการประเมิน การตอบกลับของคะแนนอย่างรวดเร็ว การประเมินตามสภาพจริง ผู้ประเมินที่หลากหลาย เช่น ประเมินตน เพื่อนประเมินเพื่อน และการประเมินผลตามสมรรถนะของผู้เรียนมากกว่าการทดสอบ

อภิปรายผล

ผลการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน

1. จากการศึกษาสภาพปัญหาการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน จากสภาพปัญหาได้คัดเลือกผลการตอบแบบสอบถามที่มีค่าเฉลี่ยลำดับที่น้อยที่สุด ในจำนวน 5 ด้าน ผลสรุปได้ว่าสภาพปัญหาของการนิเทศภายใน ได้แก่ 1.ด้านหลักสูตร คือ มีการมุ่งส่งเสริมสมรรถนะของผู้เรียน 2.ด้านสื่อการเรียนรู้ คือ มีการใช้เทคโนโลยี และด้านการวัดและประเมินผล คือ มีการใช้แอปพลิเคชัน มีรายละเอียดการอภิปรายผล ดังนี้

1.1 ด้านหลักสูตร พบว่ามีปัญหาในเรื่อง โรงเรียนไม่ได้ส่งเสริมสมรรถนะของผู้เรียน เนื่องจาก

โรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน เป็นโรงเรียนประจำจังหวัด จึงถูกคาดหวังจากผู้ปกครองว่าบุตรหลานสอบเข้าสถาบันอุดมศึกษาที่มีชื่อเสียงได้ ทำให้การออกแบบหลักสูตรเน้นด้านสติปัญญาสมองมากกว่าสมรรถนะเมื่อหลักสูตรถูกนำไปใช้ครูผู้สอนก็เน้นสติปัญญาสมองด้วยเช่นกัน และต้องการพัฒนาเนื้อหาที่มีความทันสมัยเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ต้องการได้รับการส่งเสริมแบบมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตรของผู้เรียน และเพื่อให้สอดคล้องกับสมรรถนะของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชัชชนพงษ์ จันวงศ์เดือน และวิญญดา บรรหาร (2565) ได้ศึกษาหลักสูตรแกนกลางและหลักสูตรฐานสมรรถนะ ผลการวิจัยพบว่า สมรรถนะเป็นความรู้ ความสามารถทักษะ เจตคติ และคุณลักษณะที่แฝงในตัวบุคคลสามารถพัฒนาผ่านการเรียนการสอน ขณะที่หลักสูตรเดิมได้กำหนดสมรรถนะไว้แต่เน้นที่เนื้อหาสาระ การเรียนการสอน

มีการรอบคอบชัดเจนมีการวัดและประเมินผลหลายระดับ ส่วนหลักสูตรฐานสมรรถนะ เป็นหลักสูตรที่ปรับปรุงจากหลักสูตรเดิมมีการกำหนดสมรรถนะไว้เป็นกรอบการปฏิบัติ ลดเนื้อหาสาระให้น้อยลง การเรียนการสอนและการวัดและประเมินผลที่เน้นสมรรถนะโดยตรงนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ สุวรรณิ กันทะปิง (2562) ได้ศึกษาแนวทางการบริหารการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านแม่กอนใน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า สภาพการบริหารจัดการการเรียนรู้โดยมีด้านหลักสูตรและสาระการเรียนรู้ ควรประชุมวางแผนวิเคราะห์หลักสูตร จัดหาวิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรมาอบรมให้ความรู้แก่ครูตรวจสอบ ติดตามและประเมินผล การใช้หลักสูตรสถานศึกษาโดยผู้เชี่ยวชาญ คณะกรรมการทั้งในและนอกสถานศึกษา วิเคราะห์จุดดี จุดด้อยของหลักสูตร เพื่อปรับปรุงพัฒนาให้เป็นหลักสูตรที่ดีและทันสมัยอย่างน้อยปีละครั้ง และสอดคล้องกับ วนิดา วงศ์คำจันทร์ (2560) ได้ศึกษาการบริหารวิชาการเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 24 ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการบริหารวิชาการเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 มีแนวทางดังนี้ การพัฒนาหลักสูตร สถานศึกษาควรมีการวิเคราะห์หลักสูตรทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาโดยมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย เพื่อให้ได้หลักสูตรที่มีคุณภาพและตรงตามความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น และส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ สถานศึกษาควรพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้มีบรรยากาศเอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ นำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้มีความทันสมัย และมีความหลากหลาย

1.2 ด้านสื่อการเรียนรู้ และด้านการวัดและประเมินผล พบว่ามีปัญหาในเรื่อง โรงเรียนใช้เทคโนโลยีบางขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน เนื่องจากบุคลากรของโรงเรียนมีวิทยฐานะตั้งแต่ชำนาญการพิเศษ และเชี่ยวชาญจำนวนมาก ทำให้ขาดความกระตือรือร้นในการใช้เทคโนโลยีในการจัดทำสื่อการเรียนรู้ และยังขาดการใช้แอปพลิเคชันมาในการวัดการประเมินผล เนื่องจากบุคลากรของโรงเรียนยังขาดความเชี่ยวชาญในด้านแอปพลิเคชันต่างๆ ที่ใช้ในการวัดและประเมินผล จึงมีสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภณทิรา สุภาร (2557) ได้ศึกษารูปแบบการบริหารจัดการการนิเทศการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21 ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารจัดการการนิเทศการศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษา สำหรับศตวรรษที่ 21 มีการใช้เทคโนโลยี มีอิทธิพลต่อองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ และมีอิทธิพลทางอ้อมต่อองค์ประกอบในด้านการใช้เทคโนโลยี และการนิเทศ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับสุวรรณี กันทะปิง (2562) ได้ศึกษาแนวทางการบริหารการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านแม่กอนใน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัย พบว่า ด้านสื่อและเทคโนโลยีที่ส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้ควรชี้แจงการกำหนด นโยบายให้ครูผลิต ใช้สื่อและเทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ อบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาครูด้านการผลิตสื่อใช้สื่อและเทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ ตรวจสอบ ติดตาม และประเมินผลการใช้สื่อ และเทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ ประชุมเพื่อให้ครูสะท้อนผลการใช้สื่อ และเทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้

2. จากการศึกษาความต้องการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน จากความต้องการได้คัดเลือกผลการตอบเป็นแบบคำถามปลายเปิด ที่มีค่าความถี่มากที่สุด ในจำนวน 5 ด้าน ผลสรุปได้ว่าความต้องการนิเทศภายใน ได้แก่ 1.ด้านการจัดการเรียนรู้ คือ มีการใช้แอปพลิเคชันเทคโนโลยี และ 2.ด้านบรรยากาศ คือ ครูผู้สอนทำหน้าที่เป็นโค้ช มีรายละเอียดการอภิปรายผล ดังนี้

2.1 ด้านการจัดการเรียนรู้ พบว่ามีความต้องการในเรื่อง การส่งเสริมการใช้แอปพลิเคชันเทคโนโลยี มาใช้ในการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ไชยยา สาและ และสุภารัตน์ สารสว่าง (2558) ได้ศึกษากระบวนการนิเทศภายในของโรงเรียนที่ได้รับผลกระทบจาก ความรุนแรงในเหตุการณ์สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในโรงเรียนอำเภอกรงปินัง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษายะลา เขต 1 ผลการวิจัยพบว่าแนวทางและข้อเสนอแนะของครูเกี่ยวกับ การดำเนินการตามกระบวนการนิเทศภายใน ให้บริการแก่ครูเป็นสื่อสิ่งพิมพ์หรือสื่อออนไลน์ เพื่อพัฒนาตนเอง ดังนั้น เพื่อให้การนิเทศดำเนินไปอย่างต่อเนื่องจึงควรจัด อบรมการใช้เทคโนโลยีการสื่อสาร ช่วยให้ข้อมูล ต่างๆ แก่ครูและผู้บริหารให้สามารถพัฒนา ตนเองสอนเสริม ทบทวนหรือติดตามผลการสอน แก่นักเรียนทางอินเทอร์เน็ต ระหว่างโรงเรียนปิด หลังเกิด

เหตุการณ์ความไม่สงบได้ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับวิภาวรรณ พาเขียว (2563) ได้ศึกษาแนวทางการบริหารงานนิเทศภายในของโรงเรียนบ้านดอยช้าง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 2 ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการบริหารงานนิเทศภายในของโรงเรียนบ้านดอยช้าง นำเสนอด้านการจัดการเรียนการสอน คือ ครูควรมีวิธีการสอน เทคนิคการสอนให้เหมาะสมกับกิจกรรมและเนื้อหาที่ใช้ในการสอน และใช้เทคโนโลยี หรือแอปพลิเคชันเข้ามาเกี่ยวข้องต่อการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน

2.2 ด้านบรรยากาศ พบว่ามีความต้องการในเรื่อง ให้ครูทำหน้าที่เป็นเป็นผู้สอนแนะ (Coach) เพื่อเป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ และเพิ่มทักษะกระบวนการกลุ่มที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ สืบเนื่องมาจากความมุ่งหวังของผู้ปกครองที่อยากให้บุตรหลานของตนสอบเข้าในระดับสถาบันอุดมศึกษา จึงทำให้ครูผู้สอนทำหน้าที่เป็นผู้บอกคำตอบในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นไปตามวิสัยทัศน์และอัตลักษณ์ของโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนฤมล สารขัติ (2564) ได้ศึกษาแนวทางการนิเทศงานวิชาการของโรงเรียนแม่จันวิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า ควรชี้แจงแผนงานโครงการ และปฏิทินการดำเนินการ ทั้งด้านการจัดการเรียนการสอน นวัตกรรมการเรียนรู้ให้มีความทันสมัย และการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่องรวมทั้งวิเคราะห์รายงานผล ปัญหาและอุปสรรค สิ่งที่จะพัฒนา สะท้อนผลให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับทราบ โดยใช้กระบวนการ PLC ร่วมในการปรับปรุงแก้ไข พัฒนาการนิเทศงานวิชาการตามกระบวนการบริหารด้วยวงจรคุณภาพ PDCA และควรจัดทำคู่มือพัฒนาครู นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับพรรัตน์ ลงงสุตร (2565) ได้ศึกษาการนิเทศการศึกษางานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนในอำเภออินทร์บุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสิงห์บุรี ผลการศึกษาพบว่า การนิเทศการศึกษางานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน ได้แก่ ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา และด้านการนิเทศการศึกษา 2.1) ครูที่มีวุฒิการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อการนิเทศการศึกษางานวิชาการของผู้บริหารโดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ด้านการวัดผลประเมินผลและการเทียบโอนผลการเรียน ด้านการนิเทศการศึกษาและด้านการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา พบว่า แตกต่างกันทุกด้าน 2.2) ครูที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกันมีความคิดเห็นต่อการนิเทศการศึกษางานวิชาการของผู้บริหาร โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า แตกต่างกัน ยกเว้น ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัย พบว่า ครูมีความต้องการสูงสุดในเรื่อง ด้านหลักสูตร คือ มีการมุ่งส่งเสริมสมรรถนะของผู้เรียน ด้านสื่อการเรียนรู้ คือ มีการใช้เทคโนโลยี และ ด้านการวัดและประเมินผล คือ มีการใช้แอปพลิเคชัน ดังนั้นสถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัดควรจัดโครงการเพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่องทุกปี เพื่อให้ครูสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้สอดคล้องกับคุณลักษณะในศตวรรษที่ 21 และเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

ควรทำการศึกษา เปรียบเทียบความต้องการในการพัฒนาการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ในสถานศึกษาจังหวัดลำพูน ระหว่างสถานศึกษาระดับประถมศึกษา โรงเรียนขยายโอกาส และโรงเรียนมัธยมศึกษา

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2)*

พุทธศักราช 2545. สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.

- ชัยพนธ์ จันทร์วงศ์เดือน และวริญดา บรรหาร. (2565). หลักสูตรแกนกลางและหลักสูตรฐานสมรรถนะ. *วารสารครุทรรศน์ (Online) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*, 2(2), 89 – 100.
- ช่อลัดดา สิมมา. (2562). การศึกษาบทบาทการนิเทศภายในและแนวทางการส่งเสริมบทบาทการนิเทศภายในสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา ตามทัศนะของครูผู้สอน. *การประชุมวิชาการระดับชาติ ณ วิทยาลัยนครราชสีมา ครั้งที่ 6 ประจำปี พ.ศ.2562*.
- นฤมล สารชาติ. (2564). แนวทางการบริหารการนิเทศงานวิชาการของโรงเรียนแม่จันวิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงราย. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย*, 6(1), 69 - 87.
- นันทพร ปัญญาสูง. (2558). การบริหารงานพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านอรุโณทัย จังหวัดเชียงใหม่. [การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์] มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บุญชุม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- พรรัตน์ ลังกะสูตร. (2565). การนิเทศการศึกษางานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนในอำเภออินทร์บุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสิงห์บุรี. *วารสารการเรียนรู้สมัยใหม่*, 7(2), 365.
- ภณทิรา สุภาร. (2557). *รูปแบบการบริหารจัดการการนิเทศการศึกษา สำหรับศตวรรษที่ 21*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎี, ไม่ได้ตีพิมพ์] มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- โรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน. (2564). *รายงานผลการประเมินตนเองของสถานศึกษาประจำปีการศึกษา 2564*. โรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน.
- วิภาวรรณ พาเขียว. (2563). แนวทางการบริหารงานนิเทศภายในของโรงเรียนบ้านดอยช้าง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 2. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย*, 5(2), 1-11.
- วนิดา วงศ์คำจันทร์. (2560). การบริหารวิชาการเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 24. *วารสารศึกษาศาสตร์ ฉบับวิจัยบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 11(3), 224.
- วัลลิกา สมฤทธิ์. (2564). แนวทางการบริหารงานนิเทศภายในโรงเรียนในการจัดการเรียนรู้ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยา เขต 2. [การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์] มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- ศุภวรรณ สัจจุพิบูล. (2560). แนวคิดการนิเทศเพื่อพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย*, 37(1), 203.
- ไศรยา สาและ และสุรัตน์ สารสว่าง. (2558). กระบวนการนิเทศภายในของโรงเรียนที่ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงในเหตุการณ์สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในโรงเรียนอำเภอกองปินัง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 1. *วารสารครุศาสตร์*, 43(1), 128-138.
- สุชาธิณี ปั่นก้อน และ ทศพล ธิษะพร. (2561). *การบริหารการนิเทศภายในสถานศึกษาที่ส่งผลต่อมาตรฐานด้านคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดนครสวรรค์* สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42. [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์] มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา.
- สุวรรณี กันทะปิง. (2562). แนวทางการบริหารการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านแม่กอนใน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่. [การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์] มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- อมรรัตน์ เตชะนอก. (2563). การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, 7(9), 1-15.

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะพลาสติกด้วยกระบวนการอิโคบริก

ในตำบลโคกสลด อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

Public Participation Promotion in Plastic Waste Management through Eco-Bricks in Khoksalud Sub-district, Bangkrathum District, Phitsanulok Province

ณิชาภา กุลวงษ์¹ ศิริณัฐา ต้อยยา¹ พุฒิพงศ์ ปรางเทศ¹ นรภัทร อุตุ้ม¹

จักรกฤษ ศรีละอ¹ ฉลอง ยอดบุรี² และปณณดา ทะรังศรี^{1*}

¹หลักสูตรสาขาวิชาเกษตรศาสตร์ คณะเทคโนโลยีการเกษตรและอาหาร มหาวิทยาลัยราชภัฏพิษณุโลก

²องค์การบริหารส่วนตำบลโคกสลด อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

*punnada.t@psru.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการจัดการขยะพลาสติกในเขตตำบลโคกสลด อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ด้วยการนำแนวคิดและรูปแบบการจัดการขยะพลาสติกในกระบวนการ Eco-Bricks ไปถ่ายทอดแก่ประชาชนในชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญของการจัดการขยะพลาสติกอย่างมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืนและสร้างประโยชน์ให้กับครัวเรือนของประชาชนและสาธารณประโยชน์ ดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเป็นตัวแทนครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในหมู่ที่ 7 บ้านโกลกลาง ตำบลโคกสลด อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 204 คน และทำการสุ่มตัวอย่าง จำนวน 140 คน โดยใช้สูตร Taro Yamane จากการดำเนินโครงการพบว่า สามารถทำให้ประชาชนมีการคัดแยกขยะพลาสติกที่เพิ่มขึ้น และมีรายได้จากการจำหน่ายขยะพลาสติกที่ผ่านการคัดแยก นอกจากนั้นประชาชนยังมีรายได้จากการจำหน่ายขวดพลาสติกที่ผ่านการแปรรูปด้วยกระบวนการ Eco-Bricks ให้กับองค์การบริหารส่วนตำบลโคกสลด ส่งผลให้ปริมาณขยะพลาสติกในชุมชนลดลงร้อยละ 74.28 โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยรวมจากผลการประเมินความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการดำเนินโครงการเท่ากับ 4.13 อยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ : การจัดการขยะพลาสติก กระบวนการอิโคบริก ตำบลโคกสลด อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

Abstract

This research aimed to manage plastic waste in Khok Salud Subdistrict, Bang Krathum District, Phitsanulok Province by applying the concept and model of plastic waste management through the Eco-Brick process and transferring this knowledge to the local community. The objective was to raise awareness and promote the importance of sustainable and participatory plastic waste management, generating both household and public benefits. The study employed Participatory Action Research. The target population consisted of 204 household representatives living in Village No. 7, Thong Klang Village, Khok Salud Subdistrict, Bang Krathum District, Phitsanulok Province. A sample of 140 people was selected using the Taro Yamane formula. The project implementation resulted in an increased rate of plastic waste separation among residents and additional income from the sale of sorted plastic waste. Furthermore, community members gained income by selling plastic bottles that had been processed into Eco-Bricks to the Khok Salud Subdistrict Administrative Organization. This led to a 74.28% reduction in the amount of plastic waste

in the community. The average satisfaction score from participants regarding the project implementation was 4.13, indicating a high level of satisfaction.

keywords : plastic waste management, eco-bricks, khoksalud sub-district, Bangkrathum district, phitsanulok province

บทนำ

พลาสติกเป็นบรรจภัณฑ์ที่ประชาชนทั่วไปนิยมใช้เนื่องจากหาซื้อได้ง่าย มีความหลากหลาย และราคาไม่แพง โดยปริมาณความต้องการใช้พลาสติกมีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งหลังจากที่พลาสติกดังกล่าวถูกนำมาใช้ประโยชน์ส่วนใหญ่จะกลายเป็นขยะที่ยากต่อการย่อยสลายและตกค้างในสิ่งแวดล้อม ประเทศไทยมีปริมาณขยะพลาสติกประมาณ 2 ล้านตันต่อปี ส่วนใหญ่ถูกกำจัดโดยการฝังกลบ (กรมควบคุมมลพิษ, 2566) โดยมีการนำขยะพลาสติกดังกล่าวมาใช้ประโยชน์เพียงร้อยละ 25 เท่านั้น (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2565) การนำพลาสติกกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ โดยผ่านกระบวนการรีไซเคิล (Recycle) และการนำกลับมาใช้ซ้ำ (Reuse) เป็นการแก้ไขปัญหาขยะพลาสติกดังกล่าว อย่างไรก็ตามการรีไซเคิลผลิตภัณฑ์พลาสติกมีกระบวนการที่ซับซ้อนและต้นทุนสูง เนื่องจากส่วนใหญ่มีการปนเปื้อนโดยเฉพาะเศษอาหาร อีกทั้งพลาสติกมีหลายประเภททำให้ต้องมีการคัดแยกก่อนนำมารีไซเคิล ส่งผลให้มีพลาสติกที่ถูกทิ้งเป็นขยะมูลฝอยอยู่ในสภาพแวดล้อมเป็นจำนวนมาก (กรมควบคุมมลพิษ, 2566) ปัญหาจากขยะพลาสติกทำให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมโดยส่งผลให้เกิดมลภาวะทางดิน และทางน้ำจากการแพร่กระจายของสารเคมีที่เป็นพิษจากบ่อฝังกลบขยะ และการเกิดมลภาวะทางอากาศจากการเผาขยะพลาสติก (Environmental Investigation Agency, 2021) จะเห็นได้ว่าผลกระทบที่เกิดจากขยะพลาสติกเป็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชนในหลายด้าน นอกจากนี้ยังมีผลต่อสุขภาพของสิ่งมีชีวิตและเศรษฐกิจด้วย ดังนั้นการจัดการขยะพลาสติกอย่างเหมาะสมและอย่างยั่งยืนเป็นสิ่งสำคัญ การลดการใช้พลาสติก การนำพลาสติกกลับมาใช้ใหม่ การนำพลาสติกมารีไซเคิล และการสร้างมาตรฐานใหม่สำหรับการผลิตพลาสติก อย่างไรก็ตามการจัดการปัญหาพลาสติกที่ดีที่สุดต้องเริ่มจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในแต่ละชุมชนซึ่งถือเป็นต้นน้ำในการเกิดขยะพลาสติกด้วยการให้องค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรม รวมถึงการสร้างความตระหนักต่อผลกระทบที่เกิดจากขยะพลาสติก

กระบวนการอีโคบริค (Eco-brick) มีแนวคิดโดยการนำพลาสติกที่ผ่านการบริโภคแล้วกลับมาใช้ประโยชน์ (Upcycle) โดยมีเป้าหมายหลักคือการจัดการพลาสติกที่บริโภคแล้ว โดยการนำมาหักเก็บไว้อย่างปลอดภัย ลดพื้นที่ผิวสัมผัสของพลาสติกที่บรรจุอยู่ในให้เหลือน้อยที่สุด เพื่อลดการเสื่อมสภาพของพลาสติกซึ่งอาจก่อให้เกิดสารพิษและไม่โครพลาสติก ด้วยการนำขวดพลาสติกที่ใช้แล้วมาใช้ให้เกิดประโยชน์ด้วยการนำมาบรรจุขยะพลาสติกที่ใช้แล้ว เช่น ขวดพลาสติก และบรรจุภัณฑ์พลาสติกต่างๆ ที่มีความสะอาดและแห้ง เพื่อป้องกันการเติบโตของแบคทีเรียโดยขวดพลาสติกที่ผ่านการบรรจุพลาสติกที่ใช้แล้วสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้หลากหลายไม่ว่าจะเป็นการนำมาใช้ทดแทนอิฐในการก่อสร้าง การนำมาทำเป็นเครื่องใช้ต่างๆ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ เติ่ง กระถางต้นไม้ เป็นต้น (Jain et al., 2021)

ตำบลโคกสลุ อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก เป็นพื้นที่หนึ่งที่ประชาชนมีการใช้ประโยชน์จากพลาสติกจำนวนมาก ด้วยจำนวนประชากรที่มีมากถึง 3,185 คน จาก 1,053 ครัวเรือน (องค์การบริหารส่วนตำบลโคกสลุ, 2568) โดยพลาสติกที่ไม่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้จะถูกกำจัดแบบทั่วไปรวมกับขยะประเภทอื่นๆ โดยไม่มีการคัดแยกขยะเพื่อนำไปกำจัดอย่างถูกวิธี โดยวิธีกำจัดขยะพลาสติกของชุมชนโคกสลุส่วนใหญ่จะนำไปเผา และทิ้งร่วมกับขยะประเภทอื่นเพื่อให้หน่วยงานที่รับผิดชอบนำไปกำจัดต่อไป จากปัญหาดังกล่าวประชาชนตำบลโคกสลุได้สะท้อนไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือ องค์การบริหารส่วนตำบลโคกสลุ เพื่อหาแนวทางในการจัดการขยะพลาสติกในชุมชนในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้เกิดการจัดการขยะพลาสติกที่เกิดประโยชน์และยั่งยืนแก่ชุมชนต่อไป ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการนำแนวคิดและรูปแบบการจัดการ

ขยะพลาสติกในกระบวนการ Eco-Bricks ไปถ่ายทอดแก่ประชาชน เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญของการจัดการขยะพลาสติกอย่างมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืนและสร้างประโยชน์ให้กับครัวเรือนของประชาชนและสาธารณประโยชน์ได้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เพื่อส่งเสริมให้เกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญของการจัดการขยะพลาสติกอย่างมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืนและสร้างประโยชน์ให้กับครัวเรือนของประชาชนและสาธารณประโยชน์

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นตัวแทนครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในหมู่ที่ 7 บ้านโง่งกลาง ตำบลโคกสลด อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ที่ทางองค์การบริหารส่วนตำบลโคกสลดมอบหมายให้เป็นหมู่บ้านต้นแบบในการจัดการขยะ จำนวน 204 คน

2. กลุ่มเป้าหมาย ทำการสุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตร Taro Yamane (Yamane, 1967) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ได้เท่ากับ 140 คน ใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสุ่มแบบตามสะดวก

การดำเนินงานวิจัยโดยประยุกต์ใช้แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการของ Kemmis and Mc Taggart (1990) มีการดำเนินงาน 3 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 ทำการศึกษาสภาพ ปัญหา และพฤติกรรมการจัดการขยะพลาสติกในครัวเรือน

เป็นการศึกษาและการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับ สภาพ ปัญหา และพฤติกรรมการจัดการขยะพลาสติกในครัวเรือน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่จำเป็นต่อการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะพลาสติกที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน ประกอบด้วย นโยบายการจัดการขยะ สถานการณ์และสภาพปัญหา การจัดการขยะ ความรู้ ความตระหนักและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะ รวมถึงการศึกษาเอกสารแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัย ที่เกี่ยวกับการจัดการขยะและการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ การเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามประชาชน การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน และการสังเกตสภาพแวดล้อมและการจัดการขยะในชุมชน

ระยะที่ 2 กระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะพลาสติกด้วยกระบวนการ Eco-Bricks

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากระยะที่ 1 มากำหนดกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยมีการดำเนินการตามกระบวนการแนวคิดการมีส่วนร่วม และการวิจัยเชิงปฏิบัติการของ Kemmis and McTaggart ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ 1) การวางแผน (P=Planning) 2) การปฏิบัติ (A=Action) 3) การสังเกตการณ์ (O=Observation) และ 4) การสะท้อนการปฏิบัติ (R=Reflection) ในการอบรมถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับประเภทและการคัดแยกขยะพลาสติก และการอบรมเชิงปฏิบัติการการจัดการขยะพลาสติกด้วยกระบวนการ Eco-Bricks

ระยะที่ 3 ประเมินความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการดำเนินโครงการ

โดยใช้แบบสอบถามความพึงพอใจต่อการดำเนินโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะพลาสติกด้วยกระบวนการ Eco-Bricks โดยแบบสอบถามแต่ละข้อมีตัวเลือก 5 ระดับ (Likert Scale) คือ ความพึงพอใจมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด แบบประเมินความพึงพอใจเป็นรายข้อและรายด้าน แปลความหมายข้อมูลเทียบกับเกณฑ์เฉลี่ยดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2545)

คะแนนเฉลี่ย 4.51 - 5.00 หมายถึง มีความพึงพอใจ/เห็นด้วยในระดับมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 3.51 - 4.50 หมายถึง มีความพึงพอใจ/เห็นด้วยในระดับมาก

คะแนนเฉลี่ย 2.51 - 3.50 หมายถึง มีความพึงพอใจ/เห็นด้วยในระดับปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 1.51 - 2.50 หมายถึง มีความพึงพอใจ/เห็นด้วยในระดับระดับน้อย

คะแนนเฉลี่ย 1.00 - 1.50 หมายถึง มีความพึงพอใจ/เห็นด้วยในระดับระดับน้อยที่สุด

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพ ปัญหา และพฤติกรรมการจัดการขยะพลาสติกในครัวเรือน

ผลการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมจัดการขยะพลาสติกของประชาชนในเขตตำบลโคกสลุ อำเภอบางกระพุ่ม จังหวัดพิษณุโลก จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 140 คน โดยนำความถี่ของพฤติกรรมจัดการขยะพลาสติกแบบต่าง ๆ มาหาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และแปรผลพฤติกรรมเป็น 5 ระดับ คือ ระดับบ่อยมากที่สุด ($\bar{x}=4.21-5.00$) บ่อยมาก ($\bar{x}=3.41-4.20$) บ่อย ($\bar{x}=2.61-3.40$) บางครั้ง ($\bar{x}=1.81-2.60$) และน้อยครั้ง ($\bar{x}=1.00-1.80$) ซึ่งแบ่งพฤติกรรมจัดการขยะพลาสติกเป็นแต่ละด้าน คือ ด้านการลดปริมาณพลาสติก ด้านการนำพลาสติกมาใช้ประโยชน์ด้านการคัดแยกขยะพลาสติกและด้านการกำจัดขยะพลาสติก รายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 พฤติกรรมจัดการขยะพลาสติกของประชาชนในเขตตำบลโคกสลุ อำเภอบางกระพุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

ด้านการคัดแยกขยะพลาสติก				
ลำดับที่	วิธีการ	ความถี่	S.D.	ระดับ
1	ทิ้งขยะพลาสติกลงในจุดทิ้งขยะพลาสติก	1.80	0.75	น้อยครั้ง
2	คัดแยกขยะพลาสติกเพื่อนำมารีไซเคิล	2.33	0.98	บางครั้ง
3	คัดแยกขยะพลาสติกเพื่อนำไปจำหน่าย	2.47	1.09	บางครั้ง
4	ไม่คัดแยกขยะพลาสติก	3.53	1.09	บ่อยมาก
ด้านการกำจัดขยะพลาสติก				
ลำดับที่	วิธีการ	ความถี่	S.D.	ระดับ
1	ทิ้งขยะพลาสติกลงในถังขยะ	2.43	1.43	บางครั้ง
2	กำจัดขยะพลาสติกโดยการนำไปจำหน่าย	2.47	1.09	บางครั้ง
3	กำจัดขยะพลาสติกโดยการฝังกลบ	1.47	0.85	น้อยครั้ง
4	กำจัดขยะพลาสติกโดยการเผากลางแจ้ง	2.97	1.14	บ่อย
ด้านการนำพลาสติกมาใช้ประโยชน์				
ลำดับที่	วิธีการ	ความถี่	S.D.	ระดับ
1	นำขยะพลาสติกกลับมาใช้ซ้ำ	2.37	1.17	บางครั้ง
2	ซ่อมอุปกรณ์พลาสติกที่ชำรุดให้ใช้งานได้	1.77	1.23	น้อยครั้ง
3	เลือกซื้อสินค้าที่ทำมาจากพลาสติกรีไซเคิล	2.23	0.84	บางครั้ง
4	นำขยะพลาสติกมาใช้ประโยชน์ที่แตกต่างจากเดิม	1.63	1.11	น้อยครั้ง
ด้านการลดปริมาณขยะพลาสติก				

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ด้านการคัดแยกขยะพลาสติก				
ลำดับที่	วิธีการ	ความถี่	S.D.	ระดับ
1	ใช้ถุงผ้าทดแทนถุงพลาสติก	1.70	0.97	น้อยครั้ง
2	ปฏิเสธการรับถุงพลาสติก	3.13	1.26	บ่อย
3	เลือกซื้อสินค้าที่มีบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม	1.79	1.24	น้อยครั้ง
4	ใช้ภาชนะที่ใช้ซ้ำได้หลายครั้ง	2.03	1.22	บางครั้ง

จากตารางที่ 1 พบว่า พฤติกรรมการจัดการขยะพลาสติกของประชาชนในเขตตำบลโคกสลอด ในด้านการคัดแยกขยะพลาสติก ประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีการคัดแยกขยะพลาสติก โดยมีบางส่วนที่มีการคัดแยกขยะพลาสติกเพื่อนำมารีไซเคิลและนำมาจำหน่าย และมีการทิ้งขยะพลาสติกลงในจุดทิ้งขยะพลาสติกน้อยครั้ง ในด้านการกำจัดขยะพลาสติก ประชาชนส่วนใหญ่นิยมกำจัดขยะพลาสติกโดยการเผากลางแจ้ง ในด้านการนำพลาสติกมาใช้ประโยชน์ ประชาชนส่วนใหญ่มีการนำขยะพลาสติกมาใช้ซ้ำโดยเฉพาะถุงหิ้ว (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมอบรม) สำหรับในด้านการลดปริมาณขยะพลาสติก ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่มีการปฏิเสธการรับถุงพลาสติกในการซื้อของที่ร้านสะดวกซื้อ (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมอบรม)

ระยะที่ 2 กระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะพลาสติกด้วยกระบวนการ Eco-Bricks

นำข้อมูลที่ได้จากระยะที่ 1 มากำหนดกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยมีการดำเนินการตามกระบวนการแนวคิดการมีส่วนร่วม และการวิจัยเชิงปฏิบัติการของ Kemmis and McTaggart ประกอบด้วย 4 ขั้น คือ 1) การวางแผน (P=Planning) 2) การปฏิบัติ (A=Action) 3) การสังเกตการณ์ (O=Observation) และ 4) การสะท้อนการปฏิบัติ (R=Reflection) ดังนี้

1. ขั้นวางแผน (Planning) ดำเนินการประเมินก่อน การวิจัย (Pre-test) และดำเนินการวางแผนของกลุ่มเป้าหมายทั้ง 140 คน ก่อนการดำเนินการวิจัย

1.1 การเตรียมการ ผู้วิจัยได้ทำการเตรียมชุมชน โดยติดต่อประสานงานประธานชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลโคกสลอด ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม พนักงานเก็บขยะ และพนักงานคัดแยกขยะ นักวิชาการ สาธารณสุข นักวิชาการสุขาภิบาล เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และขอความร่วมมือในการดำเนินการวิจัยรวมทั้งขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลวิจัย

1.2 ประชุมเชิงแผนปฏิบัติการ จัดประชุมเชิงปฏิบัติการภาคีเครือข่ายโดยกระบวนการการมีส่วนร่วมเพื่อเข้าใจสภาพปัญหาปัจจุบัน การทบทวนสถานการณ์ที่ผ่านมา นำเสนอความเข้าใจสภาพปัจจุบันเป้าหมายอนาคตที่ปรารถนา การสร้างแนวทางปฏิบัติ เมื่อทราบแนวทางการดำเนินงาน ผู้เข้าร่วมประชุมได้ร่วมกันกำหนดแผนงานระบุผู้รับผิดชอบ เพื่อให้ไปสู่การปฏิบัติโดยเริ่มต้นในครัวเรือนสู่ชุมชน ผู้เข้าประชุมรับทราบและถือปฏิบัติตามมติที่ประชุม

2. ขั้นปฏิบัติการ (Action) เมื่อได้ผลลัพธ์จากการประชุมเพื่อสร้างแนวทางการจัดการขยะพลาสติกด้วยกระบวนการ Eco-Bricks จึงได้มีโครงการ “โคกสลอดลดขยะพลาสติกสู่ชุมชนสะอาด” โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ประกอบด้วย 2 กิจกรรม ดังนี้

2.1 กิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับประเภทและการคัดแยกขยะพลาสติก โดยการอบรมให้ความรู้ให้กับตัวแทนสมาชิกครัวเรือน เพื่อเป็นแกนนำและเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการและคัดแยกขยะพลาสติกในครัวเรือนและชุมชน มีกิจกรรมการฝึกปฏิบัติการคัดแยกขยะพลาสติกเพื่อทวนสอบองค์ความรู้หลังจากการอบรม

2.2. กิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้การจัดการขยะพลาสติกด้วยกระบวนการ Eco-Bricks โดยการอบรมโดยการอบรมให้ความรู้ให้กับตัวแทนสมาชิกครัวเรือน เนื้อหาการอบรมมีรายละเอียดเกี่ยวกับความเป็นมาของกระบวนการ Eco-Bricks ชนิดของขยะที่สามารถนำมาใช้ในกระบวนการ Eco-Bricks ขั้นตอนการแปรรูปขยะพลาสติกด้วยกระบวนการ Eco-Bricks

3. ขั้นตอนการสังเกต (Observation) ผู้วิจัยร่วมกับคณะทำงานในโครงการ “โคกสลดลดขยะพลาสติกสู่ชุมชนสะอาด” ได้ประเมินผลการดำเนินงานภายหลังเปิดโครงการเป็นระยะเวลา 3 เดือน โดยการประเมินผลโครงการได้ใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และตรวจสอบจากเอกสารของโครงการ คือ ใบสมัครสมาชิก แบบบันทึกปริมาณขยะพลาสติก บัญชีรับ-รายจ่าย ตามรายละเอียดการประเมินโครงการ พบว่า ปริมาณขยะพลาสติกที่รวบรวมได้ในแต่ละเดือนมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น และมีการนำขยะพลาสติกดังกล่าวมาแปรรูปด้วยกระบวนการ Eco-Bricks เพิ่มมากขึ้น นอกจากนั้นประชาชนยังมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจำหน่ายขวดพลาสติกที่ผ่านการแปรรูปด้วยกระบวนการ Eco-Bricks ให้กับองค์การบริหารส่วนตำบลโคกสลด ที่ทำการรับซื้อในราคาขวดละ 3.50 บาท สำหรับในด้านการคัดแยกขยะพลาสติก พบว่า ประชาชนที่เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่มีการนำองค์ความรู้ที่ได้จากการอบรมไปปฏิบัติจริงทั้งในครัวเรือนและในชุมชน

4. ขั้นสะท้อนผล (Reflection) ผลการดำเนินประสบผลสำเร็จตามแผนการดำเนินงานโครงการ “โคกสลด ลดขยะพลาสติกสู่ชุมชนสะอาด” โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย สิ่งทีประสบผลสำเร็จและดำเนินงานได้ตามแผนปฏิบัติการรูปแบบการจัดการมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในตำบลโคกสลด อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

4.1 ประเมินผลกระบวนการโดยการสังเกตการณ์ การมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละขั้นตอนของการศึกษาภาคีเครือข่ายการจัดการขยะพลาสติกเข้าร่วมการ กระบวนการในทุกกระบวนการเกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลการจัดการขยะพลาสติกโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในตำบลโคกสลด อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก “สถานการณ์และปัญหาเกี่ยวกับขยะพลาสติกในชุมชนชุมชนต่างๆ เป็นปัญหาที่ทุกภาคส่วนควรร่วมมือที่ช่วยกันแก้ไขโดยเริ่มต้นจากครัวเรือนจากเดิมที่ประชาชนยังคัดแยกขยะพลาสติกเพียงบางครั้ง แต่หลังจากการอบรม พบว่า ประชาชนมีการคัดแยกขยะพลาสติกบ่อยครั้ง

4.2 เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมร่วมกับอาสาสมัครประจำหมู่บ้านมีการติดตามการจัดการขยะพลาสติก พบว่า จากการคัดแยกขยะที่ทางองค์การบริหารส่วนตำบลโคกสลดจัดเก็บรวบรวมมาจากชุมชนหมู่ที่ 7 มีปริมาณขยะพลาสติกที่ลดลงอย่างชัดเจนถึงร้อยละ 74.28 เมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณขยะพลาสติกก่อนการดำเนินโครงการฯ โดยเฉพาะขวดพลาสติก นอกจากนั้นยังพบว่า ประชาชนมีการนำขวดพลาสติกที่ผ่านการแปรรูปด้วยกระบวนการ Eco-Bricks มาจำหน่ายให้กับทางองค์การบริหารส่วนตำบลโคกสลดที่ทำการรับซื้อและรวบรวมเพื่อที่จะจัดทำที่สนามเด็กเล่นจากขวดพลาสติกที่ผ่านการแปรรูปด้วยกระบวนการ Eco-Bricks และบางส่วนยังมีการคัดแยกขยะพลาสติกเพื่อนำไปจำหน่ายให้กับกรรับซื้อของเก่าที่ผ่านในชุมชนอีกด้วย อย่างไรก็ตามขยะพลาสติกประเภทถุงแกงที่ใช้แล้วยังมีจำนวนไม่แตกต่างจากเดิมก่อนการอบรม

ระยะที่ 3 ผลการประเมินความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการดำเนินโครงการ

ผลการประเมินความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการดำเนินโครงการโดยใช้แบบสอบถามความพึงพอใจต่อการดำเนินโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะพลาสติกด้วยกระบวนการ Eco-Bricks แสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการประเมินความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการดำเนินโครงการ

ลำดับ	ประเด็นความพึงพอใจ	คะแนนเฉลี่ย	ระดับความพึงพอใจ
1	ความรู้ก่อนการอบรมในการจัดการขยะพลาสติกด้วยกระบวนการ Eco-Bricks	1.35	น้อยที่สุด
2	ความรู้หลังการอบรมในการจัดการขยะพลาสติกด้วยกระบวนการ Eco-Bricks	4.20	มาก
3	ความรู้ความสามารถของวิทยากร	4.59	มากที่สุด
4	ความเหมาะสมของรูปแบบการดำเนินโครงการ	4.06	มาก
5	ความเหมาะสมของระยะเวลาในการดำเนินโครงการ	4.28	มาก
6	การนำความรู้ที่ได้จากการเข้าร่วมโครงการมาใช้ประโยชน์	4.52	มากที่สุด
7	หลังจากเข้าร่วมโครงการมีการปฏิเสธ/ลดการใช้บรรจุภัณฑ์จากพลาสติก	4.33	มาก
8	หลังจากเข้าร่วมโครงการมีการนำขยะพลาสติกกลับมาใช้ซ้ำ	4.27	มาก
9	หลังจากเข้าร่วมโครงการมีการลด/งดการเผาขยะพลาสติกในที่โล่งแจ้ง	4.86	มากที่สุด
10	หลังจากเข้าร่วมโครงการทำให้มีปริมาณของขยะพลาสติกในชุมชนที่ลดลง	4.66	มากที่สุด
11	รายได้ที่เพิ่มขึ้นจากการจัดการขยะพลาสติกด้วยกระบวนการความรู้ก่อนการอบรมในการจัดการขยะพลาสติกด้วยกระบวนการ Eco-Bricks	4.31	มาก
คะแนนเฉลี่ยรวม		4.13	มาก

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นถึงประสิทธิผลที่เกิดจากการดำเนินโครงการ โดยพบว่า ประชาชนที่เข้าร่วมโครงการมีความรู้หลังการอบรมในการจัดการขยะพลาสติกด้วยกระบวนการ Eco-Bricks ที่เพิ่มขึ้น และมีพฤติกรรมเชิงบวกในการบริหารจัดการขยะพลาสติกในชุมชนโดยมีการลด/งดการเผาขยะพลาสติกในที่โล่งแจ้งซึ่งมีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.86 มีปริมาณของขยะพลาสติกในชุมชนที่ลดลงมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.66 และมีการนำความรู้ที่ได้จากการเข้าร่วมโครงการมาใช้ประโยชน์มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.52 นอกจากนี้ประชาชนในชุมชนยังมีรายได้ที่เพิ่มขึ้นจากการจัดการขยะพลาสติกด้วยกระบวนการจัดการขยะพลาสติกด้วยกระบวนการ Eco-Bricks (คะแนนเฉลี่ย 4.31) ที่มีการจำหน่ายให้กับองค์การบริหารส่วนตำบลโคกสลุตในราคาขวดละ 3.50 บาท

อภิปรายผลการวิจัย

สาเหตุของปัญหาและอุปสรรคในการจัดการขยะในชุมชนในตำบลโคกสลุต อำเภอบางกระพุ่ม จังหวัดพิษณุโลก มีสาเหตุหลักมาจากการขาดความรู้และจิตสำนึกของประชาชน โดยประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการคัดแยกและจัดการขยะอย่างถูกต้อง ส่งผลให้มีการทิ้งขยะไม่ถูกที่และไม่คัดแยกขยะก่อนทิ้ง ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการจัดการขยะอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งหลังจากการดำเนินโครงการได้มีการติดตามประเมินผลที่เกิดจากการนำแนวคิดและรูปแบบการจัดการขยะพลาสติกในกระบวนการ Eco-Bricks ไปถ่ายทอดแก่ประชาชนในเขตตำบลโคกสลุต อำเภอบางกระพุ่ม จังหวัดพิษณุโลก เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญของการจัดการขยะพลาสติกอย่างมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืนและสร้างประโยชน์ให้กับครัวเรือนของประชาชนและสาธารณประโยชน์ พบว่า ส่งผลต่อพฤติกรรมของประชาชนในพื้นที่โดยมีการคัดแยกขยะพลาสติกมากขึ้น มีการกำจัดขยะพลาสติกด้วยการเผาในที่โล่งแจ้งและการฝังกลบลดลง และที่สำคัญคือ

การสร้างรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่ด้วยการนำขยะพลาสติกที่คัดแยกไปทำการจำหน่ายให้กับบริษัทรับซื้อของเก่า และการนำมาผลิตขวดพลาสติกที่ผ่านการแปรรูปด้วยกระบวนการ Eco-Bricks เพื่อจำหน่ายให้กับทางองค์การบริหารส่วนตำบลโคกสลุด ที่มีการนำร่องเปิดรับซื้อขวดดังกล่าวเพื่อจะรวบรวมนำมาสร้างเป็นสนามเด็กเล่นในชุมชน ผลจากการดำเนินโครงการสามารถลดปริมาณขยะพลาสติกในชุมชนที่ลดลง ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ วิสาชา และคณะ (2564) พบว่า การบริหารจัดการขยะพลาสติกที่มีนโยบายเฉพาะ และมีงบประมาณสนับสนุนเพื่อการจัดการขยะพลาสติก รวมถึงการลดค่าใช้จ่ายจากการจัดการขยะ และสร้างมูลค่าเพิ่มจากการคัดแยกขยะเพื่อนำกลับมาเป็นรายได้ในการพัฒนาชุมชน ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือของประชาชน และหน่วยงานภาครัฐ จะสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการขยะพลาสติกได้ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ ญาณัญญา (2553) พบว่า การสร้างมูลค่าเพิ่มของการคัดแยกขยะเพื่อรีไซเคิล สามารถพัฒนาและยกระดับเศรษฐกิจในชุมชนได้ และสอดคล้องกับ ธงพล และอุ้นเรือน (2564) พบว่า การแก้ปัญหาขยะบรรจุภัณฑ์พลาสติกจำเป็นจะต้องอาศัยความร่วมมืออย่างจริงจังจากทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจ รวมถึงประชาชน เนื่องจากต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้บริโภคและประชาชน และสอดคล้องกับ Shen และคณะ (2020) พบว่า การแก้ปัญหามลพิษจากขยะพลาสติกต้องเน้นการลงพื้นที่โดยลดการใช้ขยะพลาสติก ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้บริโภค และมีการนำขยะพลาสติกมาทำการรีไซเคิล

สรุปผลการวิจัย

จากการนำแนวคิดและรูปแบบการจัดการขยะพลาสติกในกระบวนการ Eco-Bricks ไปถ่ายทอดแก่ประชาชนในเขตตำบลโคกสลุด อำเภอบางกระพุ่ม จังหวัดพิษณุโลก เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญของการจัดการขยะพลาสติกอย่างมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืนและสร้างประโยชน์ให้กับครัวเรือนของประชาชนและสาธารณประโยชน์ ทำให้ประชาชนมีการคัดแยกขยะพลาสติก และมีรายได้จากการจำหน่ายขวดพลาสติกที่ผ่านการแปรรูปด้วยกระบวนการ Eco-Bricks ส่งผลให้ปริมาณขยะพลาสติกในชุมชนหมู่ที่ 7 ลดลงร้อยละ 74.28

กิตติกรรมประกาศ

ทุนสนับสนุนจากกองทุนพัฒนาการวิจัยและบริหารจัดการงานวิจัย สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ประจำปีงบประมาณ 2565 ประเภททุนวิจัยเพื่อพัฒนานักวิจัย และขอขอบคุณองค์การบริหารส่วนตำบลโคกสลุด อำเภอบางกระพุ่ม จังหวัดพิษณุโลกที่ให้ความอนุเคราะห์สถานที่และอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- กรมควบคุมมลพิษ. (2566). แผนปฏิบัติการด้านการจัดการขยะพลาสติกระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566 - 2570). กรมควบคุมมลพิษ.
- ญาณัญญา ศิริภักธธาดา. (2553). ยุทธศาสตร์การสร้างมูลค่าเพิ่มของการคัดแยกขยะเพื่อรีไซเคิลเชิงธุรกิจสำหรับผู้ประกอบการและชุมชนในเขตจังหวัดภาคกลางของประเทศไทย. คณะวิทยาการจัดการ. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). การวิจัยเบื้องต้น (ฉบับปรับปรุงใหม่). (พิมพ์ครั้งที่ 7). สุวีริยาสาสน.
- ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร และ อุ้นเรือน เล็กน้อย. (2564). การจัดการขยะชุมชนภายใต้แนวคิดระบบเศรษฐกิจหมุนเวียน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, 15(2), 362-373.
- วิสาชา ภูจินดา. (2564). โครงการศึกษาและจัดตั้งตลาดสดต้นแบบด้านการจัดการขยะพลาสติกที่ต้นทาง. กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2565). *ขยะพลาสติก*. [https://www.onep.go.th/ขยะ](https://www.onep.go.th/ขยะพลาสติก%2F)

องค์การบริหารส่วนตำบลโคกสลุด. (2568). *ข้อมูลหน่วยงาน, สภาพทั่วไปและสภาพสังคม*.
<https://www.khoksalud.go.th/historyRev2>.

Environmental Investigation Agency. (2021). *The Truth Behind Trash: The scale and impact of the international trade in plastic waste*. <https://eiainternational.org/wp-content/uploads/EIA-The-Truth-Behind-Trash-FINAL.pdf>

Jain, D.R.; Mute, P.P.; Dhawale, A.B.; Bhandakkar, K.V.; Kedar, R.S. (2021). A Review Paper on Eco-Bricks. *Int. J. Adv. Eng. Manag. (IAEM)*, 3, 1369–1378.

Kemmis, S; & Mc Taggart, R. (1990). *The action research planner*. (3rd ed). Victoria : Deakin University press.

Shen, M., Huang, W., Chen, M., et al. (2020). (Micro) plastic crisis: Un-ignorable contribution to global greenhouse gas emissions and climate change. *Journal of Cleaner Production*, 254, id 120138.

Yamane, T. (1967). *Statistics: An Introductory Analysis*. (2nd ed). Harper and Row.

การจัดการวงดนตรีเพื่อการประกวดดนตรีร่วมสมัย กรณีศึกษา อัศวิน โลหะการก

Band Management for Contemporary Music Competition:

A Case Study of Ashwin Lohakarok

ดรัสวัต บุญชู^{1*} เอกพล ยาท่อม² ณัฐณิชา นักปี³ และวราภรณ์ เชิดชู⁴

^{1,2}นิสิตระดับปริญญาโทหลักสูตรดุริยางคศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

^{3,4}ภาควิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

* Darassawatb65@nu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการวงดนตรีเพื่อการประกวดดนตรีร่วมสมัย โดยใช้กรณีศึกษานาย อัศวิน โลหะการก ดำเนินการวิจัยด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตการณ์ ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการจัดการวงดนตรีสามารถวิเคราะห์ได้ 5 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การคัดเลือกบทเพลง โดยคำนึงถึงความเหมาะสมของเนื้อหาและความสามารถของสมาชิกในวง (2) การถอดบทเพลงจากต้นฉบับ โดยเน้นการวิเคราะห์โครงสร้างคอร์ดและอารมณ์ของบทเพลง (3) การปรับปรุงและตกแต่งทำนองให้สอดคล้องกับลักษณะเครื่องดนตรีที่หลากหลาย และรักษาเอกลักษณ์ของบทเพลงต้นฉบับ (4) การฝึกซ้อมอย่างมีระบบ ครอบคลุมการพัฒนาทักษะด้านจังหวะ การเทียบเสียง การสร้างทำนองอินโทร และการฟังบทเพลงแนวต่าง ๆ (5) การปรับวง โดยการวางตำแหน่งเครื่องดนตรี เพื่อให้เกิดความสมดุลของเสียงและสนับสนุนการแสดงได้อย่างมีประสิทธิภาพ การจัดการดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการวางแผนอย่างเป็นระบบ การประสานงานที่มีประสิทธิภาพ และการบูรณาการความรู้ทางดนตรีทั้งไทยและสากล ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการนำวงดนตรีไปสู่ความสำเร็จในเวทีการแข่งขันทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติ

คำสำคัญ : การจัดการวงดนตรี การประกวดวงดนตรี ดนตรีร่วมสมัย

Abstract

This research aimed to study the management of a contemporary music band for competition purposes, using the case study of Mr. Asawin Lohakarok. A qualitative research methodology was employed, with data collected through document analysis, in-depth interviews, and observations. The findings revealed that the band management process can be categorized into five key stages: (1) selection of repertoire, emphasizing the appropriateness of content and the abilities of band members; (2) transcription of original songs, focusing on the analysis of chord structures and the emotional essence of the music; (3) adaptation and embellishment of melodies to accommodate a variety of instruments while preserving the original character of the songs; (4) systematic rehearsal, covering rhythmic skills, tuning, creation of intros, and exposure to various musical styles; and (5) arrangement of the band, strategically positioning instruments to achieve sound balance and enhance performance effectiveness. This management process highlights the importance of systematic planning, efficient coordination, and the integration of knowledge in both Thai and Western music, all of which play a crucial role in leading the band to success in national and international competitions.

keywords : music band management, music band competition, contemporary music

บทนำ

วงดนตรีร่วมสมัย (Contemporary Band) จันทิมา นิลทองคำ (2540) อ้างถึงในวิสุทธิ ไพเราะ (2557) ได้กล่าวไว้ว่า การบรรเลงดนตรีที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างเครื่องดนตรีไทยและเครื่องดนตรีตะวันตกให้อยู่ในวงเดียวกัน โดยมีการปรับแนวทางการประพันธ์ การเรียบเรียงเสียงประสาน และการแสดงให้มีความร่วมสมัยและสอดคล้องกับรสนิยมทางดนตรีในยุคปัจจุบัน การรวมตัวของนักดนตรีไทยและตะวันตกในลักษณะนี้เริ่มเป็นที่รู้จักในประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 โดยวงฟองน้ำถือเป็นหนึ่งในวงดนตรีร่วมสมัยยุคแรก ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการริเริ่มแนวทางการประยุกต์ดนตรีทั้งสองระบบเข้าด้วยกันอย่างสร้างสรรค์

แนวทางการสร้างวงดนตรีร่วมสมัยนั้นผู้ควบคุมวงดนตรีต้องมียุทธศาสตร์ความรู้ด้านการประพันธ์เพลงสำหรับวงดนตรีร่วมสมัย ดังที่ วีรชาติ เปรมานนท์ (2537) ได้กล่าวไว้ว่า การประพันธ์เพลงสำหรับวงดนตรีร่วมสมัยจำเป็นต้องอาศัยความรู้ทั้งในศาสตร์ดนตรีไทยและตะวันตก อาทิ การปรับเทียบเสียง (tuning), การใช้บันไดเสียง (scale), แนวเสียงประสาน (chord progression) และจังหวะดนตรีที่เหมาะสม เพื่อให้ได้เสียงที่กลมกลืนและสอดคล้องกัน นอกจากนี้ ยังมีการนำแนวดนตรีสากล เช่น แจ๊ส ป๊อป หรือร็อก มาผสมผสานเพื่อสร้างความน่าสนใจทางดนตรีอีกด้วย

ในปัจจุบัน การจัดประกวดวงดนตรีร่วมสมัยได้แพร่หลายมากขึ้น ทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติ ผู้ควบคุมวงและผู้ประพันธ์จึงต้องมีความคิดสร้างสรรค์และความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง เพื่อสร้างเอกลักษณ์และความโดดเด่นของวงให้เป็นที่ยอมรับในเวทีการแข่งขันซึ่ง นายอัศวิน โลหะการก อาจารย์ประจำวิทยาลัยนาฏศิลปสุโขทัย เป็นหนึ่งในบุคลากรที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างสรรค์ผลงานและพัฒนางวงดนตรีร่วมสมัย “วงซูเปอร์เนเชอรัล (Super Natural Band)” ให้ได้รับการยอมรับในระดับประเทศและระดับเอเชียอย่างต่อเนื่อง โดยมีผลงานเด่น ๆ ดังนี้ ปี พ.ศ.2553 ได้รางวัลชนะเลิศยามมาฮ่าไทยคอนเทมมิวลิคคอนเทส ได้รับถ้วยพระราชทานสมเด็จพระเทพฯ อีกทั้งได้เป็นตัวแทนประเทศไทยไปแข่งรายการเอเชียปิทมิวลิค เข้ารอบถึงรอบ 10 ทีม สุดท้าย ปี พ.ศ.2557 ได้รางวัลชนะเลิศภาคเหนือและรางวัลชนะเลิศระดับประเทศได้รับถ้วยพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ปี พ.ศ.2563 ได้รางวัลชนะเลิศการประกวดวงดนตรีร่วมสมัย จัดโดยคณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ร่วมกับมูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) มูลนิธิสิริวัฒนภักดี บริษัทไทยเบฟเวอเรจจำกัด (มหาชน) ได้ถ้วยพระราชทาน สมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารีฯ ปี พ.ศ.2566 ได้รับรางวัลชนะเลิศถ้วยพระราชทานพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 10 ในรายการคีตวัฒนธรรมศิลปบรรเลงไทยเพื่อแผ่นดินปีที่ 2 (อัศวิน โลหะการก,2567)

จากความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาการจัดการวงดนตรีร่วมสมัยเพื่อการประกวด โดยศึกษานายอัศวิน โลหะการก เพื่อวิเคราะห์กระบวนการบริหารจัดการวงดนตรี และรูปแบบการฝึกซ้อมเพื่อเข้าร่วมการแข่งขันดนตรีร่วมสมัย ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางสำหรับผู้สนใจพัฒนาและส่งเสริมวงดนตรีร่วมสมัยในบริบทการแข่งขัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์ 1.เพื่อศึกษากระบวนการบริหารจัดการวงดนตรี 2.เพื่อศึกษารูปแบบการฝึกซ้อมเพื่อเข้าร่วมการแข่งขันดนตรีร่วมสมัย โดยศึกษานายอัศวิน โลหะการก เป็นกรณีศึกษา เพื่อให้สามารถวิเคราะห์รูปแบบการจัดการวงดนตรีและรูปแบบการฝึกซ้อมได้อย่างลึกซึ้งและครอบคลุม การดำเนินการวิจัยจึงเน้นการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานภาคสนาม และการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Data) ที่สะท้อนกระบวนการจัดการอย่างแท้จริง

ขอบเขตของการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ 1.ด้านการศึกษากระบวนการบริหารจัดการวงดนตรี 2.ด้านการศึกษา รูปแบบการฝึกซ้อมเพื่อเข้าร่วมการแข่งขันดนตรีร่วมสมัย โดยมีบุคคลข้อมูลคือ นายอัศวิน โลหะการก ซึ่งดำรงตำแหน่งอาจารย์

ผู้ควบคุมวงดนตรี “วงซูเปอร์เนเชอรัล (Super Natural Band)” วิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย บุคคลผู้นี้มีบทบาทสำคัญทั้งในด้านการวางแผน การบริหารจัดการ และการควบคุมการฝึกซ้อม เพื่อเตรียมความพร้อมในการประกวดในระดับต่าง ๆ

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างตายตัว (Unstructured Interview) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถถ่ายทอดประสบการณ์ แนวคิดและกลยุทธ์ การดำเนินงานได้อย่างเป็นธรรมชาติและรอบด้าน การสัมภาษณ์ดำเนินการพร้อมกับการบันทึกเสียงและการจดบันทึกภาคสนามเพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลในภายหลัง

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยถอดความบทสัมภาษณ์และจำแนกประเด็น คือ กระบวนการบริหารจัดการวงดนตรี และรูปแบบการฝึกซ้อมเพื่อเข้าร่วมการแข่งขันดนตรีร่วมสมัย ตามวัตถุประสงค์การวิจัยและนำเสนอในลักษณะเชิงพรรณนา

สถานที่ดำเนินการวิจัย ได้แก่ วิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย ซึ่งเป็นสถานที่หลักในการฝึกซ้อมและเตรียมความพร้อมของวงดนตรี “วงซูเปอร์เนเชอรัล (Super Natural Band)” เป็นการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์ดำเนินการในสภาพแวดล้อมจริง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในการจัดการวงดนตรีเพื่อการประกวด

การดำเนินการวิจัยดังกล่าว มีความมุ่งหมายเพื่อให้เข้าใจถึงองค์ความรู้ กระบวนการทำงาน และกลยุทธ์ที่นายอัศวิน โลหะการก นำมาใช้ในการจัดการวงดนตรีร่วมสมัย จนสามารถนำพาวงดนตรีประสบความสำเร็จในการแข่งขันในเวทีต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยอย่างชัดเจน

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ พบขั้นตอนของการจัดการวงดนตรีของนายอัศวิน โลหะการก สามารถวิเคราะห์ลำดับขั้นตอนได้ทั้งหมด 5 ขั้นตอน ตามรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การคัดเลือกบทเพลง

การคัดเลือกบทเพลงเป็นขั้นตอนสำคัญลำดับแรกในการเตรียมวงดนตรีสำหรับการประกวด โดยการประกวดแต่ละรายการจะกำหนดกฎเกณฑ์ที่เป็นมาตรฐานในการตัดสิน ซึ่งโดยทั่วไปจะประกอบด้วยเพลงบังคับ 1 เพลง และเพลงเลือก 1 เพลง สำหรับเพลงบังคับ หากเป็นบทเพลงพระราชนิพนธ์ หรือบทเพลงที่มีความสำคัญ จะมีเกณฑ์การคัดเลือกจากความยากง่ายของบทเพลง และความพร้อมของวงดนตรีในขณะนั้น ส่วนการเลือกเพลงเลือก จะเปิดโอกาสให้สมาชิกในวงมีส่วนร่วมในการคัดเลือกบทเพลงที่ตนเองชื่นชอบและมีความหมาย ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความสอดคล้องและความต่อเนื่องกับเพลงบังคับในโชว์การแสดง

ขั้นตอนที่ 2 การถอดบทเพลงจากบทเพลงต้นฉบับ

ในขั้นตอนนี้ อาจารย์ได้ถ่ายทอดความรู้ให้ผู้วิจัยฝึกฟังบทเพลงต้นฉบับและแยกเสียงของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด รวมถึงฝึกการฟังคอร์ดจากบทเพลง พร้อมทั้งเรียนรู้ทฤษฎีดนตรีสากลเกี่ยวกับคอร์ดพื้นฐาน ได้แก่ คอร์ดเมเจอร์ คอร์ดไมเนอร์ คอร์ดดิมินิชท์ และคอร์ดออกเมนเทด โดยเน้นให้ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์โครงสร้างคอร์ดและรูปแบบการบรรเลงของเครื่องดนตรีแต่ละชิ้นได้อย่างถูกต้องและชำนาญ เพื่อสามารถนำไปต่อยอดในการฝึกซ้อมและการจัดการวงดนตรีสำหรับการประกวดได้อย่างมีประสิทธิภาพนอกจากนี้ การถอดบทเพลงยังต้องคำนึงถึงการถ่ายทอดอารมณ์และความหมายของบทเพลงอย่างถูกต้อง โดยผู้วิจัยต้องสามารถอธิบายและถ่ายทอดความรู้สึกของบทเพลงในแต่ละท่อนให้สมาชิกในวงเข้าใจ เพื่อให้การบรรเลงสามารถสื่อสารอารมณ์ของเพลงได้ตรงตามเจตนารมณ์ของบทเพลงต้นฉบับ

ขั้นตอนที่ 3 การปรับปรุงและตกแต่งทำนองจากเพลงต้นฉบับโดยผู้สอนเขียนโน้ตแต่ละเครื่องดนตรี

การปรับปรุงและตกแต่งทำนองจากเพลงต้นฉบับเป็นขั้นตอนสำคัญในการเรียบเรียงเพลงเพื่อการแสดงหรือประกวด โดยเฉพาะในบริบทของวงดนตรีร่วมสมัยที่มีเครื่องดนตรีหลากหลายชนิด อาจารย์ผู้สอนจึงต้องมีบทบาทในการวางแผน

ทางการเขียนโน้ตให้เหมาะสมกับเครื่องดนตรีแต่ละประเภท โดยพิจารณาจากช่วงเสียงและคีย์ของเครื่องดนตรีนั้น ๆ ซึ่งมีความแตกต่างกัน เช่น เครื่องทรัมเป็ตและเทเนอร์แซกโซโฟนที่เป็นเครื่องดนตรีในคีย์ Bb จะต้องเขียนโน้ตให้อยู่ในคีย์ G หากต้นฉบับอยู่ในคีย์ F เพื่อให้เสียงที่บรรเลงออกมาสอดคล้องกัน ส่วนเครื่องอัลโตแซกโซโฟนในคีย์ Eb จะต้องเขียนโน้ตในคีย์ D ขณะที่เครื่องดนตรีในคีย์ C เช่น กีตาร์ กีตาร์เบส และเปียโน จะใช้คีย์เดียวกับต้นฉบับคือคีย์ F หลังจากการปรับคีย์ อาจารย์จะดำเนินการพัฒนาแนวทำนองและสัดส่วนของเพลงให้มีความทันสมัยและน่าสนใจมากขึ้น โดยยังคงยึดโครงสร้างของทำนองเดิมไว้ ไม่เปลี่ยนแปลงไปจากต้นฉบับมากนักเพื่อลดความซับซ้อนในการซ้อมและการบรรเลงจริงของนักดนตรีในวง อีกทั้งยังคำนึงถึงระดับทักษะของผู้บรรเลงในช่วงเวลานั้น ตัวอย่างเช่น การปรับปรุงเพลง สาวนาสั่งแฟน มีการยกตัวอย่างกระบวนการคิดและการเขียนโน้ตให้สอดคล้องกับคีย์ของเครื่องดนตรี รวมถึงการพัฒนาไลน์ประสานและจังหวะให้มีความร่วมสมัยมากขึ้นแต่ยังคงกลิ่นอายของบทเพลงเดิมอย่างเหมาะสม กระบวนการนี้จึงสะท้อนถึงความสำคัญของความรู้ด้านทฤษฎีดนตรีควบคู่กับความเข้าใจในภาคปฏิบัติ เพื่อให้สามารถสร้างผลงานที่มีคุณภาพ ทั้งในด้านดนตรีและความเหมาะสมกับการแสดงจริง

ภาพที่ 1 โน้ตเพลงสาวนาสั่งแฟน

ขั้นตอนที่ 4 การฝึกซ้อม

ในการฝึกซ้อมผู้ควบคุมมีการกำหนดเวลาการฝึกซ้อมแก่นักเรียน เพื่อให้เกิดทักษะการฝึกปฏิบัติเครื่องมือของตนเอง ให้มีความชำนาญ และการปฏิบัติจำเป็นต้องมีความรู้ที่ประกอบการปฏิบัติไปพร้อมกัน 4 ด้าน คือ 1. ด้านการเทียบเสียงของเครื่องดนตรี เพื่อได้เสียงของเครื่องดนตรีให้มีความถี่ของโน้ตเท่ากัน หรือใกล้เคียงกันมากที่สุด เพื่อป้องกันความเพี้ยนที่เกิดขึ้นในวงดนตรี เช่นการตรวจสอบบารงระนาบที่ใช้ ควรปรับให้เป็นโน้ตอยู่ในคีย์ที่เข้ากันกับเครื่องดนตรีอื่น ๆ 2. ด้านจังหวะ ต้องมีความคงที่อย่างสม่ำเสมอ ไม่เร็วเกินไป หรือช้าเกินไป และเพื่อการเตรียมพร้อมของการอ่านโน้ตให้คล่อง 3. ด้านการสร้างทำนองอินโทรที่ดี เพื่อเกิดเป็นการสร้างสรรค์ที่มีความน่าสนใจยิ่งขึ้น 4. ด้านการฟังบทเพลงที่หลากหลายเพื่อเสริมความเข้าใจในสไตล์แนวแต่ละสไตล์ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับบทเพลงที่นำมาปรับปรุงเพื่อใช้การประกวด ทั้งนี้อาจารย์ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ถือเป็นความโชคดีที่วิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัยของเรามีความสามารถ และมีความหนักแน่นเรื่องดนตรีได้เพราะว่า

นักเรียนที่มาเรียนส่วนใหญ่มีความตั้งใจที่ต้องการเรียนดนตรี ซึ่งในวิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย มีให้เลือกเรียนปฏิบัติทั้งวิชาเครื่องเอก และแยกเป็นเอกสาขาที่เลือกตามเครื่องดนตรีที่เปิดสอนอย่างหลากหลาย รวมถึงการเลือกเรียนการฟ้อนรำ จึงส่งผลให้มีบุคลากรที่หลากหลายและสะดวกต่อการสร้างการรวมวง

ภาพที่ 2 อาจารย์อศวิน โหะการก ฝึกซ้อมรวมวง

ภาพที่ 3 แยกซ้อม

ขั้นตอนที่ 5 การปรับวง

การปรับวงเป็นขั้นตอนที่สำคัญมากขั้นตอนหนึ่ง เพราะการวางตำแหน่งของแต่ละเครื่องดนตรีส่งผลให้เสียงภาพรวมของวงสามารถรับฟังได้ชัดเจน และสะดวกต่อการปรับวงทั้งกระบวนการซ้อม และการประกวดในวันแข่งขันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดการผสมผสานสีสันทันของเสียงจากเครื่องดนตรีที่ลงตัว และเกิดเสียงที่สร้างความประทับใจต่อผู้ฟัง และกรรมการตัดสินในงานประกวดรายการต่าง โดยอาจารย์อศวิน โหะการก ได้อธิบายถึงการปรับวงให้เหมาะสมดังนี้ โดยมีการ

ปรับ ความดังเบา เครื่องดนตรีชนิดใด ควรมืบทบาทของเสียงที่มีความโดดเด่น และควรรู้ว่าเครื่องดนตรีชนิดใดควรมืบทบาทของเสียงที่รองลงมาตามลำดับในท่อนเพลงนั้น ๆ ตลอดจนภาพรวมทั้งบทเพลง อีกทั้งการปรับวงของอาจารย์อัศวิน โลหะการก ยังให้ความสำคัญของตำแหน่งเครื่องดนตรีโดยจัดรูปแบบให้เครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่าควรจัดอยู่ในตำแหน่งด้านขวา จากมุมมองการหันหน้าเข้าหาเวที และเรียงเครื่องดนตรีจากทรมเป็ด แซกโซโฟน ต่อด้วยทอมโบน ซึ่งเรียงจากซ้ายมาขวาจากมุมมองการหันหน้าเข้าหาเวที และเครื่องดนตรีประเภทกลุ่มเครื่องดนตรีไทยจัดตำแหน่งให้อยู่ด้านซ้าย ส่วนเครื่องที่มืทั้งหมด เช่น กีตาร์ กีตาร์เบส กลองชุด เปียโนหรือคีย์บอร์ด จัดอยู่ในตำแหน่งด้านหลังแบบกระจายแถวให้สมดุลถัดจากกลุ่มเครื่องเป่า และกลุ่มเครื่องดนตรีไทย ทั้งนี้การจัดรูปแบบวงลักษณะนี้เพื่อความกลมกลืนของเสียงเครื่องดนตรีทั้งหมด เกิดความสมดุลกัน ในขณะที่บรรเลง อีกทั้งสะดวกในการมองเห็นสมาชิกทั้งหมดในการปรับวงเพื่อควบคุมความดังเบาของแต่ละกลุ่มเครื่องดนตรีได้

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาการจัดการวงดนตรีเพื่อการประกวดดนตรีร่วมสมัย กรณีศึกษา อัศวิน โลหะการก พบว่า การเตรียมความพร้อมของวงดนตรีร่วมสมัยนั้นมีความซับซ้อนและต้องอาศัยความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง ทั้งในด้านการวิเคราะห์และถอดบทเพลง การเรียบเรียงเสียงประสาน การฝึกซ้อม และการปรับวง เพื่อให้สอดคล้องกับแนวเพลงและเครื่องดนตรีที่หลากหลาย โดยเฉพาะเมื่อมีการบูรณาการระหว่างเครื่องดนตรีไทยและเครื่องดนตรีตะวันตกจำเป็นต้องอาศัยทักษะทั้งทางเทคนิคและความเข้าใจเชิงศิลปะ โดยแนวทางของอัศวิน โลหะการก ที่เตรียมความพร้อมและให้ความสำคัญกับการเลือกบทเพลงที่สามารถปรับแต่งเพื่อสร้างจุดเด่นในการประกวดเป็นสิ่งที่จำเป็นมาก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ เพชรดา เทียมพยุหา (2556) ที่ศึกษาวงดนตรีร่วมสมัยวงกำไล ซึ่งเน้นย้ำถึงการหลอมรวมเอกลักษณ์ของดนตรีไทยและดนตรีตะวันตก ทั้งในแง่ของการจัดวงดนตรี รูปแบบการบรรเลง และการเลือกบทเพลงที่สะท้อนอัตลักษณ์ของวงดนตรีอย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังพบว่า อัศวิน โลหะการก ทำหน้าที่ในฐานะผู้จัดการและผู้นำวงดนตรี ที่มีบทบาทสำคัญที่นำพาวงดนตรีได้รับรางวัลจากการประกวดหลายรายการ และติดต่อกันหลายปีทั้งระดับภาค และระดับประเทศ ซึ่งความสำเร็จที่ได้มาต้องมีการวางแผนที่ดีและเป็นระบบ การควบคุมการซ้อมที่มีประสิทธิภาพ บทบาทของผู้นำเหล่านี้ยังสอดคล้องกับวิสุทธิ ไพเราะ (2557) ได้ศึกษาเรื่องรูปแบบการบริหารของวงโจงกระเบน ซึ่งเน้นย้ำถึงบทบาทของหัวหน้าวงในการวางแผน การประสานงาน และการควบคุมคุณภาพการฝึกซ้อม ตลอดจนการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะการปรับแนวเสียงให้สอดคล้องกันระหว่างเครื่องดนตรีประเภทต่าง ๆ เมื่อพิจารณาจากกรณีศึกษาของวงดนตรีลูกทุ่งในโรงเรียนสนามบิน จังหวัดขอนแก่น ชานนท์ จงจินากุล,ธนกร เฟ่งศรี (2564) พบว่าการจัดการด้านเวลาและกระบวนการฝึกซ้อมเป็นหัวใจสำคัญในการยกระดับผลงานดนตรีให้ประสบความสำเร็จในการแข่งขัน ซึ่งก็สามารถนำมาเปรียบเทียบกับแนวทางของอัศวิน โลหะการก ที่ให้ความสำคัญกับการวางแผนการซ้อมอย่างเข้มข้นและสม่ำเสมอ

จากการวิเคราะห์พบว่า ความสำเร็จในการจัดการวงดนตรีร่วมสมัยสำหรับการประกวด ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความสามารถด้านดนตรีเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยการบริหารจัดการที่มีแบบแผน การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงความเข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อทั้งดนตรีไทยและดนตรีตะวันตก ซึ่งล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญในการยกระดับผลงานสู่ระดับชาติและนานาชาติ

สรุปผลการวิจัย

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์กระบวนการจัดการวงดนตรีของนายอัศวิน โลหะการก ซึ่งผลการศึกษาพบว่า กระบวนการดังกล่าวสามารถจำแนกออกได้เป็น 5 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ การคัดเลือกบทเพลง การถอดบทเพลงจากต้นฉบับ การปรับปรุงและตกแต่งทำนอง การฝึกซ้อม และการปรับวง เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการเตรียมวงดนตรีสำหรับการประกวด

ขั้นตอนแรก คือ การคัดเลือกบทเพลง ซึ่งถือเป็นกระบวนการสำคัญอันดับต้นในการวางแผนการแสดง โดยแต่ละรายการประกวดจะมีการกำหนดเพลงบังคับและเปิดโอกาสให้เลือกเพลงเสริมเพิ่มเติม เพลงบังคับมักมีความสำคัญในเชิงสัญลักษณ์ เช่น บทเพลงพระราชนิพนธ์ โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกตามความยากง่ายและความพร้อมของวงดนตรีในช่วงเวลานั้น ส่วนการเลือกเพลงเสริมจะเปิดให้สมาชิกในวงมีส่วนร่วมในการเลือกเพลงที่ชื่นชอบ เพื่อสร้างแรงจูงใจและความต่อเนื่องระหว่างเพลงทั้งสองในการแสดง

ต่อมาในขั้นตอนการถอดบทเพลงจากต้นฉบับ อาจารย์ผู้สอนได้ฝึกทักษะการฟังให้กับผู้วิจัย เพื่อให้สามารถแยกเสียงของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด รวมถึงการฟังคอร์ดและวิเคราะห์โครงสร้างทางดนตรีได้อย่างแม่นยำ โดยเน้นการเรียนรู้ทฤษฎีดนตรีพื้นฐานเกี่ยวกับคอร์ดประเภทต่าง ๆ ได้แก่ คอร์ดเมเจอร์ ไมเนอร์ ดิมีนิชท์ และออกเมนเทด ทั้งนี้ ผู้วิจัยต้องสามารถถอดอารมณ์และถ่ายทอดความหมายของบทเพลงผ่านการบรรเลง และอธิบายให้สมาชิกในวงเข้าใจถึงความรู้สึกที่แต่ละท่อนเพลงต้องการสื่อสาร เพื่อให้การแสดงมีความลึกซึ้งและตรงตามเจตนารมณ์ของบทเพลงต้นฉบับ

สำหรับขั้นตอนการปรับปรุงและตกแต่งทำนอง อาจารย์ได้สอนให้ผู้วิจัยเข้าใจหลักการเขียนโน้ตให้สอดคล้องกับคีย์ของเครื่องดนตรีแต่ละประเภท โดยคำนึงถึงช่วงเสียงที่แตกต่างกัน เช่น เครื่องเป่า Bb ต้องเขียนโน้ตในคีย์ G หากต้นฉบับอยู่ในคีย์ F ในขณะที่เครื่องดนตรี C เช่น กีตาร์ เปียโน และกีตาร์เบส สามารถเขียนในคีย์ F ตามต้นฉบับ ส่วนเครื่อง Eb เช่น อัลโตแซกโซโฟน จะเขียนในคีย์ D เป็นต้น การปรับปรุงทำนองยังรวมถึงการสร้างสัดส่วนใหม่ที่มีความทันสมัย แต่ยังคงเคารพต้นฉบับเพื่อไม่ให้ทำนองเบี่ยงเบนไปจากเดิมมากเกินไป ทั้งนี้ต้องพิจารณาความยากง่ายของการเล่นเพื่อความเหมาะสมกับศักยภาพของนักดนตรีในขณะนั้น

ในขั้นตอนการฝึกซ้อม อาจารย์ได้กำหนดแนวทางการฝึกซ้อมที่ชัดเจน โดยเน้นการพัฒนาทักษะใน 4 ด้านหลัก ได้แก่ การจูนเสียงของเครื่องดนตรีให้มีความแม่นยำ การควบคุมจังหวะให้นิ่งและสม่ำเสมอ การสร้างทำนองอินโทรที่มีความน่าสนใจ และการฟังบทเพลงหลากหลายแนว เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในรูปแบบสไตล์ต่าง ๆ นอกจากนี้ สภาพแวดล้อมของวิทยาลัยนาฏศิลปสุโขทัย ซึ่งมีนักเรียนที่มีความตั้งใจและมีหลักสูตรการเรียนการสอนที่หลากหลาย ยังเอื้อให้สามารถรวมวงดนตรีและพัฒนาศักยภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สุดท้ายในขั้นตอนการปรับวง อาจารย์ได้เน้นการจัดวางตำแหน่งของเครื่องดนตรีเพื่อความสะดวกของเสียงและการควบคุมที่ง่ายขึ้น เช่น การวางกลุ่มเครื่องเป่าไว้ทางด้านขวา กลุ่มเครื่องดนตรีไทยทางด้านซ้าย และกลุ่มเครื่องริธึม เช่น กีตาร์ กีตาร์เบส กลองชุด และเปียโน ไว้ทางด้านหลัง ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความกลมกลืนของเสียงในระหว่างการบรรเลง และเพื่ออำนวยความสะดวกในการควบคุมการแสดงทั้งในระหว่างการซ้อมและวันแข่งขันจริง การวางผังวงในลักษณะนี้ยังช่วยเสริมสร้างความประทับใจให้กับผู้ฟังและคณะกรรมการตัดสินในเวทีการประกวด

โดยสรุป กระบวนการจัดการวงดนตรีของนายอัศวิน โลหะการก แสดงให้เห็นถึงความเป็นระบบในการดำเนินงานอย่างรอบด้าน ตั้งแต่การคัดเลือกเพลง ถอดบทเพลง ปรับปรุงทำนอง ฝึกซ้อม ไปจนถึงการปรับวง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จในการประกวดวงดนตรีอย่างมีประสิทธิภาพ

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์อัศวิน โลหะการก วิทยาลัยนาฏศิลปสุโขทัย ผู้ให้ข้อมูลและประสบการณ์อันทรงคุณค่า ตลอดจนความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์ภาคสนาม ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ขอขอบพระคุณ คุณอาจารย์ประจำภาควิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ทุกท่าน ที่ได้ให้คำปรึกษา แนะนำแนวทางการดำเนินงานวิจัย และสนับสนุนให้การศึกษาบรรลุตามวัตถุประสงค์ผู้วิจัยขอแสดงความขอบคุณต่อ เพื่อนนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา ที่มีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเป็นกำลังใจตลอดระยะเวลาการดำเนินงาน

สุดท้ายนี้ ขอแสดงความซาบซึ้งต่อ ครอบครัว ซึ่งเป็นแรงสนับสนุนสำคัญ ทั้งด้านจิตใจและทรัพยากร ตลอดระยะเวลาการศึกษาและการวิจัยจนสำเร็จลุล่วงด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- ชานนท์ จงจินากุล,ธนกร เฟ่งศรี. (2564). รูปแบบการฝึกซ้อมสู่ความเป็นเลิศทางการแข่งขัน วงดนตรีลูกทุ่ง โรงเรียนสนามบิน จังหวัดขอนแก่น. *Journal of Art and Culture Perspectives*, 1(2), 61–73.
- เพชรดา เทียมพยุหา. (2556). การศึกษาดนตรีร่วมสมัย: กรณีศึกษาวงก่ำโล. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วิสุทธิ ไพเราะ. (2557). การจัดการดนตรีร่วมสมัยในวงโจงกระเบน. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์*, 15(27), 25–40.
- วีระชาติ เปรมานนท์. (2537). รูปแบบและทิศทางของดนตรีร่วมสมัยไทย. สำนักพิมพ์รามาริบัติ.
- อัศวิน โลหะการก.(2567). หัวข้อที่สัมภาษณ์ รางวัลที่ได้จากการประกวด. อาจารย์ผู้ควบคุมวง. 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2567.

บทประพันธ์เพลง “จิตวิญญาณแห่งเขาศีรีวงศ์”

Music Composition: “Spirit of Khao khiriwong”

พรชัย ยังฉิม^{1*} ณัฏฐนิช นักปี² และวราภรณ์ เชิดชู³

¹นิสิตระดับปริญญาโทหลักสูตรดุริยางคศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

^{2,3}ภาควิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

*pyong0959@gmail.com

บทคัดย่อ

บทประพันธ์เพลง "จิตวิญญาณแห่งเขาศีรีวงศ์" สำหรับวงแชมเบอร์ออร์เคสตรา เป็นบทประพันธ์ร่วมสมัยที่นำเสนอลักษณะดนตรีที่เป็นการพรรณนา โดยได้แรงบันดาลใจมาจากสถานที่ที่สำคัญ วิถีชีวิตของชาวนครสวรรค์ ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่สำคัญ หรือวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ชุมชนนครสวรรค์ เป็นการรวบรวมวัตถุดิบมาเป็นต้นทุนในการสร้างบทประพันธ์ที่เป็นภาพสะท้อนวิถีชีวิต และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สำคัญของจังหวัดนครสวรรค์ บทเพลงมีความยาวประมาณ 4 นาที แบ่งออกเป็น 4 ท่อน 3 อัตลักษณ์ ได้แก่ ท่อนเขาศีรีวงศ์ ท่อนวิถีชีวิตชุมชนชาวจีน ท่อนวิถีชีวิตชุมชนชาวมุสลิม และท่อนวิถีชีวิตชุมชนชาวไทย ซึ่งมีแนวท่วงทำนองหลักในแต่ละท่อนที่แตกต่างกันออกไปตามสถานที่ของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน บทประพันธ์เพลงรูปแบบอิงกัญแจเสียง ใช้โน้ตห้าเสียงในรูปแบบบันไดเสียงเพนตาโทนิคที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของวิถีชีวิตในชุมชน โดยได้นำเสนอเทคนิคของการประพันธ์เพลง คือ รูปแบบอัตราจังหวะ รูปแบบบันไดเสียงในแต่ละวิถีชีวิตของชุมชน ทั้งนี้งานวิจัยชิ้นนี้เป็นกรณีศึกษา ในการเชื่อมโยงวัฒนธรรมจนนำไปสู่การสร้างกระบวนการประดิษฐ์สร้างสรรค์ดนตรีให้สอดคล้องกับปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมา เพื่อเป็นการนำเสนออัตลักษณ์ที่สำคัญของชุมชนเมืองนครสวรรค์

คำสำคัญ : บทประพันธ์เพลง ดนตรีพื้นบ้าน นครสวรรค์ เขาศีรีวงศ์

Abstract

The composition " Spirit of Khao khiriwong " for chamber orchestra is a contemporary work that presents a descriptive musical style, inspired by significant locations and the way of life of the people in Nakhon Sawan. The researcher aims to study important places and the lifestyles of ethnic groups in the Nakhon Sawan community. This serves as a foundation for creating a composition that reflects the way of life and the cultural identity that are vital to Nakhon Sawan Province. The piece has a duration of approximately four minutes and is divided into four sections, each representing three cultural identities: the khiriwong Mountain section, the lifestyle of the Chinese community, and the lifestyle of the Muslim community, along with the lifestyle of the Thai community. Each section features a distinct main melody that varies according to the respective community's way of life. The composition utilizes a pentatonic scale, highlighting the uniqueness of the community's lifestyles, and incorporates various musical techniques, including rhythm patterns and scales that reflect each community's way of life. This research serves as a case study to connect cultures, leading to the creation of music that resonates with the various phenomena within Nakhon Sawan, ultimately showcasing the community's significant identity.

keywords : Music composition Folk Music Nakhon Sawan Khao khiriwong

บทนำ

นครสวรรค์เป็นจังหวัดที่มีความสำคัญในทางประวัติศาสตร์อีกจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ระหว่างภาคกลางและภาคเหนือจึงเป็น “ประตูสู่ภาคเหนือ” และเป็นศูนย์กลางการคมนาคมสำคัญของภาคเหนือตอนล่าง และยังเป็นจังหวัดที่มีลักษณะเป็นเมืองท่องเที่ยวมากมาย จังหวัดนครสวรรค์มีสถานที่ที่สำคัญ ได้แก่ วัดนครสวรรค์ วัดเขาวรนาถบรรพต วัดหนองโพธิ์ วัดคีรีวงศ์ เป็นต้น เพราะเป็นวัดที่สวยงาม และมีจุฬามณีมหาเจดีย์ เป็นสถานที่ที่มีพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าประดิษฐานอยู่ อีกทั้งยังมีหอชมเมืองเป็นหอชมเมือง และวัดคีรีวงศ์ที่ตั้งอยู่บนภูเขาใจกลางเมืองที่สามารถชมทิวทัศน์เมืองนครสวรรค์ได้ทั้งหมด ชนิษฐา ใจเป็ง (2564)

อีกทั้งจังหวัดนครสวรรค์ เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ และมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมของผู้คนหลายชาติพันธุ์ เช่น ไทย จีน ลาว ญวน มุสลิม และมอญ เป็นต้น ในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ได้มีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของตนเองที่แตกต่างกันไป บางกลุ่มก็ยังคงมีความเข้มแข็งทางสังคมประเพณี วัฒนธรรม และบางกลุ่มก็เริ่มคลายความเป็นตัวตนเดิม ๆ อย่างไม่รู้ตัว ประเพณีวัฒนธรรมบางอย่างเริ่มสูญหาย ซึ่งความหลากหลายทางชาติพันธุ์เหล่านั้นเป็นประเด็นที่น่าสนใจในการศึกษาการพัฒนา โดยเฉพาะ การศึกษาวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในจังหวัดนครสวรรค์ เพื่อเป็นแนวทางในการเชื่อมโยงเข้าหาทางวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านต่อ การประดิษฐ์สร้างดนตรี เพื่อการผ่อนคลาย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเลือกพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ เป็นพื้นที่ศึกษา เพื่อเป็นการเชื่อมโยง ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และนำไปใช้สร้างกระบวนการพัฒนาเรียนรู้เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาเชิงวัฒนธรรม หรือเป็นการสร้างความเข้าใจสังคมโดยใช้สื่อศิลปวัฒนธรรมแบบร่วมสมัยในการนำปรัชญาแนวคิดดนตรี ตะวันออกผสมผสานกับปรัชญาแนวคิดปรัชญาตะวันตกให้เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าว มุ่งเน้นเพื่อนำคุณค่าทางภูมิปัญญามารับใช้ตนเองอย่างแท้จริงในการก่อเกิดประโยชน์ในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม สุชาติ แสงทอง (ม.ป.ป.) ทั้งนี้ในการสร้างสรรค์บทประพันธ์ ขึ้นนี้ผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในบริเวณรอบข้างวัดเขาคีรีวงศ์ โดยได้ 3 ชาติพันธุ์ คือ ไทย จีน มุสลิม มาเป็นต้นทุนในการสร้างสรรค์ผลงานในครั้งนี้

การประพันธ์เพลง หรือการสร้างสรรค์ เป็นกระบวนการปรุงแต่งที่เกี่ยวข้องกับเสียง ที่ใช้ความรู้พื้นฐานด้านทฤษฎีดนตรี มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ จังหวะ บันไดเสียง เสียงประสาน สังคีตลักษณ์ รูปแบบของดนตรี อีกทั้งการออกแบบลักษณะท่วงทำนอง นักประพันธ์เป็นผู้ที่ค้นคว้าท่วงทำนองที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของตัวเอง โดยมีลักษณะท่วงทำนองไม่ซ้ำกับนักประพันธ์ผู้อื่น เป็นการผสมผสานกันกับศาสตร์ทางด้านวัฒนธรรม วรรณกรรม มาเป็นต้นทุนในการออกแบบงานการสร้างสรรคได้อย่างมีคุณภาพ วรชาติ กิจเรณู (2565) การประพันธ์เพลงเป็นงานสร้างสรรค์ที่เกี่ยวข้องกับเสียง ใช้องค์ความรู้ทางทฤษฎี และศาสตร์ทางดนตรีเพื่อสร้างสรรค์ให้เป็นบทเพลง ซึ่งประกอบด้วย จังหวะ ความดัง-เบา เสียงประสาน เนื้อดนตรี สีสันของเสียง สังคีตลักษณ์ และเทคนิคอื่น ๆ ที่นักประพันธ์เพลงจะคิดค้นขึ้นมาให้มีความแตกต่างจากนักประพันธ์เพลงคนอื่นมากนักน้อยต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปรัชญา และแนวคิดทางศาสนา และวัฒนธรรม ที่แตกต่างกัน ดนตรีพรรณนาเป็นประเภทของการบรรเลงดนตรีที่พยายามบรรยายเรื่องราว ซึ่งอาจผ่านทางชื่อเพลงหรือรูปแบบของบทเพลงโดยใช้จินตนาการ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อประพันธ์เพลง “จิตวิญญาณแห่งเขาคีรีวงศ์”
2. เพื่ออธิบายแนวคิด ดนตรีท้องถิ่นที่ผสมผสานกันระหว่างดนตรีตะวันตก

วิธีดำเนินการวิจัย

การสร้างสรรคเป็นงานที่สร้างจากฐานคิดซึ่งสอดคล้องกับ พื้นฐานวัฒนธรรม วิถีชีวิต ผู้วิจัยจึงดำเนินการศึกษาสืบค้นฐานข้อมูลท้องถิ่น การสร้างแนวทางกระบวนการผสมผสานกันระหว่างบทเพลงท้องถิ่นกับศาสตร์ของดนตรีตะวันตก โดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจสภาพพื้นที่ และบริบททางวัฒนธรรมบริเวณเขาศรีวิวงศ์ จังหวัดนครสวรรค์ เพื่อวิเคราะห์ลักษณะทางดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์จำนวน 3 กลุ่ม ประกอบด้วย ไทย จีน และมุสลิม

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาเทคนิคการประพันธ์ บทประพันธ์เพลง และทฤษฎีดนตรีที่เกี่ยวข้อง เช่น การประสานเสียง การเรียบเรียง เสียงประสานสำหรับ วงแชมเบอร์ออร์เคสตรา

ขั้นตอนที่ 3 หาอัตลักษณ์ของดนตรีชาติพันธุ์ เพื่อมาทำการออกแบบโครงสร้างทำนอง และการวางเสียงประสาน

ขั้นตอนที่ 4 ดำเนินการประพันธ์เพลง โดยทำการขอคำที่ปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษา

ขั้นตอนที่ 5 ปรับปรุงแก้ไขจากอาจารย์ที่ปรึกษา

ขั้นตอนที่ 6 อรรถาธิบายบทประพันธ์เพลง สรุป และอภิปรายผล

ผลการวิจัย

บทประพันธ์ชิ้นนี้เป็นการแสดงถึงความเชื่อของผู้ที่มีถิ่นอาศัยอยู่รอบข้างวัดศรีวิวงศ์ ด้วยทำเลที่ตั้งของวัดศรีวิวงศ์อยู่ตั้งอยู่ในถนนดาวสดี มีความเชื่อว่าเป็นพื้นที่อันศักดิ์สิทธิ์ จึงทำให้ผู้วิจัยผลงานมุ่งเน้นเป็นการถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกไปยังสิ่งเกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องสวรรค์ชั้นดาวสดี และเรื่องราวการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน จากการศึกษาผู้วิจัยได้ค้นพบ กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความเป็นอยู่ใกล้เคียงกับเขาศรีวิวงศ์ โดยได้ 3 ชาติพันธุ์ คือ ไทย จีน มุสลิม มีการศึกษา และนำรูปแบบสำเนียงของบทเพลงที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ใกล้กับเขาศรีวิวงศ์มีการถ่ายทอดความรู้สึกชวนให้หลงใหลคล้อยตาม มีลักษณะทำนองที่เป็นการพรรณนาถึงเรื่องราวทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่สื่อออกมาโดยจากบทเพลง

กระบวนการสร้างสรรค์ผลงาน ผู้วิจัยได้รับแรงบันดาลใจมาจากวัฒนธรรมที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ หรือมีคุณค่าทางสังคมที่มีอยู่ เพื่อนำมาสร้างสรรค์เป็นผลงานที่สามารถช่วยต่อยอดให้มีคุณค่ามากขึ้น ทำให้ผู้ฟังทั่วไปเกิดความเข้าใจลึกซึ้ง

ท่อนเขาศรีวิวงศ์ มีลักษณะท่วงทำนองเพลงศรีวิวงศ์เป็นทำนองที่มีความสำคัญในบทประพันธ์ มีเอกลักษณ์ที่มีความเป็นไทยที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา การทำบุญ การมีความเชื่อเรื่องการทำความดี ความเชื่อเรื่องสวรรค์ ดังนั้น ทำนองที่ประพันธ์ขึ้นจึงเป็นทำนองที่แสดงถึงอัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ไทยที่อาศัยอยู่ร่วมกัน โดยท่วงทำนองเป็นการบรรยายถึงสภาพภายในวัดศรีวิวงศ์ (Khiriwong) ซึ่งวัดนี้มีที่ตั้งอยู่บนยอดเขาสูง และเป็นใจกลางเมืองของจังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีผู้คนจำนวนมากเข้ามาทำบุญหรือนั่งสมาธิ มีความสงบร่มเย็น อีกทั้งในบริเวณวัดยังมีระฆังเป็นจำนวนมาก มีเสียงระฆังดังตลอดเวลา เมื่อมีสายลมพัดมา ซึ่งระฆังแต่ละลูกให้เสียงที่แตกต่างตามขนาดของระฆัง ผู้สร้างสรรค์จึงนำลักษณะเสียงระฆังจากพื้นที่ดังกล่าวมาเป็นส่วนประกอบของทำนองที่สามารถสะท้อนอัตลักษณ์แห่งเสียงความเป็นไทย (Thai Mode Identity) โดยทำนองเพลงศรีวิวงศ์กำหนดองค์ประกอบทางดนตรีออกเป็น 5 ประเด็น ดังนี้

1. การกำหนดกลุ่มเสียง 5 เสียง ซึ่งเรียกว่า เพนตาโทนิค (Pentatonic) ซึ่งมีรูปแบบโครงสร้างมีระยะเสียงดังตัวอย่างภาพที่ 1

ตัวอย่างที่ 1 กลุ่มเสียงเพนตาโทนิค

ที่มา : พรชัย ยังฉิม

2. รูปแบบบันไดเสียงที่ใช้ในการออกแบบ คือ บันไดเสียง G เมเจอร์ มีอัตราจังหวะ 2/4 โดยมีที่มาของบันไดเสียง G เมเจอร์ ซึ่งเป็นบันไดเสียงที่มีความเหมาะสมกับเครื่องดนตรีจึงทำให้เกิดรูปแบบของสำเนียงที่แสดงอารมณ์ความเป็นไทยออกมาได้อย่างชัดเจน ดังตัวอย่างภาพที่ 2

ตัวอย่างที่ 2 บันไดเสียง G เมเจอร์

ที่มา : พรชัย ยังนิม

3. การกำหนดทำนองหลักจากขนาดของลูกกระซังที่มีขนาด และเสียงที่แตกต่างกันที่แสดงถึงการเคลื่อนที่เสียงขึ้นลง ร้อยเรียงเป็นเกลียวคลื่นเปรียบเสมือนการเดินทางขึ้นเขาศรีวิวงศ์ รูปแบบทำนอง ดังตัวอย่างภาพที่ 3

ตัวอย่างที่ 3 ทำนอง

ที่มา : พรชัย ยังนิม

4. ระฆังราว (Chimes) เครื่องดนตรีที่นำมาใช้ประกอบ เพื่อสร้างสีสันให้เหมือนกับเสียงระฆังที่ตั้งเมื่อมีสายลมพัดมา ดังตัวอย่างภาพที่ 4

ตัวอย่างที่ 4 ทำนองระฆังที่ใช้ประกอบ

ที่มา : พรชัย ยังนิม

5. รูปแบบการดำเนินคอร์ด ดังตัวอย่างภาพที่ 5

ตัวอย่างที่ 5 การดำเนินคอร์ด

ที่มา : พรชัย ยังนิม

ท่อนวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้าน กลุ่มชาติพันธุ์จีน เป็นการบรรยายวิถีชีวิตในชุมชน หรือความเป็นอยู่ของผู้คนในรอบข้างเขาศรีรังสรรค์ อีกทั้งกลุ่มชาติพันธุ์จีนยังมีวัฒนธรรม หรือความเชื่อที่มาจากดินแดนดั้งเดิมของตนเอง เช่น การไหว้เจ้า การหมั้นกร โดยมียอดลักษณะแห่งเสียงความเป็นจีน (Chinese Mode Identity) ที่เป็นการแสดงถึงคุณลักษณะ ที่เป็นประเด็นสำคัญที่นำมาเป็นต้นทุนในการออกแบบงานสร้างสรรค์ ทั้งนี้เป็นกลุ่มเสียง (Mode) ที่ค้นพบของชาติพันธุ์จีน คือเป็นกลุ่มเสียง 5 เสียง ซึ่งเรียกว่า เพนตาโทนิก (Pentatonic) ซึ่งแต่ละเสียงมีระยะห่างที่แตกต่างกัน จากกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1. การกำหนดกลุ่มเสียง 5 เสียง ซึ่งเรียกว่า เพนตาโทนิก (Pentatonic) ซึ่งมีรูปแบบโครงสร้างมีระยะเสียง

ตัวอย่างที่ 6 กลุ่มเสียงเพนตาโทนิก

ที่มา : พรชัย ยังฉิม

2. รูปแบบบันไดเสียงที่ใช้ในการออกแบบ ผู้วิจัยได้เลือกประยุกต์ใช้กลุ่มบันไดเสียง G เมเจอร์ได้ทำการใช้กลุ่มโน้ตครึ่งเสียงเข้ามาประกอบในการสร้างสรรค์ในครั้งนี้เพื่อให้บทประพันธ์มีท่วงทำนองหรือมีสีสันเพิ่มมากขึ้นโดยมีอัตราส่วนของอัตราจังหวะ คือ 2/4 อีกทั้งยังมีการศึกษาทำนองของบทเพลง the butterfly lovers violin concerto มาเป็นแนวคิด และวัตถุดิบในการสร้างสรรค์

หมายเหตุ การเลือกใช้กลุ่มบันไดเสียง G เมเจอร์ เป็นกลุ่มบันไดเสียงที่มีความเหมาะสมกับกลุ่มเครื่องดนตรีที่ใช้ในการบรรเลง เพื่อแสดงรูปแบบสำเนียงออกมาได้อย่างชัดเจน ดังตัวอย่างภาพที่ 7

ตัวอย่างที่ 7 บันไดเสียง G เมเจอร์

ที่มา : พรชัย ยังฉิม

3. กลุ่มทำนองหลัก ผู้วิจัยได้มีการใช้แนวคิดการออกแบบโดยมีการใช้จังหวะที่ร่วมสมัยระหว่าง ดนตรีพื้นบ้านกับ ดนตรีที่เป็นบทประพันธ์ที่เป็น concerto สมัยใหม่ เพื่อสร้างเอกลักษณ์ที่มีความเรียบง่าย แสดงถึงความเป็นอยู่ภายในชุมชน มาประยุกต์ในการออกแบบ และเลือกใช้เครื่องหมายเชื่อมเสียง (Slur) เพื่อให้ทำนองมีความสงบ มีเสียงเชื่อมกันอย่างต่อเนื่อง ตามวัตถุประสงค์ที่ได้กล่าวไว้ ดังตัวอย่างภาพที่ 8

รูปแบบทำนองกลุ่มชาติพันธุ์จีน

ตัวอย่างที่ 8 ทำนอง

ที่มา : พรชัย ยังฉิม

The first staff of music is in 2/4 time. It begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a common time signature. The melody consists of eighth and quarter notes. Chords are indicated above the staff: G, Am, F#m, G, G, Bm, and G.

ที่มา : พรชัย ยังฉิม

อัตลักษณ์แห่งเสียงความเป็นมุสลิม(Arab or Muslims Mode Identity) เป็นการแสดงถึงคุณลักษณะ ที่เป็น ประเด็นสำคัญ ที่นำมาเป็นต้นทุนในการออกแบบงานสร้างสรรค์ กลุ่มเสียง ที่ผสมผสานกับ ทำนองที่ปรากฏอัตลักษณ์แห่ง เสียงของความเป็นอาหรับที่มีระบบ 7 เสียง และมีระยะห่างของ เสียงที่แตกต่างกัน มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นมีการใช้เครื่องหมาย แปลงเสียง เช่น ชาร์ป (Sharp) แฟล็ต (Flat) ที่อยู่รวมกันในระบบเสียง ในขั้นตอนนี้

-

ที่มา : พรชัย ยังฉิม

- ### รูปแบบทำนองกลุ่มชาติพันธุ์มุสลิม

ที่มา : พรชัย ยังฉิม

- 3.กลุ่มรูปแบบอัตราจังหวะ เป็นอัตราส่วน 2/4 มีการใช้เทคนิค การผสมผสานจังหวะ แบบปกติ และไม่ปกติอยู่ร่วมกัน ดังตัวอย่างภาพที่ 12

Violin

Violin I

Viola

Violoncello

Double Bass

ตัวอย่างที่ 12 รูปแบบอัตราจังหวะ

ที่มา : พรชัย ยังฉิม

4.ลักษณะการประสานเสียง เป็นการใช้เทคนิคดนตรีพื้นบ้าน คือ เสียงค้ำยาว (Drone) ในกลุ่มเครื่องดนตรี Violoncello ดังตัวอย่างภาพที่ 13

Violin 1

Violin 2

Viola

Violoncello

Double Bass

ตัวอย่างที่ 13 เสียงค้ำ

ที่มา : พรชัย ยังฉิม

ท่อนวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้าน กลุ่มชาติพันธุ์ไทย ท่วงทำนองที่มีความสำคัญในบทประพันธ์ มีเอกลักษณ์ความเป็นคนไทยที่มีความเป็นมิตร ไม่ชอบความขัดแย้ง มีความอดทนสูงชอบช่วยเหลือ และแบ่งปันซึ่งกันและกัน โดยลักษณะที่สำคัญของคนไทย มีความสนุกสนาน ผู้วิจัยจึงได้นำเอาเอกลักษณ์ลักษณะนิสัยของคนไทยมาเป็นต้นทุนในการสร้างสรรค์ทำนองขึ้นมา ดังนั้น ท่วงทำนองที่ประพันธ์ขึ้นจึงเป็นทำนองที่แสดงถึงอัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ไทย ที่มีความรื่นเริงสนุกสนานเป็นส่วนประกอบของทำนองที่แสดงอัตลักษณ์แห่งเสียงความเป็นไทย (Thai Mode Identity) โดยทำนองเพลงมีองค์ประกอบทางดนตรี ที่มีคุณลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

1. กลุ่มเสียง 5 เสียง หรือเพนตาโทนิค (Pentatonic) มีรูปแบบโครงสร้างมีระยะเสียง ดังตัวอย่างที่ 13

ตัวอย่างที่ 13 กลุ่มเสียงเพนตาโทนิค

ที่มา : พรชัย ยังฉิม

2. รูปแบบบันไดเสียงที่ใช้ในการออกแบบ คือ บันไดเสียง G เมเจอร์ มีอัตราจังหวะ 2/4 ตามหลักของจังหวะในรูปแบบดนตรีไทย โดยมีที่มาของบันไดเสียง G เมเจอร์ เป็นบันไดเสียงที่มีลักษณะเหมาะสมกับเครื่องดนตรี สามารถทำให้เกิดรูปแบบสำเนียงที่แสดงอารมณ์ความเป็นไทยออกมาได้อย่างชัดเจน ดังตัวอย่างที่ 14

ตัวอย่างที่ 14 บันไดเสียง G เมเจอร์

ที่มา : พรชัย ยังนิม

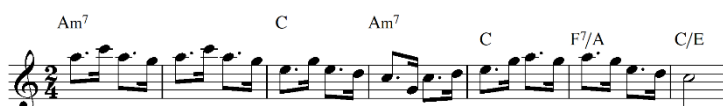
3. ลักษณะทำนองอัตลักษณ์แห่งเสียงความเป็นไทย โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาหาข้อมูลเพลงไทยเดิมเพลงค้ำควากินกล้วย เพราะลักษณะเป็นทำนองที่มีความสนุกสนาน มีความรื่นเริง ดังตัวอย่างที่ 15

ตัวอย่างที่ 15 ทำนอง

ที่มา : พรชัย ยังนิม

4. รูปแบบการดำเนินคอร์ด ดังตัวอย่างที่ 16

ตัวอย่างที่ 16 การดำเนินคอร์ด

ที่มา : พรชัย ยังนิม

5. ลักษณะอัตราจังหวะ ที่ใช้ในการออกแบบ คือ 2/4 ดังตัวอย่างที่ 14

ตัวอย่างที่ 17 ลักษณะจังหวะ

ที่มา : พรชัย ยังนิม

อภิปรายผลการวิจัย

รูปแบบบทเพลง มีสังคีตลักษณ์ (Form) เป็นรูปแบบอิสระ ใช้บันไดเสียง เพนทาโทนิค (Pentatonic Scale) การประพันธ์ทำนองใหม่จากเพลงพื้นบ้าน เกิดจากการสร้างสรรค์จากสำเนียง หรือกลุ่มเสียง ทำนองที่ประพันธ์ขึ้นเป็นบทเพลงที่ใช้การอิงทุ้มเสียง ทำนองหลักใช้บันไดเสียงเพนทาโทนิค ที่สอดคล้องกับ ฦชชา พันธุ์เจริญ ที่กล่าวว่า บันไดเสียงเพนทาโทนิคที่ใช้แพร่หลายในประเทศแถบเอเชีย เช่น ไทย จีน เป็นต้น ดนตรีที่เกิดขึ้นในกลุ่มชาติพันธุ์ รวมถึงรูปแบบของกระสวนจังหวะ (Rhythmic Pattern) ในรูปแบบต่าง ๆ ที่ค้นพบอยู่ ในแนวทำนองดั้งเดิมของดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์ รวมถึงการกำหนดรูปแบบการดำเนินที่ของ คอร์ด (Chord Progressions) ในสำเนียงดนตรีต่าง ๆ รูปแบบทั้งหมดที่ได้ถูกนำมาสร้างสรรค์ เพื่อเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญ ที่ก่อให้เกิดรูปแบบของดนตรีใหม่ที่ยังคงสะท้อนความเป็น อัตลักษณ์ (Identity) ของวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้าน ที่นำเสนอในรูปแบบของ วงชมเบอร์ออร์เคสตราแบบผสม โดยมีรูปแบบที่มีความเฉพาะสำหรับบทเพลงนี้ โดยบทเพลงประกอบไปด้วย 4 ท่อน ได้แก่

ท่อนที่ 1 เขาคีรีวงศ์ มีลักษณะท่วงทำนองเพลงคีรีวงศ์เป็นทำนองที่มีความสำคัญในบทประพันธ์ มีเอกลักษณ์ที่มีความเป็นไทยที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา การทำบุญ การมีความเชื่อเรื่องการทำความดี ความเชื่อเรื่องสวรรค์ ดังนั้น ทำนองที่ประพันธ์ขึ้นจึงเป็นทำนองที่แสดงถึงอัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ไทยที่อาศัยอยู่ร่วมกัน โดยท่วงทำนองเป็นการบรรยายถึงสภาพภายในวัดคีรีวงศ์ (khiriwong) ซึ่งวัดนี้มีที่ตั้งอยู่บนยอดเขาสูง และเป็นใจกลางเมืองของจังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีผู้คนจำนวนมากเข้ามาทำบุญหรือนั่งสมาธิ มีความสงบร่มเย็น อีกทั้งในบริเวณวัดยังมีระฆังเป็นจำนวนมาก มีเสียงระฆังดังตลอดเวลา เมื่อมีสายลมพัดมา ซึ่งระฆังแต่ละลูกให้เสียงที่แตกต่างกันตามขนาดของระฆัง ผู้สร้างสรรค์จึงนำลักษณะเสียงระฆังจากพื้นที่ดังกล่าวมาเป็นส่วนประกอบของทำนองที่สามารถสะท้อนอัตลักษณ์แห่งเสียงความเป็นไทย (Thai Mode Identity)

ท่อนที่ 2 กลุ่มชาติพันธุ์จีน เป็นการบรรยายวิถีชีวิตในชุมชน หรือความเป็นอยู่ของผู้คนในรอบข้างเขาคีรีวงศ์ อีกทั้งกลุ่มชาติพันธุ์จีนยังมีวัฒนธรรม หรือความเชื่อที่มาจากดินแดนดั้งเดิมของตนเอง เช่น การไหว้เจ้า การแห่มังกร โดยมีอัตลักษณ์แห่งเสียงความเป็นจีน (Chinese Mode Identity) ที่เป็นการแสดงถึงคุณลักษณะ ที่เป็นประเด็นสำคัญ ที่นำมาเป็นต้นทุนในการออกแบบงานสร้างสรรค์ ทั้งนี้เป็นกลุ่มเสียง (Mode) ที่ค้นพบของชาติพันธุ์จีน คือเป็นกลุ่มเสียง 5 เสียง ซึ่งเรียกว่า เพนทาโทนิค (Pentatonic)

ท่อนที่ 3 กลุ่มชาติพันธุ์มูสลิม ได้กล่าวถึงเนื้อหาคำสั่งสอนของศาสนา และพิธีกรรม ที่นับถืออย่างเคร่งครัด โดยมีทำนองที่แสดงถึงคุณลักษณะอันเป็นเฉพาะที่แสดงถึงความเป็นกลุ่มชาวมูสลิมได้อย่างชัดเจน ในลักษณะของทำนองกลุ่มชาติพันธุ์มูสลิม

ท่อนที่ 4 กลุ่มชาติพันธุ์ไทย ท่วงทำนองที่มีความสำคัญในบทประพันธ์ มีเอกลักษณ์ความเป็นความเป็นคนไทยที่มีความเป็นมิตร ไม่ชอบความขัดแย้ง มีความอดทนสูงชอบช่วยเหลือ และแบ่งปันซึ่งกันและกัน โดยลักษณะที่สำคัญของคนไทย มีความสนุกสนาน ผู้วิจัยจึงได้นำเอาเอกลักษณ์ลักษณะนิสัยของคนไทยมาเป็นต้นทุนในการสร้างสรรค์ทำนองขึ้นมา ดังนั้น ท่วงทำนองที่ประพันธ์ขึ้นจึงเป็นทำนองที่แสดงถึงอัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ไทย ที่มีความรื่นเริงสนุกสนานเป็นส่วนประกอบของทำนองที่แสดงอัตลักษณ์แห่งเสียงความเป็นไทย (Thai Mode Identity)

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาผลงานสร้างสรรค์ “จิตวิญญาณแห่งเขาคีรีวงศ์” เป็นการเชื่อมโยงวิถีชีวิตชุมชนของชาวนครสวรรค์ที่มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มาอาศัยในจังหวัดนครสวรรค์ อีกทั้งได้นำเอาวัฒนธรรมของตนเองเข้ามาอยู่ร่วมกันจนเกิดเป็นเทศกาลประเพณี และความเชื่อ นครสวรรค์ยังมีวัดคีรีวงศ์ที่ตั้งอยู่บนยอดเขาคีรีวงศ์ ที่เป็นศูนย์กลางตั้งอยู่ใจกลางเมือง เป็นวัดที่มีความสง่างามมีความสงบร่มเย็น เป็นสถานที่เหมาะสำหรับการไปปฏิบัติธรรม อีกทั้งทิวทัศน์วัดคีรีวงศ์ยังสามารถมองเห็น

บรรยากาศของเมืองนครสวรรค์ทุกมุมได้อย่างชัดเจน บทประพันธ์นี้เป็นการพรรณนาถึงวิถีชีวิตชุมชน วัฒนธรรมแสดงอัตลักษณ์ชุมชนบริเวณรอบข้างวัดศรีวังค์ (เขาศรีวังค์) โดยแบ่งท่อนเพลง 4 ท่อน 3 อัตลักษณ์ ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทย จีน มุสลิม มาเป็นแหล่งต้นทุน เพื่อประดิษฐ์ทำนองที่แสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์ได้อย่างลึกซึ้ง เป็นการใช้ดนตรีตะวันตก ผสมผสานกับความเป็นดนตรีพื้นบ้าน จนมาสู่กระบวนการสร้างสรรค์บทเพลง สุชาติ แสงทอง (ม.ป.ป.) ดนตรีมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในทุก ๆ ระดับเพราะดนตรีเป็นสื่อสะท้อนภาพสังคมที่เกิดขึ้นในแต่ละ ยุคสมัยตลอดจนวิถีชีวิต ความเป็นอยู่สถานะแวดล้อมก็เป็นส่วนหนึ่งที่ถูกนำมา มาผสมผสานสร้างสรรค์กับแนวคิดทางศิลปะที่สะท้อนผ่านออกมาทางดนตรี และบทเพลงในแง่มุมต่าง ๆ ดังนั้นดนตรีจึงเปรียบเสมือนการบันทึกภาพทาง ประวัติศาสตร์ที่สามารถสะท้อนเหตุการณ์แนวคิด สะท้อนอุดมการณ์ในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี นอกจากนั้นดนตรียังเป็นช่วยเชื่อมความสัมพันธ์ของมนุษย์ผ่านสุนทรียะทางเสียงดนตรี

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความกรุณาอย่างสูงจาก รองศาสตราจารย์ดร.ณัฐนิช นักปี และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.วรารณ เชิดชู อาจารย์ที่ปรึกษาทางวิจัย ที่กรุณาให้คำแนะนำปรึกษา ตลอดจนปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่ง ผู้วิจัยตระหนักถึง ความตั้งใจจริง และความทุ่มเทของอาจารย์ และขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ อนึ่ง ผู้วิจัยหวังว่า งานวิจัยฉบับนี้จะมีประโยชน์ต่อแวดวงวิชาการทางด้าน เพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนางานวิจัยต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ชนิษฐา ใจเป็ง.(2564). พฤติกรรม และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาชมวัดศรีวังค์ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ .วารสารบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ ราชชมงคลล้านนา, 9(2), 89-87.
- ณัชชา พันธุ์เจริญ. (2558). *ทฤษฎีดนตรี*. (พิมพ์ครั้งที่ 13): สำนักพิมพ์เกษกรรต์.
- วรชาติ กิจเรณู. (2565). *เสียงแห่งพิษณุโลกสำหรับวงแชมเบอร์ออร์เคสตรา*. ศิลปกรรมศาสตร์ดุขภูมิบัณฑิต,จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- .สุชาติ แสงทอง. (มปป.). *การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านเพื่อการประดิษฐ์สร้างดนตรีเพื่อการผ่อนคลาย*. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

การศึกษาวงกลองยาวพื้นบ้านแสงดาว คณะแสงทอง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

A Study of the Saengdao Traditional Thai Klong Yao: The Saengthong Band of Mueang District, Phitsanulok Province

^{1*}ณัฐวัตร สุริยวงศ์ ²ณัฐนิช นกปี

¹นิสิตปริญญาโท หลักสูตรดุริยางคศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

²ภาควิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

*Thongkamdi@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาวงกลองยาวพื้นบ้านแสงดาว คณะแสงทอง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลกในด้านประวัติความเป็นมา ลักษณะทางกายภาพ รูปแบบการประสมวง และบทเพลงที่ปรากฏ โดยศึกษาข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์ นำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปผล พบว่าวงกลองยาวพื้นบ้านแสงดาวก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2505 มีผู้ก่อตั้ง 3 คน ได้แก่ นายเข็ม เนียมนรก นายลำยอง พ่วงพัด และนายจงกล ควนสุวรรณ ต่อมาได้ตั้งชื่อว่า “คณะแสงทอง” และมีการถ่ายทอดเพลงจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน ได้รับความนิยมระหว่างปี พ.ศ. 2520–2534 เครื่องดนตรีที่ใช้สร้างขึ้นเองภายในหมู่บ้าน ประกอบด้วย กลองยาว 5 ลูก กลองหลอน 1 ลูก กลองเที่ยงบาน 1 ลูก ฉาบเล็ก 1 คู่ ฉาบใหญ่ 1 คู่ และฆ้อง 1 ใบ มีการจัดรูปแบบการแสดง 3 แบบ คือ 1) การนั่งบรรเลง 2) การยืนบรรเลงแบบเดินขบวน 3) การยืนบรรเลงแบบแสดงบนเวที เดิมมีบทเพลง 14 เพลง ปัจจุบันคงเหลือเพียง 6 เพลง ส่วนอีก 8 เพลงได้สูญหายไปตามกาลเวลา

คำสำคัญ : การศึกษาดนตรีพื้นบ้าน วงกลองยาวพื้นบ้าน วงกลองยาวแสงดาว คณะแสงทอง พิษณุโลก

Abstract

This research aims to study the historical background, physical characteristics, band formation and repertoire of the traditional Thai Klong Yao band. Data were collected through interviews, observation, analysis and synthesis. The findings revealed that the traditional Thai Klong Yao in the Baan Saeng Dao community was established in 1962 by three founders who are Mr. Khem Niemnark, Mr. Lamyang Phongphat and Mr. Jongkol Khwansuwan. The band was later renamed as the Saeng Thong Band and has passed down its music from generation to generation. It gained popularity between 1977 and 1991. The musical instruments used were simple and easily constructed from local materials. The band primarily featured five klong yao, one klong lon, one klong thoeng ban, one pair of small chab, one pair of large chab, and one khong. Their performances were categorized into three formats which are seated performances, standing and walking performances and standing stage performances. The band originally had a repertoire of 14 pieces, but only 6 are still performed today, while the remaining 8 have been lost over time.

keywords : local music studies; traditional Thai Klong Yao; Baan Saeng Dao Klong Yao band;

Saeng Thong Band at Phitsanulok province

บทนำ

ดนตรีพื้นบ้านหรือดนตรีพื้นเมือง คือผลผลิตของสมาชิกของสังคมเกษตรในชนบท ถ่ายทอดให้แก่กันและกันด้วยความจำ และการปฏิบัติจริงโดยมิได้ใช้ลายลักษณ์อักษร มีเนื้อหาครอบคลุมกิจกรรมและประเพณีทุกอย่างในวิถีชีวิตของคนในสังคม และมีสถานะเป็นสมบัติของส่วนรวม ซึ่งทำให้ไม่สามารถระบุได้ชัดเจนว่ามีที่มาที่ไปอย่างไรและยาวนานเท่าไร (พรสวรรค์ มณีทอง, 2557) กล่าวได้ว่าดนตรีพื้นบ้าน เป็นเอกลักษณ์ซึ่งบ่งบอกถึงความเป็นมาของวัฒนธรรม ความเป็นอยู่และความเชื่อในแต่ละพื้นที่ในอดีต อีกทั้งยังเป็นองค์ความรู้เฉพาะที่เกิดจากแหล่งชุมชนหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเป็นผู้คิดค้นและนำมาถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น เราจะเห็นได้ว่าดนตรีพื้นบ้านมีความสำคัญต่อชุมชน วัฒนธรรม วิถีชีวิตและการประกอบพิธีกรรม ในงานบุญต่าง ๆ จะมีการนำเครื่องดนตรีหรือวงดนตรีในท้องถิ่นมามีส่วนร่วมในกิจกรรม เช่น ขบวนแห่งานบุญต่าง ๆ จะใช้วงกลองยาวในการแห่หน้าขบวนเพื่อให้เกิดความสนุกสนาน เป็นต้น

กลอง เป็นเครื่องตีบอกสัญญาณบอกจังหวะ และบรรเลงกับเครื่องดนตรีอื่น ๆ จนเป็นทำนอง มีบทบาทต่อวิถีชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างมาก จะเห็นได้จากการบรรเลงในประเพณีพิธีกรรมตลอดถึงการละเล่นทั่วไป เครื่องดนตรีดังกล่าวเป็นเครื่องดนตรีที่ถือได้ว่าเป็นสิ่งสะท้อนถึงอารมณื ความรู้สึก ตลอดจนความเชื่อ และอุปนิสัยของชาวบ้าน เนื้อหาสาระของดนตรียังสามารถให้ทั้งสาระความรู้และความบันเทิง (ยุทธการ รอดขันเมือง, 2563; มนตรี ธีรวิทย์วรกุล, 2549) รูปแบบการนำเสนอผลงานการแสดงกลองนอกจากมีบทบาทเพื่อการแสดงที่นำเสนอถึงความรื่นเริงแล้ว กลองยังเป็นสัญลักษณ์บ่งบอกถึงความเจริญของอารยธรรมทางวัฒนธรรมดนตรีของกลุ่มชน เพลงพื้นบ้านมีเครื่องดนตรีประกอบการบรรเลงที่นำมาใช้เพื่อแสดงสัญลักษณ์และความองกามของสังคมตนเอง กลองเช่นเดียวกัน เป็นเครื่องดนตรีที่สามารถบ่งบอกได้ถึงความเจริญ งาม และมีความรื่นเริงต่าง ๆ ของกลุ่มชนสอดคล้องกันอยู่ในองค์ประกอบต่าง ๆ ของกลองมากมายแตกต่างกันไปตามบริบทของพื้นที่ (ไกรวิทย์ สุขวิน, 2565)

วงกลองยาว เป็นวงดนตรีที่นำเสนอถึงความสามัคคีของชุมชน โดยมีการรวมวงเพื่อใช้ในการแสดง ซึ่งก่อนที่จะนำเสนอผลการแสดงได้นั้น ขั้นตอนการสร้างเครื่อง การวางรูปแบบบทเพลง การวางองค์ประกอบต่าง ๆ ในการแสดง เช่น เครื่องดนตรีที่ใช้รวมวง และการแสดงประกอบรวมทั้งเครื่องแต่งการต่าง ๆ ล้วนมีความสำคัญกับเพลงพื้นบ้านไทย (เกสร เอโด, 2559; คมกริช การินทร, 2562; กฤติวิทย์ ภูมิถาวร, 2563)

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวงกลองยาวบ้านแสงดาวโดยการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามพบว่า วงกลองยาวบ้านแสงดาว จังหวัดพิษณุโลก เป็นวงดนตรีพื้นบ้านที่นิยมใช้ในพิธีต่าง ๆ อาทิเช่น งานบุญ งานบวช งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน เป็นต้น โดยจะมีการรวมตัวของชาวบ้านซึ่งเป็นจิตอาสาสามารถร่วมในการบรรเลง จึงกล่าวได้ว่าวงกลองยาวบ้านแสงดาวเป็นสัญลักษณ์ของความสามัคคี เนื่องจากการบรรเลงนั้นจะต้องใช้คนหมู่มากในการบรรเลง และจะบรรเลงเฉพาะในงานมงคลเท่านั้น การบรรเลงกลองยาวจะมีความเป็นเอกลักษณ์ในด้านจังหวะ วิธีการเล่น การสืบทอด และมีบทบาททางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าต่อการอนุรักษ์ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวงกลองยาวบ้านแสงดาว เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าและอนุรักษ์วงกลองยาวบ้านแสงดาว จังหวัดพิษณุโลก

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาประวัติความเป็นมาของวงกลองยาวบ้านแสงดาว คณะแสงทอง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก
2. ศึกษาลักษณะทางกายภาพและรูปแบบการประสมวงของวงกลองยาวบ้านแสงดาว คณะแสงทอง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก
3. ศึกษาเพลงที่ปรากฏของวงกลองยาวบ้านแสงดาว คณะแสงทอง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพการศึกษาวงกลองยาวพื้นบ้านแสงดาว คณะแสงทอง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลกกระบวนการวิจัยเริ่มจากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับประวัติของวงกลองยาวจากเอกสาร หนังสือ บทความวิชาการ และแหล่งข้อมูลท้องถิ่น เพื่อใช้ประกอบการวางแผนเก็บข้อมูลภาคสนาม จากนั้น ผู้วิจัยดำเนินการสร้างเครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบปลายเปิด โดยครอบคลุมประเด็นเกี่ยวกับประวัติวงกลองยาว ลักษณะของเครื่องดนตรี รูปแบบการจัดวง และบทเพลงที่ใช้บรรเลง รวมถึงแนวทางการถ่ายทอดความรู้ทางดนตรี ผู้ให้ข้อมูลหลักคือ นายสุชาติ แจ้งดารา (ครูต้น) ซึ่งเป็นสมาชิกวงกลองยาวบ้านแสงดาวรุ่นปัจจุบัน และถือเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญที่มีประสบการณ์ตรงในการบรรเลงและถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้านกระบวนการเก็บข้อมูลดำเนินการผ่านสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการบันทึกวิดีโอ/เสียงประกอบ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์และมีความถูกต้องมากที่สุด จากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) และสังเคราะห์เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้งสามข้ออย่างครบถ้วน

ผลการวิจัย

การศึกษาวงกลองยาวพื้นบ้านแสงดาว คณะแสงทอง ศึกษาสามารถสรุปผลการศึกษตามวัตถุประสงค์ โดยแบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของวงกลองยาวพื้นบ้านแสงดาว คณะแสงทอง

วงกลองยาวบ้านแสงดาวมีประวัติการก่อตั้งขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช 2505 มีผู้ก่อตั้งทั้งหมด 3 คน ได้แก่ นายเข้ม เนียมนก นายลำย พ่วงพัด และนายจกกล ควบสุวรรณ เริ่มจากมีวงกลองยาวจากจังหวัดอุดรธานีมาบรรเลงที่วัดแสงดาว จึงมีการรวมตัวกันเพื่อฝึกหัดและก่อตั้งวงกลองยาวบ้านแสงดาวขึ้น จากการลงพื้นที่ภาคสนามสัมภาษณ์ประวัติวงกลองยาวได้ความว่า นายเข้ม เนียมนก สามารถเล่นกลองยาวได้ครบกับบ้านที่อยู่อาศัยอยู่ใกล้กับบ้านของนายสังัด พุ่ยหลวง ซึ่งเป็นคนปี่ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้กันเกิดขึ้น และจากการสัมภาษณ์ นายสุชาติ แจ้งดารา พบว่า นายสังัด พุ่ยหลวง เป็นผู้มีความชำนาญด้านดนตรีไทยทุกประเภทแต่มักจะเป่าปี่เป็นส่วนใหญ่ จึงได้นำกลองยาวมาพัฒนาให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นด้วยการนำปี่เข้าไปบรรเลงในวงกลองยาว เมื่อมีการเริ่มซ้อมได้ระยะหนึ่ง พระครูโสภาสโธติคุณ (หลวงพ่อบุญเทพ) ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสวัดแสงดาวในสมัยนั้น จึงได้ชักชวนและนำวงกลองยาวเข้ามาฝึกซ้อมภายในวัดแสงดาว แล้วจึงเริ่มประดิษฐ์กลองยาวเพื่อใช้ในการฝึกซ้อมเมื่อปีพุทธศักราช 2505 ให้ชื่อว่า “วงกลองยาวพื้นบ้านแสงดาว คณะแสงทอง” ออกบริการชุมชนภายในตำบลปากโทกและพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อเป็นการสร้างความรักความสามัคคีให้กับผู้คนในหมู่บ้าน อีกทั้งยังประหยัดค่าใช้จ่ายในการจ้างวงอื่นจากนอกพื้นที่เข้ามาบรรเลง โดยวงกลองยาวพื้นบ้านแสงดาว คณะแสงทอง ในรุ่นที่ 1 มีสมาชิกประมาณ 20 คน ประกอบด้วย นักดนตรี 10 คน นางรำ 10 คน ได้แก่ ลุงเข้ม ลุงสังัด ลุงดี ลุงชาติ ลุงกล ลุงทิน ลุงเหลียม และเป็นที่ยอมรับเพิ่มมากขึ้นในปีพุทธศักราช 2520 ถึง ปีพุทธศักราช 2534 ก่อนที่พระครูโสภาสโธติคุณจะมรณภาพ วงกลองยาวคณะแสงทองนี้ มีลักษณะเด่นในเรื่องของการที่เป็นกลองยาวประกอบบรา มีจังหวะที่สนุกสนาน ซึ่งทำรำส่วนใหญ่จะได้มาจาก นายเข้ม เนียมนก เป็นผู้ประดิษฐ์ทำรำขึ้นมา ใช้แสดงในงานรื่นเริง งานบุญ งานแก้บน ภายหลังจากพระครูโสภาสโธติคุณมรณภาพในปีพุทธศักราช 2534 วงกลองยาวคณะแสงทอง เกิดวิกฤตทำให้งานในคณะแสงทองลดลงเนื่องจากขาดผู้นำ กระทั่งเมื่อปีพุทธศักราช 2550 ได้มีการรื้อฟื้นเพลงกลองยาวขึ้นมาใหม่ นำโดย นายเข้ม เนียมนก แล้วถ่ายทอดให้กับผู้สูงอายุที่สนใจในการบรรเลงกลองยาว นักเรียนโรงเรียนวัดแสงดาว และนายสุชาติ แจ้งดารา ซึ่งเป็นสมาชิกรุ่นปัจจุบัน ทั้งนี้สุชาติได้รับการถ่ายทอดจากผู้สูงอายุภายในวงที่ได้ถ่ายทอดสืบทอดกันมา โดยจะมีการไหว้ครูเพื่อเป็นการบูชาและบอกสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อขออนุญาตเรียนและสืบทอดกลองยาวตามขนบธรรมเนียมที่ได้สืบทอดต่อกัน ภายใต้วงจะใช้กลองยาวและกลองหลอนรวมกันทั้งหมด 6 ลูก มีกลองจังหวะหรือ เข้้งบาน 1 ลูก ปกติจะใช้รำมะนาบรรเลงเพื่อยืนยันจังหวะ แต่หลวงพ่อบุญได้ประดิษฐ์ขึ้นมาให้มีลักษณะใกล้เคียงกับกลองยาวแต่มีลักษณะที่ใหญ่กว่า

ภาพที่ 1 นายสุชาติ แจ้งดารา (ครูต้น สมาชิกรุ่นปัจจุบัน)

ที่มา : ญัฐวัตร สุริยวงศ์

2. ลักษณะทางกายภาพและรูปแบบการประสมวงของวงกลองยาวบ้านแสงดาว

2.1 ลักษณะทางกายภาพ เครื่องดนตรีภายในวงกลองยาวพื้นบ้านแสงดาว คณะแสงทอง ประกอบด้วย กลองยาว 1 ลูก กลองหลอน 1 ลูก กลองเท็งบาน 1 ลูก หุ่นกลองทำด้วยไม้ขนุนเพื่อลดน้ำหนัก หน้ากลองทำจากหนังลูกแพะ (ลูกควาย) ซึ่งจะทำให้หน้ากลองไม่หนาจนเกินไป บานกลองทำให้มีลักษณะบานคล้ายปากลำโพง รอบ ๆ บานกลองหุ้มด้วยสังกะสีและยางเพื่อกันแตก ตกแต่งให้สวยงามด้วยการใส่เสื้อกลองหรือกระโปรงกลองซึ่งมีสีสันฉูดฉาดหลากสี สายสะพายกลองทำจากจีวรพระเนื่องจากมีพื้นที่ใหญ่ไม่เจ็บหากเทียบกับรัดประคด ฉาบเล็ก 1 คู่ ทำจากทองเหลืองหล่อขึ้นรูปลงหินมีขนาดเท่ากับขนาดมาตรฐาน ฉาบใหญ่ 1 คู่ ทำจากทองเหลืองหล่อขึ้นรูปลงหินมีขนาดเท่ากับขนาดมาตรฐาน ฆ้อง 1 ลูก ทำจากทองเหลืองหล่อขึ้นรูปลงหิน ขนาดแล้วแต่ความสูง - ต่ำ ของเสียง เนื่องจากต้องทำให้เข้ากับเสียงของกลองยาวเพื่อความไพเราะในการบรรเลงโดยจะต้องถ่วงหน้ากลองยาวให้ได้เสียงสูงหรือต่ำเข้าให้เข้ากับฆ้อง ซึ่งมีลักษณะทางกายภาพ ดังนี้

2.1.1 กลองยาว จากการศึกษาพบว่า มีความยาวระหว่าง ขอบหน้ากลองจนถึงบานกลอง 85 เซนติเมตร หน้ากลองมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 25 เซนติเมตร มีความยาวรอบบานลำโพง 27 เซนติเมตร ความยาวรอบเลากลอง 26 เซนติเมตร

ภาพที่ 2 ความยาวของกลองยาวที่ใช้บรรเลงภายในวง

ที่มา : ญัฐวัตร สุริยวงศ์

2.1.2 กลองเที่ยงบาน มีความยาวระหว่างบานลำโพงถึงขอบหน้ากลอง 68 เซนติเมตร หน้ากลองมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 38 เซนติเมตร มีความยาวรอบบานลำโพง 39 เซนติเมตร

ภาพที่ 3 ความยาวรอบกลองเที่ยงบาน

ที่มา : ญัฐวัตร สุริยวงศ์

2.1.3 กลองหลอน มีความยาวระหว่างบานลำโพงถึงขอบหน้ากลอง 61 เซนติเมตร หน้ากลองมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 20 เซนติเมตร มีความยาวรอบบานลำโพง 21 เซนติเมตร ความยาวรอบเลากลอง 23 เซนติเมตร

ภาพที่ 4 ความยาวรอบตัวกลอง

ที่มา : ญัฐวัตร สุริยวงศ์

2.1.4 ฉาบเล็ก มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 12 –14 เซนติเมตร ทำจากทองเหลืองตีขึ้นรูป

ภาพที่ 5 ฉาบเล็ก
ที่มา : อนุรักษ์ สิริวงค์

2.1.5 ฉาบใหญ่ มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง ประมาณ 24 –26 เซนติเมตร ทำจากทองเหลืองตีขึ้นรูป

ภาพที่ 5 ฉาบใหญ่
ที่มา : อนุรักษ์ สิริวงค์

2.1.6 ฆ้อง มีจำนวน 1 ใบ ทำจากทองเหลืองตีขึ้นรูป เทียบเสียงด้วยการเทียบใช้หูเทียบให้เข้ากับเสียงกลอง

ภาพที่ 6 ฆ้อง

ที่มา : อนุรักษ์ สิริวงค์

2.1.7 ประคตสะพายกลองยาว เนื่องจากในวันที่เก็บข้อมูลไม่พบเห็นจิวรที่ใช้สะพายกลองยาว

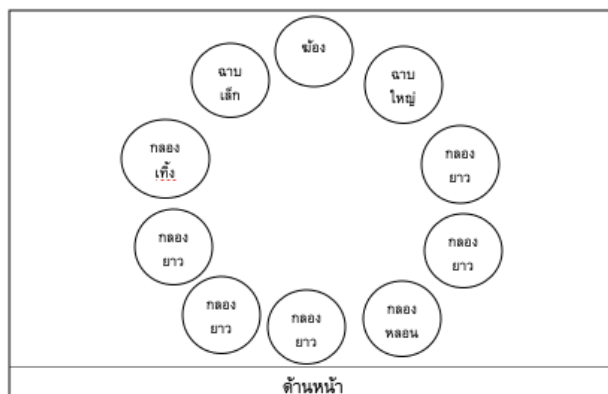
ภาพที่ 7 ประคตสะพายกลองยาว

ที่มา : อนุรักษ์ สิริวงค์

2.2 รูปแบบการประสมวงของวงกลองยาวบ้านแสงดาว วงกลองยาวพื้นบ้านแสงดาว คณะแสงทอง มีรูปแบบในการผสมวงที่เป็นอัตลักษณ์และมีการบรรเลงที่เป็นลักษณะเฉพาะประจำวง คือ เป็นวงกลองยาวที่บรรเลงประกอบการรำ โดยจะแบ่งรูปแบบการประสมวงออกเป็น 3 แบบ ได้แก่ 1. แบบนั่งบรรเลง 2. แบบยืนบรรเลง (ขบวนแห่) 3. แบบยืนบรรเลง (แบบแสดงบนเวที) จากการศึกษารูปแบบการประสมวงของวงกลองยาวพื้นบ้านแสงดาว คณะแสงทอง สามารถแสดงให้เห็นในลักษณะของแผนภูมิได้ดังนี้

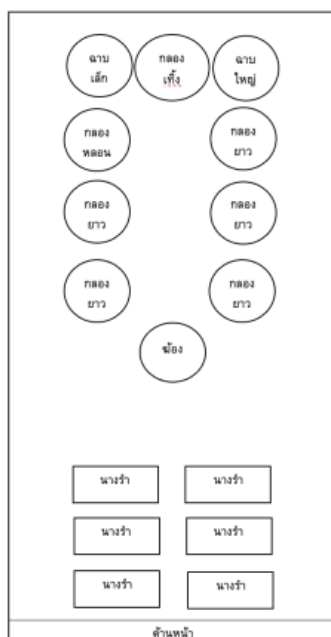
แผนภูมิที่ 1 รูปแบบการนั่ง

ใช้ในการนั่งบรรเลงในงานต่าง ๆ ลักษณะจะล้อมกันเป็นวงกลมหันหน้าเข้าหากัน

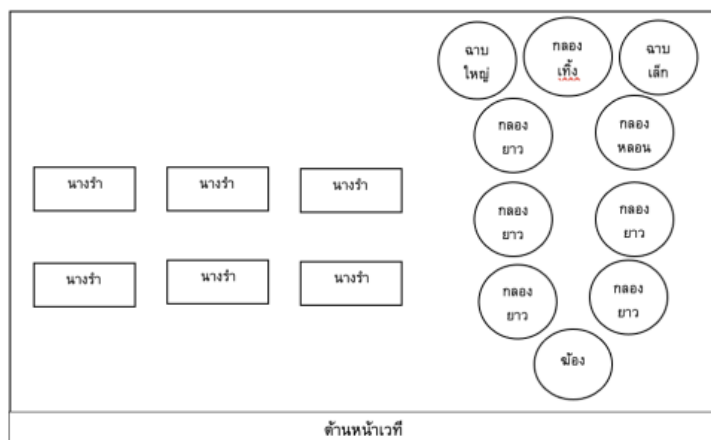
แผนภูมิที่ 2 แบบยืนบรรเลง (ขบวนแห่)

ใช้ในการเดินแห่ขบวนในงานแห่ต่าง ๆ ลักษณะจะแบ่งเป็น 2 แถวให้ฆ้องยืนนำหน้าแถวของกลองยาวและให้นางรำอยู่หน้าสุดของวง

แผนภูมิที่ 3 แบบยีนบรรเลง (แสดงบนเวที)

ใช้ในการยีนประภวนหรือแสดงบนเวทีในงานต่าง ๆ โดยจะคงรูปแบบการจัดวงคงเดิมจากขบวนแห่และให้นางรำแต่งแถวเรียงฝั่งใดฝั่งหนึ่ง

จากการศึกษารูปแบบการประสมวงของวงกลองยาวพื้นบ้านแสงดาว คณะแสงทอง สามารถสรุปได้ว่า มีการแบ่งรูปแบบการบรรเลงออกเป็น 3 แบบ ได้แก่ แบบนั่งบรรเลง, แบบยืนบรรเลง (ขบวนแห่), แบบยืนบรรเลง (แบบแสดงบนเวที) โดยในรูปแบบการนั่งบรรเลงผู้บรรเลงจะนั่งล้อมวงเป็นวงกลมนั่งหันหน้าเข้าหากัน แบบยืนบรรเลง (ขบวนแห่) ผู้แสดงที่เป็นผู้รำจะยืนด้านหน้าของผู้บรรเลง ส่วนนักดนตรีจะตั้งวงบรรเลงอยู่ข้างหลังโดยมีการจัดตำแหน่งดังนี้ ด้านหน้าสุด ฆ้อง บริเวณตรงกลางของวง กลองยาว และท้ายสุดจะเป็นเครื่องประกอบจังหวะและกลองเท็งบาน ส่วนในรูปแบบสุดท้ายคือแบบยืนบรรเลง (แบบแสดงบนเวที) ผู้แสดงที่เป็นผู้รำจะแสดงบนเวที ในส่วนของวงดนตรีจะบรรเลงข้างเวทีตามลำดับ

3. เพลงที่ปรากฏของวงกลองยาวบ้านแสงดาว

จากการศึกษาพบว่า เพลงมีจำนวนทั้งหมด 14 เพลง แต่ที่ใช้บรรเลงอยู่เป็นประจำมีอยู่ 6 เพลง ส่วนอีก 8 เพลง ได้สูญหายไปตามกาลเวลา

ดังนี้ ไม้หนึ่ง ไม้สอง ไม้สาม (สามเป้ง) ไม้สี่ (เป้ง ปะ) ไม้ห้า (บ่อม ตีเท้ง) ไม้หก (ประกอบท่ารำแบกกลอง)

ตารางโน้ตที่ 1 ตารางหน้าทับกลองยาวไม้หนึ่ง

- - - ตี	- เป้ง-บ่อม	- - - ตี	- เป้ง-บ่อม	- - - ตี	- เป้ง-บ่อม	- - - ตี	- เป้ง-บ่อม

ตารางโน้ตที่ 2 ตารางหน้าทับกลองยาวไม้สอง

- - - ตี	- บ่อม - -	- บ่อม - -	- เป้ง-บ่อม	- - - ตี	- บ่อม - -	- บ่อม - -	- เป้ง-บ่อม

ตารางโน้ตที่ 3 ตารางหน้าทับกลองยาวไม้สาม (สามเป้ง)

- - - ตี	- เป้ง - -	- เป้ง - -	- เป้ง-บ่อม	- - - ตี	- เป้ง - -	- เป้ง - -	- เป้ง-บ่อม

ตารางโน้ตที่ 4 ตารางหน้าทับกลองยาวมี หน้าทับ เป้ง ปะ

- - - ตี	- เป้ง - ปะ	- - - เป้ง	- - - เป้ง	- เป้ง - -	- เป้ง - ปะ	- - - เป้ง	- - - บ่อม

ตารางโน้ตที่ 5 ตารางหน้าทับกลองยาวไม้ห้า หน้าทับ บ่อม ดิเทิง

- - - บ่อม	- - ดิ เเทิง	- - - ป๊ะ	- เป็ง - เป็ง	- - - บ่อม	- เป็ง - บ่อม

ตารางโน้ตที่ 6 ตารางหน้าทับกลองยาวไม้หก ประกอบท่ารำแบกกลอง

- - - ป๊ะ	- - - เป็ง	- เป็ง - -	- เป็ง - เป็ง	- - - ป๊ะ	- - - เป็ง	- เป็ง - -	- เป็ง - เป็ง

ตารางโน้ตที่ 7 ตารางหน้าทับกลองยาวช่วงเปลี่ยนท่า (ช่วงบาก)

- ป๊ะตึงเป็ง	- เป็ง-เป็ง	- ป๊ะตึงเป็ง	- เป็ง-บ่อม

กระสวนที่ 1

กระสวน	ลักษณะรูปแบบ		หน้าทับ		ไม้ที่
A	- - - X	- X - X	- - - ดิ	- เป็ง - บ่อม	1
			- - - ดิ	- เป็ง - ป๊ะ	2,4
			- - - ป๊ะ	- เป็ง - เป็ง	5
			- - - บ่อม	- เป็ง - บ่อม	5

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบ A พบใน ไม้ที่ 1,2,4,5

กระสวนที่ 2

กระสวน	ลักษณะรูปแบบ		หน้าทับ		ไม้ที่
B	- - - X	- X - -	- - - ดิ	- บ่อม - -	2
			- - - ดิ	- เป็ง - -	3

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบ B พบใน ไม้ที่ 2,3

กระสวนที่ 3

กระสวน	ลักษณะรูปแบบ		หน้าทับ		ไม้ที่
C	- X - -	- X - X	- บ่อม - -	- เป็ง - บ่อม	2
			- เป็ง - -	- เป็ง - บ่อม	3
			- เป็ง - -	- เป็ง - ป๊ะ	4
			- เป็ง - -	- เป็ง - เป็ง	6

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบ C พบใน ไม้ที่ 2,3,4,6

กระสวนที่ 4

กระสวน	ลักษณะรูปแบบ		หน้าทับ		ไม้ที่
D	- - - X	- - - X	- - - เป็ง	- - - เป็ง	4
			- - - เป็ง	- - - บ่อม	4
			- - - ป๊ะ	- - - เป็ง	6

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบ D พบใน ไม้ที่ 4,4,6

กระสวนที่ 5

กระสวน	ลักษณะรูปแบบ		หน้าทับ		ไม้ที่
	E	--- X -- X X	--- บ่อม	-- ตี เท็ง	

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบ E พบใน ไม้ที่ 5

กระสวนที่ 6

กระสวน	ลักษณะรูปแบบ		หน้าทับ		ไม้ที่
	F	- X X X - X - X	- ป๊ะ ดิง เป็ง	- เป็ง - เป็ง	
			- ป๊ะ ดิง เป็ง	- เป็ง - บ่อม	

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบ F พบใน ช่วงบัก

เมื่อวิเคราะห์โครงสร้างของเพลงด้วยทฤษฎีการวิเคราะห์เพลงไทยของ รองศาสตราจารย์ ดร. มานพ วิสุทธิแพทย์มานพ วิสุทธิแพทย์, (2533, หน้า 11-14) เรื่องรูปแบบการดำเนินทำนองของเครื่องกำกับจังหวะ พบว่า มีการใช้กลองยาวเป็นเครื่องกำกับจังหวะหน้าทับในจังหวะชั้นเดียว หน้าทับที่บรรเลงมีความคล้ายคลึงกับหน้าทับกลองยาวของภาคกลาง การบรรเลงกลองยาวจะบรรเลงเป็นหลัก ส่วนกลองหลอนจะบรรเลงแล้วแต่ความเหมาะสมของผู้บรรเลง อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิด Program music ที่เกิดจากการสร้างดนตรีเพื่อวัตถุประสงค์ใดวัตถุประสงค์หนึ่ง จะเห็นได้ว่าวงกลองยาวพื้นบ้านแสงดาว คณะแสงทอง มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้ง โดยก่อตั้งขึ้นมาเพื่อบริการชุมชน สร้างความรักความสามัคคี และ ความสนุกสนานต่อชุมชน อีกทั้งยังสร้างรายได้ให้แก่ผู้คนในชุมชนด้วยอีกทางหนึ่ง

อภิปรายผลการวิจัย

ความเป็นมาของวงกลองยาวพื้นบ้านแสงดาว มีความเป็นมาที่ยาวนานสืบสานรุ่นต่อรุ่น โดยมีการปรับรูปแบบการบรรเลงและองค์ประกอบต่าง ๆ ให้ทันยุคทันสมัยอยู่เสมอ ซึ่งสอดคล้องเป็นไปในทางเดียวกับ สิทธิศักดิ์ จำปาแดง, (2561, หน้า 96) ได้ผลการศึกษานววิจัยเกี่ยวกับกลองยาวในวิถีวัฒนธรรมของชาวอำเภอบึงสามพัน โดยพบว่า การละเล่นกลองยาวของชาวอำเภอบึงสามพัน จังหวัดมหาสารคาม เกิดขึ้นมาตั้งแต่ โบราณและเล่นสืบต่อกันมาโดยตลอด นอกจากนี้เมื่อพิจารณาด้าน ลักษณะทางกายภาพและรูปแบบการประสมวงของวงกลองยาวบ้านแสงดาว พบว่ามีลักษณะแบบดนตรีพื้นบ้านไทย มีการรวมวงและรูปแบบเพลงต่าง ๆ เพื่อให้เหมาะสมกับการใช้งาน และบทบาทหน้าที่ในสังคมในทุกเทศกาล และกาลเทศะ สอดคล้องกับ พิเศษ ภัทรพงษ์, (2560, หน้า 18-19) กล่าวว่า กลองยาวเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้เล่นในสังคมมานานแล้ว กลองยาวในจังหวัดนครสวรรค์เกิดจากการรวมกลุ่มของชาวบ้านในจังหวัดนครสวรรค์ร่วมกันคิดสร้างสรรค์เป็นการละเล่นพื้นบ้านเพื่อใช้ในการแห่ขบวนงานบุญต่าง ๆ เช่น ด้านความบันเทิง และด้านประเพณี เป็นต้น

สรุปผลการวิจัย

ประวัติความเป็นมาของวงกลองยาวพื้นบ้านแสงดาว คณะแสงทอง วงกลองยาวพื้นบ้านแสงดาวก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พุทธศักราช 2505 ได้เห็นการบรรเลงของวงจากจังหวัดอุดรธานีที่เข้ามาบรรเลงในพื้นที่บ้านแสงดาวจึงรวบรวมผู้คนเพื่อฝึกหัดและก่อตั้งวงกลองยาวบ้านแสงดาว มีผู้เริ่มก่อตั้ง 3 คน ได้แก่ นายเข้ม เนียมนก, นายลำยอง พ่วงพัด, นายจงกล ควบสุวรรณ กระทั่งได้มาพบกับลุงสงัด พุ่ยหลวง ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีไทย จึงได้มีการพัฒนาให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น เมื่อมีการซ้อมกันได้ระยะหนึ่ง พระครูโสภาสโธติคุณ จึงชักชวนให้นางวงกลองยาวมาซ้อมภายในวัดแสงดาวและได้สร้างกลองยาวให้เพื่อใช้ในการซ้อมและตั้งชื่อให้ว่า “คณะแสงทอง” ขึ้นมาเพื่อรับใช้ชุมชนในงานต่าง ๆ เช่น งานบุญ งานวัด งานแก้บน เป็นต้น

คณะแสงทองมีความนิยมมากขึ้นในช่วงปีพุทธศักราช 2520 – 2534 ซึ่งเป็นช่วงก่อนที่พระครูโสภาสโชติคุณจะมรณภาพลง ภายหลังจากหลวงพ่อมรณะภาพคณะแสงทองจึงมีความนิยมลดลงด้วยเหตุผลคือขาดผู้นำวง กระทั่งในปีพุทธศักราช 2550 ได้มีการรื้อฟื้นกลองยาวขึ้นมาใหม่ นำโดยนายเข้ม เนียมนก ได้มีการถ่ายทอดทั้งเพลงกลองและทำรำให้กับผู้สูงอายุ เด็กนักเรียน และนายสุชาติ แจ้งดารา ที่โรงเรียนวัดแสงดาวเพื่อทำการแสดงในงานโอกาสต่าง ๆ

วงกลองยาวบ้านแสงดาวใช้เครื่องดนตรีในการบรรเลงทั้งหมด 10 ชิ้น ประกอบด้วยกลองยาว 1 ใบ กลองหลอน 6 ลูก กลองเท็งบาน 1 ลูก ฉาบเล็ก 1 คู่ ฉาบใหญ่ 1 คู่ และฆ้อง 1 ใบ เครื่องดนตรีแต่ละชิ้นมีลักษณะทางกายภาพที่แตกต่างกันออกไป โดยกลองยาวมีความยาวจากขอบหน้ากลองจนถึงบานกลองประมาณ 85 เซนติเมตร หน้ากลองมีเส้นผ่านศูนย์กลาง 25 เซนติเมตร ความยาวรอบบานลำโพง 27 เซนติเมตร และความยาวรอบเลากลอง 26 เซนติเมตร ส่วนกลองเท็งบานมีความยาวจากบานลำโพงถึงขอบหน้ากลอง 68 เซนติเมตร หน้ากลองมีเส้นผ่านศูนย์กลาง 38 เซนติเมตร ความยาวรอบบานลำโพง 39 เซนติเมตร และความยาวรอบเลากลอง 16 เซนติเมตร สำหรับกลองหลอนทั้ง 6 ลูก แต่ละลูกมีความยาวจากบานลำโพงถึงขอบหน้ากลอง 61 เซนติเมตร หน้ากลองมีเส้นผ่านศูนย์กลาง 20 เซนติเมตร ความยาวรอบบานลำโพง 21 เซนติเมตร และความยาวรอบเลากลอง 23 เซนติเมตร ฉาบเล็กมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 12–14 เซนติเมตร ผลิตจากทองเหลืองที่ตีขึ้นรูป ส่วนฉาบใหญ่มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 24–26 เซนติเมตร ผลิตจากทองเหลืองตีขึ้นรูปเช่นกัน ฆ้องมีจำนวน 1 ใบ ทำจากทองเหลืองตีขึ้นรูป และมีการเทียบเสียงด้วยการใช้หูฟังเพื่อให้เข้ากับเสียงของกลองในวง

การศึกษารูปแบบการประสมวงกลองยาวพื้นบ้านแสงดาว คณะแสงทอง พบว่า มีรูปแบบการบรรเลงทั้งหมด 3 รูปแบบ ได้แก่ 1. รูปแบบการนั่งบรรเลง 2. รูปแบบการยืนบรรเลง (แบบขบวนแห่) 3. รูปแบบยืนบรรเลง (แบบแสดงบนเวที) เป็นต้น รูปแบบการนั่งบรรเลง ผู้บรรเลงจะนั่งบรรเลงล้อมวงเป็นวงกลมนั่งหันหน้าเข้าหากันรูปแบบการยืนบรรเลง (แบบขบวนแห่) ผู้แสดงที่เป็นผู้รำจะยืนด้านหน้าของผู้บรรเลง ส่วนนักดนตรีจะตั้งวงบรรเลงอยู่ข้างหลังโดยมีการจัดตำแหน่งดังนี้ ด้านหน้าสุด ฆ้อง บริเวณตรงกลางของวง กลองยาว และท้ายสุดจะเป็นเครื่องประกอบจังหวะและกลองเท็งบานรูปแบบยืนบรรเลง (แบบแสดงบนเวที) ผู้แสดงที่เป็นผู้รำจะแสดงบนเวที ในส่วนของวงดนตรีจะบรรเลงข้างเวทีตามลำดับ

เพลงที่ปรากฏของวงกลองยาวบ้านแสงดาว จากการศึกษาเพลงที่ปรากฏของวงกลองยาวบ้านแสงดาว คณะแสงทอง พบว่า มีเพลงที่ใช้ทั้งหมด 14 เพลง และเหลือเป็นเพลงที่ใช้ปัจจุบันจำนวน 6 เพลง ได้แก่ เพลงไม้หนึ่ง เพลงไม้สอง เพลงไม้สาม (สามเป้ง) เพลงไม้สี่ (เป้ง ป๊ะ) เพลงไม้ห้า (บ่อม ตีเท็ง) ไม้ที่หกเป็นเพลงที่ใช้สำหรับทำรำแบกกลอง และจังหวะสุดท้ายเป็นจังหวะที่ใช้บรรเลงเพื่อเปลี่ยนเพลงหรือช่วงบัก จากการวิเคราะห์กระบวนจังหวะสามารถจำแนกกระบวนได้ออกเป็น 6 กระบวน

จากการศึกษาวงกลองยาวพื้นบ้านแสงดาว คณะแสงทอง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน เครื่องดนตรี รูปแบบการแสดง และกระบวนการฝึกฝน ล้วนแสดงถึงความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน อีกทั้งยังเป็นศูนย์กลางในการรวมพลัง สร้างความสามัคคี และเสริมสร้างอัตลักษณ์ของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี วงกลองยาวพื้นบ้านจึงไม่เพียงแต่เป็นเครื่องมือในการแสดงทางดนตรีเท่านั้น หากยังเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดวัฒนธรรมไปสู่คนรุ่นใหม่ อีกทั้งยังเป็นประโยชน์ต่อสังคมในด้านการอนุรักษ์ ส่งเสริม และพัฒนาให้ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นคงอยู่ต่อไป อย่างยั่งยืน ดังนั้น วงกลองยาวบ้านแสงดาวจึงควรค่าแก่การอนุรักษ์ สนับสนุน และส่งเสริมอย่างจริงจัง เพื่อให้คงอยู่คู่กับชุมชนสังคมและเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติสืบไป

เอกสารอ้างอิง

- กฤติวิทย์ ภูมิถาวร. (2563). วงกลองยาวไทยใหญ่บ้านเทอดไทย จังหวัดเชียงราย. *Mahidol Music Journal*, 3(1), 72.
- เกสร เอตโอด. (2559). *KM การจัดการความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นกลองยาว*. ม.ป.พ.
- ไกรวิทย์ สุขวิน. (2565). อัตลักษณ์กลองยาวภาคใต้. *ศิลปกรรมสาร*, 15(1), 72.
- คมกริช การินทร. (2562). การพัฒนารูปแบบการแสดงของวงกลองยาวในจังหวัดมหาสารคาม. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 10(1), 269-270.
- ประจักษ์ ชูราสี. (2561). การบูรณาหลักธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทยให้เข้มแข็ง. *วารสารวิจัยราชภัฏกรุงเทพฯ*, 5(3), 120-121.
- พิเศษ ภัทรพงษ์. (2560). การศึกษากลองยาวในสังคมและวัฒนธรรมชาวนครสวรรค์. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (สทมส.)*, 23(2), 18-19.
- มนตรี ธีรวิทย์วรกุล. (2549). *กลองยาว*. (พิมพ์ครั้งที่1). สุวีริยาสาส์น.
- มานพ วิสุทธิแพทย์. (2533). *ทฤษฎีการวิเคราะห์เพลงไทย*. มติชน.
- สิทธิศักดิ์ จำปาแดง. (2561). กลองยาวในวิถีวัฒนธรรมของชาวอำเภอบ้านโป่งจังหวัดมหาสารคาม. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 10(1), 69.
- ณัฐธิดา หงษ์ทอง. (2565). ดนตรีบรรยาย (Program Music): พัฒนาการ แนวคิด และตัวอย่างในประวัติศาสตร์ดนตรีตะวันตก. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 14(2), 130-145

บทบาทของดนตรีที่ปรากฏในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในสมัยสุโขทัย Music That Appears in Historical Evidence in Sukhothai Period

ธนาวุฒิ เย็นใจราษฎร์^{1*} ณัฏฐนิช นักปี²

¹นิสิตระดับปริญญาโทหลักสูตรดุริยางคศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

²ภาควิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

*thanawuty66@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับดนตรีในยุคสุโขทัยมุ่งเน้นวิจัยเชิงคุณภาพจากเอกสารและงานภาคสนาม ซึ่งจากหลักฐานนั้น ทำให้เห็นว่าผู้คนในสมัยนั้นมีอารยธรรมที่มีความเจริญรุ่งเรืองทางดนตรีและมีอิสระเสรีในการร้องรำทำเพลง มีการใช้ดนตรีในรูปแบบต่าง ๆ จากหลักฐานที่กล่าวถึงดนตรีทั้ง ศิลากจารึก และไตรภูมิพระร่วง โดยดนตรีในยุคนั้นมีความเชื่อมโยงกับประเพณี และวัฒนธรรมปัจจุบัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงแบ่งบทบาทหน้าที่ของดนตรีที่ปรากฏในสมัยสุโขทัยไว้ทั้งหมด 11 ข้อได้แก่ 1. เป็นเครื่องมือส่งสัญญาณและการบอกเวลา 2. เป็นเครื่องมือในการประกอบในพิธีกรรมทางศาสนา 3. ใช้เพื่อความสนุกสนานรื่นเริง 4. เพื่อเป็นการแสดงถึงความยิ่งใหญ่ของพระมหากษัตริย์หรือการเมืองการปกครอง 5. เพื่อบ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ของอาณาจักร 6. เพื่อเป็นการเปรียบเทียบเชิงสัญลักษณ์ 7. ใช้เป็นเครื่องมือบ่งบอกถึงการเดินทาง 8. ใช้เป็นตัวกลางที่สื่อสารระหว่างคนกับเทพ 9. เพื่อแสดงถึงความเจริญทางศิลปะ 10. เพื่อแสดงถึงความเป็นสิริมงคล 11. เพื่อบรรยายถึงจินตนาการถึงสิ่งที่เห็นหรือได้ยิน ทั้งนี้ช่วยให้เข้าใจประวัติศาสตร์ดนตรีและบทบาทของดนตรีในยุคสุโขทัยจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เช่น ศิลากจารึกและไตรภูมิพระร่วง งานวิจัยนี้สามารถเป็นพื้นฐานของความรู้ใหม่และเป็นต้นแบบสำหรับผู้ที่สนใจศึกษาประวัติศาสตร์ดนตรีไทยต่อไปได้ นอกจากนี้ยังสามารถเป็นแหล่งข้อมูลสำหรับผู้ที่ต้องการใช้ประโยชน์ในด้านการศึกษาและเสริมข้อมูลเดิมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

คำสำคัญ : สุโขทัย ศิลากจารึก ประวัติศาสตร์ดนตรีไทย ดนตรีไทย

Abstract

The research on music in the Sukhothai period focuses on qualitative research from documents and fieldwork. From the evidence, it can be seen that people in that period had a civilization that was musically advanced and had freedom in singing, dancing, and making music. They used music in various forms. From the evidence that mentions music, both stone inscriptions and Traibhum Phra Ruang, music in that period is connected to the current traditions and culture. Therefore, the researcher divided the roles and functions of music that appeared in the Sukhothai period into 11 items: 1. As a tool for signaling and telling time 2. As a tool for religious ceremonies 3. For entertainment 4. To show the greatness of the king or politics 5. To show the prosperity of the kingdom 6. To be a symbolic comparison 7. Used as a tool to indicate travel 8. Used as a medium of communication between people and gods

9. To show the advancement of art 10. To show auspiciousness 11. To describe the imagination of what is seen or heard. This helps to understand the history of music and the role of music in the Sukhothai period from historical evidence such as stone inscriptions and Traibhum Phra Ruang. This research can be a basis of new knowledge and a model for those interested in studying the history of Thai music. It can also be a resource for those who want to use it for educational purposes and supplement the original information.

keywords : Sukhothai, stone inscription, Thai music history, Thai music

บทนำ

ประวัติศาสตร์เป็นการศึกษาเรื่องราวในอดีตที่กล่าวถึงวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของผู้คนในสมัยนั้น ผ่านหลักฐานและข้อมูลที่พิสูจน์โดยนักโบราณคดีและนักประวัติศาสตร์ โดยมีทฤษฎีต่าง ๆ ที่อ้างอิงหลักฐานชิ้นนั้นได้ว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ได้ปรากฏในหลักฐานนั้นเป็นเรื่องจริง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเมืองและการปกครอง วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ประเพณีต่าง ๆ รวมถึงลักษณะของชุมชนในยุคสมัยนั้นที่สามารถทำให้นักโบราณคดีและนักประวัติศาสตร์ทราบถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีตว่ามีความเป็นมาอย่างไร

ประวัติศาสตร์ของดนตรีไทยมีหลักฐานที่ปรากฏอยู่ สามารถแบ่งได้เป็น 3 ยุคสมัยใหญ่ ๆ คือ สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา และสมัยรัตนโกสินทร์หรือปัจจุบัน โดยหลักฐานที่ปรากฏในสมัยสุโขทัยเป็นหลักฐานที่เก่าแก่ที่สุดใน 3 ยุคสมัยที่ได้กล่าวมาข้างต้น ซึ่งหลักฐานที่ปรากฏส่วนใหญ่เป็นแบบลายลักษณ์อักษรบนหลักศิลาจารึกหลักต่าง ๆ รวมถึงหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่มีปรากฏอื่น ๆ เช่น ไตรภูมิพระร่วง จดหมายเหตุ เป็นต้น (เคียง ขำนิ, 2563)

ปัจจุบัน หลักฐานทางดนตรีที่ปรากฏมีความหลากหลายของข้อมูลที่กล่าวถึงดนตรีในอดีต ดังปรากฏในหนังสือไตรภูมิพระร่วงตอนหนึ่งว่า “लगจำพวกติดพิณและสีซอพุงตอแลฉิ่งริงรำ” (พระยาสิทธิ, 1888) หรืออีกหนึ่งหลักฐานสำคัญที่กล่าวถึงดนตรี คือศิลาจารึกหลักที่ 62 วัดพระยืน ดังความว่า “ให้ถือช่อทองเข้าตอกดอกไม้ได้เทียน ดีพาดตั้งพินคองกลองปี่สรโน พิสนญไชย ทะเทียด กาทล แตร สังข์ มาน กังสดาล มรทงคังเดียดเสียงเลศเสียงก้อง อีกทั้งคนร้องให้อื้อดาสะท้านทั่วทั้งนครทริภุญไชย (วินัย พงศ์ศรีเพียร, เสมอ บุญมา, ณัฐพล อยู่รุ่งเรืองศักดิ์ และคณะ, 2558) ซึ่งเป็นประโยคที่มีความชัดเจนของชื่อเครื่องดนตรี และมีจำนวนเครื่องดนตรีมากที่สุด ทำให้การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ดนตรีไทยในปัจจุบันนำข้อมูลทางดนตรีที่ปรากฏในประโยคดังกล่าวไปใช้ในการอธิบายประวัติศาสตร์ดนตรีและใช้ในการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ดนตรีไทย

โดยหลักฐานที่กล่าวมานั้นเป็นส่วนหนึ่งที่มีการกล่าวถึงข้อมูลดนตรีในหลักศิลาจารึก รวมไปถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ซึ่งอาจไม่ได้กล่าวไว้ แต่มีเหตุการณ์ที่สามารถตีความและสันนิษฐานได้ว่าเป็นเหตุการณ์ทางดนตรีที่ปรากฏในช่วงเวลานั้น อันเป็นส่วนเชื่อมโยงเกี่ยวข้องกันระหว่างข้อมูลที่ได้จากหลักฐานทั้งในศิลาจารึก ไตรภูมิพระร่วง หรือแม้แต่หลักฐานประเภทอื่นที่พบในยุคปัจจุบัน

ดังนั้น ด้วยความสำคัญของข้อมูลดนตรีจากหลักฐานต่าง ๆ ในสมัยสุโขทัยมีอยู่อย่างจำกัด ประกอบกับมีผู้สนใจศึกษาจำนวนน้อยจึงทำให้ข้อมูลที่มีในปัจจุบันนั้นเป็นสิ่งที่ขาดต่อการศึกษาค้นคว้าและการอธิบาย ด้วยเพราะในสมัยสุโขทัยนอกจากจะเป็นยุคสมัยที่เก่าแก่แล้ว และในยุคดังกล่าวมีการถ่ายทอดวัฒนธรรมหลากหลายเชื้อชาติทั้ง จีน อินเดีย ลังกา เขมร ขอม และมลายู ส่งผลให้ปรากฏหลักฐานในรูปแบบลายสือไท ภาษาขอม ตลอดจนรูปสลักตามโบราณสถานที่มีทั้งศิลปะขอมโบราณและศิลปะสุโขทัย

จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาดนตรีที่ปรากฏในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เพื่อค้นหาลักษณะและบทบาทหน้าที่ของดนตรีในสมัยสุโขทัย ซึ่งเป็นยุคสมัยที่เริ่มปรากฏหลักฐานทางดนตรีอย่างชัดเจน โดยองค์ความรู้ที่ได้จากการทำวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยคาดหวังว่าจะสามารถนำไปเป็นข้อมูลทางประวัติศาสตร์ให้ผู้สนใจได้ศึกษาเพิ่มพูนความรู้ ทั้งนี้สามารถเป็นประโยชน์ทางการศึกษาประวัติศาสตร์ดนตรีไทย และสามารถเป็นข้อมูลให้แก่ผู้ที่สนใจได้ศึกษาพัฒนางานวิจัย เพื่อที่จะนำไปสู่การเพิ่มพูนองค์ความรู้ในระดับที่สูงขึ้นต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัย โดยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสำรวจ สัมภาษณ์ สนทนา มาวิเคราะห์ข้อมูล โดยผู้วิจัยได้ทำการนำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่ในการเก็บข้อมูลแต่ละกลุ่มจากเครื่องมือต่าง ๆ ของผู้วิจัยเพื่อให้ง่ายต่อการวิเคราะห์โดยมีวิธีดังนี้

1. ถอดคำสัมภาษณ์บุคคลข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม
2. เรียบเรียงข้อมูลที่ได้จากการถอดคำสัมภาษณ์บุคคลข้อมูล
3. รวบรวมข้อมูลที่ได้จากงานเอกสารต่าง ๆ โดยแยกเป็นประเด็นตามวัตถุประสงค์
4. นำข้อมูลที่ได้จากงานสนามและเอกสารหลักฐานต่าง ๆ มาเรียบเรียง เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลที่ได้กับช่วงเวลาของหลักฐานชิ้นนั้น ๆ
5. เชื่อมโยงข้อมูลที่ได้จากการเรียบเรียงจากเอกสารประกอบการวิจัย และข้อมูลจากการถอดคำสัมภาษณ์ เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์ลักษณะและบทบาทหน้าที่ของดนตรีในสมัยสุโขทัยนั้น ผู้วิจัยได้ทำการนำประเด็นบทบาทหน้าที่ของดนตรีในสมัยสุโขทัยจากหลักฐานที่เกิดขึ้นและเชื่อมโยงดนตรีจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์กับดนตรีที่ปรากฏในปัจจุบัน โดยผู้วิจัยวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของดนตรีที่ปรากฏอยู่ในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้ 11 ด้าน ดังนี้

1. บทบาทในการเป็นเครื่องมือส่งสัญญาณและการบอกเวลา

ในจารึกพ่อขุนรามคำแหง ใช้กระดิ่งในการเป็นเครื่องมือในการส่งสัญญาณ

ในจารึกวัดอโศการาม มีการพูดถึงการประโคม ซึ่งเป็นการบรรเลงดนตรีประจำเวลา

จากข้อความข้างต้น ผู้วิจัยได้แยกประเด็นบทบาทหน้าที่ของดนตรีในข้อแรกซึ่งเป็นการใช้เป็นเครื่องมือในการส่งสัญญาณและบอกเวลา เพื่อต้องการให้เห็นว่าดนตรีนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของคนในสมัยนั้นอย่างใกล้ชิด เพราะด้วยเหตุของกาลเวลานั้นมีความสำคัญต่อการใช้ชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการนัดแนะ วางแผนการใช้ชีวิตในแต่ละวัน ทั้งนี้ในสมัยโบราณผู้คนมีแบบแผนในการใช้ชีวิตที่ไม่ได้เป็นประจักษ์ตัวเหมือนในปัจจุบันแต่ก็ยังมีความต้องการที่ต้องส่งสัญญาณและเวลาในการใช้ชีวิตที่เรียบง่ายตามแบบของผู้คนในสมัยนั้น ดังนั้นการส่งสัญญาณต่าง ๆ ที่เป็นการบอกให้รู้ว่าอะไรจะเกิดขึ้นนั้นจึงเป็นเรื่องที่จำเป็นกับทุก ๆ ยุคสมัย

ในสมัยสุโขทัยที่มีพ่อขุนรามคำแหงเป็นกษัตริย์ปกครองเมือง ได้มีการใช้กระดิ่งแขวนไว้ที่หัวเมืองเพื่อที่ว่าหากมีประชาชนคนใดเดือนร้อนจะสามารถส่งกระดิ่งร้องทุกข์กับพ่อขุนได้ ด้วยสมัยสุโขทัยนั้นยังเป็นการปกครองที่มีขนาดเล็กและทั่วถึงกันมากกว่าปัจจุบันจึงทำให้วิธีการนี้สามารถให้ได้ดีกับสมัยนั้น และด้วยเหตุนี้จึงปรากฏหลักฐานให้เห็นถึงการใช้กระดิ่งซึ่งอาจนับได้ว่าเป็นเครื่องดนตรีชนิดหนึ่งมาเป็นเครื่องมือในการส่งสัญญาณร้องทุกข์ของผู้คน ทั้งนี้มีความเป็นไปได้ว่ากระดิ่งดังกล่าวอาจเป็นระฆังที่มีขนาดเล็กไม่ใหญ่จนเกินไปเพื่อให้เสียงที่ออกมามีความเหมาะสมกับการใช้งาน

การใช้ดนตรีเพื่อให้เหมาะสมกับการใช้งานนั้นในสมัยก่อนไม่ได้มีการใช้ดนตรีหรือเครื่องดนตรีเพียงชิ้นเดียวหรืออาจจะไม่ได้ใช้สิ่งของบางอย่างแล้วกระทำกับมันเพื่อให้เกิดเสียงขึ้นเท่านั้น แต่ยังมีการใช้ดนตรีเพื่อเป็นการบอกเวลาเป็นช่วง ๆ อีกด้วย คำว่าประโคมนั้นคือการบรรเลงดนตรีประจำชั่วโมง ซึ่งเป็นการบรรเลงดนตรีเพื่อบอกให้รู้ถึงการที่จะเริ่มการกระทำงานใดงานหนึ่งอยู่ ทั้งนี้สามารถเป็นการบรรเลงเพื่อสื่อสารกับกลุ่มงานพิธีนั้นด้วยเช่นกัน และดนตรียังเป็นการบอกถึงสัญญาณความโชคดีเพื่อบอกเวลาที่เป็นฤกษ์ยามยามดีตามความเชื่อของศาสนาเพื่อเป็นมงคลต่องานพิธีและผู้ร่วมงานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันอีกด้วย

2. บทบาทในการประกอบในพิธีกรรมทางศาสนา

จารีกวัดศรีชุม ปรากฏคำว่า ภิเษกรรม ซึ่งคือการบวช เป็นพิธีกรรมทางศาสนาที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีความเป็นไปได้ที่จะมีดนตรีเข้ามาเกี่ยวข้องในพิธีกรรมอย่างแน่นอน

ในจารีกวัดโศการาม มีการพูดถึงการประโคมที่เป็นการใช้ดนตรีเพื่อบ่งบอกเวลาถึงกาลงานพิธี และเป็นการบรรเลงขับกล่อมให้เทพยดา รัคนที่ล้มหายตายจากได้รับฟัง

จากหลักฐานจะเห็นได้ว่าดนตรีมีอยู่คู่กับพิธีกรรมทางศาสนาเป็นปกติเนื่องจากความเชื่อเสียงดนตรีที่สามารถเป็นสื่อกลางในการสื่อสารถึงเทพ รวมถึงการใช้ดนตรีเป็นการบอกเพื่อดำเนินพิธีกรรมต่าง ๆ และบรรเลงประกอบบรรยากาศในพิธีนั้น ๆ ซึ่งจะเห็นดนตรีปรากฏอยู่ทั่วไปในบทบาทที่ใช้ในพิธีกรรม จึงทำให้ผู้วิจัยตีความได้จากหลักฐานที่ปรากฏและหน้าที่ของดนตรีในพิธีกรรมในปัจจุบันที่เป็นงานพิธีที่มีการสืบต่อมาจากอดีตเพื่อให้เกิดความเชื่อโยงความเป็นไปได้ที่ดนตรีจะปรากฏอยู่ไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรมการบวช งานมงคลและอวมงคลอื่น ๆ ที่อยู่กัวจวัตรของผู้คนที่ทำสืบทอดกันมา ทั้งการแห่ที่ในช่วงที่เป็นลักษณะของวงปี่กลองที่ปรากฏในจารึกซึ่งสามารถเชื่อมโยงความเป็นไปได้ที่เกิดขึ้นเหมือนกันกับในปัจจุบันที่มีวงลักษณะคล้ายคลึงกันไม่ว่าจะเป็นวงกลองยาว วงมโหรี วงมโหรี เป็นต้น

3. บทบาทในด้านใช้เพื่อความสนุกสนานรื่นเริง

จารีกพ่อขุนรามคำแหง มีความว่า เมื่อจักเข้ามาเวียง(๑๕)เรียงกันแต่อยู่ญักพูนเท้าหัวลาน(๑๗)ดบงคักลอง(๑๘)ด้วยเสียงพาดเสียงนพินเสียงเลื่อน(๑๙)เสียงขับใครจักมักเล่นเล่นใครจักมักหัวหัวใครจักมักเลื่อนเลื่อนซึ่งปรากฏให้เห็นถึงการร้องรำทำเพลงของผู้คน

จารีกวัดเขาสมนกฏ มีการปรากฏข้อความของการร้องเล่นเต้นรำแห่ในวัด

จารีกวัดพระยืน ปรากฏข้อความที่กล่าวถึงเครื่องดนตรีมากมายที่ใช้ร้องเล่นกันทั่วไปในอาณาจักร

จารีกบ้านางคำเย้ย ความว่า อันไพเราะหนักหนา...พาดพินแตร์สังข์พัลล... เป็นดนตรีที่ปรากฏในจารึก ซึ่งอาจเป็นการฟังดนตรีที่ไพเราะสนาหุ เพลิดเพลิน

จากข้อความที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ดนตรี โดยธรรมชาติของดนตรีนั้นถูกสร้างมาเพื่อเป็นเครื่องมือเพื่อให้เกิดความรื่นเริงบันเทิงใจควบคู่ไปกับการสร้างบรรยากาศของงานพิธีต่าง ๆ มาแต่แรกอยู่แล้ว ดังนั้นจึงไม่แปลกที่คนทั่วไปนั้นจะมองดนตรีเป็นสิ่งที่ให้ความบันเทิงเป็นสิ่งแรก ๆ ด้วยเหตุนี้จึงปรากฏหลักฐานที่มีดนตรีกับการความสนุกสนานรื่นเริงอยู่ทั่วไป

4. บทบาทเพื่อเป็นการแสดงถึงความยิ่งใหญ่ของพระมหากษัตริย์หรือการเมืองการปกครอง

จารีกพ่อขุนรามคำแหง สามารถตีความได้จากข้อความส่วนหนึ่งในจารึกว่า ใครจักมักเล่น เล่น ใครจักมักเลื่อน เลื่อนใครจักมักหัว หัว ซึ่งสามารถตีความได้ว่าเป็นการได้รับอิสระในการร้องการเล่นของผู้คนในขณะที่พ่อขุนรามเป็นผู้ปกครอง

จารีกวัดพระยืน เป็นจารึกที่ปรากฏเครื่องดนตรีอยู่มาก ร้องเล่นกันในนครหริภุญชัย ซึ่งเป็นการเล่นเพื่อต้อนรับผู้ที่มาเยือนนครแห่งนี้ จากการตีความที่ว่าเป็นการต้อนรับเนื่องจากในส่วนของจารึกนั้นเป็นการกล่าวถึงการนำสิ่งศักดิ์สิทธิ์จากสุโขทัยไปประดิษฐานอยู่ ณ ที่หริภุญชัย แสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ได้จากการปรากฏของข้อความที่มีประโคมดนตรีกันอย่าง

อีกทีก็ครึกโครมไปทั่วนครในขบวนแห่ ทั้งนี้ยังแสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้ที่กษัตริย์ผู้ปกครองเมืองนั้นมีแสงยานุภาพ สูงส่งจากการต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองอย่างยิ่งใหญ่

ในการแสดงถึงความยิ่งใหญ่ในอำนาจของผู้ปกครองเมืองนั้นยังสามารถสังเกตได้จากการที่กษัตริย์ของเมืองได้อำนาจบารมีและมีความสามารถในการปกครอง กษัตริย์ของเมืองนั้นก็จะเป็นที่รักของประชาชน อาณาจักรจะรุ่งเรืองร่มเย็นเป็นสุข โดยสิ่งที่เป็นเครื่องหมายนั้นคือกลองมโหระทึกเป็นกลองโลหะสำริด หากอาณาจักรใดที่มีกลองมโหระทึกอยู่จำนวนมากและมีขนาดใหญ่จะเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงออกถึงความรุ่งเรืองของอาณาจักรนั้นด้วยเสียงที่ดังกังวาลฟังดูขลังและยิ่งใหญ่ รวมถึงหน้ากลองที่จะมีหมุดลักษณะเป็นกบหรือม้าวางอยู่ทั้ง 4 มุมของกลองมีชื่อจำนวนมากก็จะแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ของอาณาจักร ทั้งนี้จำนวนของผู้คนที่รับหน้าที่เป็นผู้ต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองมีจำนวนมากทั้งดนตรี ระบำรำฟ้อน เป็นการร้องเล่นเพื่อให้สมเกียรติของกษัตริย์ของตนที่ได้ให้การต้อนรับอย่างยิ่งใหญ่

5. บทบาทเพื่อปกป้องบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ของอาณาจักร

ให้ถือกระถางข้าวตอกดอกไม้ได้เขียนตีพาดพิงดังพิณฆ้องกลองปี่สรโน(๑๑)พิสนัญชัย(๑๒)ทะเทียด(๑๓)กาหล(๑๔)แตรสังข์มาน(๑๕)กังสดาล(๑๖)มรทงศ์(๑๗)ดงเคียด(๑๘)เสียงเลิศ เสียงก้องอีกทั้งคนร้องให้อื้อดาสะท้านทั่วทั้งนครทริภุญชัย จากข้อความซึ่งเป็นของจารึกวัดพระยืน จากการปรากฏของเครื่องดนตรีมากมายนั้นทำให้ตีความได้ว่ามีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติเพราะเครื่องดนตรีทั้งหลายนั้นล้วนแต่สร้างและแปรรูปขึ้นจากทรัพยากรธรรมชาติทั้งสิ้น ซึ่งเป็นไปได้ว่ามีทรัพยากรมากพอที่จะใช้อำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวันแล้วยังเหลือพอที่จะสร้างเครื่องมือเพื่อความบันเทิงได้อีกด้วย

จากจารึกพ่อขุนรามคำแหงนั้นยังสามารถตีความได้ถึงความอุดมสมบูรณ์จากคำอ่านคำแปลที่ว่า ในน้ำมีปลาในนามีข้าว ซึ่งการที่ความอยู่ดีกินดี อยู่เย็นเป็นสุขของผู้คนในสมัยนั้น ซึ่งจากความอุดมสมบูรณ์ดังกล่าวจึงทำให้ตีความได้ว่าผู้คนนั้นสุขสบายมีการเล่นร้องรำทำเพลงกันอยู่ทั่วไปเหตุเพราะอิสระในการใช้ชีวิตของผู้คน และการเกิดขึ้นของเพลงพื้นบ้านซึ่งเป็นเพลงที่ชาวบ้านมักร้องเล่นกันในขณะที่พักจากการทำงานและร้องรำทำเพลงกันเพื่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินนั้นทำให้ผู้วิจัยตีความความอุดมสมบูรณ์ได้จากการเกิดขึ้นเพลงพื้นบ้านที่เป็นเพลงร้องเล่นกันมาแต่โบราณซึ่งเป็นเหตุผลที่เกิดจากผู้คนมีความสุขสบายในการใช้ชีวิต มีความเป็นอยู่ที่ดีและเป็นไปได้ว่าเป็นเหตุที่อาจทำให้เกิดวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ทั้งนี้เพลงหรือดนตรีพื้นบ้านที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลพวงที่อาจเกิดจากความสุขของการมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรที่ใช้ในการดำรงชีวิตของผู้คนในสมัยนั้นรวมถึงวัฒนธรรมประเพณีการร้องรำของชาวบ้านที่เกิดขึ้นยังสื่อให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสมัยนั้นได้

6. บทบาทเพื่อเป็นการเปรียบเทียบเชิงสัญลักษณ์

ศิวาธาตุประมาณเท่ากลองเงินอันใหญ่รอบนั้นด้วยกว้างแสงจรัสโอภาสประหลาด จากข้อความข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่าการกล่าวถึงการเปรียบเทียบบางสิ่งที่มีลักษณะวงกลมขนาดใหญ่กับเครื่องดนตรีที่เป็นกลองซึ่งอาจเป็นกลองซึ่งข้อความนี้อยู่ในจารึกวัดศรีชุม

จากข้อความในไตรภูมิพระร่วงต่อหนึ่งว่า ฝิว่าลมร่ำพายพัด จะได้นเสียงสรรพดังมีก้องดุจเสียงพิณพาทย์ฆ้องกลองแตรสังข์อันเทพดาเป่าและตีในเมืองฟ้า นั้น เป็นอีกหนึ่งการเปรียบเทียบเสียงที่ได้ยินซึ่งลักษณะนี้มีอยู่มากในไตรภูมิพระร่วงไม่ว่าจะเป็นประโยคที่ว่า ดังกลองอันชื่อว่าพังกาอันเทพดาเป่าในเมืองฟ้า นั้น กล้องแก้วประพาฬรัตนนั้นเพ่งเอาลม แลได้นเสียงมีเสียงดิ้นกนกหนา เสียงแผ่นเสียงโชน เสียงกลมเสียงกล้า เสียงทื่อพิงพิง

เป็นไปได้ว่าผู้คนในสมัยก่อนนั้นมีความผูกพันกับดนตรีไม่ต่างกับสมัยนี้เนื่องจากดนตรีนั้นจะอยู่กับพิธีกรรมทางศาสนาและยังอยู่กับวิถีชีวิตของผู้คนด้วย จึงทำให้เกิดการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับดนตรีหรือเครื่องดนตรีจากความเคยชินรูปร่างที่เคยเห็นคุ้นตาที่เป็นได้หรือคำพูดหนึ่งความว่า เข้ากันเป็นปีเป็นขลุ่ยหรือรำไม้ดีโทษปีโทษกลอง ซึ่งล้วนเป็นคำพังเพยที่ใช้กันโดยตัววลีนั้นอาจไม่ได้หมายถึงดนตรีชนิดนั้นจริง ๆ แต่เป็นเพียงการเปรียบเทียบให้เห็นภาพเท่านั้น

7. บทบาทเพื่อเป็นเครื่องมือบ่งบอกถึงการเดินทาง

จารีกวดพระยีน เป็นจารีที่ปรากฏเครื่องดนตรีอยู่มาก ร้องเล่นกันในนครหริภุญชัย ซึ่งเป็นการเล่นเพื่อต้อนรับผู้ที่มาเยือนนครแห่งนี้ ในจารีกวดขุนรามคำแหงและจารีกวดพระยีนนั้นมิกล่าวถึงการแห่ขบวนเข้าเมือง ปรากฏเครื่องดนตรีอยู่มากมายดังตอนหนึ่งของข้อความว่า เมื่อจักเข้ามาเวียง(๑๕)เรียงกันแต่ธรรณูญิกพูนเท่าหัวลาน(๑๗)ดั่งคังคอง(๑๘)ด้วยเสียงพาดเสียงพินเสียงเลื่อน(๑๙)เสียงขับใครจักมักเล่นเล่นใครจักมักหัวหัวใครจักมักเลื่อนเลื่อน ซึ่งในจารีกวดพระยีนความว่า ให้ถือกระทงข้าวตอกดอกไม้ได้เทียนตีพาทย์ดังพินฆ้องกลองปี่สรไน(๑๑)พิสนธูชัย(๑๒)ทะ เทียด(๑๓)กาหล(๑๔)แตรสังข์มาน(๑๕)กังสดาล(๑๖)มรทงค์(๑๗)ดงเดือด(๑๘)เสียงเลศ เสียงก้องอีกทั้งคนร้องให้อ้อดาสะท้านทั่วทั้งนครหริภุญชัย ดังข้อความนี้เสมือนการร้องเล่นเพื่อต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองที่เดินทางมา

การใช้ดนตรีเป็นตัวเป็นตัวบอกถึงการเดินทางมีให้เห็นได้ทั่วไปในปัจจุบัน ยกตัวอย่างในงานพิธีต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการบรรเลงเพลงรับพระในงานพิธีทางศาสนาหรือเมื่อถึงเวลาที่ประธานในพิธีมาถึงสถานที่จัดงานก็จะเริ่มบรรเลงเพลงมหาฤกษ์เพื่อให้ผู้ร่วมพิธีได้รู้ ทั้งนี้ในจารีก็มิกล่าวถึงการอัญเชิญพระมาประดิษฐานโดยมีขบวนนำเป็นวงดนตรีชนิดหนึ่ง และยังสื่อได้ถึงการเดินทางของเจ้าเมืองที่เดินทางจากเมืองหนึ่งไปยังอีกเมืองหนึ่งซึ่งก็จะมีการต้อนรับจากขบวนนักดนตรีของเมืองนั้น ๆ อีกด้วยจึงเป็นเหตุที่ผู้วิจัยได้ตีความหน้าที่ของดนตรีดังกล่าวนี้นำมาใช้เพื่อเป็นการบ่งบอกถึงการเดินทาง

8. บทบาทเพื่อเป็นตัวกลางที่สื่อสารระหว่างคนกับเทพ

พรหมทั้งหลายนั้นและรู้ซำรู้ร่ำรู้กระทำการดุริยดนตรีทั้งหลายสิ่งใดก็บ่ท่อนรู้สอด ข้อความข้างต้นเป็นส่วนหนึ่งในไตรภูมิพระร่วงที่ได้กล่าวถึงพรหมหรือพราหมณ์ทั้งหลายนั้นซึ่งเป็นตัวแทนสื่อสารระหว่างคนและเทพตามความเชื่อจึงต้องรู้จักการดนตรีเพื่อเป็นตัวกลางในการสื่อสารกับเทพด้วยเสียงตามความเชื่อ และในจารีกวดเขาสมนกภูนั้นปรากฏข้อความว่า ย่อมเรียงขันหมากขันพลูบูชาพิลมะระบำเต้น เล่นทุกฉันด้วยเสียงอันสาธุการบูชาอีกดุริยาพาทย์พินฆ้องกลองเสียงดังสิพอดังดิน ซึ่งเป็นเหมือนการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ดนตรีนั้นเกิดมาคู่กับศาสนาในด้านพิธีกรรมทั้งเป็นการบอกถึงการกระทำของผู้ดำเนินพิธี บอกขั้นตอน เป็นบรรยากาศของพิธี ซึ่งคนในสมัยโบราณนั้นเชื่อว่าการติดต่อสื่อสารกับเทพยดาสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นจะใช้เสียงดนตรีเป็นสื่อกลางในการกระทำนั้น ๆ จึงเป็นเหตุให้เกิดเครื่องดนตรีที่ใช้ในพิธีขึ้นไม่ว่าจะเป็นแตรสังข์ กังสดาล กาหลหรือเครื่องดนตรีชนิดอื่นที่เป็นสัญลักษณ์ของเทพ เช่น กลอง พิน เป็นต้น จึงเกิดดนตรีที่เป็นเครื่องมือสื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งจะพบได้ในพิธีพราหมณ์เป็นส่วนใหญ่หรือในการบรรเลงประกอบเพื่อเป็นการเล่นดนตรีให้กับผู้คนและสิ่งอื่นไม่ว่าจะเป็นพระธาตุ เทวดาหรือสิ่งที่มีมองไม่เห็นได้ฟังเพื่อสื่อให้เข้าใจตรงกันว่าในขณะนั้นกำลังมีงานพิธีเกิดขึ้น

9. บทบาทเพื่อเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเจริญทางศิลปะ

จากการตีความ การที่ในยุคสมัยที่มีอารยธรรมที่เฟื่องฟูในอดีตนั้นสามารถมีอาณาจักรที่มีอาณาเขตกว้างขวาง จำนวนประชากรและทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถสนองต่อความต้องการได้อย่างไม่ขาดแคลนนั้นมีความเป็นไปได้มากที่จะมีความเจริญก้าวหน้าทางศิลปะไม่ว่าจะเป็นการปรากฏหลักฐานทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษรและไม่เป็นลายลักษณ์อักษร โดยหลักฐานได้กล่าวถึงการร้องรำ การดนตรี ภาษา ประเพณีและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นตัวบ่งบอกถึงความเจริญทางศิลปะได้ทั้งสิ้น

10. บทบาทเพื่อใช้แสดงถึงความเป็นสิริมงคล

ในจารีกวดช้างล้อม วัคนเรือนหนึ่งแต่งหุงจังหัน พระเจ้า๐พาทย์คู่หนึ่งให้ข้าสองเรือนตีบ่าเรอแก่พระเจ้า๐ฆ้องสองอันกลองสามอัน๐แตรสังข์เขาควยแต่งให้ไว้ถวายแก่พระเจ้า มีการใช้ดนตรีเพื่อบรรเลงเพื่อความเป็นสิริมงคลและบ่าเรอแก่พระเจ้าในงานพิธีกรรมด้วยเช่นกัน

พาทย์ถ้วนสำหรับกับแดรสังข์ทั้งกริยาบูชาทั้งหลายแล้วท่านจึงแต่งพระทานสภกริยาการฉลองทั้งหลาย ข้อความข้างต้นจากจารึกวัดโศการามที่มีการถวายเครื่องหรือวงดนตรีเพื่อไว้ใช้สำหรับการกระทำต่าง ๆ ทั้งนี้ยังสามารถตีความได้จากการที่ให้ไว้เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ผู้รับด้วยเช่นกัน

เครื่องดนตรีนั้นส่วนใหญ่จะทำมาจากวัสดุที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ โดยทั่วไปแล้วจะเป็นไม้ที่หายากมีราคาที่เป็นทั้งทั้งไม้เนื้อแข็งและเนื้ออ่อนซึ่งนำมาใช้ตามความเหมาะสม และจากสิ่งนี้เองเครื่องดนตรีจึงเป็นของมีค่าชนิดหนึ่งเช่นกัน ไม่ใช่เพียงเพราะทำจากไม้ซึ่งเป็นของที่มีราคาแต่เครื่องดนตรีบางชิ้นที่ถูกแกะสลักหรือกระทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าของมันแล้วนั้นล้วนบ่งบอกได้ถึงฐานะของผู้ที่ครอบครองด้วย ทั้งนี้หากเป็นเครื่องดนตรีที่เป็นของราชสำนักหรือของส่วนพระองค์ของกษัตริย์จะเห็นได้ว่าการตกแต่งอย่างสวยงามเพื่อให้สมกับเกียรติของผู้ปกครองเมือง

หากเป็นบุคคลทั่วไปหรือขุนนาง เจ้านาย ก็คาดว่าจะมีการใช้เครื่องดนตรีเป็นเครื่องหมายบอกถึงการให้ซึ่งบอกถึงฐานะของทั้งผู้ให้และผู้รับ รวมถึงหากเป็นเครื่องดนตรีที่ถวายให้กับวัดหรือรับมาไว้ที่เรือนกับผู้รับมานั้นยังมีความเป็นไปได้ที่ยังเป็นการยกย่องฐานะของผู้ที่มีไว้ที่เรือนว่าเป็นเรือนที่มีผู้คนอยู่มากมาย มีบ่าวไพร่คอยรับใช้ที่มีหน้าที่เป็นนักดนตรีเฉพาะคอยบรรเลงดนตรีในเรือนนั้นอีกด้วย ซึ่งเหมือนการที่หากมีการสร้างวัดแล้วนั้น ก็จำเป็นต้องมีการถวายข้าววัดหรือโยมวัดเพื่อเป็นผู้ที่คอยรับใช้สำหรับงานพิธีกรรมทางศาสนา ทั้งนี้โยมวัดในแต่ละวัดนั้นจะรวมถึงนักดนตรีประจำวัดนั้น ๆ ด้วยเช่นกัน และโยมวัดนี้จะไม่ถูกเกณฑ์เพื่อไปรบเมื่อถึงคราวที่บ้านเมืองมีศึกและยังถูกละเว้นเพื่อเป็นการไว้ชีวิตเมื่อถูกจับเป็นเชลยศึกในสงครามเพราะถือว่าเป็นหนึ่งในผู้ที่คอยดูแลศาสนานอกจากพระที่เป็นนักบวช และยังเป็นผู้ถ่ายทอดศิลปะด้วยเช่นกัน

ดนตรีนั้นยังมีหน้าที่ในการบอกถึงความเป็นสิริมงคลในงานได้อีกในส่วนของการอภิศักลงฆ้องหรือการบรรเลงเพลงเพื่อเป็นการอวยพรและเอาฤกษ์เอาชัยแก่พิธีนั้น ๆ ซึ่งเป็นการกระทำที่มีมาตั้งแต่อดีตจากความเชื่อเรื่องความโชคดีของคนในสมัยโบราณ

11. บทบาทเพื่อบรรยายถึงจินตนาการถึงสิ่งที่เห็นหรือได้ยิน

ในไตรภูมิพระร่วงนั้นมีปรากฏข้อความที่เป็นการบรรยายถึงสิ่งที่เห็นหรือได้ยินยกตัวอย่างดังนี้ ฌีวาลมร่ายพัด จะได้ยินเสียงสรรพดังมีก้องดุเสียงพิณพาทย์ฆ้องกลองแดรสังข์อันเทพยดาเป่าและตีในเมืองฟ้าขึ้น ซึ่งข้อความดังกล่าวนี้มีการกล่าวถึงการได้ยินเสียงเหมือนดังเสียงเทพยดาเล่นดนตรีอยู่บนสวรรค์ในเชิงของการสร้างจินตนาการให้ผู้อ่านได้นึกภาพตาม

ดังกล้องอันชื่อว่าพังกาอันเทพยดาเป่าในเมืองฟ้าขึ้น กล้องแก้วประพาฬรัตน์นั้นเพ่งเอาลม แลได้ยินเสียงมีเสียงดีหนักหนา เสียงแผ่นเสียงโผน เสียงกลมเสียงกล่า เสียงหื้อฟังฟัง จากข้อความข้างต้นเป็นอีกหนึ่งข้อความที่ปรากฏอยู่ในไตรภูมิพระร่วงที่บรรยายจินตนาการถึงผู้ที่เป่าเครื่องดนตรีชนิดหนึ่งลักษณะเป็นกล้องเป็นลำและยังบรรยายถึงเสียงที่ได้ยินเพื่อให้เกิดจินตนาการถึงเสียงเครื่องดนตรีชนิดนั้น

จากข้อความซึ่งแสดงได้ถึงการใช้คำที่บรรยายถึงจินตนาการโดยมีดนตรีเป็นใจความหลักซึ่งเป็นการบรรยายถึงเสียงที่ได้ยินให้มีความสละสลวยให้เห็นภาพถึงความสวยงามของดนตรี

อภิปรายผลการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเอาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยเพื่อให้เกิดความเป็นไปได้ของข้อมูล โดยผู้วิจัยได้เลือกใช้ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม แนวคิดทฤษฎีในการศึกษาประวัติศาสตร์เฉพาะกรณี ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม และแนวคิดทฤษฎีหน้าที่นิยม ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

ตามแนวแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมของ ฌีวณัฐนิช นักปี (2557) ที่ผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมด้านดนตรีในสมัยสุโขทัย ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาดนตรีที่ปรากฏในหลักฐานทางประวัติศาสตร์สมัยสุโขทัย ซึ่งทำให้เห็นถึงการเป็นอยู่ของดนตรีที่ปรากฏอยู่ในสมัยสุโขทัยว่าดนตรีในวัฒนธรรมสมัยสุโขทัยนั้นมีความเป็นอยู่อย่างไร และยังเป็นการศึกษาวัฒนธรรมดนตรีที่เกิดขึ้นในสมัยก่อนที่มีความเชื่อมโยงมา

จนถึงปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นการใช้ดนตรีในงานพิธีกรรมต่าง ๆ ของผู้คนในปัจจุบันล้วนเป็นวัฒนธรรมที่ได้ทำต่อกันมาจากอดีตทั้งนี้อาจปรับเปลี่ยนไปได้ตามยุคสมัยของคนทั้งความนิยม การเปลี่ยนผ่านยุคสมัย วิธีการนำไปใช้ รวมถึงความเหมาะสมของพิธีด้วยเช่นกัน

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ดนตรีในวัฒนธรรมของสมัยสุโขทัยจากบริบทของเรื่องราวที่ปรากฏในจารึกแล้วเชื่อมโยงความเป็นไปได้ของวัฒนธรรมดนตรีที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เนื่องด้วยดนตรีนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องตลอดในช่วงชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตายเพราะดนตรีล้วนแทรกอยู่ในหลาย ๆ วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นผ่านพิธีกรรมต่าง ๆ รวมถึงชีวิตประจำวันของผู้คนในปัจจุบันนั้นก็ยังใช้ดนตรีในด้านต่าง ๆ อยู่เสมอ

ตามแนวคิดทฤษฎีในการศึกษาประวัติศาสตร์เฉพาะกรณีของ ยศ สันตสมบัติ (2537) ผู้วิจัยใช้เป็นแนวทางนำไปศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์สมัยสุโขทัย ในช่วงปี 1800 – 1960 โดยผู้วิจัยลงพื้นที่ภาคสนาม และเก็บข้อมูลต่าง ๆ ด้วยการแบ่งพื้นที่ของหลักฐานตามขอบเขตของงานวิจัย

ตามทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมที่ณัฐนิช นักปี (2557) ได้กล่าวสรุปไว้มาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ การเกิดขึ้นร่วมกันของวัฒนธรรมในสมัยสุโขทัย ในพื้นที่ใกล้เคียงหรือเขตติดต่ออาณาจักรสุโขทัย จากการวิเคราะห์แสดงให้เห็นถึงความใกล้เคียงกันของลักษณะของหลักฐานทางที่ปรากฏในงานวิจัยของโสภณ ลาวรรณ (2562) ได้กล่าวว่า วงพินพิศุตที่เป็นวงดนตรีของประเทศกัมพูชาที่มีประวัติความเป็นมายาวนานอันมีหลักฐานเป็นรูปสลักตามปราสาทต่าง ๆ ซึ่งในพื้นที่ดังกล่าวนั้นเดิมเป็นอาณาจักรขอมโบราณในยุคสุโขทัยและมีประวัติศาสตร์ร่วมกันมาเป็นเวลานานจึงทำให้เกิดความคล้ายคลึงกันของหลักฐานที่ปรากฏ

ตามแนวคิดทฤษฎีหน้าที่นิยมที่ ยศ สันตสมบัติ (2556) กล่าวถึงแนวคิดทฤษฎีหน้าที่นิยมของมาลิโนฟสกี ผู้วิจัยจึงนำทฤษฎีหน้าที่นิยมนำมาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาลักษณะและบทบาทหน้าที่ของดนตรีในสมัยสุโขทัย ด้วยหน้าที่ของดนตรีนั้นโดยส่วนใหญ่แล้วเกิดขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างบรรยากาศของพิธีต่าง ๆ ทั้งนี้ยังเป็นสิ่งที่เชื่อกันว่าเสียงของเครื่องดนตรีนั้นเป็นสื่อกลางในการสื่อสารกับสิ่งที่มองไม่เห็นได้ ไม่ว่าจะเป็นในอดีตหรือปัจจุบันหน้าที่ของดนตรีก็ยังคงเป็นอยู่ในลักษณะนี้เพียงแต่ในช่วงเวลานั้นเป็นตัวแปรที่อาจทำให้เกิดหน้าที่ของดนตรีในรูปแบบอื่นที่ต่างออกไป เช่น เพื่อความบันเทิง เพื่อเป็นของสะสมที่ระลึกหรือเป็นเครื่องบ่งบอกความเจริญ มั่งคั่ง

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของดนตรีในสมัยสุโขทัย ผู้วิจัยสามารถจำแนกบทบาทหน้าที่ของดนตรีได้ทั้งหมด 11 ด้าน คือ

1. บทบาทในการเป็นเครื่องมือส่งสัญญาณและการบอกเวลา
2. บทบาทในการประกอบในพิธีกรรมทางศาสนา
3. บทบาทในด้านใช้เพื่อความสนุกสนานรื่นเริง
4. บทบาทเพื่อเป็นการแสดงถึงความยิ่งใหญ่ของพระมหากษัตริย์หรือการเมืองการปกครอง
5. บทบาทเพื่อบ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ของอาณาจักร
6. บทบาทเพื่อเป็นการเปรียบเทียบเชิงสัญลักษณ์
7. บทบาทเพื่อเป็นเครื่องมือบ่งบอกถึงการเดินทาง
8. บทบาทเพื่อเป็นตัวกลางที่สื่อสารระหว่างคนกับเทพ
9. บทบาทเพื่อใช้เป็นสิ่งที่แสดงถึงความเจริญทางศิลปะ
10. บทบาทเพื่อใช้แสดงถึงความเป็นสิริมงคล
11. บทบาทเพื่อบรรยายถึงจินตนาการถึงสิ่งที่เห็นหรือได้ยิน

กิตติกรรมประกาศ

การทำวิจัยฉบับนี้ จะไม่สำเร็จล่วงไปได้หากปราศจากคำปรึกษา และคำแนะนำที่ดียิ่งของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ญัฐนิช นักปี อาจารย์ที่ปรึกษา ที่ได้กรุณาตรวจสอบแก้ไขข้อผิดพลาดและให้ คำแนะนำต่าง ๆ ให้ความรู้ในการทำวิจัย และคอยไขข้อข้องใจในการทำวิจัย ให้ผู้วิจัยดำเนินแนว ทางการทำวิจัยไปในแนวทางที่ถูกต้อง ผู้วิจัยต้องขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณนายเคียง ขำนิ ที่ท่านได้สละเวลาและให้ความอนุเคราะห์ใน การสัมภาษณ์ให้ความรู้ ข้อมูล และคำแนะนำต่าง ๆ แก่ผู้วิจัยด้วยความเมตตาเป็นอย่างยิ่ง ในตลอด ระยะเวลาการเก็บข้อมูลภาคสนาม และยังเปิดโอกาสให้ผู้วิจัยได้ศึกษาดนตรีในที่ปรากฏในหลักฐานทางประวัติศาสตร์สมัยสุโขทัย

ขอขอบพระคุณ อาจารย์ในสาขาวิชาดุริยางคศาสตร์ไทย ภาควิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ที่ให้ความรู้ในด้านต่าง ๆ และให้คำปรึกษา พร้อมให้กำลังใจในการดำเนินการ วิจัยเสมอมา ขอขอบคุณเพื่อนร่วมชั้นเรียนที่คอยช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ คอยตักเตือนและเป็นกำลังใจในการเรียนและการทำงานเป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณครอบครัว ผู้ที่อยู่เบื้องหลังแห่งความสำเร็จ ที่ได้มอบความรักและกำลังใจในการศึกษามาโดยตลอด สุดท้ายนี้ขอขอบคุณทุก ๆ ท่านที่เกี่ยวข้อง รวมถึงมหาวิทยาลัยนเรศวรที่ให้โอกาสในการศึกษาดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

ญัฐนิช นักปี. (2557). *เพลงละครร้องปราโมทย์*. กรุงเทพฯ.

พระยาสิทธิ. (1888). *ไตรภูมิพระร่วง*. สุโขทัย.

สันตสมบัติ, ย. (2537). ใน ยศ สันตสมบัติ.

พงศ์ศรีเพียร, ว., บุญมา, ส., & อยู่รุ่งเรืองศักดิ์, ณ. (2558). *ประมวลจารึกพระยาสิทธิไทย*. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. (2555, กุมภาพันธ์ 17). *ฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย*. https://db.sac.or.th/inscriptions/inscribe/image_detail/93

ขำนิ, ค. (2563, สิงหาคม 26). *ดนตรีสมัยสุโขทัย*. (ธนาวุฒิ เย็นใจราษฎร์, ผู้สัมภาษณ์).

ลาวรรณ, (2562). *ดนตรีในงานพิธีไหว้ครูราชสำนักกัมพูชา*. พิษณุโลก.

การพัฒนาผลิตภัณฑ์กระถางต้นไม้ย่อยสลายได้จากเศษอาหาร

The Development of Biodegradable Plant Pot Products from Food Waste

ชุตานภรณ์ ชมภูระย้า¹ บัณฑิตา บุญลือ¹ ปุณณดา ทะรังศรี¹ ศิริชัย สนิทพันธ์²

ชัชวาล พัฒนานุกูล³ ณัฐธดาภรณ์ โพธิ์สะวัง³ และจักรกฤษ ศรีละออ^{1*}

¹หลักสูตรสาขาวิชาเกษตรศาสตร์ คณะเทคโนโลยีการเกษตรและอาหาร มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

²บริษัท ฟาร์มสุข อะกรีกัลเจอร์ จำกัด อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก

³ศูนย์การค้าเซ็นทรัลพิษณุโลก อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก

*chakkrit@psru.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากระถางต้นไม้จากเศษอาหาร โดยศึกษาสัดส่วนของวัตถุดิบที่เหมาะสมสำหรับการผลิตกระถางต้นไม้โดยเศษอาหารจากศูนย์การค้าเซ็นทรัลพิษณุโลก เพื่อเพิ่มการใช้ประโยชน์จากเศษอาหารและสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีศักยภาพทางการค้าสำหรับบริษัท ฟาร์มสุข อะกรีกัลเจอร์ จำกัด โดยวางแผนการทดลองแบบสุ่มสมบูรณ์ จำนวน 10 สิ่งทดลอง สิ่งทดลองละ 3 ซ้ำ พบว่า กระถางสูตรที่ 8 ที่มีองค์ประกอบของเศษอาหารร้อยละ 75 ของเสียเหลือทิ้งในการผลิตกล้วยร้อยละ 15 แป้งข้าวเหนียวร้อยละ 5 และกากน้ำตาลร้อยละ 5 โดยปริมาตร มีค่าความแข็งแรงเท่ากับ 63.3 กิโลกรัมแรง เป็นกระถางสูตรที่เหมาะสมในการนำไปต่อยอดในเชิงพาณิชย์ให้กับบริษัท ฟาร์มสุข อะกรีกัลเจอร์ จำกัด เนื่องจากมีปริมาณธาตุอาหารหลักของพืชสูงที่สุด ให้การเจริญเติบโตของพืชในด้านความสูง และความกว้างทรงพุ่มสูงที่สุด ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับพืชที่ปลูกในถุงเพาะชำพลาสติก และกระถางพลาสติก พบว่า มีความแตกต่างทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และที่สำคัญคือเป็นกระถางสูตรที่มีองค์ประกอบของเศษอาหารสูงที่สุด

คำสำคัญ : กระถางต้นไม้ เศษอาหาร ย่อยสลาย

Abstract

This research aims to develop plant pots made from food waste, with the objective of studying the appropriate raw material ratio for producing plant pots from food waste collected at Central Phitsanulok. The goal is to enhance the utilization of food waste and create commercially viable products for Farm Sukh Agriculture Co., Ltd. The experiment was conducted by completely randomized design (CRD) with 10 treatments and 3 replications per treatment. The results showed that treatment 8, which comprised food waste components in the ratio of 75% banana waste, 15% glutinous rice flour, and 5% molasses by volume, had a strength value of 63.3 kilogram force. This formula was deemed the most suitable for commercial development for Farm Sukh Agriculture Co., Ltd., as it contained the highest levels of essential plant nutrients and supported the greatest growth in chili plants in terms of height and canopy width. Compared to chili plants grown in plastic seedling bags and plastic pots, statistically significant differences were observed at the 95% confidence level. Importantly, this formula also had the highest proportion of food waste among all treatments.

keywords : plant pot, food waste, biodegradable

บทนำ

ในปัจจุบันการขยายพันธุ์พืชผักใช้ถุงเพาะชำหรือกระถางเพาะที่ผลิตจากพลาสติก เมื่อนำต้นไม้ไปปลูกลงดินแล้วถุงเพาะชำและกระถางพลาสติกจะกลายเป็นขยะพลาสติก ซึ่งเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม กระตุ้นให้เกิดภาวะโลกร้อน รวมทั้งมลพิษทางทะเล (สายัน และคณะ, 2565) หากนำไปเผาเพื่อทำลายจะเกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม การใช้กระถางที่ทำจากวัสดุธรรมชาติหรือวัสดุที่ย่อยสลายได้ทดแทนการใช้พลาสติกในการเพาะชำต้นไม้เป็นแนวทางหนึ่งในการลดปริมาณขยะ ของเสียและลดปริมาณก๊าซเรือนกระจกจากการผลิตพลาสติก จากการสำรวจข้อมูลวัสดุที่สามารถนำมาใช้ผลิตเป็นกระถางเพาะชำที่ย่อยสลายได้ส่วนใหญ่เป็นวัสดุที่มีเส้นใยที่ช่วยในการยึดเกาะ เพื่อเสริมความแข็งแรงให้กับกระถางที่และยืดอายุการใช้งานของกระถางเหมาะสมกับช่วงเวลาในการเพาะกล้าต้นไม้ก่อนนำไปปลูกลงดิน ได้แก่ กระถางจากกากกาแฟผสมปูนขาวจากเปลือกหอย (วรรณวิภา และเอนก, 2561) กระถางต้นไม้ย่อยสลายได้จากกากตะกอนโรงงานยางพาราร่วมกับวัสดุเหลือทิ้งจากก้อนเชื้อเห็ดและทะเลสาบปาล์ม (จุฑามาศ, 2565) กระถางจากวัสดุเหลือทิ้งจากการแปรรูปผลิตภัณฑ์ (เตือนใจ และระริน, 2562) กระถางจากฟางข้าวและเศษใบไม้แห้ง (กิตติยา และธิดามาศ, 2562) กระถางจากวัสดุเหลือใช้จากกระบวนการเพาะปลูกและแปรรูปมะพร้าว (ศิริศักดิ์ และจรัสชัย, 2562) และกระถางจากกาบไม้ไผ่ (เสาวลักษณ์ และคณะ, 2563) ศูนย์การค้า เซ็นทรัล พิชญ์โลก มีปริมาณขยะที่เป็นเศษอาหารที่เหลือจากการรับประทาน และการประกอบอาหารประมาณ 40 ตันต่อเดือน ทางศูนย์การค้าฯ ได้มีการนำเศษอาหารมาใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตปุ๋ยรูปแบบปุ๋ยอัดเม็ด และปุ๋ยน้ำ โดยใช้องค์ความรู้จากทางคณะผู้วิจัย และมีการร่วมมือกับ บริษัท ฟาร์มสุข อะกรีคัลเจอร์ จำกัด ซึ่งเป็นผู้ประกอบการด้านการผลิตปุ๋ย โดยทางบริษัท ฟาร์มสุข อะกรีคัลเจอร์ จำกัด ได้นำเศษอาหารไปเป็นวัตถุดิบหลักในการผลิตปุ๋ยในเชิงพาณิชย์ได้ผลผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ปุ๋ยอัดเม็ดเดือนละ 4 ตัน ปุ๋ยอินทรีย์น้ำเดือนละ 2 ตัน ซึ่งสามารถลดปริมาณเศษอาหารได้เดือนละ 30 ตัน อย่างไรก็ตามยังมีเศษอาหารอีกประมาณ 10 ตันต่อเดือนที่ไม่ได้ถูกนำมาใช้ประโยชน์ ทางคณะผู้วิจัยจึงได้มีการนำเศษอาหารดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ด้วยการนำมาผลิตเป็นกระถางต้นไม้ในเบื้องต้น พบว่าสามารถขึ้นรูปเป็นกระถางได้ แต่ยังไม่ได้ทำการทดสอบคุณสมบัติและประสิทธิภาพของกระถางที่ผลิตได้ รวมถึงยังไม่ได้อัตราส่วนผสมของวัตถุดิบในการผลิตกระถางที่เหมาะสม ดังนั้นทางคณะผู้วิจัยจึงจะทำการพัฒนากระบวนการผลิตกระถางต้นไม้จากเศษอาหารดังกล่าว

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การวางแผนการทดลอง ทำการวางแผนการทดลองแบบสุ่มสมบูรณ์ (Completely Randomized Design: CRD) จำนวน 10 สิ่งทดลอง ๆ ละ 3 ซ้ำ ได้แก่ สิ่งทดลองที่ 1 ถุงเพาะชำพลาสติก (ควบคุม) สิ่งทดลองที่ 2 กระถางพลาสติก สิ่งทดลองที่ 3-10 คือการผลิตผลิตภัณฑ์กระถางต้นไม้จากเศษอาหารสูตรที่ 1-8 ตามลำดับ ส่วนผสมของผลิตภัณฑ์ผลิตภัณฑ์กระถางต้นไม้จากเศษอาหารสูตรต่าง ๆ ที่ใช้ในการทดลองแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ส่วนผสมของผลิตภัณฑ์ผลิตภัณฑ์กระถางต้นไม้จากเศษอาหารในแต่ละสูตร

สิ่งทดลอง	อัตราส่วน (%)			
	เศษอาหาร	ของเสียเหลือทิ้งจากกระบวนการผลิตกล้วย	แป้งข้าวเหนียว	กากน้ำตาล
1. ถุงเพาะชำพลาสติก	-	-	-	-
2. กระถางพลาสติก	-	-	-	-
3. กระถางสูตรที่ 1	45	40	10	5
4. กระถางสูตรที่ 2	45	45	5	5

ตารางที่ 1 (ต่อ)

สิ่งทดลอง	อัตราส่วน (%)			
	เศษอาหาร	ของเสียเหลือทิ้ง	แบ่งข้าวเหนียว	กากน้ำตาล
	จากกระบวนการผลิตกล้วย			
5. กระถางสูตรที่ 3	55	30	10	5
6. กระถางสูตรที่ 4	55	35	5	5
7. กระถางสูตรที่ 5	65	20	10	5
8. กระถางสูตรที่ 6	65	25	5	5
9. กระถางสูตรที่ 7	75	10	10	5
10. กระถางสูตรที่ 8	75	15	5	5

2. การเตรียมวัตถุดิบในการผลิตผลิตภัณฑ์กระถางต้นไม้จากเศษอาหารที่ใช้ในการทดลอง โดยการนำเศษอาหารจากศูนย์การค้าเซทรัลพลาซ่าโลกมาคัดแยกสิ่งเจือปน และนำมาลดขนาดด้วยเครื่องย่อยเศษอาหารและทำการลดความชื้นด้วยการตากแดดเป็นระยะเวลา 6 ชั่วโมง โดยให้ความชื้นอยู่ในช่วงประมาณร้อยละ 15-20 นำของเสียเหลือทิ้งกระบวนการผลิตกล้วย ได้แก่ ลำต้นกล้วย เปลือกกล้วย และเครือกล้วย จากห้างหุ้นส่วนจำกัด เอ.พี.บานาน่า ที่มีการนำผลกล้วยไปแปรรูปเป็นกล้วยตาก และกล้วยฉาบ มาลดขนาดด้วยเครื่องสับวัชพืชหลังจากนั้นนำไปลดความชื้นด้วยการนำไปตากแดดเป็นระยะเวลา 6 ชั่วโมง โดยให้ความชื้นอยู่ในช่วงประมาณร้อยละ 15-20 หลังจากนั้นนำวัสดุเศษอาหารที่เตรียมไว้มาผสมรวมกันและปริมาณสารตกค้าง

3. การผลิตผลิตภัณฑ์กระถางต้นไม้จากเศษอาหารที่ใช้ในการทดลอง โดยการผสมวัตถุดิบให้เข้ากันตามที่ได้ออกแบบการทดลองไว้ดังตารางที่ 1 และนำไปขึ้นรูปด้วยเครื่องอัดกระถางแบบอัตโนมัติ และนำกระถางที่ผลิตได้ไปลดความชื้นด้วยการนำไปตากแดดเป็นระยะเวลา 3 ชั่วโมง โดยให้ความชื้นอยู่ในช่วงประมาณร้อยละ 10-12

4. การทดสอบองค์ประกอบด้านคุณสมบัติของกระถางต้นไม้จากเศษอาหาร ได้แก่ ค่าความแข็งแรง ซึ่งมีหน่วยเป็นกิโลกรัมแรง (kilogram force; kgf) โดยใช้เครื่อง Universal Testing Machine กดอัดกระถางต้นไม้ตามแนวตั้งจนกระทั่งกระถางต้นไม้เกิดการแตกร้าว ซึ่งगेจวัดแรงกดอัดของเครื่องจะแสดงค่าแรงกดสูงสุดที่กระถางต้นไม้สามารถรับได้ในหน่วยกิโลกรัมแรง (ชัชวินทร์ และคณะ, 2563) และทดสอบปริมาณธาตุอาหารพืช (%) โดยวิธีของ Land Development Department (2010)

5. การทดสอบประสิทธิภาพผลิตภัณฑ์กระถางต้นไม้จากเศษอาหารกับพืชทดลอง ได้แก่ ต้นกล้าพริกชี้หนู โดยมีการย้ายกล้าพริกชี้หนูลงกระถางเมื่ออายุ 20 วัน ทำการรดน้ำวันละ 2 ครั้ง โดยไม่มีการใส่ปุ๋ยใดๆ และทำการนำต้นพริกชี้หนูในกระถางแต่ละสิ่งทดลองย้ายปลูกลงดินหลังการย้ายปลูกลงกระถางได้ 45 วัน

6. การบันทึกผลการทดลองด้านคุณสมบัติของกระถางต้นไม้จากเศษอาหาร ได้แก่ ค่าความแข็งแรง และปริมาณธาตุอาหารพืช (%) และด้านการเจริญเติบโตของพริกชี้หนู ได้แก่ ความกว้างทรงพุ่ม (เซนติเมตร) ความสูงต้น (เซนติเมตร) และความยาวราก (เซนติเมตร) โดยเก็บข้อมูลในระยะเวลา 60 วัน หลังย้ายปลูกลงดินพร้อมกระถาง

7. การวิเคราะห์ข้อมูล ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวน (Analysis of Variance : Anova) และเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ โดยวิธี Duncan's New Multiple Range test (DMRT)

ผลการวิจัย

ผลการทดสอบคุณสมบัติของกระถางต้นไม้จากเศษอาหารในแต่ละสูตร แสดงให้เห็นถึงคุณสมบัติของกระถางที่แตกต่างกัน อันเนื่องมาจากอัตราส่วนผสมของวัตถุดิบในการผลิตกระถางที่แตกต่างกัน แสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการทดสอบคุณสมบัติของกระถางต้นไม้จากเศษอาหารในแต่ละสูตร

สิ่งทดลอง	คุณสมบัติทางกายภาพ		คุณสมบัติทางเคมี	
	ความแข็งแรง (kgf)	ไนโตรเจน (ร้อยละ)	ฟอสฟอรัส (ร้อยละ)	โพแทสเซียม (ร้อยละ)
1. ถุงเพาะชำพลาสติก	-	-	-	-
2. กระถางพลาสติก	-	-	-	-
3. กระถางสูตรที่ 1	76.7 ^b	0.38 ^e	0.14 ^a	0.09 ^e
4. กระถางสูตรที่ 2	83.3 ^a	0.39 ^e	0.15 ^a	0.11 ^{de}
5. กระถางสูตรที่ 3	73.3 ^c	0.45 ^{de}	0.12 ^b	0.12 ^{cd}
6. กระถางสูตรที่ 4	73.3 ^c	0.47 ^d	0.12 ^b	0.14 ^{bc}
7. กระถางสูตรที่ 5	66.7 ^d	0.49 ^{cd}	0.11 ^{bc}	0.14 ^{bc}
8. กระถางสูตรที่ 6	66.7 ^d	0.53 ^{bc}	0.11 ^{bc}	0.16 ^b
9. กระถางสูตรที่ 7	53.3 ^f	0.56 ^{ab}	0.09 ^c	0.19 ^a
10. กระถางสูตรที่ 8	63.3 ^e	0.58 ^a	0.09 ^c	0.20 ^a
CV (%)	1.68	7.03	9.21	8.56
F-test	**	**	**	**

Remark CV= coefficient of variation, ** = significant differences at $p < 0.01$; different letters in the same column indicate significant differences by DMRT.

ในด้านคุณสมบัติทางกายภาพของของกระถางต้นไม้จากเศษอาหารในแต่ละสูตร พบว่า ค่าความแข็งแรงอยู่ระหว่างร้อยละ 53.3-83.3 สำหรับในด้านคุณสมบัติทางเคมีที่มีการวิเคราะห์ปริมาณธาตุอาหารหลักของพืช พบว่า มีไนโตรเจนเป็นองค์ประกอบอยู่ระหว่างร้อยละ 0.38-0.58 มีฟอสฟอรัสเป็นองค์ประกอบอยู่ระหว่างร้อยละ 0.09-0.15 และมีโพแทสเซียมเป็นองค์ประกอบอยู่ระหว่างร้อยละ 0.09-0.20

ผลการทดสอบประสิทธิภาพผลิตภัณฑ์กระถางต้นไม้จากเศษอาหารกับพืชทดลอง แสดงให้เห็นถึงการทดสอบประสิทธิภาพผลิตภัณฑ์กระถางต้นไม้จากเศษอาหารที่มีต่อพืชทดลองที่แตกต่างกัน อันเนื่องมาจากปริมาณธาตุอาหารหลักของพืชจากอัตราส่วนผสมของวัตถุดิบในการผลิตกระถางที่แตกต่างกัน แสดงดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการทดสอบประสิทธิภาพผลิตภัณฑ์กระถางต้นไม้จากเศษอาหารที่มีต่อพืชทดลอง

สิ่งทดลอง	การเจริญเติบโตของพืชทดลอง		
	ความสูง (เซนติเมตร)	ความกว้างทรงพุ่ม (เซนติเมตร)	ความยาวราก (เซนติเมตร)
1. ถุงเพาะชำพลาสติก	12.2 ^h	13.4 ^g	5.5 ^h
2. กระถางพลาสติก	12.1 ^h	13.0 ^g	5.9 ^h

ตารางที่ 3 (ต่อ)

สิ่งทดลอง	การเจริญเติบโตของพืชทดลอง		
	ความสูง (เซนติเมตร)	ความกว้างทรงพุ่ม (เซนติเมตร)	ความยาวราก (เซนติเมตร)
3. กระถางสูตรที่ 1	17.3 ^s	21.6 ^f	20.4 ^a
4. กระถางสูตรที่ 2	17.4 ^s	21.9 ^f	18.1 ^b
5. กระถางสูตรที่ 3	18.2 ^f	26.2 ^e	16.5 ^c
6. กระถางสูตรที่ 4	19.5 ^e	26.5 ^e	16.3 ^c
7. กระถางสูตรที่ 5	20.1 ^d	28.1 ^d	16.1 ^{ef}
8. กระถางสูตรที่ 6	21.7 ^c	28.4 ^c	15.8 ^{fg}
9. กระถางสูตรที่ 7	24.3 ^b	31.5 ^b	15.5 ^g
10. กระถางสูตรที่ 8	25.9 ^a	32.7 ^a	15.4 ^g
CV (%)	0.95	0.71	1.84
F-test	**	**	**

Remark CV= Coefficient of variation, ** = significant differences at $p < 0.01$; Different letters in the same column indicate significant differences by DMRT.

ผลการทดสอบประสิทธิภาพผลิตภัณฑ์กระถางต้นไม้ออกจากเศษอาหารที่มีต่อพืชทดลอง พบว่า ในด้านความสูงต้นพริก อยู่ระหว่าง 12.1-25.9 เซนติเมตร ด้านความกว้างทรงพุ่มของพริกอยู่ระหว่าง 13.0-32.7 เซนติเมตร สำหรับด้านความยาวรากของพริกอยู่ระหว่าง 5.5-20.4 เซนติเมตร

อภิปรายผลการวิจัย

การผลิตกระถางต้นไม้ออกจากเศษอาหารในแต่ละสูตรโดยใช้อัตราส่วนของวัตถุดิบที่ต่างกันส่งผลต่อคุณสมบัติของกระถางต้นไม้มากน้อยต่างกันทั้งคุณสมบัติทางกายภาพและทางเคมี โดยผลที่ได้จากการทดลอง พบว่า ค่าความแข็งแรงของกระถางต้นไม้ออกจากเศษอาหารมีความสัมพันธ์กับอัตราส่วนของของเสียเหลือทิ้งกระบวนการผลิตกล้วย เมื่อเพิ่มอัตราส่วนของของเสียเหลือทิ้งกระบวนการผลิตกล้วยส่งผลให้ค่าความแข็งแรงของกระถางต้นไม้ออกจากเศษอาหารเพิ่มสูงขึ้น โดยพบว่า กระถางสูตรที่ 2 (เศษอาหาร : ของเสียเหลือทิ้งกระบวนการผลิตกล้วย : แป้งข้าวเหนียว : กากน้ำตาล = 45 : 45 : 5 : 5 โดยปริมาตร) มีค่าความแข็งแรงของกระถางสูงที่สุด เนื่องจากของเสียเหลือทิ้งกระบวนการผลิตกล้วยมีเส้นใยที่ช่วยการยึดเกาะระหว่างวัสดุในการผลิตกระถางจึงส่งผลให้กระถางต้นไม้มีความแข็งแรง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนงลักษณ์ (2547) ที่ทำการศึกษาการผลิตกระถางจากผักตบชวา เพื่อหาอัตราส่วนผสมระหว่างเส้นใยผักตบชวากับดินเหนียวที่เหมาะสม พบว่า เมื่ออัตราส่วนของเส้นใยผักตบชวาต่อดินเหนียวเพิ่มขึ้นจะทำให้ความแข็งแรงของกระถางเพิ่มขึ้น ในส่วนของคุณสมบัติทางเคมี พบว่า ไนโตรเจน และโพแทสเซียมมีความสัมพันธ์กับอัตราส่วนของเศษอาหาร เมื่อเพิ่มอัตราส่วนของเศษอาหารส่งผลให้ปริมาณไนโตรเจน และโพแทสเซียมในกระถางต้นไม้ออกจากเศษอาหารเพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากในเศษอาหารที่นำมาผลิตกระถางต้นไม้มີปริมาณไนโตรเจน และโพแทสเซียม เท่ากับร้อยละ 0.84 และ 0.13 ตามลำดับ ในขณะที่ปริมาณฟอสฟอรัสมีความสัมพันธ์กับปริมาณของเสียเหลือทิ้งกระบวนการผลิตกล้วย โดยเมื่อเพิ่มอัตราส่วนของของเสียเหลือทิ้งกระบวนการผลิตกล้วยส่งผลให้ปริมาณฟอสฟอรัสในกระถางต้นไม้ออกจากเศษอาหารเพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากในของเสียเหลือทิ้งจากกระบวนการผลิตกล้วยมีฟอสฟอรัสเป็นองค์ประกอบ (Khanyile et al., 2024) โดยจากการนำตัวอย่างของเสียเหลือทิ้งจากกระบวนการผลิตกล้วยไปส่งตรวจวิเคราะห์ที่สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขต 2 พบว่า มีปริมาณฟอสฟอรัสเป็นองค์ประกอบร้อยละ 0.59

สำหรับประสิทธิภาพผลิตภัณฑ์กระถางต้นไม้จากเศษอาหารที่มีต่อพริกซึ่งเป็นพืชทดลอง พบว่า ประสิทธิภาพผลิตภัณฑ์กระถางต้นไม้จากเศษอาหารที่มีต่อพืชทดลองที่ต่างกัน อันเนื่องมาจากปริมาณธาตุอาหารหลักของพืชจากอัตราส่วนผสมของวัตถุดิบในการผลิตกระถางที่ต่างกัน โดยความสูงและความกว้างทรงพุ่มของพริกมีความสัมพันธ์กับปริมาณไนโตรเจนที่เป็นองค์ประกอบในกระถางต้นไม้จากเศษอาหาร จะเห็นได้ว่ากระถางต้นไม้จากเศษอาหารสูตรที่ 8 ที่ให้การเจริญเติบโตของพริกในด้านความสูงและทรงพุ่มสูงที่สุด มีปริมาณไนโตรเจนเป็นองค์ประกอบสูงที่สุด และความสูงและทรงพุ่มสูงของพริกจะลดลงเมื่อปริมาณไนโตรเจนในกระถางต้นไม้ลดลง เนื่องจากไนโตรเจนมีบทบาทในการเสริมสร้างส่วนที่เจริญเติบโตและองค์ประกอบทางเคมีของพืช (ภาณุมาศ และคณะ, 2565) สำหรับในด้านความยาวราก พบว่า ความยาวรากของพริกมีความสัมพันธ์กับปริมาณของฟอสฟอรัส เมื่อปริมาณฟอสฟอรัสในกระถางต้นไม้จากเศษอาหารเพิ่มสูงขึ้น ความยาวรากของพริกก็สูงขึ้นเช่นกัน เนื่องจากฟอสฟอรัสเป็นธาตุอาหารที่มีความสำคัญต่อการเจริญเติบโตของรากพืช ช่วยให้รากของพืชแข็งแรงสามารถแผ่กระจายได้รวดเร็วขึ้น (เมษนฤทธิ และคณะ, 2024) ผลที่ได้จากการทดลองแสดงให้เห็นว่ากระถางสูตรที่ 8 ที่มีองค์ประกอบของเศษอาหาร : ของเสียเหลือทิ้งจากกระบวนการผลิตกล้วย : แป้งข้าวเหนียว : กากน้ำตาล ในอัตราส่วน 75 : 15 : 5 : 5 โดยปริมาตร เป็นกระถางสูตรที่เหมาะสมในการนำไปต่อยอดในเชิงพาณิชย์ให้กับบริษัท ฟาร์มสุข อะกรีคัลเจอร์ จำกัด เนื่องจากมีปริมาณธาตุอาหารหลักของพืชสูงที่สุด และให้การเจริญเติบโตของพริกในด้านความสูงและความกว้างทรงพุ่มสูงที่สุด อย่างไรก็ตามในอนาคตจะมีการศึกษาวิจัยในการทดสอบการย่อยสลายของกระถางและการเจริญเติบโตของพืชทดลองเมื่อทำการเพาะปลูกลงในดินโดยไม่ย้ายกระถางต่อไป

สรุปผลการวิจัย

การพัฒนากระถางต้นไม้จากเศษอาหารเพื่อเป็นแนวทางในการเพิ่มปริมาณการใช้ประโยชน์จากเศษอาหารที่ได้จากศูนย์การค้าเซนต์ทรัลพิกซ์โลก และเพิ่มผลิตภัณฑ์ที่มีศักยภาพในเชิงพาณิชย์ให้กับบริษัท ฟาร์มสุข อะกรีคัลเจอร์ จำกัด โดยกระถางสูตรที่ 8 ที่มีองค์ประกอบของเศษอาหาร : ของเสียเหลือทิ้งจากกระบวนการผลิตกล้วย : แป้งข้าวเหนียว : กากน้ำตาล ในอัตราส่วน 75 : 15 : 5 : 5 โดยปริมาตร เป็นกระถางสูตรที่เหมาะสมในการนำไปต่อยอดในเชิงพาณิชย์ให้กับบริษัท ฟาร์มสุข อะกรีคัลเจอร์ จำกัด เนื่องจากมีปริมาณธาตุอาหารหลักของพืชสูงที่สุด ให้การเจริญเติบโตของพริกในด้านความสูง และความกว้างทรงพุ่มสูงที่สุด และที่สำคัญคือเป็นกระถางสูตรที่มีองค์ประกอบของเศษอาหารสูงที่สุด

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณบริษัท ฟาร์มสุข อะกรีคัลเจอร์ จำกัด ที่สนับสนุนวัตถุดิบ อุปกรณ์ และเครื่องอัดกระถาง และขอขอบคุณศูนย์การค้าเซนต์ทรัลพิกซ์โลกที่สนับสนุนวัตถุดิบประเภทเศษอาหาร รวมถึงศูนย์เรียนรู้การจัดการขยะ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ที่ให้ความอนุเคราะห์ด้านสถานที่ที่ใช้ดำเนินการวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- กิตติยา โต๊ะทอง, และธิดา มาศ ขำสว่าง. (2562). กระถางปลูกต้นมะจากฟางข้าวและเศษใบไม้แห้ง. *วารสารวิจัยราชภัฏธนบุรี* 13(1), 1-14.
- จุฑามาศ แก้วมณี. (2565). การผลิตกระถางต้นไม้ย่อยสลายได้จากกากตะกอนโรงงานยางพารา ร่วมกับวัสดุเหลือทิ้งจากก้อนเชื้อเห็ดและทะลายปาล์ม. *ASEAN Journal of Scientific and Technological Reports*, 24(1), 84-93.
- ชัชวรินทร์ นวลศรี, จักรกฤษ ศรีละออ, คงเดช พะสีนาม, ธันยมาส กาศสนุก, ปุณณดา ทะรังสี, และ นนทพร รัตนจักร. (2563). การพัฒนากระถางต้นไม้ชีวภาพจากฝุ่นผงใบยาสูบร่วมกับปุ๋ยหมักและปุ๋ยคอก. *วารสารแก่นเกษตร*, 48(ฉบับพิเศษ1), 1003-1010.

เตือนใจ ปิยัง, และระริน เครือวรพันธุ์. (2562). การสร้างมูลค่าเพิ่มจากวัสดุเหลือทิ้งในการแปรรูปทางจากชุมชนบ้านแหลม

จังหวัดตรัง. *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่*, 11(6), 503-517.

นงลักษณ์ บรรยงวิจัย. (2547). การผลิตกระถางจากผักตบชวา. *รายงานการวิจัย กรมวิทยาศาสตร์บริการ*.

ภาณุมาศ กองพันธ์, นพมาศ นามแดง, ฉันทมาศ เชื้อแก้ว, อธิรุทธ ตูจินดา, และ สุรพร เกตุงาม. (2565). อิทธิพลของปุ๋ยไนโตรเจน

ต่อองค์ประกอบผลผลิตและผลผลิตของข้าวหอมวารินที่ปลูกในดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ. *วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี*, 24(2), 19-28.

เมษนฤทธิ์ โยธสิงห์, คณางค์ รัตนานิคม, ชนากานต์ เทโบลต์ พรหมอุทัย, และ อยุธยา คงปั้น. (2567). อิทธิพลของปุ๋ยฟอสฟอรัสต่อ

ผลผลิตและปริมาณสารต้านอนุมูลอิสระในเมล็ดข้าวพันธุ์ไรซ์เบอร์รี่และทับทิมชุมแพ (กข 69). *วารสารเกษตรพระวรุณ*, 21(2), 239-249.

วรรณวิภา ไชยชาญ, และเอนก สาวะอินทร์. (2561). การผลิตและสมบัติของกระถางเพาะชำชีวภาพจากกากกาแฟผสมปูนขาวจาก

เปลือกหอย. ใน วันฉก ดิษสุวรรณ์ (บ.ก.). *รายงานการประชุมฉบับสมบูรณ์: “งานวิจัยและนวัตกรรมเพื่อสังคมที่มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน”*, การประชุมวิชาการระดับชาติมหาวิทยาลัยทักษิณ ครั้งที่ 28. (น. 48-59). โรงแรมบีพี สมิหลา บีช, สงขลา. <https://event.tsu.ac.th/detail.php?id=48&gid=30>.

ศิริศักดิ์ แสนสุขโกโต, และ จรัสชัย เย็นพยับ. (2562). การศึกษาอัตราส่วนการผสมและคุณภาพของกระถางปลูกจากวัสดุเหลือใช้

จากมะพร้าว. *วารสารแก่นเกษตร*, 47(ฉบับพิเศษ1). 1485-1490.

สายัน เผื่อยา, สมพร เพื่องจันทร์, เพ็ญศรี ฉิรินัง, และอุดมวิทย์ ไชยสกุลเกียรติ. (2565). การพัฒนารูปแบบการจัดการขยะ

พลาสติกในจังหวัดสมุทรปราการตามหลักเศรษฐกิจหมุนเวียน. *วารสารวิชาการการจัดการภาครัฐและเอกชน*, 4(3), 195-209.

เสาวลักษณ์ ชัยคาม, สุภา จุฬคุปต์, และสุทัศน์ บัญญูภาส. (2563). การพัฒนาคุณสมบัติวัสดุขึ้นรูปจากกาบไม้ไผ่เพื่อผลิต

กระถางชีวภาพ. ใน ดวงสมร รุ่งสวรรค์โพธิ์ (บ.ก.). *รายงานการประชุมฉบับสมบูรณ์: "Global Goals, Local Actions: Looking Back and Moving Forward 2020"*, การประชุมวิชาการและการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 11. (น.1147-1155). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

Khanyile, N., Dlamini, N., Masenya, A., Madlala, N. C., & Shezi, S. (2024). Preparation of Biofertilizers from Banana

Peels: Their Impact on Soil and Crop Enhancement. *Agriculture*, 14(11), 1894;

<https://doi.org/10.3390/agriculture14111894>.

Land Development Department. (2010). *Manual for Analysis of Plant Fertilizer and Soil Amendment*. Ministry

of Agriculture and Cooperatives.

อัตราส่วนที่เหมาะสมในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจากของเสียเหลือทิ้ง ในกระบวนการเพาะเลี้ยงแมลงเศรษฐกิจ

Determination of the Optimal Ratio for Producing Pelletized Organic Fertilizer from Residual Waste in the Economic Insect Rearing Processes

ภูธนศ ตุ่นแก้ว¹ บุญฤทธิ์ เดชแพง¹ ฤทธิภูมิ คงมา¹ อนุรักษ์ สายทอง¹

ปณณดา ทะรังศรี¹ ชุตติกาญจน์ เจ้อยแจ้ว² และจักรกฤษ ศรีละออ^{1*}

¹หลักสูตรสาขาวิชาเกษตรศาสตร์ คณะเทคโนโลยีการเกษตรและอาหาร มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

²ห้างหุ้นส่วนจำกัด ฟาร์มจิ้งหรีดชุตติกาญจน์ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

*chakkrit@psru.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตราส่วนที่เหมาะสมในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจากของเสียเหลือทิ้งในกระบวนการเพาะเลี้ยงแมลงเศรษฐกิจที่มีต่อการเจริญเติบโตและผลผลิตของผักกาดหอมเรดโอ๊ค โดยใช้วิธีการวางแผนการทดลองแบบสุ่มสมบูรณ์ (Completely randomized design : CRD) จำนวน 11 สิ่งทดลอง ๆ ละ 3 ซ้ำ ได้แก่ สิ่งทดลองที่ 1 ชุดควบคุม สิ่งทดลองที่ 2 ใส่ปุ๋ยเคมีสูตร 15-15-15 สิ่งทดลองที่ 3-11 คือการใส่ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจากของเสียเหลือทิ้งในกระบวนการเพาะเลี้ยงแมลงเศรษฐกิจ สูตรที่ 1-9 ตามลำดับ ดำเนินการวิจัย ณ แปลงปฏิบัติการพืชศาสตร์ คณะเทคโนโลยีการเกษตรและอาหาร มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ผลการศึกษาพบว่า ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจากของเสียเหลือทิ้งในกระบวนการเพาะเลี้ยงแมลงเศรษฐกิจ สูตรที่ 9 ที่มีองค์ประกอบของมูลจิ้งหรีด มูลตั๊กแตน ผักตบชวา น้ำกากส่า และถ่าน ในอัตราส่วน 40:20:20:20:0 ให้การเจริญเติบโตของผักกาดหอมเรดโอ๊คด้านความสูงต้น และความกว้างทรงพุ่ม เท่ากับ 16.02 และ 20.03 เซนติเมตร ตามลำดับ และผลผลิตด้านน้ำหนักสด เท่ากับ 116.08 กรัมต่อต้น ซึ่งมีคุณภาพไม่แตกต่างทางสถิติกับการใช้ปุ๋ยเคมี

คำสำคัญ : อัตราส่วนที่เหมาะสม ปุ๋ยอินทรีย์ ของเสียเหลือทิ้ง กระบวนการเพาะเลี้ยงแมลงเศรษฐกิจ

Abstract

This research aimed to study the optimal ratio of organic fertilizer pellets from residual waste in economic insect rearing processes on the growth and yield of Red Oak lettuce. The experiment was conducted using a completely randomized design (CRD) with 11 treatments, each replicated three times. The treatments were as follows: Treatment 1 control, Treatment 2 chemical fertilizer application (15-15-15 formula), and Treatments 3-11 organic fertilizer pellets from residual waste in economic insect rearing processes, formulas 1-9 respectively. The research was carried out at the Plant Science Field, Faculty of Food and Agricultural Technology, Pibulsongkram Rajabhat University. The results showed that formulation 9 which consisted of cricket manure, grasshopper manure, water hyacinth, molasses residue, and charcoal in the ratio 40:20:20:20:0 promoted the best growth performance of red oak lettuce, with a plant height of 16.02 cm and canopy width of 20.03 cm, and a fresh weight yield of 116.08 grams per plant. This yield quality was not statistically different from that of the chemical fertilizer treatment.

keywords : optimum ratio, organic fertilizer, residual waste, economic insect rearing processes

บทนำ

ในปัจจุบันการเพาะเลี้ยงแมลงเศรษฐกิจ ได้แก่ จิ้งหรีด และต๊กแตน กำลังได้รับความนิยมเป็นอย่างมากเนื่องจากมีปริมาณโปรตีนสูงและถือเป็นแหล่งอาหารของมนุษย์ได้ในอนาคต (Finke et al, 2015) ความต้องการบริโภคแมลงเศรษฐกิจทั้งตลาดในประเทศและตลาดโลกมีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะตลาดสหภาพยุโรปซึ่งมีโอกาสนำไปส่งออกสูง (National bureau of agricultural commodity and food standards, 2018) ประเทศไทยได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้นำในอุตสาหกรรมการผลิตแมลงเศรษฐกิจของโลกโดยมีการพัฒนาระบบฟาร์ม กระบวนการผลิต ตลอดจนการตลาดการค้า การสร้างคุณค่า และช่องทางการจำหน่าย (Halleran et al. 2016) การมีศักยภาพดังกล่าว ส่งผลให้รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมการผลิตแมลงเศรษฐกิจเพื่อการบริโภคให้มากขึ้นเพื่อนำรายได้เข้าสู่ประเทศและเป็นการสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรและผู้ประกอบการฟาร์มแมลงรายย่อย รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนมีทางเลือกในการบริโภคอาหารโปรตีนสูงในราคาไม่แพง ส่งผลให้มีการเพิ่มกำลังการผลิตและมีจำนวนฟาร์มเพาะเลี้ยงมากขึ้นตามไปด้วย ฟาร์มจิ้งหรีดชุดิกาญจน์เป็นฟาร์มผลิตแมลงส่งออกต่างประเทศรายใหญ่ของประเทศไทย โดยพบว่ามีปริมาณการผลิตแมลงเศรษฐกิจของทางฟาร์มมาและลูกค้ารวมกันถึงประมาณ 50 ตันต่อเดือน แบ่งเป็นผลผลิตจากการเพาะเลี้ยงจิ้งหรีด 45 ตันต่อเดือน และจากการเพาะเลี้ยงต๊กแตน 5 ตันต่อเดือน ซึ่งจากการเพาะเลี้ยงแมลงเศรษฐกิจทั้ง 2 ชนิดนั้น มีของเสียที่เกิดขึ้นจากการกระบวนการเพาะเลี้ยงคือมูลของจิ้งหรีดและต๊กแตนเป็นจำนวนมาก โดยมีสัดส่วนระหว่างผลผลิตด้านน้ำหนักสดของจิ้งหรีดต่อมูลที่เกิดขึ้นสูงถึง 1.0 : 1.0 โดยมูลจิ้งหรีดมีธาตุอาหารพืชเป็นองค์ประกอบสามารถนำมาใช้ในการส่งเสริมการเจริญเติบโตของพืชได้ (Sreela-or et al., 2022) ซึ่ง ปิยธิดา และคณะ (2567) ได้ทำการศึกษาการนำมูลจิ้งหรีดมาผลิตเป็นปุ๋ยอินทรีย์ พบว่า ปุ๋ยอินทรีย์สูตรที่ 7 ที่มีองค์ประกอบของมูลจิ้งหรีด เศษอาหาร เปลือกสับปะรด น้ำกากสำ และมูลค่างคว ในอัตราส่วน 60:15:5:10:10 ให้ผลผลิตของผักกาดหอมกรีนโอ๊คสูงที่สุด โดยปุ๋ยอินทรีย์สูตรดังกล่าวมีค่า pH เท่ากับ 5.94 อัตราส่วนคาร์บอนต่อไนโตรเจนเท่ากับ 15.19 ปริมาณไนโตรเจน ฟอสฟอรัส และโพแทสเซียม เท่ากับร้อยละ 3.34 2.45 และ 1.42 ตามลำดับ นอกจากนี้ ชีรภัทร และคณะ (2566) ได้ทำการศึกษาอัตราส่วนที่เหมาะสมในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจากของเสียทางการเกษตรร่วมกับมูลจิ้งหรีดต่อการเจริญเติบโตและผลผลิตของผักกาดหอมกรีนโอ๊ค พบว่า ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดสูตรที่ 7 ที่มีองค์ประกอบของมูลจิ้งหรีด ของเสียเหลือทิ้งจากการกระบวนการแปรรูปกล้วย ถ่านชีวภาพ น้ำกากสำ และมูลค่างคว ในอัตราส่วน 60:15:5:10:10 เป็นอัตราส่วนที่เหมาะสมสำหรับการผลิตปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดสำหรับใช้ในการเพาะปลูกผักกาดหอมกรีนโอ๊ค โดยปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดสูตรดังกล่าวมีค่า pH เท่ากับ 6.94 ปริมาณไนโตรเจน ฟอสฟอรัส และโพแทสเซียม เท่ากับร้อยละ 4.60 2.20 และ 2.00 ตามลำดับ

สำหรับสัดส่วนระหว่างผลผลิตด้านน้ำหนักสดของต๊กแตนต่อมูลของต๊กแตนที่เกิดขึ้นสูงถึง 1.0 : 0.8 มูลต๊กแตนมีธาตุอาหารหลักของพืชเป็นองค์ประกอบ ทำให้มีนักวิจัยนำมูลต๊กแตนมาศึกษาความเป็นไปได้ในการนำมาใช้ในการเพิ่มธาตุอาหารพืชในดิน (Das et al., 2010) โดยจากการศึกษาเบื้องต้นพบว่ามูลต๊กแตนมีลักษณะและขนาดคล้ายกับเมล็ดข้าว มีความคงตัวสูง ดังนั้นการจะนำมูลต๊กแตสดมาใช้ประโยชน์ด้านการนำมาใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตปุ๋ยจึงต้องนำผ่านการบดย่อยและนำไปหมัก จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นทำให้เกิดการศึกษาอัตราส่วนที่เหมาะสมในการนำมูลจิ้งหรีดและมูลต๊กแตนที่เป็นของเสียเหลือทิ้งในกระบวนการเพาะเลี้ยงแมลงเศรษฐกิจมาใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดร่วมกับอินทรีย์วัตถุชนิดอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพกับปุ๋ยเคมี เพื่อเป็นทางเลือกในการลดค่าใช้จ่ายค่าปุ๋ยเคมีให้กับเกษตรกร

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การวางแผนการทดลอง ทำการวางแผนการทดลองแบบสุ่มสมบูรณ์ (Completely Randomized Design : CRD) จำนวน 11 สิ่งทดลอง ๆ ละ 3 ซ้ำ ได้แก่ สิ่งทดลองที่ 1 ไม่ใส่ปุ๋ย (ควบคุม) สิ่งทดลองที่ 2 ใส่ปุ๋ยเคมีสูตร 15-15-15 สิ่ง

ทดลองที่ 3-11 คือการใส่ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดสูตรที่ 1-9 ตามลำดับ สัดส่วนของสูตรปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดสูตรต่างๆ ที่ใช้ในการทดลองแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สัดส่วนของสูตรปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจากของเสียเหลือทิ้งในกระบวนการเพาะเลี้ยงแมลงเศรษฐกิจ

สิ่งทดลอง	อัตราส่วนร้อยละโดยปริมาตรต่อปริมาตร (%V/V)				
	มูลจิ้งหรีด	มูลตักแตน	ผักตบชวา	น้ำกากส่า	ถ่านไม้มะม่วง
1. ชุดควบคุม	-	-	-	-	-
2. ปุ๋ยเคมีสูตร 15-15-15	-	-	-	-	-
3. ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดสูตรที่ 1	20	20	20	30	10
4. ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดสูตรที่ 2	20	25	25	25	5
5. ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดสูตรที่ 3	20	30	30	20	-
6. ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดสูตรที่ 4	30	15	15	30	10
7. ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดสูตรที่ 5	30	20	20	25	5
8. ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดสูตรที่ 6	30	25	25	20	-
9. ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดสูตรที่ 7	40	10	10	30	10
10. ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดสูตรที่ 8	40	15	15	25	5
11. ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดสูตรที่ 9	40	20	20	20	-

2. การเตรียมวัตถุดิบในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจากของเสียเหลือทิ้งในกระบวนการเพาะเลี้ยงแมลงเศรษฐกิจที่ใช้ในการทดลอง นำมูลจิ้งหรีดและมูลตักแตนไปแยกสิ่งเจือปน นำผักตบชวาสดมาทำให้มีขนาดเล็กลงด้วยการใช้เครื่องสับขั้วพืช นำถ่านไม้มะม่วงมาลดขนาดด้วยเครื่องตีบ และนำเอาวัตถุดิบต่าง ๆ มาลดความชื้นโดยการตากแดดประมาณ 6 ชั่วโมง โดยให้เหลือความชื้นไม่เกินร้อยละ 20 โดยน้ำหนัก และนำไปบรรจุถุงพลาสติกและนำไปเก็บรักษาไว้ในที่ร่มและมีอากาศถ่ายเท

3. การเตรียมพืชทดลอง ทำการเพาะกล้าผักกาดหอมเรดโอ๊คในถาดเพาะ 1 เมล็ด/หลุม หลังจากนั้นนำถาดเพาะไปไว้ในโรงเรือนเพื่อป้องกันการเข้าทำลายของศัตรูพืช ตรวจสอบความชื้นของวัสดุเพาะทุกสิ่งทดลองวันละ 2 ครั้ง (เช้า-เย็น) ดำเนินการให้น้ำหากพบว่าบริเวณผิวหน้าของวัสดุเพาะแห้งเพื่อเป็นการเพิ่มความชื้นด้วยการพ่นด้วยกระบอกฉีดน้ำแบบละอองฝอย และทำการย้ายปลูกลงกระถางเมื่อต้นกล้ามีอายุได้ 14 วัน โดยย้ายลงในกระถางดินเผาที่มีเส้นผ่านศูนย์กลาง 16 นิ้วที่เตรียมไว้ 1 ต้น ต่อหนึ่งกระถาง จำนวน 33 กระถางทำการรดน้ำวันละ 1 ครั้ง และใส่ปุ๋ยตามที่ออกแบบการทดลองไว้จำนวน 1 ครั้ง โดยทำการใส่ปุ๋ยอัดเม็ดในสิ่งทดลองที่ 3-11 ในอัตรา 200 กรัมต่อกระถาง (คำนวณจากการใส่ปุ๋ยอินทรีย์ อัตรา 2,000 กิโลกรัมต่อไร่) โดยไม่มีการใส่ปุ๋ยชนิดอื่น ยกเว้นสิ่งทดลองควบคุมที่มีการใส่ปุ๋ยสูตร 15-15-15 ในอัตรา 3 กรัมต่อกระถาง (คำนวณจากการใส่ปุ๋ยสูตร 15-15-15 อัตรา 30 กิโลกรัมต่อไร่)

4. การผลิตปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจากของเสียเหลือทิ้งในกระบวนการเพาะเลี้ยงแมลงเศรษฐกิจที่ใช้ในการทดลอง โดยการนำมวลผลิตเป็นปุ๋ยหมักที่ โดยการนำส่วนผสมตามที่ได้ออกแบบการทดลองในแต่ละสิ่งทดลองโดยใช้กระถางพลาสติกขนาด 50 ลิตร ในการนำมาใช้ตวงวัตถุดิบ ทำการผสมวัตถุดิบให้เข้ากันและนำไปกองบนพื้นที่ปูรองด้วยแผ่นพลาสติก ทำการหมักแบบไม่กลับกองด้วยการสาดท่อพีวีซีขนาด 1 นิ้ว ยาว 2 เมตร ที่มีการเจาะรูขนาด 2 มิลลิเมตร จำนวน 1,000 รู เป็นระยะเวลา 60 วัน โดยทำการรดน้ำทุก 10 วัน เพื่อรักษาความชื้นให้อยู่ในช่วงร้อยละ 45-55 เมื่อสิ้นสุดการหมักนำปุ๋ยหมักมาเกลี่ยและผึ่งในที่ร่มเป็นเวลา 3 วัน (เป็นปุ๋ยที่พร้อมใช้งาน) หลังจากนั้นนำวัตถุดิบที่ได้ในแต่ละสูตรมาเข้าเครื่องปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดเพื่อผลิตเป็นปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจากของเสียเหลือทิ้งในกระบวนการเพาะเลี้ยงแมลงเศรษฐกิจ

5. การทดสอบองค์ประกอบทางเคมีของปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจากของเสียเหลือทิ้งในกระบวนการเพาะเลี้ยงแมลงเศรษฐกิจที่ใช้ในการทดลอง โดยการนำปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจากของเสียเหลือทิ้งในกระบวนการเพาะเลี้ยงแมลงเศรษฐกิจสูตรต่าง ๆ มาวิเคราะห์หาปริมาณอินทรีย์วัตถุ ค่า pH ธาตุอาหารพืช (N P K) ตามวิธีการของ Land Development Department (2010)

6. บันทึกผลการทดลองด้านการเจริญเติบโตและผลผลิตของผักกาดหอมเรดโอ๊ค ได้แก่ ความสูงต้น ความกว้างทรงพุ่ม และน้ำหนักสด

7. การวิเคราะห์ข้อมูล ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวน (Analysis of Variance : Anova) และเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ โดยวิธี Duncan's New Multiple Range test (DMRT)

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบทางเคมีของปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจากของเสียเหลือทิ้งในกระบวนการเพาะเลี้ยงแมลงเศรษฐกิจที่ใช้ในการทดลอง โดยการนำปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจากของเสียเหลือทิ้งในกระบวนการเพาะเลี้ยงแมลงเศรษฐกิจสูตรต่าง ๆ มาวิเคราะห์หาปริมาณอินทรีย์วัตถุ ค่า pH ธาตุอาหารพืช (N P K) ตัวอย่างละ 1 ซ้ำ พบว่า การใช้ส่วนผสมของวัตถุดิบในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจากของเสียเหลือทิ้งในกระบวนการเพาะเลี้ยงแมลงเศรษฐกิจที่ต่างกันส่งผลต่อองค์ประกอบทางเคมีของปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจากของเสียเหลือทิ้งในกระบวนการเพาะเลี้ยงแมลงเศรษฐกิจที่ต่างกัน ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบทางเคมีของปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจากของเสียเหลือทิ้งในกระบวนการเพาะเลี้ยงแมลงเศรษฐกิจ

สิ่งทดลอง	pH	อินทรีย์วัตถุ (%)	ปริมาณธาตุอาหารพืช (%)		
			N	P	K
1. ไม่ใส่ปุ๋ย	-	-	-	-	-
2. ปุ๋ยเคมีสูตร 15-15-15	-	-	15	15	15
3. ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดสูตรที่ 1	6.62	33.14	2.1	1.6	1.9
4. ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดสูตรที่ 2	6.74	34.80	2.5	1.3	1.8
5. ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดสูตรที่ 3	6.89	36.12	2.7	2.1	1.8
6. ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดสูตรที่ 4	6.86	39.53	2.9	1.5	2.1
7. ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดสูตรที่ 5	6.99	40.84	3.0	1.8	1.9
8. ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดสูตรที่ 6	7.02	41.55	3.1	2.0	1.9
9. ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดสูตรที่ 7	7.09	40.02	3.6	1.4	2.3
10. ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดสูตรที่ 8	7.08	42.59	3.7	1.7	2.2
11. ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดสูตรที่ 9	7.11	44.68	3.9	1.9	2.0

ผลวิเคราะห์คุณสมบัติของปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจากของเสียเหลือทิ้งในกระบวนการเพาะเลี้ยงแมลงเศรษฐกิจ พบว่า คุณสมบัติของปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจากของเสียเหลือทิ้งในกระบวนการเพาะเลี้ยงแมลงเศรษฐกิจที่ได้จากการทดลองในครั้งนี้ (ตารางที่ 2) มีคุณสมบัติอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานปุ๋ยอินทรีย์ พ.ศ. 2557 ตามประกาศกรมวิชาการเกษตรทั้งในด้านค่าความเป็นกรดต่าง (5.5–8.5) ค่าอินทรีย์วัตถุ (ไม่น้อยกว่าร้อยละ 30) และปริมาณธาตุอาหารพืช (ปริมาณไนโตรเจน ฟอสฟอรัส และโพแทสเซียม ไม่น้อยกว่าร้อยละ 1.0 0.5 และ 0.5 ตามลำดับ)

ผลการทดสอบประสิทธิภาพของปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจากของเสียเหลือทิ้งในกระบวนการเพาะเลี้ยงแมลงเศรษฐกิจที่มีต่อการให้ผลผลิตของผักกาดหอมเรดโอ๊ค พบว่า การใช้ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจากของเสียเหลือทิ้งในกระบวนการเพาะเลี้ยงแมลงเศรษฐกิจสูตรที่แตกต่างกันส่งผลต่อการเจริญเติบโตและผลผลิตของผักกาดหอมเรดโอ๊คที่แตกต่างกัน ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการทดสอบประสิทธิภาพของปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจากของเสียเหลือทิ้งในกระบวนการเพาะเลี้ยงแมลงเศรษฐกิจที่มีต่อการให้ผลผลิตของผักกาดหอมเรดโอ๊ค

สิ่งทดลอง	ความสูงต้น (เซนติเมตร)	ความกว้างทรงพุ่ม (เซนติเมตร)	น้ำหนักสด (กรัมต่อต้น)
1. ไม่ใส่ปุ๋ย	5.21±0.14 ^g	7.83±0.11 ^f	44.57±0.34 ⁱ
2. ปุ๋ยเคมีสูตร 15-15-15	16.15±0.26 ^a	20.70±0.16 ^a	117.06±1.03 ^a
3. ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดสูตรที่ 1	11.82±0.14 ^f	13.23±0.15 ^e	70.08±1.53 ^h
4. ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดสูตรที่ 2	12.45±0.11 ^e	15.53±0.01 ^d	82.70±0.41 ^g
5. ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดสูตรที่ 3	13.81±0.03 ^d	16.83±0.36 ^c	91.41±0.62 ^f
6. ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดสูตรที่ 4	14.20±0.45 ^c	17.17±0.22 ^{bc}	94.53±1.44 ^e
7. ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดสูตรที่ 5	14.42±0.14 ^c	17.23±0.39 ^{bc}	94.10±0.50 ^e
8. ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดสูตรที่ 6	14.67±0.11 ^c	17.90±0.18 ^b	102.24±1.26 ^d
9. ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดสูตรที่ 7	15.14±0.33 ^b	19.67±1.05 ^a	107.77±0.87 ^c
10. ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดสูตรที่ 8	15.70±0.27 ^{ab}	20.00±0.28 ^a	112.48±1.45 ^b
11. ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดสูตรที่ 9	16.02±0.18 ^a	20.03±0.44 ^a	116.08±1.26 ^a
CV (%)	1.58	2.89	1.26
F-Test	**	**	**

Remark CV= Coefficient of variation, ** = significant differences at $p < 0.01$; Different letters in the same column indicate significant differences by DMRT.

ผลการทดสอบประสิทธิภาพของปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจากของเสียเหลือทิ้งในกระบวนการเพาะเลี้ยงแมลงเศรษฐกิจที่มีต่อการเจริญเติบโตของผักกาดหอมเรดโอ๊ค พบว่า การเจริญเติบโตของผักกาดหอมเรดโอ๊ค ได้แก่ ความสูงต้น ความกว้างทรงพุ่ม มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.01$) โดยพบว่า การใช้ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจากของเสียเหลือทิ้งในกระบวนการเพาะเลี้ยงแมลงเศรษฐกิจสูตรที่ 9 ที่มีอัตราส่วนร้อยละของมูลจิ้งหรีด มูลตักแตน ผักตบชวา น้ำกากสำ และถ่าน เท่ากับ 40:20:20:20:0 ส่งผลให้ผักกาดหอมเรดโอ๊คมีความสูงต้น และความกว้างทรงพุ่ม สูงที่สุด รองลงมาคือ การใส่ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจากของเสียเหลือทิ้งในกระบวนการเพาะเลี้ยงแมลงเศรษฐกิจสูตรที่ 8 และ 7 ที่มีอัตราส่วนร้อยละของมูลจิ้งหรีด มูลตักแตน ผักตบชวา น้ำกากสำ และถ่าน เท่ากับ 30:25:25:20:0 และ 40:10:10:30:10 ตามลำดับ โดยสิ่งทดลองที่ไม่ใส่ปุ๋ยให้การเจริญเติบโตในทุก ๆ ด้านต่ำที่สุด อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบกับสิ่งทดลองที่มีการใส่ปุ๋ยเคมีพบว่า ผักกาดหอมเรดโอ๊คที่ได้รับปุ๋ยเคมีสามารถให้การเจริญเติบโตทุกด้านสูงกว่าผักกาดหอมเรดโอ๊คที่ได้รับปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจากของเสียเหลือทิ้งในกระบวนการเพาะเลี้ยงแมลงเศรษฐกิจแต่ไม่แตกต่างทางสถิติกับการใช้ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจากของเสียเหลือทิ้งในกระบวนการเพาะเลี้ยงแมลงเศรษฐกิจสูตรที่ 9

ผลการทดสอบประสิทธิภาพของปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจากของเสียเหลือทิ้งในกระบวนการเพาะเลี้ยงแมลงเศรษฐกิจที่มีต่อผลผลิตผักกาดหอมเรดโอ๊ค พบว่า ผลผลิตของผักกาดหอมเรดโอ๊คมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.01$) โดย

สิ่งทดลองที่มีการใส่ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจากของเสียเหลือทิ้งในกระบวนการเพาะเลี้ยงแมลงเศรษฐกิจสูตรที่ 9 ให้กับผักกาดหอมเรดโอ๊คสามารถให้ผลผลิตด้านน้ำหนักสดสูงที่สุด เท่ากับ 116.08 กรัมต่อต้น รองลงมาคือ ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจากของเสียเหลือทิ้งในกระบวนการเพาะเลี้ยงแมลงเศรษฐกิจสูตรที่ 8 และ 7 เท่ากับ 112.48 และ 107.77 ตามลำดับ ในขณะที่สิ่งทดลองควบคุมส่งผลให้น้ำหนักสดของผักกาดหอมเรดโอ๊คต่ำที่สุด และเมื่อเปรียบเทียบกับสิ่งทดลองที่มีการใส่ปุ๋ยเคมีพบว่า ผักกาดหอมเรดโอ๊คที่ได้รับปุ๋ยเคมีสามารถให้น้ำหนักสดสูงกว่าผักกาดหอมเรดโอ๊คที่ได้รับปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจากของเสียเหลือทิ้งในกระบวนการเพาะเลี้ยงแมลงเศรษฐกิจแต่ไม่แตกต่างทางสถิติกับการใช้ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจากของเสียเหลือทิ้งในกระบวนการเพาะเลี้ยงแมลงเศรษฐกิจสูตรที่ 9

อภิปรายผล

ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจากของเสียเหลือทิ้งในกระบวนการเพาะเลี้ยงแมลงสูตรที่ 1-9 มีปริมาณอินทรีย์วัตถุ ค่า pH ธาตุอาหารหลักของพืชที่แตกต่างกันเนื่องจากมีอัตราส่วนของวัตถุดิบที่แตกต่างกัน ซึ่งความแตกต่างของคุณสมบัติดังกล่าวส่งผลต่อการเจริญเติบโตและผลผลิตของผักกาดหอมเรดโอ๊ค โดยพบว่าการเจริญเติบโตและผลผลิตของผักกาดหอมเรดโอ๊คมีความสัมพันธ์กับปริมาณไนโตรเจน โดยเมื่อปริมาณไนโตรเจนที่เป็นองค์ประกอบในปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจากของเสียเหลือทิ้งในกระบวนการเพาะเลี้ยงแมลงเพิ่มสูงขึ้นส่งผลให้ผักกาดหอมเรดโอ๊คมีการเจริญเติบโตและให้ผลผลิตเพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากไนโตรเจนมีบทบาทในการเสริมสร้างส่วนที่เจริญเติบโตและองค์ประกอบทางเคมีของพืช (ภาณุมาศ และคณะ , 2565) ฟอสฟอรัสมีหน้าที่ช่วยเร่งการเจริญเติบโตและการแพร่กระจายของราก ควบคุมการออกดอก ออกผล และการสร้างเมล็ดเมื่อพืชได้รับฟอสฟอรัสในปริมาณที่เหมาะสมจะส่งผลให้พืชเจริญเติบโตได้ดีและมีผลผลิตเพิ่มขึ้น (เมฆนฤทธิ์ และคณะ , 2024) และโพแทสเซียมทำหน้าที่รักษาสสมดุลของเอนไซม์ และควบคุมแรงดันต่าง ๆ ในเซลล์พืช และที่สำคัญยังสามารถส่งเสริมการเจริญเติบโตของพืช (บุญญา, 2565) นอกจากนี้จากการศึกษาครั้งนี้พบว่าสิ่งทดลองที่ใส่ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจากของเสียเหลือทิ้งในกระบวนการเพาะเลี้ยงแมลง สูตรที่ 9 สามารถให้การเจริญเติบโตและผลผลิตของผักกาดหอมเรดโอ๊คไม่แตกต่างทางสถิติกับสิ่งทดลองที่มีการใส่ปุ๋ยเคมีสูตร 15-15-15 เนื่องจากปุ๋ยอินทรีย์นอกจากจะมีธาตุอาหารหลักของพืชเป็นองค์ประกอบแล้วยังมีธาตุอาหารรอง ได้แก่ แคลเซียม แมกนีเซียม และกำมะถัน โดยแคลเซียมสามารถส่งเสริมการแบ่งเซลล์และขยายขนาดของเซลล์ เพิ่มความแข็งแรงให้ผนังเซลล์ รวมถึงการกระตุ้นการทำงานของเอนไซม์ที่จำเป็นต่อการเจริญเติบโตของพืช (ยงยุทธ , 2558) แมกนีเซียม และกำมะถันมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างคลอโรฟิลล์และการสังเคราะห์แสง และกระตุ้นการเจริญเติบโตของพืช (Calcino et al., 2018) ในขณะที่การใช้ปุ๋ยเคมีสามารถให้เพียงธาตุอาหารหลักตามสูตรปุ๋ยเท่านั้น ดังนั้นเมื่อพืชได้รับธาตุอาหารที่จำเป็นครบทุกธาตุจึงสามารถให้การเจริญเติบโตและผลผลิตได้ดี (ยงยุทธ และคณะ, 2554)

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเกี่ยวกับอัตราส่วนที่เหมาะสมในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจากของเสียเหลือทิ้งในกระบวนการเพาะเลี้ยงแมลงเศรษฐกิจที่มีต่อการเจริญเติบโตและผลผลิตของผักกาดหอมเรดโอ๊ค พบว่า ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจากของเสียเหลือทิ้งในกระบวนการเพาะเลี้ยงแมลงเศรษฐกิจ สูตรที่ 9 ที่มีองค์ประกอบของมูลจิ้งหรีด มูลตักแตน ผักตบชวา น้ำกากส่า และถ่าน ในอัตราส่วน 40:20:20:20:0 เป็นอัตราส่วนที่เหมาะสมสำหรับการผลิตปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจากของเสียเหลือทิ้งในกระบวนการเพาะเลี้ยงแมลงเศรษฐกิจสำหรับใช้ในการผลิตผักกาดหอมเรดโอ๊ค โดยสามารถให้การเจริญเติบโตและผลผลิตของผักกาดหอมเรดโอ๊คไม่แตกต่างทางสถิติกับการใช้ปุ๋ยเคมีสูตร 15-15-15 ซึ่งเป็นทางเลือกให้เกษตรกรผู้ผลิตผักกาดหอมเรดโอ๊คใช้ทดแทนการใช้ปุ๋ยเคมี

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณการสนับสนุนทุนวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมปีงบประมาณ 2568 และขอขอบคุณทางหุ้นส่วนจำกัด ฟาร์มจิ้งหรีดชุดิกายุจน์ ที่สนับสนุนวัตถุดิบ อุปกรณ์ และเครื่องอัดเม็ดปุ๋ย รวมถึงศูนย์เรียนรู้การจัดการขยะ มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์นครราชสีมา ที่ให้ความอนุเคราะห์ด้านสถานที่ที่ใช้ดำเนินการวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- ธีรภัทร บุญสมวล, วัชรพงษ์ มหานิล, ทศพร อินเจริญ, สุภาวดี แหยมคง, ประภาศิริ ใจผ่อง, ปุณณดา ทะรังศรี, และจักรกฤษ ศรีละออ. (2565). อัตราส่วนที่เหมาะสมในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจากของเสียทางการเกษตรร่วมกับ มูลจิ้งหรีดต่อการเจริญเติบโตและผลผลิตของผักกาดหอมกรีนโอ๊ค. *วารสารแก่นเกษตร*, 51(ฉบับพิเศษ 1), 475-482.
- ปิยธิดา ม่วงทิม, วิศิษฐ์ศิริ เลี่ยมวัฒนสุธา, ทศพร อินเจริญ, สุภาวดี แหยมคง, ประภาศิริ ใจผ่อง, อารยา บุญศักดิ์, ขนิษฐา ไชยแก้ว, ปุณณดา ทะรังศรี, และ จักรกฤษ ศรีละออ. (2565). อัตราส่วนที่เหมาะสมในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์น้ำจากมูลจิ้งหรีดต่อผลผลิตของผักกาดหอมกรีนโอ๊ค. *วารสารแก่นเกษตร*, 51(ฉบับพิเศษ 1), 466-474.
- บุญญา ตระกูลยิ่งเจริญ. (2565). โพรแทสเซียมกับการเจริญของพืช. *วารสารดินและปุ๋ย*, 43(1), 10-27.
- ภาณุมาศ กองพันธ์, นพมาศ นามแดง, ฉันทมาศ เชื้อแก้ว, ธีรยุทธ ตูจินดา, และ สุริพร เกตุงาม. (2565). อิทธิพลของปุ๋ยไนโตรเจนต่อองค์ประกอบผลผลิตและผลผลิตของข้าวหอมมะลิน้ำที่ปลูกในดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ. *วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี*, 24(2), 19-28.
- เมษนฤทธิ โยธสิงห์, คณานงค์ รัตนานิคม, ชนาภานต์ เทโบลต์ พรหมอุทัย, และ อรุณย์ คงปั้น. (2567). อิทธิพลของปุ๋ยฟอสฟอรัสต่อผลผลิตและปริมาณสารต้านอนุมูลอิสระในเมล็ดข้าวพันธุ์ไรซ์เบอร์รี่และทับทิมชุมแพ (กข 69). *วารสารเกษตรพระวรุณ*, 21(2), 239-249.
- ยงยุทธ โอสดสภา, อรรถศิษฐ์ วงศ์มณีโรจน์, และชวลิต ฮงประยูร. (2554). *ปุ๋ยเพื่อการเกษตรยั่งยืน*. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ยงยุทธ โอสดสภา. (2558). *ธาตุอาหารพืช*. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- Calcino, D., Schroeder, B., Panitz, J., Humey, A., Skocaj, D., Wood, A., & Salter, B. (2018). *Australian sugarcane nutrition manual*. Sugar Research Australia Limited.
- Chiera, J., Thomas, J., & Ruffy, T. (2001). Leaf initiation and development in soybean under phosphorus stress. *Journal of Experimental Botany*, 53, 473-481.
- Das, M., Ganguly, A., & Parimalendu, H. (2010). Nutrient Analysis of Grasshopper Manure for Soil Fertility Enhancement. *American-Eurasian Journal of Agricultural & Environmental*, 7(6), 671-675.
- Finke, M.D., Rojo, S., Roos, N., Huis A., & Yen A.L. (2015). The European Food Safety Authority scientific opinion on a risk profile related to production and consumption of insects as food and feed. *Journal of Insects as Food and Feed*, 1(4), 245-247.
- Halloran, A., Roos, N., Flore, R., & Hanboonsong, Y. (2016). "The development of the edible cricket industry in Thailand", *Journal of Insects as Food and Feed*, 2(2), 91-100.
- Land Development Department. (2010). *Manual for Analysis of Plant Fertilizer and Soil Amendment*. Bangkok: Ministry of Agriculture and Cooperatives.
- National Bureau of Agricultural Commodity and Food Standards. (2018). *Thai Agricultural Standard TAS 9000 PART 2-2018* (2nd ed.). ACFS Press.
- Sreela-or, C., P. Tharungsri, S. Yamkong, P. Kotam, and P. Jaipong. 2022. Optimum conditions of using bio-extract from urine with vinasse and manure affecting yields of Marigold. *Life Sciences and Environment Journal*, 23(2), 283-296.

GNRU 25TH

กองบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

156 ม.5 ต.พลาชุมพล

อ.เมือง จ.พิษณุโลก 65000